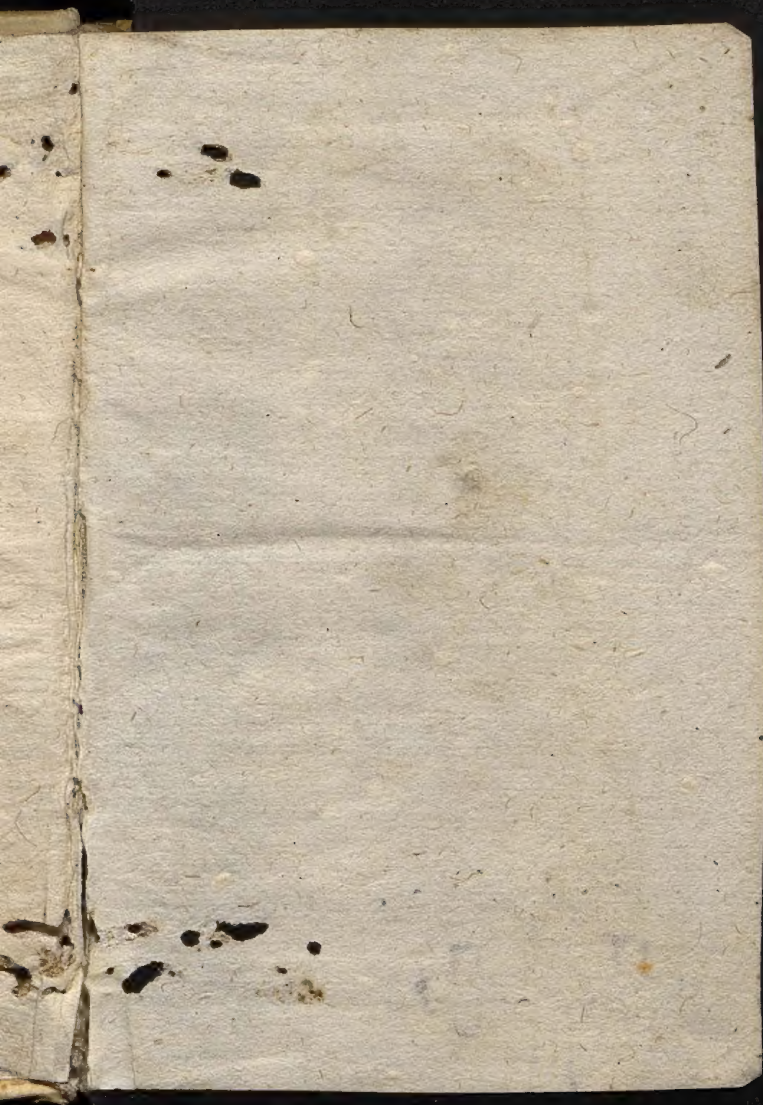
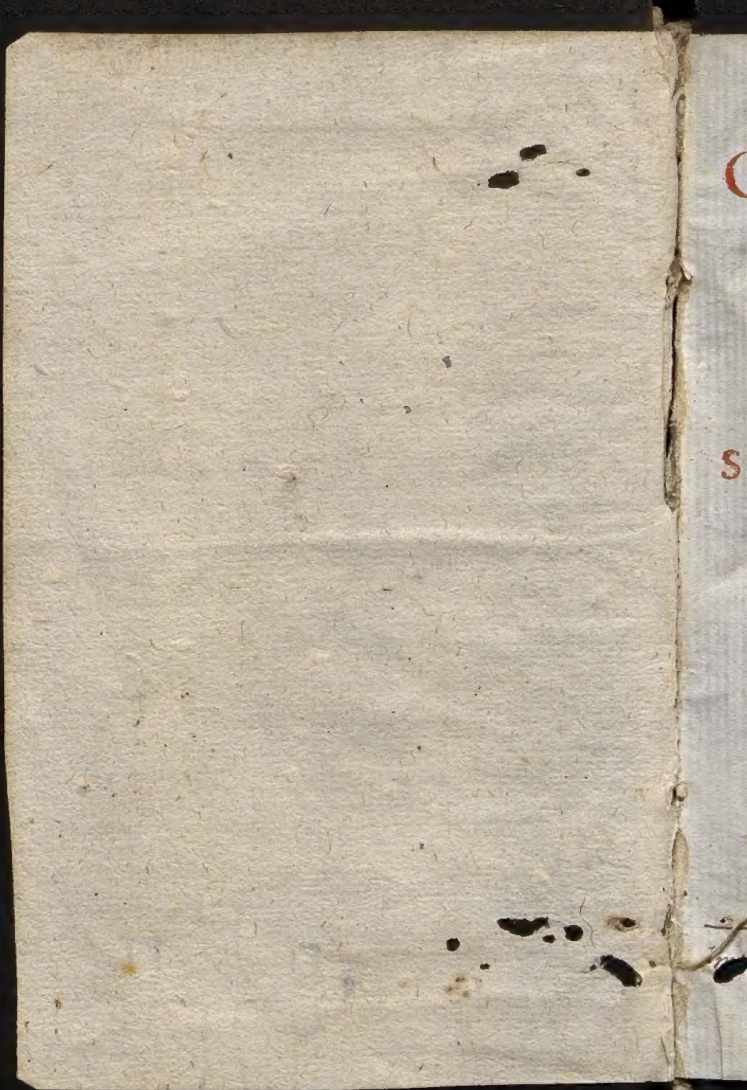

n. I. 3.

PETRI FIRMIANI
OPUSCULA

Quibus Continentur

GYGES GALLUS
SOMNIA SAPIENTIS
&
SÆCULI GENIUS.

Accessere

Indices rerum copiosissimi.

Editio Correctissima.

*Eremitas
Camatoulas
Mon. Argen.*

juxta Exemplar Parisinum.

pressum

G E D A N I

Anno 1686.

OPUSCULA

GYGIS GALEUS

SOMNIA SATIENITIS

SECTI GENIUS

Manuscript signature
Manuscript signature
Manuscript signature

CEPANI

NOBILISSIMO ET INTE-
GERRIMO VIRO ,

R E N A T O
D E L O N G U E I L ,
D O M I N O D E M A I S O N S ,
I N S U P R E M O G A L L I A -
R U M S E N A T U
P R A E S I D I I N F U L A T O ,

P E T R U S F I R M I A N U S
Salutem !

V T *suprà ceteros placeres, Vir*
Nobilissime, teque operis
huius patronum nuncupa-
rem, effecit jam perspecta
mihi singularis virtus tua, quã antehac fame
perillustis commendatione acceperam. Non
is sum quem facile decipiat secundus rumor :
quantis imponere soleat, scio : ubi de merite
Cautendum est, suspiciosus senex, nec solã etia-

te, sed & experiētiā trepidus, expecto oculorum suffragium. His te probavisti, Vir Illustrissime! securus te aestimo teque, colo. Tuus ille apud nos secessus, quem tantopere doluit Luteia, hoc mihi beneficium contulit, ut tuis moribus fruerer: scireque haud mentitam famam esse, quae te simul ad ardua, & ad quieta genitum nuntiaverat. Vidi te, cum forensibus curis expeditus, eā alacritate animi, atque constantiā, aliis durissimam sortem excipiebas, ut strenuum, nec omnino vacuum joci ipsa quae perculerat fortuna suspiceret. Comitatu tui nihil detraxit temporum iniquitas; alterum te hominem nemo vidit; cumque te Senatus, optimam sui partem, te, sine quo fuste geri non poterant, ipsa quoque negotia expeterent, ostendisti in ipso otio stare posse felicitatem tuam. Quamdiu duravit injuria, inter amicorum paucissimos ita honestis remissionibus pacatissimum animum tradidisti, ut tamen potior esset cura pietatis. & te instaurante, quae prius invenustae surrexerant, novā impensā, novoque ingenio altaria niterent. Templis dispositionem, marmora, statuas dedit successio tua; ipsiusque beneficium haud ingrati cives agnoscunt, modic.

dicâ in urbe jam conspici, quod vel in prae-
cipuis eximium sit. Nobilissima stirpis tuae
genius is est, divinis impense sindere. Magna
adhuc annorum serie à viventium coetu abe-
ras, cum tui maiores, Numinum sinu lacris
inensissimi, Deorum maximum e'iquabant,
tot seculis cultum, ut ex Jove Capuolino,
per vos Petrum emergere Roma jam Chri-
stiana letaretur. Stat adhuc eâ in urbe in-
ter egregia artis miracula, cum vestris in-
signibus, aeneum illud Principis Apostolorum
signum, & ubi jam tot Caesarum tropaea, vel
edacibus annis, vel barbarorum servitiâ perie-
re, meliore fato, a vite pietatis vestrae monu-
menta perseverant. Ut Religioni quondam
officiosus esses, ostensâ quam sequeris piete-
te, olim antecessores tui providerunt. Ve-
rùm non tantum imitaris; praestas. & hinc
tibi ingens gloria gentilitiae virtutis, in sa-
crorum cura sedulitatem, atque magnificen-
tiam superavisse. Nec sola, cum remotus à
turbis nobiscum degeres, pietas fulsit; mirati
sunt in ceteris, quotquot te videre, integrita-
tem tuam, simulque, (quod arduae affinita-
tis est) sagax illud ingenium, quo aliquando,
molestis plane temporibus, puero Rege aula-

que professis odiis conscissa, creditum tibi
ararium ita curaveras Princeps Minister,
ut damnoſa profuſione exhaustum prius, cuiò
nec iniquè tamen reſtitueres; civiumque, opi-
nionè ad publicas ſolutiones Regius theſaurus
haud ſufficiens, data nominis tui fide jam
propè rebellantes turbas ſisteret, & à fœde-
ratis qui ad obſequium vocati martem ſuum
venalem habent, ſolita auxilia mercare-
tur. Fulgebat in eo ſecèſſu ſtirpis dignitas,
quam per tot atates cohonestaverunt, purpu-
ra civilis; hæreditarium tribunal; clariſſi-
marum urbium toties commiſſa ſollicitudo:
Prætores eximii, fortiffima tradita ſibi, non
ſemel, Neſtria propugnacula: legati, præci-
pua apud externos ſapientia, ſuis Regibus cha-
ri: ſacrorum Antiffitum longus ordo: Car-
dinalitii denique culminis, in veſtro Richar-
do, Eminentia, ut nihil vobis dare anguſtius
ipſi Reges, aut ſupremi Pontiffices poſſent. Hæc
ſunt, quæ te mihi præ cæteris charum ſpe-
ctabilemque effecere: Sed dulcius fuit, quod
quæ nec genuit patria, tuos etiam majores
procreavit, qui ſub famoſiſſimo Principe, &
ipſi incliti ſuperato oceano, ſubactis que pri-
mo certamine inſularibus, inter victores nu-
meran-

merantur. Nostras es, licet altera te, cum
tuis, in promptius Regum consilium, jam
terra possideat. Ad nos utcumque redibis
quoties indigena tui opus, ad negotiorum le-
vamentum, placebit benignè invisere. Se-
natoris vultus aliquando ponebat Cato, &
Deos ludentes saepe nobis poëta describunt,
ut non erubescat presidium gravitas, ad in-
genuas relaxationes è solio suo nonnumquam
descendere. Quia tamen Sapientis volu-
ptates severæ sunt, nihil tibi liber hic profe-
ret quod omnino à seriis sublimem animum
avcriat. Ubique videbis Gygen te dignum,
& in ludicris quoque non degenerem philo-
sophiam. Probabis viri ingenium, mores :
una vobis erit de mortalium sorte, ac me-
ritis sententia. Quod frustra optaverunt
plurimi, felici vestigio percurres hoc opus,
nam te per omnia integerrimum nihil le-
det in fontes quosque liberior insulatio :
quin, gaudebis justissima querelâ oblique
laudari equitatem tuam damnarique illas
cupiditates, quas rectus, ac similis tui,
Judex nullus absolverit. Nec te anigma-
ta terrebunt, aut sistent; totus lux es : vel
levi acie penetrabis quodcumque humilio-
ribus

*ribus ingeniis calignosum occurreret, aut etiam
iam imperitum. Vbi Cygen reliqueris,
alius succedet noſtium suarum explana-
tor hand illipidus, quo cum, si mihi
fides est, non inutiliter aut in-
jucunde somniabis.*

Vale!

ICON

ut et-
ceris,
lana-
bi

I C O N
A U T H O R I S.

H Ominum ingenia novi, curiosa sunt: non
satis est scivisse nomen Authoris; de persona
quoque quæritur: nosse me omnes volent, an-
tequam legant: nam quis mortalium os dicen-
tis non prius libentur intuitur quàm verba per-
cipiat? Ergò; ut is ordo servetur (quod ante
me forsitan nemo fecerit) ingenius pictor ad-
umbrabo vultus meos. Mihi quam alteri,
puto, notior sum, & tot annos ipso me fami-
liariter usus, securiùs inde accertiùs, prius-
quam de Gyge narravero, quis homo, quis
homo sim, dicam.

Patria mihi Gallia est, eâ parte quæ septen-
trionem versùs extremâ Sequan alluitur. Sub
initissimo cœlo solum fetax, ea nutrit inge-
nia, quæ & cito maturescunt, & ea sedulitate
æquo student, curant sua, alienas fraudes de-
virant; ut apud in sinceros, suspiciososque, et
debiles non rarò in crimen vocetur notissima
sapientia.

Tellus hæc Maiori Britannix Reges dedit:
Siculis Principes, justitia armorum, ac fortunæ
foelicitate ita Herculi per omnia æquandos, ut
suas etiam fabulas à Poëtis meruerint. Hinc
ortum duxere Heroës illi quorum terror ad
hostium cladem olim pene sufficiens manet,
adhuc; æterni odii materia, æternum nomen;
& nutriendæ invidiæ cibus, tot victoriarum in
prostratis quondam gentibus, memoria per-
severans,

Sancti-

Sanctiori Philosophiæ adhuc adolefcens nomen dedi: & illi quietiffimo exceptum finu, postmodum vix sentientem perduxit ad canos. Inter plurimas corporis afflictationes, jucunda senectus, neque mihi, aut aliis gravis. Ut multa discerem, vidi multa: plura audiui; cætera contulit oculatior meditatio, & nobile inter sapientes otium: neque tamen cum illis semper: Aliquando solus, ut æternis liberius fruâr, ne socium habeam, me quoque fugio: quippe illud haud nesciens, nisi à se homo discedat, sæpè sibi quàm alteri nocentiorẽ esse.

Vis & scire ubi habitem? in modico colle tranquillissima mihi sedes; ex qua ad oram fluminis, latè diffusam, suoque portu notissimam urbem quoties lubet, conspicio, niva-pores obstiterint: nam sæpè ad radices collis jacenti incumbunt nebulæ, & civitati nondum sol totam noctem abstulit, cum jam mihi, templorumque fastigiis.

Hortum non situs tantummodò sed & industria commendat. Lata planitie facilis primum ambulanti, mox ad gratissimum laborem, inter densissimas arbores, callesque, suis erroribus haud inofficiosos, assurgit, ac deprimitur. Multæ voluptati accedit sæpissimè avium cantus, & lusciniarum frequens æmulatio, tanquam sententiam à me expectantium, utra suaviùs, aut longùs cecinerit.

Inter hæc, ubi divina res, aut necessaria corporis cura operam meam non postulant, libros evolvo; in hoc maximè beatus, quod semotus à negotiis, quibus tot homines dilaniantur, non ignoro felicitatem meam.

Novi-

Novisti Firmianum: sed cur scribis inquires,
non satis est legisse? Orbi natus sum: frustra
me peperit mater, si otio quasi congelatus
torpesco, neque me sentiat ætas mea utilem
sibi. Parum est profuisse suo sæculo, spes altior
animum subit: nascituris volo loqui, quis vi-
ventium impediatur? Et vobis igitur, ô Posterì!
scribo: ad vos enim, si rectè auguratur præfaga-
mens, nec decipit scribentem sui operis amor,
liber iste perveniet. Plurimæ veterum artifi-
cum statutz breves, ad nos usque manent: Rho-
diorum Colossus vix ad quinquagesimum an-
num steterat tota urbe excelsior, cum tremen-
te basi excussus est; adeò non moles æternita-
tem præstat operibus, sed felicitas sua.

At nimia forsitan spei indulgeo: leve cri-
men est, & cunctis penè mortalibus commu-
ne, sibi grandiora de libris polliceri, illudque
non perfunctoriè sperare, quod maxime cu-
piunt. Cæterùm, nullus mihi pudor erit de isto
opere tam libere pronuntiasse: nam si illud
posterì videant, verum dixero: tin, & pessimo
fato breves annos maneat, illo penitus extin-
cto nemo sciet quid speraverim. De his satis;
me agnito, Cygen nosce.

LECTORI.

VEre extiterit Gyges iste, an fingatur, quæris, Lector? quid tuâ interest Gygen alter homo, an calamus genuerit? Magno expectantium agrorum, & publicæ utilitatis incremento sitiens Ægyptus Nilum recipit, nesciat licet cui fonti saluberrimum amnem debeat, & fecundius quolibet imbre, certiusque beneficium. Ideone aurum respuas, quod dubius utrum sol radiorum patientia, an Raymundus, syderibus ipsis diligentior, advocato in societatem operis igne, artemque regente Philosophia, illud in musæo suo fecerit? quid utilissimi metalli originem inquietus dives scrutaris? quid dubitas frui? aurum est, illo utere. Ubi res habetur, quaerit ut frustra unde illa ortum ducat. Irma auri nativitas terram spectat, non te: illud cum cœpisti tenere, tibi natum est. Ecce narrationem non modò non fastidiosam, sed maximè utilem: ultro oblatus volens, & serenus excipe. nec desiderium subeat ea importunè investigandi. quæ rei ad hæc usque tempora ignotæ, fidem tollant, aut faciant. Magnum tibi imponis onus si Gygen excutis. Verùm labori tuo parcam: etiam annuente me, crede quod lubet. Commentum si existimabis, non succensebo; si historiam, & te oculatum probabis, Lector, & me veritatis candidissimum scriptorem non agrè suscipies. Vale.

I

PETRI FIRMIANI
GYGES GALLUS.

AD MIRANDA scire, qui volet, euntem me in remotissimas oras vel impiger comes sequatur, vel expectet redeuntem. Ad proavos iter facio: ea narraturus meo sæculo, quæ prior ætas cum viderit, affirmare tamen posteris propè non audet, vixque ipsa fatetur sibi: stupendorum enim ea ferè conditio est, ut suis etiam spectatoribus ægrè se probent, & cum sensu referente maximè credi meruerint, hærenti tamen animo, timentique præstigiis ludi, aliquam sui dubitationem faciant.

Priscis illis temporibus, cùm adhuc sub Regum suorum primâ stirpe variè ageret, & ad meliora fervaretur nostra Gallia; vir fuit, perspicacissimo ingenio, & morum, qui tum maximè vigeabant, notitiâ clarissimus. Nomen illi à patre Charmion; à casu, Gyges; à natura, sagax animus, sciendique quæ apud mortales agerentur, ingens cupido. Tanta meditantis solitudo nihilominus in deliciis fuit, quòd putaret raros esse, qui latentem hominem sinceris vultibus præferant, neque tot vitiorum fucos, ipse ingenuus, tot larvas ferre posset. A mortuis igitur viventium mores accipere tutius ratus, omnis penè ævi philosophos, studiis velut carminibus vocatos, indetessus lector admittebat in consiliorum secretum; collectisque suffragiis, æquissimus iudex, decernebat, sua vel vitiis supplicia, vel præmia vir-

A

tu-

tutibus. In eò reconditæ vitæ, securissimæque otio, sibi foelix, & ad arbitrium latitans, quomodo repente muratus, novis consiliis incu- buerit, referam.

Eâ adhuc tempestaté plurima Druydarum, qui olim suis sacris, suis legibus inclyti per totum orbem fuerant, monumenta viscebantur. Stabant mediis in agris, & in sylvis maximè, sub annosa quercu marmora, ut nec sepultis sacerdotibus arbor illa deesset quam viventes coluerant. Inter tot nobilissimæ vetustatis opera, sub suis frondibus sepulchrum eminebat, secto lapide, ita in acumen surgens, ut non pyramidis præaltæ, sed depressæ molis speciem exhiberet spectantibus, impoliturum opus, neque ullâ artis industriâ conspicuum, nisi quoddam figuris aliquot, improba manu ductis, ostendebat sub ea lapidum congerie eruditos cineres delitescere, & in philosophi memoriam, plusquam sui, laborasse artifices; signa enim cœlestia totam illam struem ex ordine, variis formis impleverant, ut non dubitares astra olim coluisse, quicumque sic meruisset sub eis condi. In summo apice sphaera ingens videbatur intextis circulis per tot annos propemodum intemerata, & colore magis quàm jactura operis, temporum victrix, fatebatur suam ætatem.

Fama erat Druydarum principem, fato illic interceptum, pias superstitum manus reposuisse; occultissimæque Philosophiæ arcana eo in loco asservari, nec magis cineres quàm sapientiam reperturum, quicumque in abdita molis, cui tot pepercerant anni, non impius

admitteretur: nam funus violare summum nefas putabant, illique ab ultore Deo maxima supplicia parari, qui sepulcrum solvisset. Hinc magna busti illius apud omnes reverentia, simul & ruinæ expectatio, ut cadente scilicet vel injuria temporum mole, vel fulminum ictu, curiosa sciret posteritas, quid in ea majores condiderant.

Fœlicissimè Charmion in hæc loca pervenit, cum ingentibus pluviis laxata nuper humus antiquissimum monumentum adeò moverat, ut recens ex discedentium lapidum vitio meatus, qui corpori humano satis esset, virum invitaret ea quærendi quæ fortuna obtulerat. Ut se recepit in tumulum, quia à sole ad umbram venerat, primum nihil intuitus Charmion, donec à ruina lumen erumpens caligantibus oculis suum sensim usum restitueret, formam loci aliquid insolens spirantis, utraque manu, tremente vestigio, cæcus lustravit. Ex tactu constabat ædiculam esse, fornice adeo humili, ut nec sub eo rectus incederet. Reddita non multo post luce, effigiem viri stupens conspicit, ita jacentis ut dormire videretur; nam & lacerto cadentem vultum excipiebat, & quasi inexpectatus legenti somnus obrepisset, liber ex altera manu fluebat, quem non ex cortice confectum, aut membranis, sed plumbeis laminis gravem, inter marmorei senis articulos posuerant qui procuraverant funus.

Ad faxeum cervical adhærebat ænea pyxis, quæ postquam avido Charmioni spem dulcissimam insinuasset, mox ut referata est, nihil præ-

præter annulum dedit : & is pariter æneus erat, rudisque, palâ latiore, ut grandiusculum lapidem, sed inamœnum, dentato orbe exciperet. Majora expectanti non placuit munus quod ei fors obtulerat ; confusus itaque, dolensq; se frustrâ avarum, se facilem qui opes expectasset à mortuis, spreto volumine, & cum sua pyxide, annulo, discessum parabat, hanc in adverso pariete scripturam advertit :

O quisquis es mortalium, benignissimæ fortunæ gratias habe, & ante cæteros admissus ne contemne sortem tuam. Nemo te.

Plura murus acceperat quæ posteris redderet ; sed ætas, & ex longo solis abscessu malignior aër, inmadente saxo vetustissimos apices itâ corruerat, ut non verba sed syllabas & quiddam ipsâ liturâ obscurius intuenti proponerent. Ingens tamen aliquod bonum eo in tumulto jacere, illique maximam foelicitatem portendi qui in eum primus intrasset, cætera scriptura indicabat : verùm ultro se deferens beneficium non capiebat Charmion, jam licet in novam spem crescens, & suo propemodum gaudio impar, quod primus, quod solus ad sepulchrum accesserat, aditum opportunissimâ ruinâ disponentibus fati ; Itaq; non ante exire decrevit quàm scripturam ejusmodi, suamque foelicitatem intellexisset : & inter spem, metumque medius, iteratâ diligentia oculisque ex affectu, ut solet, acutioribus, locum scrutatur, existimans repositas illic à majoribus opes, secundi laboris præmium fore. Sed nihil præter eum quem ex materia despexerat librum invenit, arculamque æneam

quæ ignobilem annulum reſerata protulerat.

Ad hæc rurfus animo cadente , quid fortunæ , inquit gratias agam ? nihil ultra ſtimulos dedit , animumque ea inquirendi , quæ aut omnino nulla ſunt , aut improbè celat ; non datura quod ſperare imperavit. Vide tamen ô Charmion ! addebat ille , ne in eam contumelioſus exiſtas , quam fortè propitiâ habuiſti. Aurum non dat quidem , aut gemmas ; ſed quid , ſi in plumbo , quid , ſi in annulo , quæ tibi adedò vilia ſunt , quam non ſentis adhuc ſcèlicitatē liberaliſſimâ manu porrigit ? Nec mora , rapit librum , annulum digito induit , & in philoſophi reverentiam ſalutata effigie , quantâ ferret ignarus adhuc , ſepulchro digreditur.

Fortunatiſſimè illuc advenſiſſe Charmionem evolutus ad ſolem liber oſtendit. Annos quippe promittebat ſuo lectori , proſperumq; longiſſimæ vitæ uſum , ſi præceptis , quæ nec multa , nec gravia erant , ſtare vellet , ſibi que imperare. Ex eo didicit Charmion , Druidas , qui maximè ſacris dediti erant , non ſacerdotes tantum fuiſſe , ſed etiam medicos ; qui generis noſtri charitate ducti , non queſtu , aut proprii nominis famâ , idedò naturæ arcana penetraverant , quodd ſanctius ad illa acceſſiſſent , & myſteriorum abſtruſiora meruiſſet quæ jam apud nos rara eſt , inquirentis ſcientiæ ſimplicitas .

Mira hic liber de plantis quæ apud nos natæ , viles ſunt ; contemptæque , eas habent virtutes , quas sæpè in ignotis quærimus fruſtrâ. Faciles herbas , quæ agricolis tantum uſui ſunt , reſtituebat in ſuam dignitatem liber iſte , monebatque medicinam quæ tot ſuccos am-

bitiosâ prudentiâ miscet, infœliciter ægtotis optimè sibi consuluisse. Neque remedia tantum ægro corpori sufficiebat. utilissimus liber, sed animis quoque, sive innato, sive ad contactum mutuato vitio laborantibus.

Arduares; sed & apud multos iniuriosa, egrotos sanare, quibus pro morbo est sua voluptas, aut ex temporum quibus vixeris ratione, admissa in animum opinio: nam quis nesciat ad sua passim remedia pavere, irasci hominum genus? Ideò paucissimi inveniuntur, qui mederi morboſis affectibus velint, eamque artem profiteri, cujus merces odium, divor, ipsiusque beneficii maligna ut plurimum interpretatio, quasi non levare illo fomento ægritudinem velis, sed addere vires morbo novæ infânia, & quietis, ubi non tanguntur, vitis dolorem excitare. Ille tamen liber docebat qua ratione suos ægros demereri medicus posset, & suavissimo poculo ita querulam naturam conciliare, ut valens arti accederet & sanitatem pateretur.

Saluberrimę philosophiæ cognito, ut per tempus licebat, libro, annulum quoque diligentiùs intuetur, miratusque, quod ignotis, quacumque venteres, figuris cælatus appareret, simul ex colore. Heliotropium lapidem in pala suspicatus, novo gaudio exiliit. Non candida luce ut Adamas; non ut Carbunculus, purpureo splendore oculos mulcebat rarissimus lapis: nihil quod avarum pectus sollicitaret, in eo natura posuerat; nihil quod ingentibus æquaret prædiis, levissimi sexus ambitiosa luxuries. Obscura, nec æqualis per omnia viridi-

tas; sanguineis venis distincta, fecerat ut altius in eo lateret naturæ parentis, fortunæque beneficium. * Lapidem hunc, ut plerique scriptores tradidere, si floræ ejusdem nominis admoveas, utriusque virtutis nexu efficies, juvantibus stellis, ut omnium oculis subductus, ipse omnes videas, & qui tibi propiores erunt, ut absentem desiderent.

O me beatum, inquit Charmion, si cognitus quidem ex authorum fide, verum frustra quæsitus lapis sic se ultrò incogitanti obtulerit! Quis mihi vel secretissimos mores occultat, si non visus domos penetrem, si invito domino recedentis vitæ testis fiam, si cupiditates humanas abjecta personâ, amotisquæ præfigiis, contemplari conceditur? securus pergam quocumque ire placuerit; nam quis obftet, aut noceat? quas superbas fores vel exorem demissus, vel pulsem tremens, si non videar? ad accessum meum nemo admonitus se componet, aut adscititio vultu ludet oculos, qui persæpè non sinceras virtutes mirantur, ubi in publico verecunda perversitas se ex arte regit, proprii dedecoris conscia, statim ut aspectum fugerit, ad quodcumque audax, non Deum aut innocentiam reverita, sed famam. Benè est: quod semotus non satis didici à libris, vultus ostendent, homines noscam, si figuræ istæ, quod suspicor, ad Cælum factæ, eam à benignissimis syderibus virtutem hau-

A 4

ferant

* Hoc veteres, & inter recentiores Nicolaus Perrotinus, Episcopus Sipontinus, Cornucop. Epigram. 2.

serunt cujusjam spem insinuant, neque deterior lapis coniecturam fefellerit. Stolidos, aut etiam scelestos mores postquam ubique admixtus certissimè cognovero, & de illis forsitan scribam; non prius tamen id fecero, quàm ex isto volumine commodior mihi ad vitiorum infestationem pateat via. Illo, illo dece, ita acer in vitia ero; ut me omnes ament, omnes quærant, omnes teneant, cum viderint in nequitiam, non in ullum hominem me armari, & absque veneno insultare sceleribus. Nulli parcam vitio, quod in notitiam venerit, neminem pungam. Ita placebunt vel amariora, aculeos ipse laudabit qui merèbitur. Seria modestissimis jocos ita sæpe temperabo, ut si revocetur ab inferis tristissimus mortaliū Heraclitus, non abnuat plurima esse quæ risum à viro sapiente non indecenter obtineant. Ut me æstus impulerit ostendam ætatis meæ ineptias: Voluptati suum pretium, opinionioni suam tyrannidem eripiam; & hoc dilectissimæ Galliæ prestabo, ut me non meestum authorem habeat, verum licet, infestumque iis moribus, qui communi propè insanialegum instar recepti sunt.

Hæc cum ille cogitaret, non fortunæ, non sibi satis gratulabatur, quod moralis philosophiæ nova instrumenta sic in manus venissent, modò votis Deus annueret, profutura mortalibus. Adhærentem domui hortum habebat diligentissimus florum cultor Charmion, sed illorum præcipuè qui amicum solem ita sequuntur, ut cum illo surgant cadantque, id non inveniustè imitati, quod in amplissima
face,

face, & ad orbis bonum mobili, jure miramur. Solaris & ipse Charmion erat, ideoq; amabat solaris, & Astrologiæ deditus libentissimè intuebatur in ludente humo cursus astrorum. Celeriori itaque, quàm solebat, pede domum reversus, in viridarium concessit: mox Heliotropio Heliotropium maritans, ut ex floris contactu adjutus lapis occultissimam virtutem proderet, figurisque aliàs in ære otiosis etiam daretur sua potestas, levissimo vestigio, ne accedentem pedum strepitus proderet, triclinium intravit. Plures tum ex amicis in eo erant: nullus tamen illorum Charmioni assurrexit, licet ille prior honestissimos viros salutavisset, & inde certissimè agnovit se non videri. Amplius tamen ad majorem lætitiæ experimentum capturus, uni amicorum, qui remotus à cæteris suasolvebat cogitationes, nescio quid in aurem insusurravit; quo ille, cum neminem videret, tanto terrore correptus est, ut sublata primum voce, mox tremens amisso spiritu oculisque nihil certum contuentibus, insanire videretur. Aliquem ei loquutum credidit nullus, licet ad majorem fidem protensâ manu, per cælum, per sanctissimas aras sæpius juraret, non sine stomacho repetitâ Religione. Dum trepidum auditorem omnes derident, illeque magis irascitur, interim, eodem quo venerat silentio, Charmion ab jucundissimo amicorum tumultu se propriipuit.

In cubiculum deinde receptus, vix sua solatia capiebat; jam sibi plusquam Charmion videbatur; & quia spirituum more ubiq; adesse

non visus poterat, suâ etiam sententiâ cunctis maior, digniorque corporibus. Nunc mihi, in-
 quiebat ille, suum Gygen jactet Lydia, qui si-
 milis ope annuli tot mactavit in patria hostes,
 tot illegitimæ potestatis impedimenta intrâ
 paucos menses sustulit, ut ex vilissimo pastore
 Rex fieret; illius sortem quæ tot libris, tot car-
 minibus celebrata est, mea certè fortuna æ-
 quat; verùm annuli meliore usu laudabilio-
 rem efficiam. Ad hoc mihi tantum prode-
 rit, ut certius de genere meo sentiam; quid
 juvat elementorum qualitates, pugnas, aut
 mutuam in mixtis agnovisse patientiam, si
 hæc ipsa quæ apud nos sunt, non observes in
 homine? maioris momenti apud me sunt
 Eclipses animorum, quam syderum: quo-
 modo emergat, occidat, redeat ratio, mea
 res est; sed absque annulo major certè eo-
 rum pars me lateret, quæ expedit nosse;
 non ad meos tantum usus, sed & si
 voluntas maneat, ad publicam utilitatem.
 Exin, per varias domos Charmion cepit er-
 rare, ut abditus testis nulli pudorem aut me-
 tum inculceret, & ita melius privatos cujusli-
 bet fortune mores intueretur. Quia tamen in-
 ingenti turba plura se ac maiora visurum spe-
 rabat, quàm si in modica civitate, aut in agris
 tantum scrutaretur occulta hominum studia,
 vitæque liberioris rationem; mense expleto,
 in urbem regiam placuit ire; ubi per aliquod
 tempus moratus, ea vidit quæ sine stupore,
 mea ætas non audiet.

Vlt Religiosus erat Charmion, neq; prius
 voluit aliquid eorum tentare quæ de-
 cre-

creverat, quàm in templo solvisset quod Deo deberi novit ratio, & libenter pendit pietas. Ergo sacras in ædes cæterorum more receptus, ut vota concepit, licuitque adstantium ora intueri, omnes vidit una Religione colere Deum, & in ea conientire quæ publicè agebantur. Probaturus tamen an aliqui maligna arte sibi illuderent, statuit, induto cum suis foliis annulo, ita in plurimorum ædes admitti, ut nescirent secretorum testem adesse, securiusque agerent quodcumque placuisset: & hoc illi prima domus spectaculum exhibuit.

HIRUDINES.

IN intimis ædibus quidam senex, humanissimum vultum præferens, & aliquot etiam in egenos largitionibus, urbi notus, cubiculum habebat, in quo quidquid literarum esset ad familiæ curam, solebat recondere; præter hæc variæ sollicitudinis instrumenta nihil penitus mensa acceperat, nisi librum; & hic videbatur esse Aristotelis, erat enim de inventionē; quod ut ex titulo agnovit curiosus librorum inspector Charmion, statim apud se hilaris: Iste vir, ut video, ex nostris est, inquit, & certe in omen accipio, quod hâc die, quæ ad inquirenda mortalium secreta, in ista civitate prima mihi est, in philosophum inciderim: sed ut subitarium, ita breve gaudium fuit: nam titulus quidem scholæ notus: verum materiæ immanes, & de pecuniis investigandis atrox disciplina, detexere subito virum, qui

ex frontis fide, ac donationum versutia credebatur ab homine non recedere.

Dum in suo libro hæret avidus senex, quæritque inveniendarum opum compendia, & sedens animo inbibit subtilioris fortunæ varias artes, interim Charmion, sene altior, & ipse legebat quàm multiplici via ad facultates itur, quamque stolidè per tot pelagi errores, ventorumque minas ac pericula, Argonautæ Colchos profecti sint ad diripiendum vellus aureum, cum illud quisquè in patria sua habeat, & solo propè ingenio tolli, atque dolis, toties scælix nequitia ostenderit: Non sudores æstivos, non profectiones hybernas, non jejunia, aut rei domesticæ sordes, tanquam opum comparandarum certissimos modos, cupidissimo seni proponebat suum volumen: tota ferè in acerbitate scientia: ut si festinanter quis vellet ditescere, servatâ ad famam quadam oris comitate, sermonumque blanditiis; intus tamen, ne quid detrimenti negotia paterentur, aut tarde procederent, humanitatem abjiceret.

Superstitiones quoque diræ eo in libro continebantur; ex infantium cruore, ac parentum lachrymis compositionem quandam fieri, quâ si liniantur ædium postes, brevi in eas irruet tanta opum vis, ut fodinas ipsas æquent, & ad properantis fortunæ dona tabescat invidia, cæteri stupeant.

Horrebat Charmion; & à libro tantillum averfus, dum mente & oculis Numen precatur, ut aut feritatem illam perderet, quod gratiæ erat, aut senem: servus derepentè adfuit qui domino nuntiaret iustare tempus sacrificii,

com-

comportatum ignem, thura, vittas quoque & feta, quibus ex veteri ritu diis immolanda ornabantur, victimas expectare. Non mole-
 stum seni fuit à studiis avocari, ut ad gratiora pergeret. Sed quæ illæ apud Christianos ceri-
 moniæ, agebat Charmion, an forte ista in do-
 mo viget adhuc, sub virtutis insignibus, dæ-
 monum cultus, & extincta dudum sacra, hic
 ego conspiciam? heu mihi! in quas ædes mea
 me curiositas intulit? sed gradum revocare
 non placet, neque tempus est: ultra pergam,
 & ne quid eorum, quæ clam hic agentur me
 lateat, senis huius, qui me adesse non sentit,
 hærebo vestigiis.

Sub effossa terra specus erat, ad quam non
 aliqui gradus ducebant; sed longo tramite
 sensim molliterq; desidens humus commo-
 dissimam viam fecerat. Talis propemodum
 apud Romanos locus ille abditissimus, in quo
 celebrabant Consualia. Alta illic nox, quam
 ut amoverent duo servuli, non sine pavore
 (nam metum præferebat vultus exanguis) fa-
 ces gestabant; & cogitabundus senex, silensq;
 sequebatur, ex proximi sacri immanitate jam
 ipse pallidior. Ubi profundius in terram se pe-
 netraverat horrida specus, inter odores, quos
 undante fumo per multa volumina acerræ
 ardentes spirabant, ac ferrugineos ornatus,
 ara surrexerat, & hanc Diti sacram voluerant;
 ut scilicet opum dominus, quas natura invi-
 diosissimo sinu occulit, auri subsidium cultori-
 bus suis largiretur, & longè ab illis recederet
 malorum omnium gravissimum, Egestas.

Ad placandum Numen fertis coronati pueri
 tres,

tres, totidemque matres cum infulis, vinctis post terga manibus, & ipso jam propè metu exanimés, mortem opperiebantur, ex ossibus quæ multa illic & plerumq; cruenta jacebant, admonitæ; frustra misericordiam expectari, nec gemitus, aut lachrymas apud eos vale-re qui Diti facerent. Mirum est senem illum, cum maximè sæviret, à verbis atrocioribus abstinuisse, veteres imitatum qui se in casuras pecudes mirissimè agere existimabant, si non occidi, quod crudelitatis verbum est, imperarent; sed ad rem divinam cultros illis admove-ri, ut ex tactu quem jubebat Religio, postu-labatque laborantis Reipublicæ salus, Deos haberent propitios.

Modico spacio sex hostiæ immaniissimi viri manu cecidere: & ne pereuntium ultimæ vo-ces miserationem facerent, datis ictibus, utra-que manu senex aures obturabat, fluentesque ante aram sanguinis rivos, igneis oculis per longum tempus intuitus, abominanda volu-ptate fruebatur; quin, & sumpta patera san-guinem haurit, & stupentibus servulis (qui ta-men præbuerant) ore cruento gustabat suum scelus. Peraçto sacrificio aquam sibi dari jussit, ut os manusque ablueret; & indice ori super-posito, significans ne quid servi garrirent, iis-dem facibus præviis quæ accedentibus lumen fecerant, in cubiculum suum, tanquam nihil à legibus, nihil à Deo grave immineret, frigi-dus revertitur.

Non plura intueri in illa domo sustinuit Charmion; nam quid nisi atrox cerneret, quid-ve placaret animos quos tot scelera, tot mise-
rorum

rorum inutiles gemitus, tot funera accide-
rant? abscedens igitur, nimiamque simplicita-
tem, quam hucusque professus fuerat, sibi ob-
jiciens; O me hebetem, inquiebat, quandiu
mihi imposuit nequitia! quandiu, ubi cæteri
vident, cæcus tui! Ex vero certè mihi dictum
fuerat aliquos esse divites, qui non nisi morti-
bus ad illud fastigium pervenere ex quo mo-
destiores fortunas superbe despiciunt. Quàm
solerter in egenos, & ad populi conspectum
miseratio longam sævitiem celat; & modicæ
in divinum cultum collatæ opes, manum
apud credulos absolvent, quæ rapinis ingenti-
bus meruit rescindi à corpore, insepultamquæ
feris dari!

Funestissimas credebam carnificum domos;
ubi in trabes, in scamna, in mensas facinoroso-
rum cruces transeunt, illudque omne sit fa-
miliaris supellex, quod prius supplicium reo-
rum fuerat, & legis iratæ publicum spectacu-
lum. Aliquid hodie vidi tetrius; hominem sua
manu homines jugulantem, sceleratas edes;
ubi quidquid surgit, funus est. Haustum ore
humano sanguinem humanum, neque perpo-
tantis tamen attonitum pectus, ut ipso Thy-
este funestior, recepto cruore, diceret:

Quis hic tumultus viscera exagitat mea?

Quid tremat intus? sentio impatiens onus.

Menumq; gemitu non meo pectus gemit.

Mitiùs profectò in Iudeos olim sæviere Ro-
mani milites, cum captâ urbe, aurum, quod
miseri voraverant ut secretius lateret, scruta-
ban-

bantur ense, & insuetos in avaro stomacho cibos querebant vulneribus. Sanguinem fuderunt milites, sed militum nullus bibit; & favientium furorem ex parte excusabat, quodd ludæi plùs merebant quam passi sint; quod priores sacrilegâ manu latens in domini venis pretium eruerant; & ne quid tantarum opum in extincto corpore maneret, apud mortuum quoque ferro reliquias quæ vivere.

Addam & illud: sinente Principe furebat Romanus miles, & victorum licentiâ fundebat sanguinem, cui parci, cum ipsius Numinis causâ ageretur, vel iniquum fuisset. Senex hic non effuso cruore placatur, nisi & potest; im- meritos necat; & quia feritatem illam lex prohibet, damnatque, si sciat humanissimus princeps, specum fecit, ut à luce amotum scelus non alios testes haberet quàm qui & iudicium timent, manusque ad illud horrentes licet crudeli tamen obsequio commodavere.

Ab hoc divite ad alios qui pauperum creatores simul & tortores dici non immeritò possunt, quia cum miseris vel levissima vitæ subsidia avellunt, opus suum vexant, facilis memoriæ transitus fuit. Paucos inveniri qui eo furore suas opes consequuti sint, equidem credo, inquiebat; nam ut virtus ingens, rara est, ita rarum, ingens scelus; natura ex operum dignitate sibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab ea distedere: ni potestas major vim inferat, sapienter quodcumque agit: & ideo monstrum omne, insolens est, quod vix causæ illæ, quarum nexu omnia generantur, ab in-

improvisis illitu-

Atti
ped
inf
eno
cto
con
esse
cula
ita f
cun
C
inve
noli
illie
falc
stan
stat
se,
ture
An
per
aut
ut d
sum
van
rect
dior
mil
lus!
ut p
mal
suas
C
quo

aituto ordine deflectunt, ut portenta non expectato ortu omen faciant, suumque sæculum infament. Idem & de moribus censeo; raro enormiter peccant: pudet enim multum à recto descivisse. At visis quæ ego in divitis specu conspexi, facile adducor, ut credam aliquos esse, qui è potu sanguine, illorum scilicet facultatibus qui ab injuria se tutari nequeunt, ita saginantur, ut in prædam natos putes quoscumque eorum cupiditas voraverit.

Grammaticorum est, nominum origines investigare; curam hanc cum illis partiri certè nolim; mea me satis philosophia tenet: totus illius sum: sed in messem alienam breviter falcem misisse nullius erit injuria. Opes substantiam vocant; an quia sine illis homo non stat, & accidentium ingenium videtur induisse, quæ, si subtrahatur firmitus illud cui ex naturæ suæ indigentia inhærent, illicò deficiunt? An quia sine opibus homo inter homines ita perit, ut in vivis propemodum non censeatur? aut saltem facultatibus amissis ita tenuis est, ut dicere queas, quidquid adipis prius concessum fuerat, quasi fortunæ quodam morbo evanuisse? Certè si substantia hominum illud rectissimè vocatur, quo vita efficitur commodior, quisquis iniuriâ alienas opes in suam familiam transtulit hominem absorpsit. O scelus! & nulla potestas Cyclopes hos insectatur; ut provocato vi stomacho, benè vomant quod malè voraverunt: & nimium edax cupiditas, suas ipsa epulas horreat, dum cogetur egerere.

Quærebat deinde quâ ratione scelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim

- deferre iudici, ut occultus testis ipse fuisset; secretum de annulo proderetur, & ita perire consilii utilitas, quo volebas apud nesciente agere, ut ubique latens certiorum de moribus humanis ferret sententiam. Talia volventi illud potissimum animo sedit.

- Regis ærarium non plurima tantum bella, sed & improvidi in variis sumptus exhauscerant: jacturam toties refarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflicti jam laribus gravissimæ incumbabant, amiserat patientiam, timendumque erat ne eâ populû injuriâ magnatum aliquis opportunè uteretur: neque enim deerant, qui procellas movere in votis haberent, si commodas in excelsioris fastigii comparisonem censuisset effrænis ambitio, ac utiles in scelera: & his qui negotiorum ministros vel ex potestatis invidia, vel ex negatis gratiis oderant, ingens voluptas fuisset, insigni aliqua calamitate regimen infamari. Vnum ad tot mala remedium, si sineretur plebs exiguis facultatibus, post tot fortunarum ærumnas, placidè frui, & apud illos qui pessima arte in immensas opes citò creverant, pecuniæ quærentur: multæ enim tum spongiæ totum illud quod ad irrigandas provincias satis esset, si latè spargeretur, traxerant; & ex justitia erat supra modum inflatas comprimere, ne siccitate deficiens imperium diutius laboraret.

In ea cogitatione Charmion statim ut in suam domum receptus est, corruptis de industria literis, ne authoris manus ex consueta scribendi ratione posset agnosci, pluribus in chartis hæc verba exaravit: Pecuni-

Pecuniam, ô Regis ministri! apud vacuum plebem quaeritis: finite impleri, ut tribuat, jam nihil præter lachrymas habet: discite ubi sit quod tantoperè ardetis: dum populus gemit, dum etiam lugens laborat, ut callosæ manus cibum (quo vel alii canes nolint) sibi comparent; principi opes, vobis quoque, si uti non pudet, delicias: interim acervos auri qui regno debentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domum (hoc diviti nomen erat) petite speluncam, vobis ostendi, ubi ingens thesaurus nuper inventus est; totum sibi vult, alieni appetens homo cum major pars ad Regem pertineat, quæ si in publicos usus convertetur, nec bellum militibus, nec pax, quæ jam ex inanitate sua nutat, commodis indigebit. Si negat vir, testes ex servulorum numero duos habete, Praxeam atque Numerium, qui descendenti in antrum comites fuerunt, faciesque prætulere.

Ubi hæc scripsit Charmion sumpto ne videretur annulo, in regias ædes dirigit gressus: quo cum pervenisset, variis in locis indices schedulas spargit, ut si quas perire contigisset, aut vanas ab obviis contemni, in tanto numero inveniretur aliquis qui regi aut ministris de invento thesauro nuntiaret.

Non diu latuit divitis scelus; qui primus ex Regis cubiculariis in ejusmodi chartam inciderat, detulit, statimque missi qui referrent, verumne quod ea scriptura indicabat, & an debitis opibus regnum privaretur maligna senis hujus cupiditate, qui eas, monstrante bono Gallæ genio, non tam sibi invenisset, quam Principi. Pecunias quidem illas audacter negabat

bat: sed ad antri mentionem, non sibi constare vultus videbatur: & ut in latebras illas viam cæteris præire minacibus verbis iussus est, statim in genua provolutus, seque reum non abnuens, misericordiam Regis implorabat: sed omnium iudicio timor ille pro celatis pecuniis nimius, cum ad gratiam citò promerendam sufficeret thesaurum tradidisse. Verum majora senem turbabant; ara illa quam in specu Plutoni erexerat: sacrificiorum furor: prostrata cadavera, quæ recente adhuc religione nondum amota fuerant, ut accipiendis novis hostiis locus ille purgaretur: quem ut intuiti sunt qui à Rege venerant, horror omnes & propè stupor invasit. Nec diu crudele spectaculum sustinuerunt: quasi non compotes mentis, plures in fugam conversi per tenebras illas solem quærebant, incerti an ultrà luceret oculis qui tam nefaria conspexissent. Correpto deinde cum duobus servis Petiliano, Regi defertur, non in totum mentitum fuisse qui schedulas scripserat, inventam speluncam, maxima in ea delituisse, sed quæ furorem, non cupiditatem facerent. Cum postea ex legum præscripto in illud crimen diligentius quæreretur, factum est, ut per multa indicia iudices plura nossent, quam vel ipsi putaverant: nempe multos esse, qui similes aras construxissent, nec mitius ad ingentes divitias pervenisse, qui tam citò pervenerant.

Ita unius causâ plurimorum fortunas exagitavit, Regemque impulit, ut deinceps plebe relicta, quæ jam opibus omnino destituta erat, apud eos, qui non regiâ benevolentia atque donis, sed nefario ambitu tam subito supra prin-

principes ipsos creverant, subsidia belli pacisque quærerentur. Mirum est quantum pecuniarum dederit nova apud Gallos diligentia: quod vix provinciæ exangues fisco solvebant, in privatis ædibus inveniebatur, & ex pauperum malis tot bona, ut ministros ipsos poeniteret damnosas opes, ubi nequiter latebant tardè quæsisisse.

Maxima etiam inde processit utilitas: temperantiores fuere qui postea in præcipuos gradus assumpti sunt: non amplius palatia construebant quæ Regum videri possent; non hortos pensiles invitâ naturâ in domorum fastigiis locabant; non fontes ducentibus fistulis ascendebant in cubicula, ut vigilantî domino aquarum suavissimo murmure somnos efficerent; sobrie ditescebat quisquis curabat Regis negotia, & quod virtus solummodò prius fuerat, jam fortunæ quoque securitas erat, in ipsa dignitate modestia. Multis etiam post annis nemo in egenos nili timide atrox fuit; suam vitem lætus agricola putabat, certus uvas sibi daturam, cum antea præter laborem nihil, vinumque omne quæstor, aut fiscus haberet. In egente familia nemo ea quæri metuebat quæ in illa non erant; non turbabat miseros satellitum pavor; securè pascebant pecora; elementis quisque utebatur absque metu: non implebant carceres egeni, ut inopiæ suæ poenas lucrent; aut sublatâ culcitram ægroti cogebantur in paleis infelicitissimæ vitæ tragœdiam absolvere; omnibus quos fortuna damnaverat, concedebatur à principe quies; cavebaturque ne divitum onera in eos

caderent qui portare leviora non poterant. In hac populi foelicitate gratior apparebat principum majestas, promptissimosq; habebat ad quaecumq; pericula subditos, qui prius in malis duxerant eam potestatem servavisse, à qua, restitutis rebus, nihil sperandum esse auxilii.

Regiis armis bona precari, votum omnium erat, quod scirent fortunatos successus constantioris tranquillitatis certissima esse praesagia, & jam fato meliore apud Gallos patriæ gloria atque amplificatio audaciam potentioribus non facerent, populis iram, aut consternationem. Ad victoriæ famam lætus civis nullo jubente triumphales ignes excitabat in publicæ hilaritatis significationem: redeuntemque ab hostibus principem non triste, silentium, sed faustus omnium ordinum clamor excipiebat, ambitiosè optantium ut civium annos Deus in unam Majestatem conferret, cui suprâ mortalium sortem in plura sæcula foelicissimi dies debebantur.

Nihil Regis fide firmitus, quod cum ipse non egeret, tot in ærarium congeffis alique invidiâ opibus, gauderet quoque non tardè aut malè solvere quaecumque ab inferiorum fortunis reddenda acceperat.

Antequam regiæ pecuniæ, & provinciarum spolia ab ejusmodi hominum manibus eriperentur, ea inopia laborabant principes, ut à suis antecessoribus inceptam domum ipsi non possent absolvere. Circùm multa palatia in Regum dedecus quotidie surgebant, & in tanto privatorum luxu, conducere artifices sola Majestas non poterat; unde ignobilis ad-

cò

ed re
sæpè
solu
câq;
ut co
cipi
pena
quân
- Se
votis
nerat
cis ne
vitan
dece
num
ardor
fortu
tione
lentia
Qu
veran
que
causa
princ
esse
rant.
nimis
bant
appan
re à
amico
sibiqu
tiæ,
sæviri

ed regis domus accessus, sordidusque, ut
sæpè ad ipsas fores quæreretur ab exteris: Ab-
solutas ædes Regibus novæ pecuniæ dederunt,
eâq; diligentia festinavit pulcherrimus labor,
ut completo triennio nemo quæreretur prin-
cipi apud suos subditos melius quàm in suis
penatibus esse, & ex tecto quisque agnosceret
quàm distat à Rege civis.

Sed ut diuturna esse ea felicitas quæ tot
votis petita, tam tardè & jam præter spem ve-
nerat; ex prudentum consilio, quibus in publi-
cis negotiis Rex utebatur ad nimix potestatis
vitandam ostentationem, statuit, ut quolibet
decennio conflaretur ex severiorum ludicum
numero emendatorium tribunal (ab luce &
ardore flammeum vocabant) quod de vita &
fortunis eorum quæreret, qui ex famæ rela-
tione publicoque odio, aut nimia etiam opu-
lentia meruissent pro suspectis haberi.

Quodcumque integerrimi Iudices decre-
verant, hoc ratum apud Regem erat; ne-
que Magnatum ullus audebat nocentium
causam amplecti, aut precibus sollicitare
principis misericordiam, ut irrita vellet ea
esse quæ à sanctissimo tribunali emanave-
rant. Inter conscios penè habebantur qui
nimis anxie pro reis vel orabant, vel metue-
bant, & ne pecunia quoque corruptos esse
appareret, quisquis propriæ fortunæ amo-
re à miseratione abstinerebat, quam exagitationis
amicorum dignitatibus inutilem fore sciret,
sibi que nocituram. Ita præcisa spe indulgen-
tiæ, sibi que relictis legibus, ut ad arbitrium
sævirent, non frustra laborabat iudicum ocu-
lata

lata diligentia , nec more Gallico cadebat statim quod mature statuerant.

Facultatum expoliatio , perpetuum exilium , levissima censentur supplicia peculatoris. Plurimis qui acrius sub principis invidia plebem vexaverant , negatum est ultrà vivere. & cognitâ Regis in subditos charitate , quid quid procelloso spiritu in commotâ plebe intumuerat , sincere sedatum est. Interim tributa quod modica essent , jucunde ab omnibus solvebantur , nam deberi Majestati quisque noverat ; & quia non distracto cursu undique ad Regium ærarium confluebant , factum est , ut locus ille qui ex penuria communi vocabulo *ἔρηδος* dicebatur , appellaretur oceanus.

Magna præfectorum ærario neque unquam sordidis consiliis corrumpenda fides , bona hæc negotiis ingentibus ac regio decori copiosè subministrabat , ut jam nihil vel ad imperii subsidium deesset , vel ad pompam. Videbat hanc sceleratam populus , maximè gaudens , quod quæ tributa lubens solveret , in necessarios reipublicæ usus pulcherrimosque , non in unius aut alterius fastum profusè ac nequiter absumerentur.

Non egrius inter vina sitim servet ebriosus , quàm inter pecuniæ acervos abstineat à furto avarus animus , maximè si criminis occultandi spes datur , nec traditæ gazæ , ut in privata commoda cesserit , timetur à deluso Rege rationem postulari. Sæpe in ejusmodi viros Regni opes inciderant , magno cùm civium , tum principum malo ; nam ingentes licet , bre-

viter

viter tamen, neque opportunè rebus afflictis succurrebant; & immanes hiatus, ac bibacem humum noctæ citò siccabantur, quæ torrentium instar collectæ festinanter, suo etiam tumultu in plerisque locis, quâ cursus non erat, fecerant meatum.

Magnete ambitiosior est omninò Chrysolithus lapis, nulla illi cum ferro concordia, sed quæ ad ignobile metallum languet virtus, excitatur statim si aurum objicias; Suum quoque amatorem aurum sentit, & aliquid ipso pondere fortiùs, quo afflatum gestit à proprio centro avelli, quasi ad oscula properans nativam gravitatem amitteret. Icon avari lapis hic, cujus totus in pretio amor. Divitiarum avido arma ostende, non sumet; ferrum enim sunt; sed thesaurum non credideris; nam si tradas cupienti, diù non servabit manus innoxias, amicum trahet aurum; ad vicinas opes prodet se quæ semota ab illis fortè latuerat sympathia.

Delectum hunc in constituendis ærarii rectoribus, quia Rex non indecorum aut nimis anxium Majestate existimabat, ex aliena nequitia ac proprio damno jam cautior, brevi in eam rerum omnium opulentiam crevit egena principum dignitas, ut toto regno cessaret tritum illud ac Regibus injuriosum proverbium, quo miseræ plebi tolerabilior esset egestas, illam ministros in throno posuisse.

Speciosissima est mortalium oculis pecunia, facile animos ad sui amorem allicit, & peticulosè etiam in ipsis munimentis reconditur, nisi latenti dederis ministros continentes; uxorum

instar quæsitæ regibus, suos & illa eunuchos habeat, citò enim violabitur, nisi asservandæ, velut spadones aliqui, præfiantur spectatæ integritatis viri, qui in illud probrum incur-
rere, quadam honoris ac innocentia necessitate omninò non valeant.

Ea tum vigeat circa Regis gazam castitas, ut pro miraculo haberetur, cum antea principes indignante plebe tulissent notum dedecus, & tanquam fati sævitia ad inopiam compulsi, nihil eorum tentavissent quibus illa injuria in meritos authores recideret. Ita Gygis solertia mutavit rerum statum, & ex foelici eventu patuit concessum homini fuisse mirabilem annulum, ut eo maximè in commune bonum uteretur.

Liberales artes miro affectu fovebat qui tum imperabat in Galliis, & undique collectos qui in illis excellere, suis diplomatibus, interdumque beneficiis ad studium incenderat. Solerter inde acceptâ occasione (antequam Gyges in id propositum incubuisset) vir bonus, illarum nomine saluberrimum consilium Regi dare constituerat, & hæc scripti citò pervulgati summa ferebatur:

*Galliarum Regi, Liberalium artium
Supplicatio.*

Cum ex reverentia, aut metu, quotquot homines te suum principem agnoscunt, taceant, O Rex! sine nos loqui, cives tuas; Regia benevolentia dignas credidisti, crede quo-

quoque quod à nobis accipies, nèque time Regibus invisam prolixitatem sermonis; novimus quam breviter monendi sint Principes; & verbosâ oratione illud sæpissimè effici, ut in ultionem dati cædii aut tardius benefici sint, aut petitis non annuant; ne ergo tanquam loquaces reipuas, eoque contemptu cadat apud te justissima causa, paucis multa dixerimus.

Deinde Grammatica, ut ordine prior, Regem monebat ab illis omnino hominibus abstineret, qui *literis* malè uti consueverunt; quorum tota vivendi ratio *barbarismus*; qui *prasentium* fastu & opulentia, *præteriti* non meminere; rogabatque quoniam malè *conjugabant, declinarent*.

Ostendebat Rhetorica quàm perversè *locis* abusi, ut portentosas *amplificationes* facerent; quam *figuris* sæpe apud Regem mentiti, ut publica mala minuerent, & misratio ad tot vexatæ plebis querelas, in optimo principe deficeret; denique, quia improbè, & ad Regni perniciem eloquentes fuerant, aiebat deinceps non admittendos in consilium, illisque optimè substituendos, qui vera, qui iusta, qui humana loquerentur.

Quæ in ratione tota est Dialectica, orabat ut expensarum *ratio* illam noctem tolleret, quæ offusa negotiis peccandi facit audaciam; illiq; damnarentur qui pessimè *Argumentati, præmissis* in Regum gratiam adductis, suam semper in conclusione *fortunam* posuerant.

Harmoniam solvisse illos homines canebat Musica; dum plus æquo *elati* aliorum voces

audiri vetant : revocandos ad concentum esse ; illisque *tonus humilior* præciperetur qui non dissentiret à cæteris.

In suas regulas plurimùm errasse prædones illos probabat Arithmetica ; urgebatque , ut Regias pecunias eodem *numero* redderent , quo acceperant.

Ostensis , quas modica pecunia ab fortunis humilioribus extorserant , *terris* , & quàm latè nocuerant novi homines , nullis jus suum terminis passi circumscribi , non ægre Geometria indicabat quid peccassent in *mensura*.

Astrologia denique nihil de supernis illos cogitasse querebatur ; illudq; Regi intonabat , ut nullos in posterum pecuniarum ministros haberet qui sub Mercurio nati essent ; quod sy-
dus illud & longos daret digitos , & ingenium ad fraudes furtumque acueret.

Non pervenit ad Regem deprecantium Artium justissima querela , prohibentibus scilicet , quorum intererat notissimam veritatem à Rege ignorari , ne quid tale Majestati traderetur. Et nisi Petiliani patefactum scelus amissos assentatorum dolis , atque malitiâ , oculos ; optimo principi restituisset , publica res longum illorum atrocitate omninò perierat.

Quid ab illo tempore posterioribus annis faustè actum sit in Galliis , (quia id rerum ordo postulabat) breviter quidem , & ex occasione retuli : sed jam necessaria est ad tantæ foelicitatis exordium , & ad nostri Gygis habiles do-
los reversio.

Recens adhuc erat æquissima illa administrandi Imperii ratio , cum opportunè quæstio
me-

med
tio
adm
cau
da v
cepr
thor
&c, f
nuen
tum
gris
dem
A
tusti
inha
novi
even
agno
id m
est,
ac u
Pe
jam
sang
ruin
heba
frequ
fund
tioru
char
mon
qui
re,
agre

medica agitata est; an phlebotomiæ frequentior usus ad ægritudinum levamen sapienter admitteretur à medicis. Novæ disceptationis causa, quidam ex Germania hospes, in secanda vena, suprâ quàm ad id usque tempus receptum esset in Galliis, audax, quo tamen auctore ferebant plurimos ægrotos convaluisse; &c, sive fortunæ ludo, temeritati non raro annuentis, sive sola civium credulitate comparatum nomen, cæteris qui ex veteri ritu suis egris solebant prodesse, timidius, totam penè fidem abstulerat.

Ad salutem multum confert disciplina vestustior, certissimo gradu majorum vestigiis inhærens; ad subitam famam, præceptorum novitas, verborumque insolentia; & donec ab eventis tristioribus vanam artem, noxiamque agnoveris, quætuosissimo honore fruitur in id maximè intenta, ut si nomen perdendum est, jacturam hanc sarciat diligentia fortunæ, ac utilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum jam probabat ex parte medicorum vulgus, & sanguinem humanum (damnato antecessorum usu qui contrà senserant) adeò vilem habebat, ut ad omnes ferè corporum casus non frequentur modò, sed & interdum copiosè funderetur. Infanientes ægrè ferebat prudentiorum docta canicies, & in genus nostrum charitas. Ergo ut hunc vitæ thesauro parcerent monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi sanguinis artem docuerunt, ostendebant sapientissimis rationibus, in ægrota carne plerumque lethaliter ferrum

mergi, quam natura, aucta remediis, non sub-
fiditis destituta, in pristinas vires absque vul-
nere restituisset. Verùm novitate tumultuan-
te, ne schola diutius ingenti mortalium dam-
no, à seipsa dissentiret, voluit Rex ut convo-
catis quotquot in urbe regia degebant medicis,
illi turbines habita disputatione, pensatisque
rationibus, quæ vario fundamento innixæ, e-
tiam experimentis creverant, solemniter com-
ponerentur: missò quoque in disceptantium
cætum primariæ dignitatis viro, qui Regis
nomine, & sui muneris reverentiâ, clamo-
res, ac nimios, si qui insurgerent, affectus
temperaret.

Non semel visum est medicis de ea re quæ-
rere; die quem Marti veteres sacrum voluere,
proposita est quæstio, & utrimque ita pugna-
tum, ut vix cum hebdomade desierit; non ali-
ter ac si de bello & pace ageretur; expectan-
tibus universis, quid de civium sanguine con-
cilium illud statueret, quo decernente, aut
miseret in suos ægros medicina, aut sæviret
acerbius.

Longum esset prolixæ disputationis ordi-
nem texere, variæque eruditionis placita, sub-
tilitatem, tricas, ut quia ambæ superare non
poterant, saltem quæ vincenda erat, caderet
non ignobili certamine. Conclusio fuit, ex-
ternum medicum hostem fuisse, qui togatus
gallicum sanguinem fuderet; si qui ejus ope-
râ convaluerant, naturæ gratias habendas,
non crudelissimæ arti quæ cæco impetu pro-
fuisset: veterum præceptis immotè standum,
quibus tot sæcula reverentiam habuerant:

clima-

climatis, ut & ætatis, in quolibet ægro, singularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam esse rationem; quod si non observes, jure censearis homicida, qui ut cautius noceres, & à tribunali securus, quos vivere non optabas, phlebotomiâ perdidisti.

Hæc non videbantur ad politiam pertinere, sed ut regimini plurimum prodesse, effecit senatoris prudentia, qui jussu principis disputationi publicæ interfuerat, ut illo moderatore saperet incerta sui, & in mortalium perniciem pugnax medicorum eruditio. Nam finitis comitiis, ut modesti fuissent, in illa disceptatione, ut ratio partium studiis prævaluisset postulante Rege, ita vir sapientissimus de scholæ placitis retulit, ut de Regno loqueretur.

Vix sine stomacho, ô Rex! ejusmodi homines patiuntur sibi ab aliis contradici, inquit; Ita imperio nati sunt, ut Regibus ipsis sæpè præscribant, quibus deliciis indulgere; quos labores fugere, aut amplecti; quem spirare aërem debeant; quâ diei horâ libero cœlo frui, ut brevi ambulatione refectos sua iterum solitudo, suus thorax excipiat. Quamdiu vales, o Rex! tamdiu nulla in Regno potestas tuam æquat: sed statim ac vires lapsæ sunt, & ad remedia currendum est, tibi ægritudo dominos creat, & qui te sanum medici non sine tremore conspexerant, mox ut illorum operâ indiges, sumpto suæ artis supercilio, tuo velut casu elati, superbè decernunt quantum te pasci, quantum dormire, aut etiam loqui oporteat; quodque in summa egestate gravissimum creditur, ipsam Majestatem in eas angustias con-

trahunt, ut quidquid ad ægritudinis solatia vel leve concefferint, habeatur ingens beneficium.

Neceffe fuit, Rex, ut inter tot viros qui ex fuæ ſcholæ genio, quodcumque proferunt, jubent, & ut quædem oracula audiri ſe optant, tumultus aliquis fieret; quippe dum periti omnes volunt videri, ſuamque deſpici ſapientiam non ferunt, in ea animorum verborumque tempeſtate, aliquandiu dubitavit ſchola an aliquid certum ab iratis, famæque nimium ſtudentibus decerneretur: ſed paulatim diſputantium fervor intepuit; & ex licentia quam feceram ortus pudor, ne ſi diutiùs præſente me turbo ille concitatas mentes verſaret, diceretur Hypocratis alumnos, qui cæteros mortales ab inſanis motibus prohibent, meam patientiam laſſaviſſe.

Pace redditâ, mirum eſt quàm ſolerter, quàm copioſè, illa pars cui nova methodus placebat, loquuta eſt: quàm ſolidè altera, quæ veteri ſententiæ ſuſſragabatur. Tanta utrimque dicta ſunt, ut pauciſſima memoriæ adhæſerint; nam præter illa quæ celeberrimæ liti optatum finem impoſuere, cætera quæ illud argumentum in tot dies protraxerunt, vix meminero.

Hæc autem ſunt quorum imagine tencor adhuc. Medicinam errare quæ æquali apud omnes regiones ſecuritate putat ab ægrorum corporibus ſanguinem peti. Naturam ipſam, dum timidioreſ eſſe voluit gentes illas quæ ab ſolis vicinia longo ingentique calore ſolvuntur, medicos monuiſſe quid agerent. Nam idè in bellum minus prone ſunt, & pericula cau-

cautiùs vitant, quod laxatis nimio cœli fervore artibus parùm sanguinis inest, & illud maxima cura servandum esse ratio doceat, quod parcè datum est. Longè diverso genio aguntur qui frigidiora climata incolunt, & premente circà gelu, spiritus illos, calorem illum internorum tutissimè foveant, quo festinantius scilicetque coquuntur alimenta, & copiosior sanguis illa corpora vegetat, quæ tanquam non ignara sui, ad ictus, si quos excipere oporteat, promptissima sunt, & vulnera non reformidant. Ex illa naturæ sapientia docemur non eandem ubique extrahendi sanguinis legem esse debere & securè fundi, si ex climatis influxu suas ita venas implet, ut eductus, ciborum valida coctione non egrè reparetur; secus autem, si in flaccidis vasis molliter serpat, suamque penuriam ostenderit.

Ignibus illis certè non torretur Gallia, quibus tot populi laborant: sed licet benigniori sole utatur, peccat tamen medicina, si temperatæ regioni tantum sanguinis imperet, quantum subtrahi opus est illis gentibus, apud quas toto fere anno sævit hyems, & robustissima ideò nascuntur corpora, ut rigidioris cœli immites aspectus, suas nives pati possint. Ea ratione per æstatem etiam non frequenter vena pungitur, nisi morbus urgeat, & pretio illo sanguinis citò redimenda sit sanitas, cui infestâ foret nimia medentis prudentia, subsidii que cunctatio.

Plura, ô Rex! in hanc sententiam dicta sunt, sed præcipuæ utilitatis fuit ille discursus, quo ostensum est medicinam quæ omnibus omni-

no corporibus prodesse cupit, singulorum maximè esse scientiam; ex illa enim notione securior pronunciat quid ægro potissimum proficit, & remedia fortius urget, aut temperat.

Variis tum exemplis, tum rationibus patuit, quanta in educendo sanguine requireretur prudentia; illorum præ cæteris memini. Frænum bilis rectè sanguinem vocari aiebant, timendumque ne igneus ille humor, rabidusque, qui benignioris societate solet mitescere, noxiosissima incendia conflet, si optimo moderatore destitutus totas in hominis exitium vires exerat, quæ remissè nec suprà medicorum opem nocuerant, quoties tentantes, comes sanguis compescuit.

Varia est omninò mortalium temperatura: & ab ea naturæ contemplatione, ut plurimum pendet illius artis foelicitas, quæ fractis corporibus, ne vel citò, vel leviter ipes damnaretur, consuevit sanitatem polliceri.

A Etas quoq; prout firma est, aut languida, regulas mutat; nam senes suæ terræ prorsus reliqueris, si quod ex annis vegetioribus adhuc in illis superest, frequenti aut largâ profusione extrahas; & coloris haud redituri jacturam mox sequetur artuum solutio, vel funus.

Ex morborum qualitate etiã æstimantur remedia: quippe sæpissimè periculum fit unius quod alteri ingens ac præsentaneum subsidium est, illudque in exemplum referebant: Qui aquâ intercute laborat, Phlebotomiæ usu in majus naufragium extenditur; & nisi vel calor immodicus, qui mediis in aquis sæpissimè fervet, vel vitæ insidiata suffocatio, festi-

festinanter & ex accidenti sanguinem poscat, ferro parcat prudens medicus, quo alter non satis perspectâ valetudine, ægrotantis fatum maturavisset; Itaque ut regionis, sic & ægri per omnia ajebant habendam esse rationem, ut ars quæ in bonum generis nostri à Deo concessa est in eos errores non incurrat, quorum non est nisi probrôsa peccantibus, illisque qui periére prorsus inutilis pœnitentia.

Lætabar maximè, o Rex! illa pro curandis corporibus statui, quæ ipse in regno ad publicæ quietis securitatem meliora judicaveras: Nam & vos Principes populis præesse Deus voluit, ut Regiæ artis beneficio illæ ægritudines amoverentur, aut omninò non essent, quibus aliquando interit patrie temporumque foelicitas. Et illud sapientissimi viri in sacris codicibus legitur: Nolite me constituere principem populi, non sum medicus; quasi diceret, illo fastigio indignos, qui politici corporis mala cum sanare teneantur, aut nolunt, aut nequeunt.

Plurima in Galliis crudeli quorundam hominum solertiâ fota fuisse, non tantum nos qui tulimus, novimus, ô Rex! didicerunt & exteri; nec sine stupore audierunt, in sagacissima gente, quæ regendo orbi sufficiat, ad publicæ ægritudinis levamentum illa remedia non adhiberi, quæ & præstò erant, neque violenter aut periculosè sumenda, si illis uti tamdiu deliberans, & (ut credebatur) ipsis etiam calamitatum authoribus nimium favens potestas voluisset. Hæc mala, rumores hos, tunc stitisti cum à politico corpore, multis jam vulneribus

saucio, ne noxiè fundaretur quod in illo supererat sanguinis, fugentes circumquaque, in quæ unquam spontè cessaturas, hirudines amovisti.

Optimo Regi ita placuit illa laus, ut tamen contristaret: Nam ad memoriam revocabat infœlicissimi temporis mala, nec sine dolore occurrebat præteritæ fœlicitatis imago, quâ abusi, qui sub illo publicis thesauris præfuerant, privatas fortunas in eam opum superbiam extulerant, ut ornandæ Majestati, paci tuendæ, solvendisque militum stipendiis planè sufficeret, quod raptorum manus abstulerant.

Cùm hæc ille cogitaret, Regi proximus aderat adolescens, Imperii hæres, serio sermone adeo fatigatus, ut ex vultu & oculis tædium illud agnosceretur. Chorræas impensè amabat, & quàm ægrè olim in Impetatore mimicas has voluptates Roma tulisset, memor pater, omnibus modis conabatur, ut filius ab his ineptiis abstineret, & servatâ dignitate, si remissionibus vacare placebat, saltem amplecteretur robustiores delicias.

Vix ardua tentat ludicris assuetus princeps; & rarò mutatur genius ille quem juveni infudit nimium placens ac mollis institutio. Majestatem decet, non ad fidium concentum nobile corpus; sed militare vestigium, & inter tympana ac tubas nutrita vis, quæ hosti, si quando pulsandus erit, terrorem faciat, subditis reverentiam. Ad seria Principes nasci ita scitur ab omnibus, ut ægrè subditis placeant, si vel pueri pueraſcunt. Quemadmodum Herculi

culi contigit à matris utero fortem esse, ac vincere, optamus illis cunas viriles; & quæ illis plurimum favet opinio, putat tamen multum imperio detrahi, si aliquid pusillum accesserit: si voluptatum ignobilitate privatam sortem imitetur.

Volebat Rex adolescentem filium ad Regnum erudiri, ut quod ipse pater non fecerat, à puero ad virilem usq; ætatem venationi plus justo addictus, id aliquando in Civium bonum ageret Regiis curis imbutus successoris animus & maturè formata prudentia. Igitur captatâ occasione sic ad senatorem Rex:

Istud quidem dudum sciebam, optimum regimen censei, si philosophi imperent: sed mihi plane novum quod à te audio, non posse bene imperare qui medicinam nesciant. Age, & si potes ostende, quàm verum sit artem illam, nostram esse: Multum tibi debebit Hypocratis schola, si ad illam Reges cogas.

Tum ille: Respublica velut politicus quidam homo est, ô Rex! cuius cives membra sunt & sæpe contingit variis ægritudinibus vexari corpus illud: pluribus enim malis patet tanta vastitas, recipitque, nisi eruditus Princeps periclitanti medicam manum admoveat. Illud autem vix tentabit scilicet, si rerum illarum peritus non est quarum scientia atque usus optimum regimen efficiunt.

Illud maximè proderit nosse climata, ne quod uni competit regioni, omnibus æque convenire existimet qui regno præficitur. Suis principibus aliquæ gentes adeo sunt obnoxie
ut

ut servitutem, cui se quodam fato edita esse existimant, nemo respuat : Apud illas (præter Regem) quicumq; homo nascitur, ipso patriæ ritu mancipium fit; putaturque, ita opes, ita vitam precariò possidere, ut ad imperantis nutum abjicienda sint, quæcumq; favente fortunâ commodi lares acceperant, aut natura concefferat. Statim ac aliquem perire utile judicatur Regis ærario, & luxu crescente, vel sermonum jactantiâ, nimium se prodit incauta sclicitas; moris est ut per nuntios ad hominis domum crudeles codicilli deferantur qui mori jubeant; & qui tollendus est, adoratis (tanquam ab ipso Numine adventarent) immanibus literis, frequentia etiam insigit oscula: clementissimo Principi gratias habet, quod siverit ad hanc usq; diem luce frui; quod levi supplicio à gravioribus, quæ in hujus vitæ decursu instabant malis, pereuntem eximat; & sub ipso ferro, non professâ mæstitia frontem contrahit, non deferendæ familiæ sensus, querelas aut gemitus movet: totum damnati studium, ut jubente Principe, non patienter modò, sed etiam libenter videatur caput obtulisse carnifici.

In illis certè gentibus, ô Rex! quæ regiminis hujus patientissimæ sunt, nullo sui periculo credam potestatem scire: Acerbitas enim illa longo usu recepta est, & ut tyrannidi consensit ad tolerantiam malorum edocta plebs, ac veluti quibusdam naturæ legibus diuturnâ servitute cervicem flexit, licet se miseram sciat non tamen habet mutandi status causam, quæ apud plurimos multum valet, calamita-
tum.

tum novitatem : & hoc pati quod ab ævo antecessores perpeffi sunt, non habetur gravissimum. Quippe generis nostri ea est iniquitas, ut levia penè mala censeantur, si successione veniant; illudque nobis durissimum sit, cujus exempla non vidimus. Tertiam annuorum reddituum partem in Reipublicæ usus dari, aliqua natio ita fert, ut huic familiæ damno assueta, non sentiat onus suum.

Mores hos in Gallias admittere non securè Reges tentaverint : Neque enim unquam existimavimus, subditorum bona ita Principum esse, ut tanquam suis indiscretè uti possint, nisi ad id cogat non mentita ad justitiæ speciem; sed vera, & cui omninò parendum sit, necessitas. Maxima est Francorum in suos Reges reverentia; ut decentiùs imperent, libenter quælibet fortuna de suo detrahet, gaudebitque id sibi negare, quo aucta Principum majestas latiùs apud exteros fulgeat; & nemo non dabit quæ in publicam salutem expendi certissimè cognoverit. Verùm animos movet inverecunda illa atque enormis potestas, quæ summo jure omnia sibi vendicat, & in majus Reipublicæ exitium, nomine suo privatorum quandoque cupiditates prætexit, ut titulo majestatis velut in communem causam damnatas singulorum opes audacius diripiant.

Apud nos feliciter imperant Reges, si modestè sua exigunt, si subditorum labori illud non invideant, quod improbo sibi sudore comparavit; & cum solis instar micent, feranturque per varias domos æquali semper splendore

dore conspicui, non in eo dignitatem suam ponant, ut fortunis humilioribus haud sinant tranquillè ducere suam noctem. Principes reveremur atq; amamus, si & ipsi nos ament; si ex dignitatis eminentia suprà calamitates positi miserentur tamen; illaque consilia respuant, quæ si audiantur, Reges vel turpiter avaros, vel effusè prodigos, audacesque; ac tandem inhumanos efficiunt.

Mitissimam Principum potestatem experti majores, cui regimini optimè subderetur futura ætas, nepotes docuerunt. Referam, si placeat, ex historia tua, o Rex! quàm malè rebus innovandis aliquando incubuit peregrini hominis, qui climatis hujus genium haud norat, ambitiosa ac præceps diligentia.

Avo tuo imperante, nescio quo syderum influxu, Etruscus quidam in aulam admissus, non ægre id assequutus est, ut Regi placeret, & administrando imperio crederetur aptissimus. Nemo certè illo subtilior erat, aut fingendis affectibus cautior; perplexis negotiis natus, quod professo consilio, atque audaciâ animi exequi haud poterat, id versatili ingenio, ac lentâ, quæ apud nos penè ignota est, prudentiâ sæpe perficiebat: verùm sagacissimo viro deerat illa politeia, quæ ex varia climatum positione metitur usus suos; & quia Galliam novus hospes non satis noverat, factum est, ut sub facilimo Principe sibi traditam, tributis ingentibus prope perderet.

Uxorem Ligurem habuit, opum truculenter avidam; cui si placere amaret, necesse erat ut credito ministerio in suæ fortunæ incrementum

tur
æg
tas
ma
Ga
ill
tan
the
cit
nu
nia
ge
& i
sup
erg
ten
po
æq
spo
ber
obe
gu
fuc
Ae
fol
ver
lus
pu
diu
fra
pri

tum acerbè uteretur : nec in illam sævitiam ægrè consentiebat ambitiosi hominis cupiditas : verum ne conjectas in principis ærarium manus , vacuas ad se revocaret , aut in modicâ Gazâ non satis lateret immodesta compilatio , illud maximè curabat ut aucta indies tributa , tanquam publicis necessitatibus suffectura , thesauro Regio accederent.

Dum sic ambo copiosissimis fortunis foelicitè student , crescuntque honoribus ; Interim nubiles fiunt natæ , filiique ad capeffenda munia idonei. In eo opum fastigio jam pudebat generos habere præcipuis stirpibus impares , & in familiam illas dignitates admisisse , quæ supremæ non essent , humile videbatur. His ergo comparandis , quæ præclarissimam sortem decebant , denudandus erat novis artibus populus , ut Etruscus ille , tanquam devicta æquissimo bellò Galliâ , manubias sibi ex illius spoliis statueret.

In hoc consilium providentissimè incumbens , sæpè Regi insinuare , numquam fidelius obedire plebem , quam cum premitur ; pinguem , suisquè tranquillè facultatibus uti assuetam frequentissimè insolescere : Reges Aegyptios olim erexisse Pyramides , non ad solam nominis famam , ut plerique existimaverunt , sed ut tantorum operum mole populus non spontè obsequens , & ex ipsa Principum indulgentia audax , ac rebellare facilis , diu in officio contineretur : quippe à lassatis , fractisque nihil metuendum , secus si in vires pristinas redire , seque nosse permiseris.

Addebat & alia : bellis in externos sub vario
juris ,

juris, aut æquissimæ vindictæ nomine perlatis non famosa tantummodò imperia effici, sed & feliciora : otiosos enim populares ejusmodi armis à civili detectione abduci ; neque certius concepta in Regem, aut in ministros odia poni, quam si inquietis animis, & aliâ irâ placandis, externum hostem objicias. Multitudine laborare imperium ; illos utiliter in legionum duces eligi, & sub honoris specie mitti ad necem, quorum suspecta esse meruit potestas, vel timetur audacia. Satis esse, si Gallia effuso in finitimos Marte, ut calamitatem propellere coacti, de inferendâ non cogitent, domesticâ pace frueretur.

His à Rege non auditis tantum, sed & facillime creditis, modico tempore toto fere imperandi ratio mutata est : Nullus exigendæ pecuniæ modus ; satellitum sævitiâ, late vastati colonorum, qui prius commode egerant, lares totos agros egenis replevere ; & destituta suis cultoribus tellus, stirpium inutili luxu, ac denso horrore, pluribus in locis, quasi ad calamitatis consortium & ipsa accederet, mœorem suum significabat.

Eâ duritate per Gallias primum extinctus est Principis amor ; mox & metus, nam quid ultra timeret plebs ad summam inopiam adducta, aut quid Rex subditis iratior, ad miserorum terrorem minaretur acerbius ? Calamitosâ desperationem egestas, desperatio audaciam fecit ; ut omnia sibi licere populus crederet, quæ ad propellendas vitæ fortunæque injurias validiora haberentur. Exhaustos maxime incendebant Hetrusci opes, familiæ splendor,

dor, & in ipso patriæ squalore, adventitii hominis potentia inconsultè superbiens.

Hanc quoque non tulit aliquorum Principum depressa, aut minus reverenter habitata dignitas, qui illud regis auribus frequentissimè infundi haud ignorabant: viros Principes nimios animos habere, ut in altioris potestatis gloriam optima loqui velint, si inflatos voces ad consilium; & si bello præficias, sinerè militare. Comprimentam natalium superbiam; & ab stirpibus humilioribus utique promovendos esse, qui cum Regi debebunt gloriam, potestatem, opes, strictiori quoque nexu Majestati adhærebunt, & memores quantæ acceperint, ultrò concessæ gratiæ pretium eximiâ fidelitate solvent.

Gravioris elementi sinu concludi non patitur aer, oppressus furit, ipsoque montium tremore non rarè ostendit quàm periculosè turberetur æquissimus ille naturæ ordo, quod depressiora quæque vilibus elementis loca affignantur, altiora nobilibus, hanc sibi inferri contumeliam indignati principes ingenti ruinâ, cum minor vis ad id non sufficeret, haud multò post quæsierunt in illam celsitatem restitui à qua cecidisse videbantur. Illis authoribus undique sparsi qui vexatos cives, jamque iratos ad majus odium provocarent; jactarentque non ideo bella in externos ali, quod crederentur necessaria; sed quod privati hominis cupiditati illos tributorum exigendorum prætextus prolixè sufficerent, quibus amplissima prædia liberis, dignitates, nobilissima matrimonia quærentur.

Arte hac facillimè Gallorum accensus furor, inverecundè ausus est ea moliri, quæ brevi regiam dignitatem in sanctorum rerum suarum discrimen adduxere, & Reipublicæ speciem Regno inusserunt, cum illa quæ prius in cives obloquentissimos omnia poterat, palam calcaretur ab incondita plebe authoritas. Nullus armorum pudor; & ut annuente quoque pietate viderentur insanire, qui ab majestate defecerant, Sacerdotum, quos maxime decebat Principis amor, atque beneficiorum recordatio, publicâ oratione effectum est, ut se Deo obsequium præstare quam plurimi crederent, qui patriæ mala obstinato Marte vovebant; ac sanctius ducerent, ad majores negotiorum procellas, invocato hosti adherere, quam Principi.

Mala hæc invexit in Gallias victa tandem enormium tributorum patientia, ac Hetrusci præpostera administratio, qui si Francisci climatis genium, mores ex prudentia tractasset humanius, sine dubio multum regno profuisset innata viro, nec facilè decipienda sagacitas.

Lætabantur quotquot audiebant, simulque nutu provocabant, ut majora auderet, sincerissimi hominis libertatem; nam profutura credebatur, & ex præteritæ ætatis calamitatibus monebatur Rex haud leviores debere expectari, si ab illa regnandi suavitate, quæ civium amorem sibi nuper conciliaverat, ad pristinas tributorum acerbitates egentisque populi contemptum potestas deflecteret.

Sed se loquutum audacius timere inceperat Senator, & demissiori voce jam componebatur ad silentium, cum Rex hominis pavorem

rem sublevaturus, clementissimo vultu, nec ab aulâ expectato, additis quoque humanissimis ad majorem fiduciam verbis, ut ultra liberrimus sermo procederet, animos dedit. Summa mihi voluptas est, inquit, ea audire; quæ taceri Regibus solent. In liberâ gente linguas liberas esse debere cum illo Principe planè æstimo, qui calumniis petitus hanc primus sententiam protulit, ne si cogerentur cives ea non loqui, quæ prodita animos levant, verborum tyrannus haberetur. Ostendisti neminem rectè imperare, qui regionis, cui præest, genium non satis norit, & ex illa inscitia sæpe fieri, ut subditis multa imperentur, quæ cum habeantur gravissima, neque consuetudine firmata sint, defectionem faciunt. Nunc de personis age; & quâ ratione singularium quoque scientia esse debeat illa regiminis forma, quæ à medicorum placitis suam artem videtur mutuari.

Regia voce erectus Senator (quod minimè sperabat) alteram quæstionis partem, quâ divitum plurimi perstringebantur, maximo adstantium gaudio in hunc sensum prosequutus est: Grande licet ingenium tibi Deus dederit, ô Rex, frustra tamen subditos tuos omnes nosse tentaverit illa animi vastitas, qua cæteros Principes antecellis; & in disquirendis singulorum facultatibus indecorè etiâ jaceret Regalis illa, quæ altioribus negotiis debetur, suoque dignis fastigio, diligentia: tuorum cura sit hæc inquisitio, quos jubebis omnium fortunas explorare, ut nulla earum queri possit se nimium premi, & in dividendis oneribus, quæ
fin-

singulorum lacertis certe æquanda sunt, justitiam abesse.

Ista censeberis egisse si sedulò mandabis ut fiant, nec absque multa illos esse patieris, qui injuria vèstigal dispertient.

Verè nobiles à quibuscumque tributis eximi recepit consuetudo; neque plebs ipsa abnuit, & ex æquitate esse creditur stirpes optimas, quæ longo ordine inclyta majorum suorum facinora recensent, ejusmodi privilegiis, meritisque honoribus distingui à cæteris. Altiori licet claritate, Rex conspicuus sis, illius tamen ordinis es, & ad dignitatem imperantis pertinet ea nobilium exceptio, quibuscum & ipse censeferi consuevisti. Si te solem dixerit aliquis, omnes illicò annuent: nam cæteros mortales non ex celsitate tantum tuâ superas, sed & perfundis, ac vegetas lumine tuo. Verùm, nobiles hi quibus circumsepius cerneris, majestatis tuæ radii sunt, & ex tuo certè splendore multùm decederet, si tibi magis quàm sibi micantes, communi cum cæteris æqualitate patereris obscurari. Satis tributorum solvunt, cum ex tuo imperio, nonnunquam absque stipendiis, & sæpe nec jussi, statim ut periclitatur tua salus, aut dignitas lèditur, alacres fundunt, triplici in uno discrimini obsequio, pecunias, sanguinem, vitam.

Sed quis ferat ignobiles illos qui indicta universis civibus onera ab suis humeris inique excutiant, ut egentes immortale pondus ferre coacti, sub eâ tibutorum mole, quæ fortunis essent validioribus levia, perennè deficiant.

Aliqui sunt qui nominum similitudine ab-

usi,

usi,
mer
liun
mut
dec
ver
rent
vel
ci fa
re in
tran
priv
quos
puls
nec t
scant
mili
ex sp
scant
ros,
pluri
non f
debit
dere
nata
egent
Al
popu
tas;
facul
si stip
salte
tione
probr

ūsi, se inferunt in antiquiores familias, &
 mentitas emunt cognationes; ut qui nobi-
 lium stirpes inquisituri, provincias obeunt,
 mutuatis in generis fraudem titulis, aut verè
 decipiantur, aut se decipi simulent, si sordidis,
 verùm multo auro tumens marsupium profe-
 rentibus, eam dignitatem conferre placet,
 vel deprecante (quod sæpe fit) potentis ami-
 ci favore, quasi Reges essent, ad arbitrium crea-
 re ingenuos. Ita fit, ut in generosas familias
 transusæ ignobiles iisdem omninò fruuntur
 privilegiis; nec animos tamen illos habeant,
 quos clarus, & ab insignibus avis deductus
 pulcherrimæ proli sanguis dare consuevit. Do-
 nec temporum cursu mercaturam suam dedi-
 fcant, timidos, nec facilè ad bella formandos
 milites plerumque gignunt stirpes istæ; licet,
 ex splendoris novitate cæteris superbiùs insole-
 fcant, ut præteritæ sortis maculam apud igna-
 ros, simplicesque tumor ille operiat. Sic jam
 plurimos nobiles habes, ô Rex, & quod fisco
 non solvunt isti, quorum opes, copiosâ tibi que
 debitâ collatione, minimum vexarentur, pen-
 dere cogitur misera plebs, tanquam ad hoc
 nata, ut quidquid durum imperatur, ad solos
 egenos pertineat.

Aliorum quoque divitum æquè noxia est
 populo tuo, modestior licet videatur, iniqui-
 tas; qui non in mentito quidem sanguine, sed
 facultatum suarum reverentia id efficiunt, ut
 si stipendiariis annumerari necesse sit, modicâ
 saltē & ridendâ aliquot nummorum solu-
 tione (quasi immunes sint) & solo natalium
 probro, communiq; cum Plebeis hominibus
 lege

lege familia maceretur. Ea annorum vestigium declinatione, tota in calamitosos, qui se tutari nequeunt, gravitas cadit; & quæ in corpore politico pars infirmior est, noxios humores ita admittit, ut publici illius naufragii quo destitutæ viribus familiæ malè pereunt, vix in vegetiores fortunas stillicidium adverteris.

Quem verò putes Regni illius statum esse, ubi nulla personarum ad justitiæ præscripta sit distinctio; ubi ipsa egestas nimiae repletionis infimulata, novis artibus, nova indies sævitia extenuatur & quicumque minus habet sanguinis, plus jubetur effundere. O quis sortem tuam dignè lugeat! vix bellis quàm pace inferior oppressa plebs! Te Reges ament, te quietam, te florentem velint, cujus gratia Reges sunt; non ideo foelix eris, nisi quod tacent divites, quòd iniquè agunt, quod solerter, nec inscio tamen magistratu, vitant, deferatur Principibus.

Sed quòd me hic æstus? cum jam toto Regno ea sit tributi exigendi ratio, ut præter antiqua illa jura quæ patrio more recepta sunt, Portoriorum non invidiosos proventus, ac Regii patrimonii hereditariâ lege debitas opes, nihil tibi, Rex, solvi jubeas quo secernaris à subditis? Aut unde mihi, ut optimo tempore iniquissimis moribus ita succenseam?

Nempe jussisti, ut de singulorum statu liberè dicerem, quem & expendi omninò necesse est, ne sub mitissimo imperio, dum nimium parcit copiosis civibus corruptissimorum judicum favor, male perseveret tanquam in publica

blic
cle
qu
fun
cus
loc
nan
que
aul
dus
eju
tur
sa i
pro
cel
qui
phu
qui
riat
lice
ver
qu
aan
tun
qua
in c
ciliu
F
tam
ped
vit
rum

blica perniciæ pauperum calamitas, & Regiæ clementiæ fructu destituantur illi propter quos maxime odiosa illa vectigalia sublata sunt.

Olim certe hæc fieri, prolixè doluimus: Vircus amputasti: sed denuò serpere aliquibus in locis loquacior fama jam retulit: & plura minantis incommodi justissimus metus ad hos questus me compulit.

Sic dicente senatore, acciderat ut Charmion aulam ingressus adesset cum annulo: induendus enim philosopho erat, quòd in Regiam ejusmodi homines non libenter admitterentur, nimis sincere dicturi, quæ aut ipsi perverfa in Regno vidissent, aut fama jactaret. Nullo prohibente vilissima mancipia in interiores cellas quotidie intrabant cum dominis, & si quis ex barba & pallio agnosceretur philosophus, non prius propitium habebat militem, qui Regias fores custodiebat, quàm à Prætorianorum, sæpius absente, præfecto ejusmodi licentiam concedi ostendisset in chartula. Severitatem hanc multum averfatus Charmion, quoties in aulam concedere volebat, accepto annulo aulicorum frustrabatur aspectus: Scitum placuerat viro in proximam statuæ basim quæ illic oportunè stabat, conscendere: ut quæ in confertissimo nobilium cœtu dicebantur facilius capere posset, Regemque intueri.

Facto à Senatore silentio, & quid Rex ad tam utilia, sibi quæ ex parte ignota referret expectante aula, subito impetu Charmion putavit se aliquid ingens in patriæ salutem facturum, si ex illo suggestu non visus loqueretur.

tur. Validissima illi vox erat, & novo conatu totas vires in eam contulit, ne crederetur esse hominis, majoremque terrorem imparatis auribus incuteret.

Hæc vera sunt (inquit) O Rex! ampliora tamen accipe, & cœlesti voce monitus prosequere quod cœpisti: Iam patriæ parentem vocat te sublevata plebs; illustrissimum titulum serva, quem tibi tot tributis inviso publicum odium negaverat. Suos habent terminos Regna; pacatus posside, quod tibi majores tradidere. In capiendis urbibus frustra consumitur tempus, aurum, milesq; telis objicitur, si aliquando reddendæ sunt. Sordide regnat in vacuos cives Princeps, & fœde inflatur caput, si ut pinguedinem suam augeat, cætera membra deficiunt. Sic impera, ut memineris te populis in commune bonum datum esse: & ideo Reges creari, ut omnium sit illa fœlicitas, quam ut suam potentiores sibi vendicant, neque sinunt (ni æquior majestas superbis obstiterit) ad infimam usque plebem descendere. Iam pene omnia in pristinum ordinem restituta sunt; ne te incautum nova impostura decipiat, fidos habe qui publica mala, justissimasque æumnosæ plebis querelas referant, ni mavis quod solent in Britannia Reges, tibi magis quam alteri credere, tuasque ipsæ lustrare provincias, ut nihil eorum te prætereant, quæ remoto, & aliis curis, aut etiam voluptatibus distento, vix aliquis tuorum auderet sincere nunciare.

Non Regem modò, sed & purpuratos omnes terruit potentissima vox, quod Cœlo de-

delapsam crederent; & brevi per totam Galliam effusus rumor, charissimos Numini pauperes esse, quorum non obscuro patrocínio, in ipsâ aulâ, unde exploditur tantis artibus, tantâ nequitia veritas, causam cœlites susceperant.

Nobile poëtis argnmentum dedit illa oratio: & ad dignitatem magis fuit, quòd aliqui asseruerant, cum hæc dicerentur, labiorum motum se advertisse in statua: sive pavor turbaverat mentes, sive placuerat in suæ vanitatis ludum hanc fabulam apud populum spargere.

Isacidem referebat signum illud, efficaci lyra ludentem, quâ spiritus nequam ab Hebræo Rege amovebatur, redibatque misero quies tot excussa furoribus. Nunquam gratiori musica vel utiliori prophetam in principis aula placuisse, poëtæ canebant, quam quæ ex marmore ipsius, eo die tam faustè processerat: quidquid enim mite & gentium votis propitium cupidorum hominum artibus exulavisset: eo posse sermone revocari: nec ab infesto genio timendum ubicumque audiretur quod statua regiis auribus infuderat, ut plebis arumnas dignas esse ostenderet, quæ inter ipsâ artificum simulachra oratores invenirent. Sed hæc moneri optimum principem necessarium non erat, & jam desierant illa enormium tributorum onera, quæ subditos premunt ac exasperant.

Neque tamen illa imperandi suavitas caruit monstis quæ terrorem facerent: nam de cœlo lapidatum est, & tetra nube stillans sanguis dubium fecit an rediret exacta calamitas. Pa-

vorem vulgi compescuit Principis jussu statim editus vulgatusque à philosopho liber, quo ostendebatur non in malorum augurium dari hos naturæ effectus; causas suas habere, unde necessario fluant: Ubi generatur minium non raro purpureas nives videri, soli sui genium scilicet servante vapore, eumque colorem red. dente, cum in modum lanæ silentio cadit sparsis hinc inde velleribus. Marco Acilio, & Cajo Porcio consulibus nubes etiam sanguinem fudisse; orante in senatu Milone, lateres; neque tamen publicæ alicujus calamitatis cruentos imbres, solidosque fuisse præfagia. Nihil mirum si saxa in altum tolleret turbo involvens, & cessante illa vi quæ rapuerat, præcipitent in subjectam civitatem; quotidie arenas in Africâ, vento excitante; in remotissima loca deferri, eosque cumulos efficere, quos syrtes vocant, ubi prius lata planities erat, viarumque ordinem ita corrumpere, ut, velut in pelago, viatores syderibus cursum regant.

Ergo metum ponerent, & in solatium quoque cogitarent, majorem vim lapidum irruisse in illas domos, quæ principis justissimam iram senserant, ut nemo à Rege inique percussas diceret, quas publicæ injuriæ vindex natura ampliori saxorum aggere violaverat. Si quid terribile portenderet sanguineus imber, non in malum omen Populo dari, sed divitibus illis qui nequiter eminerent: inde enim non male significari, si deinceps in sua vel regni commoda plurimum auxiliorum à politico corpore extraheret potestas, non ab illis partibus peti debere, quæ jacent; sed ab illis quæ
fur-

furfum sunt, tanquam non terra, sed cœlum ipsum sanguinem daret.

Quod mox dicturus sum, licet longè post evenerit; quia tamen ex Gygis solertiâ ortum est, quo Authore publica negotia restituta sunt, præterire non debco, nec aliàs possim re-terre commodiùs.

Aliquando Rex villam petiturus ad viginti milliaria ab urbe distantem, ut mutatione aëris ex medicorum consilio incertam sanitatem stabiliret, læticiâ gestabatur, & unâ cum illo ad sermonum voluptatem, ex magnatibus unus; dum non properato gressu multi sub regentibus pueris viam faciunt; Ecce viri duo cum uxoribus, ac miserâ prole, pedites ibant; exteræ illis vestes, sed vultus qui Gallorum essent; nisi quod nimio sole adusti videbantur. Hos cum forte conspexisset Rex, voluit scire unde venirent, aut quò pergerent; & illico vocati, non procul à lætica omnes simul cum lachrymis ingenua provoluti sunt. Regem movit non expectata consternatio, ut juberet subsistere læticarios; & percontatus, quæ patria? quis casus tam acerbos fletus exciret? unus illorum, optimi vir ingenii, ut potuit, licuitque per gemitus, ita de se fociisque loquutus est:

Ignosce, Rex, quod in peregrina veste nos conspicis. Olim in Galliatua geniti nihil ejus cultus perdidimus, quem tibi deberi nos à puero obsequentissimi parentes docuere, licet ad hos amictus calamitas compulerit. Haufimus inimicum aërem, Rex! sed tibi fidi, neque unquam urgentibus malis aliquid nobis

excidit quod subditos non deceret. Ego paterfamilias, hanc in conjugem jam ab multis annis accepi; hic filius noster; hæc nurus est; sobolem in exilium dedit, cum maximè optanda erat sterilitas, nam inter hostes Gallis progeniem creari pudor est, & prope patriæ injuria.

Me juvenem, nec studiis omnino ineptum, pater ad sacerdotium destinaverat, tunc cum mihi fratres erant qui rusticum opus facerent, illisque succederent curis, à quibus me alienum agnoverat: Sed heus! brevi fratrum funera quas hic labor expectabat, mutaverunt sortem meam; & pater glebas versare, ac ferere fruges assuetus, ne colonus in domo nostra deesset, invitum damnavit ad stivam. Qui me casus concuterent, quibus ærumnis servarer, jam tum advertebat præsaga mens; nam solos sacerdotes videbam sacrorum suorum privilegio immunes à tributis, nec posse me defugere quæstorum sævitiam, si crescente regiminis ira, ut jam timebatur, aliquid in plebem statueretur acerbius.

Patre mortuo, pusillæ familiæ dominus cum his ruri agebam, non omnino infœlix; modicas enim opes uterq; parens reliquerat, agrum qui necessarias segetes daret, ovium gregem: neque mihi tunc ullus in divites livor, aut odium, quamdiu laboribus nostris utcumque frui passa est hominum illorum acerbitas, qui colligendis vectigalibus præfecti villas obibant, & tuo nomine postulabant ea à nobis tribui, quæ in publica, ut agebant, negotia tuiq; regni præsidium legebantur. Sed non diu concessum

cessum fuit ita vivere; quodcumque sudore comparaveram, tanquam furto collectum reddere cogebar, & rebellionis scelus erat, si non plura etiam in fiscum conferrem, quàm quæ opum tenuitas, corporis vires, jejunia ipsa dare poterant, aut terra largiri.

Quid tandem? sublata non semel supellectile in vacuis focis cogebarur ipsam humum pro strato habere, ubi nox quietem fessis artubus indixerat: qui, cadente sole recesserant satellites, per somnos, tanquam semper instarent, non bene sopitis novos terrores ciebant; dormire simul & lugere jam didiceramus omnes; redibant miseris, cum major securitas erat, sævientium minæ, armenta rapta, carcerum imagines.

Sic exactis aliquot annis timui ne tot ærumnis imparem ad extrema consilia desperatio adigeret: nam plures, ne diutius ita vexarentur, sua fata properaverant. Et jam, quid enim negem? in animum venerat optimam conjugem, charissimos natos; nam præter hunc adhuc mihi unus erat, ista manu tollere quam in me postea armarem, ut tot immanium virorum furoribus petitos unus tandem furor absolveret. Sed benè mihi, quod in memoriam rediit ærumnosæ vitæ non mederi spontaneum interitum; & peiori satellitio in alterâ vita laboraturos, qui hujus impatientiâ citius è viventibus exirent, quàm sineret Deus. Verum timeo ne longâ malorum nostrorum serie, O Rex, tædio tibi sim. Imò, inquit Rex, ad me enim hæc pertinent: tum ille, Ergo, ab scelere illo me continui, & in

consilium calamitatis vocatis familiaribus; sic ad illos sum loquutus: Ut nesciam quid vobis potissimum optem, invisa fortuna effecit, & miseri! exilium, an interitum? utrumque crudele. Galliam deferamus, in cujus sinu nos natura educavit, amicos, lares? Moriamur? sed quo scelere obstricti? nocentium est, sic festinata nece, dum stat adhuc sanitas, claudere vitam. Ita hærente me, alter ex filiis exclamat; quid hic diutius hæremus, Pater? Natale quidem solum est Gallia, sed patriam vocare jam non finit intolerabilis egestas; sedes mutandæ sunt; amissis omnibus fortunis saltem fuga relicta est, hac utamur; patria erit quæcumque nos terra excipiet; qui rapuerunt cetera, & domum rapiant; auferant agros, & si sæviendi tantus amor est, rabidorum canum more mordeant saxa, cum in homines non poterunt. Annuere omnes cum lachrymis, & ne dies consilium proderet, in noctem fugam distulimus, paratis interim in viaticum sarcinulis, donec humanior fortuna ampliora concederet. Edibus quod jam inutiles forent, ignem subicere junior filius volebat, sed prohibui; nam quis scit, inquam, an aliquando non transibit temporum iniquitas; & nos reduces volet benignior providentia?

Ita fugimus, & nescio quo fato, viarum incerti, postquam vagos egit per quatuor menses consilii inopia, tandem venimus in Iberiã; illic per quindecim annos morati, non mutatis certe animis, sumpsimus tamen Regionis illius colorem, vestes; sed quàm non libenter novos hos vultus, amictum hunc Galli patimur.

in-

inde scias, O Rex! quod statim ac referente famâ didicimus, quàm benè nunc tuis subditis esset; quàm clementer cum illis ageres, amoto virorum illorum consilio, qui authores sævitæ te adeo terribilem toto regno fecerant, ut ad tuum nomen trepidaret populus, infantes flerent ac fugerent, citò venimus, eam felicitatem gustaturi cum omnibus, quam omnibus dedisti.

Cum hæc dicerentur, variis affectibus divulgebatur Rex; sed ex majestate erat, ut illi motus laterent; igitur ne in longiori sermone nimis laboraret constantia, paucissimis verbis solatus est miseros, jussitque aliquot aureos dari, quibus illorum inopia sublevaretur.

In reliquum iter deinde lecticarii ex Regis imperio mulos agunt; at ille, ut uno teste potuit irasci ac dolere, liberrimè in illos affectus solutus est; & primùm quidem nihil loquebatur; sed minas, quas ferox ardensque vultus intentabat, miscebat suspiriis; Tandem detractò pileo, lachrymis madens, sublatisque in Coelum oculis ac manibus, testem te volo, inquit, summe Deus, populi Regumq; judex, omnia hæc me penitus ignoravisse. Ergo Galliam meam sceleratissimi homines, me inscio, carnificinam effecere, & dum Regem agere putabam, monstrum crebebar, aut fera quam subditi paverent! O miseram Regum sortem, quos ex ministrorum scelere fama æstimat! tum femur percutiens, & ardentiori acie terribilis, faciam, inquit, ut subditi mei noverint, me in latrones hos sæviorem esse, quàm illi in plebem fuerunt; si qui puniendi restant, cruci

C

dabo.

dabo. Sed quas tibi grates persolvam, Deus! quod ista me nosse voluisti, qua nunquam ad me pervenissent, nisi à viatore didicissem? Acerbos animi motus ad ultimum mitigavit lætitia; eam jam esse Galliam, quæ humanitatis famâ spontaneos exules revocaret, quos ante sævitia expulerat. Verum prolixè damnatis hircinibus, ad ea quæ detecto Petiliano postridie Gyges vidit redire jam tempus est.

TURPITUDO RELIGIONE AMICTA.

EXquisitissimo veneno noxios esse serpentes illos, qui ex colorum splendore, ac mixtura formosiores sunt, compertum est; sed luserit in hoc natura; generi nostro certè probum ingens, illam fraudem apud hominès inveniri: Quod tamen fieri sæpissime scimus, ut obscenissimos mores occulat, tanquam vitiorum cortex aliquis, ostensa ad plebis conspectum, Religio.

Inter eos qui in templo pietatis larvam induerant, matrona erat, quæ ipso etiam corporis cultu, ne quis superbiam culpæ aut elegantiam posset, mysteria præferbat, * Ab Asia nescio quo casu in Gallias morem hunc irreplisse referebant, ut nobiles fœminæ amplissimo texto fluentes pallas, historiis quoque exornarent, & hæc Christi resurgentis triumphum, prostratosque ad cœleste lumen milites, acu per varios colores ludente, ita induerat,

* De simili veste Asterius homilia de divite tom. 2. Biblioth. Patr.

rat, ut ipse fastus, ac vestium pompa crederetur ad religionem pertinere. Sed quàm fecte pia esset hæc mulier ostendit alia in domo Religio, sacrisque imaginibus imago neutiquam consentiens.

Cupidinis breve signum habebat in cistula, nec quid de abditissimo cultu quispiam mortalium præter unam ancillam noverat; & maritus ipse nescierat, Numen illud apud se coli, nihil aliud in theca suspicatus præter mundum muliebrem, quem ab illo in tesseram amoris, mox futura uxor, olim matrona receperat.

Ad hæc sacra ut accederet quidam libri invitabant, ea arte concinnati, ut nihil in illis noxium latere crederetur. Sermonis venustate præcipui inter cæteros erant, & fictis eventibus, Heroum scilicet periculis, amoribus, fortunæque recedentis, & mox aspirantis vario lusu, ita mulcebant animos, ut ex deliciis innumeros emptores invenirent, ferreturque ineptam esse eam elegantiam, qua severi quidem scriptores, nec aulæ genio imbuti, pietatem ornaverant: credebaturque facillimè curiosa simplicitas; & quia plerumque segniter vitam ducebant ingenux virgines, ne manuum labor, cujus est apud ignobiles usus, dehonestaret natalia, ad declinandum otium ejusmodi libri tradebantur à matribus, eo sæpe successu, ut intra paucos dies doctissimæ puellæ, illud omne scirent quod ad sacra Cupidinis pertinebat. Qua ratione dandus amor, aut fingendus: qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent castitatem: quo contemptu, quo gelu magis æstuat amantium ardor; quibus ar-

tibus codicilli in manus veniunt; quæritur apta privatis colloquis solitudo: falluntur matres: quâ denique constantiâ fovetur, etiam inter famæ pericula, parentumque vetita semel conceptus amor, dataque fœdere pessimo fides.

Hæc omnia matrona à venustissimis libris didicerat, frigida primum, & nihil aliud præter Heroum discrimina temporisque gratissimam jacturam cogitans, mox ergà Cupidinem eo affectu prona ut ab quadam anu, quæ venales habebat apud se ejusmodi merces, Numinis signum multa sibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter confidentissimas literas, virorumq; aliquot expressas ad vivum icones, & vario nexu implicatos cum purpura & auro capillos, multa cura reponebatur: statisque diebus, educto è cistula Cupidini Matrona divinos honores habebat, & tanquam audienti loqueretur, rogabat supplex, ne quid turbaret amantium vota, aut famam inquinaret.

Ista mulieris de amore simul, & de fama sollicitudo, videbatur ad illud referri quod Astrologi tradunt, Venerem scil. occidentalem, sub terra in genesi, Mercurio non configuratam, id efficere, ut lateat concepta cupiditas, & ea calliditate inter amantes foveatur mutuus ignis, ut nulla lux probrosi caloris indicium faciat, cum tamen prunarum in modum magis ardeat in umbra, quàm si solem admitteret.

Talia orantem in secretissimo conclavi Matronam subridens audiebat. Gyges noster, quòd cum solam se crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur, quos palam negare consueverat. Siquidem qui eo sæculo in domo-
rum

rum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantum abnuebant in publico, sed etiam convitiis, quæ hostium essent, crudelissimè infestabantur. Et mox apud se receptæ, conceptis ante signum votis quæ pœnitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odii diluebant injurias.

Ad majorem cultum non rarò mactabantur invisæ Cupidini aves, quæ venturam lucem, & quæsitæ noctis cessatura mox gaudia invisò cantu prænunciant, aut quæ familiarium, quos sopiri maximè interest, somnos importuna garrulitate discutunt. Nihil horum Matrona ignorabat, ideoque gallum gallinaeum cum hirundine numini suo immolare placuerat, quòd amorì, qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinsecus, æque adversantur loquacitas, ac lumen.

Quia castissimus erat Charmion timuit aliud quid videre, quod minimè placeret, si in illa domo diutiùs moraretur, & jam nox furtis aptissima instabat, neque ita virum urgebat scrutandorum morum curiositas, ut propterea aut turpia intueri, aut necessariam quietem vellet amittere: Discessit igitur, amplam cogitationum materiem animo volvens, mulierem illam, quæ ut altius falleret, publicè præferebat pietatem, & ut abditam regebat suus Cupido, tam foedis subjacebat amoribus.

Abominauda fraus inserta vitiis Religio, ut tutius lateant, & sub castitatis imagine eam infamiam devitent, quæ turpitudini bis debita, eidem justissimè rependitur, ut fructus operis, ac merces.

Sapienter olim Christiani Imperatores statuere, ne balneis ubi voluptas solutior, cæterisque locis quæ publicis remissionibus destinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim cum deliciis salutaris ligni affinitas, & perverse micat in sceleratis ædibus signum illud quod in fastigiis templorum, ut ad memoriam Salvatoris revocetur exul animus, Christiana pietas locare consuevit. Ea lex, quæ prohibebatur indecora rerum sacrarum usurpatio, adeò non vigeat in Galliis, ut ad ipsas triclirii fores, in quo mimicæ artis periti obscœnissimis comœdiis juvenum animos corrumpere, & otiosorum pecunias aucupari consueverant, Christi morientis tristissima historia cerneretur; & hac imaginum fraude sæpè decepti qui ad urbem novi accesserant, crediderant templum esse.

Revertenti à Matronæ ædibus Charmioni ut in suam domum se reciperet, per illam urbis regionem necessarium iter fuerat, quæ histrionum aula, ut turpitudinem theatri honestissimè tegeret, religiosas fores ostendebat suis conspicuas imaginibus: quod cum ille conspexisset, suæ adhuc matronæ iratus, cujus spurcitas tanto pietatis ambitu circumvelatas certissimè noverat: O mulier, ait, quàm benè mendacium istud lapidum tuis moribus adumbras! sed an potius obvia illa saxa religiosa sunt, ut tuam hypocrisin æmulentur? ò falsitatem ubique terrarum diffusam! cui fidam? quid sincerum existimem, si quod sanctum videtur, & ad pietatem me invitat, me decipit? Quis ad signa non hæreat? quis non optet ab-

stru-

strusiora morum patere, ut certum de virtute iudicium ferat, & integumentum fraudem devitet, quod sæpè dum simplicissima videtur oculis loqui, ludit obtutus?

Sacræ vestes ad prophanos usus non servant, ne Religioni inferatur injuria, & divinorum contemptus in mentes humanas irreparat, si quod mysteriis dicatum est, ad vulgaria vitæ officia assumatur, & in compitis idem omnium cultus sit, qui in templo sacerdotis. Quod plurimi foedissimam vitam modestiâ oris, castitatis titulo obvelant, damnabilius est, quàm si ad vetita descenderet sacra suppellex. Sua quidem vitia negant isti; sed ut suos thesauros avarus, ut fideliùs servant, & amorâ suspicione fruuntur securius. Sed ô quàm germanæ virtuti noxia est illa pietatis larva! quàm late dedecus & ruborem spargit in immeritos! Nam mox ut aliquo casu lapsus est qui fronti malè adhærebat adscititius vultus, apud omnes propè sit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum exemplar in optimis fulget, fucum esse virtutis.

Hinc pudor illud vitæ sanctioris genus profiteri, cui nemo fidei quodque ex iniquissimo hominum errore putatur, ubicunque fidelissimum est, ex arte procedere. Hinc nefandum illud apud fatuos proverbium; Maximè cavendum à piis, qui iteratâ Religione pluribus quotidie sacris interesse consueverunt, quasi cæteros temnerent, qui Numini se acceptissimos esse jactitant, breviori obsequio. Inde pietatis nomen non despicitur tantùm à perditæ mentis hominibus, sed & timetur; & qui claritati student, famam se consequutos exultant,

mant, si Religiosos quosque ore infectantur, consuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos adigat ipectrum pietatis, si te, ut æquum est, talem æstimari contigerit, qualem ego jam novi; quot maiornas, quæ longè ab tuis spurcitiis absunt, & quod fronte significant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

Sic olim nascente Ecclesia, bonum nomen suis sceleribus ita deturpabant nostris initiati sacris perditissimi quidam homines, ut à gentilibus putaretur quisquis Christum coleret, calcato pudore omnes admisisse culpas quibus vita inquinatur: cum nefariis Angelis habere quotidianum commercium: delectari homicidiis: omnium deniq: criminum, quæ societati maximè nocent, mereri supplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic Ophitæ, dum serpentem nutriunt, & suorum sacerdotum incantationibus evocatum è spelunca venerantur, ac passis manibus orant, ut orbium vario tactu, ac lambente lingua, Eucharistica sua benedicat, qui hoc didicerant Ethnici, omnibus baptisatis passim exprobrabant venenatas aras, divos serpentes, vitam ut à ratione absonam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, sub ipsa terra, tanquam non homines essent, semoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Christum, neque sub mitiori forma, quam tamen in Æsculapio damnabant, Christiani, suis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis solent, qui Quintiliani dicti sunt, ut

si

si puer superstitiosis ictibus intereat, Martyrem habeant; si vivat post vulnera, Pontificem: barbara illa sacra cuilibet Catholico obijciuntur, quamquam nefandas ceremonias, scelestam martyria, sacerdotes suo simul cruentatos, ac creatos sanguine, Ecclesia horreat.

Ita etiam Cajanis negantibus aliquem posse salvari, qui omnibus sceleribus non fuisset obnoxius; eâ Disciplinâ effectum est, ut Christiani omnes crederentur turpitudine morum sibi sceleritatem polliceri: & abominanda quæque agere, ut præmium illud, quod virtus sperare vix aussit, sordidi, immanes, & quotquot latæ sunt, illegum ira digni, certissimè consequerentur.

Eadem prorsus est hodie bonorum injuria, cum quis specietenùs pietatem profitetur, cujus secretò hostis est. Nam detecto quod aliquandiu latuerat facinore, in ipsam virtutem probum cadit, & communi cum perditissimis fortuna sæpissimè involvit innoxios. En dicunt, hic ille est, qui sanctitatis imagine orbem luit: ceteris fide, quos Religiosa signa, prolixior oratio, dimissior vultus, sermo tristior, composita ad modestiam vestis, tanquam quædam pietatis miracula, aliis mortalibus ostentant. Istud vitæ genus, latebra vitiorum est, neque certiùs illa quæsieris, quam ubi omninò non esse fidem facit nimia Religio. Sic insontes animas plerumque calumnia invehitur, & eorum, qui sincerè agunt cum Deo, existimationem violat contexta unius nequitia, quam longa calliditate obductam tandem casus ostendit.

Illo Gygis sæculo vix alterum invenies apud historicos magis ambiguum, minusque sibi consentiens; nam ut tunc immanior nequitia erat, ita major omnimodis Templorum Religio, ipsa scelerum incrementa (veluti quædam morum antiperistasi, ne viribus impar deficeret) imitante pietate. Solitò ferventior ad sacras conciones non modo plebs, sed & nobilium pars maxima ingenti currum fervorumque strepitu conveniebat. Altaria exquisitissimis picturis, marmore, auro, suorumque sacerdotum non uno fulgore aut pretio nitentibus tunicis, rei divinæ apud populum venerationem auxerant: & in præcipuis templis tanta ex serico auroque textili supellex, totque cælati argenti ad pendulos ignes, cereosque fulciendos vasa fulgebant, ut vix ipsa foret ambitio profusior, etiam si ab solâ opum æmulatione inter vanos cives cultus ille procederet;

Pietatem eo tempore florere maximè probabant sacrarum virginum in singulis fere urbibus, nec non in amplioribus pagis collegia; & ex antiquis alveis tot emissæ in nova mella, in novam fœturam apes, ut nubis alicujus instar, dum ubique volant, & suspensæ, ferventesque novas sedes quærunt, subjecto orbi pene cœlum eriperent.

In villis quidem eas domicilium habere vetuerant majores, quòd puellis intuta hæc loca crederent, statim ac publica quies libidini armorum cessit, milesque grassatur. Verùm pavores hos, & timidissimæ ætatis prisca consilia temnebat tùm confidentior Deo pietas, nullâque periculorum imagine turbabatur ædifi-

ædificantium virginum labor, supraque fidem
audax castimonia.

Operosæ ubiq; cerneret pertinaci diligentia
ac studio, lapidibus, lignis, mercenariorum
segnitiæ ac fraudibus inviligare; disponere tri-
clinia, cellas; nobiles puellas quærere, sollici-
tare, ut spreto mortali conjugio in æterni spon-
si familiam, cujus amore teneri utilius erat
atque honestius, conferrent dotes suas. Neque
suadere res ardua; & facili generosæ prolis
consilio adeò libenter per omnia parentes an-
nuebant, ut protinus, ne quid illam cogitatio-
nem interverteret, ad optatam secessionem ve-
landas adducerent. Quin & sæpe illuc invitæ à
matribus trahebantur, ut reluctantibus salu-
briter fieret pietatis necessitas, illæque seclusæ
discerent quibus sensim, leniterque vanitatum
contemptus fit odium, tandemque oblivio.

Neque segnius Monachi ubique locorum
sibi domos construebant, cumque tanta illo-
rum copia esset, ut etiam se premerent, & sub-
ministrandis alimentis laborarent non raro.
exiliores civitates, nullus tamen propagandi
status finis erat; & libentissime populus fere-
bat onus suum, nihil arduum credens, aut à
ratione absonum quod jussisset Religio.

Authores qui de pietate scripserant, innu-
meri; neq; theologi tantum in eam rem tempus
impendebant & operam, aliquem venuste scri-
bere posse, satis erat ut ad divina conferret ca-
lamum, si aulicæ voluptatis ad modicum tem-
pus pertæsus, cælum utcumq; respexerat.

Amplior quàm antea clerus; & illus digni-
tatis tanta apud Gallos reverentia, ut Rex ipse
geren-

gerendis civilibus negotiis, armisque regendis illos, qui Numini ex sua consecratione propiores erant, plerumque præficeret. His omnibus consentiebat non fucata Regine pietas, & in meliora quæque adeò prona indoles, ut decipi non posset nisi imagine virtutis. Eo divinorum cultu famam sibi pietati nomen fecerant principes, ut jam non pudenda haberetur; sed honestissimi cujusque studio digna, ac promerendæ gratiæ apud Majestatem via quoque securior.

Verùm quod omnibus maxime prodesse debuerat Regiæ pietatis exemplum, hoc in plerisque tum efficiebat, ut sordidos mores majori calliditate contegerent; nam multis licet haud adulterina diceretur inesse probitas, illorum tamen amplior numerus erat, qui insincerè agebant, & ex sacris etiam viris sæpè repertus est, qui nihil Religionis haberet præter vultum & tunicam; Nam ista publicè deponi fortunæ periculum erat, earumq; dignitatum mora, quas accelerare poterat sub Principum oculis simulata integritas. Hac fraude plurimi optimum Regem luserunt, & ad breve tempus jussa in speciem virtus, illos gradus, illa bona non ægrè obtinuit, quæ diuturnum immeritis felicitatem effecere.

Præstigiatores tamen viros superabat mulierum in fingendis moribus versutia; & hæc quoque de arcanis quarundam ritibus, quæ inter optimas censebantur, detexit secretus ipse & omnia lustrans Gyges.

Mysticis vestibus, ut prior illa, spectabiles erant, quoties vel in templo conspiciendæ, vel
ami-

amicas invisuræ per urbem procederent. Red-
euntibus in domum comitem se dederat Gy-
ges, ut quid apud se liberè agerent, certò sciret.

Modicum quietis sumplerant, cum detra-
ctis pictis vestibus, lugubres pallas induunt,
vultusque ad mœstitiam figuravere. Intereà
tedæ funebres in proximam cellam infereban-
tur, & voces sensim flecebantur in gemitus,
ut jam intelligeret Charmion, quidquid illic
ageretur, ad planctum pertinere.

In cellam deinde receptus cum foeminis, ta-
bulam videt quæ adolescentem egregium re-
ferebat, sed multo perfusum sanguine, & inter-
fientis mulieris tristissimos amplexus animam
dantem. Circum, densæ arbores sylvam ex-
presserant, & spumantis apri fugam ita jam
videbantur excipere, ut frustrà venator curren-
tem feram per tot umbras sequeretur. Facile
agnovit Charmion interfectum à bestiâ Ado-
nidem, dum in Idalio nemore venatur, eà pi-
cturâ designari, & Venerem esse, quæ morienti
amasio, cum diutius vivere infelicitissimum
juvenem fata vetarent, dabat oscula.

Mensis erat September, ideoque Charmion
primò non credidit (licet aliqua jam suborire-
tur suspicio) mulieres illas celebraturas Ado-
nia; nam Iulius more veteri fletibus illis de-
bebatur, qui deæ lugentis anniversariâ festivi-
tate querelas adumbrabant; sed jam ad cere-
monias illas, ubi receptæ essent tempus omne
credebatur aptissimum. Ergo tanquam recens
aliquod sonus incitaret ad gemitus, omnes si-
mul confusos ciulatus edidere. Mox in suavio-
rem planctum componitur muliebris dolor,
& in

& in laudem Veneris recitati sunt aliquot ver-
sus, qui Amathuntiam vocabant, Paphiam,
Citheream, Dearum omnium formosissimam,
amoris parentem; rursusque in acerbiora su-
spiria provolutæ, miseram dicebant, omnique
luctu prosequendam, quod delicias suas, sua
basia, Adonidem amisisset. Ter repetitis ver-
sibus ter luctu resumpto sacrum illud per-
actum est.

Egressus deinde cum cæteris Gyges, stupuit
ad sanctissimæ virginis signum, quod in ipso
triclinii aditu, ut videretur ab omnibus, callidæ
mulieres posuerant. Imagini multa in speciem
reverentia habebatur: ut quælibet ferebat
tempestas, accipiebat flores, ferta; & ubi sævi-
tiâ suâ hyems ejusmodi ornatus damnaverat,
alios flores ars emula naturæ substituebat, ipsi
stirpium honori vix cessuros coloribus. Ad red-
euntium festivitatum lætitiâ, quæ vario
cultu celebrabantur ab Ecclesiâ, varii quoque
imagini dabantur amictus, & Religionem cu-
mulabat lampas accensa, odorato etiam nutri-
mento suaviter spirans, nunquamq; defi-
ciens.

Fallax pietatis spectaculum horrens Gyges,
salutavit tamen Deiparam & hanc illi oratio-
nem habuit: O quàm tibi hic male est, virgo!
sic tibi redditur obsequium, sic honos? quid
scelestius olim in Agrippam Cæsarienses, cum
filiarum illius statuas, detractas palatio (ut eo
quo poterant modo, quemque vel meminisse
turpe sit, illuderent) traxerunt ad lupanar?

Cogitabat deinde admirans, sanctissimæ
Virginis in illa imagine patientiam, Haud pal-
sc

fæ,
qui
jan
Chr
met
quæ
Quo
tre
lic
frem
vere
janu
publ
statu
bus p
stitu
tin
T
rint,
infan
rant,
na!
tuam
lente
tri sin
bus?

P

P Er
pin
lebat

ſæ, ſunt, inquebat, cineribus ſuis labem inferri
 quinque illæ virgines, quarum reliquias Tra-
 janus in æs liquatum demitti jufferat, ut ad
 Chriſtianæ pudicitie inſultationem, ex illo
 metallo, quod ſacra corpora acceperat, vaſa
 quædam in balneorum turpiſſimos uſus fierent.
 Quotquot calidam ingreſſi urceos illos con-
 trectarunt, aut correpti vertigine, cecidere il-
 licò, aut furentes, & inſanis motibus acti, ſuo
 fremitu, ſuis clamoribus totas thermas reple-
 vere. Quin & ultrices puellas expavit Tra-
 janus ipſe, factique non multò poſt pœnitens,
 publicè ponendas ſub illarum nomine totidem
 ſtatuas ex eodem ære conſtari imperavit, qui-
 bus placaretur Deus, iſque honos virginibus re-
 ſtitueretur, quem gentilis furor inviderat ex-
 tinctæ caſtitati.

Tùm ad Virginem Gyges: Sic illæ curave-
 rint, inquit, cinerum ſuorum reverentiam, ſic
 infamie, quam ſentire poſt funera haud pote-
 rant, vindices fuerint: & tu, virginum Regi-
 na! inter ſcorta patieris conſpici imaginem
 tuam, quaſi ſub tua tutela peccent, quæ te no-
 lentem, te quoque iratam hæc poſuere, & ma-
 tri ſimul acgnato illudunt falſiſſimis honori-
 bus?

Æ D E S

P U D I C I T I Æ.

Perierat apud Charmionem mulierum o-
 pinio, niſi alibi meliora conſpexiſſet. Do-
 lebat maximè pietatem quaſi lenonis officio
 fungi

fungi dum turpissimis moribus velum obducit, Christoque qui publicis honoribus colitur, in secretioribus aditis præferri libidinem.

Sed mœstum postridiè refecit alterius Matronæ virtus, & in veste quam tot mysteria non pingebant, pulcherrimæ vitæ honestas nobiles duas filias habebat, formâ cæterisque naturæ dotibus insignes; pietas tamen illarum vultu notior; nam latere amabant, & ex matris disciplina fugiebant virorum colloquia, aspectus & maximè laudes: quippè in virginum animos, ni caveant, accessum habent facillimum, & pestifera dulcedine incautos affectus ita inclinant, ut placeat primum qui laudavit, mox in animo hæreat, & hoc exordio amor ille insinuetur, quem longè amovet severus, neque sibi nimiùm fidens pudor.

Omnia illis in ædibus ad modestiam culta: Omnia casta; nec fallendis horis ullus liber inveniebatur qui viam præiret ad futuras cupiditates, & ipsa virorum familiaritate esset aliquo modo nocentior; nam & libri loquuntur, taceant licet, nihilque ad perdendos juventutis mores perniciosius est, quàm in vitæ consortium ejusmodi mutos loquaces admisisse.

Apud matronam præter pios scriptores alii quoque erant, qui ex argumenti honestate, & amœnitate placerent: & tum, illa jubente, una ex puellis legebat, quod de Spartanarum mulierum pudicitia historici referunt. Cibus illarum qui mortem arceret, non qui ministraret delicias: Animus virtutum earum amans quæ haberi absque labore nequeunt: eoque

eoque in pretio castitas, ut etiam arte stude-
rent eos ignes sopire, qui ad venerem provo-
cant. Quibus herbis obstupefcant stimulus ille,
didicerant à suis matribus virgines, illæque
postea, ubi filias ad virtutis capeffenda præce-
pta ætas promoverat, prolem docebant, quo-
modo non læsâ naturâ, auxilia virtutis in
se admitterent, & ita fervaretur necessarius
calor, ut coctis epulis nihil superesset ad libi-
dinem.

Hæc exempla puellis matrona ex libro pro-
ponebat, non ut & ipsæ ejusmodi radices quæ-
rerent, quæ forte apud nos non sunt; sed ut
ostenderet curam pudoris numquam esse ni-
miam, eamque virtutem debere ingenio com-
parari, si naturâ non infit.

Deinde ajebat quibuscumque succis ad ser-
vandam castitatem validiora esse, modestiam
oris, atque vestium: sociarum delectum: opus
quoque, quo virginum manus ab otio abduce-
rentur: quippe oris ac vestium verecundiam
internos animi motus significare, raròque vi-
ros ad cupiditatem, aut spem incitari, nisi in
vultu aut ornatu invitamenta libidinis adver-
tant: & ex carne, quæ aut nuda conspici gestit,
aut ita tegi, ut sub tenuissimo velo formosior
appareat, existiment mercem illam omninò
venalem esse, quæ ita proponitur.

Nemo certè, addebat illa, in pudicitiam au-
det, si suprâ conatus viriles sua se majestate eri-
git, sicut ille se facillè tutantur arces, quæ mu-
rorum altiudine hostes terrent, & locorum situ
audacissimo cuique desperationem faciunt:
secura propemodum est castitas quam ex re-

verentia ac timore nullus oppugnat: Qui sepè ac armis peti vult, etiamsi aliquando vincat, temeritatis tamen suæ justissimum præmium tandem accipit, vulnus, aut mortem. Superari virgo timet? hostes non advocet blanditiis oris, nimiam comitate, vestium mollitie ac luxu; inveniet namque qui obtineat, si tot prælia placeant.

Plures triumphos metit horæ unius acerbitas: non si olim viceris, sed si cecideris; fama quærit. Quæ admissa turpitudine restat flagitii imago, marmorea est, multum durat; honoris non item, fictilem dicas, modicam enim injuriâ solvitur, quidquid cadit in illam, aut frangit, aut diluit.

Sed frustra modestissimæ erimus, & in simplici veste virtutem, quam revercantur viri, præferemus, si ad nos liberiores sceminæ accessum habeant; cito enim candidissimos mores inficit aliena pravitas, initiumque morbi est, ægra sanis miscere. Ergo frigidioribus verbis vultuque ad tædium composito amoveantur illæ, si aliter arceri nequeunt; negativæque quæ aliàs deberentur, visitationum officiis, sciunt ejusmodi colloquia haud nobis placere, & ita distraherentur, quæ morum similitudine & nominis famam non conveniunt.

Illud præterea monebat, quamvis clarissima stirpe editas, non tamen ad spectaculum natas esse. Et vos aliquid agere honestissimum est, inquebat; neque enim illæ imitandæ sunt, quarum otiosæ manus nihil præter suas chirothecas novere. Statuas esse mulieres illas non ineptè quis dicat; magno enim labore compo-

ant.

nuntur: suos artifices ditant; placent oculis; & cum in familiis præcipuum locum obtineant ad nullos tamen usus serviunt. Flores videris quibus lecti hujus plagulæ, & sedilia ornantur; Ego ipsa unà cum ancillis texui, ne alieno labori deberem meæ domus delicias, & summa mihi voluptas est posse meminisse, cui rei meum tempus impenderim.

Multos etiam in templum contuli ornatus, & fidentius cum Deo agere mihi videor cum aliquid meorum operum circà Numinis aram audaciam fecit ea petendi, quæ Deus negare non consuevit illis, qui priores dedere. Religionis pars est, ista mulierum in rem sacram diligentia; & illa maximè probatur quæ se inverecundè ornari putat, nisi sit altari pauperior. Fortunæ nostre probum est, aurata matrona, Deus egens; ipso cultu agnoscatur quid differat à suis adoratoribus Numen, neque plebs aliquid in nobis lubentiùs, quàm in templo suspiciat.

Actuosas tamen esse non sufficit, ut inter manuum opera pudicitia servetur, quam otio perire tot exemplis didicimus. Ut constantius in eo pudoris proposito maneatis: pensate, quàm indecenter inter viros puella versetur, totosque dies insumat in his colloquiis, quæ brevius, certè placerent, nisi sexum magis quàm personas quæreret. Neque putetis sponsum in ea virorum frequentia facilius inveniri; solitarias mariti, si sapiunt, amant; illasque virgines præ cæteris integerrimas credunt, quæ suum vix egressæ limen, & sub matris umbra crescentes, nihil unquam egere quod vel su-

spiciosus timeat. Nullum invenire virum illa meretur, quæ tot viris sæpe, tam prolixè loquuta, quasi non sat citò & ad vota nuptiæ procederent, maturè abjecit sui sexus verecundiam.

Sed & illud ad germanam virtutem requiritur: magis illam in pectore habete, quam in vultu, aut oculis: plus pietatis lateat, quàm appareat: nolo vos totam Religionem circumferre in vestibus: plurima vitia sæpè istæ imagines celant, quarum jam usus frequentissimus est apud fœminas nobiles. Mysteria cogitate, non producite: iste apparatus nimius est, ut sincerus credatur: numquam melius feceritis quàm si naturam imitemini: prius illi de internis, quæ vitam animali tribuunt, quam de cute, aut de pilis cura est: modestia sit in incessu & in veste: sed quæ ab animo in exteriora ista effluxerit. Neminem decipite, castitatis signa in vitiliis quoque computantur, si sola sunt.

In exemplum proponebat quoque suis virginibus mulier nobilem plantam, novum Galilis ostentum, & philosophicæ concertationis amplissimam materiam, quam ex suæ naturæ genio pudicam appellabant. Exigua erat, licet ad nativam dignitatem multâ satoris curâ provocaretur, ut ex ipsa brevitate exteram sciret, quæ non sponte in ignoto solo erumperet: ubi amicam humum notasque stellas nacta erat. Mirum opus inter stirpes & animantia medium, ne à mere vegetantibus, ad sensiles formas, insipienter & saltu quodam videretur natura procedere. Ad cujuscunque corporis
levem

levem contactum horrebat planta, & subito motu, complicatisque foliis cadens, tanquam accepto dedecore pudorem præferbat: sic per breve tempus dejecta, sensim recuperatâ vi erigebat ramusculos, explicabatque folia lætior, donec tot circumstantium experimentis ita lassaretur, ut ad plures horas, proluxâ mœroris imagine, omninò deficeret.

Pudicitix documenta etiam à plantis habemus, ajebat mulier: suo certè candore lilia castitatem adumbrant, sed non verecundè satis! nam contrectari sustinent: herba hæc, quam sensu præditam fateri necesse est, omninò castior, cætera corpora refugit, contactus reformidat.

Mirabatur Charmion matronam, tanquam ex pudicitix throno, honestatis leges dantem: sed adventans ex vicinis aliquis, sapientissimos sermones ad alia deflexit, festique invito abeundi consilium, ut ad alios pergeret quos videre eo die cupiebat.

NATURÆ APO- THEOSIS.

Non longè à castissimæ matronæ domo alia erat, in qua multiplicis status aliquot viri modum querebant (ut olim Julianus ille apostata) quo suum baptismum abluerent; pudebat enim suscepisse; & cum in salutis authorem multa convitia rabido ore protulissent, ante quoddam simulachrum omnes unà

procubuere. Naturam referre videbatur, redimito aliquot syderibus vertice, in quadratâ basi positam, ut scires immobili lege gubernari universa, & quidquid sub cœlo nascitur, in quatuor resolvi. Cœterum plurimæ ad pectus mammæ tuebant, nec multùm distabat à Rumiâ Deâ, quæ pueris lactentibus olim apud gentiles præsidere credebatur, & copiosissimo lacte, tanquam omnium viventium nutrix, quidquid in vitam genitum est, invitabat ad ubera.

Hæc omnia indignabundus Charmion intuebatur, & parum abfuit, quin ex ira & dolore significaret se adesse: sed tutiori consilio aptatum digito annulum non exiit, ne deprehensus audaciæ pœnas lueret, qui in alienas aedes non visus irruerat. In ea deinde, quæ tuebatur, mentis acerbitate, notavit non paucos ex eis qui sapientiæ fama clari sunt, in eam impietatem delapsos, ut nihil ipsâ divinius crederent. O perversitatem nostræ ætatis! ajebat ille apud se, sic ergo sub Christiano nomine bacchanalia ante aras ipsas agimus, cum in templo tot larvæ vultus tegant! Ab cultu extero deinceps quis homines noscat, publicisque officiis? quanta latent, quæ si in lucem veniant, non lex, non principum potestas, non denique plebis iratæ furor, satis unquam vindicabit! Hi qui ad populi conspectum sapere videntur, statim ac nihil à testibus metuunt, immaniter loquuntur de Deo, tollunt omne quod fide novimus, neque in rerum natura, quæ opus Dei est, & ad nostros sensus pervenit, aliquid agnoscunt præter ipsam.

ipsam. Hęc ultrà agi non patiar, venenum si-
flam, Magistratum vocabo. Et in teterrimos
hostes citò irruendum: nam quantum à de-
fectione mora distat? & quid mihi dedebit
Gallia, si malum sciens negligam, illorum tor-
porem imitatus, qui cum possint hostiles im-
petus frangere, spectant solum, putantque se
calamitatibus publicis satis succurrisse, si de-
seant.

In eo concitatæ mentis æstu egreditur, de-
tractoque annulo, in cujusdam domum se
contulit, à quo consilium sumere in tanto ne-
gotio cupiebat; & mox ut occurrentem ami-
cum conspexit; perimus, inquit, Hyppolite
(sic ille vocabatur) ni succurrat magnum ali-
quod è coelo, nec vulgare auxilium, brevi pro-
scribetur Christus: novâ prorsus Apotheoti,
cultores, aras, natura habet: thus illi adoletur:
eosque experitur hostes nostra Religio, qui in
ejus sacramenta juravere.

Narravit deinde quid ageretur, & cense-
ante amico in illam impietatem scriptis ac disputa-
tione agendum; argumenta in istos profutu-
ra, inquit, à solo Magistratu expectaveris:
neque enim in illos ratione pugnandum, cum
& non audiant, sed legibus. Nulla ægritudo
sanatur à medico, nisi prius medicum admit-
tat: isti manum tuam non ferent: placet mor-
bus: quid in obstinatos remedia perdas & ope-
ram: sapientum oracula pro me, consensum
orbis, tot ætatum in uno cultu constantiam,
contemnent: ede miracula, dubitabunt an
videant, aut ad magam naturam referent,
quodcumque Deus homine ministro egerit

in fidei nostræ probationem : Quomodo tibi credent , qui animi pertinacia statuerunt nec sibi credere , si vel mortui resurgant , & laxatis inferis aliquis damnatorum in orbem veniat , testaturus quis æternæ Dei iræ ignis ferviat ; quæ desperatorum , ubi clementia defecit , rabies ; quàm vera sunt quæ credimus.

Illos licet acerrimâ concertatione ad silentium cogas , obstinati semper discedent , interdumque cautiore , ut cum in eruditos incidrint , simulent se nihil alienum à Religione credere , & ab infœlici disceptatione abstineant. Triumphum tuum macerabit mixtus dolor ; ita enim hostes superabis , ut tamen stent , & ad dolos convertantur , ubi videbunt quos fugere debeant , aut quibus insultare. Quando se impares agnoverint , ad inimica vexilla palam non dubitabunt accedere , carminis illius memores ;

Mutemus clypeos , Danaumque insignia nobis

Aptemus.

sed statim ut commodum erit , iterum sument sua scuta , suos enses , quos stolidis , suæque etiam consciis ineptiæ , timor abstulerat. Cum ergo ex scriptis , aut ex vivâ etiam disputatione , nulla penè speranda sit utilitas , satius erit meo iudicio , ô Hyppolite ! si Magistratus in Theologorum succedant officium , & juris argumentis scelestissima ora obstruant , quibus nos silentium imponere haud poterimus.

Non ea Hyppolito mens erat , sed ut suam sententiam in Charmionis animum facilius insinuaret , primum simulavit se ea omnino pro-

probare, quæ putasset meliora. Nam ubi nihil proficit ratio, inquit, utiliter in illius subsidium poena venit; & in isto quoque negotio, sæpissimè initium sapientiæ, timor.

Quantæ urbes, quæ supremæ potestati colla subjecere, ab illa adhuc non obscurè desciscerent, nisi vehementissimos, sed & ultimos Regum oratores, tormenta scilicet bellica Rex promoveri iussisset, quæ terrore late diffuso, jus principum ita intonarent, ut tamdiu furda rebellio audire cogeretur? Ad hoc tonitruum cessat fatalis ille sopor, quo totæ aliquando urbes sepultæ sunt; sanitas redit: nam sicut ingenti motu, ipsâque Cœli irâ non rarò purgatur pestilens aër; ita morbose civitati sæpè regia tempestas non ingens solummodò remedium est, sed etiam unicum; & ubi agitur de obsequio, quod longa non extorsit humanitas; peccat quietus princeps. Et virgas in cœlo agnoscit philosophus, quæ excussâ nubibus aquâ contumacem humum feriunt: neque inutilis injuriâ; ita enim fit, ut credita sementis siccitate non pereat, & tandem post elusas spes, frustratumque sæpius laborem, tardior terra cultorem suum placet.

Si sponte non sapit populus, cogendus est. Hoc politica ratio docet, hoc pietas Christiana; nam & invitis prodesse jubemur, si possumus, & urgere beneficium, atque etiam intrudere, quod furiosa, vel superba manus non vult. Consilium ergo tuum amplector, mi Charmion, ad conficiendam impietatem magistratum vocemus; gladium portat, neque sine causâ datus est; ut fulserit ille ensis monstrum

pavebit, delitefcet, nec nocebit ultrà virus; quojam tot mortales periere.

Sed an volet magiftratus, O Charmion? putas divinum amorem daturum ftimulos; ut hanc peftem infectetur? In latrones certè, inficarios vehemens eft; fed timeo, ne tot minis tot suppliciis in minora scelera fœvientem, ftatim ut de grandiori piaculo agetur, aliqua cōfideratio molliat: nam plerumque adverti, judices feigniores eſſe cum decalogus jubet, quam cum tabulæ civiles illorum operam poſtulant; & ingentius malum æſtimari, ſi civium periclitetur, ſi pecunia, ſi quies, quàm ſi pietas, ipſiusque Numinis reverentia.

Modici furti fit reus aliquis, crucem non effugiet, ſi in illorum manus incidat; nam confcientia non fuit, ajunt, illum suppliciis eximi, legemque calcari, quâ ſtatuitur, ut qui vitâ noxius eſt, ſua morte utilis fit. Infœliciter magis, quam ſceleftè fuderit ſanguinem alius, iratos ſentiet judices, neque caſus miſericordiam eliciet; tota licet affinitas illorum genibus advoluta, gembunda, ſupplex oret, ut quod fortunæ noxa fuit, homini condonetur. Et laudanda proſectò ſeveritas; nam quo fræno coerceantur vitia, ſi terror abſit: ſi nutriat auidaciam indulgentia? Sed ô blandum tribunal, ô humanum quoties de caſtiganda impieate agitur! nam ubi, aut quando ſumus lætati eam publicè exagitari, & puniri promerito.

Vnum vidimus qui cum ob impios, & tota jam Gallia notes ſermones in carcerem conjeſtus

jectus fuisset, suis versiculis, & amicorum, quorum ingens numerus erat, patrocinio, ad eam potestatem flexit, ut non multò post liber evaderet: & ubi non fera Numinis vindicta illum perisisset nuntiatum est; doluit Christianus orbis, quod expiranti datus esset pro patibulo lectus; quod morbus, quo vel iustiores cadunt licitoris officium occuparat. O indigna humanitas, etiam quietè apud nos portenta moriuntur! & qui pietatem, qui sacra, qui Deum deridet, amicis legibus fruitur, non terretur iratis!

Nihil ad hæc Charmion; sed videbantur erubescere, quod ad eam simpliciter de Magistratu cogitaverat, ut putaret, statim ac rogaretur, in impios ausurum. Non venerat in mentem majores dignitates in tot negotia extendi, ut circa civilia occupatis vix supersit aliquod tēpus, quod in curam Religionis impendant. In illo tumultu nunquam ferè audiri violatæ pietatis querelas, aut ita promitti opem, ut vel semper protrahatur, vel memoria excidat, vel tandem ex timida sapientia privatisque consiliis, concludatur, illud haud fieri posse, quod à Magistratu Christiano sperari æquum erat, fecissetque, si agentem pro Christo, ille ipse qui in civilibus negotiis, & maximè in re domestica nunquam deest, ardor impelleret,

Tibi mirum, ô Charmion! inquiebat Hypopolitus, quod hodie didicisti; sed nostros ignorare iudices putas? illos certè hæc scelera non latent; sed quia ex timore, aut divinæ rei contemptu delator deest, qui potestatem ad officium provocet secunda vivit & indies ita auge-

tur impietas, ut jure oculati timeant, ne tum remedia quærantur, cum ex mali vetustate illorum omnino usus perierit.

Si per domos passim diceretur (quod avertat Deus) Regem non legitime imperare, stolidos esse qui ei obsequuntur, civesque ex prudentia facturos, si jugum excutiant; nullus ne judex in eam audaciam quæreret, nullæ leges sævirent, ut justissima & tot annos firmata staret auctoritas, quæ ita à nefariis hominibus, in privatis colloquiis oppugnaretur? quanti satellites per familias irent, ut convocatis undique testibus, scelus illud pateret, & rebelles traherentur ad tribunal? Sed quia non de corona cujusdam mortalis agitur, sed de Dei imperio, quasi Magistratum nullus Christum verè Regem crederet, nulloque sacramento teneretur ad tantæ Majestatis reverentiam, libera voce impietas quodcumque vult profert; ad nefaria arma provocat quoscumque subegerat Christus, judices norunt, & tacent.

Substitutis certè judicibus parci æquum est; ab inferiore enim Magistratu illud auxilium expectari, quod altior non contulit potestas, omnino ridiculum. Rotæ illæ exiliores à grandioribus mutuuntur suos motus, & tota quiescit machina, nisi illud quod primum est properaverit. Sed si huic excelssimo tribunali, inquires, libelli supplices darentur, ut periclitanti fidei præsto esset severissimis legibus? Alia sunt quæ plus urgent, Charmion; zelus tamen tuus laudabitur, diceturque te optimum virum qui Christi causam suscepisti, verum imprudentem, qui non habita temporum

rum aut personarum ratione, credidisti ea posse perfici, quæ incauto, & remoto à negotiis otiosa solitudo suggererat.

Quid agendum ergò, inquit Charmion? non cessemus, retulit alter, ut se obtulerit occasio, eam impietatem insectari; proderit ostendisse quàm fatui sint isti nebulones; proderit, non tacere, quoties aliquis loqui coget, qui ex nostro silentio redderetur insolentior, possetque gloriari nihil nos habuisse, quo oppugnata Religio suas injurias propulsaret. Sapientia tùm, argumentorum vis, ænea frons, franget ex parte hostium audaciam; & cæterorum qui de Deo rectè sentiunt, ingens solamen erit ea pugnacis fidei victoria. Sed interim Numen quoque orandum, ut aliquo stimulo pungat sopitam potestatem: nam si voluerit illa, citò non dolebimus, tot inter nos Christianæ Religionis hostes ea loqui libertate, quæ fortioribus ingeniis iram creat, cæteris periculum.

TIMIDÆ HÆRE- SEOS STRATE- GEMATA.

E Quis ille ligneus quem Minervæ sacrum putavit Trojana plebs, sagacissimo Laocoonti perfidiæ delitescantis suspicionem fecit: Cave machinam: quod Deo videtur offerri, sæpè fraus est, non votum. In urbe media domus erat pietatis titulo nobilis, ad quam cum solito

solito more secretus accessisset Charmion, ea vidit, quæ nemo à probis hominibus expectaret.

Duodecim viri pallidi oris virtutemque miro modo adumbrantis, Tiaram triplici corona micantem conabantur suis insignibus spoliare, ut in humiliorem formam componerent, aiebant enim, decus illud non ferendum quo fulgebat præ cæteris: sed sente id opus exequebantur; nam & coronæ multum texto adhærebant & Tiaram sapienti manu denudare magis placebat; quam si violenter, aut inconsulte ornamenta convellerent.

Dum prolixo labori incumbunt, varius illis sermo erat. Neminem suæ voluntatis dominio frui; & ineptè in cupiditates noxias rationem insurgere; publicas etiam leges irasci, cum facinorosis, defectu cœlestis auxilii, sua scelera præfixa sint, uti & virtutes aliis, quos ad salutem suâ manu Deus adigit; ut quemadmodum infernus, ita & beatorum sedes non nisi mancipiis repleatur, & disparis naturæ vincula totum generis humani negotium confundunt.

Addabant, Romanum oraculum inane prorsus esse, & sine Numinis afflatu, timidisque ambagibus adeo obscurum, ut non pecces, si contemnas. Organum sapientiæ haud recte dici Ecclesiæ caput; quod supremum est à subiectis partibus, licet ipsa reclamet natura, officia sua necessario debere mutuari. Neque de Petro homine loquutum fuisse Dominum, cum de inconcussa veritate promitteret; sed de Petro hominibus; & sub singularis per-

sonæ

sonæ nomine aliquem cœtum intellexisse; ergo quoadusque convocaretur ille cœtus (quod ardui negotii res est) liberum esse unicuique sentire quod vellet: interim instrueretur plebs, dogma firmaretur, quod nullæ manus possint convellere, ubi altis radicibus, & annoso trunco semel in injurias comparatum surrexit: Vaticana fulmina terrorem inferre, non ictum; cavendumque precipue, ne vano splendore concuterentur Christiani, qui ad tales minas formidare consueverunt.

Adeo absurdus erat tot audacissimorum sermonum interpres Charmien, ut adhuc ambigeret, an inter Catholicos versaretur; sed inspecta talula dubitationem solvit. Valcinijusdam effigies erat (nam vultum hominis ex aliquot picturis noverat) quam sub alterâ Hypponenis Antistitis imagine eâ arte posuerant, ut cum vellent omnino lateret; & illum quoque decepisset subtilitas; sed ex vetustate fractus funis ex quo sanctior imago penderat, totum Valcinum pretulit, ut miraretur tam cito integerrimæ fidei doctore tale monstrum substitui. Cur ex adverso Ipram urbem sibi pingi curaverant, addito titulo, Nova Tagasta, scire non potuit: neque enim videbat qua verè ratione Africanum nomen illi urbi conveniret. Et hi sunt, agebat ille, quos ex modestia suprâ cæteros in templo suspexeram: isti, isti sunt vultus qui suavissimo oculorum motu, datisque interdum in aurem suspiriis, alios ad pietatem invitabant!

Qui apertè plurimum inter se distant fluvii,

fix-

sapè per secretos meatus nectuntur, & longo aquarum foedere ita sub terris consentiunt, ut cum diversis in locis erupere, eundem tamen gustum servant, eosdemque pisces alant. Non aliter profectò isti qui Catholicorum more Valcinum odisse videntur, cum eo censent; ita enim hominem declinant, ut in fuga nexus maneat; imaginem celant quidem, sed sensus adorant, & ubi soli sunt, terribilissimo viro cultum adhibent, abjectâ, tunc cum licet, Hipponensi pietate.

Cum hæc ille cogitaret, adstantium unus liberum protulit. Valcini ipsius opus erat ita de humanâ libertate agentis, ut omnino tolleretur. Authoris sententiam cum omnes equali ardore amplecterentur, cautior ex illis monuit abstinendum à verbis, quæ consensum proderent: tutiori viâ eundem quam quæ Valcini ultimo sæculo fuerat, doctissimi quidem viri, sed imprudentis, qui suam sententiam sincerè nimis, & veluti quoddam Religionis obsonium, famelicis mentibus sine sale protulerat. Sibi solitum de libertate blandiri humanum genus, non adduci ut patiatur eripi sibi quod charissimum habet, putatque id propè solum in homine restare, quo à brutis distinguatur.

Meminissent tyrannos idèò in odium venisse quod nimis acriter publicæ libertati bellum indixissent, cujus est etiam apud stolidos amor; nec minimum periculum fore, si appareret theologos catenas orbi indidisse, ut nihil deinceps velle queat, aut agere, nisi quod velle & agere omnino necesse sit. Deinde si apertè fatemini, addebat ille, non lenita verbis sua.

vio.

rioribus jactura libertatis alienos habebitis ipsos judices, quos frustra sedere, & injustè etiam regia pecunia aliisque in operæ præmium subsidiiis ali constabit, si frustra conditæ sunt leges, nec libertas supersit ad ea declinanda quæ vitari præcepta sunt.

Etiam Regum causa est opinio nostra; petent enim utrum inutilis autoritas, quæ tantâ majestate fulget; annon coërcere subditos possit si insolescant, tegere bonos cum à malis injuria imminet, dignitates tollere, largiri, noxios amovere ab aula, aut ex merito promoverè gratiosos? nam si nec ipse Rex liber est, quid regno confert ista dignitas, quæ necessitate omnia agens, in subditos quosque, quos sapientia regi maximè oportet, arbitrium amisit? fidenter inter nos loquamur, ex nostra sententia principum potestas ruit, Majestas nomen est; neque enim illis datur supremum velle, aut subditis ea facultas, quæ requiritur ad obsequium: & cum omnes omninò mortales adiganrur ad id quod videntur eligere, hoc tantum supra cæteros Rex habet; quòd primum in Regno mancipium, nobilioribus quoque ornamentis obvelat sortem suam. Sed hæc apud nos servanda sunt, ne læsæ majestatis rei habeamur; & donec argumentorum versutia, verborumque multiplici arte, imprudens in nostras pedicas incidat genus humanum, ea disputemus sapientiâ, ut qui Valcinum odere, nostrum amicum non sentiant. Veniet tempus quò libere ostendamus, quàm rectè sub durioribus verbis nostram sententiam explicuerit.

Hæc

Hæc omnia Charmion silens audiebat, compressoque, ex timore, zelo tumidus, diras jactabat in doctores; statimque infautissimam domum deferens, narrabo, inquit, quæ vidi, & vaferrimorum hominum, simulatque pietatis mysterium aperiâ. Nam si hæc admittatur opinio, quæ morum corruptela, quæ conjugum fides? quæ ipsorum sacerdotum castimonia? cum illud sibi quisque persuaserit, ad domandos affectus, qui ex corporum constitutione validissimi sunt, libertatem non concedi? O maritos infœlices! nisi uxoribus succurrat doctrina verecundior; nisi sanctior religio curam thori suscipiat; doceatque, mulieres ad suum dedecus non aliquâ potestate agi, sed liberas ire; nec fas esse Christianos de amissa libertate queri, ut effrenatiùs ruant in ea quæ justissima lex omnibus non prohiberet, nisi omnibus à legislatore Deo qui novit quàm fragiles sumus, quàm cupiditatibus nostris impares, auxilium adesset.

Cæterum hostes non membra sunt, qui sic in caput nostrum insurrexere: nam Ecclesia sapiens corpus est, non furiosum & in se partium dissidentia miserabiliter sæviens; quodcumque in illam pugnat, alienum est; & qui ad Petri fulmina non movetur, Petrum non novit, cum eundem, ex deceptæ mentis infania, putet esse Salmoneum. Aliqui liquores ita naturaliter dissident, ut cum illos unum vas capiat; nunquam tamen in unum corpus coalescant: & isti qui inter nos sunt, non sunt ex nobis. Revelabo igitur quid semoti à turba imprudentissimè dixere; ut cum in publicum

comm.

composito vultu, stoicoque vestigio procedent,
inodestissimæ fraudi nemo fidem adhibeat.

M E N S Æ C R U - D E L E S.

A Pud Gallos, principum edicta cito in obli-
vionem, aut in cotemptum veniunt: neque
ipsi Reges aliquid sibi detrahi ea licentia pu-
rant, cui ex majorum exemplo, & more gen-
tis patientissimè assuevere. Non quamdiu re-
media profint, sed quam cito, curæ est: & sa-
tis censetur publicis incommodis consuluisse
potestas, si recente adhuc decreto in primos
transgressores poena cadat, cæteris, ubi lex ma-
turiuit, securè peccantibus.

Tanta erat eo sæculo conviviorum luxuries,
ut & ipsi epulones non probarent. In unam coe-
nam multorum jugerum redditus impendeban-
tur, & dedecus erat non fecisse quod quisque
damnabat. Ad frænandos igitur gulæ ambitus,
visum est non modicæ pecuniæ multa in eos
animadvertere qui conviviorum nimio appa-
ratu quærerent venustatis sibi, atque opum fa-
mam conciliare. Neque ullus politicam pru-
dentiam culpæ nisi injuriâ poterat, quod ni-
miis bonis laborare illos divites crederet, qui
tam opulenter insanirent, & in suos usus con-
verteret dispendia voluptatum.

Vitiis tributa imperare, ut parcius timidius-
que insolescant, ars est non tantùm utilissima

Re-

Regibus, verum & iis qui solvere iussi in profusissimi luxus poenitentiam, ad arctiorem suarum facultatum usum coguntur, servantque liberis, quod turpiter, nisi ea multa cohiberetur, voluptas absumpisset.

Aliquot menses manserat utilissimi decreti reverentia: mensæ apud divites quosque magis nitebant, quàm constabant, coeperatque non displicere fastidienti fortunæ imperata sobrietas: sed citò disciplinam solvit potentiorum exemplum, qui maximè Regii edicti auctores fuerant. & illud sibi quisque licere putavit, quod non tantum præcipui ex aula, sed ex Magistratum cœtu non obscure audebant, ut ipsa legum despectio, quæ fortunis humilioribus formidini erant, traheretur in dignitatis argumentum. Ergo iterum quasi rupto aggere in divitum domos inundavit gulæ furor, & avarum credebatur, ad naturæ necessitatem, virtutisque non sordidæ præscripta mensas convivis ornavisse.

Parcitati assuetus Charmion vix fidem adhibebat iis quæ dicebantur; nam neque os patentius, aut ventres ampliores habent divites quàm cæteri mortalium; neque illis à fortuna concessus est alius calor quo admittas in stomachum escas velocius consumant. Sed quàm verè peccarent ea in re divites, latenti, ut solebat, Charmioni unius mensa prodidit.

Duodecim omnino convivæ erant, & qui illos vocaverat videbatur ad eam ætatem pervenisse, cui sapientiâ ut plurimum conjuncta est; sed senem regebat adhuc opinio, & juvenum

num malis post tot annos laborabat canities.

Abacum argentea supellex oneraverat, operosæque cœlaturæ, ac variæ capacitatis vasa, haud ipsi convivio necessaria, proferebantur ad spectaculum. Quod cum Charmion vidisset, meminit Romani moris, quo fiebat ut ex intimis armariis pretiosiora quæque educerentur ad defunctorum celebrandas exequias. Et rationem invenit convivor iste, aiebat, qua tot mactatæ pecudes, quas mox mensa ista excipiet, non sine honore in sua sepulchra conderentur.

Ut hæc apud seolvebat, ministrorum grex, escarum præfecto præeunte, non sine strepitu, in voluptatis præludium primos cibos attulere, & jussulorum odore triclinium repletum est. Inter convivantes modicum primo silentium fuit; & vix epulis sua condimenta addere hilaritas incoeperat, cum ad lautiores cibos prima mensa sublata est. Alteram avium strues ita repleverant, ut etiam impedirent; nec pullorum justa ætas expectabatur; ex ipsa penè matre educti, immaturâ morte festinantem gulam incusabant, quod ad promerendos saporés patientia defecisset; sed in istis novitas & pretium placebant, non gustus; mensæque laus ingens erat, eorum quæ nondum ad edentium commodum creverant, obtulisse primitias inutiles.

Succi succis additi; boletorumque advocata in palati solatium dulcis pernicies, ita naturam per omnia corruperant, ut se ipsa non agnosceret. Novum vanitatis ostentum: sibi gula

gula pyramides erexerat, à quibus tamen abstinerere cogebatur, stomacho tot voluptatibus impare, ut solis penè oculis videretur convivium exhiberi.

Ad triplices mensas nondum erubescerebat superbia; otiosis jam dentibus quarta data est, & luxu crescente nihil quod ederent convivæ, sed solum quod spectarent, habebant. Longum prandii ordinem non diutius tulit Charmion, sed grande aliquid cogitans, cum musici ad concentum se componerent, & jam voces ex proxima cella obscurè audirentur, triclinio excessit; statimque ut ædium primæ fores, quam in viam exituserat, patuere, in suam domum receptus est.

Virum maximè accendebat, quòd redeunti egenorum turba occurrerat, & fame enectos vultus in ea conspexisset. Feram ego, agebat, epulones ita vivere, cum mori votum sit tot pauperibus, & propemodum voluptas? Si flectere divites non potero, at saltem meo calamo turbabo, & iustissimis querelis inutillem, quem molliissimi convivæ expectant, concentum impediam. Tum sumpto calamo, hanc, ut mentis impetus dictabat, epistolam exaravit:

Egeni Epulonibus salutem.

Ab egenis ad vos venire literas novum est; novum quoque, si ad mala quæ vobis autoribus patimur, movemini. Nam ad alienas egritudines haud flecti diuturnâ felicitate didicistis, & ab vestra mollitie ferreum pectus. Non satis est miseros aversari, quodcumque à
nobis

nobis ortum habet, lachrymæ; puerus, odor, ipsa lachrymæ: Ergo ne superbas aures flebilis oratio, nares putor, delicatissimos oculos offendat noster fletus epistolam hanc accipite; nam neque clamat, neque foetet, & sicca est. Quid? & illa stomachum movet, & chartæ quæ pauperum manu conscripta est, exprobratis audaciam suam? Quid agant miseri? ostiatim mendicare ærumnosos ubi voluptati indulgetis, ambitiosæ fores non sinunt. Plateas ne nostra inopia impleret, iussistis urbibus excedere, neque conceditur in templis ipsis atrocissimæ egestatis exhibere spectaculum, ut dum misericordiam à Dea divites petunt, dent & ipsi quod postulant. Quid egestis restat, nisi ut vobiscum scripto agant, qui crudele exilium imperavistis; specie quidem ut ea sive vitia ad necessarium opus cogeremus: reverà ne ab inhumanis pectoribus opem extorqueret objecta in compitis, & in templis calamitas? Legite igitur, epulones, legite. Non profutura vobis petimus: concedite quod in luxuriam transit: quod morbos creat: quod præ copia culinas etiam vestras laxissimas licet, facit angustas: quod adventantium servi apud vos expilant: quod jam satiatis canibus vestri quoque objiciunt: quod excitando igni sæpe datur, ne in flatu, aut in folle coquus laboret: denique quod deperditur. Hoc scripto, hoc lachrymis, hoc ipsa corporum invaletudine postulamus miseri. Naturam non abstulit nobis egestas, ô divites! sed & vos si homines estis, hominibus vitam date.

Lino deinde obsignatam epistolam puero

tradit, jubetque citissimè ad illius domum ferre, qui nobilissimos convivas ad prandium invitarat. Verùm ne latoris imprudentia author epistolæ proderetur, monuit illum Charmion, hoc tantum ostiario diceret, ab amico ad dominum epistolam mitti, negotium urgere, periculum esse in mora, tradendamque, antequam convivium solveretur. Imperavit deinde ut obvios quosque pauperes moneret, ad fores illarum ædium statim futuram largitionem; properarent igitur, neque ad occasionem segnes essent, quæ perdita non redit.

Singula ut disposuerat Charmion, & etiam foelicius evenere. Epistola convivatori nihil tale suspicanti tradita est, cum ultimam ponimensam bellaria fructuumque acervi significarent, & musici monerentur, statim ad futurum qui tædio affectos ad triclinium duceret. Sed lecta epistola totam hilaritatem abstulit, nam quis ille qui pauperum nomine exprobraverat delicias, intempestivis consiliis? nec sivistet saltem convivium finiri, ut qui adveniant hospites, non irati, aut tristes dimitterentur? Deinde uni servorum dictum est, janitorem accerseret qui literas acceperat: posse enim resciri ab eo unde tantæ audaciæ codicilli, & quis lator fuisset; sed ut ab ignoto qui statim recesserat datos esse janitor retulit, inillum, quasi injuriæ conscius fuisset, tota irati domini bilis effusa est; illicoque claves alteri traditæ qui sapientius ageret, cum ab externis, qui in ædes non succederent, aliquid simile diceretur domino perferendum. Convivii finem

nem maturavit indignatio : Neque semel Epistola frendentium oculos tenuit ; ad singula verba hæseret, & ut rationi datus est locus, quam prius ira turbaverat, paulatim furor interceptus.

Iam qualis esset, apparebat frigidioribus convivis epularum immanitas ; jam pudebat vanitatis profusissimæ, unaque jam propè mutati, demissis præ verecundia oculis immodestissimi prandii agebant poenitentiam.

Unicus fuit qui cùm solo luxu in urbe notus esset, timeretque ne ineptissimam famam apud parasitos minueret mensa frugalior, ire modum non posuit. Adeò fatuus erat ut crederet eos accepti beneficii gratiam habituros, qui ad tales mensas vocantur ; nesciretque nihil sordidius divite, cujus maxima laus à coquo est ; turpissimumque haberi inter sapientes, si aliquis meritum, quod animi debet esse, virtutumque, mutuetur ab obsoniis. Sed quis stupeat abjectissimi ingenii virum, sua præconia, suam felicitàtem in saginâ ponere, irascique si quis prudenti consilio aliquid de mensa detrahere cupit ; cùm hoc solum supra cæteros habeat, quòd ventres splendidius farcit, & curculionum minister in condimenta, quæ foedissimæ Veneri ignes subjiciunt, profundit opes suas ?

Dum ille non sana loquitur, alter qui dignitate præstabat, sapientiori sermone verborum ita compefcuit. Is est certè divitum tumor ; inquit, ut si quid peccent, meritorem non admittant. Diceret audaciam cum fortunâ datam fuisse, adq̃ insolenter superbiunt. Non

sibi tantum sed vitiis quoque, quibus laborant, volunt reverentiam adhiberi; nam si quis sacras illorum cupiditates vel minimum tetigerit, scelestus est. Author epistolæ latet nos; sed quisquis ille sit, qui nobis videtur insultare, iustissime calamum aptavit in patrocinium pauperum, & voluptuosis, qui se innoxie delicatos esse crediderant, suam exprobravit sævitiam.

Egenos tamdiu patientes esse plurimum miror; nam destitutus quàm acerbis culinarum ille nidor, quo solo pascuntur, cum ad nostras ædes accessere, frustra sæpè petitori quod fervorum voracitas, aut superbia miseris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deest, subito irascimur tanquam non homines simus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omnino illis bonis, quæ ad solatia non necessaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad senem versus, cujus luxus ea epistola potissimum damnabatur. Etsi inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod nostri gratia gestum est, cum tua venia dicam tamen. Ista convivia quæ tot nummis constant, totque cibus referta sunt, non uno modo peccant, & quod mirere, convivatoris ipsius fini plurimum adversantur. Quid enim intendit? invitatis voluptatem conferre, famam sibi; utrumque autem ab ejusmodi conviviis ita abest, ut nunquam tristiùs edamus, quàm cum tot carnum conspectu adeò fames perit, ut tetigisse pigeat. Nam ubi nimia ciborum abundantia fit fastidium, oculi sunt pro stomacho, & jejunos habes convivas, quos
ut

ut lautissimè exciperes , totas ferè sylvas suis avibus, suis agros feris spoliasti. Et quid ineptius videtur quàm si nos divites saltubus , campis vastitatem inferamus, ut tot curis conquestas dapes, tanta onera , gemens propemodùm mensa capiat , soloquè aspectu satiandos hospites ad inane spectaculum invitet ? Nam quid aliud agimus , quàm ut amici ad tot animalium mortes stupeant ; ad tot leporum , tot perdicum acervos , stragem mirentur, dicantque , mox interituras species tot exhaustas funeribus ?

Verùm , si de fama agitur certissimè interit ea ciborum copia, quæ prodigos & intemperantes prodit , dignosque quos bona omninò destituant , quod à largitore Deo traditis nequivimus sobriè frui. Et licet non sapè ejusmodi instruantur convivia ; cùm tamen in illis splendide peccet convivor , velitque ab omnibus sciri , quantùm pecuniarum una hora profuderit , ad pessimam famam multùm est , suis vitiis socios , laudatores , lucem optasse ; & luxui qui timere moderatiorum sermones , aut plebis querelas poterat , addita tuba sustulisse verecundiam. Gratiam propè meretur trepidum scelus ; multumque ab illo detrahit sua nox. Quæ videri gestit nequitia , improbitatis publicæ , cui certè præit , rea est ; neque video quomodo divitum intemperantia apud inferiorum fortunas se absolvat , cùm ad illam accesserit, culparum omnium grave pondus , questus splendor.

Sed & si levioribus immorari placet ; quid de nobis jactari putatis , qui fervorum crapulæ

magis, quàm convivis nobilia fercula instruimus, ut prolixis commessationibus ii omninò mores ruant quos sub temperanti domino sobrii lares servavissent?

Itaque animo sedet modestioribus cibis in postèrum convivas excipere; & ut verum fatear, jam diu est quòd volebam mensæ meæ modum adhibere; sed ab illâ parcitate deterrebat malignus pudor, ne apud cæteros divites qui pessimo mori serviunt, illa epularum detractio in probrum verteretur. Verùm epistolæ auctori habeo gratiam, quòd ad egenorum orationem sanctius erubui quàm solebam, cum ad abstinentioris vitæ propositum vultus meos pudor incenderet. Acres quidem sunt codicilli isti; sed perierat auctoris consilium, nisi pupugissent; neque novum est quibusdam morbis, qui calore solvi consueverunt, irâ mederi.

Sapientissima loquenti nemo succensuit; solus ille insanus cui tota urbanitas, totum ingenium, mensa, doluit epistolæ unius contextu tot viros, qui prius cum illo peccaverant, tam citò ad frugalitatem fuisse revocatos. Ipse qui cæteros invitaverat passus est improbas omninò esse eas mensas, quæ, ut paucos admittant, famem publicam urbibus integris aliquando videntur ominari, & id apud vulgus efficiunt, ut quicumque de lnxu audit, putet ex æquitate esse ejusmodi divites onerare maledictis.

Interim egenorum numerus ingens speratæ largitionis instante jam horâ lætior, convivas expectabat. Neque tantum validi accesserant; sed & belli infelices reliquæ, plerique mili-

milites, qui altero pede mutili, adscititiis tibiis quod supereat corporis ægrè illuc advexerant, & cum infantibus miseræ matres, quæ ut facilius obtinerent, prolem docebant quomodo gestu, ac clamore, divitum sævitia frangeretur. Ut turbam pauperum apertis quas oblidebant foribus intuiti sunt epulones, novus pudor vultus invasit; & ne diutius cogerentur eo in statu videri, odoremque paupertatis naribus excipere, quem maximè horrebant, citò pecuniâ in confertissimo cœtu sibi viam fecere.

PLANGENDA FOELICITAS.

Ex vulgi sententiâ divites beatissimi sunt, illique præcipuè qui ad summos gradus pervenere, & tanquam sydera quædam orbem movent, bellicque ac pacis leges ad arbitrium statuunt. Ideò Charmion illius quietis ardens sectator, quam singuli mortales summopere exoptant, non dilatâ inquisitione voluit eas penetrare domos, in quibus dicebatur habitare foelicitas.

Amplissimæ erant ut assentatorum turbam possent admittere, & majestate ipsa testari dominorum potentiam. Quid in una earum viderit, accipite. Potrectissimam arcem, lectisque stratam lapidibus, ne quid invenustum calcarent adventantium vestigia, undique cingebat magnifici operis moles: hanc æquis intervallis distinctæ ac varii laboris trecentæ columnæ exornabant: pleniores acceperat pars

E s.

humi-

humilior, ut incumbentium ordinum pondus securius ac decentius ferrent. Neque hinc se totam exhauserat artificum industria: quippe structurâ crescente, veluti per gradus simul procedebat elegantissimæ domus ad regulas artis, non ad barbaræ voluptatis gustum, ordinatissima dignitas: lætior erat quæ priori in-
nitebatur surgentis ædificii facies, & nobilio-
re diligentia, marmorumque frequentiori in-
crustatione spectabilis. Opus absolvebant lusus
illi omnes in lapide, ac delitiæ artis, quas
prima invenit supra cæteras Græciæ urbes in
ædium cultu Corinthus luxurians.

Ubi in atrium pervenisses, duodecim exi-
miæ proceritatis columnæ, magno emptæ,
quidquid antea stuporem fecerat, delebant
ex animo. Porphyreticæ erant, ex ære capitella
& bases: intermixtis Heroum statuis, quas e-
gregia arte nobiles sua etiam commendabat
antiquitas.

Verum hæc præludia tantum esse splendidi-
oris opulentix quàm mox miratus est Char-
mion. Ulterius namque progressus, nihil præ-
ter aurum intuitus est, aut aliquid quocunque
metallo speciosius. Cubicula Rege digna: Au-
læa textilibus ex serico figuris veterum pug-
nas, aut triumphos referebant: & quæ ex illis
pendebant tabulæ ab artificum peritiâ obtinue-
rant, ut inter exquisitiora supellectilis non in-
decorè haberentur.

In præcipuo conclavi opulentissimam natu-
ram ita per omnia ars æquaverat, ut incer-
tus hæreret Charmion, materiamne quæ tam
copiose profundeatur, superet, an quod il-
iam

lam in suos usus tam aptè collocarat, ingenium. Suprà omnia fulgebat in aurato recessu lectus eburneus, quem purpura, & ipsa auro rigens, non totum ambebat, ut pugnautes tot pulcherrimarum rerum formas, stupens oculus uno obtutu conspiceret. O fœlicem, aiebat Charmion, qui sic dormit! ô verè pretiosas noctes! ô pacem omnibus votis expetendam quæ inter tot bona agitur, quam fortuna, non servato genio constans, tantâ firmitate sancit!

Dum hæc ille lentus spectator non semel in-
tuetur, ecce veniebat vir quidam circumfuso comitatu altior; latâ fronte, oculis non sine venustate timendis, & motu loquaci aspectus adeo varios dispensantibus, ut ex illis spem faceret, aut adimeret. Nobilissimæ stirpis erat inter Gallos, neque deerant qui etiam Regibus ortum dicerent, ut opulentissimi viri, quem suæ plurimum laudes mulcebant, gratiam aucuparentur.

Circà illum poëtæ plures, relicto Parnasso inter milites viros didicerant aulæ genium, & pulcherrimis laboribus studebant novo Apollini placere. Ille, ut erat affectus, aut opus probabat, aut impetum, interdumque despiciebat (& ipse Poëta) quod setamen fœlici conatu edidisse voluisset.

Dimissis qui ad voluptatem hominis suas chartas protulerant scriptoribus, densissima virorum turba, promiscui status, duce spe, postquam ad fores, incerta favoris, ac tremens, multum subsisterat, tandem atriensi permit-
tente, ad illum accedebat, flexuosis salutatio-

nibus & inclinatione cervicum, non minùs quàm verborum blanditiis, significans illuc tantùm se venisse ut jussa acciperet. Varia, & interdum dura imperabantur; sed nullus (tanta hominis reverentia erat) qui vel supercilii contractione, vel mæstitiâ oris, demonstraret se non sponte amplecti: Sub diversa fronte, vultus tamen omnibus unus, arsque eadem occultandi non gratos animi motus, iram, diffidentiam, timorem. Perierat circà hunc virum naturæ audacia; & quoties ad conspectum illius se frenum pati, quasi ratione ipsa esset potentior; mutæ passioncs, sui que prope modum oblitæ, miratæ sunt? Nulla earum nisi jussa erumpebat: tot mansuefactos leones diceres, & depressa juba ad domini vocem trepidos; Nemo enim dolere, irasci, palam amare audebat, nisi cui concessum prius esset.

Tædebat Charmionem tam diu differri quod maximè optabat; nam quis esset in turba ille vir noverat satis, & semotum videre animus erat. Ut hæc ille cogitabat, opportunissimè adfuit ab remotissima urbe nuntius, qui datis de urgenti negotio quibusdam epistolis, adhuc in viam expeditus, & altero pede jam levior, responsum expectabat.

Stante, ubi literas porrexerat, nuntio, secessit foelicitatis alumnus, ut solo se frueretur, certius sibi quam alteri crediturus id secretum; & illicò Charmion non visus, illius vestigiis hærens, ignotæ solitudinis fit testis. In eo recessu statim ut fores intimi atriensis manu junctæ sunt, alius omninò apparuit vir ille, quàm
in.

intraverat. Oculi pavore hebescere cœpere, frons contracta est, toto vultu pallor majestatem, venter, audaciam amovit. Vix illo semoto immanior alter apud poëtam locus, ubi,

*Terribiles visu formæ, lethumque, laborque,
Luctus & ultrices posuere sedilia curæ.*

Non expectatam Matamorphosim intuitus Charmion, mirabatur quàm variè homini esset, quàm miserè foelix, cui sua solitudo tot mala servaverat. Mox, ille ubi solum se credidit, ingenti suspirio divulsus: quid prodest, inquit, tantis imperare, terra marique celebrari nomen meum, foelicitatem aliis largiri, miseros ad arbitrium facere, si & ipse miser sum? gaudia mea oris sunt; fatear mihi necesse est, nunquam ad fauces pervenere: pectus hoc plus mœroris celat quàm patiantur quos jussi esse infœlices, ut timere me disceret, quisquis non amat. Obnoxium habeo, quod felicitatis summa creditur, principem meum; & quantò dignius est, coronâ ludere, quàm ornari? ultrâ privatum dives sum; quis me fortior? quoscumque timebam meos feci, vel expuli: arces teneo: sed heus! quid ista ad foelicitatem, si curis conficior? si somnus abit, quem solatorem unum habeo quoties exuto sensibus corpore mortem experiri conceditur.

Frustrâ Melpomene Theatrum ornat, ut festum veracibus malis, poëtices mendacia fublevent: Non jucundè alienam tragœdiam spectat, qui timet suam. Frustrâ oneratur cibus

mea mensa, quibus non tantum pellitur, sed etiam provocatur languida fames: frustra (ne quid desit (odores saporibus accessere, ut voluptatem premat altera voluptas, & nesciam cui magis sensus vacet. In mediis epulis crucior; Risu sardonico os sæpe diductum ad mœstitiam sponte revertitur, & secreto dolore semper aliquid delicias turbat, quod cæteri mortales non advertunt. Parum est inimicos habere eos omnes qui ex merito pulsi sunt, aut frustra speravere: occultis hostibus circumseptâ custodiam meam pæveo. Me exteri devovent; plebs aliena est: emptos historicos superat eorum numerus qui odere; qui vel meliora iniquissimo calamo aded deturpant, ut jure posteritas ignoret quis olim homo fuerim, quis ad verum magis accesserit, adulatio an dolor.

Sed finiendi questus erant: nam expectabat ad januam nuntius, & negotia urgebant. In eo cubiculo speculum erat, ad quod ille, confectis codicillis, ita composuit os suum, ut mox egressurus iterum felicitatis personam indueret. O fallacem lætitiâ! ajebat apud se Charmion, O vultum mutabilem! O-Protheo dignum! tenebras illas, pectus illud quod tanta jucunditas tegit quis mortalium penetret?

O quàm sapienter dixit aliquis, necesse omnino ut ille omnes timeat, quem timent omnes! Eadem est sigilli imprimentis figura & ceræ quæ ex illius contractu & veluti imperio modum accipit: isti felices qui cæteros ad metum cogunt, pavent quoque; verum & al-
tius

tius: quippe sic volente naturâ ut cum à duriori premitur materia facilior, semper minori tumore iussam speciem referat quàm quæ cæ-
laturæ fuit, in inciso lapide aut metallo profunditas. Trepidat quidem plebs, sed ea timoris lex est, ut nequeat sine formidine esse qui dedit; immò gravius est ab omnibus unum metuere quàm ab uno omnes: Ubi enim quietè deget, qui se arbitratur tot in suam fortunam hostes concitavisse, quot depressit ut illa consurgeret, quotque ad meritas opes aut gradus promovere, cum utique posset; noluit, ne deterior sui fastigii esset existimatio, si aliquid circà illud solitam mensuram excederet?

Quidquid facultatum habet aut honoris fortuna insolentior ad publicum odium confert: & quis tranquillè noverit se invisum omnibus, cum illud unicuique naturale sit velle amari, & hostium livor pœna quoque sit illius qui advertit se habere unde tristitiam cæteris ac stomachum moveat?

Augustus certè foelix vixit, si unquam aliquis: & tamen devictis terrâ marique hostibus, Iano clauso, tot auctus subactorum Regum tributis, ad unius Ciwnæ, qui delatus à consciis jam nocere non poterat, memoriam, se miserum profitetur, se dominum orbis, se Romanæ civitatis non amorem tantummodo, sed numen ipso love charius, acriter deslet: queritur quòd excelsum ita Dii voluerint, ut humiles securasque vulgi delicias experiri nequeat: quodque illo opum aggere, & honorum quasi satellitio vallatus, non possit ad

eum vitæ statum pertingere in quo quies speranda est.

Totum hominem cruciat in sano corpore afflicta pars: tot sunt quæ delectant Cæsarem: quod pungit, unum est: & ut potentum ærumnæ clarius pateant, non instantis periculi horror aut immanitas, sed Augustum movet in imbelli hoste detectum scelus. Illud est quod anxium principem cogit à muliere petere consilium: illud, quod somnos arcet: quod tam diros singultus ab imo pectore extrahit: quod putatur tot tormentis, tot fletibus dignum.

Quam flebilis & illa ad senatum epistola in qua suas perturbationes ac inutilia operosissimæ dignitatis suspiria describit Augustus ipse, invitatque ceteros ut miserrimi principis sortem desceant, quem solio affixit fati iniquitas, ac negotiorum servitus. Imperatorem in se non fert, qui civium bona novit: & vinculis aureis constrictus, ipsi pretio irascitur: invocat privatorum gaudia: nimium faventi fortunæ injuriosus, quod felicitatem suam excutere non licet.

Clarissimorum hominum latentes morbos à plerisque libris acceperam, inquebat Gyges; verum iste mihi vir exhibet quod ex solo scriptorum discursu notum erat. Ad suspiciosi cujusdam principis animum satis videtur accedere, qui Regii cubiculi muris undecunque affigi specula voluerat; ut quia oculis terga carebant, adventantium motus atque insidias pavido homini neque tot custodibus tuto, circumdactum vitium ostenderet. Ab omnibus
sibi

sibi putat pernicien parari magnus iste, quia omnibus hostis neminem videt à quo debeat (si justitiæ ratio non humanitatis habenda est) expectare mitiora.

Cùm hæc ego Firmianus de Gyge nostro scribendum, unus amicorum libellum quendam ad me detulit, quo continebatur historia celeberrimi apud Hispanos nostris temporibus comitis ac ducis Olivarii, cujus tanta fuit in creditis negotiis solertia, tantaque, concedente Rege, potestas, ut præsentè licet sole cætera astra non fulgeant, istud tamen sydus multatis radiis principem suum videretur obscurare. Ex ea tamen historia non obscure apparebat foelicißimi hominis continuum cruciamentum; in amovendis calumniis, sibi que servando Rege, jugis labor: quem sæpè nunc detectis, nunc secretis machinistentatus, ut tandem rueret colossus ille, Regiæ facilitatis atque benevolentix invisum omnibus Hispanis spectaculum.

Non multum infestus est in cute morbus sed si intus noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miseraris? vivit foelix, si quod satis ad naturam, habet; & sorte sua contentus est; sub adustâ pelle viget animus, neque suum putat malum, quod circà se tantum sævit. Diviti intus ærumnoso hunc compara; quid egenus patitur, quod equet illud supplicium mentis, illum tremorem qui foelices quosque comitatur, aut si timere dediscant, illam pugnantium affectuum procellam, has dico ambitus, invidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, sibi que quàm alteri nocentiores quies-

cere non sinunt ? hanc à nobis avertat Deus
 fœlicitatem, quæ tot mala eo cautius tegit,
 quo infligit acerbius ! hac prosperitate fortu-
 natior multo artificum labor, & abiectissimæ
 plebis egestas. Sed quid ? quod isti pessimè fœ-
 lices calamitatem suam non tantum ferunt ;
 sed foveant, & nisi quiescere cogantur, ad obi-
 tum usque suas ærumnas protrahunt ?

Profuit multis, eo duci quo venire metue-
 bant ; profuit, ea caruisse fœlicitate quæ vo-
 torum summa erat, ut ad meliora quidem, ve-
 rum ignota, & despecta bona, ipsis negotio-
 rum turbinibus, & hostili sævitiâ comple-
 rentur : ea quippe rerum civilium conditio, is
 ludus est, ut & oceani, ubi non rarò dum mi-
 natur miscetque maria, madido nautæ, &
 jam sua vota damnanti, portum dedit fera
 tempestas. Exemplum vultis apud nos ? non
 multo labore inveniam.

Dum faustè regnaret in Galliis Ludovicus
 decimus tertius, Stilpo inter paucos Regi cha-
 rus omnia penè principis sui arcana noverat :
 si ad initia respicias, nemo melius illo ingen-
 tem fortunam auspicatus est ; opum enim
 fundamenta jecerat, cum Regis animum oc-
 cuparat ; nec casuri laboris videbatur molem
 tentare, quam tanta firmitas ferret. Negotiosis
 honoribus notus, jam timeri, jam clientum
 vota admittere incœperat, cum major pote-
 stas subito exilio amovit ab aula quem totis
 jubente Rege cladis nuntium tot calamitosi
 habuerant. Quid illi nocuit hostis ? intulit
 vulnus, sed quo sanaretur, & periclitantem, ut
 falsus est, ex negotiorum turbine, improbi-
 que

que vigiliis sanitatem restituit ; denique nolentem coëgit, suum fieri. Inde, se inimico multum debere, non obscure profitebatur, benefactorem vocabat, mirabaturque se tot annos cæcum, non advertisse, homine ad opinionem felici, nihil esse infelicius.

In Stilpone habemus confitentem aulicum: sed pauci sunt qui eo animo patiantur se tranquillos fieri. Authorem boni calumniantur, furiis devovent; & impactis in alienum caput diris, propriam pacem perturbant. Fulmine afflatus vidisti ? aut exanimis jacent, aut attoniti exacto periculo tremunt adhuc ; & cum jam sævire Coelum desierit, nihil tamen audiunt præter tonitru ; quidquid vident, fulgur est : & se peti autumant ubi nihil minatur: non dissimilis quorundam aulicorum status, cum jubentur secedere. Dolent : parum est: timent quoque, cum exhausta principes ira, nihil relictum est quod paveat potens sui.

O miseros quibus sua pax pro hoste est: discite vivere: cum vobis in supplicium felicitas datur, discite frui: nihil boni vobis abstulit, qui negavit negotia. Caucasum amatis, ubi qui vinculis tenetur, pretiosis licet, miserri-
mus est.

*Rostroque immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatq; sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.*

Sed ad Charmionem, Gygen nostrum revertamur.

JUDI-

JUDICUM LAPIS LYDIUS.

ELapſis aliquot diebus ad illum locum palam ſe confert, ubi cauſæ agebantur. Graviffima ſedentium judicum ſpecies erat; ætas apta negotiis, & ſub ipſâ canitie multus vigor. Oculuſ lentiffimo motu tanquam crimen aliquod in ſilente turba quæreret, ſerveroſ aſpectuſ vibrabat, & adducto ſupercilio non ſemel monebat, terribile aliquid, quod nondum os protuliſſet; ab iniquis debere expectari. Quàm ſanctè diſceptationibus publicis præſeſſe judices deberent tabula admonebat. Fortuna globo inſidens, & plurimo auro gravis ad ſenatores videbatur accedere, & ne purpuratam integritatem depravaret ſuis opibus, armata in throno Nemeliſ enſis fulgore prohibebat venientem.

Nemeſi proximè adſtabant lex & honor. Illa ſub matronæ ſpecie ſenectutem ita præſerebat, ut timere adhuc poſſet, nec aliquid animorum videretur amiſiſſe. Frons illi ſexu major ut ſcires viris imperare, & in cæruleâ veſte imitationes ſyderum ad ſignificandam originem, ne quis illi inſciûs exprobraret vilitatem natalium. Stabat ex altera parte honor in purpura, ſplendidiſſimos radios vertice emittens; ut ad amborum conſpectum metueret conſcientia; dignitas erubeſceret.

Inſpecta tabula Charmion putavit nihil eo ſenatu integrius Areopagum habuiſſe: ſed mox revocata ſententia, quanto facilius eſt, inquit,

quit, pingere justitiam quàm reddere? Videbo an illa iudicum in fortunam severitas, quam gravitate oris, & picturæ symbolis ad plebis conspectum præferunt, etiam in privato eadem animi firmitate perseveret. Non multum temporis effluxerat, cum iudices illi actis causis, suas ædes inter clientum cuneos, & salutantium obvios honores repetunt. Aliquas observare placuit, ut deinde cum videretur, in eas secretissimè admissus, privatæ integritatis, cujus aliqua suspicio erat, testis locuples fieret.

Vix in primam ædium illarum concesserat, cum vir quidam nummis sibi patrocinium quaesiturus, ad senatorem accessit: verùm visa pecunia, ocyus egredere, inquit, & illatæ injuriæ scias me memorem fore, quòd tuâ pecuniâ corruppendum speraveris. Eandem sanctitatem alter in proximo tecto expertus est, & ostenso timidâ manu auro, adeò senatoris iram acuit, ut à servis immineret periculum nisi sibi fugâ consulisset. sed mox, quanto pecuniæ dispendio adeundi essent iudicum aliqui, in unius domo patuit.

Multo tempore cliens expectabat ad fores, nec ab auriensi officiosissimis verbis porrectaq; vultus humanitate obtinere poterat ut sibi laxarentur; aiebat enim abesse dominum suum. Hoc cum iterùm ac tertio, irato similis, flagitanti respondisset, interimque alii non molestèmitterentur, intellexit cliens absentiam senatoris vocari, si quis pecuniæ parcens, nec placato prius janitore, colloquium viri postularet. Ergo ad crumenam versus; nullo negotio, inquit, reducem facies, quem longè amoverat incauta

incauta, ac nimium sibi consulens nummorum continentia. Sic marsupio loquutus, tulit ab eo quod durum janitorem exorabilem faceret, & dato porrigenti manum pretio, admissus est in aream.

Sed conciliandi alii erant, & cum à pluribus vernaculis, qui vel ad varia domus officia, hac illac concursabant, vel otiosi expectabant imperium, non semel frustra petivisset, domino frui, iterum crumenæ operâ usus, indulgentissimum habuit hominis cubicularium, qui tum fortè à senatore digressus, alteri servorum colloquebatur; nec enim prius gratiam postulavit, quàm nummos avidè intuenti proponeret. Et faciam lubens, inquit cubicularius, ut dominum meum videas, sed dum quibusdam codicillis impeditur, placet brevi ambulatione paulò cunctantem opperiri? statim ac ille absolverit, sciet te hîc esse, qui ob negotia veneris.

Dum sic unà repetitis vestigiis, comitanteque Gyge, aream secant, multus illis de litigantium sorte sermo fuit. Quàm inquietè vitam ducerent: quàm sæpè duris iudicibus uterentur, qui vel meliores causas haberent: quàm tardè, totis invocatum jus veniret, in miserorum auxilium: & his quidem prolixius immorabatur cliens: verùm sic ad illum alter. In plures annos trahi sæpissimè negotia quæ breviter absolvenda essent, nimis certè verum est, inquit: sed monebo quo compendio, & quàm foeliciter ad optata pervenias: unum possum, quod & præstabo, sistere te domino meo: tum subridens: sed si non vacuus
illius

illius
spo
A
enin
niæ
mul
fia n
mi n
illec
fled
min
tem
enin
cite
(qu
rim
tur
vian
rem
D
cere
spec
freq
alte
apu
nov
esse
illi
fena
max
tate
bant
ad
rent

illius uxorem invisas, inquit, illud si egeris, spondeo per omnia facillimum judicem.

Ad hæc cum hæreret tristis cliens; inutile enim sentiebat esse quodcumque jam pecuniæ profunderat: quid stupes, ait senatoris famulus: nescis ergo per mulieres hodie forensia negotia agi, ideoque plurimos virorum domi manere, dum uxores per varia tecta, formæ illecebris, & sermonum venustate, deliniunt, flectuntque iudices suos: Honestius certè dominus meus sexui huic, ut jam mos est, obtemperat, accipitque ab illo regulas juris: sola enim conjuge excepta, nulla mulierum foeliciter tentaverit mollire animum illius: legibus (quas alioquin sanctissimas habet vir integerrimus) unum præfert matrimonium. Si igitur expeditam, fortunatamque ad tua negotia viam quæris, ut blandus tibi iudex fiat, uxorem promerere.

Deinde quid mulieri magis in munus placeret, diu inter illos agitatum est. Alius pridè speculum attulerat, cælati argenti laminis, ac frequentibus smaragdis eximium: purpuram alter, ut pretioso vellere commendaretur jam apud iudicem nutans causa; ergo ut muneris novitate magis delectaretur mulier, dandas esse in aures, quas scirent ex pretio, & arte fore illi gratissimas. In hoc consilium, haud viso senatore cliens egressus est, Gygesque cum eo, maximè dolens ejusmodi captionibus æquitatem violari. Neque hîc solum leges terebantur; pluribus enim in locis advertit ille, ad accessum eorum qui causæ pretium afferrent, cum à jure timor instaret, tantam servulorum,

lorum, ipsiusque Domini lætitiā esse, ut protinus nosset, fortunam non eos omnes pro hostibus habere, qui publicè infesti sunt.

Unus inventus est qui cū familiæ leges pronunciaret, docebat liberos de protrahendis litibus quæstuosissimā artem; de interpretando jure in amicorum, aut potentiorum gratiam; denique de abiicienda conscientia, quam dicebat perrarè negotiis aptari, rigidam nimis, querulam, & mortalium quieti inimicam. Denique munera commodè à iudicibus accipi, & solum ab illis respui, solere qui ineptā pietate, de publico satis, de familia nihil curant: ut aliis benè sit, sua bona negligunt.

Illud certè apud omnes in confesso est, vix iudicem fore integrum qui acceperit; mitigatur enim donis animus, & benefactori nocere quis audeat? in agendæ litis controversia, nihil videt muneribus patens iudex, præter munera; ad illorum normam, obistente licet lege, flectitur, & iniquus mavult quàm ingratus haberi. Ingens in ea dignitate scelus, cujus hæc ut plurimum origo censebatur. Aliqui erant qui cum multo ære vacuos honores emisissent, mox ut spontaneam penuriam sentire cœperant, indignabantur, se non nisi salutationibus nutrirī, & ad inanis stomachi fulcimentum advocabant, quæ malis iudicibus semper præsto est, justitiā venalem. Quid egissent suis opibus destituti? œconomix errores necesse erat, compensaret illorum manus proditum: quippe defecissent, nisi quæsitam ex honoris immodica cupiditate pauperiam

riem refarcisset calamitas publica. Nec iniquitatem cohibebat, quod laceræ fortunæ invitos reparatores haberent illos omnes, qui in cupidum iudicis familiam suas opes coniecerant. Non quilibet artifex sponte laborat, neque curæ est triremium rectoribus, compulsi, an volentes ii quibus ex officio imperant, opportuna diligentia, manuque navigationem juverint. Isti ergo nullo discrimine malefuada litigantium pecunia in suæ domus commoda utebantur, nec aliam prætendebant avidissimæ noxæ excusationem, quam se ejusmodi munera recipere quidem; sed minimè quærere; neque aliquid justius acquiri quam quod ab ultroneis datur: quia non expectatus ad limen accessit, ut mariti thorum deturpet foedissimis amoribus.

Quodcumque peccatum suos patronos habet; & tum nescio quo authore liber prodierat qui iudicum in admittendis muneribus facilitatem non excusabat modò: sed divina etiam autoritate firmabat, quasi Deus licentiam illam suo exemplo faceret, cùm à nobis, qui in reorum numero sumus, accipit munera, omnium iudex: illudque sapientis, Magistratibus diceretur, da & accipe. Sed alterius scriptoris, qui rectius cogitabat, hæc responsio fuit: Quidquid Deo tribuitur, non munus est, sed solutio debiti: sed & si munus volueris appellare illi conceditur, qui & æquitatis prævaricator esse non potest, & idèò tantum nostrum postulat, ut postquam in eum collata erunt, in nos deinde copiosius resiliant: non enim quia indiget Deus, aut quia avarus est, cupit:

cupit ; sed ne ipsi homines egeant , jubet tribuere quæ in eorum manibus otiosa , statim ut ille acceperit , in immensos redditus crescant ; neque secius quàm terræ credita sementis , uberiorem se messem , data temporum patientia , certissimè redditura sunt.

Ex occasione authorum qui de judicum officio ac integritate ita variè scripserant , frequentissimè in privatis colloquiis illa quæstio agitabatur , unde factum est , ut Charmion in cujusdam Theologi domo hanc pro judicibus apologiam audiret. Non multos equidem ea in re peccare existimo ; neque etiam omnia munera arbitror inhoneste admitti , aut injustitiam pugnare. Præclarissimum hoc habet inter cætera nobilitas , quòd qui generosa stirpe orti sunt , in famam potius , quàm in amplissimas opes laborant , neque vitam ipsam cujus apud ignobiles tantus est amor , honestati præferunt ; ut penè ex illa animorum celsitate , de ignoti viri natalibus judicium certum tuleris. Idem ut plurimum in senatoribus præstat dignitas sua : Pudet namque quam sumpserunt purpuram vili commercio dehonestare ; consilium sumere à fortuna ; dare manum muneribus ; latrociniorum vindictas , non finit honor latronibus accedere , neque in occulto reos fieri , ne tribunal malè usurpent , cujus justissima severitate & ipsi damnarentur.

Major , credite , numerus illorum est , qui æquitatem servant , quàm eorum qui cum sceleribus mitius agunt , quoties aliquid speratur ex indulgentia cessurum in ardentis avaritiæ

cu-

cumulos , aut projectæ voluptatis luxuriam. Non multos invenies qui uxorum cupiditati ita consulant , ut illarum manu sanguinis pretium accipere velint , quo familia plus sordium acquirat , quàm potentię , aut fulgoris. Sed ex calumnia partium , quibus infœlix in exitu causâ , familiare damnum attulit , penè factum est , ut vel æquissimi judices ancipitem apud vulgus famam habeant , timeaturque ab illis quorum nulla est in reddendo jure ambiguitas. Nemo à foro discedit nisi hostis , si negatum est quod etiam nequissimè concupierat. Miraris ergo , ab hostibus ea jactari , quæ à veritate omnino aliena sunt ? miraris in suos animadversores invehi (ubi spes omnis præcisa est) destitutam nequitiam ? Nisi loquax esset ultio , sæpissimè periret : Quid ! negare illi vis , cum cum manuum usu careat , verborum solatium ? nec ipsa lex in illam eâ acerbitate sævit ; ad levamen doloris aliquot concedi horas , finitque brevi insania mulcere acceptum vulnus. Cum igitur ex disceptantibus pars una necessariò damnanda sit , ut altera quod suum est , decernente judice , recipiat , & ex damno calumnia emergat , tanquam aliquis ex ligno vermiculus sit , ut obtrectatricem mediam civitatis partem judex habeat , dum alia probat quod ab æquissimo tribunali sapienter decretum est.

De muneribus dicam quoque quod sentio. Exacta causa non videtur æquitati officere acceptum à judice munus. Quæ viatorem præcedit umbra , sæpè & impedit ; quæ sequitur non item : si de muneribus agitur , res penè eadem

demeſt; nam quę litem præcedunt, aut etiam comitantur, obſunt luci quæ maxime requiritur in judiciis; quę ſequuntur, ex gratitudine ſcilicet, & in præſtitæ operæ velut præmium, nihil nocent.

Præterea, nimia Religioniſ videtur eſſe etiam durante lite, ea proriuſ non poſſe accipere, quæ cum modica ſint, & patria conſuetudo haud improbet, nec vim æquitati inferunt, nec maculam famæ: licet cautioreſ virtutiſ eſſet eâ in re ſeveritaſ, & timendum, ne qui levia ſæpiuſ accepit, ampliora dona expetat, cedatque tandem cupiditati, cui non aſſuevit, rigiduſ officii ſui cenſor, ex toto imperare; multo enim faciliuſ eſt omnino abſtinere à muneribuſ, quam non peccare in admiſſiſ; & raruſ eſt iudex, qui aut velit, aut queat, ut pelago Deuſ, ita doniſ certuſ præfigere limiteſ, ut ſuam arenam non excedant. Hanc pro iudicibuſ orationem libenter audivit Charmion, verum enim continebat, ſed magiſ placuit, quod poſt ea vir egregiuſ, qui aderat, de patre ſuo ſic retulit.

Vetiſ audire optimi ſeniſ patriſ mei ſapienſſima monita, quibuſ ille cavebat, ne qui ex filiis in paternuſ graduſ aſſumenduſ foret, eo malè uteretur? Nobiliſſimuſ par ſed arduuſ, aiebat ille, innocentia & dignitaſ; & ideo ferè quiſque ſapienſ publicoſ honoreſ reſugit, ne dum in erroreſ alienoſ animadverſor conſtituitur, ſui iudex eſſe negligat, & lex illi vilis fiat, ſive aſſiduitate tractandi, ſive etiam experientia, nihil ab illa metuendum, cum in ipſo tribunali delinquitur, inde authoritaſ in re-

motiorem nequitiam tota majestate se extendit. Sicut enim non ubi auditur tonitru periculum fit, sed longius, quia obliquo motu præcipitat excussum fulmen, & in distantia lævit, ita qui ex officio tonanti legi vicinior est, majori securitate scelus admittit, quam qui procul à tribunali audet jus laceßere; & ex quo judex factus sum, sicut iniquius raptorem me fore intellexi, si læsa integritate ditescerem, ita credidi esse posse licentias. Sed obstitit, ô filii, justitiæ amor, timorq; ne si me authore damnaretur æquissima causâ, jacturam deinde refarcire proprio patrimonio cogerer, illasque familias instaurare meis sumptibus, quæ meo peccato periissent. Cujuslibet enim raptoris ea est obligatio, ut reddat quæ abstulit; & quis neget litis arbitrum immeritiæ familiæ ea detraxisse, quæ iniquissima sententia, sive legum ignarus, sive emptus judex, in alteram contulit?

Non conscientia tantum, sed & famæ honestas curanda est, ô filii! cum nuper uni ex nostris aliquot vini dolia in munus missa essent, ut pessimæ causæ suffragaretur, illaque in cellam vinariam cum cæteris deponi passus fuisset, statim rumor tota urbe sparius est, nihil ab ebria justitia sobrium debere expectari: aliis etiam non inurbanè jactantibus, judice frigidissimo eum certissime esse usurum, qui bibaci Bacchum non propinasset. Cum illud ubique vulgaretur, solus ignorabat Senator se in fabulam venisse, se famæ pretio redemisse suam sitim. Alius oblatum equum non invitus addiderat præsepibus suis, quid dixisse

ipsum putas, qui dederat? cum inter amicos ageret, in verbis venustissimè ludit; nempe ab equo, non æquum judicem faciliè fieri, & sibi equestrem justitiam velocissimè adfuturam esse, quæ in auxilium partis pedes iret, citoque lassaretur.

Quandò pluchrius, optabiliusque, nihilominò accipere, quam accipiendo turpiter ditari, & ea familiæ inferere quæ infament; si aut testes habeant, aut ipsa dantium pravitas, venditæ sibi nequitiae ultrix, ex merito prodiderit?

Memini me aliquando legisse, Serapidis statuam, manu ori superposita, suos admonuisse cultores, ne ejus originem indicarent, si nosse contigisset; nam Princeps mortalis olim fuerat, mortali matri genitus, & ad Religionis majestatem intererat, populum Numinis sui ignorare natalia. Fortuna, ingens licet, ò filii mei! & Dææ alicujus instar, plebi reverenda, habet tamen quod occultat, si probrosâ nativitate ad illud fastigium crevit, unde cæteras superba despiciat. Pessimè divites sumus, si fons opum is est quem debeamus occultare silentio. Facultates non placent quas me pudeat comparavisse. Quid prodest judici aureum scelus, si ipse, qui reos legibus solvit, fortunam suam non absolvat?

Cæterum, speciosior est auro æquitas, stabiliorque; nam & nitidius fulget, & illam cum populo dederitis, semper vestra est. O quantâ audaciâ flagitiosi homines in scelus ruent, si nos mercatores esse opinentur, & posse redimi quodcumque peccaverint! si nos debitores, si

pla-

placatos faciant, antequam ipsi noverimus, indulgere, an irasci oporteat! aurum si accipitis, potestatis vestræ certissimum vinculum existimate; exerceri enim in illos non poterit, quibus erit obnoxia: gladium quomodo arripiet manus, quam implebit aurum? an ut reos ex merito feriat, unquam attolletur, si metallo gravis erit?

Sed & pensate, quantò jucundiùs illud præteriens iudex audiat; ecce æquitatis incorruptum fervatorem, ecce vindicem scelerum: quàm si illud in aurem venerit; ecce virum in suæ familiæ incrementum, civitatis vastatorem; apud illum quilibet justus, reus est, si inops: miraris divitem? vendit omnia: & ne putes aliquid excipi, jus ipsum. Vides, ut ambulat opimis spoliis indutus? Ex quolibet vestitum filo sanguis stillat; illas enim miserorum cruore sibi comparavit: neque lenius dives est, quàm si more tyrannorum plebem mactaret professa sævitie.

Ex his omnibus intellexit Charmion cedrina quædam tribunalia esse; sed plura inveniri quæ corrumpantur, & muneribus, tanquam lydio lapide, optimos iudices à cæteris discerni.

J E J U N I A O R - N A T A.

SUb ipsâ meridie, cum jam varia per urbem horologia monuissent adventasse tempus prandii, nobilem virum in serico curru, una cum uxore ac liberis repetentem sedes suas, obvium aliquando habuerat noster Gyges;

nec dubitavit, splendidè pransuoros, quos tam opulenter tegi, gestarique conspexerat. Verrum in domum receptus, mox agnovit totam illam vestium pompam supplicium ventris jure haberi, & quidquid in curruniteret, opus esse inediae.

In grandibus patinis parcae dapes (ad malum ministrantium omen) comptissimis dominis apponebantur; nec alios omninò cibos à frigido foco expectare fas erat, cum illa stomachi solatia in suo cultu stultissima vanitas copiosè impenderet. Venustè quidem edebant nobiles isti; nam studium erat, ne more vulgi in egenam mensam accumberent: Sed quid ad naturae levamentum mappa mundior, tersæ fidelius lances, textiles fellæ, circumque aulae in fortunæ larvam, suis coloribus figurisque fulgentia?

Qui assidebant variae ætatis pueruli, consumptis citò eduliis (quod nescirent sortem suam) iteratis blanditiis, atq; clamoribus alia atque alia petebant, quæ tenuis dare mensa haud poterat, memores quid viderent in aliis: sed silere pater jubebat compositissimæ paupertatis tyrones, docebatque, quidquid velle ansæ erant, honesta patientia, & quæ ingenuos deceret, expectare à parentibus. Interea servuli reflexis, ne viderentur, cervicibus, maligne ridebant, gaudebantque illam ætatem inepta simplicitate monuisse dominos suos, quàm fatuè in serico & auro penuria foveretur.

Et hoc ipsum sic apud se versabat Gyges. Quam decorè egent, qui sic totas opes suas spectaculum effecere! sed & quam callidè superbia

perbia inops sua jejunia ornat, ut satietatem quandam opum præferant, credaturque nihil illis deesse, ubi præter clarissimas vestes, ac comparatam, tumentis familiæ damno, suppellestilem nimiam, desunt pene universa.

Aliquos esse homines ajunt, qui solo odorum haustu famem placant; patulis admove-
re rosas aut violas naribus, eximia illis satietas & ubi amicis in effusissimæ charitatis pignus, convivium ornandum est, collectos undecumque, ex fragrantioribus, flores in frugali mensa reponunt; aut si piget diligentia, hortos ipsos habent pro cœnaculis. Quàm foeliciter plurimi ex nostris nobilibus hanc accepissent à natura ciborum continentiam! si sic pastis vita maneret, impunè auratis vestibus circumtecti incederent, quos nunc miseramur ærumnosè pretiosos. Non pugnaret in stomachum crudelis vanitas: in eximio cultu absque creditoribus ducerentur lætissimi dies; neque dolor esset iis ornari quæ cum debeantur, possessorem suum lancinant.

Non diu sedentes tenuit leve prandium; & ut explicandis ossibus servi recessere puerique ad suos jocos conversi sunt, serio sermone maritus ita cum gemente uxore de re familiari loquutus est: Quid quereris, quid suspiras, mulier? ad hanc parcitatem tua nos adegit ambitio; non ita nobiscum egit fortuna, ut possimus simul magnificetegi, & impleri; alterum eligendum erat, aut sobria vestis, aut mensa; placuit inani noxius splendor, sed ô memiserum! qui te ad necessaria jejunia compellentem lares nostros, antequam desperare

res essent, & mercatorum turba timeretur, virili robore non compescui! meum erat uxorem regere, non sequi: ordinem matrimonii foedè ambo turbavimus, dùm tu præscribis quantum insanire luxus debeat, & ego nimium indulgens, ne te gravem sentiam, petitis annuo querentemque te abjectè haberi, placo muneribus: fortunatè rigidus fuisset, qui molliter & infaustè toties dolui lachrymas tuas.

Ad hæc mulier visa est ita lugere, ut etiam liberè excandesceret. Et tu non in culpa, ait, qui tot equos inutiles tamdiu habuisti in stabulis? his tu, quasi Diomedis essent, te depascendum tradidisti. Dum in aula tanto comitatu circumseptus vis conspici, & fortunam tuam vexas, ut grandior appareat: dum viros Principes plus imitaris, quàm sequeris: dum studes placere alienis uxoribus, & fastidita conjuge, turpissimæ voluptates magno emendæ sunt, diripiuntur ea bona, quorum nunc jacturam in meum caput retorques. Si plus tibi videor splendoris quævisisse in vestibus, consilio, non superbia illud egisse me exiltima, ut quicumque me cerneret, ex ornatu tuam uxorem sciret esse, non famulam. His dictis, festinanter virum deseruit mulier, ne audire ab eo atrociora cogeretur; simulque Gyges ab turbata domo egressus, ita cœpit philosophari.

Quodlibet vitium certè habet martyres suos. Gravem esse suis cultoribus Deum putant omnes qui ab eo deservire, nec advertunt ipsâ declinatione incommodi, in aliud poenæ genus

genus
Aur
tyr
sua
dilec
trah
qui
ben
teri
cum
dine
ut v
vesti
jucu
qua
mel
que
sua
æde
quæ
pes
bus
ictu
ulti
I
mi
qua
illo
per
dis
tur
mi
cib

genus provolvi miseros, quo nullum acerbius. Auro dicere quilibet avarus potest, quod, martyr Christo: propter te mortificamur tota die? sua enim supplicia avarus & patitur, & amat: dilectæ mercedis intuitu, in longa spacia protrahit ærumnas suas, nec beatiore credidit quam qui sub tortore cupiditate jure à ceteris habentur infœlices. Invidus carnificem habet alterius fortunam si propitiam viderit: quibuscumque bonis læditur, nisi sua sint. Qui libidinosè vivunt, sub amore suo vapulant. Aliis ut video, durissimum famem infert immodici vestitus splendor, ut nisi jejuni non fulgeant: jucundo amictu, querulo ventre, neque unquam benè pasti, nisi cum apud invitantes famelici convivæ, diu laborantem, contractum. que domestica penuria, explicant stomachum suum. Quàm acerbè edent isti cum in alienas ædes successerint! quàm minaces carnibus, quàm terribiles erunt, ubi cultros simul & dapes dabit mensa; licebitque iis armis uti, quibus bestiarum cadavera, post venatorum varios ictus, morsus canum, coquorum injurias, ultimo impetu conficiuntur.

Homines ecce bombycibus per omnia simillimos; isti enim vermes tamdiu edunt, quamdiu sub suo serico non latitant; mox ut illos exceperit pretiosus carcer, opusque suum peregit, artificis oris ambitiosus labor, egere discunt, in totum jejunant, tanquam per id natura nobis innuat, eos omnes, qui, ut carè nimis induantur, se exenterant, jure habere pro cibis suas vestes.

O patientiæ miraculum! nemo diu loricam

gestat, quia grave humeris pondus, & corpori humano, ubi se tuendi necessitas abest, haud idoneum: togam ponimus, si nimio calore infesta est, cocco licet vel auro conspicua sit; & tamen inveniuntur qui famem pati malint, quam vestem abjicere.

Quos justius damnem, nescio; ex superbâ voraces, an jejunos: Turpissimum certe est, ex ciborum affluentia & luxu quærere famiam. Immanis venter, cui tanto labore parantur cibi, quos etiam nauseans & fastidiens capiat. Atrox gula, quæ tot cursores habet qui culinas suas instruant; quæ tot periculis quæri vult, quod sæpe ipsa nolit, ubi repertum est; quæ tot stagna, tot fluvios, ipsumque oceanum turbat, cum ab ventis, & ab syderibus pax est; quæ ingentes feras capi vult, ut modicam partem sibi delibet; quæ condimentis irascitur, ex mollitie, & consuetudine, non ex gustu, coquis placari difficilis. Horrendum, ita vivere, ut quod in unam diem peremptum, assum, elixum est, mensi, si sobrie illum ducas, plane sufficiat. Sed insanum quoque, de vestibis præcipuam curam habere. In subere præter corticem nihil videas, quod usibus humanis serviat; infructuosa prorsus arbor cujus tota vis in integumento laborat, ut obducatur egregius. Aliter se gerit prudens vitis; quod virtutis habet, sapienter impenditur: quantum opus est, ex ea cortex accipit, sed major de uvis cura; nec dedecus est arboris, quod rami informes tanta utilitate peccant. Quid stultius, quàm in pretiosas vestes totam conferre substantiam? sibi suisque patientiam imperare, ut cæteris

ex-

exhibeas decentius spectaculum? ad quascumque novitates ambitiose mutari; dolere, si quis in amictu, quem ad iugens sartorum commodum mos novus induxit, citius, aut carius insaniat?

Non attritu, aut colorum damno; sed opinione, jam apud nos panni vilescunt. Ut pretium vestis amittas, satis, si per paucos dies visa est; una se vestiendi lex, oculorum fastidium. Ad comparandos hos ornatus, ubi pecunia deficit, sæpe dominus solidiora cadentis fortunæ solatia lugens vendit, suas cornas, sua prandia; non rarò matrona pudicitiam; tanti est splendide vestiri, ut turpius credatur, obscure continentem esse, quàm fulgere jacturâ castitatis.

Verùm se prodit tandem tantâ arte palliata necessitas; minuitur in dies supellex; liberis subtrahitur annona; indicitur fames servis, & ut familiæ leges apud vicinos pervulgavit aut vernularum loquax egestas, aut ipsa jam vacuæ domus miserabilis species; intutum est foras exire; stat in viis cum satellite sollicitus creditor; qui longo carcere dominum cogat e reddere, quæ olim in hunc fortunæ suæ decus mutua sumpserat, ut clariùs rueret.

Sed & ampliora in hunc modum meditabatur Gyges. Vexari suis malis miseri solent: verùm & ornari possunt, si inter adversa virtus steterit, firmeturque hostili impetu animus, velut quædam concussæ procellis arbores copiosiori radice suam humum amplectantur ut fidelius adhæreant. Martyres jure dicimus

pœnis suis splendidos; Illustrissimi namque cruciatus quoddam genus est, ita torqueri ut luceas: sic illorum caput Christus lædi ab hostibus voluit, ut per ipsa vulnera, tanquam per rimas, emicarent illi radii quibus totum orbem collustravit: & quia (teste Augustino) velut ignis plurimo vapore circumdatus, Servator propemodum latuerat, dum hinc viveret, occidi placuit, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet majestatis. Sed quàm rectè, quamque sapienter pœna admititur, ut per illam Martyrum fides ac Christi dignitas fulgeat; tàm fatuè quæritur ad illum splendorem comparandum qui rem domesticam exhaurit, imponitque spectantium oculis. Quæ (ô Numen!) mortalium fors & quid in ea expetendum credam, opulentum videri, exquisitis operiri vestibibus, & se scire miserimum?

Modica est quæ in contemplando cultû sentitur ab oppressis voluptas; citò luctum movet inanis luxus, cum ipsa sui ostentatione animimum ad secretæ egestatis memoriam revocat, monetque quid ultra timendum sit. Hujus tamen ineptiæ tantus est in plerisque ardor; ut sæpè matrona liberis fundum perire lubentiùs sustineat, quàm sibi ornatum: & ne destitutæ familiæ credatur quàm suo corpori crudelior, in gratiam superflui cultus ipsa quoque à necessariis abstinet, & tanquam jubente in ediam medico, ne quid repletio noceat, patientissimè sibi jejunia condensat.

Aureum monile suo conjugì prætulisse Eriphilem libri referunt: neque rarum etiam apud

apud nos maritum tradi, ut superba uxor, verum egens, margaritis conspicua sit, quibus carere, durum putatur. Ecce aliud omnino vanitatis iudicium: cibos credit ornamentis viliores, neque ventris supplicia estimat, dummodo sub pretio laboret.

O quale par ambitio ac fames! inflatur illa, stringitur hæc; & tamen cum naturâ non conveniant, simul degere necesse est, ut ambitio adjutrice fame ea sibi compareret, quæ magis in tumorem suum conferunt.

Tanto impendio quis ferat paupertatem vestiri? Pretiosiores auro lapillos existimamus, quos in annulis metallum illud circumligat. Picturæ injuria censetur, si tabulæ pretium superat ornamentorum splendor, propter quam tantummodo quæsitæ sunt: quid igitur stultius, quam miserriam fortunam feliciam pompa convestire, ut vilis omnino sit quod præcipuum, quàm quod supervenit.

CONJUX AUREUS.

IN progressu sermonis erant duo viri, cum ad illos Gyges accessit: sic autem ad alterum alter. Fateor, movent me gemitus illi quos etiam silentium noctis interturbare, ex famularum relatu tristis intelligo. Tanquam mori destinasset, mœstitia conficit corpus, cibosaversatur, somnum exclusit: Miserum me! in eo statu est mea familia, ut nisi opulento genere fulciam, citò cadat: ecce ditissimum,

qualem nec ipsa vota suspiraverant. Constantissimo ardore, vestium pompa ac numero famulorum, etiam inutilium ambitioso comitatu, ita magnificè procum agit, ut & humiliter: neque enim pudet quotidianos deprecatores adhibere, qui nos ad misericordiam flectant; In dotem, ne consilio amoris obftet ignobilior cupiditas; perit tantum quæ in filia mea præcipua sunt, genus & formam: at lugeat illa, nec placatur divitiis. Arca est, inquit, non homo; inter merces ergo computari me pariar, quæ sic pecuniis æstimor? In genero parens meus censum quærit, non stirpem aut meritum, Bestiam illam non fero, vitulum illum aureum quem sic pater adorat.

Et hæc quidem illa absente me: sed alius ferit, quod & mihi professis suspiriis sæpè loquuta est; virum hunc in supplicium sibi dari, si ad quæstuosas nuptias invitam compulero. Inter patrem & oconomum medius, cui auscultem prorsus nescio, nisi fluctuantem animum, constantiâ mentis, quia polles, optimoque consilio firmaveris. Miserebor, ô amice! an utilissimi propositi, ad fortunæ nostræ commodum, tenaxero? ex utraque parte certè sunt, quæ invitent ac deterreant: Ita vim inferre, feritatis est: verum, non audire lugentem, providentiæ. Vix ad suos contemptores reddit semel repulsa felicitas: sponte accedentes opes si reiecerò, quis fastidioso reducet ut iterum detur posse frui, & ex amantium successione agnoscat gnata mea nihil

hil se rebus nostris nocuisse, cum primum expulit?

In hoc negotio, nec deliberandum esse, alter omnino censebat, addebatque subridens: cogi volunt ad nuptias virgines: ut pudicitiae famam consequantur, flent, gement, latitant etiam non raro; numquam tamen magis lætæ, quàm cùm ex parentum imperio ad id videntur adigi quod maximè desiderant: huc usque filiam (paternæ dignitatis immemor) penè oravisti ut à te maritum acciperet, expectat ut jubeas. Nobilissimæ puellæ injuria erat hæc de fictitiis gemitibus atque adumbrata castitate cavillatio, ideoque dure pater accipiens sic audiente se traduci, quam optime notat virginem suam. Honestius de ea judica, inquit; In illius mores non cadit ista pudicitiae larva quam in aliquibus videmus: vir iste, cui illam collocare constituo, opulentus est; sed infimâ stirpe editum, nec (ut fatear) ingeniosum satis, vehementer averfatur filia mea, tanquam peccatura in avos (nam hoc sæpe conquesta est) solique corpori nuptura, si illum duxerit.

Ad hæc verba ampliori risu diductus qui procum ignobilem probabat in generum; & quæso, inquit, nonne jam honoris superfluas curas antiquavit consuetudo sapientior, ut nulla pene natalium ratio habeatur in nuptiis, si copiosæ sunt? Utili honestum certè præferbant veteres; sed jam viluit apud nos ea agendi ratio, & ineptus hodie censetur quisquis in eligendo genero, neglectâ familiæ cura

Perbiam consulit. Optimè quidem si ista conveniant; verum ubi altero carendum est, eligendum planè quod solidius. Parva res, crede mihi, vacuus honor: pecuniam malim quàm tumorem ac stemmata Nobilium. Recordare quid nuperrimè Parmenius vir egregius fecerit; filiam habebat venustate oris ac virtute spectabilem: in sponsam petebatur à plurimis, quorum non dispar erat rei familiaris status ac originis vetustas: omnes tamen aliquamdiu inani spe resectos contempsit, luit, amovit, ut gnatam suam opulentissimo adolescenti traderet; verum iis orto parentibus quos ille, si petas unde sit, nominare non audeat:

Nobiles avos, & te genitorem, nimis cerrè perpendit tua virgo: nunquid Andromacha clarior est? & tamen sic illa ad filium indignantem se abscondi cum ad necem quærere-
tur,

--- *Spiritus magnos fuge,
Animosque veteres sume quos casus dedit.*

Generosissimam matrem docuit necessitas quid de filio ageret: urgente fato, probrum non putavit Hectoris prolem delitescere. Verum si & de matrimonio agitur, sæpè lex ab infesta fortuna sumenda est: neque indignum existima illius arbitrio regi, cujus tantum est in res humanas, ipsosque Principes imperium. Aliqui scripserunt terram esse cœli conjugem quod scilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat, nisi maritus ille superior ac tot
syde-

fyderibus clarus fordidam, depressamque matrem fecerit. Connubium tamen istud, auctore Deo factum est, neque ullus culpat providentissimi Creatoris sapientiam, quod superna cum infimis tanto nexu cohæreant. Nihil ergo indignum virgine tua si jungi sibi patitur quod infra se est. An pudet cœli amores, amplexusque castissimos assumere in exemplum matrimonii? Sed jube vocari illam, & ut pater loquere, si opus est: quamvis ego, quidquid dicas, jam mutatam crediderim, ideoque tantum fletus fingere, ne ex levitate animi credatur tandem consensisse in virum, illum, quem antè tanto fastidio desperaverat.

In suo cubiculo hærebat cum aliquot puellis moestissima virgo, ad curarum solatium lanam ducens, & quasi manuum arte atque consilio lenitura fatum suum; ad quam dum festinat puer, qui incogitantem advocet, ita Gyges in crudelissimum patrem apud se pronuntiat. Genuisti miser, ut adultam, coacto hymenæo ac probrosâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem sine pudore intueri, quem possit absque lachrymis secretoque odio in thalamum admittere. Pecuniosus est, sed stupidus, sed vecors vir iste, ut tu fateris. Pasiphaën vis esse filiam tuam, qui tanto animali illam subjicis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex studiorum recordatione in ampliores cogitationes sic & facillimè effusus est.

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis access-

Numinibus suis, ut sanctius haberentur, addebant pretium veteres, quasi maiestatis accessio foret, etiam in diis, auri dignitas, quod omnium penè mortalium consensu consecravit opinio. Fictiles Deos, ligneosque, quos simplicitatis ingenium diu tulerat, tandem in contemptum adduxit sua materia. nobiliores conflati sunt: æneos quoque & marmoreos procedentibus sæculis erubuit ambitiosior superstitio, & tanquam decernente avaritia, nihil auro credidit esse posse divinius. Improbam hanc ac sacrilegam opum existimationem etiam in quibusdam Christianis olim Augustinus advertit; sunt enim (si detur optio illud colendi, quod maxime probat cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quàm Incarnatum, & pretium sanguinis vilius putent, quàm si Christus perditos homines in metallo redemisset. Nam sicut displicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus est, ita & avaris, quia aureum corpus non habuit, cuius lumen perversis mentibus proculdubio fuisset ipso sole charius. Christianorum aliquos ex immanitate affectuum adeo insanire, ut suum Christum fastidiant, quis credat nisi tantus Doctor scripserit?

Sed ecce in minore negotio, quanquam nec sine Numinis offensâ, non omnino dispar gustus, ac sordidæ cupiditatis furor; iste enim vir, ubi de collocanda virgine consilium init, spreto clarissimi sanguinis pretio, quasi nepotes ex metallo suscepturus, optat illi, proponique invitæ conjugem aureum, per longa miserimæ vitæ spatia, & fulgidum, ita & fu-

tu-

turu
lem
nub
C
tren
rece
si d
ince
fra
N
vit;
deli
tio
bere
ob
hi v
que
pate
fort
do e
tem
exor
foed
bun
pius
ex p
am
max
dicu
ud,
rat n
A
iung
ria l

turum gravem, non redamanti sponse; finilemque in omnibus auro illi propter quod connubium contrahendum est.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante patrem miserabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipso rubore indicabant, si deretur potestas, quàm fusè solverentur; incessus, ex mœrentium more debilis, ut curis fractam, vitamque dolore non dubitares.

Neque tamen sic sævissimum parentem movit; pugnabat in filiam dira cupiditas; & crudelis amici consilio violentior pater, de pretioso conjugē ita gnatæ loquutus est, ut iuberet accipere. Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; Ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihi-que probaverim? à te legem accipiam, ego pater & senex? ætatis es, quæ non sapit. Ut fortunæ tuæ melius sit, ista affectuum dulcedo exuenda est, ex quâ metiris annorum quietem, ac solatia matrimonii. Vide Principes, exosas sæpissime ducunt; amor præfertur foederum necessitas, neque sympathia nubunt, sed utilitate & consilio; accipiunt sæpius, quos nunquam videre, nisi forsitan ex picturis mendacibus, quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur: neque tamen se miseros dicunt, se infausto cupidine nuptos, cum aliud, quàm quod insincere penicillus adumbrat natura ostenderit.

Antu regibus in amando delicatior? disce iungi, non ex naturæ arbitrio, sed ex prudentia Parentis, cuius est conjugem gnatæ suæ tradere.

tradere, ne videatur illa, si se audiri, si se consuli vel leviter optat, nimium de sponso cogitavisse. Decentius maritum ex aliorum oculis, quam ex suis pudor æstimat; laudatur in virgine illa simplicitas, quæ jubente tantum patre, amorem concipit, ponitque, si ad ditioris proci accessum, quem ille recens probaverit, ardere iubetur utiliore incendio.

Suspirabat illa, cum hæc ardens pater diceret, & ut facultatem obtinuit, sic breviter ore demisso loquuta est. In filiam quantum tibi imperium natura concesserit, non ignoro certè, pater; in culpâ sum, si quem nolis, amaverim: Sed an crimen virginis putas, quod ad viri alicujus nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio posset summâ cum laude vel omnes averſari? Ad hæc verba hæsit quidam aliquamdiu pater, sed mox, æquali obsequio, inquit, odii leges atque amoris à parente puella, si sapit, accipiet; neque pudor est sic rigidam esse, cum flecti juberis, sed animi pervicacia. Ergo ne te diutius lateat consilium meum, virum hunc, cujus odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi necessitas, ipsaque consuetudo faciet; magna amoris incentiva erunt, fortunæ, quam nondum capis, gustus; pretiosissima; qualis esse Principum solet, supellex; aurum, gemmæ, ad triumphî speciem accedentes currus; mensæ Sicularum æquanda; pedisequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui famulias reddit honoratiores, matronasque (quod defectu facultatum præstare nobilis affinitas haud potest) in summam felicitatem asserit.

Cæ.

Cæ.
polle-
potier
toque
ribus
actim
caput
que tu
quæ t
Herod
refere
videt
bus p
pende
niquo
moni
tur in
ceret
bus.

Sec
tris co
clave
verbi
nu co
provi
ceteri
furen
gi su
tisqu
vet,
mort
circa
subit
pecta

Cæterum, quod vir isse non multo ingenio polleat, rerum tuarum incrementum puta; poteris tu pecuniis, quas tantis precibus, tantoque patientiæ ambitu obtinere à subtilioribus maritis tot uxores nequeunt; non clam ac timide negatas opes in tuos usus subtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (ut ais) ab urbanitate discedit. Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuisse, referentibus libris, novimus; & hoc natura videtur egisse, ut in collocandis suis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tùm puellæ abire permisit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in crastinum, celebritatem ominosam faceret sua mæstitia, aut turbaret suis fletibus.

Sequebatur lugentem Gyges, at illa vix patris conspectum declinarat, cum in suum conclave se recipiens, terribili silentio, maiorem verbis desperationem professâ, utraque manu comas divulgavit. Ad acerrimi doloris improvisum spectaculum celeres advolant cum ceteris virginibus famulæ, tantoque ejulatu furentem circumstant, ut ad hos clamores Gygi sua firmitas exciderit. Dum flet ille secretisque querelis acerbissimum patrem devovet, in deliquium labitur miserabilis puella, & mortis speciem, solutis artubus, ac converso circa cor sanguine, casus ostendit. In tam subitâ clade longum erat vini subsidium expectare à servulis, nec aderant, qui darent

con-

confusè poscentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè damnatam vitæ spem, in jacentis os conspersa gelida (quæ tum fortè fovendis floribus recens allata fuerat) utcumque restituit. Mox tanquam ignoto loco errare lumina cœpere, omniumque vultus pavidè intueri. Languidos oculorum hebescentium motus incertosque, sequuntur, qui vix possent à circumstantibus percipi, gemitus: & ut paululum vires collegit natura, potuitque verbis indicare, quid tantùm doleret, horiretve, hæc prima vox audita est. Nubam! & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ saltem dantur, ut reluctantem animum ea mora possim meo fato conciliare! Non satis est me perire, nisi & cito per-eam!

Turbata deinde petiit, an cimba Charontis solvisset à portu; se enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Desperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod insuam perniciem pressisset cautior ratio, illud non obscurè promebat animus haud compos sui. Plura, sed quæ non cohærent, sæpiùs iterantem in lecto reponunt, adductisque plagulis, ne lux necessariæ quieti importunè obstarer, exorabilem patrem, ac placidos virgini somnos optantes, abscedunt silentio.

Postera dies, quæ nuptiis destinata erat, fle-tibus atrox fuit: nondum enim aurora venturum solem nuntiaverat, cum puella, ante quàm ad obsequium accederent famulæ, extremum spiritum egit, sive ipso dolore soluta, sive (ut plurimi conjectabant) pharmaco

ma-

matu
audia
poena
certis
beris
anim
tunas

Ta
& ut
inced
rat, s
terar
bam f
contu
dine c
tamen
fectus

Du
parat
erat in
præm
modic
fertur
gines
plum
cum d
doris
giore
bres p
ingens
exhib
fimis
sparfi
bantu

maturavit fatum suum. Hinc civium, quotquot
audivere, murmur, publicè optantium ut unius
pœna discerent ceteri patres, impares nuptias
certissimis calamitatibus vindicari; neque li-
beris fauste imperari matrimonia; quæ nisi sint
animorum, conciliante natura, crudeliter for-
tunas ac corpora miscueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus:
& ut Gygi relatum est; pompam data die jam
incedere, festinavit ad templum. In eo locus e-
rat, suis cancellis à populo liber, ut cadaver in-
ter ardentes cereos pullosq; ornatus extra tur-
bam sisteretur: In hunc opportuno tempore se
contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex crassitu-
dine corporis, aut vestium tactu proderetur, qui
tamen latere constituerat, in id consilium pro-
fectus cum annulo.

Dum sic ad maximæ rei eventum se præ-
parat paternæ sævitæ ultor Gyges (nam hoc
erat in animo) procedunt ferales exequiæ, &
præmissis qui virga & voce submoverent inti-
modice curiosos; statim ut se scindi tulit con-
sertum vulgus, qua patebat via, triginta vir-
gines opertis vultibus in candida veste tem-
plum subeunt: Singulis sua fax quam & cir-
cumducti flores ornabant in symbolum pu-
doris, æqualibus spatiis dividebantur, ad lon-
giorem pompam incessu gravissimæ. Fune-
bres puellas sequebatur sacerdotum numerus
ingens; hos proximè funus ipsum, in capsâ
exhibitum cunctis, virginis corpus pretiosis-
simis induerant: capilli de more nubentium
sparsi, ultimo ancillarum officio discrimina-
bantur in annulos; & quia brevis ægritudo
puel-

puellares genas non exhauserat, sub ipso pallore ita formam servaverat vultus, ut movere lachrymas vel crudelissimis posset, & etiam post fata placere spectantibus.

Feretro accesserat inexpectatæ tragœdiæ author, cum destinato coniuge, virginis pater, quem altè suspirantem, suisque prope lachrymis occæcatum, nemo tamen nisi iratus intuebatur, sentiente turba, iuste illi humanitatem negari, qui ea caruisset. Digna quidem comploratione ejulantis proci fraudata spes (neq; enim crimen viro fuerat in eos affectus exarsisse, qui superassent humilitatem natalium) verùm major erat defunctæ virginis casus, quàm ut aliud posset plebs clementer intueri ac plangere, in illius cladem atque ora, tota se effundebat miseratio.

Patrem, & procum pari gressu sequebatur nobilis affinitas: ampliorum amicorum numerus, maximeque eorum, qui communiori charitate, nec atrata veste, lugubres tamen sub modesto cultu pompam auxerant; silentes hos binosque suis indentes lineis, subito tumultu excipiebat virorum ac mulierum promiscua multitudo, ex vulgi genio ipsiusque funeris conspectu, ne acerbissimæ sorti viderentur denegasse suos gemitus intemperanter clamantium.

Eo ordine in templum admissis exequiis depositoque cadavere, vix populi rumor sedatus est, ut qui laudationem funebrem in virginis dote, instituerat, commodè posset audiri. Compositâ multitudine, aliud omnino pronuntiavit suo tectus annulo Gyges, quàm

qu
cta
ra
lim
hi
pro
tur
cis
tan
bus
scu
ma
so
um
ita
C
natu
con
plu
sa
cid
fed
fiver
fatu
pren
qui
futu
fuit
Fr
mori
spon
Hi
& ut
one
lentic

quàm quod à publico oratore corona expectabat. Eam vocem Gygi concesserat natura quæ non solum in omnes tonos flecti facillimè posset; sed etiam ab imo pectore ita trahi, comprimique in faucibus, ut cum vellet, proximo cuique tanquam distans loqueretur. Hac arte, juvantibus fraudem amicis, multos luserat, & defunctorum querelas tanquam ab remoto loco insinuarat stupentibus. Nec dubitavit magna adstantium auscultatione, ipsiusque patris terriculo (quod maxime optabat) loquuturum se, si præmissò gemitu, ad defunctæ caput situs, velut umbra properatæ mortis ultionem reposcens, ita diceret:

O me, sævitiâ parentis citius raptam quàm natura voluerat! Virginem plangite, virgines: concivem cives. Non is dies meus, qui tulit: in plures annos genita heu! mature nimis præcisa sum, & adolescens, cogor umbris misceri. Occidisti pater; non succis, non ferro, non fame; sed imperio. Quid fato insultas, tanquam non siverit gnatam tuam diutius vivere? Ipse tu, fatum meum? ipse tu infaustum sydus, quo premente damnata sum. Ademptam lugens, qui funeris legem dedisti? Sub astro mitiore futura superstes citò auferor, quia meis præfuisi natalibus.

Fruere, fruere cineribus meis ò crudelissime mortalium! & nunc qualem voles, cadaveri sponsum trade.

His dictis, in confusa lamenta vox effusa est: & ut recedentis umbra esse crederetur imitatione motus sensim imminutam Gyges finivit silentio.

Ces.

Cessante Gyge, quid in subitis posset cuiusque affectus statim ex vario adstantium rumore innotuit. Toto templo trepidæ voces, suspiria, minæ concionem partita sunt.

Plures tamen in vindictam proni, acerlè musabant, sparsimque, audiente patre, serpebat indignantium vox, eum inique vivere qui filiam peremisset.

Paventem, & jam de suo periculo sollicitum monent amici, ut spectante plebe, ad corpus virginis accedat, veniam ab illa exoraturus; sic enim & posse sedari animos multitudinis, & defunctam placari. Dum ille consilernatus gemit antè feretrum, postulatque sibi ignosci sævitiam suam, subtilissimo consilio Gyges in adversam partem flectit virginis caput, ut videretur illatæ injuriæ memor, nec parentem audivisse. In eo quoque motu, terribile cunctis fuit, quòd ad accessum patris, cadaver copiosum sanguinem naribus emisit, tanquam suum interfectorem non ferens, amoveret prodigio.

Viso cruore, vix continebatur populus; & ne ampliori odio moveretur ad spectaculum, detractis ornamentis, in apertam humum citò condi virginis corpus curavit nobilium prudentia, sicque pavore magis ac tumultu, quàm religione & precibus, totum funus peractum est.

Maximam urbem stupendi eventus adeò pervasit subita fama, ut cæterarum rerum cives per dies aliquot viderentur oblivisci. Optandæ novitatis causa, rumor: Posthac enim nullus inventus est, qui in liberorum affectus crudè

crud
no
ban
cabi
rum
jugi
N
bavi
tur,
vos
mile
Sa
min
tulit
ne
una
set
ptati
plebe
hæc
tunæ
tium
bant
tes in
suoq
Hi
quor
ferè
bigu
legen
dari
statu
quasi
Su

crudè suâ potestate uteretur, & ad æquitatis normam mitigatum est imperium. Timebant Numinis vindictam: acerbis, neque placabiles territæ conscientiæ querelas: Ummbrarum reditum: ipsiusque familiæ cladem, si conjugiorum iniquitate, sese in opes erexisset.

Nec contentus Gyges patrem in templo turbavisse, sæpè quoque, ne quicquid nocte uteretur, inter tenebras, circa jacentis lectum, novos questus edebat virgineis gemitibus persimiles, attonitumque citabat ad tribunal.

Satis vexato viro illo, ad aliud Gyges, non minore pietatis fructu, solertiam suam transtulit. Civilibus licet officiis per totam Galliam necerentur populares, non omnium tamen una erat religio. Quod sensibus altior esset Catholica veritas, ac sæva nimis voluptati, plurimi à paternis sacris defecerant: nec plebejus tantum error: etiam divites familias hæc pestis afflaverat, & ubi commodioris fortunæ tepidis Catholicis spem subjiceret errantium affinitas, indiscretè cum illis contrahebant matrimonia: nec arduum erat, sacerdotes invenire, qui veritas nuptias suâ præsentia, suoque suffragio comprobarent.

Hinc tamen & subversionis periculum, & quotidianæ conjugum rixæ, liberorumque, ferè semper, circa veritatem Christianam ambiguitas: nam quid ex pugna parentum colligeris, præter istud; de rebus divinis nihil dari certum mortalibus, & quæcunque insectatur unus, defendit alter, in disputantium quasi ludum esse problemata Evangelii?

Subfuscam prolem gignunt candida uxor,

G

&

& vir æthiops, ut parentes ignorari prorsus nequeant, amboſque proponat in liberis dubius ille color, qui necater, nec albus eſt. Haud profeſſo ſincerius, Gygis ævo erudiebatur ſoboles in illis familiis, ubi patre ac matre, ex varia institutione, diverſa credentibus, continua erat animorum ſermonumque diſſidentia. Fluctuabat inter illos duplicis huius turbines anxia domus: vel in firmitatis ſpeciem, patribus filii, matribus gnatae accedebant, ut in eligenda religione, non veritatis, non recti, ſed omnino ſexus, ac ſuaviſſimæ conſuetudinis ratio haberetur.

Audiverat Gyges, virum divitem, at hæreticum, qui puellæ Catholicæ nupturus dicebatur, eſſe in prociuctu matrimonii. Conſenſerant ex utraque parte parentes, & ut quiſque mutuo conſilio conceptas conjugalis pacti leges propriâ manu firmaret, in virginis domo (nam hoc ſexui debebatur) ſtatam diem elegerant: Facto non multo poſt conventu, conſcriptam, expoſitamque adſtantium oculis ſpectati matrimonii tabulam nondum ullus ſuo nomine auxerat, cùm illico turbandis amoribus haud vocatus Gyges adfuit, abſtulitque omnes calamos, ut jam nemo poſſet exarare, quod ad publici inſtrumenti fidem pertinebat, ſtatumque nubentium.

Sic ademptis æquiſſimo furto calamis, ſubitum inter Catholicos dubium fuit, an Deus probaret ejuſmodi nuptias; an qui ſuo aſſenſu promoverent, ad ſummi iudicis conſpectum haberentur innocentes? Firmiori mente virginis pater prodigium acceperat, avidus opum,

opum, nec facile consensurus, religionis intuitu consilium suum distrahi, spemque dulcissimam evanescere. Sed cum novos peteret calamos, moneretque leve hoc esse, quod assidentes turbaverat; stupuit ipse, ubi sensit oculum vi sibi contractum eripi, quem habebat in manibus, licet contra conaretur. Tremuerunt cum illo & cæteri, ut jam, vix collatis sermonibus, tanquam Deo significante, quid vellet, omnium consensu solverentur sponsalia.

Attonitam præ cæteris virginem ita solatus est Catholicorum unus, sibi commodiorem virum servari à Deo, qui hunc manifestò improbavisset. Pertinere ad Christum omnes Catholicos, neque sine illius injuriâ mysticas ejus partes matrimonio jungi partibus illis, quibus aliud caput est, quàm quod Ecclesiæ præficitur ad regimen ipsius: illa unione monstrum effici ipsâ chimerâ deformius: nam quid, si membris Domini membra draconis adhæserint?

Horribile quoque esse è duobus conjugatis unum semper iræ Dei subjacere; haberi Majestatis ejus hostem, damnarique, si decedat sententiæ suæ renax. In illa conjugis jactura nihil inveniri, quo soletur orbitatem suam Catholica mulier: quicquid enim dicat ratio, istud majus est; sperare mariti salutem ipse mihi Deus prohibet: periit, nunquam redimendus: vivam felix, ego caro ipsius, cum ille comburitur?

Quod in illis ædibus dictum, actumque fuerat, postea reseivit tota civitas, neque deinceps

ceps Catholicis extra Ecclesiam matrimonia
quærita sunt.

FORTUNA IMME- MOR.

SI quis è templorum fastigiis jacentes cir-
cùm terras conspiciat, vertitur pavore ce-
rebrum, nisi stiterit aut insita animo audacia,
aut ipsa videndi consuetudo. Aliquid simile ac-
cidit his, qui è face vulgi ad sublimes gradus,
amplissimasque opes pervenere: nam debile
caput vehementissimè concutit sortis illius no-
vitas, quæ plebem abjectè miseram tanto cel-
sitatis intervallo infrà se intuetur.

Inter copiosè divites, vir erat, ut ferebant
porcatio patre genitus, verùm cui animus ad
tot facultates adeò intumuerat, ut pristini sta-
tus, ac consanguineæ paupertatis, quæ in ejus
adhuc cognatione per notissimos agros peco-
rum curam agebat, non viderentur meminisse.

Regiis negotiis, ut sua curaret, diu ac variè
implicatus, ex illo munere se spectabilem, ac
plurimorum fortunis pernecessarium plus
justo advertens, optabat assiduâ petitorum
concurfione, quibus (& ex composito) non
semel colloquium negabatur, strepere aream
suam, in amplius intolerandæ superbix spe-
ctaculum. Ad hanc frequentiam tanta ho-
minis lætitia erat, ut ex cancellis, quibus tege-
batur, adventantes quosque, aut absceden-
tes ex tædio, otiosus ipse, & cum familiarissi-
mis colludens sæpius conspiceret.

Nul-

Nullus primo congressu ab inflato aliquid unquam adeptus erat; procrastinabantur quæ magis urgebant; & etiam quæ vendebat beneficia, lento gradu procedebant, ut ex morâ fortius sentirent, qui erant recepturi, ex illius arbitrio pendere sceleritatem suam, ac nisi miseraretur, posse neminem debitas pensiones accipere, aut armorum stipendia; redditus juris pactam à Principe mercedem, vel denique regis donis frui. Ipso salutationum usu, vanitatis gustum adeò sibi fecerat, ut licet fatigatus sæpè quereretur miserum se, qui tot honores excipere quotidie cogereretur, illis tamen haud posset satiari.

Hominem istum non tantum videre cupiebat Gyges, sed & sanare, si posset; in id conducebat, superbiam viri ad sua natalia revocare, ideoque Gyges secum tulit, unde illam validè comprimeret.

Eo domum subeunte, nobiles equos agones aliquot ducebant ad flumen, ut lavarentur, ac biberent. Inter eos mulus erat, disciplinæ impatiens, & in prolixis auribus, omnibus equis gloriosior: quem ut vidit Gyges, Domini sui (inquit apud se) imaginem præfert mulus iste; neque enim meminit se asino patre editum; fratres habet, qui pistrino quotidie serviunt, dum nimio esu impinguatus recalcitrant, & phaleratus per urbem graditur, aut nitet in stabulis. Ridiculum animal, improbè etiam genitum, & tamen ipso Alexandri bucephalo superbior. Quàm verum est, in abjectiori tumidiorem esse solere arrogantiam! freno generosi equi obsequuntur, duci se sinunt; au-

ritus iste rudentis aselli filius ire renuit, jactatisque impetu calcibus rectorem suum conatur excutere.

Quid in bestia Gyges notaverat, illud quoque in divite mox advertit, cum ad ejus cubiculum pervenisset. Aderant multi: ille omnibus medius, omnes ferè increpabat, quòd festinantiùs vellent perfici negotia, quàm possent. Tot petitoribus non sufficere principis ærarium; facultates suas Regem laud satis nosse, qui tot pensiones, tot dona sæpè immeritis concederet: largitiones nisi castigaret ipse, brevi nihil superfuturum ad graviora regni negotia: denique recederent, seque quiescere tantillum paterentur, quem jam tor anxium curis, immodestis etiam petitionibus ad tædium usque vitæ perduxerant.

Silebant plurimi, & quibus major fiducia erat, demissè requirebant, ut liceret breviter loqui; neque enim postulata ab æquo deflectere: sed ex prece iratior, cum jam terga verteret, soleas ligneas Gyges, quas de industriâ attulerat, ante illum ponit, ut ad stirpis abjectissimæ recordationem utilissimo pudore suffunderetur. Visis quales olim puer in domo parentis induerat, & ipse sordidissimi gregis pastor, simulq; ignoto qui eâ cavillatione antea actam egestatem exprobrarat, eo furore accensus est, ut omnibus qui aderant gravia minaretur, nisi contumeliæ authorem illicò proderent. Sed omnes cum juramento negabant (ut res erat) scire se quis illi sic illuisset. Cum diu ex vultuum incondantiâ ac incertæ vocis indicio frustra quæquivisset in arcanyum illud penetrare,

&c

& jam aliquos videret non satis à risu cohiberi, dolore frendens, nec quid ultra loquutus, quò liberius excandesceret, in proximum cubiculum, comitante Gyge, se proripuit.

Mene, inquebat, in domo meâ sub tot virorum conspectu ludi, nec posse hostem agnoscere, in quem ex merito mea tela dirigam! ô dolor! quisquis læsit, securus fruitur malo meo, ridet infelium, quòd accepto vulnere, mihi sic omnino vindicta perierit. Verùm tandem agnoscam; illatæ contumeliæ gaudium hominem prodet; non diu tacebit, qui ex probro meo apud malevolos laudem se consequuturum arbitrabitur. O non expectatum; post tot annos, ac in tantis opibus, dedecus! Quis fuisset jam omnes penè ignorabant; stirpis meæ maculam, quam benè velabat novus splendor, uxor nobilis, mutatum quoque non infelici industriâ nomen! ne quis meorum qui in agris tenuiter degunt, ad me accederet, curaveram sedulus; quid profuit calliditas? quid omnibus penè votis amica fors? Ecce inimicissimus homo recentissimè detegit quod tempus, & maximè opes tam altè condiderant, & ut cito, qualis olim fui, tota urbe innotescam, mox per singulas domos cum cachinno isti garrient, qui acceptæ injuriæ testes fuere.

Hæc cum ille consternatus, ac fletu gravis quereretur; servus quidam rudis adhuc, & è villâ recens, ligneos calceos quos ex altero cubiculo tulerat, ne quis surriperet, attulit ad dominum, ineptè postulans ab irato, quid de illis fieri optaret: jam acerbum in rabiem egit infu.

sulsi hominis quæstio: injuriis, pugno, calcibus significavit quantum ista averfaretur, addiditque se famulum cum soleis perditum vellet. Servo fugiente etiam Gyges egressus est, ne si junctis ex ira foribus, in illo conclavi diutius hærere dominus vellet, & ipse remorari cogreretur. Tum sic apud se Gyges; benè est, sanitatem polliceri videretur ista commotio; ardet, sudat: si frigidè hæc accepisset, desperata res erat: sic morbus excutitur: timebit deinceps insolenter fortunâ suâ uti, diu continebit fastidientem hujus diei memoria.

Post hæc, ad contumaciam viri istius, in mentem rediit libertinorum illorum vetus arrogantia, quos Principes sui traditis imperii facultatibus, ut ditiora se mancipia dicerentur creavisse, vocaverant ad pileum. Talibus (cogitabat Gyges) publicum ærarium credi, ingens certè Romanæ dignitatis probrum erat; verùm & majus, quòd illorum sævitiam ferre patriciæ familiæ cogrerentur, & ambitiosas abjectissimorum hominum fores, totos dies obsideret deprecantium habitu circumfusa nobilitas. Quotquot ex præcipuis stirpibus, tanto obsequio, tantâque patientiâ pecunias ab immiti manu extorquere laborabant, fodinis dabant operam, ex quibus plus sudoris quàm auri sibi caperent; & quoscumque Imperator, velut percepturos spectatissimæ virtutis præmia, adejusmodi viros remittebat, sub honoris & auxilii specie damnabantur ad metalla. Vindicabat eo modo se conscia sordium suarum humilitas, & tanquam natura peccasset, quòd nimia obscuritate servorum fatum dejecerat.

cerat, mancipia ortus sui culpam eâ duritate referebant in nobiles.

Quia abjectè natus est iste vir, pœnam luunt, qui honestis parentibus sunt editi; nihil placidè loquitur: tanquam tota vita iratus, omnibus pene infestus est, qui ad illum accedunt. Hos verbis, alios vultu, quosdam silentio suo exturbat, ut si tandem cogatur tradere quæ iustissime petuntur, nemini fuerit officiosus, quem antea non læserit.

Sed an fortè humanitatem abjicit, non quod severitas re ipsa placeat, aut ad vindicandam generis sui ignobilitatem sit tumidus; sed quia rigidum esse, & procrastinare solutiones, ad fortunam suam confert?

Certe audiui à multis victam sæpe petitorum patientiam eò devenisse, ut crederet se non male haberi, si partem acciperet. Ubi hoc verbum sonuit, dicunt istum hominem non omninò intractabilem esse, ac dicere solitum; ærarium quidem Principis exhaustum; sed ne diutius expectet petitor, se de suis quod tum potest, non tamen sine aliquo domesticæ fortunæ incommodo, libenter daturum in promptiorem solutionem. Si hoc ita est, ô utilem simulatæ iracundiæ ludum! ô acerbiteram quælluosam! diu negat totum, ut qui tories frustra postulavit, tandem tædio dejectus, ad iniquissimam conventionem accedat, & dato mendaci syngrapho (quasi nihil negaretur) abeat lætus; cum tamen partem unam invitus concefferit, ut alteram emeret.

Sic philosophante Gyge, per totam urbem contumeliæ rumor spargebatur, quam incer-

to authore acceperat fastidiosus ille vir, qui porcorum suorum videbatur oblivisci. Et mox imitatione injuriæ, plurimi, nocte oborta, ad illorum divitum ostium quos sua fortuna inflaverat, varia ponebant, quæ pristinæ fortis admonerent immemores. Stramineos pileos, cultros recenti madentes sanguine, lagenas, prout vel in villis olim pastores egerant, vel in carnario laniones, aut in tabernis vinariis œnopolas; & locus proverbio datus est, quoties aliquis è pulvere ad opes & ad munera assumptus insolescebat, calceorum memineris.

BIBLIOTHECA DIVITIS.

Sæpe non res habent, sed duntaxat rerum titulos pharmacopolarum loculi, & ea nomen vanitate solatur inopiam suam artifex pharmacis destitutus. Istud quoque in plerisque hominibus advertas: ubi se optimis vacuos sentiunt, signis student; ambiunt præclarissima nomina, quemadmodum ille Imperator, qui se Herculeum dici voluit, cum tamen nihil Herculis haberet præter spoliū leonis, ac clavum; hæc enim quocumque pergeret, secum deferri impendio curabat, & suis etiam numismatibus cælari, ut ex Herois insignibus crederetur fortitudini ac victoriis natus.

Talis erat Gygis tempore quidam homo imperitus; sed præpotens, qui, ne videretur il-
lite-

literatus, ingentem bibliothecam struxerat. Mortua sine liberis uxore, suspicioso homini secundæ nuptiæ non placuerant, & odio hæredum statuerat in suam famam conferre, non annuos tantum redditus, sed & latissimi fundi qui hos dabat, maximam partem, ne inultus decederet. Præclarissimas lacunas facile invenit effundendarum opum consilium: Gymnasium ædificavit suis sumptibus: in rurales delicias domum constituit, decimo ab urbe milliari, quasi in ipsam naturam pugnaret, ita non ferens objecti collis interjectu sibi patentioris agri prospectum eripi, ut immensa pecunia intra breve tempus tolleret.

Librorum præcipuum studium fuit: vetustissimos codices diligenter conquisitos carere mebat, nec fastidiebat neotericos, quasi ingenii ac doctrinæ detractio esset novitas laboris. Literatos habebat qui omnes ætates, omnem studiosorum penum accurate scrutarentur, nam quidquid ab orbe condito, ad id usque tempus, omnibus linguis præcipui aucthores scripserant, volebat in bibliothecam suam congerere, ne ea sedulitate videretur Philadelpho inferior.

Tot accipiendis voluminibus amplissima aula constructa est; & brevi in eum ordinem repositi libri, ut facile esset ex illorum dispensatione agnoscere institutum scriptoris. Cuilibet ingredi volenti statis horis apertus erat locus; & ad studentium commodum, adeò familiarem habebat tantam illam voluminum supellectilem bibliothecæ custos, ut nullo negotio quærentibus traderet quodcumque peteretur.

Receptus Gyges in vastissimam illam mortuorum Academiam (æquum enim ita vocari tot sine viâ magistros, quos intelligis, confusisque silentio) miratus est literatam opulentiam. Studiorum causâ aliquot illuc viri convenerant; sed non prius quid legerent, aut quid scriberent voluit scire Gyges quàm librorum ordinem levi circuitione percurrisset. Ubi tot hæreticos vidit sanctis patribus admixtos; quid illi hirci faciant cum ovibus? ait, non satis erat illos judicem Christum ab invicem separavisse, ut dives ille, cujus libri sunt, domini sui sententiam sequeretur? Cæteræ literaturæ bonum odorem corrumpit immanis fœtor. An fortè de Religione ambigit problematicus homo? & fluctuanti, ex prudentia visum est, ea apud se tenere arma quibus posset Ecclesiam ad arbitrium oppugnare, vel tueri? Non video quo symbolo amicas acies distinguat ab hostibus; nam pari omnes apud illum honore habentur. Quis huic potestatem fecit recipiendi veritatis inimicos? licet viâ jam careant, nocent tamen; & quid frequentius, quàm putridis carorum cadaveribus, cum timeri desierunt & solo aëris vitio pugnant, victores interire?

Cum nuper in suppellectile magnæ cujusdam mulieris, quæ paucis abhinc diebus decessit, arcula inveniretur venenis repleta, quorum & usum docebat; simul & antidota, suspectam habuerunt omnes diligentiam illam, quæ non remedia tantum sed malorum causas ab Italia sibi mitti tanto secreto voluerat. Est certè cur interrogem quibus succis homo sanctur; quan-

to tempore pati suum auxilium æger debeat, non quâ perniciæ certiùs tollatur, quâ toxica lento odio, aut præcipiti iræ, retardatione vel festinatione interitus fidelius respondeant: hæc enim nosse non prodest, & in secretæ ultionis commodum, periculosè tenetur quidquid sollicitat innocentiam. Quo animo vir iste tot pestes collegit? Quid de probitate illius cogitem, qui tam exitio providit, quàm saluti legentium? perire volet aliquis? ad bibliothecam pergat; illic inveniet unde corrumpatur fides, concipiatur impietas; mores ruant, quos antea, ne dilaberentur, continebat certa sui Religio. Sed hîc quoque remedia sunt, dicet? Ineptam semicatholici excusationem! ut ægrotos sanet, morbos efficit; vipereum virus potandum lectoribus tradit, ut quid possint in illud sua antidota, norint quicumque volent tanto sui periculo experire medicamentorum efficaciam. Beneficium non est, nocere ut proffis; nullam gratiam illi debeo, qui ex me scire voluit quàm bene sanaretur acceptum ab illo vulnus.

In agro Campano speluncam esse ajunt, in quam si canem projicias, venenato terræ spiritu ita statim corripitur, ut tanquam mortuus jaceat; vires reddit proxima palus, si deficientem opportuna aqua merferis. Ancipitis doctrinæ Bibliotheca hæc, & in contrarios effectus parata, pessimè afflat animos, quibus postmodum, ut creditur, certissimum robur datura est; satis erat si lacum, non specum imitaretur; si optimos quosq; haberet authores, expulsis his, quorum tæbe aliquando pietas nunquam instauranda

cor-

corruit: nam ubi gustum sui fecit pernicies, timetur sanitas, & frequenter ita volentes perimus, ut non majori studio hostes fugiamus, quam medicos. Austeram ut plurimum veritas; familiaris error est, vitii amicus & curiosis animis multum placens: prohibet & lectioni suavis incumbunt qui huc venturi sunt, quam severis illis monitoribus, qui ut neminem fallunt, ita & neminem palpant, docentque sincerè quid de divinis credere, quid agere inter humanos oporteat.

Seriam nostri Gygis meditationem res non injucunda sustulit. Putabat virum illum, qui ingentem bibliothecam tanto sumptu constituerat, doctissimum esse, omnibus linguis instructissimum; sed non diù in ea opinione fuit. Duo viri quos longior lectio fatigaverat, ad modicam remissionem submissâ voce fabulabantur; his admotus Gyges audivit utriusque de divite judicium. Unus agebat; quoties vellet pecuniosus iste in ignotæ linguæ regionem succedere; satis erit si bibliothecam suam intret, tota enim illi barbara est; neque hominem libri novere, neque homo libros. Alter eleganti ironiâ: Et inde mihi maxima viri estimatio, inquit; commendatur enim præcipue in exteros charitas; Recipit, vestit egregie plurimos scriptores iste vir, cum quibus tamen non potest miscere colloquia; sufficit viro ad prolixam humanitatem, si moneat aliquis, Syros, Hebræos, Arabes, Græcos adesse, qui ab solo patrio veluti extorres, in Gallia hospitium sibi concedi postulent: ad illorum conspectum exultabundus gestit; & quod officioso

fer.
fer.
tate
V
buis
men
cium
peru
pati
tur
at se
bus
setu
glor
ne d
qui
sua
gni
V
quo
nee
tem
neq
setu
apu
rem
teit
affe
tian
luit
fide
nim
Dec
opu
ut f

sermone advenis testari haud potest, id comitate vultus profert, lætoque silentio.

Verùm si non charitati sed ambitioni tribuis, quod tot ignotos, sibi que elingues clementer habet; & hoc excelsissimi animi indicium puto. Illi orbis domitores quorum imperus nec se ipse comprimere potest, nec ripas pati, haud curant qua lingua civitates loquantur, dummodò suæ sint. Putas Alexandrum atque interprete intellexisse tot populos, quibus imperium suum auxerat? Non ingens censetur Principatus, qui uno idiomate continetur: gloria est, per explanatores rogari à suis; Ergo ne dedecus puta, hominem internuntiis egere, qui referant, quidquid authores isti vernacula sua loquuntur: incitiam facit possessionis magnitudo.

Vide ut ista bibliotheca tanquam orbis quoddam simulachrum habeat suas regiones; necesse est in plurimis peregrinum esse divitem istum, qui sua ditione omnes occupat; neque scio, an in ipso Latio satis commode versetur, cui certe non multum assuevit. Melius apud Gallosaget, dum nos in varias plagas feremur, ipso sinente, qui cum illis nullum potest statuere commercium. Mirum est tanto affectu, tanta librorum cura literis ignorantiam consuluisse. Sic aliquando Venus voluit loricam fabricari à Vulcano, cristatam cassidem, ocreas quibus ipsa non uteretur nec enim mollissimæ Deæ; sed armorum præsidii Deo incus gemebat sub malleis; totum illud opus Marti fiebat, qui fabrum haud incitaret ut faceret. Fruamur & nos imperiti hominis
dili-

diligentiâ, ac labore, nobis struxit non sibi hæc varii generis studiorum copiosissima subsidia.

Plura Gyges audire necesse non fuit, ut disceret, neminem ex suâ bibliothecâ debere æstimari, & quæ in vestibus, in ædificiis, in ciborum nimio apparatu quotidie peccat, etiam non rarò in libris vanitatem insanire. Non quicumque venati os canes apud se haber, venator est, multis sufficit ea impensa famam quærere, ut appareat quàm sint nobiles, quamque abrit à necessitate fortuna, quæ tam caro latratu delectatur: librose mere, qui domino suo nihil præter nomen conferant, idem furor.

Aliqui exterarum gentium arma, spathas, arcus, pila, ferratos barbara industria fustes diligentissimè conquirunt, non certè ut iis pugnent: sed ut ad se divertentibus ostendant, quot modis in se sæviat humanum genus, quæ sit odii ac vindictæ variis in regionibus solertia. Haud dispari animo aguntur, qui libros non ad suos quidem usus habent, sed ad spectaculum; scientiarum fautores imperiti; multi linguarum custodes; adeò patientes contumeliæ, ut sinant à tot scriptoribus, quos ante se habent ac suos domesticos effecere, sibi quotidie exprobrari inscitiam suam.

Viris isti callidiores sunt matronæ nobiles; formosas enim pedissequas cavent, ne pulchritudinis opinionem, quam maximè optant, deleat vultus præstantior. Inter libros turpior est ignorantia, quàm si longe ab illis forderet; neque hoc tamen advertunt plerique divites, qui dum ad inanem pompam, tot

vo-

vol
qu
stat
rud
deat
neq
ad o
aliqu
N
rrav
sup
gi se
stidi
inter
quis
enar
sapie
xas
aut
in ip
sciri
rit al
dari
tur
mod
tatib
vel la
mita
Ma
fund
no er
codic
tam
vel fu

volumina tanto pretio sibi comparant, emunt quoque imprudentes suum dedecus: nam statim queritur de eruditione illius, qui tot eruditos convocavit, & probum est, si respondeatur; cæco amore in literatos ipsum ferri, neque scire quid loquantur isti auctores, quos ad ornamentum suæ domus tanquam tabulas aliquas jussit exponi.

Non omnibus, qui bibliothecam divitis intraverant, idem erat propositum. Unus ab alto supercilio, ac inutilata veste, suspicionem Gygi fecit aliquem esse ex iis, qui terrenorum fastidio stellis miscentur, & ab hominibus tanto intervallo semoti, propemodum ignorant, quis sit cultus cæterorum mortalium. Et vere erat Astrologus, non de eorum numero, qui sapienter cælestium facum cursus, fœdera, rixas scrutantur, docentque quàm varie prosint, aut noceant; quod verè illis sit in regiones, & in ipsa hominum corpora imperium: nam hæc sciri omnino possunt, & nemo peritus negaverit aliquas ab illo nobilium ignium coetu leges dari, quibus orbis inferior nunc severius regitur nunc lenius, & modò immodicis imbribus, modò siccitate laborat; leves morbos, aut civitibus graves, ac quandoque ignotos admittit, vel læta temporum scire fruitur in exactæ calamitatis solatium.

Majora audebat ille Astrologus, & in profundioris amentię studium, tanquam diutino errore non fatis deceptus, adhuc ex antiquo codice investigabat, quomodo hominum vitam ita stellæ definiant, ut nihil vel adipisci, vel fugere possint, nisi ad præscripta sui ortus.

&c

& quâ ratione quidquid videtur casus adducere, aut eligere voluntas, ad illa statuta rere-ratur, quæ in nascentes lata sunt.

Magnificis verbis de futuro pronuntiabat author libri; evolvebat omnes ætates, & imperantium syderum particeps, decreta illa explicabat, quibus (si credere dignum est) nullus homo se absolvit. Vitiis natos affirmabat frustra in virtutes eniti : religionem concipi non afflatu Numinis, sed ipso syderum influxu : virgines necessariò manere, quibus suæ stellæ viros negant : beneficos homines esse, vel fures, prout in Jovem inciderint, aut in Mercurium ; neque virtuti satis virium esse, ut ab improvisâ cæde, aut tristi sævitia abstineat, si ita Marti, aut Saturno placuerit.

Erat tunc major quàm antea horoscopo-rum fides, & ea sæculi insania, ut, quovis modo aliquis libertatem impugnaret, illicò subtilis ac eruditus haberetur. Non futilem mœdò, sed prohibitam esse eam scientiam Theologi ostenderant ; inspirante cacodæmone inventam, fotam ; ut quilibet provocantes ad vitia stellas lubens sequeretur, in quas frustra pugnaret, credereturque, Religio libertatis umbrâ orbem ludere, ac inepte eos præcipere mores qui rationi consentiunt ; cum optimos, aut discordes legibus faciat non laudabilis conatus, vel incuriosæ vitæ ratio, sed omninò nativitas.

Ut solidè plures in perniciosissimum errorem scripserant, ita & jucundè aliqui ; sed supra cæteros placuerat ille, qui amœnissimo commento (quod quia breve est referam) traduxerat

xer
H
I
alic
ver
cur
dis
lin
om
que
ban
tu,
per
pro
pen
cun
nal
suas
min
ade
abje
prel
scel
prop
rent
Satu
tibu
met
les
mon
qui
Cup
dunt
festin

xerat Astrologos. Titulus erat, *Astra Damnata*.
Hæc autem lepidæ fictionis series.

In ipsu Olympi vertice, sub frondeo tecto
aliquos Deorum Jupiter ad convivium voca-
verat, Saturnum scilicet, Martem atque Mer-
curium; & ne quereretur sexus alter se à viris
dispici, Venerem quoque, & cum fratre Apol-
line, Dianam. Ut hilariùs epularentur, curas
omnes Dii posuerant. lætique plenis scyphis,
quod alternis propinabat Ganymedes, bibe-
bant suum nectar, cum subitò ingenti strepi-
tu, non sine Numinum tremore, mons totus
personuit; nam ex veterum gygantum scelici
propè audacia dudum timere didicerant. Re-
pentini tumultus causa, aliquot nocentes, qui
cum ob nota scelera comprehensi, ante tribu-
nal sisterentur, tanquam ipsorum Deorum
suasus sanctissimas leges calcaissent, totam cri-
minum invidiam referebant in Numina, &
adèd fatua plebs, ut ad primas nocentiù voces,
abjecta cœlestium reverentia, clamaret, com-
prehendendos esse Deos illos, qui authores
scelerum dicerentur; neque arduum facinus
proponi, cum omnes simul otiosi accumbe-
rent; & Jupiter suum fulmen, suam falcem
Saturnus, Mars gladium, ut inutilia convivan-
tibus arma posuissent: nec tum potenti virga
metuendus esset Mercurius, aut Latonæ pro-
les sagittis, quibus confossa Niobes familia
momento interiit, & Venus iræ ministrum,
qui noxià cuspide feriret hostes, non duxisset
Cupidinem: denique fatum, cui & Dii sub-
duntur, ita de illorum sorte disposuisset, ut si
festinanter in suprema montis conscenderet
civium

civium manus, omnes unà capi possent.

Religionem omnem abjecerat vulgi furor, & sibi multum gratulabatur insania quod non homines petebat; sed Deos. Primum quidem silentio conscendunt missi à ceteris cives; sed mox ut ad summam planitiem pervenire, & in ingens spatium effusi, locum ambierunt, ubi longo imperio fatigati ad curarum remissionem Dii diverterant, quasi fuga Numinibus præcisa, exultabundi, illum clamorem edidere quo convivii hilaritas simul, & Olympi quies excussa est. Neque mora: frondeam porticum subeunt, insalutatisque Numinibus una vox omnium erupit, postulari Deos, qui plurimorum scelerum accusati à conscis, si quid in patrocinium cederet, apud æquissimos iudices causam dicerent.

Diis indigna visa res; sed consensum ab invitis extorsit necessitas, & multum ad specimen innocentie erat, quod libenter ad tribunal viderentur accedere. Ergo siente Ganymede Jupiter quasi volens suo Olympo deductus, ceteros Deos ita fato consentire docebat, ut etiam sue dignitatis admoneret. Visiis Numinibus tota civitas novitate spectaculi primum stupens, mox effuso cursu; ut etiam loquentes audirer, ad forum contendit; Illic Ptolemæus sedebat Radamantho rigidior, nec humanioris vultus senes undecim, qui ex eminentis scientie fama Urani vocabantur. Hos ut Mercurius vidit, in aurem Apollinis demissus, jam quid iste iudex statuatur scio, inquit, virum novi; nullum scelus ab hominibus patrari autumat, nisi quod compulsi peccant, adigentibus Diis & eadem

eadem
virtu
lium
dere
U
lesti
bat
argu
solvo
ut or
bus
Me
utere
plebe
Ptole
dicer
att u
nunq
nem
toros
patri
etiam
pecta
quere
giam
non h
sceler
nisi sp
Du
que se
forum
rente a
ut cæ
coleba

eadem infania decepti senes isti, quidquid in virtutem pugnat, nobis impingunt, ut mortali-um crimina ad innocentiam videantur accedere, dum nos auctores habuerint.

Ubi hæc dixerat, siluit; nam quia cæteris cœlestibus eloquentior erat, & ex ejus ore pende-
bat optimæ causæ foelicitas, quærenda erant
argumenta quibus apud Ptolemæum se Dii ab-
solverent. Interim urgebat tacentem judex
ut oraret, non semel objectis criminibus qui-
bus dicebantur suam sanctitatem polluisse.

Meditante diutius Mercurio, quo exordio
uteretur, ad inopiam juris referebat rabida
plebs cogitabundæ sapientiæ silentium. Tum
Ptolemæus. Quid tu verò, Mercuri! qui ceteris
dicendi copiam inspiras: tamd ù files? aut farc,
aut ut mutus pœnam cum tuis sodalibus subi;
nunquid isti nocentes vestris consiliis sangui-
nem fudere? rapuere alienas opes? invalere
toros; in cives quoque suos sumpserunt arma
patriæ militiæ desertores? Nunquid & vestra
etiam manu impulistis ad facinus? Non ex-
pectavit Mars donec Numinum interpretes lo-
queretur, sed iracundia calens, iuravit per sty-
giam paludem (nam majus sacramentum Dii
non habebant) flagitiosè ea sibi suisque sociis
scelera imponi, negavitque mortalium ullum
nisi sponte nequam esse.

Dum sic insultantium hominum, Deorum-
que se frustra purgantium mixtis clamoribus
forum strepit, interim Dii minores fama refe-
rente audiunt quid illis septem contigerat, qui
ut cæterorum principes majori orbis religione
colebantur: & quia communis injuria erat,

omnes uno consilio, uno agmine festinant ad vindictam. Ingens Numinum turba: præcedebant tanquam lictores, Pallor & Febris, qui suo adventu amoverent cum plebis, tum iudicum audaciam: neque arma Diis ultoribus placuerant; sed verbera & fustes, ut ipso genere vindictæ maceraretur insolentium hominum in Deos temeritas. Non expectavit venientes concio: statim adfuturos esse ut rumor in forum perlatus est, dirigit primum populus, mox ipso timore incitante fugere omnes, ut in illo motu facillimum fuerit reos, quos unâ cum Diis adduci voluerant iudices, debitis suppliciis elabi.

Ergo præter Ptolemæum suosque assessores qui præ senectute festinanter se subtrahere nequiverat, nullos Dii inveniunt quibus furorem admoverent. Stabant constricta loris septem Numina, & horrore spectaculi exacuebant cæterorum Cœlestium iram. Reddita libertate postulaverunt, ut soli sceleris vindices essent, qui contumeliam acceperant. Annuere petitis omnes. Igitur Jupiter, Saturnus, Apollo, Mars, & Mercurius fustes sumpserunt, ut viriliter ferirent; Venus & Diana virgas, quod fœmineo ardori magis convenire viderentur. Tum inejulantes Astrologos, frustra que obsecrantes sibi parci, impetu ruunt: & ut cœlesti iræ modum posuit vulnere livor, cruorque, diu cæsis cædentes imperaverunt palinodiam.

Ea erat, ut faterentur, mortales suorum scelerum authores esse, non Deos: si quid influerent cœli iniquius, non eo cogi voluntatem

humana

hum
tran
pron
tri q
Supp
mna
rat,
rùm
dere
stine
de fr
terif
Ra
vera
tute
ipsâ
totan
nexu
non u
spar
tos,
blivi
nauti
nesis
die a
quem
dicul
causa
qui a
natur
dis ve
Ve
re, q
strolo

humanam, seque pravitatis ut & probitatis arbitram, sed ad summum induci. Fortuita latere prorsus Astrologos, nec de illis scientiam dari quæ sponte vel elegit homo, vel respuit. Suppliciter tamen petentibus ne omnino damnaretur Astrologia quæ sic in Deos peccaverat, concessum est, ut de syderum motu quantum vellent loquerentur; & quia fabulas vendere consueverant, nec facilis est solitorum abstinentia, etiam permiscere Dii, ut de morbis, de frigore, atque aestu, de siccitate, ac pluviis cæterisque hujusmodi impunè mentirentur.

Rationibus aliqui in Mathematicos pugnaverant; nec ardua res fuerat ostendisse eam virtutem fingi, quæ momento cœlis delapsa, & ipsâ stellarum festinatione tam citò evanescens, totam vitam manciparet. Sub eodem syderum nexu plures quotidie homines nasci, quorum non una vivendi ratio, dissimilis fortuna; dispar exitus; & ineptè dici finire discordes ventos, fluctus intumescere, ipsum nauclerum oblivisci suæ artis, quod aliquis qui navi vehitur, naufragii legem nascens acceperit; unaque generis sit veluti pelagi fatum, quo cogatur statâ die agi in rabiem, ut ille, destinata hora pereat quem omnino mergi suæ stellæ voluerunt. Rideliculus quoque asserere, ita convenire omnes causas interitus, ut necessario aquis ferri velit qui ad illas damnatus est, tunc cum paratur à natura tempestas, & insidum mare placidis undis vectores ad certum naufragium invitat.

Verùm quia falli homines amant, & fallere, quærebat adhuc apud judicarios inanis Astrologus, unde ipse magis deciperetur, aliosque

que eluderet, & ad suę artis vanitatem ampliores conjecturas, grandiora verba colligebat quę daret lubentibus. Superstitiosum laborem! inquiebat apud se Gyges: sed & spei, si quid faultum promiserit, longissimum cruciamentum; dereriorisq; fortunę, quam & pari audacia pręnunciat; maturatam calamitatem! nam quis hujus artis fructus, nisi ut proluxa solitudine commodos successus expectem, timeam malos, donec temporum lapsu agnoverim ea in arte nihil esse tuo errore certiùs, nullosque hominum ineptius allucinari quàm qui se prophetas ex stellarum consortio jactitant, & tanquam orbis oracula fidenter promunt, quidquid occultante Deo nondum tempus evoluit?

Impostores hos ex merito damnavit Augustus Tiberius, licet aliquando consuluerit, multavit tamen. Vitellius jussit Italia excedere; Domitianus combussit, ut illustri supplicio ambitiosam culpam luerent, & exigent, qui etiam noctis sydus est, agnosceretur quid peccassent in tydera. Apud nos tamen, ô pudor! recurre agunt, nihilque jam communius, quàm dissimulante Magistratu, non sobrias natiuitates texere, fortuitos eventus, libertatis humanę consilia revocare ad stellarum imperium, & tot principum decretis castigatę arti eam adhibere fidem, quam vix damus Christianę veritati.

In eadem bibliotheca alium hominem agebat longè diversã sollicitudo: occupatissimus videbatur, & aliquid spei haulisse à libro quem in manus sumplerat. Ad eum cum accessisset

Gyges,

Gyges
ter
lati
rent
esse
con
occu
nisi
min
aut
nem
ham
con
eam
ribu
live
V
te
colo
face
calig
prom
batu
acue
C
voca
illo
cum
conv
tur
gea
tas
diu
inep

Gyges, agnovit quàm inutili studio tam contentus incumbere. Codex erat ex hebræo in latinum versus, qui ad majorem operis reverentiam, in ipsa fronte lectorem monuit, sacra esse quæ illic traderentur; prophanos arceri à conspectu: eumque diris devovebat qui in occultæ philosophiæ penetrare vellet admitti, nisi esse Sacerdes, aut Levita. Præmissa comminatione, arguentis probabat gravissimus author, inferioris metalli in aurum conversionem esse possibilem: deinde per Deum Abraham, Isaac, & Iacob religiosè jurabat, paucis concessam à Deo, sibi tamen revelatam fuisse eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, tanto fortunæ dispendio incassum quaerere.

Verùm auri conficiendi leges magna ex parte ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, ut ipsi Oedipodi desperationem facerent. Nihilominus frustra conantem in caliginosa illa documenta virum iacitabat promissi magnitudo, nec ingratus labor videbatur, qui propositis tot opibus cupiditatem acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretiosa vocabula, ac tenebras Cimmeriis densiores in illo codice Gyges advertisset (nam legebat cum alio) ita secum. Ille vir, qui metallorum conversioni tantoperè studet, non mihi videtur Astrologo sapientior; artem sectatur quæ egeat: nam quæ tandem prolixi operis utilitast ignium, quos frustra accenderis, fuliginem diu bibisse, & in illam incurrisse inopiam, quæ ineptæ diligentiae nunquam non merces fuit?

Multo auro quærent aurum metallici homines; quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud unquam perveniri, nisi per ipsum. Diceres Numen imitari metallorum principem: nam & suos adoratores habet, & adipiscendi leges eædem censentur apud alchimistas, quæ ad obrinendum Deum Christianis datæ sunt. Etenim in se ducit Christus tanquam via, & ad se perducit tanquam patria; sed nunquid non istud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam se dat quærentibus, inquirunt, nisi auro itinere sint usi, ut ad aurum, scopum laboris, & votorum finem deveniant, Nugatorum hæc disciplina, ut scilicet profusionem illam opum excusent, quam gradum ad illas profitentur, & eâ ipse decæptus dives aliquis, dum confectatur copiosius aurum, imprudenter sinat illud deperdi, quod sine clibano; sine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita investigantium aded nota est processu temporis tenuitas, ut ex rei familiaris penuria, & pannofo cultu pertinacem alchimistam penè à cæteris secernas. Huic tamen studio hodie non pauci se dedunt, cui postquam diu sudavere, ignem suum majori religione foventes quàm vel olim suam Vestam sacrarum virginum sedulitas, demum una dies multorum annorum spem metit, & totum operosæ diligentiae præmium, laboris ipsius pœnitentia.

Sed & si aurum arte sit, nolim certè invenire secretum, quod nisi jacturâ libertatis in alios haud possim effundere. Nam si deprehendar,

dar,
mi
tus
qui
rum
capt
cre
ter p
sine
ves
mea
furt
veri
de s
jam
refe
veri
fort
ptoc
avan
se vi
rent
jus
gura
fort
gur
que
star
F
gen
prof
satis
ces
sè ex

dar, statim à Principe custodes adierunt, qui mihi tanquam reo advigilent, ne elabar, invitus damnabor ad opus quod elegeram; & quia pretiosus ero meo Regi, quæ pretiosorum omnium fortuna est, mea quoque erit captivitas. Tantum verò arcanum nulli concedere labor esset scientis; studia licet foelicer processerint, ingrata sunt, si sileas: nulla sine socio jucunda possessio est. Nolo ita dives esse, ut cogar abscondere meas opes; ut timeam frui, ne usus me prodat, & suspicionem furti faciat opulentia, cujus ego causam celaverim, ut libertati meæ contulam: Sed cur de successu laboris, tanquam dari posset, mihi jam imaginatione blandior: Plurimos certè referunt, qui fauste circa hanc artem sudavere; verùm audacibus coëptis quondam faverit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingenii sui luce discutiat? In avaritiæ spem simul atque supplicium scripsisse videntur authores isti; celant, quod ne celarent, edidere involutis locutionibus, ad majus scilicet inquirentis negotium, addunt figuras obscuriores, & in tantâ caligine si quid fortè luminis curiosum animum solatur, fulgur est, aut tristissimi solis quidam radius, quem vix nube emergentem urgens & circumstans vapor obruit.

Felix cui non est nisi ad licita, & ad vera ingenium! sed pudet ea tantummodò nosse quæ profiteri salva pietate possumus; & quasi non satis pateret superbis animis veritas, in mendaces disciplinas & plerumque nocivas ambitiones extendimur, fluviorum more, qui tumentes

ripam indignati innatant agris, & ipsa sui licentia cœnoli sunt, cùm prius solitis septis conclusi, ut commodè ad gentium usus, ita & nitidissime fluerent. Sed ecce novum Gygi spectaculum, tabescentis scilicet invidiæ operosam plane diligentiam.

Aliqui sunt, quos sic aliena fama discruciat, ut nullam ægrius calamitatem perferant; quoties novum aliquod sydus in conspectum prodit, & insolentia fulgoris admirationem orbimovet, latrant ad lumen, nec placantur rabidi & acres, nisi nube condatur claritas illa, aut vertente cœlo occidat. Ex isto Zoilorum genere unus librum recens editum legebat, non ut cruditor inde evaderet; sed ut si quid peccaverat author, colligeret errores, qui in egregium opus incuria scriptoris, aut oblivione irrepserant. Neque solos defectus notabat; etiam quandoq; in optimis inveniebat quod inficitæ tribueret mordax animus; & ubi dignitate rerum, aut subtilitate ingenii cogebatur ad reverentiam authoris, tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquissimam diligentiam cum ex charta agnovisset Gyges in quam suas notas referebat criticus ille; O perversum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores isti, nisi quod suum est, cum tamen aliena miseratione plus cæteris mortalibus egeant; mendosi censores, punctis suis digni, & ex ingenii tenuitate ad illud amaræ scriptiōis institutum compulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facilissimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argu-

Argumentum suum invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria, major, si in amplissima rerum serie non allucinatur ratio; si a se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito viatori, & in multum iter succincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpius intercisæ viis viæ; sylvæ variis callibus incertæ, aut ipsa dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis: præcipitia, montes: nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. Gravissimis certè curis ingentique labore se exonerant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio scriptoris alicuius mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere: ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit aliter; Egregiam verò laudem / priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem auctor ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ similimam, quæ seipsa non stat, ipsique muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti convitantes, quòd magnitudine cœpti territi, suarumque conscii virium, etiam argumenti inopia laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine

nec ipse Phidias fecerit : semper in aliquo ars peccat , si arduum ac grande opus aggreditur ; & necessariae culpæ solatium est , naturam , quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit , sæpissimè errantem intueri . Nullus scriptor adeò insons , ut apud severum judicem omninò se possit absolvere . Post tot annos adhuc , citantur ad tribunal Homerus , atque Virgilius ; Cicero patrono indiget , qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam asserat ; Ennianas phrasas objecit illi aliquis ; nimiam in verbis mollitiem alter , numerosque qui plus justo ad musicam accederent . Ita fert humana conditio , ut quidquid à nobis fit , saltem ex parte reprehensioni pateat ; sed absurdius nihil , aut iniquius , quàm maligno calamo aliorum lapsus perstringere , ut suprà errores positi videamur , qui tam solutè , tam protervè arguimus . Stulti est , optimam messem damnare , quòd inter segetes , extra agricolæ curam , inutilis aliquot plantæ eruperint : Genius ille , qui non libenter bonis immoratur , & ad solatium suum errata quærit , ut corrigat , muscis similis est , quæ non satis partibus , sed putidis adhærent .

Quotquot hodie eruditi viri scribunt , eodem quo Achilles fato videntur geniti ; suos enim Therſites habent , qui generosæ virtuti convitiantur ; verùm facili ira plectendos , cùm ad hoc satis sit , vel pugno , si illo uti placuerit , vel contemptione , qua digni sunt , ineptè garrientes castigavisse .

Calumniam vocat Augustinus illam nominum impositionem , quæ purissimis stellis

adulterorum Deorum, furiosorumque crimina videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens? non curant sydera, inquit, quid de illis mentiantur Astrologi, quid schola vomat; constantissimè fulgent, & æquali semper motu exercent cursus suos. Majori offensâ claris authoribus insultat invidorum grex; ferantur tamen ut suus illos genius incitabit: magnam orbi injuriam facient ista lumina, si ob rabularum impudentes querelas quiescant, ac lucere desierint.

Non omnium qui illic libros pervolvebant, ea insania erat, ut vellent vetitis, aut inanibus studiis, detineri; vel ex odio, ac dolore animi, in aliorum labores animadvertere; Aristotelem legebat unus; alter discobat à Seneca, quàm sit foelix, etiam in adversis, sapiens; quàm Deo dignus, qui in paupertatem, in dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit, Sanctiorem Philosophiam accipiebat à Chrysostomo Ecclesiastes quidam junior, & eo magistro. Pauli genium inducibat, ut Christianæ veritatis securior interpret esset, & in perditos mores utilius invehetur. Nec rationes tantùm, aut acumina; sed figuras ipsas, quibus concutitur animus, quem argumenta vix moverant, studiosè colligebat, & ad Promethei similitudinem, veluti cœlo admotus, sacrum ignem rapiebat, quo deinde frigidos auditores incenderet.

Ad hos, maximo gaudio affectus Gyges; Isti libros norunt, inquit, cum quibus honestè, atque utiliter amicitias contrahant: utinam pari prudentia ac successu cæteri studerent.

nec alios literatos haberemus, quàm qui sapiunt!

Cùm hæc ille mente agigaret, librorum præfectus legentes admonuit, horam adesse qua jubebatur egredi, & dimissis qui illuc se studiorum causa contulissent, bibliothecæ (in crastinum, eodem quo solet modo referandæ) jungere fores. Ita studentium labor finitus est, omnesque discessere.

REGULI.

Virorum qui tum regia negotia curabant; solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nullus civis publicam quietem lacefferet; sed à finitimis pericula imminebant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum, propiore maiestate. Hæc cum agerentur, paucissimi tamen ex viris nobilibus sponte ad Regia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perrarò ab ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in provinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut tenebræ innixus, adventantes in equis conspe-

spexit, sumpsit annulum; mox faciliè in illam domum, ad quam pergebant equites, admissus cum cæteris. Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in triclinium amicissimi hospites successere, plurimus de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temperum conditione, & regi exercitus non una apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, felicitate, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Ea ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges; & quàm securè audaces sunt nobiles isti! inquebat, quàm faciliè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent: O si veros non metuant! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitan, nisi in tricliniis, non videre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formâ, commodissimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint?

Proh dedecus! isti magna ex parte ensemerunt, ut nihil pro patria agant, nihil audeant, & fortitudinis imagine obvelent segnitiam suam. In ipsis Galliæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovent ignes; diu, ac validè in nos paratus, despicit tumultuaria arma; seros milites; tyronesque, quos exercitatus subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipse in castris est, & quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd ad forum sunt

inutiles; & ore minaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & inclusi, regias cohortes disponunt, hortantur, promoven? lepidi duces, in quoscumque sumant arma certissimi reportare incruentas victorias. Ita pictores conflant exercitus, praeliorumque imagine telam implent, nihil à militibus metuentes, qui penicillo authore prodierunt, eodemque cadent, statim ac novo labore in eadem telâ artifex ludere volet, & fecisse pœnitebit.

Quam turpe ad tubam non moveri istos nobiles, qui idem ceteros dignitate antecendant, ut ex ipso honore, ubi respublica periclitatur, & Rex hominibus indiget, invitentur ad obsequium! Plebis est, corpor iste, quæ non nisi coacta, aut receptis intra viscera hostibus, commodat manus? & solum præsto est, cum aut à principe imperium instat, aut ab armis, jam penè circa focos rutilantibus, periculum.

Novertat Gyges, nobilibus viris igneam esse indolem, nec amantem quietis; ideoque in venationem immodicè pronam, quod ille labor quodam praeliorum simulachro pugnaces animos oblectet, & in ferarum mortibus, (maximè si insequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam suam tutatæ sunt) adumbret meliores victorias. Cur ergo, aiebat, vacant isti? cum liceat ferri in hostes, nullumque possint e tendere pugne theatrum invenire patentius aut illustrius, quàm quod nunc exterorum audaciâ gallicæ virtuti excitatum est?

An forte ex illis sunt quos campestres Regulos

gulos vocant, & periculoso honori præferunt, quod nullo discrimini patet; villaticum imperium? Certè nihil regno dulcius, si pacatum, aut saltem nulla in eo insurgat potestas, quæ timeri digna sit. Rusticos habent pro subditis viri noles: in ista agrestium turba, ut audire, sua purpura sæpe conspicui, ad eò principes agunt, ut qui illos in pagis suis viderit, putet Reges esse, ita licenter potestate sua utuntur; sibi solvi tributa ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuste, servulorum satellitio reluctantes quolibet cogunt ad opus; canes sibi nutririjubent, ut qui vel currentem leporem intrinsecus non audet rusticus, illum tamen capiat domino suo.

Cum sic cogitaret Gyges, illique varia de bello loquerentur (quippe illud ex historia noverant; & pluribus sæculis mixti, pugnauerant aliquando sub Alexandro, Scipionis habuerant pro ducibus, Cæsari fuerant à consiliis) agrestis quidam derepente in thielinium irrumpens, horrendo prorsus spectaculo omnium oculos in se convertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis mixtus cruor ita mutaverat speciem ut vix posset agnosci, qui acceperat injuriam. Premtentibus suspiriis anhelum pectus erat, urgenteque dolore interclusa vox, ante stupentes poscentesque unde illi hæc perniciēs, per longum tempus nihil satis significans Sacerdotem cui crederent, accepti vulneris religiosum testem secum duxerat rusticus, & ut consummato illo impetu qui atrocissimis mœceribus ad primos adstantium contuitus verba intercidit,

pacatiùs ingemere misero concessum est; ante dominum domus supplex, tremensque (nam dubitabat an vel lusus audiretur) in hos sermones prorupit.

Ecce me, filii tui miserabilem hostiam; cerne, ut ferro non pepercit impotens ira; neque solum caput sensit quid fureret, intueri repetitis ictibus fractum corpus, livore tumentes lacertos, & si nudum conspici fas est, agnosce quoque in humeris non disparem insaniam: heu me qui mortuo fratri nimium fidelis, dum unicam ejus gnatam quam mihi decedens reliquerat, non alia charitate apud me teneo quam si illam genuissem, tot procellis locam dedi! Ne quare quid peccaverim, crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, si irritum volens testamentum parentis, eam alteri in sponsam concesserim, quam quem ille nuncupavit. Diu est quod ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario tuo tradi vult, qui junior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, sed submissè, sed orans ne impari conjugio, quod & ipsa puella horrebat, nos afflitos vellet, laderet sanctos quibus religio debebatur. Nihil nostræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valere; invitam ab invitistulit; & quia injuriæ haud satis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam sibi insensum rebellemque, in cæterorum exemplar (ut ipse retulit) qui talia auderent, ita me multavit filius tuus, ut in ipsos, sicarios, Numinisque contemptores mitius à iudicibus decerneretur. Tu pater, aut filium imperio cohibe, ne ultrà sic sæviat, aut in totum

tum
dav
cet,
neq
A
tiné
nim
rust
bitri
guic
men
mat
ter c
obse
esse
& ta
lam
nolu
quic
cent
tam
mut
stim
exce
tas,
prio
V
dos,
pare
risq
rior
N
tis
nius

tum mori jube, quem ille omninò non trucidavit; lubens solvar, neque enim corpus placeat, accepta injuria, cui mederi vel solertior ars nequeat, jam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ prius amicuerat extincta est in omnibus misratio; dicebant enim jus nobilium esse, ut in obnoxios quosque rusticos omnia possent, nec nisi ex illorem arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in conjuges. In mercedem solvi diutini famulatus ejusmodi matrimonia, nec gratiori spe conductos fideliter constanterque dominis adherere, qui ad obsequium sumebantur: rusticis familiarem esse eam audaciam, ut jugum excutere velint; & tædio suæ sortis dedignentur patientiam illam cui nati sunt. Merito vulneratum qui id noluisse quod imperaverat dominus; & si quid in raptu injurium legibus esset, crimen censeret illius, qui neptem postulanti domino tam superbe negaverat. Rediret igitur in domum suam instructor, satis sibi concedi existimans, quod ejusmodi querelas aure placida excepisset vir nobilis, mendaciis utique referatas, dignasque quas averfaretur ac fuste commprimeret.

Vera tamen esse ea omnia affirmabat sacerdos, petebatque virginem patruo reddi, ut ex parentum voto nuberet, ubi aptam viro, curisque familiaribus præstitisset ætas maturior.

Non is erat nobilium sensus, ut ad sacerdotis monitionem vellent in rusticum humanius agere; sed dum ille luget, & superbe am-

mo

movetur à conspectu, alibi melius fufurus la-
chrymas fuas, adolefcens intrat cum epiftola,
quam ut domino tradidit, ceteri officiofè
paululem fecedunt, ut ab illis remotior, fuus
codicillis liberius incumberet. Medios non-
dum abfolverat, cum percurrentis vultum in-
vafit fubitum incendium, & mox voce acriter
fublata; nifi in ruflicos aalterius agimus in-
quit, tota ruit nobilium exiftimatio, reveren-
tia, potestas. En agrefitium illorum novum
facinus, en quid aufi in alterum filium meum!
Is verò contextus epiftolæ erat.

Ut noveris, Optime pater, quàm protervè
in me peccare ruflici foleant, difce inconditæ
temeritatis novum aufum, & ex poftrema in-
juria collige, quàm non leniter habendum fit
iftud hominum genus, ut in officio maneat.
Agros qui nullius erant, ne absque domino
effent, jure nobilium tibi fumpferas, prohi-
buerasque ne in pofterum ruflicorum ullus
in eos fua pecora intromitteret: Per aliquot
menses obfequiofi, tandem mutato animo ad
priftinum morem, inconfulto me, rediere, ea
etiam fronte ut dicerent te pagi tyrannum, te
agerbiffimum hoftem, qui incolarum pecu-
des, quarum lacte nutriuntur, folvuntque an-
nuatim duriffimum veftigal, ab folo illo arce-
res, in quod ex veteri ufu, æquale jus eft omni-
um. Nec verentur quas obtinuifti nuper à
principe literas publicè calumniari, tanquam
in commune damnum leviterque conceffe
fint. Omnia vitæ fubfidia fibi eo diplomate
eripi furiofè inclamant; teq; mulctam magis
à principe quàm ampliores agros meritum,
qui

qui fraude, emptoque regii confinii suffragio tam foedè, tam audacter majestatem luseris. Ea insania incitati, suos greges in tua pascua plurimi illorum deduxere, quibus servorum meorum manû validè amotis, iterum rebellat rusticana contumacia. Hanc premere (in tantum crevit) jam nequeo, cum maximè ad illorum questus sacerdotes accesserint, ob hoc maximè infesti, quod (ut palam queruntur) sub plebeiò nomine, nobiles viri invitis templorum rectoribus, decimarum redemptores ea sibi bona adscribant, quæ altaribus vota sunt; tu consule, tu jube, optime pater, quid fieri in tanto negotio oporteat. Si vi agendum est, & imperas, auxilia mihi dari à vicina nobilitate sedulus curabo, & in castigandis rusticis segnem non habebis filium tuum, vale.

Ad epistolam indignabundi omnes dixerunt plecti debere rusticos; convocandos ex amicis qui contumaciâ illam comprimerent, opemque promissere. Quod ut audivit Gyges, O Regulos! ait apud se, quàm insolenter concessis titulis abutimini! Ad hoc ergo stirpis honor ut agrestes pro mancipiis habereis? ut periret, etiam apud subactos, conjugiorum arbitrium, quoties vestrorum aliquis sponsæ inhiat, quæ egentem, & sordido famulatu notissimum, ab infima sorte erigat in honestiorum imaginem? Non ea est Regis adversus nobiles viros sevitia, ut præscribat quem cuilibet generum velit, si opulenta virgine notus est; Neque enim legitimè jussis conjugii potest ipsa majestas illorum fortunas augere, quos ex servitiis, aut ex charitate æstimat. Et hoc ta-

men

men audent isti ! O affectuum humanorum haud ferendam tyrannidem ! Non bene coguntur matrimonia , quibus conciliandis ideo amor præficitur , ut læto successu excludant , quæ compulsis patribus familiaris est , maritalis vinculi pœnitentiam.

Communes agros tollitis ! & ut solertius lateat iniquitas , sub emendicato diplomate sævit in vulgus ! An soli habitabitis super terram ? an de vobis , non de ipso Deo dictum est : Domini est terra & plenitudo ejus ? O egregios unitatis amatores ! ne vario incolarum jure terræ discretæ sint , alienes fundos patrimonio vestro jungitis ; Pacis humanæ cultores certè eximios ! ne mixtis hæreditatibus lites insurgant aut odia , ut omniâ vestra sint , religiose curatis ; Alexandro similami , dicere sæpius solito , se idco bellum orbi indixisse , ut sub uno Rege , iisdemque legibus foelicius ageret . Et vos etiam quis non dicat illo principe beneficentiores ? Etenim ut terrarum dominus fieret , nihil dabat ; vos saltem , ne ejectos agrestes , tristes habeatis , aut querulos , comparatæ hæreditatis leve pretium ad arbitrium solvitis .

Hæc illo cogitante omnes ad promissum obsequium festinavere ; si quid durum ageretur revocandumque ad tribunal , mercenariorum testimonio ac judicum cæco favore , rejecturi in rusticos .

Huic materiæ congruit , quod exactis quatuor mensibus Gyges vidit , cum ad amicum pergeret , qui ægritudine impeditus & solatio egens , illum per varias epistolas ad rus suum

invi-

invi-
sti-
otiu-
se a-
sum-
def-
viro-
ni co-
nem-

P-
fac-
ris :
am-
viti-
cipe-
dom-
xii-
pec-
ipse-
data-
audi-
jam-
exer-
vis ,
audi-
quar-
tâ fo-
delec-
dicâ-
quos-
ret ,
ro m-
ciosâ-
fuisse

invitarat. Festus erat dies, mite cœlum, & rustici aliquot in apertum fortè convenerant, ut otium fallerent, ac sole fruerentur: quid inter se agitarent homines isti, cupiit scire Gyges, suum tunc consulto indutus annulum, ne pedes videretur ab obviis: placuerat enim viro sic incedere; neque nummis, sed valetudini consulens, ad majorem corporis exercitationem equo carere voluerat.

Pueros amoverant rustici, & qui ætate ac facultatibus grandior erat inter illos, ita cæteris: Credite, nobiles isti possunt ad modestiam cogi: habent supra se quem timeant, sævitiam suam dediscant, si deferantur ad Principem. Scitis quid in Regem peccaverit pagi dominus, cui nos natalium sorte sumus obnoxii? nam de cæteris mirus curo: Amplam pecuniam acceperat, ut milites legeret, quibus ipse præficeretur: Et quidem quasi seriò mandata Principis ageret, pulsari tympana, tubas audiri per aliquot dies ambitiosè curavit, ut jam latè diceretur non temnendam partem exercitus, ubi convenisset in aciem tota belli vis, virum hunc debere moderari. Verùm audite fidissimi hominis diligentiam: non quàm feliciter dimicaret Rex, sed quàm privatâ fortunâ ditesceret, providit in ipso militum delectu dux egregius: satis enim illi fuit modicâ impensâ ineptos plerumque collegisse, quos etiam ex parte regis copiis subduceret, postquam ad inane spectaculum abitu- ro mox milite completi ordines, non suspiciosæ potestati tam vafre quàm turpiter imposuissent.

Ne-

Neque semel crimen istud admissum est: quoties ad maiorem virium suarum fiduciam jubebat Rex lustrari exercitum, vel ad horam supposititii bellatores destitutas viris turmas flagitiosè supplebant, vel infami inter ipsos duces commercio; idem sub variis signis, ad stipendiorum fraudem, mutuatus miles comparebat, tanquam in theatro luderet, nec de personarum sed de scenarum numero duntaxat inter armatos ageretur. Dolum hunc si Princeps noverit, de pœna non ambigo: scitis enim carnificis manu nuper præcisum fuisse nobile caput, cui penè præter hanc culpam nihil objectum est, ut tam turpiter caderet, Sed quia scriptis major fides quàm verbis est, ecce chartam, authore me, plurimorum manu subsignatam, quâ probatur armorum hæc ludificatio toties regio honori officiens, & infesta victoriæ. Nobis solum fido homine opus, qui ad aulam tantæ rei iudicium non cunctanter & intrepidè deferat. Quis vestrùm, ô viri! satis firmo vultu & animo erit, ut negotium hoc pro communi bono, nostrique iustissimâ ultione suscipiat, dum Rex non longè hinc abest, & solatia ruris captans, majoribus curis exoneratus, in rem nostram videtur commodior?

Cunctis diu timorè silentibus, unus tandem non ineptè censuit, rusticos ad hoc opus haud esse idoneos, qui nec loqui Principibus assueverunt, cultuque agresti ut & sermone aulicæ pravitati profectò cachinnum elicerent. Quid verò si & Rex ipse nobilium novis artibus delusus chartam hanc vel convitiis

ple.

plenam arbitretur, velut futilem omnino contempserit? Ergo hoc solum aiebat superesse rusticis, ut suos oppressores nullo vindictæ solatio ferant, usuque miserrimæ conditionis durefiant in malorum tolerantiam.

Cum hæc lugens diceret, ceteri pariter lacrymabantur, ipseque Gyges flebat; sed mox animum acuente misericordiâ, chartam tulit, quam datâ opportunitate deferret ad Principem: sed quod rusticis profuturum erat, acerrimum timorem movit, dum nesciunt, quis raptor hujusmodi scripti fuerat, in quo tot nomina conspici absque multorum periculo vix poterant, si inconsultè proderentur?

Post hæc jucundius ad amicum festinavit Gyges, quem cum per dies aliquod solatus fuisset suavissimis colloquiis, etiam illius opera de Regulorum tam pace quàm bello indecoris moribus, multo instructior in urbem reversus est: & statim ut scribendi otium fuit, hoc ordine digessit in charta, quodcumque de regulis & de castrensium stipendiorum explicatione non dubius acceperat. Laudata primum Majestate quod publicæ quieti, armorumque successibus, ubi belli necessitate jura fecerant tam studiosè consuleret, eorumque insuper fide commendata, quos Rex in curarum ingentium partem assumere voluerat, semim descendebat ad rusticos, vilem certè regni portionem si facultatem respicias, verum non despiciendam, si numerum, utilemque Principibus ipsis laborem attente perpenderis. Ab his enim plerumque fit militia robustior & auctior gaza, in quam cives profecto minus

con-

conferunt, ut tota ferè regni vis atque dignitas constare videatur rusticorum nervis, abjectissimæque fortunæ diligentia.

Deinde quàm simpliciter vitam degerent, quàm constanter obsequentes essent, quàm inepti ad illa audenda promovendaque scelera, quibus pulsatur regia dignitas, nisi Nobilium animis ac pervicacia compellantur ad facinus, insinuat Gyges, & verborum lenocinio Regem optimum, jamque misereri facilem, ampliori humanitate inclinabat in agrestes. Illorum verò sortem maximè desolebat, quòd in pagis tot regulorum dominatu ita premerentur, ut si ex iugo & labore æstimanda sit natura, pecudes potiùs quàm homines censueris. Nulli datur agello suo tutè frui: si ad latiore Domini habitationem, vel ad ferendas arbores, quæ longo ordine ad illius fores adventantem quemque ambitiosè deducant, videtur commodum, deferenda est miseris paternæ hæreditas: pretium, ex eminentis imperio: rusticorum culpa, quòd de obsequio vel modicum deliberant, quòd spontè non pereunt. Ad eliciendum consensum adhibentur min: servorum non raro iussæ manus: & valida sævæ potestatis argumenta, fuites. Quidquid annuorum reddituum debent viris Nobilibus rustici, si non suo tempore solvitur, vel agnellis ex pauperum grege, vel etiam ovibus, cæterisve quæ rus alere aut procreare consuevit, emenda est dominorum patientia; nec egestas excusatur, quod elementa nihil dederint, unde diligentius cogi pecunia potuisset: regulis rusticorum mora vel duplex fructus, vel crimen est.

Cum

Cum hæc Gyges in charta conscripssisset, addidit quoque Regis injuriam videri, si tot nobiles summi imperii imitatione id audeant, quod subditis non licet: Et tantæ sævitæ subjaceat, quæ germanæ potestati tam libenter obsequitur, solvitq; justius vectigal rusticorum simplicitas. Sed ut Rex in agrestes esset proclivior, causam illorum regiis negotiis ita Gyges attexuit, ut ostenderet rusticorum tyrannos plerumque eosdem esse, qui militum stipendia in privatos usus converterent, magnoque armorum detrimento extenuarent legiones, quibus excitandis Principis ærarium tanta sui jactura laboravisset.

Qua ratione luderetur facillimus Princeps, narrabat per singula: peccatum illud jam in morem transivisse apud viros nobiles, nec in furtis numerari, quod infcio Rege sic rapiunt. Inde fieri, ut rarus miles ingentibus Regum cæptis non sufficiat, & in vexandis rusticis atrox sit, ne deficiente stipendio illis omnino subsidii destituatur, sine quibus agere vita non potest, aut qui inter copias est admissus, officio suo defungi. Hinc sit ut egenos prædonesque pro militibus exercitus habeat, Patriæ etiam suæ juste timendos, quacumque profecturis in hostem iter fuerit; focos enim suos tam expilat armata paupertas, quam hostium. Insistebat maxime quod variis temporibus aliquot urbes eo rectorum peculatu suis orbatæ præsidii hostili solertia patuissent: curaret ergo Rex, ne illa arcium solitudo, dum privatis quorundam hominum rebus mirifice consulit, publicis noceret: neque enim in ipso

pfo hostium confinio sapienter civitates custodiri quas in exitium comparat occaecata dum providentia, & ad summę pacis veluti ostentationem vacua militibus securitas.

His, ut tantę rei conveniebat, nervosio sermone explicatis, etiam aliquorum nomina promebat Gyges, qui regię militię impendio suas ita facultates auxerant, ut cæteris peccandi cupiditatem simul & audaciam suo exemplo facerent. Non paucos tamen aiebat inventi, qui sordes has omnino averſarentur, dignos planè quos Rex fidei memor ad altiora promoveret. Cæterum ne Regis justissima vindicta ad sævitiam diceretur accedere, sit tot Nobiles plecti imperaret, quor in creditam sibi militiam tam turpiter deliquerant, culpam hanc pulcherrimè utiliterque plurimis posse condonari, si paucorum damno admonerentur, quanto sui periculo deinceps nobilium ullus crimen illud admitteret.

Ubi hæc Gyges exaravit, rusticorum querelam cum sua aptissimè compactam defert ad Regiam, qua tamen ratione illam in matris Principis trajiceret inſcius adhuc; sed anxio sollicitudinem mox abstulit cursor cum coedicillis advemens; nam ut hos, multo cum honore, expectanti Regi porrexit, ea subtilitate Gyges suam chartam ad illius pedes devolvit, ut inter tot epistolas, vel cursoris vel Regis ipsius incuria videretur cecidisse. Dum humili obsequio colligere abjectam omnes festinant, purpuratorum unus cæteris diligentior eam obtulit Regi, quam ut solvit ille, nec ullo deprehendi indicio posset cujus manu con-

con
oc
qua
ad s
talib
rias
est.
amo
quis
vulg
suu
ne la
ex v
quoc
Q
stena
quid
digu
non
fatis
impu
tesce
In
nis a
culu
quere
jube
ci tit
injust
gi sui
fet,
qua t
sævie

conscripta, aut unde mitteretur, acerbissimis oculis in attonitum cursorem intueus, petit qua audacia ejusmodi codicillos sine nomine ad se perferendos accepisset: sed negante viro talibus se literis infimasse suum munus, in varias cogitationes Rex perplexasque delapsus est. Verum sensim redibat Principi vultus amoenior dum legeret, nec multò post; quis, quis (ait) ista me scire voluit, amicus est, non vulgari præmio certe donandus, nisi nomen suum ex animi dissidentia, meique ignoratio- ne latere voluisset. Neque tum plura Rex, ne ex verbis aliquid illius consilii palàm fieret, quod ad tempus celare constituerat.

Quid monuisset author scripti non tarde ostendit insolita judicum in ejusmodi fontes in- quisitio; sed ex Regis miseratione, regnan- dique solertia fuit, quod clauores, tanquam non peccassent, inter fidißimos computati sunt: satis enim si inferiorum multa dicerent non impunè fore, si quis in posterum nequiter di- ceret ex militum stipendiis.

Inter calamitosos quibus gratiæ spes om- nis adempta est; præcis cervicibus, specta- culum sui fecit. Nobilis ille, quem rustici suis querelis in crimen vocaverant; & quia sic jubente Rege judices pronunciaverunt, dupli- ci titulo illum plecti, quod militum stipendiis injuste potitus, etiam in agrestes tanquam pa- gi sui princeps summam potestatem exercuis- set, compressa fuit illa Nobilium dominatio, qua tot Reguli esse videbantur, quot in villis sæviebant.

EDACITAS CASTIGATA.

Interim, quia sacrum tempus instabat, plurimi desipiebant, & in novas voluptates ineptissime solvebantur. Aliqui in curribus, plures in equis, major pars ad humiliorem infaniam coacti, pedites ibant; & per vicos, vario larvarum spectaculo vestiumque insolentia insulsa plebis admirationem, risum, clamores excitabant.

Donec furor ille se poneret, & pacatius per commotæ urbis regiones viatores incederent, decrevit Charmion domi hæc, & eorum quæ viderat texere historiam; ea ratione, ut magis curatio morum esset, quàm gestorum narratio. Nam licet plurimi authores scripssissent de moribus; omnes tamen pridem decantati argumenti prolixas quæstiones satis moeste tractaverant, & nullus eorum advertebat, philosophos lectoribus suis ad nimis serioscitantibus nunquam prodesse facilius, aut efficacius posse, quàm si manente proposito, vestemutata, historicos agerent.

Reddita mente, incoeperant cives modestius versari; & indictis jejuniis, atque oratorum qui cœlestes minas intonabant sacris vocibus, larvæ & audaciora quæque scelera palàm cesserant; cum solito more Charmion, visurus quid in privato homines agerent, domo sua digreditur. Non multum processerat, cum ad divitis ædes, quæ forte patebant, jam suspici-
ciosum

ciosum compulit carniū odor. Plures ex amicis vir ille ad prandium vocaverat, & quia non omnes ita pietatem abjecerant, ut vetitis cibis vellent sibi propitii Numinis furorem excitare, curaverat prudens convivor, ut inter damnatas epulas intirmisti pisces modestioribus viris apponerentur; & ita ad arbitrium quisque sumeret, quod videretur commodius, intactis quæ aut gustus horrebat, aut improbat Religio.

Ad immanis licentiæ conspectum stupuerat noster Gyges, nec satis credebat corruptissimi hominis impudentiam, qui conscientias laxiores ejusmodi cibis ad scelus provocabat; cū flagitiosas subito (ne quid calor vel levi cunctatione perderent) epulas circundant, premuntque carnarii. Neque de more Christiano invocatus Deus, antequam ventres pascerentur; precis loco risus fuit; frustra importunissimis clamoribus concionatores raucos fieri, qui cæteros mortales vellent abstinere à carnibus, ne soli pituita & ciborum, quos esse noxios toties monuerant medici, malâ coctione laborarent. Sed cachinnum compescuit subitus omnium pavor, & maximè illius, qui Religionem eâ ciborum ambiguitate traduxerat, non expectata consternatio. Quippe dum effrenatius loquuntur, & ex primo famis impetu concitatores tangere vetita properant, voce, manu, pedibus etiam Charmion omnia turbat. Mixtis ita confusè epulis, jam inutilem & condimentorum vario colore deformatam subita diligentia convivæ mensam deserunt; improviseoque tumultu ita in omnibus fames

perit, ut ciborum, qui promiscuè turpiterque in iplis etiam sedilibus jacebant, non meminissent. Unde illa tempestas, nemo sciebat; divinitus tamen immissam dicebant qui Religione tenebantur; & dum lances, hac, illac dispersas, jactatasque aut fractas circum lagenas attoniti servi colligunt, jejunare interim, tremere discit jam pallida voracitas.

Ne quid de illa re vulgaretur præceperant famulis domini; sed imperio factum est difficilium silentium. Ipso die per totam civitatem rumor increbuit, cœlesti manu illis in ædibus turbatos qui vetitis uti non timuerant. Inde vulgi in ipsos magistratus indignatio, quodd sinerent laniones ejusmodi gulæ irritamenta ita audacter, ita publicè exponere, cauponesque ad eò impunè prohibitis ferculis onerare mensas, quoties licita mollissimorum hominum palatus fastidiebat, ut nulla penè apud Christianos temporum distinctio haberetur.

Neque minùs peccare medicos ajebant, qui ne artem suam nimia severitate proscriberent, nobilium faucibus grati, illud omne quod intempestivè gula optabat, statim ac jejuniis dicati dies incœperant, nullo pene egritudinum aut personarum delectu, fatebantur laboranti stomacho pernecessarium esse. Ad hæc accedebat sacerdotum facilitas, mosque pessimus, ut ipso qui cinerum dicitur die, antequam quid nocuisset abstinencia, ex solâ piscium, quos nondum aut mare aut stagna derant, nausæa, plus libertatis ad edendas carnes, quàm cineris petentibus concederent.

Si

Si vel leviter turbabatur quies, aut modicam tussim excitabat saliva frequentior, statim pisces in culpâ; si pallorem, si macie confectos vultus ostenderat speculum, si caput errabat, devovebantur omnium malorum causa cibi; & vocatus illicò medicus testabatur exleges esse, qui sic deficerent, ut urbanissimo testimonio tota comedonum niteretur de edendis carnibus facultas, ipsorumque Theologorum, qui nimis creduli omnium propè votis annuebant, officiosa conscientia.

Aliorum tamen, qui effræni omnem disciplinam solverant, audacia fecerat, ut optimi illi haberentur qui damnari absque prælatorum licentia noluerant. Chartam enim ostendisse qua pinguis mensa simulatæ ægritudinis prohibitas epulas ministraret, maximum pietatis argumentum; & absque scandalo temnere Ecclesiam putabatur modestissimum culpæ genus, cui etiam deberetur, ut singulis virtutibus, sua laus.

Interea haud filebant concionatores, ut vel finem faceret pessimorum hominum libertas, vel saltem publicè verberata erubesceret; & cum perturbati convivii rumor suspensam adhuc civitatem teneret, factum est ut ex sacris oratoribus unus, præsentè ipso Charmione sic in carnarios loqueretur.

Ecclesiæ, an hæresi, nomen dederitis, dicite, ô abjectissimi mortalium! usque quo claudicatis in duas partes? ad altare Catholicos esse quid juvat, si inter adipēs, mox ut plebi Christianæ imperatur abstinētia, cum hostibus censemini? Invenistis, ô carniū voratores!

quomodo ore sacrilegi esse possitis, etiam si taceatis. Ergo frustra iusserit Deus, vos legibus, vos matri obsequentes esse, nisi ventri placuerit! Ergo saluti obstat fastidiens gula, & ipso cœlestium amore sagina potentior? venenatas carnes quis edat, si sciat brevissimæ voluptatis certissimam poenam, funus? quidquid prohibente Ecclesiâ in corporis solatia deglutitis, mortiferum est.

Porcos intueri in Romanorum vexillis aliquando noluerunt Iudæi, quod putarent se non satis prohibitas escas odisse, si quod ori concessum non erat, oculi conspicerent: O Gens an Christianorum dedecus plusquam imperatum fuerat, sobria! non ipsas tantummodò carnes averfata es: ne vel si â imagine religiosa corpora polluerentur, etiam picturas horruisti. Sed discere à Iudeis vetitorum abstinentiam nimis vobis gloriosum, O heluones! doctores habere canes ipsos: Capiâ præda, urgente stomacho, fixis etiam ipsâ in carne dentibus, temperantes sunt, si jejunos esse suus dominus jubeat, vestros docete ventres illam philosophiam, quæ arte, & imperio, esurientibus beluis tam altè infunditur: non pudet humanas mentes, quæ regendis corporibus natæ sunt, à brutis superari?

Quàm vilibus, sed & quàm tetrissimè epulis, quamque parcè avarus utitur, ut quod sibi subtrahit miser, in suos acervos transeat, & inanitate stomachi fiat fortuna tumidior. Pallida vigiliis ora, & ex jugi inediâ attonitos, patientesque, plusquam natura voluit, oculos, si

lubet,

lubet
plac
inju
dun
rata
cru
rum
cion
delp
fam
stra
viti
Chr
ner
& d
fed
acce
V
min
gue
stud
nun
& i
por
funt
mor
pro
fuo
veg
cibu
teri
tur
C
ad t

Iubet, intuemini. Placet volenti fames sua; placet horridior victus; neque curæ est, quàm injucundum sui spectaculum orbi exhibeat, dummodò auro accedat aurum, & ad comparatas, sed intactas opes, stultissime exultet, sibi crudelis, etiam dum sibi obsequitur, pecuniarum cupiditas. Tum ad Ecclesiam versus concionator: quàm vilis es, inquebat ille, quàm despecta apud tuos, ô Ecclesia! quid te sponsam domini tui, quid te quoque matrem nostram, tories iteratis sermonibus jactitas? quod vitiiis ultrò concedimus, hoc tibi negamus Christiani: Etenim jucundioribus cibis abstinere, invisus nutriri, si avaritia jubet, & utile & dulce est: arduum non modò si imperas; sed iniquum, & ad tyrannidem propemodum accedens sævitia.

Verùm quousque, ô certè non ampliùs Domini cultores! sed abdominis: quousque pinguedini magis quàm Deo, quàm vestræ salutis studebitis? Numquam legistis apud Cyprianum, in proprio adipe fixæ libidines bullient, & inter sartagine flammeas miseraabilia corpora cremabuntur? Sed hæc apud vos nulla sunt: stupidas, ac prope carneas mentes non movet malum imminens. Ergò ad libitum prohibita vobis edite; talibus vixisse, etiam suo modo proderit: Nam & vos ac libidinem vegetiores utique facient, & athleticis illis edacibus, certissimo fato, mox ut pasti fuerint, interituris, per omnia simillimos, qui saginantur in pœnam, ut carius pereant.

Cum his quoque addidisset ille Ecclesiastes ad terrorem auditorum, quam retulimus de

subverso convivio historiam, multum gaudebat ultimæ tempestatis author Gyges; & modico risu perstrictus ita secum loquebatur: O Annulum! quod te pretium æquabit? si diu ita foelix ero, per te quot bona non faciam?

Sed ut licentia illa, quæ divitum prope omnium esse inceperat, efficientius compesceretur, non satis fuit in eam sacros oratores invehi, nec unius exempli, de quo & plurimi dubitabant, ad id sufficebat tota urbe sparsus rumor. Novo igitur ingenio Charmion cogitavit, antequam jejuniis dicata tempora effluxissent, tot divitum mensas afflictere, ut nemo deinceps quod edere fas non erat quietè comederet.

Cucurbitas sylvestres quas Colocynthides vocant, vili pecunia comparatas, in minutissimas partes ita pulveravit, ut contritis aspersa levi manu esculenta sic delicatis faucibus acerbissima fierent, ut non amitterent colorem. Hac arte non semel divitum multi à prohibitis epulis abstinuere, & primum (quod nescirent unde tanta illa ferculorum amarities) coquis irati, mox ut didicere, plurium qui similes mensas struxissent, eam calamitatem fuisse, ad sobrietatem compulsi sunt. Religiosam abstinentiam maximè suadebat, quod illam ciborum injuriam apud verè ægrotos non adverterant, quasi hominum status, edendique varias causas distinguente providentia.

Jucundissimum quoque illud fuit, quod ad Marronæ cujusdam conspectum, quæ concessos ab Ecclesia cibos averfata, ne piscium usu vultus caderet, solebat illicitis uti, aïsam perdi-

cem

cem
re
quo
fecta
ram
ante
na m
lor d
nis i
Ad
qui
pero
qui
H
fari
puli
fieri
diu
per
Mul
liqu
me
quo
ties
vi
fru
tes
mu
nes
&
inf
ren
adi
tat
tat

cem ita momento scedavit, ut vermibus scatere videretur. Testudinis musicæ chordas aliquot secum tulerat; sed in frustra consultò ita sectas, ut quælibet pars vermiculorum mensuram non excederet. Has in fumantem avem, antequam quid de illa detraxisset mulier, plena manu jecit Charmion, & quasi animam calor daret, illicò cœpere moveri, ac putidæ carnis in cultissima mensa exhibere spectaculum. Ad subitam mutationem horruit illa, neque qui aderant servi lenius concussi sunt, mox perdice damnata, mulieris jussu admissi canes, qui projectam comederent.

His omnibus effectum est, ut qui ventri nefariè indulgebant, deinceps modestioribus epulis, quoties jubebat Ecclesia, Catholicè vescerentur. Sed & oppugnatae veritatis præsidium fuit illa Charmionis in tot mentas, quæ per urbem irreligiosè peccaverant, insultatio. Multi enim tunc temporis haud credebant alios esse spiritus, qui extrà carnis hujus commercium nobiliorem vitam agerent, essentq; quolibet elemento subtiliores. Angelos toties hominibus apparuisse ac eorum ductu tot victorias atque Regiones obtinuisse Judæos, frustrà referebat divinus codex: bonas mentes, aut Regnanti Deo assidere, aut in certissimum subsidium mortalibus mitti: Dæmones quoque existere, qui virtuti insidiarentur; & vel prædam quæsituri, vel ad tempestatum insaniam collecturi nubes, per æra discurre-
rent, donec eterno carcere inclusis omninò adimeret Deus illam quæ in viventium exercitationem justissimè concessa est nocendi facultatem.

Dogma hoc toteventis, tot rationibus firmatum, mera fabula à pleris que habebatur; nec apud fatuos ipsi Ethnici, quorum tamen erant reverentiores, auctoritatem invenerant. Nam quid notius inter philosophos quàm cœlestibus orbibus intelligentias præfici; spiritus esse qui Regnis, qui civitatibus præsunt; qui etiam privatorum curam suscipientes ad virtutem capeffendam dant animos, vires, & aliàs incautis subeunda pericula, suâ luce, suo præsidio amovent? Talis erat Socratis ille genius qui nutantem & incertum à noxiis solitus erat avertere, ne quid ageret quod Socrati explorare vel inimicissimus posset. Et si de nefariis spiritibus etiam agitur, quotquot historici de rebus Romanis scripsere, spectri illius meminere, qui Bruto jam suis partibus desperanti, petentique esse quis esset, respondit: ego sum tuus malus Genius. His adde, tot sæculis tripodes loquutos; statuas quoque, quasi ipsæ metuerent, in proximæ cladis prætagium subito sudore manantes, & quidquid ludente Dæmone, dum adhuc vigeret superstitio, Græcia vidit, aut Roma mirata est. Hæc omnia fieri nisi spirituum ministerio haud certe potuere, qui muto lapidi sermonis imitationes addere; ea quæ illis nota est industria, ad arbitrium possunt & ad mortalium stuporem, quoties lubet, reddere elementa vocalia.

Virtus illa quâ magnes ferrum allicit, simulque tactum cogit, motum facilem præstiterit subjectus cardo, eandem Cœli partem quærere, inventamque constantissimè intueri: illa inquam virtus, cum nostros omnino sensus

fus
min
que
mag
illi
imp
tidi
nen
did
cul
ner
rib
dic
cun
est
alia
fed
qu
tun
fer
mn
nat
nu
qu
qu
ru
acc
ex
lic
de
inv
un
da

fus fugiat, creditur tamen, & ignotæ causæ non minor apud nos fides est, quàm effectus illius, quem nescire haud potest quisquis effecta ad magnetis leges solaria perspexit. Esto, spiritus illi non videantur quos tamen credi Religio imperat; tanta ab illis acta sunt, fiuntque quotidie, quæ suprà corporeæ substantiæ vires eminent, ut angelos, latentés licet, sua virtus prodiderit. Nam unde illa, quæso, saxorum articulata vox, toties audira quoties oracula cecinerunt? & unde in arreptitiis illa facultas pluribus linguis eruditè loqui, quas nunquam didicere? Rudes scæminas, pueros græcè fari, cùm Græciam esse scæpè nec norint, certissimum est argumentum, præter humanos spiritus, alias dari mentes, quæ non ad vitam quidem, sed ad potentiæ spectaculum, in corpus aliquod delapsæ, illud regunt; eaque organa non tumultuosè, sed consultò movent, quibus sermo efficitur: ut quidquid velit Angelus, omnibus linguis, ipsâ ignorante animâ, quæ naturalitèr corpori inserta est, distinctè pronuncient.

Error hic quo negabatur alios esse spiritus quàm qui carni immersi sunt, inde processerat, quòd qui se totos corpori dederant, in brutorum modum nihil caperent præter id quod acceperant à sensibus. Ut stultissima opinio exploderetur, effecit noster Gyges, incogitans licet, & longè alia meditatus, quàm ut illam de spiritibus veritatem assereret. Nam quia invisus tanta variis in locis patraverat, omnes uno oro fasci sunt, aliquos sine dubio spiritus dari, qui humane probitatis, ut & nequitiae te-

stes, Deo jubente, bonis sæpissimè faverent, & in sceleratos favirent pro merito.

D I O N Y S I A.

Nontantum aëre circumsepti vivimus, sed & illum spiramus omnes; neque tamen major pars hominum satis novit quod perenni internorum motu, in caloris levamentum non plus exturbat, quàm trahit. Nam quanti sunt qui de his, quorum etiam usu vita subsistit, philosophantur? Nihil aëre fortius, debilius nihil; montes concutit si irascitur, & totas aliquando urbes subvertit, cum tamen vel muscis volantibus cedat ipse, & in omnes formas, prout locus coegerit, patiatur se effingi. Talis prope modum Gallus: si de bello quidem agitur, nulla gens illa natione acrior: nam quis ad furentis Galli impetus non pertimescat? si de moribus, vix in orbe aliquem populum invenies qui facilius, ubi cum exteris mixtus est, peregrinæ improbitati consentiat. Ille inquam urbium domitor, mox ut ab armis quievit, & in otia delapsus est, quidquid vis, efficitur.

Inter Germanos & Gallos nova fœdera intercesserant, nec quid utrinque prætermittabatur, quo ille nodus strictius fideliusque coalesceret. Aulam impleverant Germani, & frequenti consortio, non Francorum tantummodò vestes magna ex parte corruperant; sed & suam quoque sobriæ genti dederant sitim: illisque authoribus, apud nobiles Gallos magno applausu recepta erat opinio, Heroas vi-

no non minus quam virtutibus effici, aut nobilium armorum felicitate. Ex illis qui cum Germano legato venerant, unus erat quem ab hauſtu & urceis vocabant Biberium. Nunquam ad ſatietatem perpoſaſſe, fama erat, & bibaciſſimo cuique ita metuendum, ut nemo mente illæſa poſſet ad tot ſanitates provocanti ex æquo reſpondere. Dolium dixiſſes qui tot ſcyphos, tot amphoras capiebat.

Ineptam bibuli hominis gloriā meditabatur Charmion, cum duo juvenes, quos ad eundem dominum pertinere indicabat unus veſtium color, per urbem incedenti occurrerunt. Ampliſſimas lagenas præcipuo viuo graves dextra geſtabant, ſiniſtra hederam: & quaſi nihil urgeret, pleno gradu ambulantes, ad obvia quæque, de more ſervorum, ſpectatores otioſi, etiam inter ſe fabulabantur; ſed ex hauſtu curſu alius ac ſudore madens, qui ſeros accelerare juſſus fuerat, mox ut ab illis audiri potuit, interciliſ ſmulto anhelitu clamoribus, manuumque jaſtatione cunctantes increpans, ſimul monebat, dudum à domino expectari, nec impunè abituros.

Hæc cum audiviſſet Charmion, ſubito conſilio in obſcuram porticum, quæ tum fortè objeſta eſt, ad modicum tempus ſeceſſit, ut aptato ſecretè annulo, ſimul ac egrederetur, extrâ conſpectum fieret. Mox adoleſcentes, ipſe ardentior, concitato grefſu adipiſcitur, & unâ cum illis domum ſubit, in qua dicebatur minax dominus de ſervorum mora queri. Plures illic menſæ aſſidentes de famoſiſſimis vinis ambitioſè loquebantur; & ad novi meri, quod

nuper ab extremâ Galliâ, ubi vitis generosior, allatum fuerat, celebre nomen, duos ex servulis miserant qui de œnopolâ emptum festinanter deferrent, simulque hederam: nam placebat in solutiores delicias celebrare Dionysia. Multarum virium erat vinum illud, & mox ut communi potatorum suffragio probatum est, detracto pileo singuli sibi virentem coronam imposuerunt, omnesque unâ, exundantes penè scyphos sublimi manu tenentes, hymnum Baccho cecinere.

Quid! ajebat Charmion, an me mea fallit acies? non ex vulgo isti sunt; licet ensempotuerint, nobiles tamen arguit vestium cultus, & maximè famulorum frequentia: ô sordes! qui egregia stirpe editi sunt, in id opprobrium patiuntur se devolvi; & quasi non sufficeret vitiis illis laborare, quæ dignitatem aliquam præferunt, etiam turpiter peccant! Sic ingurgitari vinis ingenuos quis ferat? ac ut fiat sitis ardentior, saltiusculis illam per tot horas provocare, quam tamen benè extinguere, cum merisso stomacho corpus simul & ratio nutant, penè non sustinent.

Quis ex Gallis Germanos fecit; vah! tam modico tempore discipuli, jam suos magistros æquant! jam temperantia apud illos sic vult, ut cum temulentos aliquis peteret ad colloquium, non pudebit responderi à servis, quod nulla famæ injuria in justissimam excusationem ajunt passim à Belgis usurpari; potatione recens est adhuc dominus meus, stertit in lecto, abi rediturus ad vesperam, commodum enim non habebis donec ebrietatem
proli-

prolixior somnus excusserit.

Quid tandem Gallus erit, si foederatarum gentium omnia vitia ea facilitate suscipiat? Jam plurimi quod cum Italis mixti sunt, nihil penè sincerum loquuntur; quidquid in urbanitatis, aut amicitiae speciem proferunt, non immeritò dixeris aut tricas, aut ambages. In promissis verbosi, postquam simplicioribus spem fecere, tandem contemptos destituunt; tota illorum prudentia, cæteris nox est; & licet fulgorem suum habeant, non videntur tamen, adeò radii illorum cum tenebris consentiunt. Binos vultus habent viri isti, ut ille ex fabulis Ianus; uno propitii, altero quem non intueris, sæpè truces, ut prorsus nescias cum tibi magis arriserint, plus ne ab amicitia sperandum sit, quàm ab odio timendum. Ab Italis quoque venit ad nos ille luxus, qui in domestica suppellectile, in aulæis, in picturis etiam ac signis, quibus ab nomine artificis, aut ab ipsa ætate pretium est; tot pecunias quæ creditoribus debentur, stultissimè ac iniquissimè effundit. Restabat ut à Germanis disceremus quàm sit capax vini humanum corpus, & quot sanitates una bibētis sanitas absque damno ferre queat.

Interim potabant voluptarii homines, & unus illorum, qui medicæ disputationi aliquando interfuerat, retulit se tum multa didicisse, quæ ostenderent ineptissimum fuisse Pindarum, cui fons suus Hippocrene adeò placuit, ut inde frigidus Poëta, nec sua lauro dignus, aquam optimam caneret; Medicos penè haud necessarios esse, ubi vinum admitte-

retur

retur; & meritò Bacchum hujus artis peritissimum dici, quod vinum sit omnibus morbis, quibus afflictorum mortalium vita, singulare remedium. Deinde affirmabat utiliter dari nascentibus, cum nihil sit quod pituitam, qua scatet infantium ætas, magis attenuet, incidat, coquat. Iuventutem illo optimè uti, ne robur caderet; senes in illa frigiditatis atque crudelitatem necessitate, quæ ultimæ ætati adveniunt, non impunè quod illis superest temporis ducturos, si vinum negligant. Illud quoque non tantum ad fugandas curas pernecessarium esse, sed & ad illos spiritus arcendos, qui melancholicis atra consilia subjiunt: venenis esse antidotum; balsamum vulneribus; paralyticis suos nervos restituere; lethargicis excutere soporem; eodemque adjutore effici, ut apoplectici excitentur & spirent, epileptici conquiescant. Nam pestem vino amoveri, exsiccari catharos, notius esse quam opus sit ut referat.

His auditis, alter qui historiæ magis quam medicæ arti studuerat, ne vini patrocinium deservisse crederetur, retulit de Alexandro, Magni cognomen meruisse, non quod Asiam suis armis obtinuisset, sed quod vina amabat; & prolixus convivor, etiam ad scyphorum pugnam aliquando provocabat subditos, iucundissimo bello ita deditus, ut multorum funera, qui nimio vino interierant, ab ejusmodi voluptate principem non averterent; Antonio, qui suis poculis famosus fortunam quoque suam bibit. Addebat & Catonem, cui non semel in anno placebat procurata ebrietas, ut

af.

affatos feriis animos exhilararet, & ita utilissimam imperio sanitatem tueretur.

Politix insuper ignaros fuisse ajebat Principes illos, qui in ultionem homicidii totâ Aegypto vineas sustulerant, ne plebs quæ vino peccaverat, deinceps ebrietate fureret; optimos enim cives eos esse qui potu, si forte aliquid à Principe nocuit, iram mergunt, & ex vini genio ita veritatem loqui consuevere, ut notissimo proverbio locum dederint. Merito suspectos esse qui totâ die sapiunt, & à potantium hilaritate nimium averfi tristes sæpissimè cogitant quibus machinis, quâ vi imperia moveantur, ut publicâ pace excussâ, in illo tumultu privatis fortunis melius sit: Denique nihil optimo vino jure præferri; & quia semoriturum sciebat, nolle se dulciori fato occumbere quàm quod Principis cujusdam fuerat, qui damnatus ab alio, concessâ de genere mortis optione, voluit in aromatici vini dolio vitam extinguere, ut acerbicatem casus leniret naufragii suavitas.

Quia hæc omninò insulsa non erant & aliquis literarum odor sermonum licentiam temperabat, à risu Charmion abstinuit; sed & cogitabat, Quid istis profuit studuisse? frustra rivos argenteos fontes emittunt, si in cloacam præcipitant. Quidquid literarum isti didicerunt, inter pocula foedatur. Ex floribus mella conficiunt apes, venena aranei; quod isti bibuli in suam perniciem vertunt, candidioribus ingeniis ad formandos mores multum esset.

Plurimis morbis vinum mederi quis negat?

gat? Sed quid stultius quàm si vel utiliorum intemperanti usu naturam ipsam cogas iis te interimere, quæ sobriè hausta profuissent? quid infœlicius quam ægrorum remediis ea labi corpora, quibus vires non parçè sufficiebat ipsa ætas, ac elementorum sub optimo cœlo optimum fœdus? Vinum sumere cum jubetur à medicis, sapientia est; nec intotum etiam ea voluptas prohibetur, si cum illa ratio virtutesque consentiant. Verum ea hodie insania bibunt perditissimi ganeones, ut sæpius merfa, tandem omnino hebetæcant, cadantque hominum ingenia, & plures à vino morbi quotidie creentur quàm levare idem possit. Multorum tortor, vinum, multorum funus; podagricis dolore magis quàm deliciis notum, non raro desperationem fecit, frequentissimè pœnitentiam.

Quid autem iste in sui vini prædicationem de Alexandro mentitur? Pessimum nomen habet apud historicos Princeps ille, quod vino semel & iterum victus, ea fecit quæ lachrymas ab ipso extorquerent, postquam sui compos vir militaris, ad mortem amicorum, quos illa ebrietas tulerat, doluit, & erabuit. Cæterum, Alexander erat, cum inter hostium tela impavidus ducem simul agebat & militem, cum à voluptate abstinerebat, non cum bibere: & quia in illud probum aliquando lapsus est, dubitavit historia, an magni cognomen mereretur, qui animis ingentibus, qui clementiâ ac fœlicitate cæteros Principes vicerat, tantæque fuit castitatis, ut pulcherimas virgines, quas jure victoris tanquam suas alius tulisset, ne
forma

form
Ge
con
cere
tum

N
pien
Cato
præ
tare
reve
jor
arm
mul
aut

R
Reg
defi
plur
quo
igni
aut

S
vir,
inte
quæ
liqu
loqu
ribu
hym
etian
unt,

C
rissi

formâ earum caperetur, sæpè nollet intueri. Generosissimo Principi, atque inter ethnicos continentissimo, ita nocuit illa ebrietas, ut efficeret, ne apud authores qui de illo scripsere, totum Alexandrum haberemus.

Nimio vino Catonem suam maculasse sapientiam, haud verum est; sed adeo rarum Catoni bibere, ut etiam cum ex medicorum præscripto paulo largius potaret, historici notarent. Neque putandum est vino deditos reverentiores Regibus esse, cum nulla sit major audacia quàm quæ Baccho inspirante rapit arma, & sæpè à vino initium sumpserint illi tumultus, quibus tot Principes destituti sunt, aut cæsi.

Rationis opus est obsequium illud quod Regibus deferretur à subditis. Ubi prudentia deficit, frigidis illius consiliis, securisque, ut plurimum succedit noxius calor, qui si vino quoque augeat, furiosam plebem, ac suis ignibus cæcam, non finit Majestatem revereri, aut futura prospicere.

Sed ô quàm falsè! & quàm nefariè dixit iste vir, optare se abjectissimi principis sordidum interitum! Morientis nulla voluptas est, nisi quæ à virtute ortum habet; Exeuntem nullus liquor juvat, nisi lachrymæ. Quàm diversa loquetur ebriosus iste, cum extremis temporibus vicino vina sua in memoriam venient; hymni illi, quos vix patientia Christiana ferat, etiam si ab Ethnicis canerentur: sic dies effluent, sic noctes?

Charmionis meditationem turbavit impurissimorum hominum, quibus jam sua ebrietas

tas falaces stimulos fecerat, obscœnus sermo. Sine Baccho frigidam esse Venerem dixit aliquis; alter subtilius, ac fortius: absque illo libidinem monstrum haberi, & propè ad fidem non esse, si quis dicat ignominiis patuisse abstemium. Isti qui tot vinis madidi, sitis imitatione ad promptiora pocula urgebant festinantium famulorum diligentiam, citò in spurcissima prolapsi sunt.

Suos unus amores narrabat, ut quàm foelicer redamatus, ad optata pervenisset, ceteri scirent; & abjecta silentii fide illud omne effutiebatur, quod ut taceret constantius, toties Numine invocato, se perditum voluerat, si vel animi perfidia, vel sermonis levitate aliquid de turpissimo secreto excideret. Alter fingebat se fecisse quòd solum in votis fuerat; & in palmam obscœnitatis, plures volebant ea de se credi scelera quibus nec fortuna favere toties solet, nec penè humani corporis vires sufficiunt.

RELIGIO VIN- DICATA.

HOs cum pati amplius non posset Charmion, ob verborum spurcicias, in alterum conclave, unde rumor audiebatur, se contulit. Alii erant eo ludo implicati in quo temeritas & casus, non ratio aut consilium valet. Ne verò de solatemporis, aut pietatis jactura ageretur, ingentes pecuniæ jacebant in mensa, ad spem metumque ludentium. Pal-
lere

lere vultus aut incitari, commune omnibus quoties fortuna tacitis votis aderat, aut videbatur recedere.

Incogitantes nautas fluctu rapiente in oceanum devolvi, & mox eodem referente, suo restitui navigio, aliquando vidimus; sed quod in pelago rarum, hoc in ludo frequentissimum erat: nam subito alearum jactu foelicitate ereptos, rursus in opulentiam referebat casus, & ea varietate ludentium statum quassabat alternata fors, ut nemo diu ad comparatas pecunias lætaretur, aut ad perditas deficeret.

Quanto dulcius, ajebat Charmion, concessis à Deo opibus isti fruerentur, quàm trepidè sperant, & ut alienis facultatibus augeantur, suas exponunt, quas si tandem, ut fit sæpissimè, ludus exhausserit, frustra dignitates à patribus expectabunt filii, matrimonia gnatae! Quis hic alearum furor, ut homo, cui sua constant, egestatem quam tantopere reformidat, pluries in die experiri sustineat, & ut levi spe reficiatur incertus animus, toties pavere & irasci?

Ad breve spectaculum metheora effingit natura, fluxos in aëre ignes, coronas, arcus, sollesque, mox ut admirationem sui fecerint, interituros: breviora ludus ostendit, fortunas momento sublimes, momento dejectas, quæ ut invidiam cupidis fecere, mox illos ad risum detorqueant, aut, si humani sunt, ad miserationem.

Aleatoribus ita perierat ratio, ut ista non adverterent. Dum sic ludo incumbunt, contingit ut unus illorum ea die cæteris infœlicior ingen-

ingentem pecuniæ vim amitteret, quo factum est ut ipsi Deo iratus, non dejeraret tantummodo, sed horrenda impietate, inauditis ad id usq; tempus sermonibus, notas blasphemias cumularet. Ad scelestas hominis voces nihil primò Charmion, nisi se cruce signare, mirarique, quòd adstantium nullus furem animum revocaret ad Numinis reverentiam; moneretque contumacem, nisi silentio premeret diros animi motus, se protinus aleas projecturum in ignem, ne impietatis conscii haberentur, quibus ad tam nefarium scelus non defecisset patientia, aut domus ipsa repentino casu ruens, ludentes contereret.

Quo fræno teneatur jacturæ impatiens animus? quid non audeat, ubi se destitutam sentit à fortuna, rabida impietas? Phreneticus ille tam acerbè, tam constanter in Deum injuriosus fuit, ut pavere inciperent qui aderant; sed duplicatus derepentè terror, cum Gyges non visus mensam sic leviter movit, ut tremere ipsa, & aliquid videretur minari acerbius. Verum illo motu cessante perditum hominem ad novas execrationes compulit infœlicissimus ludendi ardor, quas ut iterum Gyges compesceret, denudò mensam, sed fortius, ita concussit, ut ex pavore, vix collectis quæ prostabant, pecuniis, omnes uno consilio fugerent.

Relicto deinde scelerato illo, cujus voces vel ipsa ligna horruerant, agitaverunt cæteri an res deferretur ad judicem. In ea quæstione haud idem omnium sensus. Aliqui dicebant Religionem summoperè lædi, si ab illâ accusatione abstinerent: jam per Gallias illud scelus

non

non
turb
imp
qui
fam
blic
cipi
rum
ing
bere
inu
ne R
Coe
fimi
lassa
fœli
ditis
quo
facia
F
tate
sed i
ille,
testi
Qui
mini
stran
sit se
nobis
perin
mod
losè
fere
tas a

non vulgare tantum esse, ubi deterior ludus turbatas obstinato damno mentes ad impia impelleret; sed & à trigidis sæpissimè usurpari, qui nullâ jacturâ provocati, aut tristes, verum famam eâ insaniâ quæsituri, nova convitia publicè fundebant in Deum, non ferenda mancipiis; iniquissima opinione juvenes ita corrumpi ut inveniendis ejusmodi contumeliis ingenia sponte laborarent, & ille subtilior haberetur, qui in Deum pervicacia, contemptu, inusitatis injuriis esset atrocior. Timendum ne Regno ista ferenti aliquid accideret triste; Cœlestem iram quæ tot annos non audienti similis à suppliciis abstinuerat, tandem posse lassari; & sæpè effundi in Principes, qui se satis feliciter regnare existimant, si despecto à subditis summo Deo, ipsi reverenter habeantur, & quodcumque in mentem venerit, ad arbitrium faciant.

Probata quidem omnibus quæ de atrocitate sceleris dicebantur, & de Numinis ira: sed inclytis pbrentiaus erant genitus sceleratus ille, & timebatur ne Religionem quæ in eum testibus esset pugnatura, vindicta exciperet. Qui pessimam causam cum opibus habent, minisagunt, & justissima delatione sæpè frustrantur tribunalia, quòd metus ipsa pietate sit fortior, pauciq; inveniantur qui ad arduum nobilissimumque facinus pares animos acceperint. Quid? & ipsi judices gaudente ejusmodi reos non vocari in crimen; ne aut periculosè illos damnent, aut fœdè absolvant, & tota fere illorum in egentem nequitiam auctoritas armatur. Hic implacabiles, hinc nova feri-

veritate infueta supplicia aliquando quærunt, cum pauper eaegit dixitve, quæ Magistratus iram merent, & expedit in ampliorem sedentium famam publicè vindicari.

Functis hominibus parcebat olim medicina, ne crudelis videretur si sectis illorum cadaveribus instructior fieret, & nostrum genus re-verita, si quid de internis scrutandum erat, humaniori consilio sæviebat in simias: Eodem prorsus genio in nobilissimos quoque reos aguntur plerique iudices; nam intactos abire sinunt, quibus atrociora supplicia debentur; & quæ ab illis manus abstinuit, ita in pauperes incitantur, si quid in leges grave peccaverint, ut non rarè ab æquitate sævitia defleat.

Tunc temporis Vauclorius quidam sanctioribus Christianæ Religionis mysteriis ita illuserat, ut vulgatâ criminis famâ cogeretur Magistratus abominandum hominem in carcerem detrudere. Non diù captivitate illâ maceratus fuerat cum impium libertati reddidit sua nobilitas, & reverentia sanguinis, quem ille sceleratissimis moribus, & maximè Numinis contemptu tam scelestè corruerat. Pone, viliori manu perpetratum id crimen, nunquam evasisset pauper, aut ignobilis, adeò generis splendor, atque opes ex scelestissimo quoque innocentem creant, & iudiciorum momenta sunt.

Hæc sciebant qui de illo alio quem Charmion ab aleis & nefandis sermonibus suâ industriâ tulerat, inter se loquebantur, & ideò plures innuebant, ut periculosam, ita & inutili delationem fore; sed numero minor, a-

nimis

nim
qui
nis p
rent
voca

U
ri ar
tellig
exen
infan
quot
dem
sum
seve
alio

T
tant
liæq
anim
mili
cum
plur
utili
in ce
niten
dices
ptos
exer
cari,
non
pleru
Ea
men
extra

nimis fortior fuit altera pars; & quatuor viri qui religione præstabant denunciandi hominis provinciam suscipere, cæteri si vellent silent, aut minuerent crimen, cum in testes vocarentur.

Ut primùm audire iudices, visi sunt ingenti ardore illud negotium amplecti, & subito satellitio comprehensum hominem velle se in exemplum cæteris nobilibus dari, qui simili insania atque impietate furerent. Verùm aliquot mensium lapsu frigidioribus effectis, tandem quidquid grave crimen illud habebat, visum est ad ebrietatem pertinere, nimiazque severitatis esse, si vinum in nobilissimo viro, alio quàm carceris supplicio plecteretur.

Tunc in memoriam rediit non delinquentis tantum claritas, sed & emendationis spes, Galliazque ipsius commodum, si ad sapientiam ea animadversione compulsus, regis in castris militaret. Ex illis stirpibus servandos esse qui cum licentia ætatis, vel contagione morum plura peccaverint, maturi postea officiorum utilitate pulcherrime compensant quidquid in contemptas leges actum est; & sæpe poenitentia vapulatam religionem quæ tardos iudices in ejusmodi reos incitaret; nam premissos redire non posse, cum illorum opera eget exercitus; & frustra functorum nomen invocari, quos perire voluit pietas civilibus negotiis non rarò infesta, & in iis quæ hujus vitæ sunt, plerumque cæcutiens.

Ea mollitie, ea judicum mora securum crimen erat, nisi pauperis calamitas jam prope extractum carcere virum nobilem ad merita sup-

supplicia revocasset. Egestate & divitum sevitia in desperationem actus fuerat homunculus quidam, & in ea mentis caligine, plurima in Deum loquutus, etiam de virgine matre ea dixerat quorum propè crimen memoria. Furentem multi audierant, & re illicò delata ad iudices, ita animos zelus accenderat, ut vix benè auditis testibus, sponte confitentem reum, tanquam negaret, acerbissima vexatum quaestione, intra paucos dies flammis darent.

Festinantissimo iudicio consenserat pium vulgus, & pereuntis, nullæ spectantium lachrymæ, gemitus nulli acerbissimum fatum lenierant; sed ut de illius nobilis venia, qui mox de carcere egressurus dicebatur, sparsus est rumor, ingenti tumultu concitata plebs, neq; sine armis forum implevit. Una vox omnibus: Nisi dives ille pari supplicio afficeretur, quo nudius, tertius pauper, se iudicum officium occupaturos; damnationem insuper accelerarent, nisi & perire vellent ipsi: non ferendum enim, idèò nequissimum hominem suppliciis eripi, quòd affines, quòd amicos in eo senatu haberet, aut denique corruptos pecuniis. Leviora pauperum crimina esse, quos ad nefaria necessitas adigit, quàm divitum qui ex voluptate scelesti sunt, & maxime istius, cujus nota impietas in eam audaciam creverat, ut quicumque Deo injuriosi priùs fuerant, homini perditissimo compositi, viderentur innocentes.

Deliberante adhuc Magistratu, aulae fores in qua iudices recumbabant, repetitis frustra per aliquod tempus ictibus, tandem ingenti conatu, ab irata plebe affictæ sunt; & ferven-

te

te m
ille
quan
ab or
ces,
bere
expe
liciu
justi
speci
quer
hæc
delic
auda
perio
pror
V
it, re
nim
nes a
ratio
cito
divit
men
diu t
testa
mife
perat
um,
dicib
jacta
ges
etian
spher

re multitudine, cum vix obtinuisset silentium ille qui principem locum in senatu obtinebat, quantum potuit voce contensa, ut audiretur ab omnibus petiit, quid vero meruissent iudices, ut ea vi dignitas illorum tam indignè haberetur? inauditum illud facinus esse: si quid expectarent à Magistratu, precibus mulco felicius obtineri, quàm armis: & licet forsitan iustissima essent petituri; iniquitatis tamen speciem habere tumultus illos, qui jus extorquere malint, quàm à volentibus accipere. Ad hæc jam modestiore plebe, timenteq; ne plus deliquisset quàm causa illa merebatur, qui audacissimus erat inter illos, nec omnino imperitus, cæteris in eum intentis in hæc verba prorupit.

Vel iniquissimo equiti quod à vobis meruit, reddite, iudices, vel pauperi vitam: non enim ita interierit ille, quem ad impios sermones adegit, orta ex divitum immanitate desperatione, hic autem inultus abibit. Egenum tam cito damnavistis! quid suspensos tenet adhuc divitis scelus? donec tam acerbè peccantis memoria prorsus in populo evanesceret, tandem tribunal expectavit! & propè perierat detestandi flagitii imago; sed illam excitavit miserrimi hominis vobis damnantibus properata mors. Ergo quod officiosi estis in Deum, debebitis inopiæ nostræ, & torpebit in iudicibus Zelus ille Religionis, quem tantoperè jactatis, nisi ex plebe ærumnosus aliquis, ad leges quas jam opulenti neque sentiunt, neque etiam timent, vos oblitos compulerit? blasphemavit pauper, moriatur: blasphemavit nobi-

nobilis, vix damnetur ad carcerem; & inclusus, regiis sumptibus vivat, ut in fortunæ proventus cedat ipsa pœna; ut ditior sit, quia reus, & iudices videantur non de supplicio hominis, verùm de œconomia tanquam procuratores cogitavisse.

Sermones hos sequutum est populi murmur eadem confusè iterantis; vixque à turbidis obtentum est, ut ad modicum tempus recederent, donec decerneret senatus quid de illo divite agendum, cujus mortem tanto iudicum favore, totque artibus dilatam multitudo postulabat.

Quod æquitas, ac Religio non potuerant, hoc à tribunali metus obtinuit; nullus fuit ex senatoribus qui impium absolveret. Jam vinum peccasse dicebar nemo: subita mutatione restituta est hominiratio, ut justissimè ab omnibus damnetur. Neque visus regno utilis, aut emendationis spem dare, qui consuetudine peccandi cœlestem iram ita provocarat, ut Gallis placari nisi ejus interitu haud posset. O iudicum potestatem cæteris mortalibus inconcessam! oculos ad arbitrium habent, ac ponunt: quid mirabilius in Lamiis suspexit credula antiquitas? Cùm nox lucro est, statim optantibus ingruit; cùm dies utilis, illicò nascitur: ut jure dixeris, lucis ac tenebrarum dominos; crimina sint ipsis altiora montibus, & Deo notissima impietate injuriæ inferant, non videbunt si volent.

Divitem novissima exempla meritum pronuntiaverunt jam oculatissimi iudices, licet aliquid ex supplicio demerent ad vitandas nobilium

nobi
stin
prob
ra i
suu

paca
lata
piat
edi
inju
nem
à M

S U
ci
dam
dixi
tum
rass
stin
rest

S
non
mag
inq
dive
tudi
quã
con
for

nobilium querelas, qui se minus mori existimant, quoties non vulgari fato pereunt, & probrum etiam minui, si damnatos ob scelera ingenuos ad distinctionem plebis maneat suum dedecus.

Ad æquissimam sententiam quamprimùm pacata plebs; & supplicii fama ad aulam perlata lætatus Rex teterrimi monstri interitu expiatam fuisse suam Galliam; addidit quoque edicto securaturum, ut iudices in ea Numinis injuria ad humanitatem non flecterentur, & nemo eo scelere constrictus vel levem gratiam à Majestate expectaret.

OCEANUS AU- LICUS.

Subtiliter, licet impiè, naturam nostram Lucianus adumbravit, cùm hominem quendam, qui Superiorum numero adscitus fuerat, dixit constantissimum hunc immortalium statum diu ferre non potuisse, supplicemque orasse Deos, ut tantæ dignitatis pertæsum, pristinae conditioni quæ nova semper suggereret, restituerent.

Si impietatem demas, facetosum illum non ægrè probaverim: nam varietate rerum magis delectamur, quàm rebus ipsis, adeò inquietos agit novitatis amor, consilii que ad diversa respicientis mobilitas. Quid pulchritudine amabilius? & tamen possessori suo quàm non rarò vilescit? injucundam facit consuetudo, & nisi ardere conceditur alterius formæ desiderio, prior illa quam solam suspi-

rare licet, non amantis solatium est, sed speciosa calamitas. Ita est omnino: bonorum successione, non usu metimur felicitatem nostram. Placet lux, sed si non perpetua, sapissimeque occidat, ut toties rediens, fastidienti oculis nova sit, sui que tedium auferat, per alternas noctes repetita nativitate. Pax ipsa quam tot bellis demereri volunt mortales, quam tot emunt malis gemitibusque, ubi obtenta duraverit, contemnitur, tempestatum, quas ipsa sedaverat, desiderio.

Ad naturam planè concinnata est hæc Gygis historia; tædio obstat sua diversitas: nam quia ille vir nunc in illam comum penetrabat, nunc in alteram, prout se dabat occasio, sæpè factum est, ut omnino pugnantiâ unâ dies ostenderit. Facillimum quidem erat omnia quæ ad eandem materiam spectant in unum cogere; verum historico non rerum, sed temporum ordo servandus est; & quæ laudaretur in docente, in referente crederetur ineptissima diligentia. Gygen sequor, non rhetorum, aut philosophorum præscripta, & ad delicias lectionis plurimum facit, quæ casu evenerunt, quadam etiam casus imitatione scribere. Prævisos dolores minus ferire ajunt: idem prorsus & de voluptate censeas; non expectata magis placet: & quæ de Gyge narramus gratiora erunt, quod ferè semper non cogitantibus occurrent.

Aulam velut quendam oceanum esse aliquando legerat, in eaque inveniri scopulos, fyrtes, animalium pagnas, immanes cetos, quibus esca piscium vulgus; tempestates, naufragia,

gia,
cantu
Vent
ut nu
agitu
re, a
Set
Gyge
verte
serute
admi
tiores
mas p
studen
viro p
rima
tur.

Ea
& Mo
terfui
vicibu
ocean
phibit
rar
æquo
stat;
& tan
cùm f
exter
binib

Pis
damq
ni, se
imita

gia, syrenas etiam, quæ faciliores quosque cantu alliciunt, neque placent nisi ut perdant. Ventorum aded regionem esse plagam illam, ut nunquam ab illis quiescat; & quidquid in ea agitur, aut faventibus auris in portum succedere, aut aversis mergi.

Semel quidem, aut iterum aulam viderat Gyges; sed nihil præter tumultum in eâ adverterat. Igitur ad hujus elementi naturam ferutandam solertiùs, denuò placuit in illud admitti, eâ tamen ratione, ut Plinio fortunatior esset, qui incautâ diligentia Vesuvii flammam propius lustrans, dum nimis Philosopho studet, ab illis absumptus est. Nihil officere viro poterat, si annulo suo rectus, inter vaferima ingenia, & plerumque timenda versaretur.

Eâ die solito copiosior aula erat, ubi cum & Monachos, haud cæteris dissimili motu, fertum deorsum cursitantes, erectisque cervicibus, intuitus fuisset Charmion: ô Verè oceanum! inquit: nam & hîc quoque amphibia sunt, quæ duplici elemento ita utuntur, ut æquali facilitate silvas trajiciant, & æquora. Claustrum certè ab aula multum distat; illud quietis locus est, procellarum hæc; & tamen isti ad utrumque ita nati sunt, ut cum sua illis pax displicuit, subire fluctus cum cæteris possint, & servato spiritu iisdem turbinibus volvi.

Piscium innumeras esse figuras ajunt, quasdamque inveniri non tantum corporis humani, sed & vestium, quibus uti consuevimus, imitationes: Verum quod referentibus libris.

haud credidi, hoc jam cerno, mirorque, pisces Monachos. Sed quia videbantur duo ex illis cum aliquot aulicis mixti, satis commoto pectore ac vultu, ad quæsitâ respondere, voluit scire Charmion, quid illi agitarent, & unde hæc sermonum vis, ruborque qui dicentes incenderat.

Frequentius illi in aulam concedere solabantur quàm solitarios deceret; & tot negotiis implicati dicebantur, ut sui status virtutumq;, quæ servari nisi semotæ vix possunt, non viderentur meminisse. Hos cum fortè obvios habuisset quidam aulicus, malitiosè petierat, an ignis corripuisset cœnobium, ut sic monachi fugerent? Dentatam quæstionem audiverat alius, cujus risu mox plures acciti, circa hos convenerant, ut & ipsi, si quid jucundum esset, caperent, & si videretur, aliis etiam facetiis lacerarent cucullatam patientiam. Jam ad quæstionem non ineptè senior responderat; & in amplioris discursus seriem, odiumque status illius, qui diversos à cæteris mores profitetur, ita tum monacho aulicus, cum ad illos accessisset subtili vestigio Gyges auditurus quid dicerent.

Ne quæso molestum tibi sit, ea à me audire, quæ cum æqualiter cogitent omnes, nullus tamen, ut opinor, dixerit tibi. Melius, credite, ac decentius vestra vos solitudo, quam hic locus excipiet. Mores alios, alias etiam à nobis vestes non idèò induistis, ut inter nos quotidie mixti, aut ostenderitis quàm vobis displiceat cultus vester, aut nostrum denique, qui tantum ab illo differt, continua quasi ex-

prob
dele
nequ
quæ
plun
conv
cert
ces,
bean
laud
blic
pita
pace
quo
fort
stot
peri
tia,
du
vate
gun
quie
ipsi
ire.
fi q
xat
bite
ven
fibi
qu
gel
at
ma
re.

probratione damnaretis. Avibus quidem delectantur aves, sed non extra suam speciem; neque enim ciconiæ corvos, aut aquilas milvi quærent; cum quibus versari debeatis, ex plumis agnoscite. Sed negotiorum causâ huc convenitis: quæ autem illa? oro; aut aliena certè, aut vestra sunt; si aliena, ô vos simplices, ne dicam fatuos, qui ut cæteri melius habeant, abdicatis, quam tamen tot exornatis laudibus, pacem vestram! An peribit Respublica si non procuretur à monacho? & tot capita civilibus nata negotiis, quid bello, quid pace agendum haud satis scient, nisi à vobis, quos ignorari melius sit, oracula veniant? An forte in precum vestrarum libello legistis Aristotelis politica, illudque didicistis otiosi, quod peritis Magistratibus vix infudit sua experientia, suus labor; & militaribus viris tot annos ducta ætas sub casside, & clypeo? At sunt priorum negotia, non Regni quæ ita vos agunt, & ad hos tumultus invitos rapit non quietis fastidium; sed in miseros charitas: ipsi gerant quærum interest facultates non perire. Vos esse sæculo mortuos quis credat, si quoties amici aut affinis alicujus familia vexatur, tanquam sitis præ cæteris viventes, subito casu ad primas invocantium querelas venitis in auxilium? status vestri, quem sensibus exutum tantopere jactaris, pudor est tot quotidie defunctos excitari: verum non Angeli voce; sed hominis, ut sic suscitatos feriat divinum illud verbum, quod tyranno in martyres sævient. aliquando dictum est: tibi resurrectio ad vitam non erit; idèò autem hæc

refero, quia notissimi, totiesque etiam à vobis decantati sermonis, videmini memoriam perdidisse.

Atrocia hæc erant: sed ut copiosiori licentia posset & ipse monachus quæ cogitabat effundere, jam placidior aulicum subridens rogavit, ut donec loqui non turbatus sineretur, si quæ in solitarios proferenda restarent, libere diceret. Tum ille: De alienis quidem negotiis dicebam, quorum curam ineptè, ac etiam inhonestè suscipitis. Quid autem si vestra? turbidos certè vos esse arguent, nec invicem officiosos aut patientes, qui controversiis componendis toties adhibetis exteros, & am frequenter ad lilia provocantes lassatis Regiam benevolentiam, sâtis vobis adfuturam si aliquando subveniat. Neque enim nega-vero ea potestate solitarios quandoque indigere; verùm nemo mortalium probet, apud vos tanta agitari, ut in claustris patronos, judices, ipsum denique jus negotia non inveniant.

Sed gratia nostri forsitan, aulam teritis, ut repentes animos accendat zelus vester; paululum vini si in multam aquam projicias, vincitur: inter tot aulicos citò monachus in aulicum transit, faciliusque nos illum mutamus, quàm ille nos. Si quid levitatis habet aula, si quid iniquius sperat, si dignitates assentatione quærit, aut vili in viros Principes obsequio: citò has artes, hæc fortunæ compendia discit monachus, & fastidita veste, qua religiosus dicebatur, inquietus apud se agit qua tandem illam ratione commodiùs, si placent opes, aut
fi

si honor, decentius exuat. Visco tota aula ob-
 linita est; qui ad illam accesserit, capitur, nisi
 celerrimo fortissimoque volatu insidias decli-
 narit; ad gluten hoc, quod tenacissimum sit
 multumque adhæreat, plerique vestrum pen-
 nas suas amittere. Quid vobis cum aula, mo-
 nachi? æmulari nos vultis: quomodo liceat,
 monebo: consuetudinem vestram, colloquia
 vestra, ex vestitus morumque disparitate vita-
 mus, & nos rûgire. De cætero, ubi vos non
 sæpè videmus, reveremur: si quid tum tan-
 quam homines delinquitis, latet nos: & facile
 excellentissima virtus putatur quæ non ambit lau-
 dari, aut conspici, quæ ad ima non descendit.
 Sacra sua Eleusis idèò abditissima habuit, ne
 detecta vilescerent: reddite vos cellulis vestris,
 & modestiores socios imitamini, qui totum
 institutæ virgæ pondus semoti sustinent, dum hic
 aulicos agitis, quos cæteri rideant.

Ubi hæc ille loquebatur, tunicati quidam
 incedebant prolixis vestium laciniis, suisq; or-
 dinis insignibus: An & isti peccant, o Aulice!
 inquit; sua dignitate ita sancti sunt, ut si quid
 in nobis sacrum, illud habeamus, quod ipsi
 nos tetigere. Si vel divina loquimur, vel ad
 altare accedimus, illorum omninò munus est,
 neque culparum aliquid condonamus plebi,
 nisi ad id prius potestatem petentibus nobis
 fecerint: ut scias quantum supra monachorum
 statum emineat illa sanctitas, cujus, cum ef-
 fundi placuit, ne sola se frueretur, rivus ad nos
 pervenerunt. Christianam perfectionem, ad
 quam nos solitarii toto nisu, totis visceribus
 propere rare jubemur, jam adepti sunt proceres

illi, & ex fidissimo portu quem contulit illis sua dignitas, sæpè nos in fluctus frustra emittentes miserantur, aut naufragos deflent. Certè tu rigidus, aulice, si quod in perfectissimis viris minimè culpæ, tam acerbè damnas in nobis, ut nisi scelesti aulam adire haud possimus, quam ipsi pietatis duces non frequentant modò, cum in urbe est stabilis? sed & mobilem constantissimè sequuntur; non amissâ sanctitate.

Plerosque illorum suis in sedibus fixos, nec alteri in pacatiores fornios commissi sibi gregis curam concedidisse, equidem scio, sublimèsq; illos spiritus pulcherrimè movere suos orbes, qui absentibus Angelis aut perversè agerentur, aut omninò quiescerent. Illustrium laborum eximie nec citò lassandæ solitudinis fama ingenti rumore venit ad nos, & illi maxime sponis suis digni habentur, qui nunquam deserunt, illudque Apostoli sibi dictum existimant, quod Deus conjunxit, homo non separet.

Sed quia vix credibile est aliquos ex divinis illis hominibus inveniri, qui in suam dignitatem scientes, diuque peccare velint, inde conjicio crimen hand esse monachis in aulam ingredi, cui rot procures, quorum virtus ceterorum lex, adeoque est eminens sanctitas, ita se dedere, ut tanquam sedium suarum obliti, stipatores Principum agant, & nusquam sint, nisi ubi Rex.

De Alexandro forsitan audiveris: captum piratam qui lembo sua latronicia exercuebat pluribus verbis increpabat, quòd mortalium

talium quietem in ipsis undis insectaretur: Sic verò ad illum miter: Ego reus, Alexander, quod timide, quod navigio uno piraticam ago; tu innocens quia palam, totque triremibus, ut sub illis pelagus gemat? Ad nos redeo: quod verecunde, quod necessitate compulsi agimus, quid reprehendas, si illud ipsum toto anno, totâ aliquando vitâ illi faciant, quos tu orbis lumina vocas, & ex eruditione atque sanctimonia suspicis? Aula excedant illi, suisque sedibus restituantur, ut & nos repetamus rupes nostras: Nam quis dicat illud solitariis prohiberi, quod illi ordini conceditur, qui præ cæteris sacer est; qui divina sublimius tractat; qui ab aulico tumultu tantò plus tenetur recedere, quantò plus tranquillitatis requiritur, ut illud expleat, quod à turbidis implicatisque, & aliud agentibus, geri non potest? Si extra culpam sunt exemplaria, illi rei qui imitantur? & nostra forsitan solitudo, justius à nobis se queretur destitutam, quàm ab suo duce exercitus, ab suo pastore grex, plebs à medico tot vulneribus saucia, ut qui derelictam viderint dicant, quis medebitur tui?

Quod dixisti de negotiis, si nos agnovisse contigisset, dixisses sapientiùs. Sua aliquando baptismata, suas sylvas deserebat ipse Joannes, ut principi esset à consiliis qui audito eo multa faciebat, & regimini per tot prudentiæ civilis anfractus sapissimè perplexo, certius, ac divinius lumen infunderet. Qui longius à vitiis absunt haud

certè negabis Numini propiores esse, ex quo lux illa est quæ nec fallit, nec fallitur. Mendaces radios habet non rarò quorundam hominum sapientia, quibus si se Reges credant, aberrabunt ab illa regnandi foelicitate ad quam certissima, ac etiam unica via sagax pietas, non flexuosa illa nequitia tot funestis meritiò infamata successibus. Hanc verò oculatissimam pietatem sæpè Regibus dederunt, tanquam aliquo cœlo deducti, solitarii homines, & idèd absque prophetis quos speluncæ aut ipsorum cacumina montium negotiis dabant, sæpè non visum est ex prudentia, aut bellum inchoare, aut cum hoste pacisci. Neque tu etiam ignoras nostrâ tempestate unum ex illis quos in totum regimine amoves, adeo utilem regno fuisse, ut functum amarissimè fleverit purpuratus ille minister, quo in distinguendis hominibus, præficiendisque, aut consulendis nemo certè sagacior. Jam vides solitarios, si vocantur à Principe, non ineptos publicis negotiis. Aliorum autem privatas res haud curamus; nisi dicas illis nos implicari; quia iudices interdum provocamus ad integritatem, principes ad misericordiam; ubi pudens egestas nummisque destituta, leges pavet quas non læsit; aut infœlicibus illis omninò opitulamur, quibus ad maiestatem nisi per nos non daretur accessus.

De nostris quoque negotiis habeo quid respondeam. Adeò pax nostra diuturna & nota est omnibus, ut si quid illam leviter concussisset, & modici mali nascentes molestias pervul-

vul-
lic-
tus
mo-
quò
que
p-
stic-
rarò
qui
peri-
rum
con-
eas
agri-
ritas
sit.
fre-
tium
ipfi
mes
quit
runt
tio
pau-
funt
in a
nun
cog-
D
mio
esse,
pecc
acce

vulgarit, vel minus cauta prudentia, vel auxiliorum necessitas, continuo ingentes tumultus fingatis; cum tamen apud nos rari sint illi motus, quos ut patimini fama non loquitur, quod consuetudo admirationem tollit, illisque vita vestra damnata est.

Præterea, ut infrequens apud nos ille domesticus turbo facillimeque placandus, ita non raro à cupidis hominibus inpetitur res nostra; qui quod sciant nos quieti deditos ac pietati, perferendis injuriis aptiores esse, neque illarum memores, audacius, siquid opum nobis contulit religiosa fidelium beneficentia, in eas peccant; & modò annuis redditibus, modò agris ipsis imminet, quasi facultatum securitas nulla esse debeat, & in illas jus omnium sit, ubi ad quietos pervenere. In tanta tamque frequenti prædatorum ac nequiter insultantium injuria, restat ut tribunalia, & aliquando ipsi Reges norint, quàm malè sit illis qui inermes & noxii, nequid adhuc in illis aliena nequitia concupisceret, tot bonis se abdicaverunt, ut quicumque copiosos dicit, & nimio otio obesos, illorum tamen labores, vigilias, paupertatem denique timeat profiteri. Hæc sunt negotia quæ invitos nunc in forum, nunc in aulam ipsam aliquando nos compellant, nunquam recessuros à solitudine, si non ipsi cogeretis.

Dum ita suas agit partes monachus; Charmion cogitabat non illos nocentiores semper esse, in quos lingua invehitur licentius, & sæpè peccata apud ineptos minui, cum dignitatibus accessere.

Sed his intentum avocavit ad alia vir quidam, qui submissâ voce, ne ad cæteros perveniret, amico loquebatur. De potentissimo homine inter familiares sermo erat, quem æquali damno aliqui nuper violaverant, dum ita perditum credunt, ut nunquam rediret proscripta foelicitas, aut facultas ultionis: fugerant alii, affectu in aduersas partes trahente, & miscellis spebus incubuerant à quibus fortuna abfuerat. Auditis his, agnovit Charmion quàm verè in aula scopuli esse dicantur, in quos si impingas, frangeris: impetu enim tangi non sistent; quàm duri sint testantur quallata circum navigia.

Arma virum, tabulaque, & Troia gaza perundas.

Sed & nimium si recedas ab illis scopulis, quæ tot naufragia fecere, vix habebis ubi iacta anchora navis hæreat, si te à cæteris remotum terris aliquando atrox tempestas per commotos fluctus circumagat: saxa enim illa, quæ tot periculis, tot mortibus famosa sunt, non paucos servavere; & si leniter, ac præmissâ veluti bolide, ad illa accedas, sæpè pro portu habebis, & rerum tuarum securus non timebis pelagi minas, aut ventorum insaniam.

Vix hæc didicerat Gyges cum visis aliquot mulieribus, quarum una vultu ac dignitate præstantior malorum omnium causa ferebatur, quæ cum vulgus, tum principes ipsos ad satietatem exercuerant; aliisque præterea, quæ blanditiis vel nobilissimos viros habuissent in conjuges, vel incautos atque inaniter sperantes exhaustissent suis opibus & istæ forli-

tan,

tan, inquit, Sirenes sunt, licet Acheloum patrem non agnoscant, nequē illas Calliope genuerit.

In extremis Neustriæ partibus Sirenem aliquando viderat Gyges, quæ recedente pelagō aquis destituta in arena jacuerat, & flebili voce in proxima domo quæ ad oram maris sita est, iustissimum timorem moverat, ne ex pueris aliquis in aquas lapsus, cum se expedire à periculo non posset, hōs ederet gemitus. Cum subito ad pereuntis repetitos clamores accessissent diligētiore famuli, pro puero piscem vident. Humanum planè caput, sed paulò crassius; capilli breves; oculi, nasus, aures nihil à nostris dissentiebant; sed os grandius, & ferinis dentibus. terribile. Manus illi nostris per omnia similes, verum absq; brachiis mirabili naturæ ingenio sub utraq; manimâ ad natandi facilitatem videbantur erumpere; & ubi ad pubem usque humana se figura produxerat, tanquam oblita sui, & fluvidi elementi leges sequuta, desinebat in piscem.

Multum distant ab illa, inquiebat Charmion, aulæ Sirenes: ubi commodius natent, novere; mox ut recedentes aquas ad verterint, solertissimè fugiunt; nam alto æquore ferri gaudent; gemunt suavius: quod humanum illis deest, venustiori forma compensatur; caliditate nocent, non dentibus; denique rarius capiuntur, quàm capiunt.

Juxta mentem Platonis cuique orbium celestium sua Sirene præficitur, ut ordinatissimos motus comitetur, quæ maxime placet, symphonia: Neque his similes sunt Sirenes auli-

aulicæ; quidquid enim movent, ab ordine deflectit; quidquid canunt, non Deum delinit, sed exasperat.

Quis vero iste, qui tanto comitatu, tanto fastu graditur? Non ex modicis piscibus aliquis? Cetus est, ah! ex suis iconibus hominem novi, ut tam fasto animali sua moles constet, minora voranda sunt. Quantas fauces habet hæc fortuna! sufficiat ne tot fecundum bonis pelagus, ut tantam voraginem expleat?

Alter mœstissimo vultu, nexisque articulis, & in ipsa ambulatione sæpè hærens, à cæteris recesserat ut suo dolori solus esset, & iis qui tamdiu expectabundum sperare iusserant liberius irasceretur. Longè diverso genio alius veniebat à Principe, & multis jam facultatibus ab eo donatus, quotidie etiam illis honoribus crescebat, qui lentius dari consuevere.

Ambos ut vidit Charmion, in isto inquit oceano sunt, qui cessantibus ventis progredi nequeant: suntque quos amica quidem, sed violentior aura ita promovet, ut non sine periculo foelices sint; festinantibus enim sæpè nocet velocitas sua. Media pars horæ effluxerat, cum vir quidam concitato gressu in ædes Regias intravit. Vultus illi haud pacatus, & qui hominis esset aliquid ingens nuntiaturi, si fari lineretur. Sed à plaribus rogatus quid didicisset, quid afferret, nihil cunctatus ibat, silebatque. Quiddam tamen grande in aula patratum haud vanè conjiciebant omnes, maximè cum id verbum incauto excidisset, se ad Regem properare, neque fore apud eum sine culpa.

culpa
temp

Hu
consti
stitera
tioner
modo
nutibe
cum
est ing

Ubi
quæ
penè
ut imp
Tum
non e
tus, a
haud
dente
que co
dedisse
sustinu
ad pro
cursos,
moren
apud n
mum v
ut in
est, om
ficia ce
benevo
suam:
vit grat

* M

culpa, si in audiendis amicis vel modicum tempus infumeret.

Hunc sequi in interiorem domum Gyges constituit; nam huc usque in arcam tantum subfiterat, ad investigandam aulicæ vitæ rationem omnibus mixtus, imminensque non modo singulorum verbis, sed & silentio, ac nutibus, qui persæpè in principum aulis, cum loqui non placet, aut fortunæ periculum est ingenuitas, inter cordatos pro voce sunt.

Ubi pervenit ad Regem vir ille, repetitis quæ tanto fastigio debebantur ad humum, penè salutationibus, hoc solum addidit, omnia ut imperaverat felicissime esse peracta. *

Tum Rex: qua vero constantia animi tulit non expectatam captivitatem? num turbatus, aut insolens aliqua dixit suis natalibus haud digna, vel injuriosa majestati? Respondente nuncio, nihil tale factum fuisse, solumque colore mutato captivum interni doloris dedisse indicia, & ad Regis nomen patienter sustinuisse in medio suorum exarmari. Sic Rex ad proceres, repentina hominis clade ita percussos, ut quasi res sua ageretur, conceptum timorem non bene occulerent. Quem locum apud me habuerit vir iste, inquit, qui nunc primum vobis cernentibus à me digressus, mox ut in suas ædes pervenit, meo jussu detentus est, omnes nostis. In immeritum mea beneficia cecidisse agnosco jam, ac doleo: nimio benevolentix meæ usu fastidivit felicitatem suam: Et quidem plurima, quæ in me peccavit gratiarum immemor, potuissem non re-

cor-

* *Mons, le grad. fils de Marechal. d'Effiat.*

cordari, nisi ea secretè molitus fuisset, quæ pessimi quique in Principem suum audent, cum ad hostes deficiunt.

Regis hæc verba non pari animo excepere qui audierant; omnes licet consentire videntur in eam Regis solertiam, quæ publica mala unius ruina averterat. Nec de flagitio ambigebant plurimi, cum utique ærumnosum esse in aula, & Principis ira percelli, satis sit ad criminis nomen. Aliquot tamen vultus sibi vim inferri eo in cætu nolentes testabantur, non tantum jactura coloris; sed & lacrymis, quas improvide cadentes illicò negabat sub hilaritatis larva prudens dolor, se non ausus profiteri. Quod ut ad vertit sagax Gyges, Quis hic orbis, ait, ubi fletus culpæ sunt, si non ad præscripta quant; ubi lætitia jubetur, cum maxime gaudii sensus omnis præcisus est? O Naturæ sortem gravissimam! ad alacritatem cogi tunc cum perditis amicis aut desperat, aut furit.

En quod ab aliis toties incredulus auditor acceperam, facinorosis nullus unquam iudex prohibuit gemitus, cum ad crucem traherentur; levamentum illud doloris in aula sola damnatum est; nam hic si calamitosum planctus, si suspiras ubi non licet, instar crudelis delator, qui te charitatis ræum potestati deferat tuosque singultus calumniatur; quod latentis animi statum, sensusque rebelles nimium audacter explicuerint. In mœstitiam ipsam proferuntur testes, indicia in numerato sunt, ne quid quod lugentis perniciem maturare potest, memoria excidat, unde ille acerbissimus mos, ut amici amicos negent statim ac for.

fortuna mutata est, nec secure de illorum casu doleant. O non omnino miseros quibus flere conceditur! ea aulæ sævitia effectum est ut infœlicibus quibusque aulici, in ipso lætitiæ usu, invideant suas lachrymas.

Dum his cogitationibus abripitur Gygisanimus, vir nobilis captivo illi summa charitate conjunctus, verum novæ cladis inscius adhuc in cubiculum Regis lætè, ut solebat, ingreditur, eam quoque in omnes toro corporis habitu comitatem præferens quæ dolos utiliter celat, vestit odia, livorem pingit, cæterosque noxiosissimos affectus nullibi quàm in aulâ atrociores. Alacritatem hominis castigavere subito omnium vultus: nullus fuit qui annuaret ridenti, aut amicè conspiceret. Tanquam peste afflâtum crederent, declinare omnes virum, ut in amplissimo conventu societatem frustra quæreret, alieno jam fato laborans quod nondum acceperat. Nihil verò eâ in sorte, Regis intuitu durius, etiam plusquam conceperat odii arte fugentis, ut ex ipsius oculis intelligeret miser sibi exilium imperari. Haud satis capientem ex principis conspectu quid sibi fortuna loqueretur, adstantium unus breviter monuit, præpotentem amicum, cui suus favor innitebatur, conjectum esse in custodiam; abiret igitur suâ Regem præsentia liberaturus, quam ferre haud poterat. Perculso vix satis virum reliquit terrima vox, ut festinanter Regiam, nunquam rediturus, desereret; sed omnino recedendum erat, & perditis spebus iam successerat non fugæ tantum necessitas, sed & (quod infœlicium aulico-

licorum crudele fatum est) hujus quoque diligentia.

Abeuntem comitatur noster Gyges; tamdiu enim stare noti valebat sedentarius homo; ex hoc ipso miratus tantos qui apud se quietem adeo molliter sectarentur, ubi divertissent in Regiam, totos dies absque cathedris agere.

Interea magno misceri murmure pontum.

Toto namque palatio rumor serpebat, captum esse ex Régis imperio virum nobilem, cujus alter amicus ferebatur; hinc obviis quibusque timor ad istum quoque accedendi, & ex longo intervallo frigida salutationis officia, quam afflicto negare, cum prior gratiam dedisset, omnino non poterant.

Tum sic cogitabat Gyges; Aulam esse oceanum, quis neget? quot fortunæ his fluctibus se credidere, tot naves sunt; imparia certe versantibus undis onera; quædam enim ad tempestates fortius sunt comparatæ, suisque velis commodius utuntur; omnibus tamen una fors, sæpe ferri quod nolunt; latè circumstans periculum trepidè intueri; non plus inter aquas ab aquarum insania, quàm ab hostili igne metuere, qui si semel, flantibus auris, noxiè accensus est, cum fugæ præsidium desit, omnino pereundum. In eo autem danino, quæ prius non periclitanti socia navigia adhæferant, ut vastantem flammam devitent, fœdus solvunt, ac vel otiosa miseratione commoti, vel se evasisse gemitientes, quotquot ea tibi declinatione consuluat, procul spectant amicorum incendium.

En.

En.
pal
mo
sciat
biles
tant
cipil
ficiar
lus n
stola
ditæ
lator
pro
moel
intol
confi
prist
tia;
intur
crede
ret, c
pe R
inim
aut v
imm
cidiff
Ut
duo
rabat
apud
nimi
matu
omni
fereb

En destitutum Aulicum : infœlicem nemo palàm audet solari, nemo loquitur, accedit nemo ; omnes quippe ardentis fortunæ vel leves scintillas reformidant ; & putem in aula stabiles amicos inveniri, cùm haud læsi terga vertant familiarissimis quibusque, statim ac principibus accepti esse desierunt, tamque cito deficiant ? ubi in rus suum secesserit vir iste, nullus nisi furtivè inviset ; si qui scribant, ipsæ epistolæ sub pallio vel conscia tantum nocte traditæ, pavebunt, ne qui se promissit latorem, delator fiat, qui fastidiebat agrestes, jam pene pro æqualibus habebit exul miserrimus, vel mœlissima solitudine, ut scilicet brevior vita intolerabilis ærumnæ compendium faciat, conficiet corpus suum. Redibit in memoriam pristinae fœlicitatis imago ; clientum frequentia ; adulatorum tot artibus adumbrata fides ; intumescens spei, cum nihil sibi impervium crederet, audacia ; inter fletus continuo occurreret, quàm bene initia processerant ; quàm sæpe Rex familiariter loquutus ; denique jam inimicos frui illis bonis, quæ aut tenuerat ipse, aut ventura prorsus erant, nisi ea calamitas immitti manu optimæ sortis contextum præcidisset.

Ut aulae genium profundius nosset Gyges, duo etiam viri effecere, quorum alter memorabat quibus modis novitium aulicum lussisset apud principem, & incautæ simplicitatis fidem nimiam quæ omnium mentes ex se æstimans, maturius sua secreta prodiderat. Alius per omnia probabat habiles dolos, vicissimque referebat, quàm sæpè pari versutia usus, impro-

vidæ

En.

vidæ virtuti, jamque sibi placenti fortunæ cos struxerat laqueos, à quibus se expedire fera prudentia, ipsoque amicorum suffragio nequiverant.

His ab auscultante Gyge perceptis; En, de quibus audiveram, syrtes, inquit; nihil hic securum, ut video; ubique discrimina latent, & tamen sunt qui malint experiri hos fluctus, quàm quietè in modicis urbibus agere, aut in ipsis villis se suæque fortunæ tutè frui. Quod aquarum istud fascinum, ut neglecta terra, quasi tæderet nativæ quietis, mobile illud infidumque hominibus pelagus tot mortales, aliàs oculatissimi adire velint, ac tamdiu patientissime incolant? & hæc apud se cogitans, turbulentissimum elementum, non sat ipse quietus, deseruit. Dehinc, domi suæ tranquillior cœpit inquirere quo regente pelagus illud moveretur. Ut philosophus audiverat lunæ oceanum subdi, quæ humidis corporibus præest; sed & didicerat ut Theologus, esse Angelum qui ab aquis nomen habens, videretur in procellosum illud ac fluxum corpus, ne suos terminos præteriret, imperium obrinere.

Dubitanti utra potestas aulam ageret, oportunè succurrit ista distinctio. Duos motus novimus in oceano, regularem unum; nam quemadmodum quartana ad horam venit; podagra ad tempus respondet; purgatio, si nihil obstitit, statum diem servat, quemadmodum præsto est ad mensem suum partus; sic aquarum illa æstas intervalla habet quibus se retrahat, & quibus reddat. Nihil hoc motum ordinatius;

&

& ubi
arena
ge,
expec
tiam

Mo
minaz
futura
videre
tranq
in rab
tes ea
in præ

Aul
taveri
Angel
neam
stri fu
certis
ma æc
præm
vices
pum,
bantu

Ver
ut cor
piat,
latè sp
interc
ipsisq
prius,
regula
gotia t
æquali

& ubi sive horam mutat, sive ampliori fluctu arenas mergit, non tamen à se dissentit sine lege, nam in ea varietate adedò constans est, ut expectatus semper adveniat, & nautis scientiam fecerit.

Motus alter oceanì turbulentus est, ferus, minax, neque ulla regulas habet, ex quibus futuram perniciem, nisi fortè cum instat, prævidere quis possit. Supra omnem prudentiam tranquillum amicumque navibus mare agit in rabiem, & spumantes ac subito casuros montes ea vi jactat in aëra, & ut nubes credas coire in prælium, & cum undis misceri.

Aulam duplex ille motus agitat; nec dubitaverim, inquiebat Charmion, illum esse ab Angelo, qui normam aliquam sequitur; qui nemini per se infestus est, qualem majores nostri sub optimis Principibus vidère? Nam tùm certis legibus regebatur aula, & constantissima æquitate sua probos quosque ac Rege fidos præmia manebant: secuta virtus temporum vices; ministrorum faciles iras, aut Principum, haud pavebat; qui peccaverant plecebantur ex merito.

Verùm non rarò accidit, aulam ita turbari, ut constantiorem sapientiam tempestas abripiat, nulla navis in tuto sit; flant, terroremque latè spargunt etiam inter se pugnantes venti: intercipit pereuntium voces fluctuum fragor, ipsiq; volventibus attolluntur quæ depressa prius, sub illis altissimè jacuerant; quas tum regulas sequatur politia frustra quæsieris; negotia tot sine lege concursantes atomos dices: æquali horrore omnes timent: perit cum profusis

fusis opibus iustitia: fluctuat non privata tantum sed etiam publica fides: nec saltem anchoræ suæ spes miserrima meminit ad præsentium malorum solatium.

Motus ille ab Angelo certissimè esse non potest: propterea referendum credo ad malignum aliquod sydus, quo regnante omnia ruunt, ac tanquam peccasset, pax ipsa proscibitur.

Ira philosophabatur Charmion, id maximè stupens, quod cum tempestate faviente religiosiores fiant qui se pelago credidere, nunquam tamen pauciora vota aula conciperet, quàm cum turbida est, nec nisi Deo miserante sua quies reditura sit.

SENECTUS DE LIRANS.

JAm tum amplissimam civitatem novæ quætidie ædificationes in majus spacium extendabant; non advertente Principe ea urbium monstra timenda Regibus, suo sæpè motu totas provincias inclinavisse: neque præterea providentiam videri, si tot unâ nutriendis civibus, ex ingenti cibariorum transvectione variis in locis carè à populo emerentur ea naturæ beneficia quæ profusè suis in regionibus creverant. Inter tot nova ædificia unum ea venustate fulgebat, ut qui negotiosi fellinabant per urbem, ad tam bellum spectaculum libenter aliquid de sua diligentia detraherent.

An.

An.
Gyges
rima f
& quis
prater
nihil p
etiam
bus ha
stante
fella,
bat à
cur ta
ac stat
neque
ambit
tueran
expec
Ad
suas a
iste (
cogita
annon
magn
serun
quàm
magn
tas ca
agere
mini
inept
refici
mitte
Cum
tulus

Annulum suum ad quædam alia sumptuerat Gyges; sed conspectâ ætium illarum pulcherrima fronte, scire voluit an recessus ea dignus & quis tanti habitaret: Ut introeuntibus voluptatem atque admirationem omnia facerent nihil prætermiserat luxus: sed multæ ætatis, & etiam podagricus videbatur, qui tantis sumptibus hanc sibi recens domum posuerat; & interstantes artifices recumbens ipse in gestatoria sella, quam mollis pulvinus auxerat, querebat à singulis an quæ imperarat perfecissent; cur tam lentè procederet opus; nam pictores, ac statuarios tenebat adhuc apud illum ars sua, neque festinanter tot additæ per cubiculorum ambitum tabulæ ornamenta sua accipere potuerant, & in amplissima porticu vacuæ bases expectabant sua Numina.

Ad hæc Gyges fatuitatem hominis plus quam suas ædes demirans: quanto sapientius senex iste (ajebat) de sarcophago, quam de domo cogitaret; illum jam pedes deficiunt; curvatur aunorum pondere misellum corpus; jam magna ex parte sepulchrorum noctem admitterunt caligantes oculi: & quàm venuste, quàm ambitiose per longa tempora, quàm magnifice habitat anxius curat. Quasi nova ætatis canitiem amovisset, hoc ipsum quod bene agere unicum potest; haud agit, senē. Non meminit aded construendis ædificiis senes olim ineptos judicatos fuisse, ut cum publico ære reficiendi pontes erant, ad suffragia non admitterentur, ideoque vocatos depontanos. Cum orbe exeundum est, novas figit sedes vetulus iste: & quod testamento debetur, in saxa,

in picturas quibus fruantur alii, tempus terit, quasi prolixior vita illum maneat, quem cæteris mortalibus incommodum fessa dudum natura tot morbis expellit, & lassati amplius hæredes, tot querelis, nutibus, tot denique votis exturbant.

Verùm unde illa in senibus ædificiorum infania? credo, ut longioris vitæ imagine mitigetur ille dolor animi, quem ex dierum suorum brevitate concipiunt; nam reviviscere aliquo modo sibi videntur cùm actiosi sunt, & robustissimæ sanitatis quadam umbra mens luditur, cùm senex in tot coepta, in tot curas, non compulsus sed sponte se extendit.

Præterea, cum cæteris ferè voluptatibus destituti sint senes, facileq; credant se sperni; dulcissimum est novas sibi in ea ætate delicias procurare, & quasi ad renascentis imperii ostentationem, plurimos conducere artifices, qui ad nutum obtemperent. Sed jubeat, disponat, diuque servatas opes paucis mensibus dissipet infatuatus senex, interim præperabit mors, & alia domus subeunda est, unde non exeat.

Sed forsitan famæ suæ consulit providus homo? ita vero! nam cùm fato suo functus erit, multo post tempore dicetur: toto vitæ decursu paternis laribus contentus, sub finem vitæ quàm sublimes prætulit spiritus! quàm largè prodigus! quàm fortiter respuit amicorum piorumque hominum consilia, qui vel familiæ, vel egenis suadebant illas facultates relinqui, quas tandem absorpsit immanis structura; & posteris frequenti reparatione non importunus modò, sed noxius labor! Diu vi-

vet

vet qui sic splendide functus est; qui inter ar-
tificum turmas diem suum obiit.

O senectutis deliramenta! o insulsam su-
perbiam! sic fama quæritur? ut qui domum
tuam viderint, cogitent te annosum desipu-
isse: ineptumque negotiis, cum te tandem
fugerent homines, fugeret quoque mens &
ætas, ne solitarius aut omnino otiosus videre-
ris convocasse operarios, egisse cum lapidi-
bus?

Si saxorum movendorum amor erat, urge-
batque dementem gloriæ cupido, consultius
egenis quàm vanitati mansionem statuisses,
ut receptis quos ubique extorres agit divitum
sævitia, tuas illi laudes dicerent. Neque tibi
muta defuissent præconia, si ab egenis grati-
tudo defuisset: ipsum namque opus factorem
suum indicasset posteris silentio suo; & illud in
optimæ famæ securitatem; te pauperum ho-
spite verissimè dici ex evangelio potuisset; si
hitacuerint, lapidis clamabunt.

Sed ab hominibus celebrari parum est: si in
id opus contulisses opestuas, laudatorem ha-
beres Christum ipsum toties admissum, quo-
ties vaga ejus membra tuis testis succederent.
Quæ apud Deum fama est, æternum manet:
nam unde deficiat? quæ extra ipsum quæritur,
citò perit; & quis ab ædificio privato diutur-
nam speret, cum neque pyramides illæ Ægy-
ptiæ, illa orbis miracula, authorum suorum
nomina ab oblivione vindicare potuerint?

Eidem videtur amisisse iste senex: nam si
servat adhuc quid, in temporali domicilio to-
tus est, neque quomodo habitet curat, ubi il-

lum egressum sacro o æternitas exceperit? in altera vita commodas sedes nulli habent, nisi qui hîc sapientes architecti præsentis opera, futuris laborare: etenim subædificante Deo, mansiones illæ à mortalibus fiunt, quæ promittuntur in mortalibus.

Hæc erat nostri Gygis cogitatio, cum jubentem dominum in suum conclave, ne tenerum caput sol aut nimius ær læderet, tamuli defecerunt: quos cum amovisset à conspectu quibusdam epistolis coepit vacare. Has cum ille exararet tremula manu; Gyges in altera mensa codicem videt, ubi expensarum quæ ad ingentem fabricam pertinebant, ratio habebatur, ne in comparandis quæ tanto operi necessaria fuerant, aut in numerandis tot artificum justis, deciperetur hominis Providentia. Fortè fuit, ut & in hac mensa theca calamaria esset; cujus illicò occasione hæc in fronte libri ex sacris codicibus scripsit Gyges, ut quàm insipienter novam sibi domum struxisset, senex agnosceret: Stulte, animam tuam hac nocte repetent à te, & quæ parasti, cujus erunt?

Tum ad illum accedens, miratus quid scribendo gerneret, majori stupore tactus hæsit, ubi argumentum Epistolæ vidit esse amorem. De nuptiis cogitabat, & nescio cui adolescentulæ suos ignes, suos singultus ea verborum elegantia, iis argutiis commendabat, ut qui vultum hominis non intueretur, crederet eum in illa ætate, cui non sapere, & levia loqui, statim ut amar, penè concessum est; Quid agebat Gyges, in isto funere velut quædam noctua in fides libido?

Iste

Iste qui tam intempestivè amat, credit adhuc posse amari? quæcumque illum in conjugem accipiet, nabet cineri, non viro. Si ad illud sepulchrum lubens videbitur accedere, ob id solum faciet, quod sperabit inter ossa, ac siccas carnes, aliquem se thesaurum reperturam: horrebit tamen sperans: illudque spectrum amplexata, horam cogitabit quæ ab illo infelicitissimam divellat, ut siterum nubendum est, saltem non illud videatur conjugium quod quasi jubente Mezentio cum carne mortua aligatam vivam copulet, ut foetore intereat.

O jam non commentum, sed historiam quod de Cupidine & morte poëtæ luserunt! mutavere arma: Cupidinis jaculum mors sumpsit; & dum senem perire vult, amatoria sagitta percussum, in has cogitationes compulit, ut se miserum credat si non habeat uxorem: verum quas non dabit Zelotypo homini curas forma præstantior, si in domum frequentes amici conveniant, & mulier (pudica licet; quia tamen pulchra amari mos est, & ferè necessitas) alteri quam marito placuerit?

Rugarum suarum conscius, & quam injucundè adolescentem aget, semper queretur se despici à muliere: quidquid literarum scribet illa, putabit fatum suum: tot emptores pudicitiae credentur, qui munuscula miserint; de omnium fide sollicitus, perpetua famulorum successione studebit suspectæ uxoris castitatem tueri; & cum fecerit omnia, cum speculatores habuerit qui de illa certissimè referant, cum duplici sera tutus erit, & tota nocte etiam accensus ignis vigilabit ad custodiam, nihil de timore decedet.

Sed

Sed & amet atque ametur, neque illum pavidæ & infomnes curæ disrueant, nubendi tempus non est cum mortis nuntia fenestris abstinendum esse admonuit; nisi illos velis imitari, qui ob scelus in majori Britannia, à iudice damnati, ut ultimam vitæ suæ noctem jucundius agant, petunt, si carent uxore, ut in ipso carcere liceat novo matrimonio supplicium auspicari, quod postridie passuri sunt; nam inveniuntur mulieres, quæ luctu spe infastas nuptias contrahere cum sceleratissimis velint; & conjugii brevitatem atque infamiam non cogitent, modò pecunia egestatem sublevarit.

Grandis erat, & suo digna ingenio sic apud se meditantis Charmionis philosophia. Sed si videbatur senex insanire, qui eam in ætate positus de uxore cogitabat, quid putas de illis senibus dixisset, qui illicitis omnino amoribus canos suos de honestant? vitam illorum exhaustis vino doliiis iustissimè compares; quibus solum restat sua fex: nam priorum temporum senes illi nihil servavere, nisi spurcicias; decrepitam ætatem, cloacam effecere in quam quid præterita ætas foedum habuit, confluit. In ceteris memoria labens; adeò constanter retinet turpitudinum imagines, ut nulla vis, nulla ratio, nulla ipsorum corporum infirmitas, aut impotentia delere eam possit.

Sub ipsâ mortis falce luxuriosi sunt; & si quid religionis in animo superest, nihil tamen de obscenitate minuit illa divinorum recordatio; pavent simul & peccant: perditissimo amore jam non ducuntur, sed trahuntur; vivunt

vunt non quomodo volunt. sed quomodo
coeperunt : & dum consuetudini non resistitur,
necessitas facta est voluptatum mancipiis.

P R I N C I P U M AUCUPIUM.

SI tempore atque ingenio benè utatur ars,
neque abdicarit patientiam, quid non ten-
tet foeliciter? quid ab illa tutum erit? frustra
delitescunt in speluncis suis feræ; pisces im-
mensis fluctibus condentur, & notos in ocea-
no recessus trepidi subibunt; frustra pernici-
bus alis aves coelum petent: quidquid terra
celat, invenit, vel sagacitate canum usa, vel
ducentibus ipsorum animalium in profundi-
ores latebras vestigiis; quidquid natat, hamo,
retibus obtinet; quidquid volat, aucupio.

Nunquam tamen subtilior ars quam cum
capit & principes: hic autem modus, ut se di-
diciſſe Gyges à peritiſſimis aucupibus refere-
bat. Sub eodem tecto duo viri habitabant,
unus poëtica illustris, alter soluti sermonis
eloquentiâ clarus; & tum fortè fabulabantur,
cum ad illos Gyges venit. Prolixam chartam
manu tenebat qui in poëticis excultus fereba-
tur, & subridens ita socio: Foelicius certè in
Hesperidum hortis, ubi mala aurea opulentæ
arbores emittunt, quàm in summitate Par-
nassi, qui egena tantum lauro nobilis est, Musæ
degerent. Nam quem mihi dabis Poëtam, qui
condendo versus, illas opes obtinuerit, quas
aliis non rarò confert sordidus labor & in par-
vis diligentia?

Virgilio jam multum tempus apud Augu-

stum manenti? ne absque præmio sudasset tantus poëta, panes dati sunt; pertinacius, digniusque laboranti, iterum panes; ut venustissime Augusto dixerit Virgilius ipse, si ex illa mercede liceret de optimi Principis conjectare natalibus, nihil aliud credere se posse, quàm pistoris genitum, qui tot opum Dominus, poëtæ dudum expectanti nihil præter panes dedisset. Eâ forsitàn voce Augustus ad illa talenta compulsus est, quæ postea contulit; sed ut tardè, eo etiam numero data sunt, ut inde Maro paupertatem quidem vitarit, non attigerit opulentiam. Tristior omninò fuit Homeri fors; egenus vixit; despectus à suis, adèò clarus post mortem, ut qui ingenium viri contempserant, de cadavere contenderent.

Vide quod consilium mihi fecerim? clarissimis poëtis ingratus plerumque labor fuit, functos Principes cecinisse: vivos volo promereri: præconiis suis plurimum delectantur Magnates; quod officiorum assiduitati, periculis etiam sæpius negant, laudibus dabunt; eâ arte illos capi ita certû est, ut si quis peritè hos laqueos incautis paraverit, nemo de successu ambigat.

Optimè, retulit orator; sed si lubet, videamus quàm venustè mentiaris in isto carmine. Poëtis ea fingendi libertas cumulatè concessa est; nobis cautius agendum, ut quidquid dicimus ad veritatem videatur accedere: decet enim nos, non ille Apollinis furor, qui vos ab humanis rapit, inspiratque calentibus quod cæteris loqui fas non est; sed modestior per omnia, frigidiorque assentatio. Idem Poëtæ sperantis, & Oratoris aulici propositum, falle-

re;

re; mulcere animos encomiis; naturam, cum quid rare facit, imitari; id est, quæ per se minutissima sunt in amplissimam gestorum feriem extendere, ex pigmæis creare Gygantes, Colossos; ingentes animos formicis, artusque terribiles addere, ut qui ista legerit, vel audierit, putet ambos, de elephantis, aut leonibus loqui. Sed fraus illa oratori majore sagacitate ornanda; etenim orator dicitur vir bonus dicendi peritus, & licet eodem fascino utatur, fama tamen servanda est. Verùm tu qui cæterorum Poëtarum more non timidè, aut obicurè soles fingere, dic quâ ratione in principis benevolentiam aditum tibi facies, frustra illud opus tentas, nisi multum placueris.

Argumentum poëmatis erat, Regiis armis oppugnata quædam civitas, quâ jam de deditione cogitante, Princeps aliquis advenerat, ut lauros facillima manu meteret, quas justior fama debebat laboriosæ virtuti. Ita non rarò redditæ sanitatis nomen usurpat, qui sub finem morbi vocatus venit non peritus medicus, sed fœlix. Et tamen Principem illum qui vix suos hortos, suos amores reliquerat, ut ad hostes pergeret, invictissimum prædicabat poëta: ipso Marte ferociorem: præliis aætuatum; cum quidquid præliorum antea vidisset, specillis vidisset, voluptatem ex aliorum discrimine captaus, ipse à periculis tutus.

Attonitos in civitate tutelares Deos describebat carmen illud, mox ut venientem senserant, commotas sponte arces, sed quæ non caderent nisi Principis imperio, cum propior, solo nutu, ea munimenta deleri juberet, quæ tot

turmis, tot machinis, tot ignibus negaverant obsequium. Absque illo Achille bellum absolvi non potuisse; fato illius publicam foelicitatem deberi; tanto syderum nexu editum ut quâdam necessitate principis arma victoria sequeretur. Ad hujus Galli conspectum leonem tremuisse; quidquid virium, quidquid animorum miles habuisset, fluxisse ab illo; nam ut caput exercitus fuerat, ita & cor; unde illa nervorum calorisque ad extremas usque partes diffusio. Denique non foelicius Amphionem lyrà suâ olim civitatem excitasse, quam ille alteram diruerat; Hebræo duci comparandus; Cæsare foelicior, cui aliquando satis erat vidisse, ut vinceret.

Cùm hæc fuse, & numeris vocem instantibus, legerentur à poëta, indignabatur Gyges, & ita apud se: O adulescentes, servum pecus! & hæc patienter, hæc libenter princeps audiet? injuriâ mercedem quærit scriptor iste, nam ita hominem laudasse, lusisse est: justè profecto, & ad poëmatis hujus naturam egerit munificentia Principis, si auctori speratam mercedem, fuisse, non pecuniis solvat. Adeone desipit adumbratus Heros, qui nesciat qualis sit; quàm non libenter deseruerit privata studia, otium, delicias suas, ut inter tumultus bellicos spectaculum sui faceret? fierine potest, ut ad picturæ istius conspectum, quam ut ipsi simulamam exhibet poëta, non erubescat, non succenseat?

Verùm nihil horum formidabat carminis author; & socio effusissimè ridenti, quod tantos animos mollissimo homini daret, ita excu-

excusavit versus suos : Nihil agimus, Amice, nisi impudenter mentimur; falsis adeò sunt assuetæ Principum aures, ut si quid sincerum de illis protuleris, perrarò benignè excipiant. Plures modestiæ suæ poenituit; si ex verò tantum laudas, nihil ad tuam fortunam efficies. Recordare quàm largus in suos laudatores fuerit ille Purpuratus, qui ab aliquot annis apud nos extinctus est. Tanto cultu illum prosequuti sunt ex nostris scriptoribus aliqui, ut exteri venustissimo tractatu nobis idololatriam objecerint. Vigilantiorem syderibus, unus dixit; dignum quem sol ipse miraretur; stupefactam ad hominis perennes curas cœlestium luminum turmam. Nihil ego certè audacius, nihil quod à veritate magis alienum dicam; nam tremuisse muros civitatis, omninò minus est, quam stellas stupuisse: vis autem scire, ut quæ stansum fuerit poëtæ suum carmen? singuli versus auro æstimati sunt, brevissimo labore amplissimam mercedem tulit.

De isto quoque Purpurato, tanquam de Deo ita quidam loquutus est, ut etiam trinum diceret. Salutis auctorem cecinit ex assentatoribus unus; alter incarnatam sapientiam rerulit, quæ mortales miserata cum illis misceri voluerat, ut præclarissimis laboribus, ingentibus meritis, cruce denique, Galliam vetusto regiminis delicto corruptam, damnandamque, redimeret. Epistolas lege quæ viventidatæ sunt; vix aliquas modestiores invenies. Sed inter alias illa eminet, quæ (defuncto quidem illo Principe) auctorem adiegit, cum jam id securè posset, ut professâ cul-

pâ, & in locum blanditiarum substituto ad Christum voto publicè oraret sibi ignosci, quod tanto thure mortalem placaverat.

Et verè, ait alter, nimia fuit in hunc virum assentatio; sed utcumque condonanda: nam certum est ingenium illud, quod & ipsi hostes fassi sunt, nostræ ætatis scriptoribus dedisse sua prudentia cæterisque virtutibus, quæ in politico homine eximix censentur, non ignobilem materiam. Sed vix fero tantis præconiis exornari Magnates illos, qui præter suam fortunam nihil habent quo intumescant, aut distinguantur à cæteris.

Si quis hospes, quæso, in Ægyptum venisset, cum toto Regno tympana actubæ natum Apim significabant, rogassetque sibi ostendi numen illud, non putas Ægyptios erubuisse, qui suum vitulum petenti prodidissent? nihil enim aliud Apis; & tota ineptissimi cultus ratio, quod illud animal, vel illudente dæmone, vel ludente natura, candentem maculam gestaret in fronte, in tergo aquilæ effigiem, duplices in cauda pilos. Hic Ægyptiorum Deus ad cujus ortum nemini licebat non lætari: quo peremto, præconis voce luctus publicus indicabatur, ut ad bovis funus quisque plus lachrymarum effunderet, quàm in æruninosa domo, vel in patriæ ipsius cladibus acerbissimi casus expresserant.

Sublimis itabat medio in templo bos egregius, damque suum fœnum vel porrectum mandit, vel ab imo revocatum stomacho multo labiorum motu ruminat, proni sacerdotes, supplicesque, ac trepidi thus adolent: ad
mu-

mugientem bestiam pervenit cum suo suffitu Religio; votum sit omnium, belluæ salus: & ne meritis quoq; laudibus careat, non tauro patre, sed fulmine genitum Apim musici vario carmine intonant: supremos honores illi debent, qui cæteris bobus natalium dignitate, ac signis præstantior haberetur.

Mentem meam quid similem? quoties aliquis ex magnatibus illis ingenti præconio extollitur, qui suæ fortunæ mole magis insignes sunt, quam vita, aut ingenio, Apis colitur. Et vide ne tu tuo poemate ad sacra illa sis delapsus, quæ iustissimè in Ægyptiis damnamus.

Supra merita Principes velle laudari, maximè probat quod de Alexandro dicitur: Recessurus ab quadam regione, ingentia arma fabricari imperavit, quæ humanam omninò mensuram excederent, spargique per agros ut ea arte decepta posteritas crederet aliquando, gygantea mole fulsisse, quidquid sub Alexandro pugnauerat: neque mirum tantis hominibus cæteros mortales, aut vi, aut sponte fuisse obnoxios: nam quis ille exercitus in quo pusillum nihil? in quo sub immensis artibus pares animi referebant illas aciens quæ olim in cælitibus pugnauerant? Purem quoque illum Principem, tot serpentes, tot leones, tot urfos, ac efeferas gentes finxisse, in illa quam ad Aristotelem scripsit epistola, ut eo commento credetur, quidquid in orbe fortius est, atque immanius, cessisse Alexandro.

Fabulis laudari Principes volunt: certum est, si tamen (quod fortè non adverteris) aliquid veritatis ejusmodi commentis inferatur illo.

illo enim vehiculo eget laudantis falsitas, ut jucundè, leniterque ad Principis animum perveniat; & non sine fundamento videatur adulatio suam machinam struxisse, cujus fummitas nubes dedignata, ipsis æquat syderibus. Aliàs assentatione lædatur Princeps: & laus quæ à merâ fictione petitur exprobratio est non præconium.

Itaque crediderim ego tuæ fortunæ esse consultius, si de fortitudine taceas, & in Principis istius foelicitate atque prudentia totum carmen tuum luserit; alioquin ridebunt quotquot audient; & si sapit ille, musam tuam non feret, quæ militari fronte pacificum caput, sic jocata coronaverit. Verius quidem tui sunt elegantes; sed memineris floribus aliquando tyrannos hostes suos suffocavisse, & te pulcherrimis Principem certissimè læsurum, si inimmerita ejus acta tantam præconiorum copiam indiscrete projicias.

Plura quidem vobis, ut dicebam, quàm nobis oratoribus concessa sunt; sed sit etiam aliqua, poëseos veluti hypocritis, ut quæ fictionibus nata est, videatur idèò tantum fingere ut sub illo ornatu veritas dignius, magnificentiusque appareat; per se enim incultra est, nuda, & licet formosissimam dicant, amatores tamen plerumq; non habet, maxime ex Principibus; nisi & ipsa aliquo fastu aulæ genium imitetur, discatque fucum pati, & cum illo comitatu incedere quem fabulæ dabunt: sic enim majore strepitu veniet, monebitque, aliàs fortè non observaturos, quàm sit conspicienda mortalibus.

Ali-

Aliquid Regiè dederit princeps, hîc siste, hîc finge, non displicebit tamæ tuæ cupido nubem illam latius spargi, ut in ampliores terras videatur effudisse suos imbres. Semelin acie visus est? gaudebit magno verborum ambitu prædicari sua pericula, suos animos, hostium quoque vires atque audaciam, quos ut forrissimos atque obstinatissimos describes tuis verbis, clarior apparebit illa virtus quæ dimicantes contrivit. Præteriti certaminis imagine pasce, delecta principem tuum; revoca quidquid terribile pugna habuit; prostrata hominum cadavera; equos vel temerè fugientes absque dominis; vel in ipsa morte insanientes; desperationem hostium, ultimos pereuntium fremitus, hisque admixtam, dissono clamore, alacritatem vincientium.

Grandis inde bellicæ virtutis scena fit; & quia inter hæc artis ludibrii aliquid veritatis insertum est, facile putabit princeps se heroibus parem: placebit sibi, deinde tu illi, quod ejusmodi voluptate, ac gloriæ sensu animum demulseris, & in præmium laboris dabit, quod tantopere concupiisti. Nam tui carminis finis est, non princeps, sed pecunia: & spe incitatus laudas, non tamæ illius studio, aut subditi, ut videtur, obsequiosa charitate.

Illud tamen maxima cura celandum est: nam omne oleum tuum amiseris, si, quæ latet vel leviter appareat scriptionis improbitas. Vide picas, corvos, passeris, quam suspiciosæ aves sunt, quanto tempore positam ab aucupe escam intuentur, quanto circuitu timent, antequam tangant: capi non possunt nisi ita

industria lateat, ut naturæ esse videatur, quod artis est. Vis inescare principes? cautè age; citò se dabunt in laqueos: ita quidam ex nostris has insidias magnatibus paravere, ut qui capti sunt, muneratum à se authorem sciant, non se irretitos arbitrentur.

Hæc audiens Gyges artem discerebat qua tamen nollet vir sincerissimus uti; simulque studebat non advertere principes, quoties impensè laudantur, toties quæri in prædam; & inanissimis præconiis aurem dare, quæ specie obsequii illos ad optata dona sollicitant, ac superbos efficiunt.

Plurima certè sunt quæ principes viros suæ mortalitatis admoneant. Elcarum illa tot conviviis nunquam explenda necessitas, illa naturæ officia, quorum non possint absque pudore meminisse: dolores, morbi; & quid. quid in dedecus, aut in supplicium, Deo vindicante, genus nostrum perpetitur. Sed utilissimis monitionibus ita plerumque officit dignitatis splendor, ut qui his radiis circumseptus supra cæteros eminet, minus se mortalem quàm Principem sentiat. Quid modesti ab illo expectes, si jam sui, propemodum oblitum, in altiores cogitationes erexerit adulatio? si in cælum se afferat? & panegyricis assuetus, neminem amet, nisi qui abjectissimo laudum servitio, ac mendaciorum concinnitate gratiam illius promeruerit?

Subtiliora quoque audivit in alia domo Gyges, ubi de capiendis principibus confidenter inter se agebant duo Aulici. Querebatur

unus

unus se hactenus infelicem, qui illud aucupii genus ignoravisset, petebatque doceri: & hæc callidissimæ artis præcepta accipiebat ab alio.

Aulicorum Numina Principes esse, benenosti: putas autem satis, si adores? Illud quidem multum placet, à cultoribus suis frequenter thura accipere; prostratas ante sublimem fumantemque aram subditorum fortunas intueri; sed alia sunt quæ minori pompâ licet tamen potentius, atque utilius, animos eorum demulceant. Ab ipso supremi Numinis cultu discite Regibus famulari, ut tibi propitios facias.

Maxima pars Religionis non in eo constat, ut canticis, atque procurationibus majestatem Dei profitearis: parva sunt ista, quibus tamen, tanquam præcipuis, adeo indulget absurdum vulgus, ut vix aliquem ex plebe invenias, qui putet se in Religionem peccare, si hæc signa prætulerit. Præter numeratas preces, lustrales aquas, campanarum sonitum, cæteraque ejusmodi, quorum usus ad externi cultus rationem admissus est ab Ecclesiâ, præter hæc, inquam, quæ sensus feriunt, & vel ab impio quoque possunt simulate exerceri, nihil aliud esse Religionem putat insulsa multitudo.

Quid verò Theologi docent? illa certè esse optima, placere Deo: sed nos illi minime acceptos fore, nisi & ipsum imitemur, illudque, quod obsequiosum os eecinit, ac sacri Ecclesiæ ritus significant, vita pronunciet. Crucifigi cum Christo major est cultus, quàm si charitatem morientis, fuscumque sanguinem, ac
invi-

invictam sub tortorum sævitiâ patientiam grandibus præconiis exornes. Panegyrici optimum genus, facti mores ad exemplar; voluntas ad placitum illius ordinata, quam flecti non est æquum, cum suprema omnium sit, nec altâ lege regatur orbis, cujus homo tantum pars est.

Recordare quid dixerim, quodque non abnuis. Principes habemus pro Numinibus, ergo colantur ut Numen scilicet imitatione magis, quàm hymnis, ac laudibus. Pinge in te quos revereris; se agnoscant, cum te cernent; observa quid velint, quid agant, sciasque inde tibi formulas dari, quas præterire non licet.

Princeps aliquis indecore in alteram partem cervicem flectebat; nullus aulicorum fuit, qui recto capite iuiceret, omnibus collum reposuit cura placendi; sed inepta hæc, & nimis professâ adulatio. Animum Principis imitare, non corpus; nam histrionum est aliorum gestum mentiri, neque caret injuriâ, quod natura in Principe peccavit, hoc illi similitudine defectus tanquam in speculo proponere.

Cum aliquot calvos authore Sejano simul in aulam introeuntes, ut choreas agerent, Tiberius conspexisset, illicò excanduit, putavit, eo tripudio sibi illudi, quod calvitio deformem ætas simul, & voluptatnm intemperantia fecerant. Balbutit Princeps, claudicat, curvus graditur, ne imitere; & ne quod ignorari maximè cupit, agnovisse te sentiat: alii defectus sunt, quos utilissimè, non herente quidem, linguâ; aut pede dubio, vel inflexâ spinâ, sed tuis moribus exprimas.

Si

Si mollis est: & tu mollis esto; lauda delicias, convivia, amores: extolle, quod captus formâ mulierum, vago Cupidine insanit; quidquid dicis, quidquid hortaris, subjiciat faeces, ut majori corripatur incendio; atque etiam, si est opus, & altioribus secretis dignus habearis, ministrum te Veneris præbe, reluctantem pudicitiam illi concilia; nihil probrosum est quod Principum gratia sit, & fortunam nostram promoveret. Aliquos novi quos adhuc deturparet sua paupertas, nisi facilem ad opes viam ista officia dedissent, quæ tamen cautè celanda sunt, ne inde exurgat calumnia, & in tuam famam debacchetur.

Venationem amat Princeps tuus? nihillo-
quere præter canes; amove illum à consilio,
ut infestetur lepores, cervos; & si fortè au-
daci telo percusserit occurrentem aprum, lau-
da egregium facinus, ut sæpè victoriis illis de-
lectetur, quæ magis canum sunt, quam ho-
minum, & tempus illud omne absumunt,
quod debetur publicis negotiis: Beneficium
putabit, quòd à regiminis curis illum ad fera-
rum certamen & avium pugnæ transferas.
Non meministi Romani illius, qui nihil exi-
mum habens præter aucupandi artem, ita
perdices, merulas, corniculas cepit, ut simul
& Principem suum, & ad illud dignitatis fa-
stigium aviarius pervenerit, quod bellator
mereri, atque obtinere debuerat? Magnum
fecit non militaris labor per solitos gradus
scandens, ut summa attingeret; non animi
vis; sed industria, ut sponte aversum à negotiis
Principem, illis remissionibus delectaret, in
quas

quas pronum adverterat. Suas dignitates alii, suas opes illustrius consequuti sint, illo certè viro nemo unquam, mea sententia, facilius optatam felicitatem aucupatus est.

Vides quanta sit aspirantis fortunæ solertia, Principum moribus studere, ut nihil illis proponas, nisi quod amant; Si pecuniarum amore teneri illos agnoveris, protinus novos habendi modos cupidis subministra; non diu sine mercede erit consiliorum utilitas. Nec de plebe multum cura; laboribus nata est, neque crudele videtur aliquid ærurnarum addere necessariæ calamitati. De cætero cave ne aliquis te diligentior illa consilia proferat, antequam promas; soli enim tantorum auctori debetur gratia, non illis qui Regiam cupiditatem ad modica aut ad nota compellunt. Si ergo benè quid somniasti, festina effundere; fructus Principis, etiam tuus erit, dum nihil ad gazam illius tuo ingenio perveniet, antequam quod pollicitus est, promptissima solutione acceperis. Sic ego quondam Principem meum demeritus sum, & ita publico ærario consului, ut fortunæ meæ magis; illasque sim consequutus opes à quibus sæpè; ut tu haud ignoras, non dedignetur prementibus negotiis ipse Rex auxilium mutuari.

Quod de amoribus, de venatione, de pecuniis dixi, etiam intellige de sævitia; ferus est Princeps; ne avertas illum à sanguine; suscita veterum injuriarum imagines, objice novas; si quid incautè in illum peccatum est, scelus voca, iram nutri; sic placebis turbido, nec amoveberis ab aula, qui ex animo Principis pependerit, acceperisque mores tuos. Non-

No
Aulic
cussa,
Sed fr
est. E
pes pe
cario,
fissim
capiu

T

NE
q
cesser
homi
& par
securi
tione,
radice
ternas
erudi
animo
turba
honor
accep
cæter
sa fec
deger
vanos
Du
rantu
tutis,

Nondum omnia in illam rem dixerat senex Aulicus, cum subita tullius ab invito Gyge excussa, aliquem adesse colloquentis admonuit: Sed frustra sub aulæis, ipsoque itrato quaesitus est. Hinc pavor utrique ingens, ne ad Principes perveniret ejusmodi sermonis communitatio, periretque assentationis aulicæ quaestuosissima illa & antiquissima ars, qua persæpè capiuntur.

TRIUMVIRATUS IN SYLVANOS.

NE optimo colendæ pietatis consilio frequentia noceret, viri aliquot in sylvas secesserant: ignotum penè cæteris mortalibus hominum genus. Præcipua illis cura, latere, & pari: Dies labore ducebatur; ipsa quies, ne securitate peccaret, tanquam in militum itatione, interrupta vigilis lectus, stramen: cibi, radices: aspero vestitu, constitutisque per alternas noctes flagellis, ita sponte ad castitatem erudiebantur, ut subactum ea sævitia corpus animorum tranquillitatem haudquaquam perturbaret. Summa inter illos concordia; tuga honorum; studiumque ea agendi, quæ Deo acceptiora esse, ratio vel pietas ostenderat. Ab cæterorum hominum consortio ita semotis, ipsa secessio dederat nomen: nam quod in sylvis degerent, eos vulgus simpliciter appellabat Sylvanos.

Dum sic, quasi in altero orbe, uni Deo operantur, interim pervadit ipsas urbes fama virtutis, neque enim diu tanta lux condipi poterat;
Sed

Sed maximè, postquam plerique nobiles illam vitæ rationem sequuti, cæteris sapientissimæ secessionis exemplum fecerant, prioris instituti fastidio.

Magna per sæpe virtutis securitas, ignorari. Diu servatur tectus odor, quem nimius aer citò dissipat, solque ipse radiis allicientibus disperdit, si ex pixide eduxeris. Solitariis hominibus sua fama nocuit: Ad multiplices pietatis curas magno civitatum consensu, renitentibus tamen ipsis, vocati sunt: & quidem foeliciter ac prompte plurimos animi morbos abstulere, quos medicorum notæ manus prolixâ curâ convellere nequiverant.

Fortunatos successus non tulit Triumvirorum aversa mens. Igitur cogitare, quâ ratione Sylvani, qui jam urbibus ex officiorum sedulitate chari esse inceperant, iterum in suos saltus compellerentur. Virorum nomina pene eadem quæ olim Romanam Rempublicam tot cladibus exercuere: Unus enim Tonianus: Lepidus, alter: tertius vocabatur Augustulus. Quadam die cum in illud consilium convenissent, sic præsentem Gyge suum quisque in insontes stomachum profudit: Et prior quidem Tonianus, quòd æstuanti bili impar, eam diutius comprimere haud posset.

Amovendos esse dicitis, inquit, perdendi sunt. Non videtis quantâ superbiâ se extulerit, quòd iniquis temporibus tanquam rebus publicis necessariis à nostris antecessoribus quæsitum sunt? Ambitiosis, & plusquam satis est alienâ jam sollicitudine se onerantibus nihil

hil an
suo i
tur in
istos
nobis
duros
vende
rent.
in tan
sint,
ceant
haber
stanti
denig

Iam
opem
ftris æ
coelum
nostri
tas Ch
morar
quibu
apud
tam G

Au
libris
ut ab
possin
tuere.
bris, i
leat m

Im
minib
ipsam

hil antiquæ solitudinis restat, nisi nomen. Ipso suo instituto sylvarum incolæ, quid morantur in urbibus? ex quo admilimus homines istos, qui mixtis laboribus in sacram segetem nobiscum succederent, quoties experti sumus duros messoros! Suum nobis subsidium nimio vendunt, utcumque ferendi nisi & exprobrarent. Auxiliares copias non fero, quæ suprà nos intantum crevere, ut ipso numero timendæ sint, si animis avertantur, & sua jam fama noceant, dum ubique vulgatur, majores animos habere eas acies; minore sumptu ali; constantius arma ferre; haud curare stipendia; denique militare fidelius.

Iam nobis invitis præliari volunt accitæ in opem turmæ; neque suos tantum duces nostris æquant; nescio quos ex militum vulgo in cælum tollunt, tanquam ea egissent quæ ex nostris imperatoribus nullus. Sua manu additas Christi imperio regiones verbosè commemorant; suorum facinorum annales texunt, quibus pietatem (qua sæpe orbantur) ac literas apud populum ventilent, ut jam ea arte per totam Galliam clari sint.

Audite propositum meum: tota vita cum libris versatus, ad illam eruditionem perveni, ut aberrantem quomodocumque Ecclesiam, possim avitæ fidei, ac optimis moribus restituere. Totum lumen illud quod hausi à libris, in Sylvanos convertam; sentient quid valeat mea doctrina, ubi odio accesserit.

Immitis censor decerpam ex illorum voluminibus quidquid minùs prudenter scripsere; ipsam charitatem, qua prodesse mortalibus volue-

voluerunt, accusabo veneficii: in sceleris ultionem, lentos iudices meis querelis provocabo, quodcunque unus peccaverit, omnibus impingam: tollam fidem authoribus; qui clariores ex illis prodire: verminosos, impuros: latronum, homicidarum fautores describam, publicas pestes. Ad mea monita sine dubio hærebit saltem vulgus (vernacula enim lingua, ut notior sim, homines aggrediar) magna famæ detractio suspectos reddidisse. Sed quam putas laborabunt si & ostendero etiam à fide alienos? In hoc maximè enitar; quidquid magis sincerum exaravere, affirmabo scate erroribus. Ansam dabit perplexa ratio scribendi: terminorum æquivocatio. ipsa sermonis eloquentia sæpè rebus fidei haud exactè conveniens: in has me tenebras penetrabo, ut quæ cogitavi, nocturnus hostis secure perficiam.

Quis legentium satis patientiæ habebit, ut velit in notas meas inquirere, omnesque eos pervolvere authores, quos dente tetigerim? Donec se omnino apud vulgus Sylvani purgaverint, multum temporis effluet: & quam interim dulce, in eas angustias invisos homines perpulisse, qui se cæteris meliores eruditioresque jactaverant! nec conscientiam timeo; hosti quaquà nocere, jus nature est, & pars pietatis, insolentissimos homines religiose calumniari. Itaque furiarum occupabo officium; admovebo ignes, qui fumo simul & ardore infuscent quidquid ufferint. Et ne ipso vindictæ usu tandem fatigatus animus, ab injuria quiescat, voto obstrinxi me, quidquid virium ha-

bebo,

bebo; quidquid temporis, ab obitu usque in id opus insumpturum.

Cum hæc Tonianus magno impetu diceret, sic apud se Gyges: tantane animis coelestibus iræ? Et hic homo facer est, & ita sævit, & ita loquitur? ad altare sic succensus accedet? non ponet odia? & cum sacram hostiam tenebit manu, animo ferox, in gravioris sacrificii recordationem cogitabit Sylvanos?

Lepidus, ex sui nominis significatione satis esse credidit, si lepide noceret. Ergo risu incipit. Et mox, Quàm incundè inter mortales sim receptus, haud scitis, inquit. Stellæ ludabant cum natus sum: Nam (ut accepi à matre) nescio quis Mathematicus qui fatale momentum noverat, interrogatus quid verò futurus essem, pronunciavit, ea die hominem editum, qui facetiis foret ipso Luciano foelicior. Quod in me igitur fortius natura posuit, ac subtilius, illud vibrabo in Sylvanos; jocose pungam, nec credar vere hostis qui festivus insultabo.

Ampla ridiculi materia, ipsum Sylvanorum nomen; quæsitæ, ad sordidam egestatis suæ pompam, vestes: horrida supellex, & quidquid in illis superbiam perversa via sequitur. Virorum otium, labores, ipsam fraternitatem, quam morum similitudine, & communitatè rerum sibi fecere, traducam scommatibus, ut nemo putet sua fama dignos, quos ego sic luserim. Ea ratione despectio fiet status illius in quo tot ineptias cæteri, detegente me, adverterint, & pudebit viris illis adungi, quos in fabulam vertero. Quid plura? histricum sic foeli-

citeragam, ut quicumque ad me accedet voluptatem ex verbis percepturus, simul lethale venenum hauriat, & necessaria fuga solitarios illos aut contemnat, aut oderit.

Ad vāstram hominis propositionem risere alii, ipseque Tonianus, optimè, inquit: etenim dolus an virtus quis in hoste requiratur? Meleonem proculdubio dicent, qui profecto odio immeritos dilaniabo? vulpem te, qui mordebis callidius. Verum quid vocemur parum interest, dummodò cadant quos perdere volumus. Si animo impetus respondeat, ingentia vulnera faciam, latè nocebo: tu qui non odisse videberis, ex hoc acerbior, per secretissimos meatus penetrabis in medullas: non enim meministi verbi istius: molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula? Laudabis interdum viros, & dentatos lusus inferes malignis præconiis. Quod tanquam seriò in ipsorum commendationem texes, retexes statim; nam, ut puto, tua mens hæc est, ut, nihil beneficii maneat, cujus (jocans licet) tam propera mutatione egeris poenitentiam. Ita scribes, ut si opus sit, possis à calumniâ absolvi, & sales vocare quidquid aculeati protuleris in hostium nostrorum perniciem.

O sagax plane consilium! ô armorum utilem nostris temporibus solertiam, ut qui forte ense ense amoverint, nec aperto Marte fatis ruent, omnino tuâ versutiâ tuisque insidiis pereant. Et, oro, laborem istum ne distuleris; dum ego audacior, neque multum curans quid de me sentiant catholici, aut Roma decernat, volumen compingam, omni alio atrocius.

Tu

Tu verò qui in rem nostram, Augustule, quo ingenio putas Sylvanos debellandos? Aliquid ingens profectò meditaris; nam te cogitabundum arguit uno in angulo hærens oculus, longumque silentium; sensus nostros accepisti, laum & ipse, si lubet, animum prome.

Augustulo frigidior malitia erat, atque tectior. Quid si autem, inquit, aliquod vitæ genus institueremus, quod inusitatis moribus, & non expectatâ luce Sylvanos istos obscuraret? Aliquot viros novi jam spontè à cucullo alienos, hos monebo, non abjecto sæculari amictu in unum convenire, iisdemq; legibus regi; & ut auguror, faciliè in id consilium ituris, me ducem constituam. Anachoreticæ disciplinæ aliquid non hæcenus visum, mitiori instituto temperabitur. Theologiam famosis sententiis; sacellum, quod & egregium nobis erit, insolenti cultu ornabo, ut quidquid ad nos pertinebit, ipso novitatis characterè (quæ verò multùm placet) insigne sit. Eâ ratione comparatis plurimorum animis, non deerunt qui frequenti præconio insuetæ vitæ propositum mirificè commendent, dicantque Sylvanos meritis longe inferiores esse, quorum jam ex incautâ sui proditione, solitudo ac quies omnino perierit. Ita consensuisse institutum illud, ut nihil prioris sanctimonix deprehendatur in posteris; & magno Dei consilio, quosdam nostra ætate miræ pietatis viros aliquid religiosius ostendere Sylvanis, quam quod ipsi profitentur. Ita sensim evanescet importunissimorum hominum opinio;

ubi aliquid apud nos faciliores Christiani deprehendent, quod ex fronte melius putabunt, suspicientque lubentius.

Magnum erit, si & aliunde in eos clerus insurgat, studiisque ac vestium reformatione trahat animos, quem vetus inscitia, & immodesti cultus libertas in contemptum adduxerant. Magna credite, Sylvanorum erit injuria imitari quod faciunt. Et quàm sæpè vicit suum exemplum, æmulatio?

Annuebant Tullianus & Lepidus; cum Gyges triumphatum illum diutius non ferens; Operam, inquit, perditis; quisquis in Sylvanos sic armatus est, illæsis hostibus, tela consumpsit. Ad invisi hominis monitionem obstupescere illicò tres viri, & jam non de Sylvanis, sed de voce sollicitos deseruit Gyges, vehementer miratus, Christianos inveniri quos artibus in optimam vitæ formam hostiliter agerent.

F U N U S V I R - T U T I S.

Qui omnia nosse vult, necesse est omnia videat atque audiat; per hos enim præcipuè sensus scientia fit, qui subtiliora rerum idola, facilesque ad dicens vias inquirenti animo subjiciunt.

Dictum fuerat Charmioni aliquem ex magnatibus nocturnas choreas brevi daturum matronarum præcipuis; & licet intempestivam hanc virorum atque mulierum convocationem minime probaret, quod sciret periculis

riculis plenam, & inde non rarò rixas, odia, sæpiùs autem flagitiosos amores exoriri, tamen adesse voluit, ut cum ejusmodi saltationibus aliquis se patronum diceret, certius in illam licentiam inveheretur, cujus discrimina non à theologis tantum acceperisset, quos ex illarum rerum ignorance ac studiorum suorum moestitia nimis rigidos ferebant, sed etiam hausisset à sensibus.

Vespera appetebat, & ne cui matronarum suæ stellæ deessent, quidquid gemmarum habebant, in nocturnos ornatus ex ciutulis suis deprompserat, quæ inter foeminas acris est æmulatio vanitatis. Omnibus sui cultus major cura, quàm si de patriæ salute ageretur: de singulis capillis in consilium ibant; nihil ad formæ venustatem satis, nisi quod centies dubitantibus matronis amica specula ostenderant; nam suspecta ancillarum fides, & deformitatis periculum erat, alienis oculis tantum negotium concedidisse.

Ex plurimarum auribus dependebant bina patrimonia: insulæ, saltus, & præter naturam videbatur tanta onera gestare cervices levissimas. Ut candidiores genæ apparerent, nigra quædam corpuscula, tanquam muscas cuti admovebant, ea arte ut quod consilio & prolixa patientia politum fuerat, casu videretur adhæsisse. Formam augebant pretiosissimæ vestes, additæque armillæ lacertis, quos propemodum à cubito nudos in reliqui corporis conjecturam ac spectaculum amoris voluerant, ut non solo mammarum ad papillas usque conspectu, in illa saltantium turba ferirent intuentes.

Postmodum provectâ jam nocte currus audiri cœperunt, & publicas ita vias præcedentium facum splendor collustravit, ut scirent aurigæ quâ pergerent, vitarentque facillimè quodcumque in illo equorum rotarumque tumultu carpentum occurreret. Ad strepitum, Charmioni somnus excussus est: nam paululum dormire placuerat, ut cæteræ noctis vigiliam ferret facilius. Dum induitur, ô insaniam, inquiebat, tunc moveri, tunc mortaliū quietem perturbare, cum cessationum operum indicit solis absentia, ipsaque natura nos admonet spiritus illos somno reficiendos esse, quos diei labor, & curarum multiplex æstus absumpsit! Diem, ut puto, odere isti noctivagi, quod gratuitus est, quod & eo fruitur pauper; & facum lux ideo placet, quia emittitur, nec egestatis est, eum sibi quærere fulgorem cum astra deficiunt. Totam vitæ humanæ rationem mutavere: ne aliquid cum illis commune plebs habeat, aliâ horâ petunt stratum, aliâ surgunt, aliâ cœnant; & maxima illis voluptas sit, tunc loqui, tunc turbare, cum cæteri silent, & cum toto orbe quiescunt.

Neque timent istæ mulieres, quarum causa tot currus intempestive agitantur, per noctem cum gravis est aër sic ferri; morbos non pavet hic saltatricum mollietates: si quid dies nocuit, habent pro Æsculapio tenebras: cæterum miraculis famosa sunt loca illa quæ nocturno tripudio destinantur: nam statim ac in ea pedem inferunt, fugit dolor ille capitis, ille artuum languor, qui in templo, cum mature

ture surgunt ad pietatis officia, aut longius sacrum ducitur, redire consuevit. Nihil quod placet, noxium est: illa mala quæ medicos advocabunt, cogentque debiles domi hære, & acerbissimis remediis uti, non invehunt vigiliæ istæ: sed in sacris ædibus, quæ ut plurimum nimio frigore sunt insalubres, nimis protracta religio.

Sed cur noctu? cur cum viris qui mariti non sunt, gaudent suis rhedis gestari mulieres istæ?

Certè cum hora & cum ipso consortio maximè, castitati non convenit. An forte satis duxit uxorem maritus, cum in sponsam accepit? ideoque turpe habetur, si ubique ducat? & cum nemo dubitet de conjugio, aliis tradenda est, quoties per noctem jubebit agi currum suum? & castitatis non suspectæ argumentum est iste mos; quo fit ut quisquis venustulus in mariti officium volet succedere, illam ducat ad choreas?

Indutus vestes Charmion, annulum sumpsit; & cum jam pauciores currus audirentur, quòd saltationis hora instaret, pergit ad domum illius qui matronas invitarat. Neque multum substitit ad januam, cum laxatis à custode foribus in aream admittitur; mox aliquot matronis mixtus, ipsum triclinium subit, in quo, donec convenirent omnes, quarum gratia nocturna hæc lætitia erat, cæteræ quæ diligentius venerant, ut cujusque ferebat conditio, in orbem sedentes fabulabantur.

Sua musicis in editiore triclinii parte sedes erat, & in lucis commodum iusto ordine, su-

spense funalibus quinquaginta faces; per varia ex nitidissimo cristallo specularia ita diem æmulabantur, ut vix ipse sol, dum nubes amovet, gaudetque conspici, decentius rulgeat.

Ubi tot ignes vidit Charmion, ah! inquit apud se, ne sit istud funus virtutis! tum cororham illam virorum atque mulierum circumspiciens, revocavit ad memoriam verbum istud scripturæ: Congregatio taurorum, in vacis populorum; cogitavitque quàm potens in alterum sexum esset sexus ille, qui infirmior dicitur; & quidquid turpidum magis, hominum vitam exagitat, opus esse mulierum. Non multo post cum nulla amplius ex primariis foeminis desideraretur, & musicam silentium expectaret, dictum est modulatoribus ut plectro saltantium motus regerent.

Aliud sibi spectaculum fecerat Gyges; non quàm bene saltarent matronæ, sed quàm castè, quàm Christianè vigilias illas agerent, scire volebat. Omnes penè motus animi conspiciuntur in oculis; si mœret, graves sunt ac languidi; si irascitur, illico minaci flamma feroces sunt; si paver, micant quidem, sed tremulâ luce incerti; ut non metus tantummodo, sed ipsius periculi imaginem non obscurè præferant; si amat, ridet; in osculorum prælidium suaviuntur & ipsi, fatentur, petunt, & amœna prorsus incendio significant illum placere, illum optari, in quem contentas acies roties vibras. Ut de matronarum animis conjectaret Gyges, omnium oculos intuebatur, & in plerisque tanquam in amatoris codicillis legebat Cupidinem.

Ne

Ne tamen aspectuum severus nimis interpretesset; aut levis, ut commodè potuit, aures dedit iis quæ sedentibus matronis dicebantur, dum aliæ fidibus pedes moderantibus, flecebantur ad numeros. De forma illarum sermo erat; quàm venustè saltavissent; quid magis justissimam admirationem faceret, pulchritudo oris an animi? quàm fœlices quos illæ dignarentur suis conspectibus; ad hæc, annuendo negabant quodcumque de illis dicebatur eximium, & sermones compescendo qui de illarum præconiis erant, modico risu ac suaviter aversæ, provocabant ad alios; placebat quoque de matronis illis loqui quarum forma deterior aut mores minus ad modestiam compositi meliorque fama quàm mererentur frequentes cum maritis querelæ inepta pietas, aut etiam secreta turpitudine.

Cum ista audiret Charmion; & hæc choreæ, inquit, sunt innocentes? quid turpius illis, quid crudelius? si quod scripsit Plato verum est, amorem in calidiori sanguine gigni conceptumque ad amantis primùm oculos, tenues spiritus mittere, qui cùm ab illis ad amatæ quoque formæ lumina pervenerint, mox ad cor ipsius properant, quod sedem illam naturaliac necessario motu petant, unde sunt generiti: Quot putem marronas amare; cum tot viri suum illis amorem profiteantur; & nullos penè videam, qui comptulas, & amarigeficientes, pudicè aspiciant?

Inrer tot voluptatum incentiva, quæ maneat frigida castitas, cùm sæpè ad conspectum formæ unius, quam nec exertæ mammae, nec

vestium elegantia, nec ad musicam fractæ motiones augent, pudicitia pereat?

Civitates ferunt ortum habuisse ex accessu ad ignem; quod cum prius homines nullo commercio jungerentur, sensim ex occasione ignium, frigus depulsi convenere; inde prolixius loqui; contrahere amicitias, inire conubia, urbes meditari, struere, condere leges; illam denique civitatum ac provinciarum concordiam statuere quâ constant imperia. Aliquid simile in isto virorum ac mulierum coetu adverto: tanto affectu tantaque frequentia certissimè non convenirent, nisi quisque ignem quæreret; non enim satis est illis proprio calore aduri; alienâ flammâ corripì volunt: & quid ab illa immune, cum verè sit stupra collecta, Synagoga peccantium?

Ad chorearum istarum excusationem forsitan dicent; nihil turpe in illis videri, neque unquam passuras matronas, si vel in leves actus prorumperet, virorum licentiam. O choreas innocentes! quod viri Cynicorum more, spectantibus universis non id agunt quod nulla nox satis altè celaverit? interiorè pudicitiam violari nihil putant, modò corpus sibi labem inferri non sinat; os non promat quod probavit animus, & honestam dicunt quæ corrupta corde, tam libenter, ac toties, spectante Deo, admisit (cum ulteriores delicias fama negaret) oculorum adulterium?

Nocturnæ saltationis turpitudinem comitatur etiam, ut perspicio, atrox illa crudelitas quæ absentes perimit, magorum sævitiam

imi-

imitata, illorumque quos odit excitatis imaginibus infligit vulnera, ut exemplaria pereant, & lateat manus quæ intulit injuriam.

Sed quid agant istæ remotiores à cæteris, ubi consumpta cæra lux tenuior est, scire cupio. Nihil in isto cœtu audivit Gyges, aut vidit, quod magis læderet. Pedissequæ erant, quæ saltationi minùs intentæ ad quam nemo invitabat, cum viris aliquot miscebant liberiora colloquia. Sed & illarum una cum adolescente nescio quo obscurior, faventibus tenebris ipsoque tripudii tumultu, magis ab honestate recesserat, videbaturque ne ultrà in verecundiam peccaret, solo circumstantium timore cohiberi.

Hic patientiam perdidit Gyges: & ut flagitiosam concionem solveret; titione quem primum focus obtulit, magnum opus aggressus est: Concitatissimo impetu se intulit in choreas: mox demissus ingentes in ipso pavimento literas exarare coepit, stupente corona quod non visa manu sub omnium oculis ejusmodi scriptura procederet. Ad spectaculum non modo turba expaverat, sed & matronarum ac puellarum aliquæ in deliquium lapsæ sunt; nec erat qui ad sublevandam ægritudinem, merum aut odores postularet; una cunctis sollicitudo, quæ manus characteres illos faciebat, & quid scriberet?

Nunquam grandior expectatio, aut majus silentium fuit, donec scirent quid monere eos vellet spiritus ille, qui jam pluribus in locis sævior, hucusque tamen nocturnis choreis, tantquam pietati minimè adversarentur, omni-

no pepercerat. In hanc autem sententiam scriptura loquebatur : *Ælibus his coelestis imminet ultio, nisi perire amatis, cito fugite.* Horrendam comminationem nemo bis legit, & ut prima vox aliis mandata totum triclinium percurrit, morituros omnes nisi statim recederent; quisque vitæ amore, præcipiti fugâ, nullo ordine servato, festinavit ad fores. Sed jam aperiri præ multitudine haud poterant, & stipatis corporibus, horribilis omnium clamor suspicionem incendii fecit his ad quos per silentium noctis ingenti circuitu pervenerat: Ergo non domestici tantum, sed & ex vicinis plures seminudi, ne componendis vestibus moram traherent, in auxilium veniunt. Et mox prostratis foribus, quod quisque se primum vellet in illo turbine; uno impetu in aream, quæ latè patebat saltantium torrens effusus est.

Unus interim quietè agebat Charmion, & nondum triclinio egressus, ingenti lætitiâ fruebatur, quod tam citò paucissimis literis, eam sibi solitudinem fecerat, fugaratque lucifugos; & intra se ita agebat: Noctē pios convenire ad Religionis opus vix fert Ecclesia, ideoque vigiliæ illæ per totum annum sublatae sunt quarum usus olim fuerat, & in dominicæ, nativitatē honorem unâ relicta est, quæ tamen sic violatur à pluribus, ut illorum nequitia in proverbium venerit; & sinam ego per tenebras insipientium conventus fieri, cum impediendi potestatem habeam in annulo? reddam soli saltatores istos, qui suas faces illius fulgori prætulere. Quiescere cogam turbidos, & lucrum

crum quod ab ejusmodi pervigilio emergit, medicis eripiam; ita unâ charitate tribus consulam quæ choreis centè præferenda sunt, animæ, corpori, crumenæ; & sic religiosè benefecero, ut etiam sui amantes, & avaros demerear.

SCHOLA AMORIS.

Homicidium doceri palàm est, ut quicumque hostem meditatur, discat à peritis quo ingenio, quo impetu, qua securius parte illum confodiat; & quoties sceleriter peccavit sagax crudelitas, tiro laudatur quod sævitix præceptis bene usus, peremerit inimicum; magister, quòd effundendi sanguinis regulas ritè fideliterque docuerit. Aliquid tamen ista disciplina habet quod non omnino vituperes; nam quia frequenter ipsa virtus armis petitur, & sit pugnx necessitas, inde modum accipit, quo certius se contegat, ac feriat. Sed nefandum plane, quod in scholam amoris scena ornatur, & ad histrionum spurcissimas scurrilitates tot viri cum foeminis inverecundè conveniunt.

Olim Romæ Pantomimi magno populi concursu exhibebant suos ludos, nec erubescabant spectatores ea intueri quorum exempla in ipsis numinibus præcellerant.

Suam Leda, suam Danaën jam non furtivè amabat Jupiter, & ita in cygnum, & in clarissimum imbrem mutari gestiebat, ut vellet ab omnibus sciri, Deum esse qui sub plumis adulterum ageret, & sub auro funderetur.

Quod

Quod Vulcanum celabat Venus, concioni ostendebat. Suam noctem illustrari gaudebat Hercules, ut tam brevi tempore quinquagies patrem miraretur populus, & ex illo labore, qui secundus Heroi fuit, juvenes discerent tunc dignam præconis turpitudinem haberi, cum omnem modum excessit.

Hanc mimorum obscenitatem temporibus Christianis adhuc perstare non tulerunt patres; neque acrius in cruentos ludos, ubi homo occidebatur in hominis voluptatem, quam in istos investiti sunt. Nam quis pudicè ista conspexerit? Meritò certè Ecclesia nullos tunc ad salutare lavacrum admittebat, nisi qui prius solemnì sacramento renunciavissent theatri? & comædos, ut impuritatis magistros, ac pestes publicas omnino defugerent.

Gygis ævo illa obscenitas castigata dicebatur, & quidquid luderetur à scenicis, ea agi modestia, ut vel severior matrona probaret ejusmodi voluptatem suis virginibus dari. Ad illam opinionem multum erat quòd Rex tragædos novo diplomate ab illa infamia absolverat quam priscæ leges intulerant, & plurimi qui sacro charactere erant insignes, non dedignarentur in ipsa spectantium corona misceri cum cæteris. His indiciis tutus Gyges non putavit se aliquid in pietatem peccaturum, si & ipse interesset illis remissionibus, quæ optimis ingeniis dignæ, delicias facerent, nec læderent mores.

Omnis ferè status personas jam scenæ locus acceperat, cum ad theatralem concessum, data janitori pecunia, palam Gyges admissus est.

Ho-

Hor
eam
bet
nion
ster
fice
ste
libe
care
men
H
into
quo
rint
mn
pre
xen
id
teri
S
rum
gni
& j
tere
Put
hon
qua
lant
pini
in il
lud
à D
fun
illo

Honoratiores sedes acceperant proceres illi; eamque severitatem abjecerant quæ sacris debetur, nec servatur commodè ubi vultus amoeniores postulat publica hilaritas. Ne quid austerum nimis aut religiosum illi voluptati officeret, etiam posuerant togas, & in breviveste senatores illos videbantur imitari, qui ut liberius cœnarent, nec admonerentur quid peccaret in magistratu ebrietas, exuebant ornamenta dignitatum.

Hos contuens sic apud se Gyges agebat. Quid in tollendis theatris ita sudant nostri theologi? quodcunque scriptione, vel concionibus egerint, delebit apud plebem Christianam omni argumento validior horum Antistitum presentia. Ore ac calamo potentius est exemplum istud; æquum certe, ut omnes id sibi licere autument quod in illis adverterint.

Suspendit tamen virum, quod nullus eorum adesset, qui insigni pietate noti, suas dignitates in majorem reverentiam extulerant; & jam dubius, an securè istorum exemplo niteretur timidior aliorum conscientia, ita sibi: Putas, Charmion, omnia tibi licere quæ sacri homines faciunt? Optime, modò ad omnia quæ agent, suum statum, suam famam consulant. Ergo si in superbix spectaculum, si in pingues mensas, sacros redditus impendunt, si in illicitos amores, nec pauperes curant, & illud poteris: credesque protinus opes tibi datas à Deo, ita in vanitatem aut in delicias posse effundi, ut nihil à te egeni accipiant? Cave ne ex illorum vita, qui liberius agunt, theologiam tibi

bi facias: melius ab aliis regulas sumes, qui frequentius cum libris quam cum aulicis versantur; qui nullibi magis quam in templo noti, si nonnunquam in remotiora loca iter instaurant, ob id solum faciunt, ut populis suis bene sit, & ex vultu illam potestatem agnoscant, cujus nomen audiri cerre non satis est; neque enim luna, licet vicaria solis, illud efficit quod suo splendore, sua vi, diurnum tydus. Vide ut rident isti, ut toto animo comœdos expectant, dum musici ne otiosis ex mora tardium fiat, adstantium aures suo cantu, suoque plectro deliniunt. Cum ex isto coetu sacri homines ad suas sedes revertent, & in templo Tiaris conspicuos severosque conspexero, in memoria redibit ista libertas, vestitus iste concinnior, cachinnus hic, credamque, ni me Deus adjuvet, alteram populo sed graviolem ab illis comœdiam exhiberi.

Aderant plurimæ cum suis matribus virgines, & mox ut in primam scenam ornatissimum theatrum aliquos actores dedit, qui spectaculum inchoarent, in pantomimos omnium acies conversæ sunt. Amatorium argumentum sumere placuerat, sed ea verborum honestate turpes affectus velaverat subtilissimus poëta, ut nihil videretur timendum castitati, si hos ignes, has amantium curas, hæc suspiria miseraretur.

Inter scenicos illos, ea passionum larva naturam æmulabantur duo juvenes, ut sperare ac irasci, ut cadere animos putares, quoties ex vario adumbrati amoris impulsu, vel dulcius insaniebant, vel audacius: aut dejectos affece-

rat languor ille, qui vitæ periculus Parcam in remedium vocat; magnum utrique odii incentivum; unam amabant. Illa interim quem fovebat ignem celabat prudentia, unaque nutrice excepta, noverat neminem quàm turbidè amaret; quàm anxie de illo prælio audiret, cui se præcipiti irâ ambos commisisse fama referebat, ut alter felici Marte ab æmulo tutus, tranquille suis votis potiretur. Uni timebat mulier, & si illo certamine caderet, decreverat mori. Solabatur miseram nutrix, deficientem excitabat in spes dulcissimas, suspirabat cum alumna. Cum secrete sic dolerent, fletus tamen videbat, audiebatque gementes tota concio; & veras lachrymas ita in plerisque movebat fictitius mœror, ut diceret apud se Gyges, hanc tenerrimi amoris, dolorisque imitationem, expectatoribus tragædos effecisse, licet ipsi nescirent; Nam quid aliud, cum assidentes, histrionum motus sequuti, ad fabulam accedere?

Nec omnino tamen ab illis affectibus liber erat Gyges; ad suspirantis sceminae questus sentiebat se molliri, & licet nihil certum amaret, amabat tamen, solutoque propemodum illo philosophi gelu, quod tories noxiis ignibus objecerat, leniter in venas ferpebat aliquis calor, qui occasione datâ acriter urgeret seridam amantem, ac conflaret incendia.

Heu me, dicebat, ad ista moveor! neque Plato, & Aristoteles succurrunt ut ab istis passionibus me expediam. Credam ego, absque periculo matronas audire comædos istos, qui tantos jam mihi stimulos creavere, ut relu-

ctans accefferim ad affectus amantium?

Honestâ quidem sunt verba ista si singula perpendero; foemineam cupiditatem; ne in-
verecunde erumpat, continet, magnâ certè
poëtæ solertiâ admixtus pudor, cura honoris;
veruntamen ubi secretum nacta est ista mulier,
miseram se ex amore refert; quàm malè som-
nos agat fateatur nutrici; & dum suos ignes li-
berè profitetur, quos extinguere nunquam sinat
dum queritur, ac luget, ad hos gemitus, ad
has lachrymas, concioni fit teneritas illa quæ
ad debellandam pudicitiam eo fortior est, quo
se dulciùs in animum penetrat, & insidioso
Cupidini aperit faciles vias. Sicut enim vitrum
in cuius centro radii solares conveniunt ac sti-
pantur, stupam urit, licet flammam cuius
causa est, ipsum non sentiat; ita sæpè fit, ut
qui friget comædus, simulatione tamen amo-
ris veros ingens tibi creet, quippè hoc per-
fectissimâ quæque naturæ imitatio habet, ut
æquali propemodùm potestate eosdem effectus
fortiatur, & imago solis quæ videtur in specu-
lo, tam lædat oculos, quàm ipse sol.

Dum cæteri comædos mirantur gaudentque
eâ affectionem successione mutari, & noxii ignis
scintillulas una cum honestissimis verbis
hauriunt, hæc meditabatur Gyges, optabatque
Poëtæ qui non verborum certè libidine sed arte
nimia hanc mollitiem facerent, in melioribus
occupari.

Ab illa tragicomædia exacto vix biduo, ut
aliquid in privatis moribus nosceret, solitus
discendi ardor virum impulit; ideoque sump-
sit annulum, & quàm fortè primam patente
janua

janua
teri
dior
mis
renti
spici
mitus
rupta
erran
ret,
affect
batqu
pestat
tum
prodic
vox,
ultrâ
qui ad
vires
silenti
script
omne
quod
debat
pterea
tur, c
mædo
Tur
tra ill
tur ob
sum à
am ad
mulie
non q

janua vidit domum ingressus; statim ut ad interiorius conclave pervenit, virginem vidit grandioribus incedentem vestigiis, ac divulsis comis terribilem: videbatur infanie, neque fuerenti satis consilii reliquerat turbo ille, ut conspici timeret, ac jungeret fores. In acerbos gemitus soluta, simulque inā ferox; nunc prærupta verba, nunc impetu lachrymas dabat, & errantibus oculis, quasi aliquid circa se quæreret, nihil satis videbat. In molli puella tantos affectus vigere, Gyges mirabatur; expectabatque donec aliquid illi excideret, unde tempestatis hujus origo posset agnosci. Quid tantum lugeret, quid desperaret misera virgo, prodidit non multo post ingenti suspirio laxata vox. Si alteri quam illi nubere jubeor, quid ultra vivimus? Deinde in lectum humilem, qui ad quietem diurnam positus fuerat, quasi vires deficerent, negligenter procubuit. Breve silentium sequuta est infelicitissimi amoris descriptio, tanquam alteri loqueretur, illudque omne quod in theatro audiverat Gyges, nisi quod versus non erant. Ita ad exemplar accedebat luctus ille & pertinacia amoris, ut propterea Gyges virginis ora diligentius intueretur, constitit unam ex illis fuisse quas ad comœdos viderat.

Tum cogitans quanto pudoris damno theatra illa personarent, à quibus abesse dicebatur obscœnitas; ista virgo, inquebat, sponsum à matre expectaret, nisi diligendi audaciam accepisset à comœdis; quod lusit mimica mulier, serio agit hæc, luget ex animo; didicit, non quàm subtiliter tantum, sed quàm fideliter

ter, fortierque amandum sit. Frustrà proponas alios, consilium omne injuria est amoris; crudelitatem vocat amicorum providentiam; fortunam damnat, ex qua conjugii leges sumere parentes jubent: ultrà procedit turbatissimus affectus, etiam satis puella irascitur, quòd in majores nuptias sit genita; denique mors placet, nisi maritum, quem ab aliis expectare solet virginalis pudor, ipsa optet ac eligat.

Misere amantem puellam ita deseruit Gyges ut sortem illius plangeret, & egressus ad profundiorē philosophiam animum applicuit. Virtutes accipimus ab aliis; inquebat ille: neque enim nobiscum natæ sunt; peregrinas homini esse non obscurè probant, labor ille improbus, qui in acquirendis, aut fovendis, sæpè frustrà infumitur; parentum curæ inutilis; & quidquid circa nos agit, aut patitur institutio. Longè aliter de vitiis sentiendum, sponte generantur & adolescunt; ad hæc proprio genio instruimur omnes; nullo docente acuitur quotidie peccandi solertia; & ut quis perditissimus sit, sufficit se sibi tradidisse.

Planè mirabile est quod videtur in Ecclesia; intra se habet doctorem suum, non enim extra illam Christus, sed cum ipsa unum corpus est, & dum ille præceptoris officio defungitur, caput docet cætera membra, lingua loquitur pedibus suis: sed miserabile omnino, quod sibi magister ac schola sit perversus animus, neque indigeat altero, ut discere possit ea omnia quæ divina lex prohibet, ratio damnat. Nihilominus tanquam unusquisq; nostrum

se doctore non satis foret ad vitia illa eruditus; quorum est ingenita cognitio, in maiorem nequitiam publicè schola proponitur à concedis, eaque naturæ imitatione adumbrantur noxiosissimi affectus, ut non rarò qui fabulam viderit, verissimè peccet quod ad voluptatem spectantium histriones mentiti sunt.

Gratis datur à concionatoribus veritas; & quàm pauci sunt qui illos cupidè audiant, qui non possent se horam perdidisse, si in templo consumpra est! Quidquid fingunt pantomimi vendunt pretio, & emptores inveniunt. Invitat nos ad sanctissimum spectaculum pietas, nec movemur: comœdiam deperimus, quæ mores ruunt: hæc per meules integros impatientes expectatur ab omnibus, si promissana aliquid forte distulit; instantem nemo petit ferus, ut nescias quorum sit diligentia major, histrionum, ut festinent ludere; cæterorum ut ludantur.

Has nugas procrastinari nemo sustinet, ut sacris solemnitatibus relinquatur suus locus, suus honos; unum diem dividit cum Religione, comœdia, & ut ipsi etiam illudat festivitari, pretiosiora ornamenta sæpius ostentat, dulciori musica placet, plures denique faces accendit quæ diurnius luceant.

Sed quid indignius, quàm quod sæpè apud principes dem locus qui sub noctem comœdos solet admittere, manè sacros oratores accipit, qui de Christo renuncient? ut in unam quasi scenam convenire videantur scurrilitas & Evangelium, & dum Christianis proponitur domini sui acerbissima mors, cogitent quàm

quàm benè in eadem aula pridie egerint co-
mœdi, quàm teneie suo amallo loquuta sit,
istâ cupimus telo mulier; & omnia confun-
dente memoria, misceantur cum ineptissimis
seribis, Chirithi cruor: cum mimis, Apostoli:
cum fabulis, veritas; & nihil proponat Eccle-
siastes, quod ad auditorem Christianum im-
permixtè perveniat.

ÆGROTANS SINE MORBO.

SUavissima certè ægritudo, ita male habere,
ut sanus sis. Quis credat ista simul posse
confiteri? & tamen in una persona convenisse
tantopere dissidentia, Gyges fassus simul, &
miratus est.

Ad cujusdam matronæ fores plurima car-
penta videbantur: quid tot currus significa-
rent scire ille voluit. Dies erat qui Saturno o-
lim dicatus, nunc solo nomine retento, imma-
culatæ Virgini apud Christianos sacer est; &
tum in mulieris cubiculo aderant cum aliquot
viris foeminæ nobiles non paucæ; illa, non
exata vestes, tanquam ad subitæ imbecillita-
tis levamen, decumbebat in lecto. Jacenti ta-
men color vividus erat, compositæ comæ; &
quod maximè stupebat Gyges, quodque suis
ægris medici severè prohibent, expedita lo-
quacitas. Ridebant circà illam cæteræ, ipsa-
que vicissim gestiebat ea audire & loqui que
omnem inœstitiâ amoverent.

Quod morbi genus istud est, inquit Gy-
ges, cujus signa non in languente videntur, sed

in sola
strato
certe
labora
est: f
tione
cogita
batur
pisse
timèg
in urb
altern
miam
li fore
Qu
sam si
nemo
deat?
tiant,
non d
ptia,
septim
tur, j
nitatis
mos?
nas in
illud i
unt.
Pau
rat Gy
rum v
quæsi
mode
ægritu

in sola duntaxat quiesce, ac lecto? Nisi enim strato suo adhæreret ista mulier, invalidam certe haud crederem: verum forsân pedibus laborat, ideoque decumbit quia stare non potest: sed cur nullus inter matronas de ægrotatione sermo, cujus causa huc venire? Cûm sic cogitaret, audivit ab aliquo qui alteri colloquebatur, mulierem illam sabbathum tibi desumpsisse ut adventantes amicas sic exciperet: optimèque moem hunc apud primarias fœminas in urbe receptum, ut simulatione incommodi, alternatim jacerent: quippè laborem esse nimium, si quasque invisentes, ad ipsius cubiculi fores cogercntur deducere.

Quæ hæ nugæ? ait intra se Gyges morbosam fingere, cum de sanitate jacentis dubitet nemo? matronarum hunc jocum quis non rideat? Ergo sic hebdomadam inter se dispariunt, ut unaquæque illarum noverit, quâ die non debeat tibiis uti? Regularis est ista ineptia, ut video, & quæ per sex dies quieverat, septimo redit muliebris fatûitas. Ut videantur, jacent: quantò honestius esset, ad urbanitatis officia surgere, ac moveri: quis hic mos! tempus eligitur, quo invisant matronas immobiles, & ut nulla cæteris lepidum illud sui spectaculum neget, per orbem insaniunt.

Paucis ante diebus aliam matronam videbat Gyges, cui cum nunciaretur mox adfuturum virumobilem, qui præmissio famulo quæsierat, an tunc domi hæreret, & an commode invisenda, illic cubile conscenderat, ut ægritudinis nomine ab illis honoribus abstineret,

neret; quos in suis edibus illi viro negare constituerat. Et quidem subdolum consilium haud conjectasset simplicissimus Gyges; sed illo apud se agitante, cur tam festinanter matrona quietem peteret, ipsa liberè inter domesticos dederat, improbitatem suam.

Hujus igitur quoque recordatione; ad quam multiplices usus qui me omnino latebant, inquit, jam lectus assumitur! non plus hodie invaletudinis aut somni, quam tœmineæ vanitatis, siue conveniri ambiat, siue alicui injuriam paret, locus est. Uno aut aliter modo olim lectus peccabat, voluptate scilicet, aut pigritia; nunc superbiæ, & malitiæ genus est, ante illos decumbere quos honorare non velint, quo tamen quid absurdius? cum in omni observantia humillimum sit, atque ultimum, illud ipsum quod matronæ sibi ex factu impetrant, dejectio. Quanta sexus hujus imbecillitas, qui prostratus insultat?

Posteà cogitavit non solum ineptè, aut malitiosè fingi morbos; sed penè omnia quæ dicuntur, aut fiunt à plerisque hominibus esse ludibria artis. Tanquam se amarent, conveniunt; gratiosè loquuntur; sed ad obsequium natos, nec quid magis optare quam ut data occasio proferat quod altè in animo habent; non tantum asseverant, jurant etiam: Verum ista omnia ita fidem non inveniunt, ut ab occurrente quolibet, si notus est, eadem quisquis expectet. Neque se in sinceris officiis ludulius queritur, cum vicissim alios ludat, & jam mos sit in mutuam fiduciam ea palàm profiteri, quibus tamen nemo credat. Eo modo quo

quo n
ægro
jure i

In
ter n
fectu
ris an
recup

P 18
pl
prop
tatio
libus
duer
cate
gnit
dur

N
cissi
cum
nust
susp
ânin
æqu
gere
que
dece
bi in
gier
T
geni

quo nunc ægrotat ista mulier, & aliæ suis diebus ægrotabunt: convenere, ut sic fingerent quis jure imposturam vocet, quod ex pacto geritur?

In eo matronarum cœtu, quia nihil præter nugæ audiebat Charmion, citò tédio affectus est, exivitque, ut quod hîc temporis amiserat, apud se cum libris acri studio recuperaret.

IMAGOREA.

Picturæ inter liberales artes non immeritò plurimi locum dederunt, videtur enim propriè pertinere ad ingenuos illa naturæ imitatio, quæ olim apud Athenienses solis nobilibus concedebatur; & cui etiam tot Reges studuere, ut ex ipsâ dignitate artificum, suprâ cæteras artes, quas serviles vocant, sibi dignitatem fecerit. Et verè quidquid agit pictura, non tam labor, quàm ludus est.

Naturam provocat, dum sequitur, audacissimique certaminis tunc exirus est dubius, cum nescis, veritate natura vicerit, an ars venustissimo mendacio, & inter illarum opera suspensus miraris utriusque ingenium. Nam animantia procreasse, magnum quidem; sed æqualis propemodum gloria videtur, ita fingere, ut ad adumbratos canes, alii latent; ipseque homo penicilli solertia, ac colorum fraude deceptus, putet se alterum hominem intueri, ubi in obvio pariete cernit non expectatam effigiem.

Tunc maximè pictura est in pretio cum ingenia subtiliora sunt, & poësis ac eloquentia
N
floreant;

florent: nam tria hæc æquali semper vestigio processere, nullaue ætas oratores ac poetas exclusis pictoribus admisit: Pingit poëta, pingit & orator; describit mutis coloribus pictor; ex imaginum qualitate movet affectus; ut possis dicere Apellem suo sæculo fecisse, quod suâ ætate postea Cicero, atque Virgilius; illos autem quod Apelles, prius egerat, colore verborum, ac figuris fuisse imitatos.

Gygis temporibus, ut eloquentiæ ac verbum apud Gallos maximum studium erat, ita & picturæ; eodem genio qui poëmatum ac orationis munditiem commendabat, ad hanc artem incitante. Qui sibi plures tabulas comparaverat, præ cæteris laudabatur; adeoque placebat horum operum quantitas, ut pleraque divitum cubicula putares artificum officinas, neque ad spectaculum; sed ad ementium provocandam cupiditatem ejusmodi picturas exhiberi.

Artem hanc plurimum amabat Gyges, licet non probaret tot nummis colligi eam oculorum voluptatem; & quia nobilium unus, tabularum fama notissimus urbi erat, lubens in illius domum concessit. Ubi tot picturas uno in conclavi intuitus est, primum confusè supellectilem miratus, pretiosè inutilem, deinde in singulis hæsit. Suprà cæteras placuit illa in quâ Curtius Romanus juvenis videbatur, consensu equo se in specum præcipitans, ut pro salute patriæ diis manibus devotus illam labem medio in foro expleret, quam non coitus Oraculum dixerat, nisi aliquis ex primæ spei adolescentibus sese dejecisset in hiatum;

tan-

tanquam timeret equus, simulque admotis calcibus sponte pereuntem dominum non dispari audaciâ sequeretur, paventi similis, jubâ tamen ferociter concussa, nec jam humum, sed auras calcibus verberans spectante populo in eam ferebatur illuviem.

Non multo deterior erat altera, quæ Mutium exhibebat, ad Porſennæ ſtupentis conſpectum, nullo damnante, injectam in foculum dexteram exurentem, ut eam poenâ ab illâ exigeret, quod in cæde aberrans, ſatellitem purpuratum pro Rege occidiſſet. Haſ cum avidè, diuque conſpexiſſet Charmion, cæteras ut inferiores ingenio non æquali cuiâ obivit; cumque jam una reſtaret quam ob dignitatem artiſicii remotam à cæteris ad aulæum peſpenderant, horruit ad illam Charmion. Venerem cum Marte ludentem piſtor inverecundè expreſſerat; & ne ſua Vulcanum Zelotypia importunè his miſceret moribus, vigilabat ad januam Cupido, abjecta ſaſcia qua cæcus eſt, niſi cùm oculos dedit æmulatio, aut timor

Cùm leviter, nec conſulrò illam tabulam vidiffet, ad focum pergit, ubi duo viri (nam frigus erat) inter ſe ſeriò colloquebantur. Unus ex veſtitu & ſermone videbatur theologus, & alteri, cujus erant hæ picturæ, ita dicebat: Non pudet te Chriſtianum ea ſpurcitia infamare domum tuam, ut quicumque te inviſet, illam Venerem cum ſuo adultero cogatur intueri? Quidquid ea in tabula aliis oſtendis, doces, ut nemo hinc pudicus exeat, & illorum criminum reus ſis, quæ ipſe non perpetraris.

Suam picturam defendebat alius : Non ideo exponi, ut bonos mores corrumpere; sed tantum ne absque spectatore esset artificii excellentia; quotquot ejusmodi operum æqui iudices erant, solitos mirari: apud plerosque, qui etiam inter pios habebantur, conspici aliquando ejusmodi nuditates, quas si intueri aliquis ex infirmioribus timet, tegat ipse; palpebræ enim unicuique à natura datæ sunt, & verum hoc rebus obducit quicumque vult. Caterùm agebat se pictores reos apud historicos legisse, quemadmodum ille Parrasius dicitur, qui ut Prometheus sub depascente aquila laborantem ad verum pingeret, hominem tortis, nusquam verò, quod sciret, imaginem ream inveniri, quæ criminis accusata, iudicium severitatem meruisset.

Non ergo legisti, ait alter, quod de Theaginis signo libri tradunt? Ad viri hujus memoriam, quem inter heroes collocandum oracula dixerant, statua in foro posita erat: hunc honorem mortuo deferri aliquis non ferens, quod hominem acriter odisset, statuam illam solebat serviliter flagris cedere: nec impunè illi fuit; quasi patientiam sub contumelia marmor perderet, in ferientem concidit, oppressitque pondere suo. Statuam illic ut homicidæ ream citant ad tribunal, trahuntque hæredes illius quem suo casu signum illud afflixerat: Et quia ex veteri Draconis statuto peccatum contraheret quæcumque res hominis interitum maturavisset, siue ensis, siue telum, aut quodvis aliud; fontem dixerunt Theaginis imaginem iudices, quia peremerat hominem

nem
sen
sta f
nihil
ex q
E
Ven
tot
cadi
Qui
mu
levi
mu
ista
re c
nim
stru
dica
lign
stan
alli
nis
hæ
art
fun
per
ter
ste
sti
lic
ha
tat
ne
me

nem; jusseruntque protinus mergi, ut ab insensata statua perpetrata mors non sine vindicta foret; omnesque eo naufragio discerent, nihil innocens censeretur debere, vita licet careat, ex quo adversus hominem perniciēs emergit.

Ecce imaginem ream: putas autem tuam Venerem nullā poena afficiendam esse, quæ tot justos occidit? Nam stante homine, toties cadit justus, quoties in illo justitia perimitur. Quid de fortitudine nostra tantopere gloriamur? ea est animi humani imbecillitas, ut levissimis rebus excitetur ad turpia. Si nudas mulieres frigida saxa repræsentant, impudica ista naturæ imitamenta plurimi non sine ardore conspiciunt, votis peccant; & ne dicas me nimia obscenitatis opinione infamare nostrum genus, recordare, quæso, quantos non dicam admiratores; sed & amatores habuit lignum illud Gnidiæ Veneris, quod ob præstantiam artistæ tot mortales ad sui spectaculum alliciebat. Vesano illius amore captus juvenis, cum in templo delituisse, simulachro co hæsit; majus dicam: corripit quoque suum artificem statua; referunt enim Praxitelem ipsum, Venerem quam paulo ante finxerat, perditæ adamasse, sibi quæ minus temperantem frequenter irruisse in oscula. Et aliud posterioris ætatis ex historia referam. Ad Christiani principis sepulchrum imago erat, quæ licet unam ex virtutibus referret, quas virille habuisse dicebatur, ita tamen ex artuum nuditate ac forma, intuentes provocabat ad libidinem, ut cum illa Iberus quidam concumberet, mox ad ignem damnatus à Judice, quod la-

pidi virgini vim intulisset, nec sepulchrum re-
veritus aut nomen virtutis, abstinuisset ab illi-
citis amplexibus. Eo processit obscœnitas,
ut faxea matre genita (nam illam industrius
lapis in perditissimo viro excitarat) suam pa-
rentem pollueret.

Mira imaginum potestas; si sanctæ sunt, si
martyrum vultus interritos, nec in ipsa pœna
cadentes pictor ostenderet; si virgines tan-
quam ad nuptias irent, ore hilariter festinantes ad
supplicium; si advertas ex pictura non reni-
tentes, sed placidas uri; & dum pati gaudent,
ludentem cum palmis in æthere cœlestium
turbam; ferè tibi fit pœnarum illarum amor,
quibus tot præmia parantur; nec insueta res,
videre magis Christianos ex tabula. Ad illas
imagines disco, plus sperandum è cœlo auxi-
lii, quàm à tyranno metuendum; brevi sup-
plicio infœlicissimam vitam absolvi; neque
lentè beneficum Deum esse: cujus gratia pati-
mur, cum idem sit nascentis gloriæ articulus,
& pœnæ finientis.

Hanc picturarum vim quia novit Ecclesia,
proponi Christianis jubet illas icones, unde
plurimi discant, quod longo verborum circui-
tu vix satis descripserit eloquentissimus ora-
tor: & quia etiam in annalibus legere multi
ex imperitia nequeunt, ut vexati fuerint sancti
illi homines, brevissimam captuque facilem
docendi viam, in subsidium Evangelii, sapiens
Ecclesia pictoribus reliquit. Si religiosis imagi-
nibus, spectatores ita ad virtutem incitantur;
si pro libris, pro concionibus sunt piæ effigies,
non putas, ex adverso, incentivum esse libidi-

nis

nis tabulam istam qua licenter adeò turpitudoproponitur, ut à lupanari (pace tua dixerim) modicum distet domus tua, cum has spurcitiass cuilibet intranti objicit: & professa impunitate peccet in omnium oculis pictura lasciviens?

Apud veteres æquale crimen erat tyrannum admisisse, & servasse imaginem ejus. Continenter licet vivas, poenam tamen non effugies, quòd tanquam luxuriæ receptator, imitationes illius suscipis, & stupentem in aëis libidinem toties excitas, quoties aliquis ad tuæ Veneris conspectum castitatem abjicit.

Innocentem putas eum qui non manu quidem, sed consilio scelus promover? Non tu certè obscœnitatum patrator, sed suavor es: nam sicut qui olim in morborum levamentum salubres herbas experti, ne periret utilissima cognitio, publicè proponebant in tabulis, & ex illa charitate, naturæ interpretes, auctoresque sanitatum habebantur; sic tu æquissimè censeris hortator turpitudinum illarum. Ad quas intuentem quemque invitat tua pictura; & vitiis alienis laborabis, qui aliàs ex mórurn honestate posses inter salvandos recipi.

Unum mihi restat, quod & breviter dicam, copiosæ pecuniæ brevem imaginem aliquando præferri plurimi mirantur; istud ego non stupeo; nam ubi ad summum pervenit pingendi ars, opera illius vix æquaverit pretium ingens ratio in promptu est; tunc non colores emuntur, sed ingenium, & quid par est ingenio? verum mea sententia ad monstrum

accedit, inveniri aliquos, quibus charior tabula sit quam propria salus; & qui æternum cremari potius eligant, quàm turpissimam figuram ignibus dari.

Ad hæc verba visus est alter sic mutare consilium. Neque mihi in totum credam, inquit ille, neque tibi; expellam certè domo mea anathema istud: sed comburi non feram; nam quid de me putas dicturos qui hæc opera tanti æstimant, tanti emunt, si paterer egregium opus perire? Vis me fatuum ab omnibus haberi, aut quòd comparaverim, aut quod offerim. Acerbas loquacissimæ famæ cavillationes benè vitavero, simulque salutem meam consulam, si tabulam hanc uni dabo amicorum, qui sæpius illam audiente me ita laudavit, ut videretur non obscurè petere; ita mihi eripiam quod vetitum dicis, & alteri beneficium præstabo, cum hoc illi detulerim quod tantopere optavit.

O benevolentis novum genus, Theologus ait, ea dare amicis quæ tanquam nociva à nobis removemus! putas verò tibi licere, ut ipse sancris, ad alios traducere ægritudinem tuam? istud quidem incantamenti plerumque fieri referunt, ut verè sanatio non sit quæ aurore dæmone comparatur; sed quædam valetudinis transmigratio. Ita vis non perire ut amicus tuus pereat? Neque dare ista illæso Deo potes; neque vendere: delenda sunt; nam beneficii materia non est, pernicies: & iniquè pecuniam accipis, ut ad emptorem aliquid transferas, quo si careat, lucrum facit; si potius, habet unde miser fiat.

Cum

Cum hæc frustra dici à theologo Gyges doleret, leviter à foco discedens ivit ad tabulam. Prægrandis non erat, & ut paulo altiorē posset manu contingere, subsellio usus, facile tulit. Hanc cum loco moveri, & mox nullo ferente ad se accedere cernerent, qui de illa loquebantur, illicò projectis sedilibus, in extremum conclave uno saltu se conferunt; nam venientem expectare, videbatur temeritas; dum ita remoti spectant, ac timent, Gyges fractam prius utraque manu tabulam, jacet in ignem; ac ne foedissimæ imagini vel leviter parceret flamma lentior, nova ligna jam labenti subministravit, & assumpto folle, qui illic forte jacebat, festinavit incendium.

Famosissimæ picturæ inopinata fors citò per urbem vulgata est; nec simile prodigium expectaverunt plurimi, ut ab illa tabularum turpitudine abstinerent; multis ambitio erat, illa lasciviæ monumenta publicè comburere: Et reclamantibus pictoribus, quod nobilissimæ arti atrox inferretur injuria, primò sibilis exopti sunt: statimque publicâ voce dictum, religioni picturam, non religionem picturæ debere famulari. Periret ergo artificum labor, si cum pietate non conveniret: Gallos, esse Christianos, non spurcissimorum Numinum cultores: opera hæc scelestè asservari, ubi crux admitteretur; denique colores, ut & marinorâ, justissime dampnari, si id ferebant quod intueri non licet.

ANDROGYNI.

ERret, an ludat natura, cùm ambos sexus uni corpori inserit, incertum. Sed siue peccato, siue jocoidagat, quidquid sic nascitur, monstrum est. Honestius certè videntur esse Androgyni, viri illi qui sic lacte abundant, ut in nutricum vices possint, si vocentur, non malè succedere; nam tales aliquando inventos refert historia; nec medici negant, licet aliqui dubitent, an hæ in viris veluti adumbratæ matres, possint eo succo sibi traditos infantes ita alere, ut alio nutrimento non indigeant: nam minùs elaboratum dicunt: neque unquam viros germanum lac à naturâ accepisse, quos illa ad foeturam & partum non destinavit. De perfectione, aut defectu alimenti experientia judicet; satis mihi ad propositum, quod aliqui ita nati sunt, ut sub uno sexu, aliquid maris & foeminae habeant; tanquam dubitante naturâ quid potissimùm velit, dùm ambiguum illud opus, & veluti Hermathenam quandam (statua erat Mercurium & Minervam conjungens) in spectaculum adornat.

Hanc corporis humani amphibologiam & alio modo vidit Gyges, cum ad cujusdam juvenis cubiculum pervenisset. Recens adhuc è lecto togam sumpserat, sedebatque ante speculum, & dum ille vultus: vos miratur in vitro, sollicitus servus, digitorum habili motu patientissimi domini caput fingeat, ut vario ordine nunc in breves, nunc in laxiores annulos prolixa coma recideret. Quidquid primæ

bar-

barb
la de
rum
min
men
quæ
nim
stant
gene
istur
ges;
suæ
rat,
rat a
les in
ficia
mul
roru
esse
in fa
rece
gent
orne
pect
quor
tant
nis
D
tent
fiter
ille
dens
nem
vit e

barbæ proximâ nocte succreverat, jam novacula decerpserat, ut omninò nesciret Gyges virum an foeminam cerneret. Monstrabant foeminam leves genæ; effusissimum capillamentum; & maximè illa animi fortitudo, quæ mulierum est, cum diu ornantur; hanc enim in viris haud videmus ineptissimam constantiam. Non tantopere curat suos crines generosior sexus, urgetur ad alia; laborem istum non fert. Ergò foemina est, ajebat Gyges; sed cur non ancilla, sed famulus dominæ suæ comam componeret, invenire non poterat, donec in memoriam rediit quod audiverat ab aliquo, jam non pudere foeminas nobiles in familiaria illa operosissimæ vanitatis officia servulorum ministerio uti; neque apud multas eam esse verecundiam, ut timerent virorum manu, antequam de cætera veste cura esset, interiorem tunicam accipere. Quid igitur in famulo isto hæreo, inquiebat Gyges, jam receptus est mos, ut viri foeminas è lectulo surgentes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iste, quod cæteri faciunt; digitis, pestine, ferro, dominam suam comit. O quot procos illi faciet exquisitior diligentia, tantoque labore crispatus in varios orbes crinis? maritum facilè inveniet tanta venustas.

Defixum in illa cogitatione, in aliam sententiam avertit comptissimi juvenis, qui diu silentium tenuerat, vox robustior: nam tenuis ille virilis videbatur; mox, ad aliqua respondens famulus, calamistrato illi qui quæstionem fecerat, tanquam viro loquutus est, vocavit enim dominum suum, Tum Gyges apud

se. Itane? sic igitur vultus, sic speculum, sic coma venustulius me fefellerit; & malè de sexu conjectarim ex muliebri patientia? Dein togâ depositâ juvenis, ut thoracem indueret, cum brachiis visus est, & jam non tota foemina, neque etiam vir totus, sed semivir apparuit. Sumpto post ex sui speculi consilio, reliquo cultu, unum erat quo abstinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergo manus sumpsit ut eo totâ die luderet, tanquam brumali tempore nimii colores essent, nudato vertice excepturus gravis coeli injurias, ne periret illud lepidissimi capitis artificium quod tot horas consumpserat.

Sapientissimæ cogitationis occasio fuit nimia hominis de suo cultu sollicitudo. Secum enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium existimavit Socrates, quod vir esset, non mulier, & in digniori sexu obtineret rationis principatum: Juvenis hic sponte eviratus, naturæ suum munus videtur impingere; sexum enim quem ab illa accepit, palam abjicit, occultè tantùm resumpturus, ubi libidinosa nox quid natus sit admonebit, interdum propemodum oblitum sui. Talis ille apud Dionem princeps, quem cum aliquis salutavisset ut dominum, respondit se dominam esse: muliebrem enim pallam sumpserat; disfluebant unguentis comæ, gemmis articuli fulgebant; & incessu, ac voce mulier, ut imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito eventu foeminas in viros mutatas, non semel referunt historici: licet veriùs, la-

ten-

rentem ex aliquo natalium vitio, sexum ostenderit casus, quàm fecerit novum. Prodigium istud nostra forsitan ætas non viderit; sed habet unde erubescat, quod tot viri, compositis comis, deglabrato in virginum similitudinem mento, ut oscula suaviora sint, vestium cura, denique imitatione sermonis, ac vite otio, tanquam se viros fastidiant, sceminæ fiunt. O contagiosas planè viris mulieres, quarum etiam sexus ut morbus aliquis magna ex parte sumitur, si diu contingat cum illis versari! Nam ideo juvenis iste Androgynus est, quòd ex illarum consortio virum dediticit; ut ad matronarum ingenium, mollis, ac differtus odoribus accedens, sub annulata cæsarie mulierem ageret. Restat, ut calathum, ac còlum fumat, illæque gladio se cingant, & eo ludo fractum Herculem, jamque semivirum adumbrent, quem sua Omphale ad lanificium compulit, dum ipsa clavam gestat, & sub leonina pelle mentitur monstrorù ac ferarum domitorèm.

Cum in epulorum mensa odores gluriuntur, quod sæpè fit, hanc immanis gustus agritudinem, atque insaniam vocavit aliquis solæcismum voluptatum; non enim cum palato, ac lingua, sed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad unius sensus delicias, quæ in duorum commodum suis proprietatibus à natura discreta sunt. Quid non & virilis comæ solæcismos vocem annulos istos; qui cum illa prorsus non conveniunt? Extra mulieres incongrua est hujus mollitiæ, & capilli humani compositura; non pessimè uniuntur, cincinnus ac debile caput; calamistro penitus adver-

adversatur forte cerebrum; ideoque quisquis crinem suum ita torqueri voluit, se foeminam fassus est.

Verum hic non sistit opprobrium: ne quid de sexus dignitate maneat, suis etiam equis per urbem ferri et tubescunt juvenes isti: quippe hoc robustum nimis, atque militare: pulverem ac lutum odere: solem quoque reformidant: nusquam illos nisi in auratis curribus videas, aut in gestatoriis sellis inclusos, unde muliebriter exeant, tanquam aliqua ex suis machinis Deæ, cum placebit apud amicos aut amicas, in spectaculum prodire. Ea Helio-gabalo amentia fuit, ut mulierum senatum cogeret quæ de cultu foeminarum decernerent. Nugarum istud negotium, dignum visum est imperatori, de quo curam sumeret Princeps: timuit, ne periret defectu consilii venustas, ac vestium ille apparatus, quem tollere ut nocentem civitati Augustus voluerat: si de suo unquam cultu deliberabunt inter se matronæ, absq; dubio convocandi erunt & Androgyni: noverunt enim quæ vestium forma magis placeat: quæ sit amicitia colorum, ne malè coeant, qui sibi invicem adversantur ac nocent: quæ strophæ mos novus maximè probet: quo pretio comparanda sint, ubi fiant: quo pulvere, quibus radicibus albescant flavi aut subnigri dentes: quibus aquis capillus tingitur, si aut rufus putide carnis suspensionem facit, aut celandæ ætatis tempus incauto candore profiretur.

O certè dignos qui in mulierum senatu honoratior sedes habeatis! jus omne muliebre ita didicistis, ut illud à vobis foeminæ perant, quoties.

quot
ori
qui
judi
funt
gent

J U

EX
g
fem
bitu
nos
In
dan
Gys
rev
rec
em
scin
S
è le
fro
vul
par
xeu
tur
le
Ca
bro
ren
ex
m

quoties de venustate inter illas controversia
 oritur. Quid ad formam; quid ad molliriem;
 quid ad mendacium oris pertineat, decernite
 iudices, dum fortioribus incumbet qui viri
 sunt, & enses in publici hostis perniciem strin-
 gent, quos gestatis innoxios.

JUVENIS ANUS.

EXeunt ab oceano flumina, sed non in lon-
 gum vale: ita enim semper abcedunt, ut
 semper ad fontem suum redeant. Non sic la-
 bitur ætas: circulum nescit: rectâ viâ fugit
 nos, ut quos semel deseruit, nunquam repetat.
 Illâ tamen naturæ lege potentior viâ est quæ-
 dam mulier nobilis, postquam in conspectu
 Gygis, annis obsita, præteritam juventutem
 revocasset: longe alio modo quam quem in
 recens baptisatis annotavit Augustinus: sic
 enim ex Adam veteres, per Christum puera-
 scimus ut fiat in nobis nova vetustas.

Sexagenaria erat matrona hæc cum surgens
 è lecto, renovanda properavit ad speculum:
 frontem rugis fulcaverat edax tempus, ita
 vultus ceciderat, ut in mentum ex utraque
 parte recederent jam non genæ sed pelles: bu-
 xeus color, & à juvenili tantum distans, quan-
 tum à vernis frondibus autumnales, quas ma-
 le suis adhærentes ramis levis aura discutit.
 Capillos non omnino corruperat senectus, sed
 breves erant, nec qui struendo vertici iustice-
 rent. Eo in statu, dum annosum caput una
 ex ancillis pectine percurrit, aliquandiu fuit
 matrona: sed tædebat vetulam suæ ætatis: &
 prioris

prioris formæ desiderio, imperavit ut accelerarent juventutem famulæ; nam se ferre, nisi maturaretur, diutius non poterat.

Ineburnea theca quatuor ex argento pixides erant; una dilutam cerussam acceperat, qua & aurea cutis albesceret, & rugæ æquerentur: purpurissimum altera, ut imitatione sanguinis, quâ parte solent genæ rubescere, nimium candorem temperaret: in alia pulvis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, ut ex eo suaviter comæ spirarent: quarta breves aliquas spongiolas continebat, cavæ senectutis, ut mox agnovit Gyges, non mediocri solatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis: nondum enim ad eam solertiam venerat sæculum illud, ut ea nosset quæ postrema vanitas usu, ac temporum patientia didicit. Nondum tot secreta collegerat muliebris diligentia, quibus servaretur nitor ille cutis ipsâ sanitate, & interdum fama charior, aut omnino compararetur, si natura negaverat. Inauditum ea ætate lac virgineum; incantata (ut vocant) sudaria, quibus si utaris, tanquam negligenter repentinum sudorem deterfurus, illico vultus candident.

Non multum in dominæ suæ vultu hæserant famulæ, cum anni circiter decem ab illius calendario decerpti sunt: non multò post, alii decem; nam sub illa diligentia sensim rugæ peribant, & ita abscondebatur anus, ut alteram crederes; sed pallidam, & morbosæ simillimam deformabant adhuc flaccidæ malæ: vivacem fecit, purpurissimum: & majore prodigio, receptæ in os molles spongiolæ, tumentes genas

accelera-
re, nisi
to pixi-
eperat,
æque
one fan-
re, ni-
pulvis
t, ut ex
ves ali-
tis, ut
latium.
ondum
n illud,
e tem-
secreta
serva-
erdum
r, si na-
lac vir-
a, qui-
epenti-
us can-

hæse-
b illius
st, alii
a rugæ
ut alce-
stæ si-
malæ:
prodi-
nentes
genas

genas ad floridam ætatem revocaverunt. Ar-tem cum lavit adscititius crinis, ac vestium splendor: & quia etiam sublimes cothurnos induerat mulier, jam non anicula Gygi visa est, sed prægrandis quædam virgo, quam adolescentæ suspirarent, & velut juventæ tabulam, ad Deorum jocum, incautis amantibus pictor Cupido proponeret. Sic mutata risit ad speculum Matrona, & tanquam cunis proximior, nec quid de ætate jam metuens: digitorum læto sonitu, morti illudit.

Nunquam jucundiùs temporis jacturam passus est Gyges; nec semel fœminam mirabatur; Eane est, inquiebat, quam tot sulcis deformem nunc nunc vidi? quæ pusilla processit ex lectulo? ea est: Deus bone! tot anni, & simul cum illis juventus! brevis hæc, & tanta magnitudo! sed altitudini tibiarum imparia brachia erant, & quæ ingentibus coxis (nam sic judicabat oculus) supervenerat statura, mulierculæ videbatur. Posthæc, quia ambulationem sublimes crallæ prohibebant, postulanti novam sedem matronæ, altior cathedra data est, ne si in humili acquiesceret invenustæ genua ad pectus accederent.

Satis risus philosopho Iuventutis spectrum fecerat. Abiit igitur, & cum mulieres aliquot, forma præcipuas, suis in curribus per urbem euntes vidisset; dubitavit de omnibus, verè ne luvenes essent, an aliqua arte senecturem occulerent. Ad quemcumque fœminatum occursum, suæ anus meminerat; quis scit, agebat, an capilli isti, vertici adhæcant? longè forsitan abest, aut jam periit caput, ex quo illi

desumpti sunt: spongiis, an solida carne genę illę turgeant, nescio: omnis mihi jam albedo suspecta est; neque satis fido sanguini; & cum grandes mihi videntur mulieres, est cur pusillas suspicer.

Perversę nos Deum imitari, apud sanctos patres legeram; cum scilicet de cordium secretis judicamus; æquales non patimur; omnia volumus possidere; scire omnia; timeri; ut & diligere supra ceteros; cum gloriam, delicias, longam vitam optamus; vindicamus injurias. Verum haud credebam, æternitatem Dei, qua semper vetus ac novus est, ulla posse imitatione adumbrari. Sed & hanc, ut video, nobilis anus æmulantur; ita enim verulę sunt, ut sint juvenes. Præposteram, ac sceleratam Numinis imitationem! variis artibus mutantur, ut nemo mutatas agnoscat, quibus dies omnis vestigium sui relinquit, ne memoria excidat quantum duraverint; & quasi non liceret sanctitatem Dei, bonitatem, justitiam, liberalitatem in exemplum sibi proponere, hoc tantum quærunt, ut stet, aut stare videatur ætas, tanquam si id assequatę, ad Numen accederent, de quo illud legimus: Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Operosiores inceptiam vidisset in fœminis Gyges si ad nostra usque tempora protraxisset dies suos.

Quid Poppę infaniam damnamus, quę in suo comitatu tot asinas duci imperabat, ut earum lacte singulis diebus mergeretur, digna Nerone mulier, ex balnei usitatissimi candore semper futura candidior? Non tanto quidem im-

impe
æqua
ting
utun
licet
mias
chire
mota
tinet
lę m
fieri
appa
E
sapi
ri ne
tanq
sę,
infan
turi
ter v
xim
tur
pete
terin
crepi
per
lint
gem
nun

impendio formosæ fiunt nostræ mulieres ; sed æquali fatuitate peccant, dum collecto rore tingunt se? dum vini spiritu ita non sobriè utuntur in suæ venustatis incrementum, ut licet non potent, erres tamen, si abstemias dixeris. Dum personatæ, & servatis chirothecis dormiunt; ut pelli humanæ admotæ bestiarum pelles, calorem illum continent, quo nimium rubescit cutis, & pustulæ micantes generantur. Nam hæc omnia fieri certum est : ne deformes aut vetulæ appareant,

Ex nimia illa senectutis fuga fit quoque sæpius, ut grandiores natu filiæ, quasi fari nescirent, matris nomen non rectè, sed tanquam puellulæ quædam vix cunis egressæ, fractis syllabis pronuncient. Nam ut infantem simulat adulta, & non rarò maturior virgo, ita aliquid suæ senectutis mater videtur amittere, nec sentit se fato proximam, quamdiu natæ ore blæso loquuntur, ac veluti nondum ablactatæ papillas peterent, pro matre, mammam dicunt; interim tamen senescit proles, excipitque decrepitas matres ultima ætas, & cum semper juvenes videri ex fuco, & cultu velint, ubi multa progenies adest, juxta gregem nepotum tremantes virgunculæ componuntur.

SECESSUS GYGIS, ET FUNUS.

Cum duos circiter annos in urbe Regia commoratus fuisset Gyges, & pauca vidisset quæ ad vota procederent, cogitavit de secessu. Meminerat quàm jucundè duxisset tempus illud in quo, ut ab hominibus, sic à vitiis semotus securæ virtuti laborabat, & de alienis erroribus minus curans seipso suavissimè fruebatur. In illo rerum humanarum tumultu redierat librorum amor; & prius quietis grandior imago stimulos philosopho dabat, ut sua studia repeteret.

Sed & tot mortalium conspectu anxius secum jurgari inceperat, damnabatque nimium illum videndi ardorem, qui non ad turbida tantum sed sæpè etiam periculosa compulerat. Nam quanti inveniuntur qui scelera oculis hausere, ut per illas imagines ad pectus deducerent? non securè ludas cum serpentibus, & te voluptati socium dare, intutum est, licet à veneno caveas.

Timebat Gyges ne demum amica sibi crimina fierent si diutius essent familiaria, & jam sentiebat odium illud minui, quod validissimum fuerat cum ex solis libris didicerat vitiorum corruptelam. Magnum ad virtutem incitamentum, non aliter nosse; quoties enim de illis agit philosophus, non quàm sua via, sed quàm turpia sint, disputat; quàm à ratione abhorrentia, & monstrorum deformitatem
ita

ita ill
non
talib
læsi
agin
patri
gent
prom
min
Prim
mot
amq
quit
ctun
quid
ratil
vitia
set a
H
deba
que
do,
cogi
mo
crev
cum
cum
vita
gran
iam
In
mo
mif
con

G I S,

Regia
uca vi-
avit de
luxisset
sic à vi-
& de
uavissi-
narum
ristinæ
otopho

ius fe-
imium
turbida
mpüle-
ra ocu-
tus de-
ntibus,
t, licet

bi cri-
& jam
alidissi-
t vitio-
m inci-
nim de
a, sed
ratione
itatem
ita

ita illis impingit, ut ferè necessariò oderis, si non aliunde agnoscas quàm dulci fascino mortalibus illudant. Verùm ut illa quæ nos prius læsit in exteris vestium forma, si diu cum illis agimus, sensim sui patientiam facit, deinde & patrii amictus fastidium; ut pudeat in aliena gente aliter conspici quàm cæteri soleant: Ita prorsus vitia nobis conciliat improborum hominum contubernium, & videndi consuetudo. Primum illis irascimur: proximè succedit huic motui aliter humanior inter iram indulgentiamque medius; hunc excipit excusandæ nequitiae facilitas, tandem conformitas affectuum, ac morum similitudo. Nondum huc quidem pervenerat Gyges; sed ex parte defiebat ille impetus animi quo prius incitabatur in vitia; & licet tota virtus staret, nec dum posuisset arma, tamen erat languidiôr.

Hoc cum ille adverteret, paulatim sibi reddebatur societatem humanam devitans, viresque colligebat. In illa fuga factum est aliquando, ut uno ab urbe milliari ambulanti & cogitabundum sisteret ad Sequanæ ripam amoenissimus locus; sponte aliquot arbores creverant & æquali ramorum pondere in arcum nutantes, quadam artis imitatione quoscumque illuc casus adduxisset ad umbram invitabant: ut molliter quoque federent, læto gramine, & ex aquæ viciniâ facili humo, etiam natura providerat.

Inde liber in urbem prospectus, quàm cum mœstissimis oculis intuitus fuisset Gyges, O miseram, inquit, quæ tot mala quo ambitu contines! O te nunquam subivissem! quid enim

enim ad felicitatem proderat tot misceri tu-
multibus, tot videre five fortunarum, five
virtutum ærumnas, tot fraudes, tot scelera?
Domo meâ egressus sum, ut turpia, ut ne-
fanda conspicerem, plectorex merito: ut ho-
mines adirem, libros reliqui: O mutationem
quam etsi longa mœstitiâ prosequar, nun-
quàm tamen satis fleam! Nunc agnosco quàm
dulcius, quàm tutius sit, secum hædere, dis-
cère à mortuis, quàm à se abstrahi, & vi-
ventium consortio scire quantum à recto a-
berrat humana mens: quot deliramenti sub
sapientiæ nomine laborat: quot vitiis cor-
rumpitur.

Puto, beatus sum, quod immanes aras
vidi; cæcos pauperes: turpiter pios; Christiano
absque Deo: latentem hæresim: insana con-
vivia: tormenta Magnatum: judicum artes,
& crimina: ventres malè pastos, ut vestis ac
suppellex fulgeat: infausta conjugia; recentis
fortunæ barbaros mores; literatam insauiam;
oppressos ab ingenuis rusticos: violatam ab
helluonibus abstinentiam: nobiles vino mer-
sos: læsum Numen à blasphemis: aulicæ
vitæ tempestates; senum ineptias; assenta-
tionem in Principes; impotentis invidiæ mul-
tiplices dolos; castitatem inter tripudii fa-
ces peremptam: theatrorum spurcicias; fi-
ctas ægritudines: picturæ delicta: enerves vi-
ros: fragmenta ætatis: an hæc qui non videt,
miser est?

Tum suum annulum respiciens: fortiori
debebaris, inquit, ô annule! qui salvâ vir-
tute posset ea omnia intueri, quæ jam nimis

tuo

tuo
tuo
furta
si in
quæ
fuga
fidia
C
mult
man
inve
te al
secul
abdi
pis?
fere,
gesta
In
serva
veru
num
enim
mal
quan
niet
us er
re po
meo
quot
beat
cupi
an tu
in ha
lum

tuo auxilio nota mihi sunt. Sed quis me mortuo, te habebit? Si in avarum incidas? quot furta faciet? si in crudulem, quot cædes? si in salacem, quot sordes perpetrabit invisus? quæ timentis avari sagacitas, quæ hostium fuga, vigilantissimi amoris quæ excubiæ, infidias declinarint?

Cum hæc ille dixisset, paululum flevit, timuitque sua cogitatione læsisse philosophi manes, in cuius sepulchro librum cum pyxide invenerat. Mox iterum annulo loquutus; Ergo te abjiciam, inquit, quem unico mihi tot sæcula servaverant? quid fecisti ut pereas, tam abditæ philosophiæ munus? quid peccavit lapsus? quid astra, cum istam virtutem concessere, ut quicumque illum cum amico flore gestaret, non videretur?

Inter hæc cœperat molliri, dubitabatque an servaret adhuc eximium illud naturæ opus, verum sibi inutile, cum ex illo secreta hominum audire, aut intueri nollet ulterius. Quid enim agebat, de futuro sollicitum sum? Ne in malos usus serviat, curabit providentia. Postquam decessero, forsitan me meliorem inveniet; maneat annulus: quicumque hæres meus erit, eo bono fruatur, quod nulli Reges dare possint: tutus pergat quocumque ibit: & meo beneficio supra sortem humanam elatus quoties utetur, meminerit quantum mihi debeat. Sed si inde scelera proveniant, si in suas cupiditates aliquis istum annulum induerit, an tu non conscius, Charmion, qui reliqueris? in hac mentis tempestate subito zelo annulum jacet in flumen: Et melius est, inquit, te peri-

perire, quàm si homines pereant. Cùm hoc non omninò lubens fecisset, diu in undas respexit, quasi invideret quod se destituto tantum illæ thesaurum possiderent.

Non multò post cùm domum suam rever-
tisset, in morbum incidit & fato urgente cum
vigeret adhuc animus, narravit amicis quod
huc usque alto silentio prefferat: addiditque
se in ampliorem notitiam ea omnia cala-
mo exarasse, quæ sciri à posteris vellet. Cæ-
terùm in sua supellectile frustra quæsituros
annulum illum quem fluvius acceperat, &
fortè jam rapiente cursu devolvisset in ocea-
num.

Tanta res subito rumore pervagata admi-
rationem omnibus, plurimis metum fecit:
quod nescirent, quamdiu potitus fuisset eo
annulo Charmion, an secretè peccaverant:
quid enim si ille testis fuerat, & arbiter acti-
onum?

Functo Charmione ingens populi concur-
sus fuit, postulantis ut antequam terræ man-
daretur, diducto sarcophago ejusmodi ho-
minis liceret ora intueri, nec satiabantur a-
spectibus, rei novitate, quæ animis stuporem
fecerat, ita etiam oculos fallente, ut aliquid
in eo vultu infuetum adverterent.

De sepulchro postea ambiciosè statuerunt
cives, ut viri apud se nati, & quem tanto
favore fors nobilitaverat, cadaver non indi-
gnè tegeretur. Charmionem exhibebat in-
dustrius lapis, & cum eo fortunam una ma-
nu librum dantem, alterâ porrigentem an-
nulum, tot monstrorum materiem; & aure-

is literis splendidum marmor hoc Epitaphium legenti proponebat.

Siste, & stupe, viator. Hic jacet vir in medio hominum cœtu, dum viveret, numquam visus nisi cum placuit. Simillimum spiritibus habuit corpus, non mutatâ hominis naturâ, sed favente annulo, qui dum non quæritur, & aliud vota suspirant, à fortuna concessus est. In sepulchrum vivens admisus, accepit à mortuis unde viventes nosceret; notos deseruit, ex malis quæ ubique vidit, edoctus nullos esse fœlices nisi qui fugiunt. Abi viator; & si quid turbidum meditaris, disce, opibus, deliciis, famæ præferri debere innocentiam tuam, pacem tuam.

FINIS.

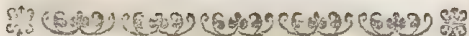
S

R

S O M N I A
S A P I E N T I S.

P E T R O F I R M I A N O

Authore.

LECTORI.

Quid in fronte haeres, Lector? num pudes vocari ad somnia qui seriis pasci vel cupidus, vel assuetus? an tempori times? an pietati? utrinque te securum praesto. Librum hunc legisti non iactura temporis erit, sed foenus, ingensque pietatis (quod maxime optandum) accessio. Quæ fides somniis adhibenda sit, religio docet: plurima damnat, non pauca haberi vult pro oraculis; & quaecumque liberiste tibi exhibet religiose posse observari fateberis, Lector. si legas. Sapientis quippè sunt, cuius non raro sopor eruditus & vigilantium magister. Ne tamen aberrantis mentis inanitia quædam spectra esse existimes, scias velim sobria animæ cogitata sibi hic proponi splendidissimasque imagines, quas si intueris, tum certa, tam varia de rebus humanis percipies, ut nec invidas Epimenidi, qui præceptore somnio foeliciter jacens, si Græcis fides, universam hausit philosophiam.

Argumentum dedit operi ex occasione charissimus mihi Hermias: viro huic amoenissimum ingenium, & etiam in seriis non indigna sapientie hilaritas. Scientiam suam aliquo labore omni amabat, non facilem ad nos venire, quoties proferre rogabatur quæ vel à libris, in quos multus erat, accepisset, vel à seipso: sibi namque doctior sæpissimè est animus, nec aliud ad pluri-

plurima radio indiget, quàm suo, si habere se re-
 flexus advertat, neque uti neglexerit. Quod-
 cumque Hermias sive virtutum, sive vitiorum
 apud mortales viderat, id se somniasse asseve-
 rans, gravissimis commentis suam sic intexebat
 philosophiam, ut in disquirenda veritate,
 opus nobis simul esset, & voluptas. Hoc cum
 iterum & tertio fecisset vir suavissimus, inde-
 que amicorum qui mecum aderant solers indu-
 stria plurimam deduxisset ad formandos mores
 sapientiam, placuit ludus; communiq; suffra-
 gio rogatus Hermias, promisit non sibi magis
 quam nobis somniaturum impetserum, & ex
 fide, quando sic volebamus, nuntiaturum quod-
 cumq; per sopores visa nox ostenderet. Quod
 fuerat pollicitus, solvit. An bene dormierit
 vir ille, an ego, qui somnia excoepi, inani labore
 tempus absumpserim, dignus quem nemo
 requirat, ferat nemo, judica le-

Cor. & si opus est,
 fave.

SOMNIA

SAPIENTIS.

SCENA DOLORIS.

PRIMUM SOMNIUM.

ITa sæpè mœstus est aër, ut densissimo imbre humum verberet, & tamen solares radios non impediat: quid novum igitur, si in exordium hujus operis, omnibus ego placiturus, ita jam ex proposito varius sum, ut doloris scenam exhibens, risum moveam?

Jam stellæ ad accessum solis languidius spargebant ignes suos, & purioribus simulachris matutina sub auroram somnia mortalium mentes ludebant, cum rei ingentis spectaculum, aiebat Hermias, mihi per quietem ostensum est. Inter atras cupressus, taxosque immanes, palatium surgebat, ea arte conspicium ut terrorem incuteret intuenti. Ornatus qui exequiarum solet esse, non sine ambitione tristissimus: nam papavera, apium, cæterasque herbas quibus functis parentare olim Religio erat, intertextis noctuis operi suo sculptor incididerat, & mortis plurimâ imagine adeo funestaverat domum, ut nisi viventium sedem forma ostenderet, sepulchrum crederetur.

Arcendæ voluptati titulus hic, cælatis in obvio marmore literis, propugnabat infaustas fores, omni præsidio fortior, DOLORI SACRUM. Plurimæ per ambitum statuæ erant;

Arant; virorum paucissimæ, mulierum numerus ingens, quæ maritorum jacturam non ferentes, crudeli manu sibi mortem conscivere, creditasque nec revocatas à natura, *projecere animas*, vel constanti pietate acerbissimos fletus ad remota usque fata prorogavere, ut charissimorum conjugum manes longiori pompa prosequerentur.

Aditum duo signa ornaverant: hinc Porcia cibo ardenti mortem urgebat, & quasi ad gustatos carbones horreret natura, in dubio vultu diversissimorum affectuum notæ micabant, ut scires mulieris esse ita mori properantis, ut tamen advocatum funus non sine pavore exciperet. Illinc sub Reginæ lugentis amictu Artemisia Mausoli cineres admovebat ori suo sublatis ex mœrore oculis, ne in funebri patera jam brevem maritum, qualem nolebat, cogeretur aspicere. In lethali palatio amplissimæ fenestræ, frequentesque; sed inutiles: nulla enim illarum patebat, ne per eam solis lumen admitteretur, umbrasque discerneret quibus pretium fecerat odium vitæ, & doloris atrocitas.

Intromitti in illud nulli concessum nisi atrato: nam ut lætitia & risus, ita & colores exulaverant: neque iris, ipsa ad januam, licet gravida fletibus, supplexque, inter mœrentes admissa est, quod

Curvata picto nuntiat nimbos sinu:

Interim dum indignata virgo (nam illam speciem referebat) suas repetit nubes, suamque lunonem minatur, Hymenæus ex Iridis

repulsâ cautior, visus est illicò togam mutare; in illam enim domum recipi ardebat, nec poterat multicolor, aut perfusus odoribus. Lepidissimam fraudem adjuvit picea fax, quam pro tædâ nuptiali præferens etiam flere videbatur: neque voces deerant, quæ veritatem adumbrarent, nunc in acutiorem sonum elatæ, nunc tanquam deficiente naturâ flebiles, & ad horrorem quandoque intercisse silentio.

Admisso Hymenæo, tympanorum & tibiarum alacer sonus, simul & saltantium voces audiri cœpere: mox arbores quotquot omnose erant aptæque funeribus in myrtum mutatæ (Veneri sacra hæc arbos) & puer Cupido laureatus, cum gratioribus litteris fores ornasset, tanquam victor doloris, effusissimo risu somnium solvit.

Hæc dicente nobis Hermiâ omnes unâ flebamus, jucundissimi sermonis voluptate ita affecti, ut nullus ne tussi quidem, aut manuum applausu, quod plerumque fit, narrantem perturbaret. Ut autem loqui desiit, primus Asterius; nam & antiquior erat, & sacrâ dignitate insignis, in hunc modum exorsus est.

Dignum planè somnium tuum, ô Hermia! quod vigilans animus recoleret: neque enim ex illis est, quæ turbinum instar, non benè redditas rerum corporalium imagines miscent, & à ratione deficiunt. Dormisti sapienter: ô utinam labor aliis tam benè cedat, quam tibi quies: sed cujus ordinis putas visum istud? nam & somnia, vaga licet & sine lege errantia optimus rerum distributor Aristoteles ordinavit; & ab eo suas quæque sedes sortita.

sortita sunt. Ad illa certè non referam, quæ ex diversarum qualitatum imperio, quibus humanum corpus subjacet, suas omnino species mutuantia statum corporis adumbrant; & medicis quandoque non modicum lumen conferunt, si de remedio in obscura ægritudine dubitantibus, narraverit æger ipse quæ rerum spectra per quietem sibi contingant: an præcipitia meditetur, an incendia, an mitioribus simulachris aberrantem animam luset nox benignior; spemque faciat, non inuili labore curari corpus, ex quo jam turbidam nihil cogitationum seges est, & somniorum materies.

Non ut te doceam, aut cæteros, qui hæc adfunt, Hermia! sed ne dedocear ego, repetam quæ à Philosophis accepisse me memini. Æquum est, plurimas ex imaginibus illis, quarum occurſu & contemplatione variatur mortalium sopor, assignare temperamento: sicut enim ex cujusque terræ genio, orbis regiones vel alimenta in usus humanos benignissime præbent, vel crudeles venena in interitum generant, ac necessaria sterilitate quoscumque colonos amoveant; aurum creant, aut in viliori vim suam prædant: animantia quoque mansuetiora, aut ferociora sortiuntur: nam & oves quasdam ex sui soli naturâ rabi- das & intractabiles scimus, & leones aliquos inveniri quibus suæ sylvæ remissionem tam indiderunt, quàm quæ cæteris insita est; ita hominibus varia sunt, ex diversâ corporum constitutione, illa rerum simulachra, quæ per soporem nobis obiciuntur.

Qui nativis aquis veluti immerfus est, alias undas sæpissimè dormiens intuetur, & non rarò; aut inter nautas superat fluctus, aut inter pisces ipsos spirat quoque, quia ad illorum naturam accedens ex dominantis scilicet elementi lege, liquidiora fingit phantasmata, totusque fluit in somniis. Alius ex alia corporis temperatura aut cum Dædalo sublimis in aëre volat, aut cum Encelado premitur, laboratque sub incubis, prout levis humor sua tenuitate cerebrum jucundiùs versat, aut terrenus gravisque, phantasiæ ad utrumlibet pronæ pondus impingit. Aliquos incendio tradit suus calor, non priùs à flamma liberandos quàm evigilent: ita quippè à natura conditi sumus, ut nos ipsos magna ex parte ex somniis nosse contingat, & frequenter illæ species, quas deluti nobis facimus, non rectiùs cætera quàm pictorem suum adumbrent. Ab his, ô Hermia, haud ineptè, ut mihi videor, conjicio, non esse ex temperamento somnium tuum; nam tibi jucundissimo viro tot tristia, sepulchrales arbores, noctuæ, fletus, cæteraque hujusmodi vix contigerint. Ad illa melius revocavero, quæ ex rerum quas vidimus recordatione ita emergunt, ut tamen objectas non omnino eadem ratione repræsentent, mixtis etiam quandoque mendacibus formis, quas æquali facilitate admittit humanus animus, vapore, benigno licet & necessario, laborans, nec jam suorum phantasmatum judex, sed ignavus spectator.

Grande negotium dormienti, memoria infinitis propè figuris, quas hauserunt sensus, refer-

referta, & ad levissimam causam mobilis; sic enim fit, ut impellente, quod ab alimentis in caput assurgit, humido illo soporis parente, rerum imagines veluti rotet, reducatque imprudens, quas aut sub recentioribus formis, aut ex affectu fortius in animo insidentibus, longa oblivione absconderat: Sæpius tamen illa quiescenti redeunt, quæ vigilantem benè aut malè affecere; & ex præteriti sensu doloris, ut & gaudii, restat in animo illa variæ representationis facilitas, unde nobis vel tristes objectorum formæ occurrunt, vel hilares, quæ collapsam voluptatem, inaniter licet, ad gustum tamen dormientis gratissimo errore restituunt. Non tu quidem mœstus, ô Hermia! sed satis tibi fuit, mœsta conspexisse ut injucundè somniales. Neque hoc peculiare tibi aut novum; fere quidquid ostendit dies, tragœda nox ludit. Non ea mihi est, nosti, quæ imperitis credulitas, qui ex nocturnarum imaginum observatione futuros eventus scrutantur: vates inepti, quibus oraculum sua mens cum maximè delirat, neque lumen divinius, quàm quod trepidis, & ad sua visa laborantibus, infuderit.

*Pictus imaginibus formisq; fugacibus adstans
Morpheus, & variis fingens nova vultibus ora,*

Alia tamen ratione dicam ô Hermia, unde tibi palatium illud tot funestum imaginibus; unde tot, verùm tam subitâ lætitiâ arentes lachrymæ, brevisque adeò desperatio, quæ ad Hymenæi latitantis adventum tota in choreas soluta est.

Dolorem in spectaculum prodire, quoties aliquis ex viris illustrioribus è vita decedit, ita certum est, ita tritum, ut nihil sit ista lachrymarum scena famosius, aut communius. Sicut nesciente orbe interit pauper, ita turbulentissima est magnatum mors: aliquem enim esseri qui stirpe, prædiis, clientibus præcipuus fuit, maximus mortalium rumor, ac strepentis familiæ ambitiosa lachrymarum materies. In cinerum reverentiam nemo ex notis est qui solitos vultus gerat, induendi, vel invito, quos simulatio componit, ut potentiorum exequias à popularibus scernat suspitionum ludus ille, & altioris fortunæ hoc saltem in vitæ exitu solatium sit, aut etiam honos, quod grandiore tumultu solvitur, & lugetur acerbius. Ità est, circa divites adeò sincerum nihil, ut & vita functos urgeat adhuc quæ viventes obsederat, crudelis assentatio, & doloris frontem præferens, quasi manes illis officiis demeritura, tacito risu funeribus illudat.

O jocularem moestitiam! ô mimum funebrem, & faruè serium! in hac acerimi luctus necessitate (illum namque lege fortior mos imperat) qui ab amore lachrymas non habet, ad graciosam tristitiam ita eruditur, ut sæpè ex testamento hilaris amicus, aut ab nova successu me turgens hæres, mollius gemit, quam quos verus dolor conficit, & impressa gravis visceribus beneficiorum recordatio.

Aderat cum Anagnio, & Eulebio, tristissimus adhuc ex patris obitu Dyrceus: ille genitus damnari, quos sincerissimos pater eo funeri adhibuerat, non ferens; nihil crudelius, in-

inqu
bissi
brio.
Aug
sus n
ubi n
ne du
ruit.
rum
tibus
illos
cum
fletu
nullu

Q
recip
invic
ex n
dent
puta
quan
star
reat
astu
adm
paul
te de
dax

T
tam
nisi
fion
co,
lem

inquit, ô Asteri, quàm lachrymas, quæ ex acerbissimo animi motu defluunt, cumulare ludibrio. Nescis eas vocari à plerisque, & ab ipso Augustino, sanguinem cordis, qui exire prorsus nequeat, nisi vulnus aliquod viam fecerit? ubi nobilissimum cruorem advertis, de plagâ ne dubita; quod integrum fuerat, telum aperuit. Non credis, quia non vides? & fluviorum caput latet, quod tamen esse ex labentibus undis scimus; cur ergo existimes flere illos absque dolore, qui lachrymis manant, cum sua sit omnibus fluviorum origo, & humanis fletibus, quos tu improbas, quos tu irrides, nullum possit verius assignari principium.

Quidquid pluviae collegit gravis aër, terra recipit, & idem tantum lutosa est, & viatoribus invida, quod alijs elementum suas illi vices ex necessitate impertit, neque patitur sub madente & fluido siccitatem suam servare. Idem puta de anima & corpore; prior illa luget, quàm istud: & quæ in imo, torrentium instar, impetu feruntur lachrymæ, ut ira inunda-
rent, ex alto ceciderunt. Ab sua origine, fletus aestima, Asteri! illos, inquam, concipit anima, admittit corpus, & illa quæ modò jacet aqua, paulo ante nubes fuit, maneretque ubi cogen-
te dolore primum densata est, nisi pondus deduxisset.

Taus me sermo, fateor, non contristavit tantum, sed & læsit. Existimas ergo neminem nisi lætum in alterius bona substitui, & successio-
nis commodum ad id lenire dolorem in amico, ut in signis totus sit? Patas filium crude-
lem ex beneficio patris, quod nunquam for-
tius

tiùs sentitur, quàm cum illo extincto non per partes, ut solebat, sed totâ sui effusione in hæredem venit, ut nihil jam ultra à parente vel cupidissimus exoptet.

Quod divites ad propinquorum funus amplioribus lachrymis indulgeant quàm cæteri mortaliùm, non doloris adscititi, ut tu ais, fraus est, sed humanitatis, cui à primâ ætate studuerunt, argumentum: id enim fere quæq; honestior fortuna habet, ut ex eâ ad alienos casus molliores efficiamur, quorum sensum aut omnino impedit, aut tollit citò abjectioris vitæ asperitas, & comparata in genus nostrum quædam ex proprio incommodo sævit; nam qui pati consuevit, vix libenter compatitur, quia totam quam habet miserationem sibi impendit propiori humanitate, neq; se misero aliquem credit digniorem gemitibus.

Illud tibi si satis non erit, plura coniciam. In laboriosâ fortunâ quæ operum assiduitate constat, obtunditur facillimè illa diligendi suavitas, quæ post amicorum decessum apud divites constantius perseverat; omnem quippe cæterarum rerum curam tollit potentior alimentorum sollicitudo, timorque iustissimus ne otioso mœrori deditos paupertas conficiat. Non quid in amici funere amiseris diu pensat vir humilis; sed quid sibi, quid suspiranti familiæ desit, & perfunctoriè luget suos; quia ad alia urgetur quæ in paupere tecto diuturnioris mœstitiæ potestatem non faciunt. Aratrum, ferram, malleum promptissimos habet sui luctus solatores, & maximè confert ad medelam doloris negotiosa illa vitæ

vitæ ratio, cujus nulla est apud opulentos consuetudo aut necessitas. Ita fit ut divites qui affectibus humanis magis patent, ut dixi, etiam cum admiserint fidelius, fervent ostendantque diutius.

Præterea ad fortunæ ictus, quos raros perferunt, delicatiores fieri ex longo usu foelicitatis facillimè concedes; & quid ergo mirum, si, ubi flendum est, acrius fleant, quàm quos ab ortu in cætera vitæ spatia damnavit sua conditio, ut nunquam desit calamitosis mali aliquis societas, questuumque materies?

Sed hæc scilicet sola sunt quæ divitum largiores fletus excusant? & ista aliis etiam cumulo. Statim ut aliquis apud illos diem suum obiit, maximè si familiæ dominus fuerat, pluresq; ad sui reverentiam vel amicitiam compulerat, potestate aut opibus, & bona in heredem cadunt à quo eadem timeri, aut sperari oporteat; ingens hominum reverà concursus fit. Asteri! qui mœstâ facie verbisque dolori consentientibus (ut par est) ad tristissimos lares accedunt, testaturi quàm condoleant, quem civitas amiserit.

Intertot lachrymas, quæ novæ identidem, neque convocatæ tamen adveniunt, fovetur familia luctus, & novo vulnere recrudescit in dies functi memoria, quoties aliquis, aut ordinem morbi, ut moris est, importunus quæsitior sibi enarrari postulat, aut mortis ipsius queritur immeritam neque expectatam acerbitatem. Nam contagiosus supra cætera dolor: illum in aliis vidisse, satis est ut tu sentias: sicut enim laborantes oculos qui conspiciunt oculos,

læ-

læditur ipse, & necessitate quadam naturæ malum trahit, ita mœror visus mœrorem creat, & à lacrymis abstinere haud potest qui in domo ex suppellestilis novo horrore ipsi funeri simillima, tot fletus intuetur.

Ad cœmeteria nemo ferè nisi tristes accedit; nam quis læto animo conspiciat miserrimæ humanitatis non tantùm tristissima monumenta; sed plerumque projectas reliquias. Funestiores sunt, Asteri! divitum ædes, ad quas tot honestissimi viri in eundem luctum consentientes, non nisi mœsta loquuturi conveniunt. Inter hæc quoque suum diem quisque cogitat, dum de alieno sic agitur, & mortalitatis necessariò fit planctus, atque memoria, à quibus excitantur facillimè fletus illi, in quos non injuriosè modò: sed tamen terociter investus es.

Miror te, cum ipse dives sis, in eam fortunam sic loqui; tuamque stirpem incusare; quod non more vulgi, efferat mortuos suos; & ad digniora funera plus lachrymarum effundat quàm solet stupida plebs, ubi ex illa aliquis infœlicissimam vitam exiit, mitiorem certe terram experturus, cùm sub ea extinctus jacebit, quam cum vivus calcaverat.

Quis deinceps sub oculis tuis audeat mortuos lugere, quibus ideo lachrymas damus quia non dare immanis quædam feritas est, nec aliter juxta functis persolvere vix possis, urna licet pretiosissima amicos cineres excipias laudesque marmori insculptæ immortale nomen transmittant ad posteros? Effecisti certe, Asteri, tuis sermonibus, ut te durissimum lachry-

chry
me
tus
cell
vere
cius
sine
na,
P
imp
to,
mo
sing
ami
acer
Chr
nu
ru
dus
quã
quo
tum
nec
fieri
offi
qui
vissi
ebn
tum
util
Lach
quã
quã
rect a

chrymarum interpretem fugiam; quoties ad memoriam charissimi patris instabunt gemitus, & oculi stillantes signa dabunt me percelli: Hæres sum, Asteri, hæres sum; sed ô viveret charissimus parens! illo frui mihi dulcius quam auro, aut prædiis; divitem esse me sine patre non censeo; cætera, ut volet fortuna, rapiat, patrem amisi.

Plura loqui obortæ lachrymæ suspirantem impediunt, quas ut sisteret Asterius, mutato, mox repetiturus, argumento, asseruit non modicæ laudis eas lachrymas esse quas non fingi omnes scirent: & plurimos inveniri, qui amicorum jacturam ferrent durius, quam si acerba sors induxisset cæterorum penuriam. Christum ipsum visò amici tumulo non abstinnisse à fletibus, licet dubium sit, an quia mortuus erat, lugeretur, an quia in vitam revocandus, novoque sensurus experimento, functis quàm viventibus esse foelicius. Addidit & se quoque vix placari ad suorum funera, expertumque sæpius, injussas prodire lachrymas, nec facile retundi. Propè homines non esse qui flere nequirent, ubi casus exigit humanitatis officia, & supra inhumanitatis nomen peccare qui nollent. Neque philosophos ipsos damnavisse sensum doloris, cui sapiens, nolit licet, est obnoxius; sed illum duntaxat tristitiæ apparatus, quæ arte procedit, suiq; fama advocat inutilem solatorum turbam: Sineret ergo in eas lachrymas invehi quæ theatri aptiores sunt quàm funeribus, & scenam illam constituunt, quàm, si pateretur, ampliori sermone exhiberet auditoris. Cùm non abnuisset, liberrimè A-

Asterius.

sterius sic prosequutus est quod inceperat.

Alieno gemitu delectari non semper est inhumenum : imò justissimam sui causam læpissimè lætitia habet luctus ipsos, eoque plus quo videntur effusiores. Negas? ô te lachrymarum ludibrio dignum, qui mœroris securilitatem nondum inter ludicra advertis; ignarusque quàm multiplici fabula faciles oculos ludat scenicus dolor, ad omnes aliorum fletus solveris, cùm major utique eorum pars publico tripudio excipi debeat, digna plane non contemptu tantùm, sed etiam cachinno sapientis!

Viris præstant, quis enim nesciat! ea luggendi arte mulieres, & frequentior apud illas spontaneæ mœstitiæ usus in causâ est, cur amplior statuarum pars quas somnians vidisti, ô Hermia! sexum hunc, non nostrum exprefert: nam ad maritorum excessum, ita doctè fletum faciunt, ut & eas doloris præcepta hausisse, & cæteris mortalibus dare posse, non immerito existimes. Viduo amore, dum adhuc cruda est separatio, nihil certè tristius verum sæpissimè contingit, ut exhaustis ex necessario mœrore lachrymis, jam sicca mulier novos fletus fingat, ne citò defuisse videatur, ubi longum tristitiæ argumentum casus dedit, aut recepta consuetudo misellam cogit non concessos à natura fletus ab arte mutuari.

Et si indecens est, ô Asteri! interceptit Hermias, aliquem te adhuc differente loqui, dicam tamen: Nemo unquam te veriùs in dormientium imagines lusit, attigisti profectò somnium meum; sed si placet proseguere.

Tum

Tum ille læto vultu, ut etiam mœstissimum Dyræum exhilararet.

Atra fors, nobilem fœminam conjuge amisso in frigido toro jacere! huic fato privata lachrymæ non sufficiunt; advocandi affines, amici, ut videatur urbis calamitas raptus unius, quem forsitan vivum, si viduam & mercenarios excipias, nemo optabat. His testibus mulier variè furit, ne una periona videatur suam scenam ornavisse. Ex dolore immanem dicas, aliarum namque maritos vivere queritur; tempus supputat matrimonii, suamque vocat injuriam, quod fœliciores conjuges in longævo toro consenuerint, ipsa verò infœlix in solatium breves annos acceperit, menses, dies. Quasi incerta cui irasci debeat, nunc in medicos atrox est, nunc in Deum, nunc in seipsam, quod scilicet negligentem curam adhibuit languido; quod facilem coëgit illis remediis subdi quæ afflictas vires non oportuno auxilio in desperationem sanitatis adduxerunt, suaque vi mortem festinavere, in quam lentiora subsidia fœlicius pugnassent, aut sola etiam natura, quæ se uti solertissimè consuevit, suumque ingenium advocat, ubi ars tot infamata erroribus, & noxiè audax, non porrigit sua pocula; denique sublato conjuge, importunè iterat nihil sibi inter vivos superesse solatii; quod fatum reliquit, poenam esse non beneficium, tanquam suus illi maritus fuerit, quod cæteris Deus, Omne bonum.

Quæ primæ erumpunt lachrymæ, ut modo dicebam, ex vero fluunt, ideoque laudabiles quod nemini imponant, quod ritè fundantur

ut natura imperavit: has sequitur per aliquot dies fletuum pompa, cellæ obſcuritas, ſolitudo quædam omnes admittens, ut fugientem ſœminam latitantemque ſoletur amicorum frequentia: Tunc in Solis injuriam accenduntur faces, ut diurnæ luci videatur renunciaviſſe mulier, neque aliquid ultra placere deſperatæ, quàm quod exaſperat lugentem, queſtus fovet, aut functorum ſtatum adumbrat. Interea videas omnes ad inſeriorem cellæ partem tantquam ad aram procedere: qui ad officium primus acceſſit, eodem veſtigio reſſus, manu oculis admota, flebile neſcio quid ſubmurmurans cæteros invitât ad ſimile obſequium. Longus ſuſpirantium ordo, dum mulier immota in toro breviffimos ſingulorum ſermones excipit, & rogata an valeat, an vivat, aut ad ſingulorum quæſita verboſo dolore repetit ſuam cantileam, aut in majoris luctus ſpecimen, reſpondet gemitibus: ultra meſem durant. Nenia iſtæ: neque mœrori officiit ſua prolixitas; non finitur niſi conſenſerint mos, doloris arbiter, & regina opinio.

Verùm quis Hymenæo ſubtilior? in mediis ſæpe fletibus non viſus advenit: & ſecretâ novi conjugis imagine adeo gembundam ferit, ut antequam quod reſtat funeris amoveatur ab oculis, quærat mente ſponſus, ſitque ratum matrimonium.

Intempeſtivum amorem inter tot lachrymas inveniri ſi miraris, recordare ipſam Venereæ ortum duxiſſe à fluctibus, ideoque dictam Aphrogeniam, quod quæ poſt immanes pelagi motus, ſodatis nondum undis, ſpuma ſuper-

ſuper
pidin
habet
ſtanti

Ver

Sua
miser
ceſſor
verſa

Sec
inept
ſævir
abſtin
non i

Jun
butis

lata

menſ

niſi r
poſteſt

ſæviti
ſem a

probe

germ
ſtatis

proro

fletus

rens e

diu: E
tas lac
camus
veluti
rare p

superfuit, Deam dedit. Aquas non odisse Cupidinem inde conjicias, quod ab illis matrem habet. Quid apud Maronem quæris in constantissima (ut jurabat ipsa) foemina,

Veteris vestigia flammæ.

Suas Didones fert etiam nostra ætas, quæ miserrimo Sychæo non ita fideles sunt, ut successore tori Æneam timeant, aut velint avversari.

Sed neque hoc cogitet orba mulier: certè ineptum est diu jacere in lectulo, & in se sævire otio, fuga, tenebris, divinorum quoque abstinentia (nam tunc temporis ad templum non itur) eum jam dolor evanuit.

Jure irascimur tyranno illi, qui vexatæ tribus plebi laborem etiam imperavit, lege lata ut singuli in domum regiam definitæ mensuræ vasculum quoddam afferrent, quod nisi miserorum sudore impletum obnoxios potestati cives non absolveret. Hujus certè sevitix pars est ille mos, quo jubente per mensam aut flet mulier, aut flentem imitata, improbe facit, quod neque sapienter ageret, si germanus ex affectu dolor, eadem vi tempestatis quæ incipienti fuit, ad id usque tempus prorogaretur. Quanta naturæ injuria prolixior fletus! Illa enim hominum amantissima parens effecit, ut nemo possit valde dolere, & diu: Et immanem credi volumus, dum finitas lachrymas circulo quodam mœroris revocamus ad initium, & longo fletuum apparatu veluti probamus violentissimum aliquid durare potuisse.

Dum

Dum hæc ille loqueretur, cogitabam ego Christianam sanctitatem pollui ejusmodi lachrimis, neque licere orbe converso, tanquam adhuc staret antiqua gentilium superstitione, ea moestitiæ larva insultare funeribus: nec multo post silente Asterio, quid mihi in mentem venisset, his verbis aperui.

Apud infideles certè, tristitiam fingi, non omnino indecorum videbatur, dum & fictitios Deos colerent, neque à cultoribus profundius deberent lachrymæ; numinibus veriores, Apud illos omnia falsa; Oracula, Auguria, Imperatorum ubi homines esse desierant in Divos consecratio: quid mirum si & gemitus?

Quanta dementia ad functorum exequias conductæ mulieres non flebant modo, sed ululabant, haud referam; piget quippè narrare lamentatricum ordinatissimum furorem; quæ nisi dato signo non insanirent. Unum dicam quod ipse vidi. Asservantur adhuc pluribus in locis urnæ veteres, quæ Romano more mortuorum reliquias per tot sæcula intactos ad nos usque pertulerunt. Cum unam ex illis, me præsentem, vir quidam antiquitatis studiosus aperuisset, miratus sum phialas, (& hæc vitæ erant) ipsis cineribus admotas tanquam ad funebre obsequium. Quæ Religio, quis ea in re superstitionem fuisset adversus mortuos, animus, non capiebam: Vacuæ erant, nec odores accepisse color ipse monstrabat, nam enim vasa qualibet aromata insuscant atque inficiunt, nec impune bene olet quodcumque in hos usus destinatur. Hærentem me & vasa illa sapius, ut ignotis sit, contrectantem non

sine
cessi
rum
colle
Firm
mos
cissi
calan
M
nus
plor
rogo
qui
gnus
super
nilia
obse
tuos
man
place
feran
So
bant
relic
illis
exco
stu
subst
amp
cept
strad
rent
C
fabu

sine voluptate aspiciebat is in cujus ædes concesseram, visurus quidquid antiquorum operum multo labore, nec minore felicitàte collegerat. Tum ille: quot phialas vides, ô Firmiane! tot vasa doloris credi voluit lachrymosa antiquitas, dives aquæ, quam nunc preciosissimam ex posterorum oculis vel teterrimæ calamitates eliciunt.

Magna olim amicorum impensa, amici funus: dum corpus circumstante plebe inter plorantium gemitus vota; manes ad ferales rogos invitantium, subiecto igne cremabatur, qui chariores homini fuerant, in amicitie pignus dabant igni quodcumque pretiosius in supellectile fuerat: miles enssem, mulier monilia, vestes; & si magis urgeret dolor, tristiori obsequio etiam comas. Tanti erat mortuos demereri, ut & calvitio deturpatæ maximam inde laudem usurparent, neque magis placerent ad rogos, quàm cum formam amiserant.

Soluto ignis officio; oculis, manu, ore legabant religiosos cineres amici: & ne lignorum reliquiis improvidè miscerentur eandem cum illis urnam habituri, quod hominis fuerat non ex colore tantum, sed etiam ex pondere & gustu secernebant à ceteris. Putas hîc dolorem substituisse? major inde lachrymarum vis, ut ampullis, quas hîc vides, studiosissime acceptas charissimo cineri superponerent, & distracto fati sèvitiâ amicos saltem fletus sequerenturs.

Cum hæc ille dixisset, ô historiam simul & fabulam inquo! quid enim verius; nam de

te legisse non ambigo, ad mœroris ostentationem ejusmodi phialas in sepulchra comportatas fuisse: quid falsius, lachrymis plenas; cum dolor in promptu non sit, ut arbitrarios fletus quoties postulatur, proferat; & tot aquis vix sufficeret ingens plorantium turba, quot quisque illorum affirmabat se dedisse mortuorum exequiis?

Quod ambitiose tanquam suum promebat fictitius mœror, hoc putei dabant, & mutatus è fontibus latex; additis ex arte gemitibus, publice audebat profiteri se lapsam ex oculis, ut crudelitatem fati solaretur officiosa illa in mortuos pietas, simulque crederetur immaturè raptos sui desiderium reliquisse; Si hoc unus tantum fecisset, illum proculdubio inter amentes numeravissent; sed quia Romæ laborantis istę ineptiæ tunc erant, nec sapere licebat, sanitatis patrocinium erat, insanientium turba.

Idem certè apud nos error. Morém tolle, ex cujus imperio viduæ nobiles per menses integros tenebricosæ lugent, nulla audebit in hunc ludum doloris convocare amicos, neque eâ fronte erit ut tamdiù inter tristia, gementi similis, jaceat exceptura in lectulo per ordinem solatia singulorum. Sed nullo pudore fit quod probat consuetudo, & in dignitatis argumentum vulgatur compositus dolor; tantoque apparatu strepit, ut jure dicas mulierem ad mariti funus rem comicam agere, cùm utique personam gerat, & in theatro lachrymas fundat.

Brevem certè solitudinem non agrè concesserim

cesserim nobilibus viduis; occultando dolori aptissima est, quem prodi, dum novus adhuc magis obstinate audet rationem amovere, non est honestum. Paucos tum ex aminis acerrimi mœroris socios matrona habeat, illisque si opus est, adiutoribus utatur in doloris levamentum. Isti non spectatores erunt, sed medici; & solatium lubenter tristitia admittet quod credetur simplicius. Lenito utcumque dolore cæteris etiam locus datur, ne abjectam nimii mœroris durezza urbanitatem exstiment. Sed hos jam æquiori vultu, nec jacens, ad solis conspectum matrona suscipiat: & se sapientem, se Christianam caoris sermonumque modestia profiteatur, ut iacturam fecisse agnoscas, conjugemque dilexisse; sed & paruisse necessitati, quæ superbè dolentes, reluctantesque ferit atrocius.

Pietatem autem ex nimio luctu negligi, ingens culpa: neque enim à divinis dispensat dolor, maxime immixtus à Deo ut humana contemnas. Accepta calamitate sacris non interesse, vindictæ quædam species est. Deo exprobrantis suam faventem, quod flecti lachrymis noluit, negantisque ei cultum, qui petenti uxori maritum negavit, reliquit inque coëgit ad gemitus. O viduam verè fractam! Ita toro est affixa, ita deficit, ut stare, ut scipione tremebundas tibias fulcire omnino nequeat, & si vèlis querulam vehementiori sermone ad templum urgere, antequam hanc lachrymarum scenam implèverit menstruus dolor, respondet sibi potestatem ereptam; motum

in arbitrio non esse; expectandum tempus in quo dolor mature scat, assuetosque facibus oculos, solare lumen nondum satis pati posse.

Plurima quæ peccant eo in luctu mulieres prætereo, ut ad alia veniam. Conjugalem amorem nulla re fortius probari existimant quàm ejusmodi lachrymis, quas si parce effundant, oculata suspiriisque incubans tot adventantium turba, non amasse, non satis æstimare jacturam suam, statim vulgabit. Flendum ergo non modice: & illa majori laude digna censetur, quæ veluti quædam altera ex fabulis Cyane in fontem verâ, stratum primò mox proximos quosque aut perfundit, aut mergit.

Aliquæ apud barbaras gentes mulieres in ignem qui comburendis maritorum cadaveribus accensus est, se præcipites agunt, ut eodem fato utantur, videanturque dilexisse quibus jungi vel in ipsa flamma exoptant. Sapientiores credis viduas nostras, quæ lachrymarum fama probare ambiunt amorem suum? dabo distinctionem, tu judica. Apud *Indos* incendio viduæ pereunt, apud nos naufragio volunt videri periisse.

Turpiter etiam flere quæ tam improbè lugenti si placet argumentis demonstrabo. Quid ita in amisso conjuge desiet mulier? cur ad patris, cur ad matris funus modestioribus lachrymis tingitur, & minore negotio, cessantibus amicis, ipsa sui doloris curatrix solatium admittit? At maritum perdidit, ais mulier, & præstat parentes amisisse. Illud ne honestè & sine verecundia dixeris? illos à natura accepisti,

pisti, istum à te; sine illis esse sustines, sine quibus formari, nasci, ad istud usque tempus perducere non potuisti? ô quàm durius separari à conjugē! voluptatem luges, an subsidium? nam utrumque ab illo. Tori solitudinem si quereris, venis in suspicionem deliciarum: si te destitutam ais, nec sine conjugē fati validam, ad repellendas nascentis ex ejus obitu invidiæ, fortunæve injurias, quis non videat istud lachrymarum officium tibi conferri non marito: & te furiosam effici non vi amoris, verum deperditę fortis quam tibi servaturus erat, desiderio?

Præterea videtur quæ tantopere priorem maritum dilexit, alium facillimè posse optare; ad hoc enim tendit amatorium temperamentum, & natura suam jacturam pluris æstimans quàm sinat morum gravitas, & laudabile pudicitie frigus. Quæ summè casta est mulier, non sine aliquo rubore fatetur se suum maritum vehementer amavisse, & licet absque crimine istum adhuc ignem foveat sine suo, Vestiarum tamen more prudentissimè occultit, non quia prohibitus, sed quia ignis est, nec decenter muliebris honos profitetur flammam suam. Quanto putas ardore flagrat illa, quæ mariti absentiam tormentum suum vocat; quæ tot acerbissimæ desperationis vocibus Æthneum quoddam incendium præfert, siquidem scintillas ejusmodi tantamque fumigaliginem nisi ingens calor non emittit. Vasta profectò delitescit in illo pectore ad nutriendum ignem materia; & quis credat viduam aversari posse omnes viros, quæ ad unius con-

tubernium, ne quid gravius dicam, tanto fervore succensa est?

Mihi nuper dicebat aliquis plurimas esse quæ ad infidias lugent, ut cum ex fletibus apparuerit, quàm constanter, quàm tenerè amaverunt, novo dignæ marito habeant. & ita in hanc pedicam doloris incurrat imprudens aliquis procus, sui facilitatem amoris tortè luiturus proluxa pœnitentia. Hanc certè lachrymarum vafritiem neque mihi facile persuaserim, sicut neque viros inveniri qui anatum fluvialium more ad has aquas ab aucupe Cupidine capiantur. Stultè potius quam solerter illas mulieres flere existimem, quæ suos questus ita obstinatè protrahunt; levissimi enim cerebri indicium est iste dolor, siue ad veritatem, siue ad fabulam ducitur, & æqualis insanix videtur, aut se cupere esse infœlicem, aut ab aliis æstimari.

Si maritum sapienter amavit vidua, sapienter & doleat, jam enim ille in tuto est: exivit hujus vitæ miseria: ultimam hanc absentiam ex brevioribus aliis, quæ toties dulcissimam societatem non prævisâ interciderunt prægustare mulier debuit. Cæterum Christiana est, neque illam decet insanire, quia suus conjux vitam amisit reddituram meliorem.

Ampliora dicite in hanc sententiam animus erat, cæteri; expectabant; sed adventans in funebri veste Theodorus, ad breviter compulit. Mirum fuit quod vultus cum veste pugnabat; nam solitò hilarior videbatur, & lugubria indutus ad risum invitabat. Cum hoc ego primus notassem: scis quid in mentem

venerit, inquam ô Theodore? Non unus homines, aut certè Chymeræ similis, quæ leonis rictu, & serpentis cauda à seipsâ dissentiebat. Verùm loquere; nam ni fallor referenda attulisti. Tum ille: cur ita diversus sim, & suble-
tiori vultu vestis lugeat, nemo vestrum dixerit: anthitesim tamen illam, prælium illud, non verborum, sed rerum, nullos cum explicuero mirabitur, neque me ineptum oratorem existimabit, qui hanc in me figuram silens expressi.

Hyppiam virum nobilem, & bellica etiam virtute notissimum, scitis in media ætate, dum apud externos famam quærit, diem suum obiisse. Nondum trigesimus effluxit dies ex quo tristissimum nuntium fulguris instar, improvise ictu Flaminiam uxorem non perculit tantum, sed pene exanimavit. Quid apud amicos mentiar? rem aperiam. Virum suum nescio qua animi dissidentia non oderat quidem Flaminiam, sed frigide amabat. Multum ad communionis non spontaneæ egritudinem, quod ex illo nullos susceperat liberos, quibus mitigari posset necessaria illa, & nisi mors intercederet, in multos annos duratura societas. Male diligens ab uxore adeò Hyppias non tulit, ut sua illi domus durior esset quocunque exilio, & abeundi consilia, indies tristior, meditaretur. Vicit tandem impatiens virum: excessit Gallia; quæsiturus in alieno solo quod sua illi fors in patria negaverat: nec infœliciter aliquandiu inter fœderata arma versatus, aëris intemperie novus in ea regione homo, inter inutiles, dissentientesque medicos paulò post extinctus est.

Exemplò nuntius destinatur ad Flaminiam qui conjugis primùm invaletudinem, mox periculum, fatum denique ex ægritudine diceret. Illo adventante Flaminia parandis quibusdam choreis (nam Bacchanalia instabant) intenta erat: & quâ venustate ad fidium concentum vestigia flesteret, discebat à musico. Ut lepidissimè saltantem nuntius advertit, dissimulato dolore cogitabat quàm tristitia afferret molestissimus tripudii perturbator, & tacitè mulierem miserabatur, quæ præcipitanda in acerbissimos gemitus, eâ mentis alacritate mox futurum dolorem acuebat. Finita saltatione, tremens accedit ad viduam, & se quædam afferre significavit, quæ solitudo meliùs exciperet; neque enim audiri debere à cæteris, & ita imperasse qui miserant.

Mox ut in proximo conclavi solus adfuit cum muliere, rem illi pandit ex ordine, ad morbum meveri visa est, ad periculum dubitavit oculus an fieret, ad mortem aliquot lachrymas fudit, stupente nuntio, quòd ipse matrona tristior, in fletus solveretur. Mox obfirmato vultu; ad illum Flaminia; & nemini quæso dixeris. Scis Bacchanalia instare, instruitur publica saltatio, ut vides, cujus ego pars nobilior: jam ad hoc paratæ sunt vestes, ut Orphei fabulam senæ cum tot viris mulieres referamus; & me, si placet, o homo! proximis diebus videbis Eurydicen. Substitit ille, & inter flentem iratumque medius, promisit tamen nulli se dicturum ad id usque tempus quod celari voluerat.

Non multò post cùm transissent lætitiæ dies,
publice

publice Flaminiam admonuit fortis suæ: quantis illa clamoribus exceperit illud nuntium, quantos singultus ab imo pectore mulier expresserit nemo referat. Quid plura? colore mutato inter ancillarum manus collapsa vires amiserat, & mori videbatur: deficientem composuit subita diligentia lætulus accepit; & quia, nisi cum mense non vult finire lachrymas miserabilis mulier, jacet adhuc expectans donec nova luna admoneat fatis datum gemitibus.

Comœdia hac frui quia non poteram nisi pullatus (nam aliter non licet) vestem hanc sumpsi quæ toto colore dissentit ab animo. Quamdiu gementi matronæ adfui, ex reverentia risum tenui, quem nunc nisi inter amicos solvo, coactus nec jam custodiæ patiens, ventrem credo disrumpet.

Dum omnes idolum doloris rident, facilesque eorum fletus, qui humanitatis prodigi non debitas lachrymas fundunt, & vero affectu moventur ad ineptissimum spectaculum: venit in mentem, quod de Tibulla Sempronii nepte legeram. Hæc mulier opibus foelix, verum sex filiis maximæ spei multo clarior, cum omnes in florida ætate improvise fato amisisset, dolore victa mori decrevit. Nobilem sceminam non decebat ignobilis interitus: ut doleret, ut mater esset, urbem totam voluit scire, extructo publicè monumento in quo viva conderetur. Tot sine dubio spectatores adhibebat suo funeri mulier, ut aliquis prohiberet: sed in speciem furiosæ (nam quis credat sibi ipsi vivas exequias ornare voluisse?) stupens

populus consensit, ut tumulto inclusam, & frigidos charissimorum pignorum cineres, quasi posset pristino calori restituere, foventem sinu suo, dira tames necaret. Ad immanis fati memoriam titulus marmori additus, qui hæc legentibus proponeret.

*Plutoni, Proserpinæ, Cerbero, damnatam
Dedo animam: Vivam hoc me condo
Monumento: quietem pesteri non invideant.*

At historiam miratus & ipse Hermias, nisi te narrante, inquit, non crederem, o Firmiane! eo usque processisse doloris insaniam: sed ni fallor mulier ista citò doluit se nimis doluisse, & officioso sacrilegio sepulchrum illud violavisset, quisquis vivam adhuc, & jam tenebrarum pertasam avulsisset à mortuis. Sed ô dignam cui interitum attulerit ars sua, & ostensus plebi dolor, quem latere, quisquis verè dolet, optat. Fleant quantum voluerint nostræ ætatis mulieres, semper Tibulla vincet: nunquam grandiori scena ludit dolor: infœlix quod Romam facilem habuit, & petenti concessum est quod timebat.

Apud oculatos judices, anxia nimis ac negotiosa sceleris purgatio, ipsiusmet indicium est, innocentis enim sua causa fisci, minor cura pacatorque de exitu litis expectatio, & ipsa agendi fiducia, probari non malè putatur integritas conscientiæ. Libenter dicam; & nimius mihi dolor suspectus est: facillimè verum credam, si nihil ostenti habebit, tragoediisque simile; si in vitam non erit contumeliosus; si patienter illam feret, nec ad citiorem interitum

tum ferrum poscet, aut laqueos. Naturæ lege quisque sibi quàm alteri conjunctior est, & hæc quæ nobiscum nascitur ad extremam usque diem inconcussa manet charitas: putem ergo ex alieni funeris dolore hunc vitæ amorem deperdi, qui in ærumnosa quaque fortuna ipsisque facinororum crucibus emicat adhuc, neque cedit suppliciis? Nullus est, nisi dolor mentem excusserit; qui sincerè velit mori, ut extinctis, neque jam opis nostræ egentibus, præbeat inutilem comitatum. Itaque cum orbata viro mulier se vitam odissè inlamar, cum se dicit miseram, quod sola remanserit, neque liceat properare suam mortem, aut mentitur, aut stulta est.

Una aliquando querebatur omnem sibi vim inferendi potestatem ereptam ab amicis! nam ad furiosas mulieris voces, ne in se auderet, omnes cultros submoverat credula familiarum pietas; inter hæc fortuitò adfuit malignus puer, qui necem optanti foeminæ, & sæpius gladium frustra postulanti, ultro obtulit, ut si tantopere cupiebat umbræ mariti misceri suam umbram non dilata morte festinaret ad conjugem. Quid ad hæc fecisse illam putas? irata gladium retorsit in puerum, & novo dolore insaniens quæsta est, quod arma in manus darentur, quæ negari, humanum erat; quod si fastidio cæteris esset sua vitæ; quod hæredes expectatæ dudum successioni acerbè inhiarent; juravitque se omnibus quibus posset modis, dies suos prorogaruram in eorum malum, qui ministro puero usi, periculum necis fecerant.

Non ita flent, quæ ex animo; modestior per omnia veritas. Quæ ab arte est mœstitia, imitatione furoris fidem quærit, qua meretur deſtitui, dum grandioribus indiſciis probari ambit, quàm quæ factus ad naturam dolor habere conſuevit. Longe abeſt à mœrore, ſolemnis mœror. Ubi tot ceremoniæ, crede mihi, dies feſtus eſt.

Per id tempus occubuerat eximii meriti vir, & ſecundæ à regibus nobilitatis, Turritius: & quia ad ſolacium deſtitutæ uxoris ſæpe me vocatum fuiſſe omnes ſciebant, poſtulavit Aſterius, quomodo hanc illa ærumnam accepſſet; nam plurima, nec certa, de ea re loquax fama vulgaverat. Gratiſſimum mihi fuit ea enarrare quæ taceri vix poterant absque virtutis injuria, & in ſcœmina principe non quæſiti ſletus exemplum proponere. Sed quia, inquam; viſa eſt aliquibus altius ingemuſſe quàm ſua poſtulabat calamitas, ab ſublato conjugis dotibus facillimè efficiam, ut effuſiſſimas lachrymas haud æquales damno exiſtimetis.

Absolutus princeps, naturæ opus ingens, & multi temporis labor: id tamen ille Turritius fuit, ita in bellum genitus, ut generoſiorem alterum, aut prudentiorem non tulerit ſua ætas; ita deditus pietati, ut inter acerrimos familiæ motus, fluctusque militares, ad quos vel genio honoris, vel negotiorum multiplici forte adactus eſt, religio emeretur.

Adoleſcens celebre apud Batavos armorum tyrocinium poſuit, ſpe quam vel à cunis propè fecerat, ſuæque ætate grandior; & procedentibus.

bus annis; statim ut in virum crevit, non suis tantum reverendus; sed & hosti, qui in eo summa omnia mirabatur sæpè humanissimum expertus, dignumque à quo vinci optarent quicumque non habuissent fortunam propitiam. Nullus enim armorum dux in illa regione aut scelicius pugnavit, aut sobriè magis victoria usus est, ita potens sui, ut nisi ad arbitrium non ferociret, animumque quem in pugna vehementissimum habuerat, mox civili consortio redditus, omninò posuisse videretur.

Suus olim pater novitate erroris illectus defecerat ab Ecclesia, & quamdiù Turritius putavit se paternos ritus retinere inoffenso Deo posse, nemo ardentius sectam illam aut professus, aut tutatus est; sed sagacitate ingenii, & eruditissimorum virorum congressu statim ut fraudem detexit, tanto affectu agnitam veritatem coluit, ut neglecta fortuna stipendiisq; ingentibus, eam publicè amplecteretur, aliisq; proponeret.

Catholicus ad majora certamina vocatur, & in susceptæ fidei exercitationem, pro hoste ipsam quam despexerat fortunam habuit, eo usque injuriarum suarum memorem, ut iram placare, nisi satiatam malis, non potuerit.

Dum illa sævit in Galliis, invitatus à Pontifice, ut Ecclesiasticis copiis præficeretur, suæ virtutis spectaculo totam Italiam implevit; nam regio prope honore ubiq; exceptus, non sibi major visus est, sed manifestior, eaq; morum suavitate dignitatem temperavit, quæ omnem invidiam amoveret.

Compositis ex insperato rebus in Italia, dum
 suas hic varia prudentia instaurare nititur, in
 novosturbines delapsus à se nunquam discessit.
 Idem animus, idem vultus qui in prosperis;
 infœlix ita foelicitatem optavit, ut aut lentam
 expectare quietus posset, aut temnere ~~aver-~~
 sum æquali semper per omnia robore; neque
 unquam amicorum solatio, vel temporum
 cursu egens ut mala toleranter susceperet. Quin
 & sæpè risit suam calamitatem, & fortunæ lu-
 dum, suum fecit; ex virtute, non ex rerum suc-
 cessu hilari, & in Deum etiam, per tot familie
 clades, quas beneficia vocare solitus erat, quàm
 antè propensior. Instar prodigii fuit quod refe-
 ram; cum in deterius irent domestica nego-
 tia, & ipse intercepta libertate aliquid etiam eo
 malo durius non metueret quidem, sed expe-
 ctaret: testem suæ alacritatis Deum esse vo-
 luit, & voto emissò, sacellum lætitiæ Parenti
 Mariæ nuncupavit, suis sumptibus mitiori
 tempore, si ita Christus annueret, excitandum,
 ut pro signo posteris foret, quam libenter Nu-
 mini accedens, libertatis jacturam, cætera-
 que adversa eo disponente pateretur. Liber
 postea, ductisque eodem animo per aliquot
 annos non mollioribus negotiis, sibi demùm
 ex merito fortunam Turrilius conciliavit.
 In aulam receptus ita volens hereditario prin-
 cipatu cessit, ut acceptis à Rege nobilibus
 prædiis, etiam latiùs dives esset atque secu-
 riùs, mediàm scilicet Galliam, non litigio-
 sos, ut antea, fines, aut laborantem sub ho-
 stium metu potestatem habiturus pro custo-
 dia. In secretiora deinde consilia vocatus,

osten-

ostendit non luce magis quàm sinceritate ingeni, quanto regiae authoritatis, & securitatis publicae detrimento tamdiu abfuisset. Aulae dicebatur bonus genius, illoque avidè fruebatur Gallia, quia tardè, & negotiorum variae implicationes ejusmodi virum maximè requirebant, qui imperturbata sapientia animique magnitudine tor valeret nodos solvere, qui alia manu divelli vix poterant, aut omnino amputari. Ita Regis bonum amabat, ut & plebis: privati commodi ad honoris normam, non mancipium, sed dominus; ut hostium, sic & opum domitor, quas nisi effundendas non optabat.

Mirum est, ab eo Regi tum gratiofo nihil timuisse suspiciosissimum vulgus; expectasse autem ea omnia quæ publicam foelicitatem constituunt. Nullius cupiditatis labe maculavit gloriam suam; omnia in eo perficiebant uno vestigio incedentes, prudentia & integritas. Ubi inter domesticos agebat, nihil illo humanius; raro imperabat quæ rogari salva dignitate poterant; cum humilibus amicis, non cum subditis, versari Principem putares; adeo officiosè accipiebat officia, aut etiam postulabat.

Quam chara autem illi Leonora uxor fuerit, & ipsa clarissimo sanguine orta, inde agnoscas, quod superstitem illam cupiebat; quod secretorum omnium conscientiam semper habuit; quod qui sibi acerbissimos casus non timeret, delectissimæ tamen conjugii vel levissima quæque mala metuere, non existimabat armorum probrum, aut virilis fortitudinis injuriam. Decem

cem ex ea liberos suscepit, ita partita in ambos sexus familia, ut natos natarum numerus æquet; in omnibus eadem omnino virtutis spes, germenque honoris. Masculos jam commendat suus ardor, & majora spirans animus quàm quæ privatorum studia esse soleant; totus in illis pater est, tota generosæ stirpis majestas. Sua virgines modestia ornat, moresque adeo compositi; ut in exemplar editas putes, ita foeliciter sapientissimam matrem referunt.

In mariti funere tot certè argumenta doloris uxor habuit, quot ille ingentia merita prætulit, quot Heroum publicas dotes, quas in eum, ad sæculi nostri stuporem dicam an deus? liberalissima manu natura concesserat. Nam ejus modi viro privari, quid aliud quàm orbari virtutibus?

Adde animorum concordiam, adde & calamitatum societatem, ingens amicitix vinculum, ipsaque morum similitudine sæpe tenacius: Quantùm enim ad amorem confert eodem fulmine afflatus sua miscuisse solatia, simulque dejectos à fortuna communibus votis in unam spem incubuisse?

Nihil autem putas ea in ætate obiisse Turritium, quæ valentior cæteris, ad maxima quæque negotia vires sufficit? eo tempore quo genio illo maxime indigebat Gallia, intestinis dissidiis à se miserabiliter discedens, & fastidio ministerii, sibi quàm hosti nocentior; eo denique Regis favore, qui familiam tot exhaustam pace belloque sumptibus, novis incrementis aucturus erat, si illo diutius frui maritum

ratum funus sivisset. Magna doloris causa, vir fortis præcipiti fato sublatuſ, deſtitutum optimis conſiliis regnum, foelicitas occidens, cum naſcitur.

Quo autem modo in unius caſu tot conglomeratas afflictationes Leonoram tuliffe exiſtimas? vehementer certè conſtanterque doluit: neque enim vulgari fletu, & citò finituris gemitibus tantus vir lugendus erat. Eſt etiam aliquando lachrymis ex ſua vaſtitate & perennitate dignitas; & æquitatis juſtiſſimus ordo cenſetur, amiſſæ rei pretium teſtari ſolatii tarditate.

In eo tamen luſtu nihil admiſſum eſt quod erubeſceret ratio, aut Chriſtiana pietas improbareret; non dirus clamor, non acerbis queſtibus ad adſtantium tædium verberatus aër latentis impotentix ſignum dedit. Ut ingentia quædam flumina nullo aquarum tumultu volvuntur in oceanum, placidiſſimum olei curſum imitata, ſic ea fletuum largitate manavit Leonoræ uberrimus dolor, ut propè vocalis non eſſet; alta quies cadentes lachrymas comitata eſt; & ſi leniſſima ſuſpiria condonaveris, quæ interdum premente mœrore laxabat anhelum pectus, aurora ipſa matutinum rorem non ſtillat majore ſilentio. Non lucem, non cibos, non ſocietatem averſata eſt, ſui cæterorumque mortalium hoſtis: & licet ex Genio doloris turbam importunè ſolatia ingerentem declinaret; amabat tamen cum illis verſari, qui divinis colloquiis mulcebant gemitus, & æternorum æſtimatione minuebant breviffimæ foelicitaris pretium, quæ hîc inter
tot

tot adversa vix purè & ad arbitrium emergens fulguris instar, statim perit ut nata est. Nunquam major de egenis sollicitudo fuit quam cum cæterarum rerum oblita videbatur: quod de vestium, quod de dignitatis cura detraxerat, Deo dabat. Ad dolorem crevit pietas. Absentem maritum, ut sæpius ab illa audivi, levissima noxa, etiam si potestas concederetur, sibi reddi minimè optasset; exanimem namque, quia sic ferebat providentia, amabat in tumulto; & renitente natura horrenteque, quod hominis est, lubens tamen, seque fortior, amplectebatur lachrymarum materiem.

Illas ita effudisse non constantiæ labes fuit, sed amarissimæ pietatis officium, & conjugalis amoris validissima lex; cui certè nemo obtrectet, nisi qui hominem abiecit, ut inter feras percontetur, aut rupes. Nobilissimum Principem, quod mihi certè multum dolet, ipse non vidi; sed ex plurimorum testimonio, qui cum propius novere: famæque ipsius integritate illud certissime didici, dignum omnino fuisse, qui tantæ uxori olim traditus, tantis post obitum suspiriis ab ipsa ploraretur.

Hucusq; Anagnius ex modestia siluerat; sed cum de viris mentionem iniecisset, qui & ipsi aliquando ineptissimè dolent, invitatus à cæteris sic in eos invehì cœpit. Viriliter viros peccare quamvis lex prohibeat, ferè tamen consentit opinio: neque enim turpe existimatur illos irasci: ad singulare certamen provocare hostes, & rei familiaris impendio sectari famam, quæ profusionis damnosæ sola plebunque merces est, pœnitendumque solati-
um

um.
nem
V
præ
dace
quis
max
inter
scen
lium
diffi
nis,
iam
ga,
pida
C
quæ
legu
nem
qui
quò
sola
nesc
eun
C
dior
rit,
si A
etia
min
ridi
nos
ta n
que
gen

um. Sed virum ad muliebria vitia descendere, nemo tulerit.

Vix honeste plutima quæ in sexu digniori præclara sunt, imitetur sexus alter: nam audacem foeminam, provocantemque pericula, quis ab impavida mente æstimet, cum tamen maxima virorum commendatio sit, si strenui inter formidanda quæque stent, & etiam quiescentes hostes laceffant, ne aut timuisse prælium, aut minus alacres suarumque virium diffusi, expectasse videantur? Metus in foeminis, pudicitie non tantum est securitas, sed etiam ornamentum; neque illis probrum, fugæ, quoties periclitatur fragilis honor, & trepida celeritate servandus est.

Orbem etiam peragrarè, ut advertat ipsa quàm pugnent diversarum gentium ritus, ac legum condendarum disciplina, si velit mulier, nemo non damnabit mobilis animi impetum qui intra patriæ fines arctari se non patietur; quoddam scilicet mulieri decentius sit in natali solo pacatioribus curis immorari, orbemque nescire, cujus partes tanto vitæ tumultu obcundæ sunt.

Quin & jure foeminam reprehendas si grandioribus disciplinis se tradet; & barbarum erit, novumque (neq; assueta viris feret schola) si Aristoteles inter ac Ptolomæos, numerabis etiam philosophas, astrologas. Ad hæc nomina ridere vos haud certe miror; illa enim ridicula esse prorsus effecit, non modò apud nos mos receptus, ut ad illa scientiarum secreta non admittantur mulieres, sed naturæ quoque justissimus ordo, ut in rem domesticam genitæ, altiora non sapiant. Hæc

Hæc tamen omnia in viris laude digna: Et Hercules, quòd multùm erraverit, monstra ubique gentium debellaturus, Illustris habetur inter Heroas; nullusq; Archimedem culpet, quod neglectis quæ circa se erant, familiarius in Coelo, quam in ipsa terra egerit. Non factuè magis fortiorem sexum imitantur in plebisque rebus mulieres, quàm nos illas, in luctu ac lachrymis; & nescio majori ne dedecore pensum, an dolorem trahamus, cùm aliquem ex nostris fatalis illa necessitas tulit quæ ideo universorum est, ne pars justè quereretur, quòd æquali sorte admissis in hanc vitam omnibus, exeundi tamen lege aliquos natura discrevisset à cæteris.

Quoties amputatur vitis, longo fletu manat, ut penè ex lachrymis credas non sine sensu doloris jaeturam ramorum fecisse, quos tamen officiosa manus tulit, ferrumq; ex vulnere beneficientius, quàm si pepercisset luxurianti: Cæde robora, patientissimè ictus perferent, & nec stilla decideret qua suam orbitatem defleant. Eadem sit inter mulieres virosque distinctio. Quid nobis blandimur fortitudinis opinione, si utrique sexui æqualis sit mœroris fletuumq; pertinacitas; si amicos, famæ nostræ non minùs, quam salutis cōsulentes, amovemus à conspectu; si luctum fovemus, quem vel leviter admisisse, totum est quod virilis honos sinat, ingenitaq; rationis illa dignitas, quæ negante Deo (ut penes nos esset potior consiliorum pars, & civile imperium) non reperitur in fœminis!

Lugeant illæ, quia afflictis ut plurimum deest maximum ex remediis, judicium; & se mol-

moll
sexu
forti
gam
nobis
cis ra
falc

Ul
licet
conf
re ex
quân
infla
mun
mun
peter

H
nost
eand
xore
deò
pœn
nihil
men
latu
ciner
lun
aude
nece
p
cura
ipso
esse
peq

igna: Et
monstra
is habe
em cul
familia
Non fa
in ple
in luctu
edecore
liquem
uæ ideo
ur, quòd
anibus,
fcrevis-

molles calamitatibus præbeant, quòd ad illas
sexum hunc (qui flecti facillimè debuit, ne
fortior insolesceret) natura non duraverit. Sur-
gamus nos in adversa, & in mortem ipsam sive
nobis jam vicina in luctum venit, sive ex ami-
cis rapit aliquos, quorum vita fortunæ nostræ
fulcimentum erat, aut solamen.

tu ma-
e sensu
tamen
nere be-
urianti:
ent, &
esfiant.
inatio.
inione,
trumq;
non mi-
s à con-
leviter
s finat,
negante
m pars;
eminis!
um de-
; & se
mol-

Ubi adfunt quæ dolorem vincant, flere non
licet, aut saltem non diu: & etiam brevis illa
consternatio animi, quæ tam cito virili pudo-
re excutitur, dedecet nos; quid enim aliud
quàm nobiliorem sexum. Tiresiæ alicujus
inslar, per aliquod tempus abjecisse, in turpissi-
mum experimentum, ut promentibus nobis
mundus sciat, utra fors, maris, an foeminæ, ex-
petenda mortalibus.

Hac tamen injuria non pauci dignitatem
nostram infamant, & lugentes mulierculas, in
eandem scenam adsciti, imitantur. Amissa u-
xore quosdam videas prolixitate moeroris a-
dedò omnibus molestos, ut ingens censeatur
pœna in eos incurrisse: nihil animovolvunt,
nihil loquuntur præter uxorem: & in condi-
mentum cujuscumque sermonis, cum ipsi pa-
latum amiserint, non pensato aliorum gustu,
cineres miscent. Flere vel lætiores quosque vo-
lunt, quia ipsi aut nequeunt ridere, aut non
audent, prohibente consuetudine, cui parere
necessitas est, & ut putant, etiam decor.

Privatæ sunt conditionis? Cessat familiæ
cura, ut testem doloris segnitiam habeant,
ipsoque larium squalore ostendant illam ab-
esse, cujus industria nitebat jam neglecta, pro-
peque inutilis supellex.

Magi-

Magistratum agunt? egredi ad publicum munus, dolor non finit; licet gemens, & tardas leges incusans, miserrimæ plebis egestas fores pulset, & non uno ore queratur, parere jus mœrori: uxorium judicem non flecti aliorum lachrymis, quia suis intemperanter indulget, & proprii fati impatiens, non advertit ceteros durius premi, dum ipse invocatus, urgentibus malis non adhibet nisi ferum subsidium.

Si per idem tempus, & hoc fieri posse quis dubitat? ejusdem dignitatis plures ea insania simul laborarunt: quid tristius sub calamitatis publicæ ictu Romæ pertulisti? dum

ferale per urbem

Iustitium. Laniit plebeio lectus amictu

Omnis honos: nullos comitata est purpura
fases?

Ad suorum funera lugubri veste Cancellarium indui vetat in Gallia, sive consuetudo, sive lex: ut à primaria illa dignitate ceteræ discant, magistratum, nisi sapienter doleat, & privatos affectus subdat publicis curis, nocere civitati. Exiguo licet tempore sol luceat, dum eclipsim patitur, quid tamen brevissimis tenebris orbi tenebrius? certè magistratus velut quædam sydera, ex alto lucent; sed quid ab illis boni expectes, si plus animo quam veste atratos longus dolor obinebeat? Passiones in iudice si non exstinguantur, saltem lateant, & ex nimio dolore nemo inferat, cæteras etiam suas contemnere leges, licet cautiùs à recto aberrant, & integra fama jus proterant, cessaturæ ab injuria, quoties spectatorem invenerint.

Moe.

Mœrori non benè aptatur dignitas, supra illum est: Ineptares, lugens Senator, & mulierum more in flebiles voces erumpens: Eviratus, quid indicat? cum non nisi vires ea munera admittant.

Sacerdotem verò supra cæteros dolori imperare debere, ex hoc conjicio: quòd apud Iudæos Pontifici prohibitum erat, etiam in luctu publico, religiosas vestes scindere, cum tota plebs sua ad calamitatis significationem injusta laceraret. Unum erat in quo Pontifex afflictae plebi per omnia accedebat: si videlicet nomen Dei à blasphemis, illo audiente, violaretur. Nam tum sacræ vesti non parcebat sacerdos, ad cætera durus, & ex dignitate dabat lachrymas, quia causa fletus, lætum nomen, & contemptu Religionis irdor. Sacerdotem quidem decent lachrymæ; sed quas animæ morientis funus expressit. Quid facilis ad alia bitta movetur, ubi nihil sacro gemitu dignum? flere tantoperè lubet, ecce tritiores exequias, homines, qui cum Deo mortui sint, vivere se credunt, & suo putore infestant quod vivum superest in Ecclesiâ: ut saltum scias, quod Afer ille agebat, in media hostium carnificina, nihil putrido inimico esse suavius, aut salubrius, cum foetore peccantium iusti laborarent, neque majus periculum adsit, quàm quod instat à mortuis.

Militares autem viros dolore frangi, ejulare cum uxorem aut liberos morstulit, quid ineptius? Quis enim credat imbecilles ad eò animos, hostiles impetus retundere, patriam tueri armata ferocia posse, & pulverulentos, nec
cruore

cruore minùs, quam sudore madentes, inter vulnera, & ferientium cæsumque horridas voces, palmas legere, quæ nec viris fortibus contingunt, nisi renitentes audax manus abstulerit?

Dicam ego etiam quod vidi. Apud hos vir erat à puero inter arma educatus, nec tum mollis habebatur. Amore captus, uxorem expetivit, duxit, amisit. Neminem iniquiùs enssem tulisse ostendit dira separatio: ita flevit, ut fleat adhuc. Nulla ei nisi inamœna societas: solatia fugit: odit vivos, inanis umbræ desiderio, & in vacuis ædibus, vix unicum servulum ferens, aut uxorem, aut mortem invocat

Amantium Numen.

Nihil ferè præter imaginem mortuæ lubens intuetur, picturæ jam maritus non mulieris, artisque quæ colorum ministerio fœminam reddit insanus mirator. Tanquam brevi moriturus, testamentum conscripsit; in eo non tantùm cum uxore sepeliri vult, quod nemo improbet; sed marmori quoque incidi suas lachrymas, suos gemitus: & ne desit poëta, carmen ipse condidit quacumque elegia flebilius, quod qui leget, vix credat militem virum. Quid posteros scire opus est ejusmodi hominem insomnes noctes duxisse, ex quo decessit uxor: ab illo funere, solem nullos dies mundo dedisse nisi tetros, dignosque quos nox solitò promptior obvolveret, ac deleteret oblivio? desperato non sufficit, ad sui mœroris spectaculum ætas sua: nascituris scenam ornat: per plura sæcula dici vult, nul-

lum
moe
sebi
Pho
dign
sint
cæte
tur
sua
scia
run
teso
cùn
lam
pter
F
fent
sus

P

M
dor
tho
nat
sæp
C
præ
sunt
vill

lum

lum unquam extitisse stultissimi doloris commedum meliorem.

De isto homine jam audiveram. inquit Eusebius, & viventis epitaphium legi, in quo se Phœnicem inter maritos vocat, solumque dignum propter quem nuptiæ à Deo institutæ sint. Nemo decentius luget, quàm qui sibi: cætera, probant testes; dolor, maximè probatur si nolit, si respuat. Neque tamen solitudo sua arte catet. Multi non videri optant, ut sciantur: & perversa via famam doloris querunt, dum amant ubique vulgari, ipsos delitescere: non esse ex illis qui clarius gemunt cùm audiuntur: denique non contagiosa calamitate laborare, cum miserum præter se optent neminem.

Hæc Eusebius, quem cum cæteri probassent, Hermias nova hilaritate ad sua visa revertis est.

P U E R I P A T R E S.

SECUNDUM SOMNIUM.

MAgnum sibi Theatrum homo, qui omnium apud se rerum imagines, etiam dormiens, fingit simul & intuetur: cæcus author, spectatorque operis sui, & ita frequentè natus, ut in ipso strato, ubi maximè solus est, sæpissimè turbam faciat.

Cum hoc exordio, cæteris quæ dicturus erat prælusisset Hermias, novum somnium proposuit, priore obscurius. Ad ea tempora remeavisse me arbitrabar, inquiebat ille, quibus in
augu-

augustiorē imperii formam ex optimis civibus aliqui, Romæ patres conscripti sunt. Nondum marmora infano labore surgentia ea in urbe ostenderant parciatē verecundiam, divitumque superbiam incrustatas domos, voluptati thermas dederant. *Ædes adhuc ut plurimum lateritiæ; nec dum triumphales viros ita corruperat opinio, ut fordida laurum crederent, quæ sublato servaretur.* Omnia ad modestiam composita: mensæ nulla artis industria spectabiles, aut pretio suo notæ. Sellas tamen curules jam ex ebore usus receperat excipiendis Magistratibus, ut dignitatem honestaret aditus decor, vulgique oculis miscesceret non plus rigida quàm formosa potestas.

Sedes illas in amplissimo atrio repleverant aliquot fenestras, iis plane vultibus quos regia fascia dignos ita censuerat mirabundus. Cincinnas, ut suus illi Rex vilesceret, postquam in consessu patrum Romanam gravitatem conspexerat,

Stupente me ad tot sapientum vetustam majestatem, subito adfuit non expectata Clotho Parcarum una, quas humanæ viræ stamina dispensare, afferentibus Poëtis credidit aliquando ineptum vulgus. Firma illi frons, neque placabilis; incessus modò in illam, modò in alteram partem, ea arte per varios circulos ductus, ut nescires ad quem pergeret.

Atrocissimi nuntii scœmina; nam ut in medio constitit, ex patribus aliquos quibus integrior ætas, virga cupressina, quam in manu prolixam tenebat, percussos priùs, deinde monuit, in vacua colo defecisse singulorum sta-

men

men
frus
Pa
ebu
cissi
Clo
& c
tan
ad n
min
M
fede
pau
quo
tis
fuit
fren
nun
sing
suas
pro
fere
digi
nan
cto
C
tis v
tati
digi
ma
lor
pe l
ideo
pura

menfatisque urgentibus lethum instare. Non frustra loquutam probavit repentina mors Patrum quos perire fata voluerant; è sedibus eburneis omnes unà lapsi, concionem infelicitissimo vitæ exitu funestam effecere. Tum Clotho levi vestigio totum atrium percurrit, & confusum nescio quid dentibus premens, tanquam fari prohiberetur, ceteros quoque ad non mitiora pericula servari, manu, oculis minax significavit, & desinit videri.

Mox virorum turba ingens visa est in illas sedes irruere, quæ seditores expectabant; sed pauci admittebantur, cæteris expectare iussis quodcumque fortuna in prolxiorem largitatis pompam dare tarda decreverat. Mirum fuit, pueros vix primam infantiam egredientes, frementibus viris, immatura felicitate in senum vices suffectos, & amethystina tunica infinges, ad solutissima gaudia invitare nutrices suas, gerulos suos. Mox in sellas eburneas jam pro sedentium exilitate laxissimas, servis opem ferentibus, puelluli conscendunt, & firmandæ dignitati præco vocatus, altissimo tono pœnam in eos pronunciavit, qui sic à fortuna electos non numerarent in patribus.

Quid somnium illud significaret nemo satis videbat. Nam de iudicibus illud interpretari, qui adolescentes filios fato vicini, in suam dignitatem substituunt, multa prohibebant, & maximè tenerrimæ ætati additus vestium color: nam nec puerulos iudices habemus sæpe licet juniores quàm lex aut ratio postula, ideoque levissimos, neque amethysto sed purpura gaudet ea dignitas, quæ regie vicaria de-

Q

testa-

testatis, civilibus negotiis præest, & armatur in scelera.

Dum singuli hærent, & difficultate argumenti in occultæ veritatis inquisitionem ardentius excitantur, otiosus interim Hermias fenestram petit, ex qua in subjectam *viam*, quæ domui meæ adjacebat, prospectus erat: nec multum in ea moratus, venientem in curru cum suo adolescentulo Sabinianum advertit. Secundus illi erat filius, & jam designatus Abbas violacea induerat, beneficiumque à principe non modici census dicebatur expectare. Ad strepentis currus conspectum cum nos omnes subito clamore invitasset Hermias: ô fortunam, ait! ô somnii mei lepidissimum explanatorem! nec dum me capitis, ô amici! non vestis, non ætas adolescentuli istius in meam mentem vos penetrat? dicam ergo ardentius: Ecce ad seniorum invidiam, & nostri sæculi dedecus, puerum patrem: tum repetitis sedibus, sic ille prosequitur.

Jam consuetudo invaluit, ut si plures liberi sint in familiis illustrioribus, unus, non ille quidem qui parentibus charior est, aut primus ætate, sed qui despectior, aut postremus natu, pater dicatur. Etenim non ubique videtis puerulos quos dominos Abbates famuli vocant? Et licet sæpissimè non vero titulo in eam sortem adscitos, tunicâ tamen talari, qua sordentem humum verrunt, apud suos venerabiles & duntaxat colore dignitatis?

Abbas nomen syrum est. & patrem sonat; o quàm bene congruit Sabiniani filio somnium meum! est certè quod gratulemur homi-

ni illi, qui non expectata saltem nisi pubertate, illi ex generatione, aut ex canitie nomen posuit, ut scias dignitatem illam, qua jam adulescentulus fulget, fortunæ, arbitrio suo cuncta maturantis, non annorum beneficium esse.

Quid autem magis indecorum, quàm eo nomine pueros insigniri, quo multæ ætatis senes, & sacerdotes? Quanto justius infantibus illis augustissimum nomen tribuas, qui in Asia velut annosi vitæ primitias agunt, & cum canis nascuntur: aut certe homuncionibus illis, quibus cum gruibus vario eventu res est, adeoque brevis ætas, ut quinto anno, nisi nos fallit historia, in vires evadant, & senescant octavo.

Subridentibus ad hæc cæteris, longum negotium, inquit Asterius, nobis facefferet somnium tuum, ô Hermia! nisi adventasset interpres puer, tuæque nocti lucem allaturus Sabinianus, qui & ipse filium, ut audio, patrem vocat; malè imitatus potestatem Ecclesiæ, ita (teste Augustino) generantis filios suos, ut plurimos ex illis sibi patres constituat, eadem simul parens, & proles.

Quid non possit in cæteris vir iste, qui hoc miraculo nobilitavit familiam suam, ut homini ætate confecto, impubes filius patrem daret. O certè generationis portentum! ô sæcunditatem prioribus sæculis inauditam! infantuli patres fiunt, neque nostra stupet ætas; quippe assueta intueri, quidquid ultra rationem, ipsamque naturam immaturè crescit, nec servato rerum ordine ad conspectum orbis festinat spectaculum sui facere.

Sed quis de filio querat? ducitur miser: & quod multum ad innocentiam, nondum sapit. Quis puerum culpae potest, quod ad nutum parentis, ineptus licet, sacram vestem induerit? In Sabinianum patrem iustius cedit totum disputationis pondus, & in illo optimè agetur causa illorum, qui præcipiti ambitu filios urgent, ut antequam altare norint, sacri fiant: ad hoc enim tendit, ut video, utilissimum somnium, ô Hermia! Verum ut in causa ista, ordine quodam rationis procedamus, nec in vanum cadat tota quaestio, quæ in plures partita potest agi jucundius: tu, si non displicet, ô Anagri! an bonus pater Sabinianus sit, qui filium juniorem in gratiam fratris templo mancipat, illique opes sacras tanta diligentia quaerit, ostendes. Eusebius quàm sit Christianus ille vir, palàm facies; illi enim pietatis argumentum optimè convenit, cum & pietatem Græci vocent Eusebiam; Et ne fugiendi laboris, aut affectati inter differentes silentii reus agar, qui cæteros ad copiosissima verba provoco, quæ tandem sit in disquirendis ecclesiasticis facultatibus providentissimi viri œconomia, ego ipse, si tempus siverit, & me tuleritis, dicam.

Tum Anagnius: In publicis judiciis non rarum est, inquit, ut is qui causæ actor crediti sibi clientis partes tuetur, in adversarium prius humanus sit, quàm sævus, & urbanissima præfatione leniat quod aculeatum, asperumque in progressu sermonis vehemens oratio habitura est. Tanquam adit Sabinianus, ea ratione in illum invehi statui, ut me laudatorem prius,

prius, quàm reprehensorem habeat, & casuræ causæ solatium sit, aliqua hominis commendario.

Ambos filios vir iste æquali omninò amore videtur amplecti; & ne alter alteri cedat, juniorem Deo vovit: ita enim unus dignior erit, natalibus; alius, sacris; & quam potestatem concedet grandiori sua ætas, minori dabit quoque suus ordo; ut penè nescias quis imperare debeat, quis obsequi, cum diversis titulis uterque sit fratri præpositus, & obnoxius. Eo modo justitia pulcherrimè servatur inter germanos si authoritatem spectas, & si preventus, divitiarum etiam equalis fors, nisi ais, quia patrimonio dignior est Ecclesiæ census, præferri juniorem.

Paternæ quidem opes senioris erunt; sed eas deperdere vario fortunæ eventus potest, hostium vi, crudelitate, dolis, sua deniq; infestis: bona Ecclesiæ ejus conditionis sunt, ut tolli, ut alienari prorsus nequeant; illis sui vel negligentior quisque foeliciter potest; sua enim dignitate servantur, nec aliquis rapaces manus in illa injicere auder, nisi qui sustinet anathemate percuti, propriæ salutis contemptor, & sacrilegii infamia laborare,

Sed coactus (nam hoc certissimum) Sabiani filius templo datur; sed luget, ais? illorum annorum est, ad omnia quæ non placent lachrymas dare. Invitis pueris conferri debet quodcumque illi utile judicavit maturior ætas; ut musas ille, sic tunicam odit. Veniet tempus quo agnoscat, quàm benè suus illi pater consuluerit; nihil ea violentia optabilius

quæ ad præcipuos honores, & securiores divitiis reluctantem compellit.

Addam & alia. Sabinianum aulicæ pravitas & domesticæ fortunæ ambitiosa lex non adeò flexit, ut Numine averso velit ditari. Sacras opes piè illum amare existimabis, si adstantem aris videas; nemo quippè majori aut constantiori religione Deo supplicat. Diu est quòd filio amplissimos redditus comparavisset, si empor turpissimis conditionibus illud voluisset in illius partem cadere, quod idè beneficium dicitur, quia gratuitum venit, nec alia pecuniæ solutione comparatur, quàm quæ vel à pauperissimo facilis fluit, si doctrina & Religione polleat; æquissimum enim Ecclesiasticæ dignitatis pretium est, scientia & pietas.

Theologos certè invenerat Sabinianus qui utilissimæ conventioni religiosam viam facerent, & tremulæ etiam conscientiæ (nisi obstitisset gravius à peritioribus consilium) securitatem. Tutiozem partem secutus eas omninò opes aversatus est, quæ facili, latentique commercio illis accessuræ erant quas patrimonium dederat, si major divitiarum cura fuisset, quàm Dei prohibentis timor, aut ardor Religionis. Non igitur inter eos Sabinianus reponendus est, qui facinorosi mercatores perditionem, stimulos, non salutem aut quietem emunt liberis, eosque sacris initiari solummodo curant; ut opulentiùs scelesti in contumeliam Ecclesiæ eas opes turpissimè impendant, quæ ab altaribus egressæ, nisi suo fonti restituantur, immaniter currunt, postquam copiosè fluentibus in honestissima quæ-

quæque vitæ officia usa est cum dignitate necessitas.

Innocentior multò Sabiniani in quærendis opibus diligentia; non alia ratione filio beneficium quærit quàm assiduitate officiorum, verborumque blanditiis. Vitorum Principum, frustrata sæpiùs quiete, matutinus salutator ad usque vesperam studiosa limina terit; quod non pecunia, illud postulat opportunissimis laudibus, earum tantummodo prodigus rerum, quas avarus quisque effuderit integro marsupio. Quodcumque altiori fortunæ placere animadverterit, hoc omne probat, suspicit, alieni gustus mirator, traditor sui: quis verò sacrilegii reum dicat, quem ad obtinenda beneficia tantoperè aptum efficit, non grata solummodò, sed ut tempus rerumque non una facies exigit, etiam flexuosa urbanitas?

Ne qua capiendi beneficii prætermittatur occasio, aut sedulos amicos, aut emptos non uno in loco mercenarios habet qui expectanti, vel scelericia funera referent, vel acres etiam eorum morbos qui fato vicini tot vacantis tituli candidatos in spem tumidissimam erigunt; quos sacræ dudum prædæ incubantes, vetustiore obsequio, & patientia, principibus viris commendat sua servitus. Verùm in hoc Sabiniani diligentiam vix carpo; illum enim facere quod plerumque facit divitum non ignobilis turba, illisque mancipiis addi, quæ genere clara in abjectissimas tamen preces repetito toties famulatu ruunt, non modica culpæ detractio est. Innocentem propè facit Sabinianum multitudo, & vel Catonis, si viveret, expugna-

turum probitatem exemplum. Non ad istam humilitatem suo genio agitur, sed numero, & impetu; neque cæterorum more, etiam in publico vilis est, nisi quia novit virtuti suam excelſitatem nocere, securiusque ad optatos gradus perveniri, servitiorum ignobilitate, quam ingentis spiritus publicè professa sapientia.

Hæc sunt quæ Sabinianum ex parte excusant, non omninò improbè illis inhiantem dignitatibus quas plurimi dato pretio sibi comparant, ut primùm velut quidam venatici canes, quæsitum odore venditorem invenerint.

Non idèò tamen Sabinianum inter eos patres reponam quos laudabiles efficit sua in liberos charitas. Sævillimè amat ille vir, in juniore filio omninò dissimilis sibi, illorumque montium naturam planè adumbrans, qui floridi & ad spectaculum lætissimis stirpibus videntes, intus tamen ignes foveant; ex amore enim sacros proventus optat filio, quem & ipse tamen calamitosum ita vult, nesciens licet, ut nullo alio unquam itinere certus ad ingentes miseriae perventurus sit puer, quàm quod pater invenit.

Molles esse posse tyrannos posterioribus seculis ostendit Neronis ætas: Princeps enim ille adeò deliciis fractus erat, ut qui solum conspexisset, vix arbitraretur effuso in tot voluptates hominì, animos ad feritatem restare potuisse; interdumque irà terribili exæstuans tantà insanià furebat, ut nemo amoribus natum crederet, qui vidisset sævientem. In Sabiniano aliquid simile repereris; humanus est qui filium foelicissimum vult; atrox qui eumdem

dem ad ea officia cogit quæ non reformidat modò, sed horret.

Adolescentulus iste, ut optimè nostis, ad levia natus, nobili iugo nunquam nisi invitus & gemens cervices flectet; quæ patientiâ autem putas dignitatem ferat, iratus dignitati? Jam præcoci in sexum alterum proclivitate molissimus puer adedò gynæceum amat, ut vix amoveri possit animadversione præceptoris. Scio hanc ætatem cupidinis telo lœdi non posse, nec nisi maturiore natura aptam animam concipiendis ardoribus: verum scintillulæ istæ, future cupiditatis quædam præfagia sunt, nec ira latentis sub puerilium annorum simplicitate, ut non possit deprehendi.

Ubique ferrum, vel aurum, intimam tellurem in perniciem hominis armat, aut ditat, fontes tinguntur, si per illud cursus est, vel arena ipsius pretio indicant: aliquid ibi delitescere, quod miles non frustra, aut avârus quæsierit. Sol ipse ortu suo qualem illum habiturus sis media die, sæpè ostendit; neq; fallax de se ipso vaticinium; nam si emergens tristis est, vix in processu erit hilarior, lucemque suam plenis radiis fundet. Puer est, fateor, Sabiniani filius; sed non obscurè in eo ostendit natura, quid aliquando peccaturus sit, apud quem castitas, licet adhuc intemerata, nulla tamen dat præludia futuri cœlibatus. Libros odit, saltare amat, mundulus, ad fides ita jam corpus regens, ut æquales suos omnes superet.

Quem ad seria expectes qui joci impensissimè deditus, cruciatur honestissimis studiis, & priusquam ignem senserit jam mulie-

rosus didicit frigidam virtutem odisse quæ sacerdotum est, & sterilis (si ad mortalia respicias) status, ornamentum singulare ? Sed hic mos est nostræ ætatis, ut quælibet familia clarior Abbatem suum habeat, si grandiori ex liberis expetit in suæ fortunæ incrementum templo juniorem operari. Astra licet noxios ignes venis injiciant, & torridus sanguis in atrocis morbi remedium nuptias optet, uxore tamen carendum est; & quæ Dei tantummodo consilium fuerat, virginitas, sit patris avari domestica lex, nolentisque filii, & sua etiam sacra abominantis, poena crudelis: quo quid immanius dici potest, quid acerbius; Ecce quid in miserrimum adolescentulum coniecere optat, cæca & immanis providentia, jam tunicâ talari indutum, ut quid de illo pater decrevit in primogenitum totam effusus hæreditatem, ignoret nemo. Non Deum, non naturam ipsam consuluit crudelis parens, qui antequam adolescentior filius de se posset statuere, ipso vestitu eam vitæ rationem misello imposuit, quâ jam non minùs quàm nato spadoni matrimonio interdicitur.

Quomodo felix, & fortunæ suæ placatus erit, qui à Deo non vocatus ad Ecclesiam, ad illam tamen parentum sævâ pietate coactus est; illius semper cujus amor erat conditionis inhærebit animo memoria; nihil præter venaticos canes, equos, choreas, etiam sacris indutus, & publicè psallens cogitabit ille, quem terreus pater, ut filio chariori meliùs esset, altaribus devovit. Inter ipsos solemnnes Ecclesiæ ritus, offeret se frustra concupitæ voluptatis
dira

dira imago; inter festorum gaudia, imperati
coelibatus truculenta lex ciet gemitus, & quæ
pietatis esse videbuntur, sæpissimè erunt atro-
cissimi, nec professitamen doloris, desperata
suspiria.

Ea erat apud Romanos Religio, ut immola-
turus Pontifex ipsam victimam non feriret
priùs, quàm illa capitis inclinatione, quasi
dato signo, indicasset ictum placere, nec in-
vitam necari. Hoc à pecude expectari æquum
censuerunt veteres, ne vel in bestiam inhumani-
tatis sacrificium contaminaret, si publicis
votis destinata mors, & etiam iubentibus diis
placitura, à nolente susciperetur. Sabiniano
velut quoddam Numen est grandioris filii
fortuna; qua verò ille victimâ Deam placabit;
illâ quàm maximè optat: altero scilicet
filio, qui ne quidem fratris sacerdos in hoc vi-
vit ut sævissimo Numini ipse faciat; sed ut pa-
tris manu hostia cadat, & duraturâ per pluri-
mos annos mactatione probet miser, nihil
fraternâ fortunâ, ubi sævitix ministro patre
utitur, esse crudelius.

Quid filius junior, quæso, peccavit ut in Ec-
clesiam quasi relegatus proscriberetur? an
quia non maturè satis natus, ideò nothus est?
& iudice Sabiniano gravidæ ab illo uxoris po-
sterior foetus, ejusmodi crimen, quod adul-
terii poenam subeat, neque possit absolvi?
Ergò nihil nisi spurium generationis ordo pa-
rentibus dabit, postquam primum ediderint,
in quem cadat quicquid legitimum vel com-
paraverint ipsi suis laboribus, vel antiquiore
diligentia venturæ soboli majores relinque-
runt?

runt? ergo ut quis fratris mancipium sit, satis erit, si aut tardè est genitus, aut parenti displiceat?

Jure belli servitia fieri nemo miratur, armorum hæc nota sævities, & victoris atrocitas; sed quis ferat in media familiæ pæce, ad ampliorem grandioris filii censum, reluctantes fratres à patribus servos creari, ut diversissima sorte vitam degant, qui iisdem parentibus nati, æquali omnes jure ita hæredes sunt, ut nisi calcatis legibus, & læsa, quæ prior illis est, natura, illos à patrimonio amovere non possis?

Sed majores, ais, redditus ab Ecclesia percipiet Sabiniani junior filius quàm quos dedisset partita in ambos hæreditas. Ut ut sit, non copia foelices facit; sed animi quies; & quocumque in statu sua voluptas. Inclusam avem non delectat ciborum copia, tristis edit quodcumque illi obtuleris: caveam laxa, mox ut recuperabit usum pennarum, & aliam omninò videbis, & in sterili quoque hilarem, ut scias infœlicibus sæpissime miserrimam abundantiam concedi, & destitutis egenam non rarò libertatem placere.

Dives erit, inquires, adolescentulus Sabiniani; hoc magnum existimas? sed si flebit impinguitus? si insomnes noctes ducat? si cuiq; pauperimo suam fortunam invidet, earum omnino pertræsus opum quas invito gementique pater ingesserit, ut eodem fato institutus clericus, destitutus hæres, queri non possit ea sibi haud contigisse, quæ distentam alvum, & sua impeditam mole saginam conficiunt?

Fœlicitatem in eo statuas, ut quis inter eas
 vivat? ut bovis alicujus instar, pabulo immer-
 sus, non aliud scratum habeat quam quod &
 mensa est, quoties alternantem cum stoma-
 cho somnum revocata fames excutit? O bea-
 tum virum quem tot bona circumdabunt, ais!
 ex nausea bonum æstimas; nisi aliquid desit,
 nulla est eorum voluptas quæ possederis. Si
 nescis o Sabiniane! plenitudo ipsa, poena est,
 morbus est; ubi nimium crevit, ingens tibi
 onus, invocat in remedium sui, quam ma-
 xime timer, vacuitatem. Sed te intelligo, Sa-
 biniane, non soli filio, sed & tibi opas istos
 proventus, qui prætextu pietatis in commu-
 nes usus cedant, & te etiam sollicitum patrem
 exornent: neque enim tibi sufficit solita & tuis
 æqua natalibus supellex, fortunæque illius cla-
 ritas quam ex longo usu fastidis. Novos quæ-
 ris ex adolescentis filii dignitate radios; tuus
 ille domesticus ignis ut fulgeat, amplissimo
 nutrimento eget, & nisi avido vel oleum sa-
 crum dederis, si non exstinguetur, at saltem lu-
 cebit obscurius. Sed in alienam messem falcem
 mitto, & dum absentem urgeo Sabinianum,
 vix adverto, Asteri, illius finem argumenti jam
 me attigisse quod te jubente susceperam. Non
 meum est ostendere quàm scelesti sit ecclesia-
 stici census, & patrimonii ad profanos usus
 mixtura: Mihi satis demonstrasse, quàm sit
 malus pater Sabinianus, & quàm sæviat, dum se
 optimi parentis munere fungi arbitratus, mi-
 serissimo adolescentulo sacram pecuniam quæ-
 rit, cui tollit suam.

Jam se ad alteram causæ partem compara-
 bat

bat proximè dicturus Eusebius, cùm me desiderium subiit aliquid narrandi quod priori argumento conveniebat. Brevis erat historia, quam cæteris non injucundum fore ex me æstimans, qui eam sæpius lubentissimè ab amico audiveram, ita retuli.

Nescio quid dulce insinuat senum menti memoria rerum suæ ætatis. Dum eventibus putant se adesse quibus adolescentes interfuerunt, fit in eis quædam præteritorum voluptas, quasi rediret restituto flore juventus, & jam emortuæ senectuti novum à fati stamen concederetur, quod Parcas diuturno fessas labore ad suam colum revocaret. Me adolescente actum est quod referam & maximè placet animos vestros tenere historia meæ ætatis.

Trebonius inter præcipuos nobilitate & opibus clarus, filium, puerum adhuc, aulæ dederat, ut Regi, qui nec dum ipse pubes, citiùs notus, occupatisque circa majestatem officiis, maturiorem ab eo gratiam consequeretur. Adolescentulo optare, & assequi, res pene eadem, & sæpiùs oculata patris charitas nullo admonente vota filii præcipiebat: ampla doloris causa, & latentis invidiæ seminarium.

Junior huic frater erat, cui cum hæc negarentur, idèò maxime, ut mos est, placebant; ita ut sæpè diceret, sibi novercam naturam fuisse, quæ nobilem quidem genuerat; sed infelicitissimum, quia ultimum, & unius anni mora damnarat cæterorum solatium. Pucro huic ingenium acre, & vitæ abstrusioris impatiens, quam tamen ferre cogebatur; & horridiorem fecerat immanis præceptor, suo ita latio

tio addictus, ut ab eo discipulum vel modicè avelli nefas putaret. Hæc patris ars, ne humaniori manu educatus puer, inter concessos lusus, & liberioris vitæ, quæ nobilium est, urbanitatem, suæ indolis admoneretur; non faciliè revocandus, si se ad liberalia studia ineptum plus justo adverteret. Hunc dare Ecclesia Trebonius constituerat, ut major filius ex fratrisconsecratione ditior, opulentior etiam uxorem inveniret, & aucta tot bonis familia, superaret (quod maximè optabat) majorum claritatem.

Ut justior ætas puerilibus annis successit, amoto præceptore, alium habuit cujus opera non omninò malus rhetor, inter philosophos tandem, animo miles, & nihil præter arma & aulam cogitans, indignante schola admittus est. Sæpè lachrymas professor in adolescentis vultu notavit, & madidam sub calamo chartam malè excepsisse litteras, quas etiam, non certis ex animi dolore articulis, tremula manus turbaverat. Suos tamen non rarò fraudabat gemitus miserrimus adolescens, ne patri referretur tedium illud cujus potestatem non fecerat, & doloris necessitas. Pecunia tamen in honorem familiæ satis copiosa concedebatur. Neque enim in ea ætate negari jam poterat, & illustrissima stirpe genitum, opus erat eos scire quos habebat sub humiliori fortuna collusores, & socios laboris. Ex ea pecunia purpuream vestem, crispatas fluentesque plumas emit, quas decentissimo galero imponeret; fascias etiam, ut tunc usus ferebat, poplitarias ardenti coccino micantes: ensenique

nique, qualem extrâ pericula & injurias nobilis juvenus ferre consuevit in argumentum natalium. Hæc omnia confidentioris servi ope secretò comparata, accerbissimi moeroris materia sæpiùs erant, cùm adducto cubiculi ostio, iis indutus miserrimus juvenis, aulicè, quam ardebat, vitæ, sibi faceret in conspectu servi brevissimum experimentum. Et hæc, in quiebat, mihi tollis crudelis pater, ad quæ, literarum hostis, spontè currebam & natura vocaverat? cui ensis, equi, saltatio maximè placebant, libros dedisti? ergo major natu tulerit totum cujus mihi amor erat, & in solatium calamitatis, solam reliquerit, quam nolo, quam non capio, & quæ nec me capit, philosophiam? hoc incessu militibus, hoc matronis placuissimè, abjectâ in gratiam sexus ferocitate illa quæ castrenses viros decet. Ea venustate, cùm me intulissimè in choream, omnes quotquot adfuisseut rapti, me filium, me fratrem, me sæpiùs generum optassent, non stirpe magis quàm toto corporis habitu, quàm vultus elegantia, quàm sermonis lenitate commendabilem. Ad hæc non sine lachrymis aggemebat famulus, & ut lugenti domino magis placeret, gestu quoque, & audaci, quia nullus secretorum testis aderat, voto, sævitiam patris damnavat licentiùs.

Non semel occultissimi luctus tragediam excitavit ille dolor; sæpè calcata tunica adolescens respexit ad purpuram, & extracto, qui sub feris in arca servabatur, ensi osculum dedit, cum charissimo ferro amorem testatus, quem nos amicis. In eo tamen vitæ infœlicis
 statu

statu aliquot annos duxit, & tandem coactus sacerdos, sub Abbatis præclarissimo nomine, morbo quem sæpe optaverat solutus, exemplo cunctis fuit, ecclesiasticos honores, opesque in malis certissime numerari, si iavitis conferantur. Hæc habui quæ in propositam quæstionem vobis dicerem, quæque à probatæ fidei viro (nam & hoc forsitan quæritis) resecivi, qui Trebonii ad nobile obsequium comes, & domandis equis præfectus, familiæ omnia arcana noverat, sæpe patri occulte iratus, quod nolentem filium ad tunicam cogeret.

Finita historia, non parvum, inquit Eusebius, mihi jam onus incumbit, qui læsæ Religionis jubcor Sabinianum instigare. Certe cum Abrahamus interficiendum sua manu Isaacum aræ imposuit, seipsum immolavit in filio: nam parentis quædam portio filius est, eoque nexu ambo vinciuntur, ut quidquid uni competit, id naturæ lege ad alterum pertineat, nec ille propterea felix æstimandus sit, qui calamitoso patri superstes quadam fati necessitate (sic loquitur Philosophus) etiam si cum illo fortuna mitius agat; semper tamen illud miserum habet, quod egeni pars, ab infœlici massa avulsus est. Eâ certe ratione vir sanctus non sibi quàm nato clementior, in quem paraverat gladium, una Religione, uno ictu, bis, ut ita dicam, Sacerdos, bis & hostia, & macerandum immolavit Deo jubenti, & macerantem consecit.

Maxime Christianus esset Sabinianus, si eo animo filium optaret Deo votum: alterius enim

enim consecratio utriusq; est quodammodò sanctitas, laudabilique arte mixtus civilibus negotiis homo, toties sedulus in templo fuisset, quoties filius sacerdos patris in se non modicam partem admovisset altaribus.

Nulla inter civiles familias illâ beator, illâ sanctior, quæ licet terrenis negotiis implicata, in aliquo tamen suorum ungitur, & altissimum montium instar, ita imis ad hæret, ut supereminet se inferat, eorumque sit veluti nexus, quæ diversissimis curis, vitæque usu secreta sunt. Sed non ea fuit Sabiniani pietas; quàm sacra sit sua familia non curat; neque in filio illi placet Ecclesia, nisi quia viam fortunæ præit, & ignobili quasi famulatu illud omne ministrat quo commodior illa clariorq; potest effici.

Ineptos sacrorum ministros templo offerre, magna templi injuria, verum multo & major, si invitos. Quis unquam imperitus, aut nolens artem suam nobilitavit, vel utili obsequio imperantem herum demeritus est? Varia est hominum ad singulas artes propensio, & industria: hic genium maris ventorumque non unas leges lubens discet; ille timidor, in solidiori elemento opes quæret, illudque bidente, vomere, rastro, indefessus cultor coget solvere expectatos proventus: picturæ hic foelicius incumbet, miscendis coloribus aptior; Aliqui fortunatissimè armis studebunt, alii libris, ad cætera si naturam flectas, inepti. Quanta in urbibus, in agris, & in ipso etiam pelago officiorum perversitas, quanta artium, si ad illud quisq; cogatur ad quod idoneus non est, eaq;

com-

compulsus tentet opera, quæ aut valentiores nervos requirunt, aut acutius ingenium?

Anatum naturam induisse prope videntur qui nauticæ addicti, fastidita terra degunt in aquis; hos si terræ admoveas, videbis inertim manu, lacertisque fluentibus glebas versare, qui alacres pacato in mari remos agerent, & suas etiam undas, cum magis tument ac sæviunt, non omnino inviti paterentur. Agricola pone in mari, ad levissimas quascunque auras turbabitur, & ludente pelago pavebit, in constantissima terra opus facere adeo solitus, ut quidquid infra se vel leviter tremit, insidum putet. Non cæ manu, quæ aratrum, clavum torquebit navalis agricola; ad obvios quosque scopulos proram allidet, si illum rati præficies; pericula etiam facturus suâ insitiâ, ubi aquis ventisque consentientibus, maxima erit à periculis securitas. Hos omnes si pingere velis, telam sordidabunt pulcherrimis coloribus, non distinguunt, iratique penicillis, etiam studebunt illud perverse facere, quod neque volentes probè efficerent, ut ad rudiora quidem, verum gratiora opera dimittas, & nauta suis fluctibus, suis agris colonus restituatur.

Eadem sit licet apud Poëtas Pallas & Minerva; raro tamen qui Palladem propitiam habet, benevola Minerva utitur; prosperitatî namque armorum vix accedit scientiarum foelicitas. Ex optimo milite absurdus rhetor, & ex clarissimo oratore invalidus miles emerget, si illum à castris ad libros, quos odit, hunc à libris ad castra, quæ timet, transferas. Quod si ad singulas

singulas artes ea requiritur convenientis-
 turæ dispositio, & quædam animi voluptas
 manum ad operam incitans, tædiumque,
 quod in sui processu labor propè omnis addu-
 cit, dulciter fallens; quantâ prudentiâ deligen-
 di sunt, quibus committitur cura sacrorum, &
 id munus rectè expleant, quo nemo unquam
 præclarè functus est, nisi qui sponte suscepit?
 Quid ab illo milite exercitus speret subsidii,
 quando cum hostibus res est, qui nisi tractus,
 aut fustibus cæsus, ad copias non accessisset?
 Quomodo fortiter stringet gladium, qui do-
 lens vagina exemit; qui malo omine prælium
 incepit à lachrymis, & in ipsa dimicatione vix
 miles, penates etiam suos cogitans, secretis
 apud se votis pacem invocat?

In eo statu est Ecclesia Dei, tot hostibus
 septa, tot objecta periculis, ut bellatoribus in-
 digeat. Quid ad animos, quid ad vires, quid
 ad victoriam conferet lugens, & ex solo etiam
 pavore fractus miles, cui sua arma oneri sunt;
 cui cum à patre imponerentur, ad primam
 belli imaginem erupit, quasi jam multo pro-
 vocatus labore, ignavus sudor? In fidei hostes
 an pugnabit ille clericus qui sacris copiis non
 eo animo accessit, ut ageret bellum Domini;
 sed ut commearus publicos, quos alendo exer-
 citui comparavit prudens nec futuri tamen
 præscia fidelium charitas, ederet ipse, otio-
 sus eorum spectator, qui ex pugna iustissimè
 æstimantes quantum cuique alimentorum de-
 beatur, eas tibi citrà laborem facultates dari
 non sustinerent, quæ in bellantium usus, non
 in delictæ commodum, aut tumorem con-
 cessæ sunt.

Mul-

Multum aberrat à pietate Sabinianus, qui filium, grave aliquando suis partibus onus, inter eos scribi voluit, qui militari sacramento, datisque in sperati obsequii fidem mature stipendiis, religioso bello initiantur.

Videbatur Eusebii nimius in puerum calor, neque modesti animi esse tam certo de futuris ejus moribus vaticinari: hoc ergo cœstrum comperceret monebam, & mitiora loquebar; verum ille ex nostra tarditate incitatur. Neque propterea, inquit frangetur justissimus impetus; quin & majora audebo, & pueri (ni resistitis) absque ullo mathematico cœlo, non dubius aut obscurus vates, horoscopum constituam. Quâ stellarum societate, quo aspectu sit editus haud multum curo, proscripta dudum apud me est ista scientia, quæ ex syderum vi mortalium mores ita æstimat, ut nulla supersit ad virtutes, aut ad vitia electio. Pro astris mihi sit pueri illius jam superba mollietates, levitas mentis, deliciarum cura præcox, & maxime patris per tot vaferrimæ prudentiæ artes, in quærendis beneficiis sagacitas.

Si vota illius procedant, & suis promissis steterit regius favor, tot auctus opibus puer, aliquot annos ignorabit sortem suam, nec ad quid valeant ingentes proventus sciet, usque dum tractu temporis, ipsaque vivendi experientia edoctus animus in earum facultatum usum maturuerit. Quamdiu sub patris imperio ipse suæque fortuna erunt, utrumque latebit pessimæ indolis coercita perversitas, & quid nocuerit Ecclesiæ Sabinianus paucissimi advertent: Verum data aliquot annorum patientia,

tientiâ, non obscure illa vitia emergent, quæ tanquam in lucem edita, futuri conficius (salutar utinam) jam ego conspicio.

Neque doctus erit unquam puer iste, neque etiam vir bonus; abnuerit enim scientia non infunditur, & rarò videbis eo in animo virtutes nasci, in quo femina virtutum natura non posuit. Si ineruditus, fiat tamen ex parentum voto sacerdos: heu mihi! quâ ratione petenti populo divina promet oracula, qui suâ inscientiâ mutus, exsiccati instar putei, quas semper ore patenti promitter aquas nunquam dabit quærentibus? Quomodo sacerdotis istius labia custodient scientiam, quam nunquam hauserit? Sed si eruditus erit, ais, si publicè orabit? quis in de pietatis fructus? quis ad illum sonum in suas cupiditates sumat arma? quis accensus ad tibias istas, velut olim ille Alexander, in vitia decernat? Aptissimè licet motus illos imitetur, quos edit in ardentissimo concionatore sanctitas, illum omnes veluti quemdam pietatis mimum aspicient, & orantis vitam animo revolventes, non sine indignatione meminere, quàm sit in privato virtuti hostis qui eam publico præconio honestavit. Quam suis sermonibus telam texet, retexet quoque iniquissimis moribus; & diversissimi itineris dux ambiguus, eâ castissimi sermonis, & corruptæ vitæ quasi rixa, non ad salutem magis quàm interitum auditores invitabit.

Non ex eorum numero erit puer iste, quos apud populum Christianum commendat vitæ integritas, & in ipso quoque opum splendore, modestia. Non superbix, non voluptati fr-

num

num
per
nega
sed
in a
rum
jude
stru
para

Q
dum
frust
& ad
num
utar
culin
Spiri
to ap
ubi t
cruor
jaceb
dium

In
depo
pè co
bos,
inter
tem a

Du
mori
nullu
nec r
tur,
inclu

num dabit, neq; illis facultatibus sapiens dispensator parceret, quas deperdere fas non est, aut negare pauperibus. Non quid desit calamitosus, sed quid in sua solatia, quid in famam, quid in amicos possit congerere, egregius sui suorumque cultor, assidue cogitabit; & escarum iudex fastidiosus, decernet quibus epulis instructior mensa laudaturos sacri viri luxum parasitos celerius accersat.

Quantos gemitus Ecclesię ciet Abbas iste, dum illa ostenso altari ad sobriam ebrietatem frustra invitarit longè diversa pocula sitientem & ad illas voces immotum, venite & bibite vinum quod miscui vobis. Ut Tertulliani verbis utar, nullum templum vir ille æstimabit suâ culinâ sanctius, cui condimenta, charismata; Spiritus sanctus, nidor; coquus, sacerdos. Tanto apparatu comedet, ut si locum ingrediaris, ubi tot inter varii generis cultros, effusumque cruorum calida & penè adhuc spirantia exta jacebunt, existimes prælium geri non prandium parari.

Interim vix se Deo sacrum meminerit, & deposita interdum, quæ ad modestiam propè cogebat tunica, ut effusior epulo suos cibos, sua vina convivis jactitet, solutissimos inter & sæpè etiam dentatos risus, sacerdotem abiiciet.

Dum suo indulgebit ventri, pauperum clamoribus personabunt fores, quas servorum nullus miserturus aperiet; fortunati tamen, nec malè pasti, si non & fustibus admoneantur, minimè licere egenis sæviante fame, ea inclamare quæ suggesserit; & divitum domos, quæ

ubi dominus poculis antequam quieti vacat, honorari silentio?

Equos, non quot ad gestationem sufficient, habebit; sed quot ad fastum nutrirī ambitio volet, ut clamosiori hinnitu, phalerisque amplioribus currus trahatur, nec principe deterior clericus, minore tumultu humum premat, quoties optabit pretiosissimis indutus inter strepentes famulos à mirante plebe conspici.

Non sectis ex modestia crinibus; sed quasi Ecclesiæ suæ transfuga prophanis omnino ritibus initiatus, promisso ac delibuto sæpè capillitio aulicum agens nunquam aut amoenior ingenio, aut vultu erit, quam cum inter matronarum choros ostendet quantum suus illi chorus displiceat, ubi occultior divinitas, & moestior adoratio. Virtutum tamen quas oderit patronus, ubique eascoli imperabit, & in aliena vitia vehemens orator fremet sepius, ut scias ne tibi licere ea nosse quæ palam fient, aut virum imitari.

Deliciarum quædam mortalibus necessitas est; nam quis vivat absque gaudio? quia autem castas animi voluptates tanquam imaginarias averfabitur vir ille, alias palpabiles quæret, quas vel nominasse culpa prope est, & pudoris injuria.

Minus audacter de futuris pueri moribus verba facerem, nisi me experientia docuisset innocentem perraro dignitatem eam esse quæ confertur nolentibus, & maxime si in sceleratas voluptates natura proclivior, suos ad usum trahat eas opes quæ cohiberi vix possunt.

sunt, nisi rapidas stiterit, aut famæ loquacis formido, aut quæ sanctior est, ipsarum opum reverentia.

Inter plurimos quos adhuc tenax memoria retinet, unus memini qui non absimili parentum cura per vim tunicatus adolescens, statim ut se sensit virum, divitemque, eam vitæ rationem instituit, quæ ne quidem in veste ecclesiasticum hominem præferret: nam licet, quoties in aulam concedebat, talari amictu uteretur, ne inter alios ejusdem instituti viros, dispar cultus argueret levem, indignumque cui Rex inter tot frustratos petitores pinguißimum beneficium contulisset; nunquam tamen alibi sacræ vestis patiens erat, suis amicis dicere per jocum solitus, ejusmodi ornatum non bene convenire suæ ætati, eo melius usuram aliquando senectutem, si ad canos perveniret, neque venatorem decere.

Mira industria & articulorum velocitate testudinem pulsabat, nunquam tamen felicius quàm cum aliqua musicum forma accenderat, & laus sperabatur à fœminis; hoc enim maximè amabat, & operæ cumulatissima merces, placuisse. Nihil illi pauperum conspectu durius, cum tot satellites esse diceret qui Christi nomine creditas sibi opes reposcerent; tor ora improbo clamore illud Evangelii intonantia: Redde quod debes. In suis ædibus quieto similis, mox ut egressus membra Christi in compitis macie confecta, squalida, distorta conspexerat, ipsius domini miserrimas voces audire se arbitrabatur: Mene relinquis? cum utique splendeant non tua tantum vestimenta:

R

fed

sed & famuli ; sed & ipsi in suis præsepibus equi , & canum quoq; cura sit , ne egeant ? Ego jaceam ? hæc in te congestæ sint opes , solum ut fulgeas , & eam facer homo fortunam consequeris , quam laicus tuâ industriâ , tuis laboribus (adde & annorum longam seriem) *etiam* & fatigatus senex non habuisses.

Contigit aliquando ut desperatione audax quidam mendicus ei occurreret , & ita loqueretur : Quid nos fastidis clerice , non tu verè opulentus , sed nos ? Quid refugiste dispensatorem eorum agnoscere quæ jubente Christo tua nobis manu tradenda sunt ? Nec tuæ propterea invidemus parti , iis frui quæ honestissimum procuratorem decent , tibi solve antequam nobis ; sed te pasto , te etiâ inter tot bona sæpius incerto quibus potissimum utaris , & de nobis aliquando cogita , propter quos tantum dives es : si nescis , tuus ille currus squallore meo nictet ; quidquid enim superflui in comitat , comparavit illi mea egestas ; quod ad modestam foelicitatem addidisti , Clerice , non fortunæ ut tu putas magnificentia est , sed crimen ; da citò , da pecuniam , aut currum per mitte : isti justius in meos usus , quàm in tuos equi cedent , cum jam meus ille scipio , tot annos itineris fidissimus comes trementibus vestigiis non sufficiat . Quid ad hæc vir Deo votus ? currum jussit urgeri ; laborabat enim sub pauperis manu , & circà rhedam copiosa egenorum turba accesserat , ad sui oratoris vocem plus aliquid certè ausuri , nisi jubente domino rhedarius diligens in inceptam viam admonitos verberare equos velocissimè egisset.

Fu.

Fugientem longus clamor sequutus est, ut qui se periculo expedierat, hac saltem contumeliâ disceret, iratam egestatem sua quoque arma habere, & ubi effundi opes videret, quas putat suas, nulla dignitatis reverentia cohiberi. Cum illud rescivisset vir quidam, non inurbanè dixisse fertur, pauperes acres omninò esse theologos, ubi de opibus Ecclesiæ proponitur quæstio, nec debere aliquem mirari Ecclesiasticum hominem timuisse eos doctores, qui scripturam sacram, pugnantibus in se divitibus, immodesta religione citant, & compita habent pro subselliis: hoc maxime dicebat, quòd vir ille inter Theologos disputantes vehementissimus, pauperem nihilominus declinarat, qui ad normam Evangelii argumentum confecerat.

Ejusmodi virum Ecclesiæ dedisse, non munus fuit, sed injuria, & istius pater modum certè invenit, quo thuris suavissimus odor altari admotus foetore misceretur; nam quid aliud, sacerdotis ministerio juncta morum pervertitas, & publicæ orationi foedissimæ voluptatis conscientia? Ex me hoc dixisse nolim, longè ante Augustinus: hominem ergo ad templum compulisse qui in eo non benè moratus caneret, idem est, quod illud implevisse sacrilegiis, quòd Deum optare populo Christiano non exorabilem: nam ubi calcatur sacra res, irascitur certissimè Deus, & beneficia quis, vel ex sanctis, speraverit extorquere ab irato? Ecce quod lucratur in Sabiniani filio Ecclesia; virum aliquando habebit sub pietatis titulo pietatis hostem; nam quomodo ama-

bit, ad quam trahitur? Invisi conjugii nexu nihil durius; catenis licet aureis membra implices, quid ad solatium captivi grave pretium, & amissa inter opes libertas? Idem existima de illo, cujus quæstio est, statu, quem susceptum abjicere nemo potest; quidquid enim feceris, manet vinculum. In eo igitur veluti amborum conjugio, Ecclesiastici videlicet, & Ecclesiæ, quis charitatem speret, quis inter invisos mutuam pacem? Nec ille eam in conjugem, nec illum ea in maritum unquam optavit, quid inde, oro? Ecclesiæ suspirantis dolor, quod coacta & abique amore virum duxerit; quod sua indies ab impurissimo homine derurpetur sanctitas; quod tibi honorem, quod famam abitulerit, vix ab illis morum castitate recuperandam, qui fideliore sacramento, quod semel sponsæ juravere, id in ævum servaturi sunt.

Restabat Asterii de Sabiniani œconomia judicium; sed cum in tanta rerum dicendarum copia incertus sermonis, maximè circa initia laboraret, dubitationem casus tulit.

Aliquot libri in conspectu erant, & ut sæpè incogitantes multa agimus, quem priorem Asterio mensa obtulerat, hunc manu tractabat; ita tamen ut à lectione abstineret, ne ad aliorum sermones inurbanus auditor haberetur. Volumen biblicorum erat, in quo quatuor prophetæ majores continebantur. Illo temerè aperto cum jam tileret Eusebius, & expectaretur Asterii de proposita quæstione sententia; Nabuchodonosoris somnium foelicissimè occurrit, quo significabatur regnorum in

di.

diversos mores abeuntium successio, potestas, & his famolior, pernicies: donec disponente Deo ad illud ventum esset, quod nulla vis, nulla ætas fregerit.

Tum Asterius: dubitanti quo exordio utilissimum sermonem auspicarer, opportunè succurrit Daniel, nec parva mihi, siue felicitas siue laus est, adjuvari à propheta. Statua illa grandis, fero aspectu, auro dives & argento, ære potens ferroque, nec stabilis tamen, Sabiniani domum, si vota hominis succedant, & sacris opibus familia ditefeat, videtur adumbrare. Metallis non unitur fictilis labor, & ided ad modici lapidis casum ruit illa statua, quod ferreos ex parte pedes argilla corrumperet; ista enim nulla arte conciliant, & eas res conciliare frustrà optaveris, quæ naturæ lege dissident, atque inter se discordant.

Ecclesiasticæ facultates si cæteris inconsultè admisceas, grandiore profeçto fortunam efficiant, sed & fragiliorem: Ista enim bonorum disparitate nutat domus quæ utrisque fulciri studet; & dum ambo diverso pondere suam quasi massam repetunt, sit familiaris scissuræ quædam necessitas, certumque ex illo partium discessu exitium, cui nulla possit succurrere diligentia, nullus labor. Sicut nefas est ea separare quæ conjunxit Deus, ita non licet in societatem cogere quæ Deus ipse determinat: nec minoris piaculi res est, sacras opes cæteris ita maritare, ut unum domesticæ fortunæ corpus nefaria illa conjunctione constituent. Utriusque sortis facultates in eandem familiam cadere nulla quidem lex prohibet; sed

uno licet alveo istæ aquæ contineantur, numquam tamen ita fluant, ut quod sacrum est, prophanorum ad quolibet usus communione censeatur amisisse suam naturam. Fallem Sabinianus si sanctis opibus dignitatem suam servabit; hominem novi, profusissimos redditus statim ut tenebit, in suam culinam congeret, & utrasque opes confundente audacia, vix tum agnoveris aliud esse à patrimonio Sabiniani patrimonium Ecclesiæ. O infaniam! panis hominem alit, accipitrem necat: salubriter certè religiosis facultatibus utitur is qui ad illas jus accepit; qui secus, ipsa alimenta in suam perniciem vertit; quot cibos tot laqueos illi profert feralis mensa; piscis instar, vorat hamum miser, illis addendus epulonibus de quibus sapientissime dictum est, pasti sunt, capti sunt. Sacrà Patrum autoritate maxime delector quia & ipse sacer sum. Prudentem œconomum putes, qui suis nutrimenta præbet, quibus necessariò intereant, si usurpari, si in res noxias insumi prudentes adverterint? œconomia est, illarum facultatum congestio, quæ te perpetuum debitorem crucient? & utique reddendæ sunt, etiam cum tempus in sceleratissimo hærede apud homines furti maculam videtur abluisse?

Ille œconomus, qui ut levissima lucretur, ingentia amittit, quietem, innocentiam? Deum? Ille œconomus qui futuri non præsciens, brevi opulentia duraturam in sæcula, sibi suæque soboli, mendicitatem comparat, & sacrilegio dives esset voluit, ut æternum suæ fortunæ hostem illum habeat, quem nisi placatum invenias,

venias, frustra totus orbis in tuam felicitatem consenserit?

An illius Regis Sabinianus oblitus est, qui flagellis cæsus, cum suæ infelicitatis causam ignoraret, tandem stupens didicit, alienæ uxoris usurpationem hæc mala in regiam familiam invexisse; nec nisi redditâ, rapacem principem haud debere sperare meliora. Ecclesiastici redditus velut hedera quædam domum cui adhaerint aliquandiu fulciunt; sed noxiæ adhæsisse tandem probat ineluctabilis ruina, & malè quæsitæ auxilii iustissima merces, paupertas.

Meministis quid de Tantalo mentiti sint Poetæ:

*In amne medio faucibus siccis senex
Sectatur undas, abluit mentem latex,
Eidemque quam jam sepe decepto dedit
Perit unda in ore, pomâ destituunt famem.*

Laici imaginem dicas, qui sacros redditus sub filii nomine in suam familiam coniecit; illis enim frui omninò prohibetur, eaque ratione juxta se videt quod famem acuit, quod sitim, non quod sedat; & nisi abstinencia mediis in opibus placuerit (quod fortissimæ virtutis est) ad vicina subsidia suspirabit vir ille, quoties meminerit accessisse familiæ ad modestos solius filii usus; ad patris verò cujus diligentia comparata sunt, cæterorumque inutile ipectaculum. Qualis illa, oro, œconomia, quæ sacris copiis inhiat, quas si solum intuetur, misera, si tangit, scelestæ est?

Quæ juxta viam sitæ sunt fructiferæ arbores à quolibet viatore saxis petuntur, injuriam tuleris si extrâ conspectum ponas; nam remotas, nec dare faciles, quis quærat? Ecclesiasticos fructus ad manum habere, licet decerpere sine sacrilegio non possis, maximum est appetitus irritamentum. Eorum omnium quæ se ulro offerunt sit amor; & etiam, quia his non uti durum habetur, necessitas; quia autem facilior usurpationis, ubi illam nulla lex, nullum forum vindicat, quantum putes in ea naturæ proclivitate, & delicti quasi tutela laborare innocentiam?

In iride sinceri colores non sunt; sed ita invicem sua vicinitate permixti, ut nullus nisi in altero appareat; idem ferè videas in illis familiis ubi cum fortunis civilibus sacræ opes conveniunt; nam licet sua conditione discretæ sint, ea tamen temeritate miscentur, ut ex usu, aut reverentia distinguere nequeas.

O improbam unionem! qua vi, quo impetu, illam dissolvat urgens tandem conscientia? nam ista aliquando separari, aut te perire necesse est, Sabiniane; quæ placuit cum sumeretur esca, stomachum convelleret, cum ad vomitum veneris. Melius tibi tuoque adolescentulo consules, si ejus indole pensata, ad illam vitæ rationem instituas, quæ cum supplicium filii tui non erit, neque etiam coget te vocare carnificem. Si illum ad Ecclesiam Deus vocaverit, ex illius pietate & studiis in progressu ætatis satis scies, tu pater, sed non arbiter conditionis; opta tu, sed eligat ille, & in ejus animum ne ampliorem potestatem usurpaveris, quam ipse Deus, qui volun-

luntatem haud cogit? verum allicit non Tyrannus, sed orator.

Utinam adesset cui loquimur! ad tanta, ut existimo, quateretur ferreum pectus; si non odisse, at timere saltem disceret sacras opes, quas reluctanti filio quaerit, ut sub Abbatis foelicissimo nomine, patris facultatibus exutus, & per vim sacer, infoelicem vitam agat.

Non plura Asterius. Conversationem finivit venustissimus puer; qui cum aliqua ex iis quae dicta fuerant, satis pro aetate intellexisset, affirmavit se Abbatem nunquam fore, neque fratris fortunam eo usque reveriturum, ut pro ea suas voluptates vellet perire, aut denique suam salutem periclitari.

C A D M Æ A N O - B I L I T A S.

TERTIUM SOMNIUM.

Nihil philosopho perit; quidquid enim ille intuetur, argumentum facit sapientiae, & in suos usus transfert.

Quadam die domo egressus, ad jucundissimi fluminis ripam cum amico spanabar, ut lassatos studiis animos oblectaret illud simplicis naturae ingenium, stirpiumque neglecta formositas, quae aquis vicina ad satietatem nutritur, surgitque labentiùs. Mirabar ego tot variae pulchritudinis herbas, quibus nondum nomen invenimus, in unum locum con-

venisse, tantorumque operum, quæ longè ab hortis, diligentiam tamen illorum superant, raro spectatorem inveniri.

Fluvio coronam fecerat spontanea illa, & confusa amœnitas; quam salices, alnis per inæqualia spatia mixtæ, non ita premebant umbrâ suâ ut à sole prohiberent. Inter has rusticæ venustatis delicias, non rapidè fluebat amnis, ut quæ dives ripa ostenderat, inversa quoque imagine in pacatis undis repetita cernerentur.

Dum hæc ego intentius specto, Ctesias (hoc amico nomen erat) aliam sibi ex fungorum contemplatione voluptatem fecerat. Non longè ab alveo ad vetustissimæ arboris radices hanc verorum stirpium flaccidam imitationem adverterat, præcipitis naturæ opus, neque enim fungi diù nascuntur aut natî patienter adolefcunt; sed emergunt statim, & velocitate ipsa ortus ostendunt quàm despecti sint, quàmque vile fuerit, nasci.

Pulchriora certè conspiciebam; sed majora Ctesias meditabatur: scis, ô Firmiane, inquit, quam mihi fungi isti, tam propera nativitate è facili trunco erumpentes, cogitationem dederint? Non majori labore crescit quorundam hominum gloria; inter duos soles nascitur: sed vilis apud sapientes festinata illa & fungosa prosperitas; neque mihi unquam probata est tanta fortunæ in provehendis alumnis diligentia. Ingentium opum expetendam esse tarditatem, vulgus ignorat; cum tamen illæ honestius ad nos veniant si gradatim & silentio, quàm si cursim ac strepitu; securiusq; ha-

beatur, ut & dulcius, quod in meritam familiam veluti stillavit, quam quod in cupidos lares toto fonte effusum est.

Vides, Firmiane, arbores istas? mora extra terram emerferunt, mora creverunt, & ipsa procedendi patientia vires illas comparavere, quibus innoxie, diuque ferent, imbrjum ventorumque frequentes procellas, & aestatum incendia. Est herbis, quas his etiam lætissimas intueris, ex cunctatione ortus sua quoque duratio: Nam tot ferè menses stant & virent, quot sumpsere, ut ad summitatem illam, quæ definita est a natura, leniter ascenderent, eaque prolixè fruereantur.

Ut ad homines veniam; optabilior multò, solidiorque lenta felicitas ea quæ neglexit per succedentium ætatum varias sortes, gloriæ suæ culmen attingere, & quam puduisset originis, nisi in illam quoque gyganteo quodam progressu, celsitatem conspexisset.

Rapidissimè quamvis feratur sol, lux tamen illius respectu nostri gradaria est; sentim namq; se ostendit & ideo placet, quia verecundè postulat, mereturque oculorum suffragium; Non ita è nube fulgur emicat; subito totumq; advenit; nihil servat quod expectes; omnis in ortu vis; & quia dispensatæ luci assuevit acies humana, illud nos maximè lædit, quòd hujus ignis repentinam lucem imparati conspiciamus. Hoc quoque in plerisque fortunis durum est quòd non expectato splendore mortalium obrutus feriunt, neque modestior aliqua claritas præcessit qua admoneremur quiddam ipsa futurum illustrius.

Ut hæc dixit, ita est, inquam, ô Ctesia! absq; aurora sæpè fulsit in Galliis merities; & hoc fortunæ concitatoris prodigium sæpè mirati sunt exteri, apud quos altitudo illa, si & aliquando sinant, modestæ expectationis tolet esse patientior. Sed hoc nobis peculiare est, ut præcipitanter quodcumque agamus, neque ad subita moveamur, quæ in tardiori populo stuporem non modicum facerent.

Nè tamen existimes, ô Ctesia! illorum hominum fortunam, cujus meministi, ita festinare ut omnem velocitatem superet, aliquid tibi ostendam perniciosum!

Hermiam nosti, lepidissimum illum somniatorem, qui sæpè propositis ænigmatibus ad moralem philosophiam ridentes amicos provocat, & quasi ludens in mortalium errores utilissimè invehitur. Cùm apud me aliquando divertisset, & plurimi amicorum adessent, quos maximè delectabat illa philosophandi ratio, quæ tædium arret, & ad honestæ conversationis humanitatem propius accedit, ista sibi ajebat contigisse per somnium.

Dormienti prima res visa, in ingens spatium porrectus ager, inæquali glebâ, tanquam recens ab aratro, frequentibus sulcis, in quem honestissimæ frontis vir quidam, nescio quæ femina plena manu conjiciebat. Venuustum agricolam, qualem antè non viderat, Hermias miratus, aliquantulum substitit: tùm data salute & honoris causâ excusans quòd ignotum percontaretur; & heus, inquit, vir egregie quid tanto affectu telluri mandas? satorem te profectò illa

NON

non haberet, nisi messem ab isto semine expectares tuis dignam natalibus?

Optimè, respondit ille, & quàm gloriosè laborem, videbis statim, imber modò, cujus ista nubes spem facit, expectantem humum non prætereat. Vix ea erat fatus, cum pluvia, ventis nubem impellentibus, toto agro effusa est. Dein sol, qui aliquantulum latuerat, suam sibi lucem restituens, diligentissimo calore ita fovit semina, ut ex illis non gramen, non calami aut spicæ, verùm coronulæ quædam aureæ illico emicarent, quibus mox subiecta capita cum & tellus prodidisset, tot Marchiones apparuerunt.

Sic emersos nobiles vultus, cætera quoque membra non dispari ortu sequuntur, suis etiam, ne quid deesset, conspicua vestibus: Et Hermias nova foetura ferventem agrum conspiciens, fassus est, haud promptius Thebanum solum Cadmo milites dedisse, quàm terra illa, adjutore cœlo, suos coronatos protulerat.

Hoc commento quid veriùs, charissime Ctesia! num & advertisti dignitatis hujus, quæ jam adeo familiaris est, præproperam civitatem? Animantia quædam imperfectiora ita festinanter in aëre generari ajunt, ut cum pluviam decidunt; quamvis ego in ipsa humo, ut illam calidus imber attigit, creari potius existimaverim: crassior enim materies in id opus requiritur, quàm quæ possit à liquida solaque nube subministrari. Sed cui causæ assignanda sit ignobilis diligentia, philosophi viderint; illud certum est, æstivo tempore aliquando
tot

tot minutissimos bufones in humente terra conspici, qui antequam solveretur nubes, omnino non erant, ut ex tactu illius, cum depressa est, ortos necesse sit dicas, aut cum ipsa cecidisse, Ubi hoc accidit, vix inter tot animalcula, quibus scatet humus, innoxium pedem moveris: ita enim frequentes circa te repunt, ut sub gravi vestigio, ni caveas, plura simul conculcata intereant. Talis propemodum est nostrorum conditorum ortus: è nube lapsos existimes: nam & subitò, & catervatim, ut solent cum cœlum pluit præcipientes guttæ, ex alto cadere videntur, strepituque ingenti, hoc est, servulorum etiam sine causa ad amicos festinantium, iussis vocibus ita novam dignitatem proclamant, ut ignorare non liceat.

Fateor, ait Ctesias, nobilissimum imbrem, fortunæ illius diligentiam superare, de qua primò nemo fuit. Sed si velis, ô Firmiane! vanissimos homines, qui non à Rege dignitatem accipere, aut à majoribus (de his enim non loquimur) verum ea sibi nomina imponunt, ut supra cæteros nobiles fulgeant, exagitabo; nescio quid enim in eam rem mota mens concipit, quod à ratione non abhorreere & tu forsàn lubeus concedes.

Statuæ quas olim illustribus viris senatus decernebat, longè præstantiores habebantur omnibus illis quæ plurimò tamen ære comparatæ, & dignitate artibus nobiles, privatorum domos exornabant. Multum enim interest, imago sit virtutis merces, & iudicum decreto publicè consecrata, ut sui conspectu torpentes animos ad ingentia facta provocet, an intrà

penates obscurè emineat, ineptæ cujusdam gloriæ solamen, & inertis luxuriæ monumentum. Suam effigiem procurare quilibet pecuniosus potest; ad id enim inveniet mercenarios. Sed quid veræ laudis putas, tuos vultus emisisse abartifice, qui ad arbitrium te tuum servili manu finget; non dedignaturus quoque vel à rudiori sumere præcepta laboris, dum modo illa assentatione, ac dolo, tumescat inane marsupium? Idem de Cadmæis Marchionibus, Comitibus, & si quid aliud id genus est, judicium esto. Multum distant à veris solidisque fictitii illitituli, quos jam tibi plures assumunt, non expectata Regis gratia, ac necessario supremæ curiæ assensu, ad quam ritu gentis pertinet ejusmodi dignitatum recognitio.

Præclarè aliquis, cùm illos omnes qui Deo sunt accepti, Deos nominavisset, quodd scilicet Numen sua sanctitate imitentur, eique ita charitate adhæreant, ut unus spiritus cum illo sint; facta etiam inanum Deorum mentione, quos sibi in variis gentibus non uno genere insaniens superstîtio posuerat, ita utrosque distinxit: quàm illi magni quos fecit Deus; tam isti nihil, qui ab homine facti sunt. Mihi multum arridet in re proposita subtilis distinctio. Quidam apud nos suis titulis insignes, instituente Principe, opus Regis dici non immeritò possunt; Regia enim manu in id fastigium erecti, non inania præferunt nomina, neque sic donatis illustres titulos mortalium ullus disputaverit: quia quod statuit Princeps, id ratum; siue placeat nondum meritos præmaturis honoribus insignire, ut sibi magis de-
vin-

vinciat, antequam deberi beneficia diuturno famulatu existiment; & ex dignitatis celeritate incitentur ad firmitus obsequium: si ve gradus illos generoso labori, notæque fidei stirpibus conferat in præmium virtutis. Cæteri quos sola amicorum assentatio, vel domestica vanitas creat, tam sunt nihil, quàm sunt aliquid, quos Regium diploma aut majorum longa series in eam dignitatem asseruit.

Coronas vocamus circulos illes qui, tanquam sydera ambirent circà solem & lunam aliquando videntur, cum utriusque radiis nubes percussa in orbem discedit, finitque ea lumina nullo fulgoris detrimento, inter varios colores iridi similimos, conspici. Sed vanæ sunt coronæ istæ, nec aliquid habent quo vel levissimas auras inconcussæ ferant: citò evanescent, caduntque, & torus ille æris brevissimus labor, quasi poenitendum opus fuerit, in lachrymas solvitur. Coronam æstimo si solida est, non si tantum appareat. Quid suprà capita nobilium istorum orbes quosdam honorarios, suis gemmis, & cælato auro insignes miraris? ornamenta ista, spectra sunt dignitatis cujus alii rem habent. Multùm distat à corpore inanis figura, molem qua caret præferens, licet ad vacuum spectaculum plurimique quoque moveantur, illo qui nubem pro Dea stultissime adamavit, Ixione stultiores.

O quam ampla sapienti risus materia, inscio Rege ab amicis, aut à servulis coronatus Marchio, qui quasi crevisset dignitate, statim ut voluit dici quod pridie non erat, grandiori incessu obambulat; sævior cæteros nobiles de-

spi-

spicit, & in alium hominem mutatum se propè autumans, recentem fortunam stupet, cui nihil accessit, præter syllabas!

Audivi ab ipso Hermia de quodam homine, qui cum eo titulo dolens careret, hac arte votis potitus est. Multo apparatu convivium instruxit, ad quod ex amicis duo invitati, qui cum viro agebant familiaris, dignitatis curam susceperant, ut à temulentis, inter pocula Marchio ea die proclamaretur. Nondum ad secundas mensas ventum erat, cum unus, uti promiserat, pleno scypho homini libans, saluatoriæ potioni gratissimum quoque nomen lutato addidit, expectabundi convivoris ignotum majoribus. Annuente Baccho, dignitati protinus assentiuntur omnes, & quod tumultu statuere, vino firmant.

Sublatis deinde epulis, pictor statim quaesitus est, qui currui adderet novi honoris insignia, quem officiosa amicorum turba optanti detulerat. Cum postea ultimam manum suo operi admovisset pictor, & rheda repititis per ambitum coronis micaret, iussus est auriga currui ita præparato equos jungere; ut circumductus per urbem recens Marchio non lateret diutius.

Ineptissimæ vanitatis multæ, ut opinor, causæ sunt. Iam diu est, quod molestissima Regnorum negotia, & dissidendi cum finitimis fatalis quedam necessitas bella fovant: urbes inter ea cæpimus multas, sed & amisimus; neque unquam sincerè foelix fuit nostra Gallia, ut ex vario armorum successu, triumphisque ab atrato exercitu, post commilitonum funera,

sc-

sepius actis, disceret, Marti tot ærumnis famo-
so, pacem jure preferri. In illis motibus viri
nobiles copiis præficiuntur; actior enim est in-
genius gloriæ cupido, & indoles bello aprior
suâ audaciâ animos sufficit, ubi jam trepido
exercitu miles exemplo firmandus est.

Experientiâ quoque compertum, quando
extra pericula cohortes otiosæ in suis præsidiis
hyemant, rariùs sub viro nobili disciplinam
solvi, quàm si ab aliquo regerentur, qui suprà
cæteros non emineret opinione natalium. Il-
lud enim decus ingentis momenti est, ut à
gregariis militibus prius penè naturâ quam
officio præfecti distinguantur, & penes illos sit
imperium qui ad illud sunt editi. Ita fit, ut ob-
sequium præstetur lubentius, & ex sola quan-
doque ducum contemplatione contineatur
miles, suo & armorum genio facilimè inso-
lescens, prædamq; ex civibus suis agere solitus,
ubi spoliandos hostes pax non obtulit, neque
obstat, in ipsa quiete facinorosis, suorum tri-
bunorum reverentia. Hoc cum non nesciant
viri nobiles, qui Regiis cohortibus præsent,
præclarissimos titulos sibi imponunt, quos stu-
peat militum vulgus; & ita apud ignaros cla-
ritate generis auctâ, etiam animos excelsiores
fidentius præferunt, audaciusque minantur,
& in ordinem contumaces quosque cogunt,
postquam talis existimatio timori præluserit,
ducesque secrevit à cæteris.

Nec de præcipuis loquor, qui legionibus
totis imperant; suos enim illi titulos fere sem-
per gentiles habent, & notis stirpibus inclyti,
adscititio honore non indigent ad majorem
suo.

suos
qui
peri
quib
inte
ad C
isla
cum
redi
stan
cup
anti
datu
A
nes
mul
mar
tum
N
cen
se
que
fun
sibi
nu
info
tur
Erg
fuis
sepi
ficie
mo
jact
rer
suo.

suorum jussorum observantiam. De illis ago, qui modicam partem exercitus sub majori imperio regunt, habentque & ipsi plurimos, quibus obtemperent. Mirum est quod jam inter istos solo nomine Marchiones invenias; ad Centuriones pervenit non rarò dignitas ista: & penè sufficit ad titulum, non censeri cum milite. Non verò existima ut domum rediere isti nobiles, futile nomen deponi; constantissimè servatur non ab eo tantum qui occupavit, sed à familia, ut inanis spendor vel antiquissimæ stirpis, vel recens provectæ credatur justissimum patrimonium.

Alii ut futuras uxores fascinent, Marchiones, Comites fiunt. Ambitiosior enim viro est mulier: & plurimæ nuptias ex titulo estimant, facillimè propitiæ, nec de opibus multum quæsituræ, si coronam ostenderis.

Non pauci, ut jam adeptas conjuges placeant, in eam dignitatem se afferunt. Illæ enim se inter nobiles matronas despici perpetuò queruntur, quod illo nomine insignes non sunt, cui locus honoratior ex more conceditur: sibi dari sellas humiliores posse, si maritus annuat, illud opprobrium amoveri: denique, se infœlicem vitam ducturas, nisi aliis æquentur, quarum superbiam ferre non possunt. Ergo ne morosam uxorem habeat maritus, & suis laribus gravem, Marchio formandus est, sæpelicet impar fortuna, nec huic gradui sufficiens, non parum vexanda sit. Nam quomodo, nisi patrimonii, & miserrimæ prolis jacturâ, æqua supellex comparabitur? Ne mireris si sæpius in stanno tot coelatas coronas con-

conspexeris, quæ argento decentius exciperentur: si elapsis hujus gloriæ primis mensibus, res familiaris claudicat: si equi vel pauciores, vel macilentiores, jam leviolem ex domino- rum tenuitate cursum trahunt: si rarior ser- vus in egente domo strepit: si fames nisi in- vocato creditore non expellitur, qui, ut ex- pectavit aliquantulum sit ex amico accerrimus hostis, neque finit absque pavore fortune re- liquis frui, tranquillisque suspiriis brevissimi luxus tumorem expiare.

Ita loquebatur Ctesias, & hominem ma- ximè incitabat timor, ne unus amicorum qui ab anno hanc dignitatem assumpserat, in fa- bulam ~~transiret~~ ^{transiret} iam enim quærebat scenera- tores, & aliquot agri jugeris diminutum rus, videbatur molestiorem fortunam prænun- tiare. Iam servi pannosis vestibus dubium fecerant negligentiam domini, an egestate for- derent; iam brevior mensa pauciores convi- vas accipiebat: & ex fumo, non plus aliunde adventans, quàm vicina nobilitas ad moneba- tur, raros hospites in ea familia expectari. Qui semel venisset, lautè satis excipiebatur: qui iterum, neglectiori cibo discebat quid pec- casset repetita urbanitas: qui tertio, aut absen- tem dominum habebat, aut tristem; & uxor, quasi ægrotaret illo die, nec fas esset ad officia egredi, per ancillas honestissimè excusans, ma- nebat in lectulo. Ea & mihi nota erant, rhe- damq; serico insignem & auro, sæpius fractam dici, & indies fabrum carrucarium expectare qui reficeret, cum equi deficerent. In eam ergò vanitatē, cum cessasset loqui Ctesias, ipsā am- bula-

b u
fati
tulic
V
ad e
ulnis
Poli
nost
Itali
obtri
apuc
lente
rum
regi
tas.
cred
intu
non
fion
Alch
fiat;
rebe
apuc
Mul
non
clari
ditio
rum
fam.
simè
anim
erant
Mira
pote

b ulatione non magis quàm prolixo sermone
fatigatus, ubi se primum opportuna sedes ob-
tulit, ad crepidinem fluminis sic ego quiescit.

Vera retulisti, Ctesia, nulli certiori itinere
ad egestatem festinant, quàm isti qui brevibus
ulnis maiorem se dignitatem amplexantur.
Politice calliditatis egregium facinus adducam
nostro argumento conveniens. Campaniam,
Italix fertilissimam regionem, plurimi Reges
obtinuerunt; verum nulli sagacius Austriacis
apud eam gentem imperavere. Scis, ex opu-
lento otio, ubi in sui tedium venit, illos ple-
rumque turbines derivari, quibus excutitur
regii culminis reverentia populique foelici-
tas. Statim ut fortunam puduit suæ quieris,
crediditq; se timeri, & viam patere ad fortia,
intumescit, & ad suarum opum conspectum,
non fastidit modo leges, sed audacissima quæ-
sitione versat, an justè imperent qui statuere.
Alchimix pessimum genus, si ex auro ferrum
fiat; quod accidisset tamen certum est, quoties
rebellante cive, qui facultatibus suis multum
apud plebem poterat, opes in arma versæ sunt.
Multi tum in illo regno viri nobiles erant,
non paterno magis nomine, quàm divitiis
clari, cum potestas Austriaca eâ Regione suam
ditionem auxit, ad invidiam orbis, multo-
rumque principum metum, jam latè diffu-
sam. Timebatur ista nobilitas, aliquid certis-
simè ausura nisi inepiâ frangerentur ingentes
animi, & defectionis genius, in quem proni
erant, aliqua arte cogeretur ad obsequium.
Mira principum versutia: quotquot inolescere
poterant, ita potestatem amiserunt, ut se exar-
mari

mari nescirent : officiosè omnes afflicti sunt : quâ ratione putas ? dignitatibus.

Dum singuli quasi benevolo Rege in altiorē gradum assumuntur, prodigendi opes civilis quædam necessitas subit, pristinique status pudor, ne si facultatibus parcerent, & modesto servorum comitatu inferiorum plerisq; fortunis paterentur se æquari, concessio splendore indigni haberentur. Ita generosis equis, cursoriis, venatoribus, sarcinariis quoque qui mobilem suppellectilem circumferrent, stabula impleta sunt : ita in auratos currus, in pretiosissima aulæ, in pueros honorarios, in uxorum gemmas tota belli formido conversa est. Haud multo post, nobilium istorum illustrissima egestas oculatioribus secretum principis aperuit; exhaustisque opibus soli apud illas familias tituli remanserunt, à quibus nihil Princeps formidaret.

Patientiori consilio Cyrus Lydas, Xerxes Babylonios in ordinem coëgit, cum uterque, exarmatis, etiam tibus, scorta, cauponas imperavit, ut in illud vitæ genus opes confluerent, & quod restabat animorum ad instaurandas defectiones, otio & voluptate flaccescerent, delicati conflictus ars est, opprimere hostem deliciis, & Politici regiminis utilissima fraus, subigere dignitatibus. Timendum munus, claritas, si confertur in exitium, si ad eos te sumptus adigit qui familiam diripiant, brevis simillimam arboribus, quas nimia fertilitas exhaustit, ut uno conatu ederent quod in plures annos mortalibus utiliter dispensatur.

Expectas ut ad imaginarios Marchiones revertar ?

ver
gest
fec
ger
ille
tem
labo
ne b
con
E
rum
juba
fast
crec
rum
omn
rum
qui
den
near
vel l
E
les f
Sicu
aliq
non
guus
'ven
Q
veni
funt
pere
tium
illa p

vertar? Quod in Italia calliditate principum gestum est, hoc apud nos non Rege auctore, sed quorundam nobilium infania, quotidie geritur; suis enim titulis pereunt, non secus, ac ille senator, qui olim multa pecunia dignitatem adeptus, rei familiaris inopia ita deinceps laboravit, ut publicè diceretur, spoliatum fuisse; ne bona satis stirpe genitus in fordido exilio confenscesceret.

Ex hac mihi præcipuè misera videtur istorum nobilium paupertas, quod calamitosos jubet sub felicitatis larva imprudentissimi fastus poenitentiam agere. Nunquam nisi secreti gemunt; & licet ad summam suarum rerum angustiam adducti, emergendi spem omnem amiserint, fingunt tamen fortunatorum gaudia; quemadmodum illi daemones, qui non raro ridere in obsessis corporibus videntur, cum nihilo minùs suæ illos poenæ maneant, nec miseris à vindice Deo concedatur, vel levi quiete suos cruciatus intercalare.

Et illud quoque durum est, quòd nobiles istos ex merito vexari quisque existimat. Sicut enim voluptuosorum morbi, qui ab aliquo vitio ortum habent, miserationem non faciunt, ita qui ex luxu eget, suo dignus malo putatur, cum ad illud spontè venerit.

Quàm fatuum, supra id quod cuique convenit, velle extolli! Aliquæ statuae ita factæ sunt, ut si ponas in sublimi, totum artificium pereat, aut omnino oculos effugiant; ingentium operum est, ea altitudo, ad quam cum illa pervenerint, ostendent se decentius. Ineptum

ptum quoq; te erigi, si in eo statu malè tibi est, si, quisquis te conspexerit, superbiam damnat, quod locum scilicet concupiisti, unde aut non videre, aut turpiter notus fias.

Sed hæc fortè, ais, singularia sunt, nequè Regni multum interest, si nobiles aliqui non concessis titulis intumescant? Magna certè virtutis injuria per omnes provincias hæc jam serpit ambitio. Olim ad incitanda hominum studia fortibus viris coronæ dabantur, & licet fraudæ essent, nec ulla arte spectabiles, illarum tamen diu pretium fuit, donec in vilissimos usus delapsis erabuit virtus, & mutato mortalium sensu, quantum prioribus sæculis honorifuerant, tantum apud posteros contemptæ sunt. Ab Olympiis ad popinas transiere: quibet ebrius suâ redimitus cernebatur; ut vina, sic & mancipia coronata sunt. Quid vir fortis ambiat potantium ornamenta, & servitiorum notas?

Multum certè interest ne illi tituli de quibus loquimur, ad indignos perveniant, nec ita communes sint ut illos excelsus animus despiciat, qui nisi insolitis, arduisque honoribus non excitatur. Militaris prudentiæ, eximæ fidelitatis, laborum aut periculorum quæ tandem merces erit, si quid nihil unquam præclarum ausi sunt, vel ab exercitu festinantiùs rediere quàm accesserant, ut ignobili otio securiorem vitam ducerent, illa imagine dignitatis conspici sint; quæ si rarior, nec facile occupanda, emeritæ senectutis, & per varia vitæ discrimina Regi notæ, non indignum præmium æstimaretur?

Tan-

Tandem non viluit in plurimis gentibus equicum torquatorum ordo, quamdiu labor virtutis fuit illum honorem assequi, nec nisi ex præcipuis stirpibus admissi sunt. Ex quo vulgaris propemodum, effecta est illa dignitas, contemptissimi gradus nemo tulit in collo, aut veste, insignia, quæ olim prima nobilitas ambitiose ostenderat.

Quis jam ad fortia conferat animum? quis adeat pericula? quis suis sumptibus volens militet? ut eo titulo honestetur, quem nunc habet quicumque vult? Equidem miror ea confusione res apud nos agi, ut Regis officium quisque suscipiat, cujus est illos honores creare. Nam ut primus qui in nube ab adverso sole formatus est arcus, alios etiam se obscuriores minoresque, quasi solem æmuletur, & ipse suo conspectu sæpius pingit, si ad iteratas imagines aptam nubem inveniat; Ita corona Principis, quæ auctore Deo eminentissimè fulget, inferiores coronas ubi vult facit; nec alia datur in regno potestas quæ præmiandæ virtuti illos conflet ornatus.

Nemo se Præsidentem vocat, nisi qui Præses à Rege creatus est, neque unquam dixerit aliquis, causidicum suæ togæ privilegio in illum gradum neglectâ majestatis autoritate posse conscendere, aut solo duntaxat titulo frai, quo germanus splendor, & timenda reis potestas significatur. Quid stultius quoque, quam si credat ex vulgari nobilitate aliquis, sibi licere, ob id solum quia nobiliis est, ad arbitrium sumere dignitatum nomina, quæ apud elevationes contemptum, apud æquales odium, & invidiam generent?

S

Ab

Tan-

Ab his ad alia quædam quæ proximè accedebant sermo sponte delapsus est. Apud Latinos vocabula non habemus, quæ plerisque Gallicis locutionibus omninò respondeant. Aliqui domicellas appellavere quæ rectius à peritis Mitellatæ dictæ sunt, ab illo capitis ornamento quo generis nobilitas, nisi usum licentia corruerit, non obscurè ostenditur. Illud nomen, olim clarissimum, jam apud Matronas prorsus viluit. Mirum est, quantâ superbâ dominæ majores vocitantur & suos titulos inflant, ne viris videantur modestiores, & in eo sexu timidior appareat immeriti honoris usurpatio. Cadmæas etiam Archidominas habemus, inquam, ô Ctesia, quæ ex simpliciter mitellatis, statim ut placuit, erupere.

Subrisit ad hæc verba Ctesias; sed parum est, ait, grandius nomen accepisse quàm quod cuique stirpi conveniat, neque modum superet. Majoribus lædor, ô Firmiane! nec enim ferre possum tot matronas in auratis thalamis tanquam in templis, ut idola quædam conspici. Et ne existimes me in illam vanitatem plus justo excandescere, aliquid dicam quo me fatearis de illa re loquutum frigidius.

Dives, sed privatæ fortis mulier (ut scias me de fœminis principibus non loqui) cubiculum sibi construi curavit undique auro fulgens, credo ut pretiosius dormiat, & suarum opum spectaculo eorum oculos perstringat qui ad illam accessuri sunt. Non æquatâ planitie superbum conclave extenditur, ea enim parte paulum assurgit quâ lectum posuere, sub arcuato, & quod longè cætera suo pretio superat,

rat, laqueari ita recedentem, ut te in altera cella esse existimes, si interponatur jenua qua negari possit accessus, lumenque illa pars, quæ ad capiendos somnos destinata est, per suas etiam fenestras accipiat. In eo loco mulier jam alto sole, & sumpto de more juscubo, decumbebat, iterato sopore adipem suum multa charitate fovens: cum rusticus, cui litteræ ad illam perferendæ traditæ erant, adfuit, janitori domus eos codicillos ostendens, rogansque, ex Domini sui præcepto, ut ipse qui tulerat, dominæ daret. Expectare per duas circiter horas jussus, donec illa sponte evigilans ancillarum unam vocaret (nam dormientem excitare nemo audebat) tandem ex domine licentia conscendit cum servulo. Superatis gradibus, ut primum aulaa conspexit in ampliori cubiculo quâ necessarius ad interiora transitus erat, dubitavit rusticus an ultrâ procederet: sed qui eum comitabatur hortatus est, timorem deponeret; ad humanissimam dominam iri; nec aliquid in ea domo esse quod timeri mereretur. Certiori ergo vestigio, stupens licet, incedebat rusticus: sed ut auratum conclave, in quo recumbebat mulier, ingressus est, nihil nisi divinum cogitans, illicò sacellum putavit, & in genua provolutus, grandioribus oculis, incertisque quid magis, quid prius mirarentur, omnia lustrans, Deum orabat. Verum cito dominæ risu, servique, momentis cubiculum illud esse, non templum, à pietate revocatus est, suosque codicillos protendenti manum mulieri, ut imperatum fuerat, dedit.

Dum legit illa, vir agrestis ex stupore ad vo-

luptatem sensim transferat, & objectis familiarius fruebatur, interdumque inurbanè reflexiscervicibus respiciebat quæ à tergo posita erant, ne aliquid prætermitteret, non ausus omninò averti à muliere, cujus expectabat imperium. Perlectis codicillis non prius hominem dimisit, quàm ab eo per jocum quæsiuisset, aliquid ne simile haberet rus suum, & quod in mentem venerat, cum primum tanto auri fulgore percussus est? Ecclesiam credidi, Domini inquit ille; te autem quandam effigiem quæ religionis ergo in isto penetrati, inter tot opes, & holoserica, locata erat, ut ab intrantibus venerationem acciperet; sed excussus error, statim ut ex risu motuque corporis, quo nostræ carent imagines, cognovi te vivere. Potuitne illa sine pudore audire à rustico, quanto excessu ornaretur domus, quæ Deo digna habebatur, & crassissimæ simplicitati tam alias cogitationes infuderat?

Grave licet aurum, ad summostamen parietes pervenit, ligna celat, & novo vanitatis genere metalla matronis quæsitæ sunt, ut superbè jaceant. O sæculum in illis ædibus aureum verè; sed & ferreum, ubicunque egenus patitur, vidua luget, pupilli dira fame enecti desperant, ut radios ex illorum squalore sibi superbia comparet; & tot intælicissimi, tanquam ad fodinas damnati, tantas opes tantis laboribus eruunt, ut divitum laquearia, non in cœli modum sparsis hinc inde syderibus, sed æquali per omnia claritate splendeant; & mulier, *amicta sole*, sic enim & aurum vocatur, dici possit duxisse suam noctem!

Quàm

Quàm probrosum Regno, aliquid exteris posse ostendi augustius in privata domo, quàm quod in Regia conspexerint; & ita civem insolescere ut supra principem suum, in aurata sede fulgeat! Quid interest, Thronus, an thalamus vocetur? Majestas est. Tolle nomen cui ex pudore parcitur (neque etiam usurpari sineret potestas) quot matronæ auro circumseptæ micant, tot reginæ volunt videri. Sed prohi pudor! Aliquas inveniri quæ officinas adhuc suas spirant, adeoque nihil ingenuum habent, ut si ad aulam accedant, in alterum orbem eas venisse existimes: Multum enim distat à maritorum fortunis, subtilitas aulica.

Non benè auro velatur natalium labe, ista se magis luce prodit, & inter tot ingentia, parvitatem suam turpius reteggit stirps ignobilis, uti felis ille Aegyptiorum, qui pro Deo stolidissimè habitus, deformior in suo cultu videbatur, quàm cum absque ornamentis totum se, totum selem ostenderat.

Adeo omnem modum excessit privatorum luxus, ut benè sit templis, si altaria divitum fumaria aequent; si vasa quibus propinatur Christi sanguis, ad illorum pretium accedant, quæ sibi in contumeliam paravit istarum pecuniosarum vanitas; ut non sine fastu egerant quod natura verecundè emittere, non docuit tantum, sed imperavit. Non satis est dapes argento excipi, excipiat & stercus: Sordidiora quæque honorem suum habeant, & quàm reverenter præstari debeant officia, ancillarum nares dives foetor admont. Quan-

tis opibus puras collum, brachia, articulos onerabit illa mulier, cui argentæ latrinæ subjiuntur, & matulæ serviunt quarum pretio plures captivi redimi facillime possent, levareque ingens egenorum turba, si quod excrementis, membris domini concederet mulier Christiana, & pauper in quo Deus ipse toties egere se dicit, suâ dignior urinâ haberetur.

Vis audire privati hujus fastus immane auctum? referam. Pretiosissimas gemmas mercator quidam venales habebat, quarum fama mulierum verbosa admiratione citò pervenit ad Reginam! ingentiores, nitidioresq; nemo unquam viderat. Cui rectius usui inservirent insolens ostendebat cum magnitudo, tum decor: coronam postulabant. Cum ad Reginæ conspectum vocatus mercator eas ex pyxide eduxisset, interrogatus quid venderet, ea dixit quæ Reginam frigidissimam efficerent. Pretio contentæ satis fuit, exquisitissimum illud naturæ opus spectare, mirari. Tanto enim auro, inquebat, invidiosas gemmas emere non placet, ex quibus deinde dicatur, me in uno torquæ provinciarum spolia complecti, ornarique civium malis. Non quodcumque pulchrum est, Reginam decet; est & Principum modestia & in laudibus habetur, sæpe nolle, quod possumus. Illud ipsum quod gemmas remiseraat Reginæ, ad illarum ampliorem famam contulit; & quod stupeas, pecuniosissimæ mulieris, verum ignobili stirpe editæ adeo vanitatem accendit, ut profuso auro emeret quod ex modestia solvere Regina timuerat. Quis non jure irascatur,

quæstoris nescio cujus uxorem eos concupivisse ornatus, & publice gestasse, quos Regia Majestas ut nimio serubuit?

Quàm superbe gemmis potita est mulier, quàm se putavit de principe sua triumphum egisse, ubi illas tumenti collo circumductas conspexit in speculo! Quam despexit modestissime Regina timidas opes, sibiq; quàm sæpe gratulata quod optanti tot nummorum nugas, facilius arca concefferat.

Numquam rubet Chamæleon, qui cæteris coloribus obnoxius est, licet purpuram illi obijcias; & mulieres aliquas inveniri magis miror, quæ hoc animali omnino mutabiliores ad sua tamen ornamenta, non erubescunt: unde ortum ducant, quis, antequam ditesceret, maritus fuerit, non meminere; ad fastum sufficit, quod aureæ sunt, & Mydæ digitos habent, ut quodcumque tetigerint flaveat. Silente mox Ctesia, sic ego.

Singularis modestiæ verbum, quod mihi à nobilissimo viro aliquando dictum est, ita hæret memoriæ ut nunquam elabatur. Dives erat, juvenis erat, conjugatus erat; sed nec opes inflaverant, nec corruerat ætas, nec illum uxor à studio pietatis averterat, quæ in ea ad illud fastigium crevit ut jure digna haberetur quam ipsi solitarii suspicerent. Nomenclatore non est opus, ut quis fuerit ille vir, noveris; cui enim alteri quàm Rentio* concessum est, tot simul bonis frui, eaque morum sanctitate breves annos duxisse, quæ omnibus nota, & maxime egenis, etiam post obitum ut

S 4

no-

D. de Renty.

notior fieret, Typographos occupavit. In ea urbis regione habitabat, ubi tum ego. Cum autem invisendi hominis gratiâ ad illius ædes me contulissem, nihil in illis vidi, quod damneret vir moderatus & sapiens: Domini tamen sui stirpe dignæ erant, & fons imagine salvatoris conspicuus, ne quid in ea domo prophanum conspiceretur, suas in subjectum alveum aquas, etiam religiose videbatur effundere. Inter multa quæ de rebus pietatis mutuo dicebantur, excidit mihi ut illud ædificium laudarem. Scis quid responderit? non semel, inquit, erubui, me ita decenter habitare; sum enim Christianus. O vocem verè dignam quam nulla deleat oblivio! ò ingentes, etiam cùm jacere voluerunt, spiritus! Quis excelsissimam abjectionem non lauder, non suspiciat, quæ splendida quæque ita calcavit, ut indignam se crederet.

Domum illam nullum aurum exornabat; non juncta ad gratissimum errorem specula, ut alia cubicula redderent, totos parietes contexerant: non chrystallo solare lumen admittebatur, ne per vitrum vilesceret: non destinata musicis erat sedes sua: non hyberna, non æstiva triclinia habebant illæ ædes: Peccatum, si quod fuit, sectus lapis, paucaque per ambitum ornamenta; & tamen à viro nobilissimo dictum est; Pudet me habere; sum enim Christianus.

Eant nunc illæ mulieres, illi viri, quibus sua domus vilis est, nisi auro fulguret; & tamen haberi Christiani volunt, cum ita habitent; haberi Fui, quasi superbia non sit sub auro de
gere

gere & jacenti in tot templis, in tot pauperibus Christo egregios adoratores suum forum reliquisse.

Sed de istis satis: si me unquam ad scribendum applicuero, quidquid tu, quidquid ego in hanc materiam diximus, prælo dabo: interest enim ut aliquis ineptissimis titulis, luxurique non ferendo liberius insultet.

AMPHITHEATRUM GALLICUM.

QUARTUM SOMNIUM.

OMnia hic mixta: vita ipsa contrariis constat: vix aliqui sincera voluptas est. Regio exercitu depulsis felicissime hostibus, qui numero & ducum suorum solertia fusi præclarissimam urbem Atrebatum, olim suam, obfidione premebant: ut infeliciam armorum pudorem, successu meliore æquior fortuna dilueret, statim ad nos pervenerat fama victoria; sed illo gaudio impermissè frui non tulit humana fors: In ei quippe dimicatione perierat egregius juvenis, nobis charissimus, de quo multum sperare æquum erat, si nobilissimæ indoli licuisset, concessio diuturnioris vitæ usu, in ea se extendere ad quæ nata videbatur: Patri senectute & plurimis dudum morbis confecto unicus erat, nec restabat languenti, lugentique aliud solatium, quo graves annos, & acerbiorum his orbitatem sublevaret. Inde nobis occasio bella devovendi, quibus tot fun-

nera maturantur; tot interdum exhauriuntur familiæ illustres, magno cum privati, tum publici boni damno, & urbibus ipsis inferitur aliquando major vastitas, quàm si maligno fydere infecta pestis domos omnes pervasisset.

Nullus in bellorum insaniam acerbior fuit Ismenâ: sed Hermias, putas autem, inquit, Ismena, si dissidentia principum studiis regna mutua pace coalescerent, protinus sanguinem sisti? Furor is est, quem publica fœdera, scriptæque in ære ad stabiliorem fidem concordia leges, compescere non possint. Fervet Gallicæ juventutis sanguis, suis concludi venis non patitur; & si a publico hoste vulnus non infat, quærantur in ipsa patria qui frigido odio, & sæpe nec læsi, manus suas cruentare non abnuant.

Hanc mihi in somnis ultima nocte insaniam adumbrabat nescio quod Amphitheatrum. Ingens erat, nullusque ad januam adhibitus cultos, qui intrantes prohiberet. Medium tenebat in altissima basi, gloriæ, ut videbatur, simulachrum, redimitum caput lauro, sed sordigâ, quam Mars æquior, & triumphalis virtus merito erubesceret. Ante statuam magna gladiatorum strages; & cui spontanei certaminis lætior successus fuerat, hoc tantum dabatur in audaciæ præmium, ut esset Idolo proximior. Incipit felicitatem stupebant alii; & dum functis tumulum negat delapsa cœlo vox, caveturque ne honestiores reliquias polluat damnatus cinis, superstitem nullus sit Deo aut sibi religiosior: Impetus manet, nec furorem istum apud in-

ingenuos, famæque avidos, cohibet sordidum funus.

Ut filuit Hermias, cæteri expectabant quis primus in ferocissimam vesaniam loqueretur: neque enim somnium indigebat interprete: sed dum sibi invicem ex nimia reverentia prolixum honorem deferunt, adolescens quidam Victor nomine, qui recens ab ejusmodi pugna venerat, postulavit ut sibi liceret, antequam damnaretur, suam causam agere. Et mox facultate impetrata, ut se brevi silentio collegit, ita exorsus est. Nemo omni ex parte innocens vivit; quilibet status suas syrtis, sua pericula habet, in quæ necesse est incurras, si ad illum accesseris; puto, ut dum omnes ex diversa vivendi ratione variè labuntur, quisque alieni casus humanior iudex fiat, neque plus justo succenseat his, qui contagione suæ fortis à recto quandoque aberrant, quòd non omninò ad virtutis normam suos mores composuere.

Quæstores qui Regiæ gazæ præficiuntur cupiditas allicit; & quanti sunt qui ex tactu non ditescant? aurum istud, quacumque fluat, canali suo ex parte adhæret, & dum ad principem per tot ministrorum manus prope rat, prolixæ viæ, ipsa sui jactura, pretium solvit.

Judices plerumque reos facit, quæ maximè in cæteris commendatur, urbanitas; quia dum placere honestioribus viris student, æquitalis sedem invadit teterrimus legum hostis favor, & calcatur jus, quod integritate muneris, & inmotâ judicium severitate servari de-

buerat. Pericula ista virtutis procul à nobis sunt, qui aliud vitæ genus instituimus; sed aliud instat, honor, & apud viros militares recepta lex, ut qui injuriam accepit, ferro vindicet. Fateor, mos is ex opinione est, nec absque furoris imagine in illum consentit obnoxia nobilitas; sed quid agat? ex propriæ stirpis genio, ipsique etiam parentum educatione acris est, neque à puero aliquid tenacius memoriz adhasit quam illud, apud nobiles nullam læsi honoris nisi turpiter patientiam dari. Cum autem inde frequenter apud nos odia exurgant, nec facile ab ipsis iudicibus solvendæ lites, (nam quis illorum properat si extarditate aliquid speratur emolumenti) quid mirum, si purgandis controversiis adhibeatur ensis, & in lenissimi tribunalis officium sæpissimè succedat ex præscripto honoris, partiumque consensu, breve certamen.

Sed vita neci obijcitur, inquires? levioris pretii res est vita, quam honor, & ubi de utriusque periculo agitur, malim ego illam in discrimine esse, quam hunc vel leviter periclitari. Quid vero interest, morbo, an ense solvari quod pugna penè non sensuro dabit, hoc à natura prolixè timuissimè interitum. Memento eadam, quem infinitis forsitan doloribus illa servaverat, si offensus patiens ad canos usque perduxissem meam ætatem. ut annos lucrer, honorem abjiciam: non tanti emo longum dedecus, nec unius certaminis fugâ claritatem illam subtrahi patiar, quam mihi majores sua audacia, suis periculis comparavere. Quod de

pu-

pug
ante
A
vetu
non
nob
quo
les
vitæ
bula
mol
cate
quo
festa
C
exa
quo
de vi
libet
hoste
ligni
co a
mod
Bub
agmi
to p
gebis
forte
bore
ditur
stinat
culun
epibu
natur

pugnæ necessitate cenſeo hoc me docuerunt
anteceſſores mei.

At in pietatem pugnat hæreditarius error?
vetuſtiſſimæ opinionis ſucceſſorem eſſe me
non abnuo, opum ſucceſſor, neque pudet à
nobiſſima propagine illud vitium traxiſſe
quod niſi habeam, deerit quoque apud æqua-
les meos nomen virtutis; timido nimiumque
vitæ ſuæ ſtudioſo quiſque inſultabit, in fa-
bulam vertar: & aut ſolus domi hærebo, quod
moleſtiſſimæ vitæ genus eſt, aut peſſimè cum
cæteris agam, illorum excepturus injurias,
quoties placebit patientiſſimum militem in-
feſtare ludibriis.

Cæterum ſtupor ille animi ad indigna haud
exardeſcentis, non famæ ſolius, ſed fortunæ
quoque certiſſima eſt jactura. Nam ſtatim ac
de vindicta nemo timet, ad offenſam ita qui-
libet pronus eſt, ut ex leviſſima cauſa pluri-
mi hoſtes emergant, tuum patrimonium aut ma-
lignis artibus, aut ſæpe etiam non obſcura vi-
co audacius petitori, quò te noverint ejus-
modi bonorum inſultationes. ferre remiſſius.
Bubonum inſtar, cæteras aves, quaſi faſto-
agmine in te inſilire ſtatim videbis, nec mul-
to poſt, inſollicitiſſimum nimæ patientiæ lu-
gebis ſpectaculum, pennis deſtitutus lugebis
ſortem. Ut in ſorum cuſtodiam quædam ar-
bores ſpinas generant, quibus rapax manus le-
ditur, quæ ad decerpandos non ſapienter fe-
ſtinat, & coloribus intenta non advertit peri-
culum ſuum; ita generoſa Nobilitas, tuendis
epibus, ſapienter enſem adhibet, ideoque mi-
natur, & ferit, quia mollem inſectatur malè
li-

litigantium cupiditas, & arma melius in auxilium veniunt quàm jus ipsum, quod exhaustis solummodò subsidium præstat, & nimio emendum est.

Vultis ultrà ostendam quantum fortunæ noceat nimia illa nobilium in perferendis injuriis bonitas? Citò tota regione spargitur, & ut primum ad aulam pervenit ignavæ patientiæ fama, in proverbium ita cedis, ut te cavillari non magis sit jocus, quàm honos, dum quisque stolidam virtutem damnando, qua notus es, suos profitetur animos, eoq; tibi fit frequentibus facetiis acerbior, quò plus metuit tecum censeri si cachinno abstineat. Quomodo deinde promoveat suam fortunam ille vir, cujus circa majestatem tot repetitis salibus, fama proscripta est? ipso principe judice dignus putatur qui rus suum colat; qui longè à publicis armis securitati suæ vacet; cùm ad fulciendum generis sui decus, amovendamque contumeliam, privata non sumpserit. Nam licet Principes edicto cavere videantur, ne singulari certamine nobilitas pereat, quæ ad justiora pericula, in patriæ usus servanda est: ipsi tamen, risu, contemptuque hominum illorum qui ex majestatis reverentia stringere ense non sunt ausi, rescindunt quodcumque statuere; nec illud creditur seriò prohibuisse Rex, quod aut silentio præterit, aut etiam præconiis ornat, quoties de aliquo refertur qui prior duellum obtulit hosti, vel accepti provocatus.

Verum si & de crimine agitur, quàm leve sit, ipsa principum humanitas in concedendis

gra-

gratiis non obscure insinuat. In pugnam descendat aliquis, conficiat hostem; de indulgentia certus aliquantulum latitat, quasi potestatem metueret tam facile placandam, quàm accensa est; reum omnes laudant, tegunt, nullus iudex inquit.

Præterea vix aliquem ex viris nobilibus pium invenies, qui vocatus ad certamen hæreat, & de culpa deliberet. Ab ipso altari ad ensen properare, adeò novum non est, ut plerumque vel casu, vel etiam gloriâ, in pugne scilicet celebriorem famam, dies illi eligantur qui pietati sacri sunt. Credam ego inter atrociora scelera, ut vos Theologi jactatis, rectè censeri culpam illam, quam tot viri in templis frequentes, numinique addictissimi ineluctabilem prædicant, cujusque toties sponte rei sunt, quoties honor cum lege divina de auctoritate litigat, cogitque generosos, ne abjectè pii habeantur, suisque indigni natalibus, ipsam abdicare innocentiam? Nuper cum ad Christi morientis anniversarium diem tota Ecclesia gerneret quidam Nobilis flexis genibus, pectore in humum demisso, nec sine gemitu, volvebat apud se domini sui mortem; non plus Iudæis quàm sibi indignatus, quòd toties antea vitæ erratis, hos cruciatus, hæc vulnera, Christo jam in cœlis regnante, redintegrasset; cum subitò ignoti vultus nescio quis, pallio tractum submissè monuit, extrà urbis muros expectari ab alio, qui petrus injuria postulabat de utriusque animis, & fortunæ feclicitate ense decernere. Non excusavit Numini vir devotus, quòd ad eadem festinaret.

illi-

Illicò gemitus sedavit, quos divino funeri dederat; & ne videretur coactus ire ad certamen, ori prælium citò annuenti modicum etiam risum addidit, ut scias quàm libenter cùm jubet honor, & fama vel leviter nutat, sacra res deferitur.

Quod optimi quique inter nos agunt, hoc ego non faciam, & invitante amicum ut suo periculo miscear, turpiter deferam scrupulosa pietate? Tanto nobilium consensu mos hic firmatus est, ut pondere legem ipsam non æquaverit modò, sed vicerit, & palàm culpæ audeat nemo, nisi qui se ignobilem profitetur aut in eum ordinem adscitus est, cui non licet à litteratorum sensu discedere, neque honoris subire pericula unde apud nos fama fit.

O quàm frustra, quàm indignè nobiles erimus, si quoties eximendus erit ensis, forenses viros, doctores, & maximè solitarios qui generis claritudini non volitantùm, sed professi quoque obscuritate renunciant, vocamus in consilium. Quàm ludicra res, ad Theologorum placita formatus miles, qui priusquam manum ensi admoveat, trahit moras cum libris, ut honoris præcepta, iræque ipsius & vindictæ regulas ab illis percipiat.

Quid de exercitu speraverit Rex, si iis qui pugnaturi sunt obtunditur animus nimia patientia? si ferocitatem dediscere cogant edita principum eos omnes qui nisi succensi, & acres, nihil fortiter agunt quod hosti noceat, neque minùs alienis vulneribus quàm suis parcere videntur, ubi collisæ acies viros petunt, à quibus absint noxiosissimi tunc affectus, humanitas, & timor? Duel-

Duellum istud quod tantoperè conviti-
mini, publici certaminis quasi rudimentum
est, quo strictos ensos ita videre, ita non timere
assuescimus, ut ad hostiles copias stemus im-
pavidi, tunc cum fulgentibus signis tubisque
toto aëre præluentibus nunciatur caden-
dum, aut vincendum. Nam quod armorum
magistri in suis domibus tirones formant qui-
busdam præliorum simulachris, ad audaciam
parum est: cum illic enses innoxii ictum in-
ferant, non vulnus, & nisi germanis periculis
ad germana pericula non instituantur juve-
nes, morsque sæpè videnda sit, ut temnere
eam discas.

Ut hæc dixit adolescens, in varios affectus
abierunt qui aderant viri. A quibusdam lau-
dabatur juvenis, quod audacter, quod non
malè haud ferendi furoris patrocinium su-
sciperet; addebantque nobilissimi ingenii
notas eo sermone deprehendi, ut sæpe ab noxiis
stirpibus quæ profusissimæ surgunt, agnoscitur
teræ genius, in usus humanos facillimè ver-
tendæ, si meliora semina accipiat.

Subridebant alii, quod timidam doctorum
piorumque hominum prudentiam facetiis tra-
duxisset, & in rationum locum, quibus sua
causa destituta erat, substituisset argutias. Ars
certe (ubi æquum deficit) auxiliari, & sæpè ipsa
ratione foelicior; nam ut jucundè ad animum
pervenit, mulcent, neque sinunt illam vo-
luptatem facile damnari quæ improbè placuit.

Cum aliquandiu nos ita tenuisset de illo
discursu iudicium, ut tamen adstantium nul-
lus properaret refellere, indeque juvenis con-
fi-

fidentior videretur, tanquam suæ causæ actione eruditissimos viros in eas angustias compulisset, ut validis rationibus destituti, quibus monomachia damnaveretur, mutos agerent; tandem sic ad illum Ismenas.

Meliùs, ô adolescens! fassus es ex furore esse ea nobilium certamina, quàm postea hanc infantiæ labem ab ejusmodi pugnis, non sâ castigato sermone, removere studuisti. Portentis illis persimilis videtur oratio tua, quibus sub capite humano ferina membra sunt: nam quod rationis primum habere visa est, haud servavit in progressu, turpiterque descivit à se ipsa. Si te concedente, genus quoddam amentiae æquum est credere calorem illum, quo viri nobiles in vetitas dimicationes tam acerbè incitantur, certè tu rabiosi moris patronus; & quis te sapientem dicat, qui amentes non excusas modò, aut tueris, sed etiam à te iustissimè damnatos, quasi jam optimæ sententiæ poeniteret, cumulatis præconiis exornas?

Ais, ex nobilitatis genio furorem illum procreari: immò mancipiorum est, ita imperante more, in mutuas cædes ferri, & infando periculo sibi nomen quærere. In pulcherrimos impetus cum ab hoste pulsatur foelicitas publica, & in Regum tutelam instituta est nobilitas: putas ergò illa inspirante fieri, quod fini illius tantoperè adversatur, ut ex duello, media in pace, plus præsidiorum amittant regna ac principes, quàm vel caderent manu hostili, si mixta Imperiis Imperia, ingentium perniciem totis viribus agerent?

Nam quòd cæso exercitu, nobilium. qui in
co

co co
quã
inde
gat i
strag
horro
simu
gemi
plure
mos
oster
gnis,
hibe

V
tuta
hoco
à tri
gent
ut tr
sed p
juria
fima
bilib

F
litas
bus i
mus
tur,
austa
dor i
tium
ac pu
V
diri

eo cecidere, interitus latiori fama spargitur, quàm eorum quos privata arma conficiunt, inde provenit, quòd multa funera, si contingat in eandem horam cadere, totamque unus stragem locus accipit, animos nostros ampliori horrore ferit collectos cruor, totque stirpium simul ad suorum casus lugentium acerbissimi gemitus, non quod major sit jactura: cum utiq; plures diversis in locis perimat iniquissimos, & quam una dies inter militares copias ostendit, paucissimi anni, non collatis certè signis, verùm damnabili impetu, sevitiam exhibeant.

Vides ut monomachiae & nobilitatis instituta, ac leges omninò non convenient? ad hoc enim, ut explicatiùs loquar, eximuntur à tributis aliqui, suisque titulis fulgent, ut ingentiores animos alant in patriae laborantis, ut tu etiam dixisti, necessarium subsidium: sed patrie negat mos perditus, quos ex levi injuria neci objicit, ac publicas vires sub ineptissima honoris imagine conterit, tot sublati nobilibus.

Fovet tamen hanc pestem infatuata nobilitas, ut vix absque ea conspici ferat, arboribus illis non absumilis, quæ ut adhærentem muscum nutriant, proprio succo exhauriuntur, & noxia charitate perdunt ramorum venustatem. Neque enim nobilitatis pars est ardor iste quo fertur in vetita certamina, sed vitium superveniens, quod si tollas, validior erit, ac pulchrior.

Verùm, ais, à puero in hanc opinionem erudi viros nobiles, nec honeste deponendum quod

quod traditâ veluti lege accipere à parentibus? Dictu quoque, ô adulescens, servandos esse morbos in majorum reverentiam, si, ut plerumque fit, hereditariâ tabe in posteros fluant, nec licere advocare medicos, ut inditam stirpi valetudinem curent: Eadem enim est ratio, & sapienter non dixeris, plus animi vitium, quàm corporis imbecillitatem ex successione debere æstimari. Esto, hanc te avus, te pater infaniam docuerit: dediscere errorem, pulchrum est: nec credo te in Symmachi sententiam iturum, qui Romam fieri Christianam idèò dolebat, quòd cultum alterum per tot annos religiosè tenuerat, ac inanissima numina olim venerati essent qui illam condiderant.

Ingens plane tibi gloria, si te ab illo furore absolveris, quo tui majores laboraverunt: si melioribus consiliis incumbas, nec indignam nobilitate existimes illam animi fortitudinem quæ in temnendis injuriis emicat: tela non sentit: suos denique hostes macerat, dum contemptu, aut ipsâ inimici conatus dissimulantia illis adimit, quæ maximè quærebatur, nocendi voluptatem. Eâ arte ita jam plurimi duellum vitant, ut non sine ultione patientes sint: nam quod ex animi præstantia vulnus non admisere, procul dubio hostis accipit, & injaculantem, si durum quid nec penetrabile nacta est, sagitta retorquetur.

Temnebat hæc omnia juvenis, & motu capitis indicabat se in proposito mansurum, nisi validioribus argumentis moveretur. Ad quem ita Ismenas: Te igitur mea philosophia

haud

haud
Cum
naqu
ut pro
tienti
stant
Aliud
quod
pe in
cipi a
ostens
tamen

De
sophis
luceat
eam d
rum v
decept
nisi bo
que m
bus ex

Te
qui ing
suere
nihil f
benefic
injuria
constat
qui spl
ficiunt
mas? f
que ex
mendat

A ma

haud flectit, ô adolescens? discedes obstinatus?
 Cùm ille simpliciter diceret, se de fama fortunaque præcipuè sollicitum, nec posse adduci ut probrosam noxiamq; suis facultatibus patientiam coleret; novis viribus Ismenas reluctantem adolescentis animum ita adortus est. Aliud omninò in te adverto, ô juvenis, quàm quod uno consensu sapientes tradidere, nempe in ignota neminem ferri, neq; priùs concipi amorem, quàm concipiendum aliqua lux ostenderit: Ecce, famam sectaris, ardes, cùm tamen ignores quid fama sit.

De illa puto te loqui, quæ claritas à philosophis dicta est, & id efficit, ut syderis instar luceat, quisquis illam est adeptus: audi quid eam definiant. Claritas est, inquiunt, bonorum virorum amica, & favens opinio. O te deceptum qui optimam famam quam dare, nisi boni viri, nequeunt, à fatuis corruptisque morum, & opinionis pravitate hominibus expectas!

Te ne ex duello æstimant qui verè sapiunt? qui ire, ceterisque cupiditatibus modum poluere, qui consulto numine agunt omnia, nihil furore aut impetu? qui in suos concives benefici parati sunt ferre potius, quàm inferre injurias? Hos si habes laudatores, tua tibi constat claritas: istorum enim est dare radios, qui splendidum hominem spectabilemque efficiunt. Atenebricosis dari tibi lumen autumas? falleris: suâ tē nocte vestiunt quicumque ex cæca audacia, & iniquo certamine commendant.

A malis laudati, probrum existimavere vereres;

teres : stat adhuc Platonis epitaphium , quò prohibetur ejusmodi de illo panegyricus ; ne si contigat à pravis optimum virum celebrari, fama ipsius contaminato præconio laboret. Et credis perditissimorum hominum suffragio posse te in egregium nomen assurgere, cùm extolli ab illis, etiam dum præstantissimas virtutes commemorant , propemodum sit meriti ipsius contumelia ?

Sed quid , oro , tantopere in iis prædicant quos singulari certamine cotiisse referunt ? fortitudinem, puto, animos, solertiam ? ne te nomina decipiant : nulla extrà bonum virtus est : ferocitatem voca, furorem , ut & casum, quidquid in vetito certamine roboris aut foelicitatis adverteris.

Cæterùm hos animi motus, successusq; ipsos comitatur notissima infamia : Ecclesiasticis fulminibus subjacere : inter fideles ad sacra haud admitti, tanquam mutatâ religione Christum abjeceris, nec te Christus jam agnoscat. Quamdiù nefario crimine teneris ; stas procul à templis , aut si in illa pedem inferre cruentus audeas, ipsa tibi pietas, nova culpa fit, quam & abluì necesse est, quod religiosum locum, inconcessum tibi , invisa præsentia, ac profano cultu violaris.

Sed quid , si contingat te in illo certamine mori ? Jacebit insepultum cadaver , donec iudices pronuntient quàm sordidè tegi debeat : nam quæ vivo gladiatori templa jure ocluduntur , neque patent execrandis cineribus. Inter sacerdotum pro cæteris functis orantium quotidianas preces peribit tui memoria : neque

que
est
fui
V
me
cam
Q
cre
tas,
tia ?
tùm
tare
tuna
aliàs
in d
fatis
Q
cong
state
Reg
rent
inop
tibus
etare
Se
apud
omn
legu
ac fo
subd
judic
cuti
quod
i fas

que amicorum ullus, si sapit & Catholicus est, te gratum Deo, te salutem consequutum fuisse cogitabit in mœroris solatium.

Vis & de fortuna agam, cui tantopere times? quod in mentem venerit, breviter dicam.

Quantos vidisti qui duello in majores opes creverint quam quas dederat paterna hæreditas, aut denique collegerat familiaris diligentia? immo, da qui perempto hoste non multum ex suis facultatibus amiserit, dum mutare sedes, & timidè errare cogitur, donec fortunæ incommodo (negotiorum scilicet quæ aliàs graviter urgent, desertione; dissipatisque in deprecatores, aut in judices ipsos pecuniis) satis sit à crimine tutus.

Quid memorem in fiscum principis toties congestas nobilium opes, qui vetante potestate pugnam inierant, ne quid magis suo Regi, quam opinioni, ac famæ detulisse viderentur? gemunt adhuc variis in locis sub hac inopia familiæ illustres, quotidianis calamitatibus edoctæ, quid æstimare debeant, quid jactare parentum væsaniam.

Sed si patiens ero, ais, si ense (ut moris est apud nos) non amoveo injurias, aut fabula omnibus ero, aut præda. Indecorum ducis te legum, te tribunalium autoritate honorem ac fortunas tueri? Ipse Rex quoties lædi se à subditis arbitratur, leges invocat: jus suum à judicibus, suprà quos tantopere eminet discutit vult, ac statui, ut non erubescat privatus quod nullo pudore patitur quem supra leges ipsas suum fastigium erexit.

Præ-

Præterea multi sunt nobilium, qui se sacris mancipavere; multi qui studiis forensibus nati, inter magistratus recepti sunt. An hos omnes dices patere injuriis, quod solis legibus teguntur; quod mollius consilium sequuti, ubi urget contumelia, aut facultatibus hostilis sævitia imminet, ferro abstinet? Immo securè agunt, ut & civium cæteri, qui non ense sed fascibus tutantur suas opes. Forum habes ad quod honestè confugas: quidquid subsidio indiget, hoc protectore servatur, honos, quies, fortunæ.

At tardè finiuntur lites? In commune malum inveheris: fer, quod & cæteri: onus leve est quod omnium humeris incumbit: quod gloriæ, quod securitatis, quod opum habiturus es, eme patientia.

Non ultra Ismenas nam & audiri Hermiam volebat, qui suo somnio totam hanc nobilium insaniam adumbrarat. Cum ergo in illum humaniter, addito silentio, & manus osculatione aliquantulum respexisset, non ægrè obtinuit ut ita loqueretur.

Monomachiam dixisti, ô adolescens, haud grave crimen esse, indeque optimè concludi, quod principes facillime placantur, cum in ipsorum edicta eo modo peccatum est. Ut sint indulgentissimi, quid hoc ad atrocitatem sceleris? An parricidium inter leves culpas computabis, si Rex summa potestate usus, & misereri facilis, illud debitis suppliciis exemerit? Ex indulgentia principum si crimina æstimas, omnia penè absolves. Incestu suos populares inquinari non tantum patientissimè

tulit

tulit
pui
fuan
imn
Prim
ciam
Agu
me
cet g
rriu

Q
qui
Hier
scor
pub
tino
te,
pitu
rum
Con
sua
pecc
ceba
infan
dem
sape
fed e
E
tuan
Pon
anar
gnæ
tores
rit. J

tulit Regum aliquis ; sed & omnibus ut impune esset ea macula in naturam insultare , suam ipse sororem duxit. An propterea non immanes nuptiæ , quod eam licentiam fecerat Princeps , & in maiorem subditorum audaciam primus quoque pudorem abdicarat ? Agunt , quod volunt , Reges , sed constantissime sua manet singulis sceleribus enormitas , licet grassari sinantur , quiete agant , delegibus triumphent.

Quia juvenis es , neque tuum sanctos Patres , qui nobis familiares sunt , pervolvere , apud Hieronymum hæc verba non legeris. Inter scorta quoq; in fornicibus , & pueri steterunt , publicæ libidini expositi ; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante , & infidelitas universarum gentium , & turpitudine deleta est. Peto , adolescens , an ex priorum Principum indulgentia scelus istud quod Constantinus severissima lege sustulit , aliquid suæ atrocitatis amiserat ? An minori dedecore peccarent qui nullo terrore , nullis poenis coercerentur , ne perversæ sexus virilis in seipso infandam voluptatem quæreretur ? Omnium eadem est criminum ratio , non ex multa quæ sæpè carent , aut Regum facilitate ac favore ; sed ex ipsa sui natura pensanda sunt.

Ex suppliciis tamen , principum ira si vis tuam nosse Monomachiam , memineris quod Pontifices maximi illam damnare quoties anathemate percussa est. Tanta censetur pugnae singularis immanitas , ut ad ipsos spectatores Ecclesia meritum supplicium extendere. Satis ad fulmina , vidisse illam infamiam ,

T

quam

quam animis, odio, manu exercent scelera-
tissimi lanistæ : quid certamen ipsum, si da-
mnatio est, si sacramentorum oratio adfu-
se certamini ?

Verùm de indulgentia Principis ne tibi jam
tantum gratulare. Nuperrimè lex in dimi-
cantes lata est, quam qui solverit, stirpis la-
bem, jacturam honorum, & si capi potest,
ipsum funus non effugiet; ad hæc enim se Rex
sacramento adegit. Unum restat ad utilissimi
edicti complementum, ut delatoribus pecu-
nia, multa iudicibus decernatur, qui in illud
crimen vel officiosè, vel languidè inquirent.
Promptissimos ad vindictam habebimus, si
ex gratiâ, quâ sæpius peccant, periclitetur di-
gnitas, & folio suo deductus aliquis, cæteros
admoneat, non plus servaturos esse suû decus,
quàm curabunt in ejusmodi gladiatores, ex
Principis jussu, & sui muneris conscientia, ul-
tione observari.

Addebas, maximè pios ex vobis nunquam
si vocentur, certamen detrectare. Pios dicis
quibus ante ipsa altaria propositum manet ca-
agendi quæ divinâ lege sub tantis commina-
t onibus, prohibita sunt ? Pium vocas furio-
sum illum, qui fletus, quos, ut ais, divino fu-
neri dabat, tam cito abstersit, ut sanguinem
funderet ? Cum demissus videbatur chri-
stianè orare, ut profusis lachrymis gratiam
promereri, comœdum agebat, illudebat alta-
ribus.

Numini addictos ne dixeris, qui ab lege di-
vina abrasere de non perpetrando homicidio
mandatum, & ad cædem expediti, omni loco,
om-

omnibus horis parati sunt proferre quid in animo habeant. In intimo pectore perpetuò occulunt quod eruat occasio; neque tunc propriè sunt sceleratici cum vocantur ad pugnam, sed apparent quod semper fuere; prodit enim tum nequitia, non concipitur. In ea tamen mentis dispositione, tanquam Deo essent acceptissimi, sacris nostris utuntur, non inani tantummodo; sed noxia quoque religione, quòd scilicet eruenti ad illa accesserint: ipsa se pœnitentia inquinant, damnantque miseri, quippè sincera haud est, & cum more Christiano Dominum suum accipere, horret Christus, æternumque duraturis ignibus destinat hospites suos. Ea est plane nobilium Religio quos dicebas & promptos esse ad singulare certamen quoties postulatur, & pice. Nisi candidius, ac posthabita fama quæ ex ejusmodi præliis apud fatuos emergit, Deum collant, nulla salus speranda est.

Quid, oro, agent isti, cum in mortis angustias improvise ictu devenerint? Honorem, famam, ut quædam sæculi idola dum adhuc vigerent coluere: ecce quid minatur Deus, en verba indignantis furentisque; ubi sunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant; tunc cum fusi sanguinis, ac quæsi toties periculi pœnas reposco, implo-rate famæ tutelam, cui & aliquando homines immolavistis, & si quid adversus me valet, honorem invoke. Rumori vixistis, non mihi; sic jam ille destituit suos cultores? videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.

Sed dum his immoror, concionatorem agere me non sentio; decentius, utiliusque, cum plures nobilium aderunt, hæc in templo, si volet, Firmianus dixerit.

Ad te revertor, adolescens; justæ militiæ rudimentum Monomachiam vocavisti: Non istud Romani censuere: nonquam enim apud illos in armorum documentum hæc carnificina probata est. Ad pugnam ne rudes accederent milites, longo ante tyrocinio exercebantur ad palum. Nunc tanquam caput peterent, nunc crura, nunc poplites, adumbratum hostem ea solertia ferire unicuique studium erat, ut nulla pars, quam tactam vellent militum animos ictusque frustraretur.

Scopas (ut ex Vegetio accepimus) hoc est fruticum vel straminum fascies, pro signo funditores ac sagittarii ponebant, ut sagittis aut faxis ex arcu vel funda destinatis, sexcentis pedibus remoti, signum illud attingerent; certi haud deterius jacula, & lapides in hostem missuros, quoties vero certamine liceret experiri dextræ fidem.

Ut versatos equites Roma haberet, ligneos quoque equos in adolescentum tyrocinium, hyeme sub tecto, æstate mediis in campis ponebat, quos inermes dum consuetudine proficerent, deinde armati cogeantur adscendere; tantaque hujus exercitationis cura erat, ut non solum à dextris; sed etiam à laevis partibus, & insilire, & desilire condiscerent; evaginatos quandoque gladios tenentes, vel contritos, ut quod continua meditatione extrâ bellum omne fecerant, id tanquam ludo alacres in

in præliis agerent. Tu sanguinem humanum ipsa in pace fundi vis, ut crudelitatis opus sit illud nobilium ingenium quod in bello requiritur? neq; putas satis animorum habituros, qui extra discrimen armorum disciplinam didicere! Militaturis nobilissimum ignem sufficiunt tympana, tubæ, arma ipsa, equorum hinnitus, sociorum qui jam hæc videre, alacritas, generoso clamore hostes laceßens, ac victoriam appellans.

His exemplis, inquit adolescens, his rationibus dedo me; sed si quis mihi insultabit, si ferrum non ex condicto sed ex casu aut furore in me stringet, nihil agam, cædi me patiar? ut ictus devites, da & tu quoque, si lubet, inquit Ismenas; non enim eo usque imperatur patientia, ut perire præceptum sit. Ita omnes senserunt, & juveni, si peteretur, pugnæ potestatem fecere.

C H I M Æ R A

Q U I N T U M S O M N I U M.

HAud equidem miror hodie me à somno surrexisse fatigatum (referebat Hermias) longum iter egi dormiens; nam quanto terrarum interjectu distat à Galliis Asia minor? & tamen ab illa Regione recens sum, necdum benè recepi vires meas, ex quo suscitatus patrios focos reviso.

Interrogatus deinde quid in ea peregrinatione vidisset quod referri mereretur: nihil, inquit, mihi mirabilius visum monte illo cujus multiplices incolas sub monstri specie pugnantes naturas uno in corpore admittentis, olim ludentes poëtæ figuraverunt. Non altitudine-

tantum; sua sed & rerum varietate præcipuus est inter cæteros iste mons; nam & lætissima pascua habet, & conceptis ignibus feruet intus, ut stupendum planè sit sub amœno & viridi tantum calorem delitescere. Haud longè à monte hoc semotus, philosophabar, miratus non semel flammeum verticem & inter pereuntes incendii minas armenta securè pascencia, cum ex cacumine montis repente ad me delatus est rugitus leonum; nec multò pòst, geminato horrore, sibilus quoque serpentium à radicibus. Ex his intellexi quidem Chimæram, ubi Leones sub ipso penè incendio altiora tenent, medium capræ, imum angues, non malè hoc versu designari,

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Sed & timui ne me nimis de Poëtarum ingenio sollicitum mora perderet, & una mihi securitas visa est si fugam capesserem. Ita elabenti, paventique non sufficiebat præceps cursus, dumq; exhausto spiritu, sæpius cogor gradum sistere, bestiarum imagine plenus, tanquam suo jam impetu mea vestigia premerent ipse pavor somnum excussit.

Unde autem mihi hæc Chimærae repræsentatio, vix possim coniecere, nisi tu forsitan causalis, ô Firmiane, cur ista somniarim. Nam si meministi, pridie dicebas aliquorum hominum vitam contrariis coalescere; in illa enim plura inveniri quæ ita inter se discreparent, ut non magis monstruosum sit in unum corpus convenire diversas animalium species, quam in uno vivendi instituto sacros mores cum prophanis temperari.

Ista

Ista dixisse satis fuit, ut ceteri Chimæram hanc morum exagitarent, & quia dicebar pri-
diano discursu dormienti Hermiæ imaginem
illam excitavisse, ex qua deducenda erat dis-
putatio, ita primus in id argumentum loquu-
tus sum.

Synagogam & Ecclesiam necti non posse, ma-
gnâ prorsus veritatis fiduciâ, ipsi Petro Paulus
ostendit, cum de circumcidendis Gentilibus
ageretur qui baptismum susciperent. Satis
enim oneris Christiano fore, si mansuetis hu-
meris ferret jugum Domini sui, nec æquum
videri etiam in fundendo sanguine, extra mar-
tyrium laborare patientiam : sub eo pondere
per multa sæcula suspiravisse majores: nec me-
lius insinuari populis, adventasse tempus gra-
tiæ, quàm si ille mos tolleretur, cujus etiam
causâ, iniuriôsa gentilitas quoscumque Cir-
cumcisio cute minuerat, vocabat recutitos.

Christianum Iudaïsantem, Chimæram putavit
prudenter Apostolus; neque tulit mon-
strum illud in Ecclesiam admitti, ne in uno
cultu viderentur convenire contraria. Vacuos
sed spei nostræ benè ominantes arborum flo-
res, excludit posterior fructus : delet solutio
cautionem; optima quidem suis temporibus
Synagoga, verùm prodesse desit ubi Ecclesia
nata est, & cum vetustate promissionum stare
non poterat novitas Evangelii. Ista ne socia-
rentur tanta cura providerunt Patres ut sabba-
thum servilibus destinarent, quieti diem il-
lum quem dominicum dixere, ne simul vaca-
rent Christianus & Iudæus, & ex communi otio
crederetur in eosdem ritus consentire qui in

tantis discrepabant. Quanta autem diligentia cautum est ne Judæorum Pascha cum nostro celebraretur, quantisque, non dicam studiis tantum sed & impendiis, undique convocati Astrologi modum docuere, quo nunquam claretur temporum ille concursus, illa solemnitatum inter nos, Judæosque consensus.

Major tamen fuit antiquorum Patrum zelus ne Gentilium instituta & mores in Ecclesiam reciperentur: quippe in hoc quoque negotio Chimæram timuere. Quid simplicius quam coronari oleastro, hedera, lauro, in publicæ hilaritatis significationem cum ad illam triumphi, totaque urbe structa convivia vel mœstissimos quosque cogerent?

Coronis tamen dehonestari Christianum caput existimaverunt veteres, quod ille mos ab idolis derivatus Christi servis non conveniret, cujus vertex spinis oblitus tot imitatores debet habere quot illum recipiunt & adorant. Molles illas coronas dixerunt aliqui à candidatis diaboli fuisse usurpatas, neque propterea licere Christianis in se adumbrare quod in creatoris injuriam sceleratè gestum est. Patrum sententia ethnico christianus Chimæra erat, nec ferenda Iovi nec Christo, cum in illa vivendi formula uterque luderetur.

Ad nostram tamen ætatem audacia illa quodammodo videtur pervenisse: qua ratione hoc fiat, dicam. Certè Christum occidit mundus, ipse mundum prostravit, adeò illi insensus, ut nec pro eo preces ad Patrem effunderet: aliud enim homo, aliud mundus, sive sæculum, & qui pro nobis omnibus dignatus est mori,

mori, pro sæculo nec stillam sanguinis fudit: Cùm ista constanter se oderint Christus, & mundus, quæ Chimæra, amborum cultum ita velle connectere, ut qui Christi videtur esse, videatur & sæculi?

Hoc in Iuda desertore Ambrosius horruit, in duplici enim mensâ epulabatur proditor, cùm & illi in escam Christus corpus suum sanctissimum daret, & dæmon cogitatus illos subministraret quibus anima crudelis delectatur & pascitur.

Frequenter adesse in templis; ad sacram synaxim accedere; interesse concionibus, laudabile quidem est; sed quæ morum concordia, simulambitiosè tegi, capillos tot modis laxare, coëcere, inflectere, ut inde formosior vultus virorum oculos alliciat? Ad quid enim tanta diligentia? cur laborat in vestibus, in comis, in cute, mulier, si non quærit conspici? Si pudica est, cur tam compto ornatu, tamque inquieto alios provocat ad libidinem? O Chimæram! castitatem profiteri, & agere ut ceteri deperdant: tentationibus viam aperire cùm depellimus: Christo uniri, nec averti à sæculo!

Neminem duobus dominis servire posse docet Evangelium: sed hoc ad majores; hac enim tempestate artem invenimus quâ quis Christi sectator fiat; neque mundum oderit, & in promptu festiva ratio quæ huic Chimæra suffragatur. Certè à Deo sunt ornamenta hæc, aurum, gemmæ, capilli, qualemcumque formam illis dederit vel ferrum, vel, mitiore tormento, variè distributus funis, in-

trona:

tronæ capit totâ nocte circumligans. Creatoris ergo contumelia videtur, damnare opera ipsius : & quodd Christiano crimen, modo vanitate abſtineat animus, illud geſtare, illud ostendere quod conceſſit providentia?

Verum quid Tertulliano respondeant? ſic enim & idololatria excuſabitur; quia illud omne quod inanibus Diis vel cremat, vel effundit, vel maſtat, à Deo eſt, & merum, & victimæ. Eadem ratione & circi furor, & arenæ crudelitas, & ſpectaculorum turpitudine, immunis erit crimine, quia Deus creavit equos, tigridēs, pantheras, eaque voce utitur in theatris obſcœnus homo, quam à Deo accepit.

Meritò celeberrimus author, operum Dei præpoſteram tractationem damnavit in pompicis illis, ut vocat, mulieribus, quæ ad negotium vanitatis illis rebus abuti conſueverunt, quas idcirco contulit Deus ut in abiiciendis, quoties ſuperfluæ occurrerent, chriſtiana modestia commendaretur. Creatæ ſunt ut lubenter illis careremus, & contemnendi ornamentum fieret, omni cultu apud Deum ſpecioſior auſtiorque, privatio.

Quis ferat, tot mulieres frequentiffimè ad ſynaxim admitti, ſux formæ nihilominus adeo mancipatas, ut ſi quid ad ornatum deſit, maritorum parcimonia, vel effuſe conquerantur, vel ipſo tumore elingues non prius placidæ ſiant, quàm quod ineptè petutum eſt, ad familiæ pacem maritus conceſſerit?

Pias dicunt, & tamen nulla illis imago charior ea quam vident in ſpeculo: illi operantur, illi ſupplicant, tardè ſemper Chriſtum colen-

colentes, licet in hoc quoque appareat diligentia; cum vere quidquid thuris Deo tribuunt, residuum sit suffitus illius quem sibi prius adolevere.

In sacris multæ sunt; sed & simul durissimæ cervicis, quam nemo ratione ac consilio expugnare queat; injuriarum memores. domesticis ipsis sæpius gravissimæ, ut nulla pax cum eis sit, nisi cum absunt: & necessario instauranda sint prælia mox ut à templo, ubi dulcissimas vidisti, in domum feroces rediere. Quia altaribus familiares, nec adulterii probro famam suam maculant, titulo pietatis inflatæ, jus habere ad rixas credunt: quidquid voluere, nisi ratum est, à se ipsis longo murmure sæpè & lachrymis, exigunt pœnas, si aliis nocere non datur, ne vindicta pereat.

Novam mihi hæc vitæ Chimæra (quæ etiam virorum est) cogitationem iniicit, & ni fallor probabit. Thebanorum fratrum odia adeò constanter perseverasse referunt, ut simul cremari post mortem teterrimi hostes sine rixa non potuerint. Ex amborum contactu quasi hausta antipathia ignis à se ipso dividebatur, & quæ flammæ pars cadaver unius corripuerat, ne in ipso rogo convenisse viderentur inimicissimi fratres, recebat ab altero: Non acrior certe inter hos alienatio viguit quàm quæ inter (ut Paulus loquor) veterem hominem novumque invenitur: simul enim consistere nequeunt: in mutuam cædem armati, vel vi, vel insidiis certant, nunquam fœderis aut ejusdem flammæ patientes: nam qui novum hominem adurit ignis divi-

nus, veterem fugit ut fordidam materiam ; nec ulla re magis dignoscuntur pugnaces , quam dispare incendio, Ambos tamen homines in unum quasi corpus coisse dicas , si plurimorum institutum , moresque perpendis. Iterato sapius divinorum usu sanctitatem profitentur , nec sæculi tamen ineptiis aut cupiditatibus renunciant : concionatorum æque ac mimorum auditores benevoli : sequi faciles, sive ad monasteria, sive ad publicos Ecclesie ritus, sive inviteantur ad choreas.

O portentum nostræ ætatis ! quis veterum Patrum unquam credidit tam dissimilia uniti potuisse ? O quam longè recesserunt ab illo domini consilio chimærici homines ! nolite possidere duastunicas ! obsoletam, laceram, turpem novo indumento cumulavere ; spoliari enim prohibitis non sustinent, ut optimis contegantur : & ita amant mutati ut maneat quod semper fecerant, sæcularium scilicet affectuum fidelissima mancipia, & in ipso Christi obsequio (cui se dedere) vanitatum sectatores. Hos tamen ad sacras epulas singulis aliquando hebdomadis non pauci sacerdotes admittunt , cum ista utique noverint ; ut jam plurimorum opinione arctiorem vitam non postulet mysteriorum frequentior usus, satisque sit ut quis sæpè ac laudabiliter dominicæ carni consocietur, à gravioribus culpis abstinuisse.

Non ego plura : tum Ismenas in severissima materia hac die multo me iucundior. Nostro sæculo , inquit , illud Isayæ vaticinantis videtur impleri, erunt prava indirecta
& aspera

& aspera in vias planas : plurimorum namq; Theologorum charitate provisum est, ut quid quid arduum habebat illa via quâ ad cœlum majores pervenere, ad faciliorem incesum sub nostris vestigiis complanaretur. Strictam quoque laxaverunt, ut commode posset adiri; & toto opum comitatu circumsepti divites ad felicitatem illum gradum facerent quæ prius tantummodò impedimentis carnalibus nudos, a omnium rerum inopes solebat admittere. Iam securè agamus, Cœli fores dilatatae sunt: antiquis dictum est, concendite intrare per angustam portam: nobis: nihil tale conemini: Christiani estote, neque propterea à pompis, si itas mos voluerit, à salratione, ab epulis lautioribus, à comœdis, à jugi ludo abstinete: ab his omnibus vos excipiet citrà scandalum, jam dari facilior Eucharistia.

Quia res seria agebatur, elegantem ironiam ea urbanitate interrupt Hermias, ut Ismenas ipse probaret se ad fortiora invitari. Ita est, inquit, Ismena: pastus ille cœlestis vocabatur olim cibus grandium, nunc quilibet parvulus ad arbitrium degustat: neque obest huic cum Christo familiaritati, vita vulgaris. Sed quid verè de Chimæra istâ sentias quam modo Firmianus insectatus est, libenter à te audiemus: non enim illam satis nosse videris, nisi acerbius exagritandam autumas, quàm jocis ac scommatibus.

Ergo, inquit Ismenas, ne puter in hac materia aliud à vobis sensum induisse, à risu temperabo: Licet forte rigidis sermonibus aliquid non ineptè successisset, quod me tamen cogitis præ-

prætermittere. Dum se colligit ut validius feriat, gravissima dicturum revocavit à proposito Hermias ipse, ne cæteris illam voluptatem tolleretur cujus alter desiderium fecerat: & mox iterum atque iterum rogatus, ita Ismenas orsus est.

Multum placet quod de falsis germanisque Oratoribus scripsit græcorum omnium festivissimus. Iuvenem fingit eloquentiæ cupidum, sed ignarum viæ quâ ad illam pervenitur: nam dux, sed contrariæ occurrebant, & incertus cui se committeret adolescens, hærebat in bivio flexuosa una saxosaque, nec impunè ferenda, spinis undique surgentibus. In hujus aditu senex videbatur, placido vultu, qualem Platoni fuisse referunt; intosa barba promittebatur in pectus; & his consentiens vestis, modesto nitore præferebat sapientiam.

Adolescens invitabat quidem tanta species, ut viro loqueretur: verum prohibebat reverentia; quod ut senex advertit, suaviter in illum intuens, si quod iter instituisti, ô Iuvenis, inquit, habe me pro Mercurio. Hic enim sto ut inscios viatores ego peritus viarum meo consilio dirigam. Ad quem ita adolescens: Diu est quod ad eloquentiam iter facere constituo; qua certius via eundum sit: Igitur doce, Pater, neque sine ad honesta properantem irritò labore aut periculosis erroribus implicari: Hac itur ad illam, referet senex viam digito indicans quæ saxosa asperitate totque spinis ardua erat. Hac contendit aliquando Tullius, hac Demosthenes, cæterique qui facundiæ laude apud Latinos, Græcos.

cos
qual
fien
tur
em
tales
tio
dest
infr
tene
gnu
E
viat
vir
cun
ni,
ata
de
Qu
eod
sed
ipfi
fari
nisi
fad
ad
frut
fari
cup
M
me
cul
qu
atq

cosque florere. Ut optatum finem consequaris, tibi sumendus est animus, ô adolescens! nam plurima occurrent quibus laceffatur patientia. Incedendum erit non per diem tantummodo, sed etiam cum cæteri mortales somnum petent: nec de comitum solatio multum spera: ibis sæpè òmini confortio destitutus: hæc enim via nostris temporibus infrequens est, ut tu vides, quam si constanter teneas, in ipso extremo, fatigatus, & jam dignus qui quiescas habebis eloquentiam.

Ex adversa parte via erat, trita magis nec viatoribus injucunda, in cujus initio hæserat vir quidam florenti veste conspicuus. Hic cum adolescentem vidisset colloquentem sene, primum risit, quòd ab homine cui sua ætas omnem venustatem ademerat, peteret de eloquentiâ consilium; tum sic ad juvenem. Quid cum sene isto tempus conteris? Multi eodem animo, quo tu ad illum accesserunt; sed quam pauci verbofo fidem habuerint, ex ipso viæ solitudine conice quem tibi necessariò tenendam ineptè proposuit. Nam quis, nisi mente captus, tanto labore, tantisque sudoribus velit eloquentiâ adipisci? Antequam ad illam perveneris, aderit senectus: & quis frustus, sero eloquentem esse, id est, posse bene fari, cum vicina mors adeptum te quod concupieras vocabit ad silentium?

Molliori itaque via uteris, sed & breviori, si me audias, ô adolescens! pro spinis enim flosculos habebis amœnissimos: ubique occurret quod placeat: ibis non quidem qua Cicero atque Isocrates, sed qua pergunt hodiè opti-

mæ fortis viri quidam, quibus exigua literatura, & placendi fœminis singulare propositum. Hos omnes habebis socios, qui structuram ac suavitatem verborum magis quàm rationum vim aut altos orationis sensus ponderant: & quam putas jucundum in eos incurrisse homines qui tanto successu venustis studuere?

Fictionem hanc quis non dicat veritati consonam in ea materia quam tractandam suscepimus? Quippe jam duplex esse videtur ad æternam felicitatem via: arctam & asperam ostendit Christus, quam & ipse tenuit: vestigiisque ipsius in hærentes Apostoli crediderunt nisi arduis & naturam, ubi insolescit, severe prementibus, ad cœlum perveniri non posse. Hoc uno animo censent vetustiores Theologi, nec bene dici Christianum, qui à pompis hujus sæculi non abstineat. Theatra, nimios vestimentorum cultus, capillorum in tot undas ac serpentes decidentium operosam artem condemnant: illos si consulas, dicent, viam carpe strictiorem: nam quæ latè sternitur, improvidos ducit ad certissimum interitum.

Ad hæc si trepidat animus, habet mitiores Theologos qui paventem sublevarit: ea omnia concedent quæ alii negavere, saltationes scilicet nocturnas: ludos tanquam in animi laxamentum necessarios, quibus tamen damnum frequens ac proinde moestitia comparatur: opulentiam, laxamque vestium superbiam, pretiosa monilia, graves lapillis inaureres, quotidiana convivium, tortiles comas; denique comœdiam, ne quid desit Christianæ remiss-

remissioni, possitque in colendo Deo justè conqueri natura delicatior, se vetitis nimium premi, quam facilem ad pietatis officia habes si illi hæc omnia indulseris. Doctrina hac effectum est ut Chimæram haberemus, de qua inter nos sermo; monstrum illud vitæ dico, contrariis ita compactum ut judicare nequeas utrùm magis ad Christum quam ad sæculum pertineat.

Versatili prorsus ingenio erat Alcibiades qui Athenienses delicias ad arbitrium poneret, ubi proferenda erat in graviore populo Spartanea severitas, ex locorum varietate, ut de Polypo dicunt, colorem mutans, solutus cum voluptariis, cum sobriis parcissimus. Mulierem novi ea morum industria flexilem ut cum monialibus penè sit monialis: Verum cœnobii septa egressæ illicò redit ille fastus, illa vitæ mollieties quam omnino in claustris videbatur exuisse. Vt imitatrices haberet sui instituti, hanc quoque vivendi rationem suas filias edocuit: alternis piæ sunt, alternis seculares; nam lucente sole, si dies festus agitur, verbum Dei libentissimè audiunt: nocte mimorum ineptias à se ipsis jam alienæ, cum cæteris auscultant: partitis ea prudentia officiis, ut Christus habeat quod suum est, neque mundus, quem & ipsæ religiosè colunt, suis destituatur honoribus.

Acutè Virgilius scripsit divisa fuisse tempora inter Jovem & Cæsarem, quod nocti pluvie successisset serenus dies spectaculis aptissimus. Ita agunt hodie plurimi, ut Deo suas partes concedant, sæculo suas, qualis fuit. ille

ille cui alter venustissimâ insultatione suam Chimæram exprobravit. Mane repetitis prolixâ religione precibus altaria fatigaverat, & etiam sumpserat Eucharistiam : post meridianas epulas, ludo se oblectarat cum amicis, ne inurbanus videretur : tandemque rogatus ab aliquo, in illius domum sub noctem concesserat ut Comicos actores audiret qui nuper ab Italia venerant, inter peritos suæ artis, ut dicebatur, eximios. Non tulit hanc vitæ mixturam aliquis, & ut versicolor homo quid peccaverat agnosceret : felicissimum me, ait ille, cui una dies contulit ut tertio in te sic incurrerem : nam mane te vidi cum sacram synaxim acciperes, multâ certè cum pietate : ludentem post prandium : nunc vero ut jucundè claudatur dies quem inchoaverat religio musicis ac mimis operam dantem.

Ad hæc verba excanduit vir ambiguus ; mox in ultionem injuriæ ; & opportunè advenisti, inquit, nisi enim adesses tu comœdia cujus est exhilarare animos audientium, histrione caruisses. Nec contentus hoc stimulo, addidit, indecorum prorsus esse, immeritis cavillationibus hominem peti, qui remissionis honestissimæ gratia, invitatus, nec absque suorum Theologorum consilio ad illud spectaculum accessisset : sed tumidum sibi que placentem, quòd tam bellè amovisset contumeliam, illico compressit expedita responsio : ut Eucharistia pastus, inquit alteri rectè hic adesse videreris, Lesbiam regulam consuluisi. Ne jurgarent ulterius, obstitit qui mox in theatrum profiliit primus actor, & maximè nobilis

bilis viri sic breviter dicentis authoritas : suus
cuique rei locus sit ; finite , quæso , lætari nos ;
neque enim tempus est quærendi quid rectius
Theologi sentiant : graves nobis erunt co-
mœdi si hic admittitur conscientia. Cùm ista
referret Ismenas , risu omnes soluti sunt : sta-
timque in Hermiam uno quasi consilio respi-
cientes , silentem invitabamus ut aliquid in
somnia suum diceret.

Grandis mihi Chimæra videtur , inquit ille ,
reformatio morum deterrimæ hæresi conso-
ciata. Neque putate me de Calvinianis loqui :
absit enim ut reformatores dicam qui non fi-
dem tantum sed & mores ta depravarunt , ut
sacerdotibus cælibatum ; monachis sua vo-
ta , suos cucullos ; omnibus denique pœniten-
tiam ademerint. Vt quisque liberius pecca-
ret noluerunt revelari illa voluptatum probra ,
quæ integritati Christianæ ut & Deo semper
audacius injuriosa sunt , ubi frænum verecun-
dia deest , quod compeſcat insaniam. Sustu-
lisset pudorem vitiiis , jejunia corporibus , ut
duplici pastu incitata , in libidinem acrius ex-
ardescerent , non reformatio morum est , sed
corruptela vitiorum.

Quis prostitutam rectius appellaverit Eccle-
siam quæ virgines habet Deo sacras , illasque
ad nobile consilium provocat , an disciplinam
illam salacem cujus documenta si audiantur ,
id efficient ut credat orbis Christianus , extra
conjugium non posse diu pudicitiam conser-
vari , cum tamen & ipsa tot viduas anus habe-
at , tot nobiles puellas , longo coelibatu , plus-
quam volunt totis aliquando urbibus notas ;

tot

tot denique sine uxoribus viros, quos omnes noxiis ignibus aduri necesse est, si diuturna non datur nisi in conjugio castitas, & periculoso instituto se involvunt illi omnes qui solemnivoto eam vitæ formam profitentur, quam Paulus omnibus Christianis, ne pauci in eam contenderent, ut sibi exoptavit.

Igitur de Calvinianâ insaniâ sileo: Alia est quæ etiam reformationis famâ nota perniciem suam cautiùs tegit, ut qui illâ afflatus est, omninò sit alienus ab Ecclesiâ, & tamen simul videatur Catholicæ modestiæ sectator constantissimus. In meam sententiam faciles ibitis, si quod mihi accidit, anno præterito nonis Martij, nunc referam. Heliodoro socio iter aggressus, contigit ut ab instituta via, aliud cogitans, nimiumque comitatu illius delectatus, longo errore abducerer: nec obortâ nocte jam spes erat ad illum locum perveniendi qui nocturnæ quieti destinabatur; maximè cum nulli tunc occurrerent viatores qui devios in amissum iter restituerent.

Dum incerti in eâ oculorum mentisque caligine equos incitamus jam ad omnia pavidos, & quid sperandum sit aut timendam expectamus à fortuna, murorum ambitum cernimus, inter tenebras suo se candore prodentium: nec dubitavimus præpotentis alicujus viri esse qui in suæ domus custodiam & dignitatem generis, tam cellos, decorosque construxerat.

Ad fores mox facilè devenimus ducentibus muris: & ut eas timidè pulsavit Heliodorus, statim adfuit qui stratum in ipso aditu posue-

rat;

rat; verum non aperire facilis janitor, donec sciret qui peterent admitti & certior referret ad dominum. Querenti respondit Heliodorus, duos equites esse qui aberraverant à viâ, neque possent gravis cæli injurias declinare, aut ferarum occursum sylvis vicini, nisi Christianâ charitate in eas ædes reciperentur. Ignoram vocem, eâ horâ, non tamen rigidè excepit ostiarius, ut jam de domini humanitate animum subiret opinio. Mox ab hero reversus, cum de obus famulis qui faces præferrent, januam soluit.

Nos amicos, nos affines putares, tanta fuit omnium in novos hospites gratulatio. Dum curandos eques sollicita diligentia equarius deducit ad stabulum, in triclinium intramus: nec passus nos ad se accedere dominus, alacer & toto vultu mansuetudinem præferens obviam venit cum uxore ac liberis, multum lætatus, ajebat, quod hic error tanti meriti viros ad se perduxerat, dignos omninò quos & ipse multis erroribus quæreret, si ductore destitutus, à solo casu sua esset expectanda felicitas.

Quid urbanissima humanitate dignum referrem, non inveniebat animus; ne tamen silentio beneficium exciperem, dixi breviter: amicam tempestatem eam haberi, quæ ad meliores plagas classem appellit quàm quæ ex nautarum voto petenda erat; neque nos verè deviasse, qui tot virtutibus illustrem domum, ventis jactati, pro portu haberemus. Illo postea nos ad ignem invitante quem addito pabulo grandem excitari jussierat, modico tempore inter lætissimos sermones depulsum est quidquid

quidquid injuriæ nobis frigida ac madida tempestas intulerat.

Interim dapes festinanter parabantur hospiti-
bus, nam familia jam à cœnâ surrexerat, nec expectatus aliquis solitam horam prætere-
ire coegerat sui instituti tenacissimus. Alla-
tis epulis; præcipuum condimentum fuit, pie-
tas; & mirante me virgines aliquas impe-
diri in conficiendis vestibus, dum aliæ varia
unguenta igni admovent ad ægrotantium
levamen, subridens mulier nobilis dixit; ex
quo didicisset à sanctissimis viris divites à Deo
institutos ut curatores essent pauperum, quan-
tum potuisset egisse se, non ut fuissent tantum fa-
cultatibus, sed & suo labore ac filiarum ope-
râ sublevarentur. In his tempus melius teri
quàm in comparandis illis omnibus quæ ad
cultum corporis pertinent, vel ad copiosæ su-
pellectilis inanem superbiam: neque enim
petiturum Christum an vestis aut domus ful-
serit; sed an egeni habuerint quo alerentur
& nuditatem suam contegerent?

Sed nec à labore abstinebat illa, cùm hæc
diceret; nam sericum velum quod propediem,
in solemni festo, altari inserviret, nec dùm ad
oras circumductum aurum acceperat, diligenti
pietate perficiebat.

Inter hæc puer adfuit egregio vultu, suæque
ætatis blanditiis venustissimus, à quo cum
quævissem anne Catechismum didicisset (hoc
autem petebam quòd in eâ domo nefas erat,
de sacris non loqui) statim jussit mater
amoveri filium: tempus enim quietis adesse;
eamque ætatem ita disponi ut facilius cibo
quàm

quam somno careat. Verum ille puerili vanitate incitatus, recitare coepit quod memoriâ continebat, repugnante matre sciri ab ignotis, alios sensus suæ familiæ esse quàm quos Roma profiteretur.

O Portentum reformatæ vitæ simul & hæreseos! Catechismus erat ille quem nuperri-
mè supremus Pontifex damnaverat. Recedente mox puero, petivi à matre an sciret ejusmodi doctrinam à Catholica veritate aberrare; sic enim ex cathedrâ pronuntiasse Pontificem? Quæ verò illa cathedra, inquit mulier, an lignea, an lapidea? Cujus enim naturæ sit, vix Doctores vestri explicuerint. An Papa quæ credenda sunt declarare non poterit, nisi sedeat? Plura dixit in Pontificem, neque culmen illud reverita, accusabit insecutiæ ac temeritatis quòd doctiores se perculisset illâ sententiâ, & non advocato Concilio in fidelium mentes tyrannicum dominicum usurparet.

Ab his transivimus ad alia, consultò de variis fidei rebus quærente me, ut illa ingenia, sinus illos, ubi tanta delitescabant, penetrarem profundius; Aliter quàm nos de poenitentiâ loquebatur mulier, de indulgentiis contemptim: aquam illam cui sacerdotalis benedictio superuenit, irridebat silens; ut & quosdam alios Ecclesiæ ritus, quibus non adumbrati Catholici adhibent reverentiam. Sanctos verò, ipsamque Virginem Mariam licet apud Deum potentes, ajebat tamen frustrâ precatores adhiberi, si facilem accessum habemus ad illum qui neminem (modò verè doceat) propulsare consuevit. Nescio quid de Eu-
charistia

charistiâ subobscurum fari incoeperat; sed uxore cautior maritus, dicentem ita avertit à proposito, ut videretur de solâ hospitum quiete laborare.

Igitur in paratum conclave jussit faces inferri, ubi jam ignis maturè in fumario accensus tardiores expectabat. Illo deinde comitante, præviam lucem sequuti, mox ut nos excepit, multo cum honore, locus quietis, optimam noctem in tuâ nobis optantes, separamur in crastinum.

Liberioribus colloquiis solitudo debebatur: & jam te unicum habeo, inquam, ô Heliodore! Putasses in eâ vitæ reformatione, in ea languentium ac pauperum curâ tantam superbiam inveniri ut nolit decretis summorum Pontificum acquiescere, credatque, non quod universa Ecclesia; sed quod sibi paucorum hominum erudita cæcitas infudit, de qua Davidis illud optimè dixeris: Nox nocti indicat scientiam?

Vidisti ut illa mulier obliqua cavillatione damnavit Ecclesiæ mores, de quibusdam male sentiat: de aliis dubitet? Animum in multis aperuit risus, & ad domesticos nutus illi frequentissimi dum ego de Catholica veritate loquerer. Iuxta Asphaltitem lacum dicunt reperiri arbores inaniter fœcundas; poma enim habent oculis quidem jucundissima; sed si manum admoveris, in cineres abeunt. Solidior non mihi videtur probitas ista quæ vera fide destituitur: & certè, ne tam bellis coloribus incautos aspectus eludat involuta opinio, juvat ex tactu cognovisse.

Quid

Quid in illa domo vidisset sic narrante Her-
mia solus non mirabatur Asterius: cur enim
stupream? inquit, in Chimaeram istam sæpe
incidi, utinam & cecidissem! verum fortior
me requiritur aliquis Bellerophon qui trifor-
me monstrum felici dimicatione perimat.

Vario prorsus genio ducitur illa bestia: nam
ubi clamore agendum est, rugit ut leo: ubi
mitius, & luxuriantem ad communia pascua
necessitas adigit, capram agnoscat: & mox
serpentium more varios in orbes flectitur, ac-
ceditque silentio, si in suos profectus calliditas,
facillimique corporis lapsus utilior judicatur.
Quid terribilius illa secta, dum putat nun-
quam eò audaciæ processurum Pontificem,
ut decernat quid credendum sit? quandiu visa
est timere aut deliberare potestas, totus aër au-
dacissimæ disciplinæ personuit clamoribus.
Non multò post ut sensit ictum, furere com-
presso obmutuit, tulitque ad conspectum or-
bis durissima sibi vincula, quasi sponte ductorẽ
sequeretur. Quàm lubricè nunc pergat, nodis
vipercis non suspiciosos animos implicet, in-
fundatque in venas noxiosissimum virus, vix
credat qui non vidit.

Nam quæ major solertia, quàm fingere sub-
latum omninò fuisse monstrum illud: jure pro-
pueris habendos qui trepidant ad immanis be-
stiaæ memoriam, quasi dentes haberet & un-
gues, quod jam nullum est: ita fatuos quidquid
terribile cogitaverunt, metuere, nec se in propri-
is focus ubi amica sunt omnia, securos arbitrari?

Interea tamen revocato strictius foedere,
pervicacia; colloquiis; libellorum sparsa cor-
rup-

ruptione, peccantium error fovetur; & quò facilius serpat, in egenos liberalis prodit; dulcissimus in mulieres, elegantia sermonis, ad pecuniarum verò comparationem quas sibi novit necessarias, in divites urbanus; denique non ex Apostoli spiritu; sed ex malitia ingenio, omnibus omnia fit, ut omnes decipiat.

Non plura in hoc somnium dicta sunt, licet grandis materia ad ampliora provocaret; nam petebatur Asterius, & illo abeunte, soluta est dissertatio.

REGINA OPINIO.

SEXTUM SOMNIUM.

BReve quidem hoc somnium, multa tamen in illo sunt quæ Lectorem moneant, & attentum desiderent.

Quis principum ampliores terras obtineret, aut fideliori obsequio coleretur, quærebat apud se, compositus ad quierem, Hermias, cum subito somno oppressus est. Tot Regum refertus imaginibus, nihil nisi regum cogitare poterat dormiens, neque mirum quòd Reginam Opinionem sibi finxerit, imperioso ore, judicandi, vivendique leges omnibus dantem.

In altissimo solio confederat, sed videbatur instabile, ut si quis validè concuteret, citò tota rueret cum suo cultu majestas: verum nemo in eam audebat, quòd sacra res ac timenda crederetur. Circa eam variæ fortune atque ætatis numerosa multitudo, ad contraria facillimè propendens, expectabat quid decerneret. Illa, quia princeps erat, ex ulu principum.

pum quosdam gratiosos habebat, quosdam averſos, nec fituis deſtitutum erat latus qui mœſtam oblectarent: nam jubente illa, aliqui utres vento plenos libris & ore premebant, quaſi nutricum ubera ſugerent, moxque inflati mirabantur latitudinem ſuam: & hoſ turba vocabat viros ampliſſimos.

Neque minor erat voluptas quam ex aliorum ineptiis capiebat: verum ut ſat vacavit iocis, viſa eſt ad ſeria converti, juiſſitque ſua promulgari ſtatuta quibus à nemine reclamaretur. Sed dum ſilentibus univerſis legit præco, probanturque magno adſtantium aſſenſu inſultiffimæ leges & ex parte etiam duriffimæ, ſubito comparavit armata Pallas, ad cujus conſpectum cum fuſiſſet trepida opinio, mutatis omnium animis, ex communi ſuffragio Dea conſcendit in ſoli m, eaque ſapientia ſua decreta propoſuit multitudini ut cerebro Jovis natam nemo prorfus ambigeret.

Somnium hoc non pronuntiavit quidem Hermias; ſed abſenti mihi ſignificavit per epistolam, quam cum oſendiſſem Aſterio, in hunc modum reſcribere ipſe voluit, tanquam ad ſe mitteretur.

Ex hoc me liberalem ſcias (Hermia) quòd cum ad me non ſcripſeris, tibi ſolvo quod non debeo. Mulri ſunt eo avaritiæ genere ſordidi, ut faciliùs amicis pecuniam dent quam epistolam: quod pendere Firmianus inſtituerat, læta manu tribuo nihil tale à me expectanti, id eſt illo ceſſante; lubens ſic volvo tuum de Regina Opinione ſomnium.

Optimè Reginam vocavisti, latè enim dominatur opinio, neque orbe minus est imperium illud cui tot gentes, tamquam in suum malum convenissent & decipi placeret, tam libenter obtemperant.

Thronum ejus dixisti instabilem esse, quia per se non stat opinio; vaga enim res est atque volubilis, & idè illam à scientia distinguebat Plato, quod scientia firmissimo vinculo hæreat menti, opinio autem insit in animo, non adhæreat; facile enim inde evellitur quod leviter admissum nec judicio sancitum est, nisi obstet pervicacia; nam ubi voluit, nihil est opinione stabilius; & frustra Socrates laboraverit, licet se à Deo missum jactitet ut obstetricis officio defungatur, & ab animis avellat adulterinos illos opinionum fœtus, quos perversè conceperunt. Itaque mutabilis est ex natura sua opinio, & vitio nostro constantissima, quod sæpè evenit, & maximè videtur in populo.

Puto audivisse de muliere illa Senosensi in cujus utero puer plus viginti annis mansisse fertur, servata figura in saxum versus, & toties matrem ad partum statis doloribus provocans, quoties nonus mensis occurreret. Prodigium non existimo infantes in parentum alvo lapidescere, neque per tantam annorum seriem ad ortum usque perducere: nam si animos non corpora respexeris, quotidianus rerum humanarum iste cursus est, ut semel admissa communi errore opinio, tractu temporis potius solidetur quàm exeat ab animo.

Quibusdam opinio propitia est, quod illius bene-

beneficio felices sint : quemadmodum illi contigit qui triremes Atheniensium suas putans, tantâ lætitiâ fruebatur, ut restituto postea convenientibus remediis cerebro, graviter de medico quereretur qui tantam classem, tot opes, jucundissimè insaniēti, importuno poculorum usu ac nimîâ charitate rapuerat.

O te sapientem ! Hermia ; nam quicumque veris animi bonis destitutus, inaniter exultat ; quia cæteris potitur quibus non efficitur melior, neque egestatem suam novit, opinione beatus est.

Alii etiam sunt quos non sua quidem opinio beat, sed aliorum. Modica est aliquibus litera ; quia tamen eruditionis supercilium sumpserunt, libros habent, authores non ineptè citant tanquam sibi notissimos, & quod scientiæ deest, obvelant sagaci silentio, sæpe doctissimorum virorum famâ claros videas, nec rarè dignitates etiam consequutos, tribunalia, præfecturas Ecclesiarum, quas alii justius & ex meritorû præstantiâ habuissent, si favisset opinio.

Miror certè, veteres, qui fortunam inter sua numina coluere, opinioni, quæ tot bona largitur, non obtulisse victimas. Ordine fortunam antecedit opinio ut famulam domina, jubetque sequacem tribuere quodcumque sive opum, sive dignitatum suis alumniis deferri constituit : & tamen cum altaria & sacrificulos habuerit fortuna, supplicesque qui averfam religioso cultu placarent, opinio, quæ gradu prior est, sine templis & sacerdotibus fuit ; neque unquam aliquis, quod sciam obsecratione studuit eam sibi conciliare cuius sus-

Vos quoque mabludine fra-

fragio tam faulste ditescunt plurimi, etiam sine merito, fruunturque præcipuis honoribus.

Quàm sit autem noxia quandoque opinio, dicam. Multi defectu patientiæ dolores sibi geminant: grande enim onus est, levissimum licet, quod omninò inviti ferimus: alio modo vis? Sarcina non ex se rectius æstimatur, quàm ex animo: si non facilis, at saltem tolerabilis est, si portatur viriliter. Verum ubi credit æger aut calamitosus se morbis quibus affligatur, aut ærumnis imparem, ex ea cogitatione fit malorum illorum accessio quæ neque natura, neque sors induxit, licet in utramque miser totos questus effundat, tanquam nihil suo auctori nocuerit vana & crudelis opinio.

Distinctione utar. quædam mala sunt quæ tantummodo patimur: alia quæ & patimur & facimus, adeo tamen ignari unde venerint, ut extrà nos quæramus artificem. Aliquis accepit injuriam quæ nec ictum intulit corpori, nec nocuit facultatibus: caruit honore quem sibi deberi existimabat: cum salutationem expectaret, ab alio contemptus est: indè se graviter læsum dicit aliena malitia, cum tamen sensibus fortunisque integer, idem homo sit qui fuerat, antequam negatione honoris se petutum quereretur. Vulnus istud opinionis est, non injuriæ: qui illam contemnet, aget quietus, nec de ultione cogitabit qua suus dolor sanetur, cum nullum admiserit, & frustra quærantur remedia, si ab sit quod curandum est.

Constantini Imperatoris effigiem marmoream in seditione furens populus violaverat: nuntia-

nuntiatur est Principi & clamantibus aulicis
Cæsaris vultum ea plebis insania conceptum
fuisse, scelusque illud mereri quidquid in Ma-
jestatis reos æquissimæ leges statuerant : vi-
deamus, inquit Imperator, an verè sim vul-
neratus : tum manum vultui admovens, ali-
quem mihi nocuisse ex tactu certè non agno-
sco : erravit populus cum in illo signo putavit
lædi potuisse principem suum, ego magis si
crediderim : non ita servio opinioni, ut ex
illius arbitrio miser fiam & plagas acceperim me
existimem, quibus solum marmor affectum
est. Proinde remisit injuriam, nec pro saxo
doluit, licet ex arte Majestatem adumbra-
ret.

Multas irarum causas amputat qui ab opi-
nione liber est. Adeò nos delicatos præstat,
ut remota sentiamus : ut cum nostri iuris esse
possimus, pendeamus ab altero, & precariâ
quiete fruamur, dum in argumentum doloris
illud omne convertitur quod contra nos lo-
quuta est aut tentavit invidia.

Stultius est tamen mediis in opibus se ege-
num arbitrari, eo quod aliqua defunt quibus
cellior fortuna ab aliis ambiciosè distinguitur :
sic enim opinione paupertas fit, ubi non est, &
vocatur inopia, mensam tuam non extrui
Principum cibus : ad ea te cogi quæ nec pere-
grina, nec cara sunt : plures servos te non ha-
bere quàm quos nosse queas, aut in villis mul-
tiplices domos inutili luxu ornatas, quæ do-
minum semper expectent & nunquam exci-
pian. Quid opinione crudelius ? Illud agit
ut tenuitate laboret cui nihil deest præter ea

ut tenuitate laboret cui nihil deest præter ea quæ maiorem tumultum efficiunt.

Quod de viris amplissimis scripssisse equè jucundum ac verum est, neque miror tuæ Regi-
næ placuisse fatuos istos, qui vento distenti, tan-
quam cæteris augustiores, se ipsos suspiciunt,
totalque vias, velut phalerati quidam equi, suo
fastu complent, ne aliis locus sit. Nisi latos effe-
cissent sui utres, non curarent adeò spatiosas
demos sibi construi, ut inspectâ fabricâ quis-
que facillimè possit de dominorum rumore ju-
dicare.

Quæ sit aliorum insania, dicam breviter;
neque enim librum scribo, sed epistolam. Im-
perante opinione, in dies vestium forma mu-
tatur: qui ad coxendicum initia penè descen-
derant thoraces, mox velut pœnitentia erroris
revocantur ad humeros: Byssina quæ circa
collum tantummodò luserant, hodie tiliarum
quoque ornamenta sunt, ocreis miscentur, ut
jam nemo nisi ad crura linteatus, equitet. Lu-
natos aliquando calceos vidimus qui mensu-
ram pedum enormiter excederent: aliàs, qua-
dratos contractosque quibus premerentur un-
gues, & dolor fieret incedenti: sed nefas est, in-
decorum aut incommodum ducere quodcum-
que iusserit opinio.

Pauca hæc de amictu dicta sint, ad corpora
ipsa veniam. Hodie sylvas amulantur viro-
rum capilli; veniet tempus quo asperos cala-
mis agros adumbrent, postquam alta & ma-
tura seges messorum manu præcisa est. Quæ
nunc venusta: enim capitis commendat opinio,
suadebit utilissimè deponi quod sine sudore,
aliisq;

aliiſq; incommotis ſordidioribus foveri non potelt; ita tamen ut iterum velit ſylveſcere quod ut ſuperfluum noxiumque damnaverit.

Durius eſt in ſceminas iſtius Reginae imperium. Frontem expilant cum opinio ſua ſuaſit formam augeri eo cutis ſupplicio, nec eleganter comas emergere, niſi multum receſſerint. Poſtea labor eſt ut à ſuperciliis modico intervallo ſeparentur & melle ac unguentis ſolicitarè capillus ubi primum noluerant. Nunc compreſſo corpore pene eviſcerantur ut graciliores appareant, ſi exilitati pretium fecit opinio: nunc ſpiſſis, duplicatiſque veſtibus, etiam æſtate, ſe contegunt, cum primum placuit; quæ prius contempta fuerat, corporis forma craſſior

Quam Palladam vocas è cerebro Jovis natam, ad cuius acceſſum opinio fugam adornat, ego rationem dixero ſive ſapientiam: ſola hæc enim ab opinionis tyrannide miſeros mortales eripit, oſtenditque quid ſentiendum & quid agendum, ut homo nihil leviter credat, aut inepte moliatur.

Illud tamen non egerit ratio niſi armata; nam debilis non habet unde Reginam Opinionem è folio ſuo deturbet. Etiam infantes comprehendit hominis definitio. Sed quia in illis organorum defectu ratio involvitur, illòque humore laborat quem ad corporis augmentum copioſè miniſtrat ſagacis naturæ providentia, vix aliud præter animal in infantibus deprehendes: nam quod rationale vocamus, ſenſim quidem emergit; ſed quot nugis impeditum! in illis plures anni inſi-

pienter effluunt; & septimus nondum benè erē-
pundia anover ut aliis ineptis detineatur,
donec tempus illud venerit quo pateat quā
laboriosè quamque tardè homines sumus.
Illa tamen mora, quia lex naturæ est, nec ab
ea mortalium ullus absolvitur, nemo mihi ju-
re exprobrare potest, quod antequam in me
pueritia adolevisset, ligneos equos conscende-
rim, & rudi simplicitate crediderim illa omnia
quibus pueri luduntur à majoribus: necesse
est enim ut debilis & incrudita ratio tam falsis
quā veris assentiatur, si facili nec suspiciosæ
ætati jocosus aliquis aniles fabulas expo-
suerit.

Sed pudor est, provectæ ætatis nomines a-
dèd puerascere ut mirentur quidquid suspi-
ciendum proposuit opinio: piscium putami-
na, verrucas concharum, sic enim gemmas
vocat Tertullianus, illudque omne quod ad
evacuanda marsupia tantis periculis quæritur.

Adamas qui hominum æstimatione cate-
ros lapillos longè superat, vitrum est, sed so-
lidius: ut tam carè emeretur firmitas ista,
suasit opinio, voluitque urbium pretia in pel-
lucido saxo sæpè contineri, ut uno lapide dives
mulier, tanquam de orbe devicto triumphans
circumferret provincias.

Ut ista negligat aliquis, necesse est discedat
à puero: idemque censendum de honoribus
qui multum appetuntur, quia fulgent, nec
minore stultitiā comparantur quā gemmæ
& adamas quoties ingenti pecuniā splendor
iste emendus est. Tecum sentio, Hermia, ni-
si potens ratio sit, opinionem non detruget,
tot

tot annos assuetam imperio, tot acceptam suffragiis.

SEPTIMUM SOMNIUM.

C H A O S.

Illud optimè Lucanus his versibus descripsit:

Omnia mixtis:

*Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata diem poscet sibi, totaque discors
Machina divulgata turbabit fœdera mundi.*

Isto carmine factum est ut Hermias qui recens Poëtam legerat, eandem concussæ naturæ depravationem insomnis conspiceret; nec alia nobis proposuit præter illud, an scilicet in res humanas aliquando caderet ejusmodi perturbatio; ad quem ego sic, invitatus à ceteris.

Quid sit nox non concipio nisi prius noverim quid sit dies, neque puto cæcos ipsos qui ad tenebras à natura damnati sunt, de illis rectè sentire: ea enim notitia, qualiscumque sit, ipsa luce formatur, quam si non expertus est oculus, frustra nitatur pulcherrimæ ac jucundissimæ qualitatis absentiæ comprehendere. Similiter, quid sit Chaos intelligam, si capiam quid ordo sit: quia verò defuitur, suum cuique rei locum tribuentes dispositio; ubicumque justissimus ille rerum situs turbabitur, necessariò admittetur Chaos, quo nihil tetrius aut deformius.

Quatuor disparis naturæ liquores in vitreo globo aliquando miratus sum, ea corporum positione & varietate colorum ut referrent elementa. Qui enim in summo consliterat tanquam levior, ruber erat, nitidusque, nec ab igne dissentiens: sequebatur alter eximio candore pellucidus: huic tertius subjacebat eâ prorsus viriditate quam videmus in pelago; & qui obscurior cæteris turbidusque, suo pondere ad ima descenderat. Ordo hic impermiste servabatur, & quia in eo videbam imaginem universi, recordatus sum Claudiani illius,

*Jupiter, in parvo cum cerneret omnia vitro,
Risit.*

Conversusque ad amicum cujus industria fecerat ut in tantillo tanta conspicerem: certè, inquit, etsi tuus ille labor nondum à Poëtis celebratus sit; tamen, quod ad gloriam multum est, Archimedem æquavisti: tum ille concusso globo, diversissimorum humorum concordiam, ait, justissimamque colloca- tionem miratus es, ô Firmiane! vide nunc quid sit rerum Chaos & quàm malè natura habeat si misceantur universa. Motus ille ita subver- terat ordinem ut jam non varii liquores viderentur; sed ex eis pravum aliquid & oculis injucundum, donec quiete concessa, sibi quique sensim restitueretur, seque ab aliis expediret qui permixtum corruperant.

Commodè sedem suam servant elementa: ignis sub concavo lunæ se ipso nutritur: aër spatium illud omne occupat quod ab inferiore superficie ignis ad nos usque interjacet: a-
qua

qua super terram extenditur : illa , tanquam fundamentum orbis , immota manet , ceteris circum pro varia cujusque sorte , perenne fluentibus : ignis enim ad proximi cœli legem volvitur , labitur aër , & aqua non genio minùs quàm ventorum quos admittit & sequitur , instabilis est. Chaos erit si descendant leviora : si cum suo elemento arbores ad Cœlum se transferant & novâ tempestate actum pelagus ripis suis non patiatur contineri. Confusionem augebit syderum casus & lites , non ut nunc sit ; nam & occidunt & pugnant : sed si in pontum , ut canit Poëta , se tanquam novi pisces præcipitaverint , & Luna non ferat ipsum Solem , à quo habet ut luceat , suo cursu definire dies & annos , ut illa mutabili vultu menses solet nuntiare.

Jam ad tuam quæstionem venio , Hermia : petis an in res humanas aliquando cadat ejusmodi perturbatio ? Ita est : nam id in regnīs non rarò videtur , in familiis sæpè , in personīs frequentius. Triplex ergo Chaos datur , politicum , domesticum & singulare. Ut facilius enodaretur ista materia , debuit præcedere distinctio , nunc ordine & viritim , ut dicunt , agendum est de singulis.

Optimus Regni status is est , cum inferiora subduntur superioribus & quæ cæterorum sortem excelitate sua superant , inter se consentiunt : sic enim elementaris natura suis continetur finibus , & astra concordiam servant , qualitatibus eâ ratione sociatis , ut si quid in uno vehementius sit & ardentius , aliorum amicitia ac nexu salubriter temperetur. Ac-

quis-

quissimus ille rerum ordo, cum is cui commissum est imperium, legem dat, non accipit ab alio: suæque dignitatis memor; id est, se Solem sciens, Zodiaco non digreditur, neque finit suas domos, ex quarum situ & conditione in subjectam orbem varius est, ab aliis syderibus usurpari.

Nullum unquam turbatius Chaos fuisse arbitror quàm quod temporibus Caroli Sexti in Gallis visum est. Dum in Britanniam Rex, suas ulturus injurias, cum ingenti exercitu proficiscitur, repentè occurso phantasmatis ita demens effectus est ut mox in subditos suam videretur insaniam effudisse. Solem tum habebat Gallia; sed qui non moveretur neque diem suis daret: ingens malum, dignitas manserant, radii defecerant: hinc cæterorum siderum concertatio, dum singula vicem Solis implere ambiunt, nec sustinent, lucem, quæ novo ordine in terras effundenda erat, simul ab omnibus proficisci.

Atrox prorsus luminum pugna, qua factum est ut ex præcipuis unum, quod Soli vicinius erat, non modò aliquid splendoris amitteret; sed valentioris impetu penitus extingueretur. Major tamen perturbatio fuit, cum illud cui maximè Cælum debebatur, ipso Sole & Luna auctoribus, exturbatum est, ut expulso succederet Gallicis rebus infesta lux, suoque aspectu eam vastitatem inferens quæ nisi virgine manu, stupendisque miraculis amoveri non posset.

Dum sic decertant sydera, haud quietior tellus assurgit, locumque postulat indebitum sibi,

sibi, neque luminibus ipsis subdi patitur, quæ prius, dum staret adhuc rerum ordo atque felicitas, immobilem rexerant. Nullis legibus coercerantur elementa, & ut licentius furerent, terminos omnes abstulerat dirum Chaos, suas metas mare fastidiebat jam rupibus altius & coelo minabatur tempestates.

Hæc in Gallis aliquando gesta sunt. Et quoties miscentur officia; discordant inter se Principes, amplioris potestatis desiderio, vel perversa cupiditate volunt Majestatem experiri; rebellat plebs, ad consueta onera se adigi non ferens, ambitq; timeri quæ prius tranquillè jacebat; Chaos est, illi prorsus simile quod Lucanus descripsit, Hermia, & tu vidisti per somnium.

Ideo qui prudentissimi Reges fuerunt, ne mala hæc in publicum admitterentur, subditos Principes non siverunt nimium erigi, neque concesserunt jam copiosis opulenta matrimonia; ne tot rivis in unum alveum confluentibus, regno timeretur illa vastitas quam latè jacentibus agris inferunt stagnantes aquæ nec riparum patientes. Curaverunt etiam ne tot archibus in eadem Provincia, totque civitatibus præessent, haberentur ex affinibus rectores urbium qui noxia charitate ducti, ubi postularet sanguinis necessitas, sprete fide quæ debetur Regibus, iniqua molirentur. Eadem regnandi solertia strenuos viros habuerunt in Provinciis, qui Proregum coëptis invigilarent, & dignitatum concursu frangerent eam potestatem quæ cohiberi vix potest, nisi habeat æmulum.

Ita coactis ad officium Principibus viris si quando populus vel sponte, vel sollicitatus in-

sur-

furrexerat, sub ipsa seditionum initia jubebatur miles diligenti sævitia furentem compri-
mere: facilius enim impeditur Chaos quàm expellitur, & aqua modicâ perit citò modicus ignis quem frustra toto puteorum haustu velis extinguere, cùm sylvam corripuit.

Quid aliud bellum civile quàm publica confusio? Non gloriæ stimulis aut æquitate geritur; sed insania. Quicumq; homo est, nullo discrimine miles fit, iudex, patronus, agricola, sacerdos: unumquemq; enim ad arma cogit necessitas & circumstans periculum. Vario sacramento cives fidem suam alligant: urbes urbibus infestæ: timenda vicinia: patriam in ipsa patria nullus invenit, cùm ubique malè sit.

Quot templa, tot, expulsis sacris, castra sunt. In illis jam nihil audias præter armatorum strepitum: impia dejerantium verba, potentium raucas voces, si nihil urget & otium concedat vel dubia securitas: ovium balatus, mugitus boum humanis miscentur clamoribus, indicantq; quid suum miles illic custodiat aut vicinis rapuerit. Tuta sunt ubiq; scelera: tribunalia silent: iustitia tremit: furor imperat: separantur ab invicem fratres ut in suum sanguinem pugnent: nullæ sine hostibus viæ, & ne securus lateas, insidias, ignem, impetum timet solitudo, cui te tuaque commisisti, cùm egredi non liceat: musis ipsis sua collegia bellum claudit: jubet arma: cessant artes, nisi quæ paci infestæ sunt: inopia fit omnibus ut pauci crudeliter diteſcant: & prædones adeo multiplicat publica paupertas, ut egeni, quos ad novam audaciam nova fames incitat, non minùs viatoribus timendi sint, quàm milites. Pu-

Puto vobis exhibuisse bellicum in republica Chaos: suum tamen & pax habet: nam si ad munera non assumuntur, præclariora ingenia; nec merito dignitates, sed favori vel pecuniis dantur: Si quod natura jacere voluit, eminet: si sacerdos laicorum mores sibi adsciscat, sibi sacerdotum bona Laicus: si fortunis ingentibus non præfigantur limites quibus tollatur potestas invadendi quæcumque placuerant, & sic indomitus ignis totum aëre quem infrà se habet, totas mare terras absumat: profecto etiam in pace Chaos erit. Sed avertat Deus ut ista videamus quæ maiores nostri variis temporibus ad satietatem experti sunt.

Bellicos tumultus Rex noster; impubes adhuc, æquitate causæ suæque felicitate dissolvit: frustra in virum insurgent, qui puero cedere. Majore vi radios spargit sol jam altior: quod præstitit oriens Majestas, fortius aget, si quid amovendum erit quod lucem impediat, cum jam pervenit ad meridiem. Heroum arma quandiù pro illo pugnare, victoria sequuta est. Nullus ab eo mihi profligandus defecit; cadunt vires quas ille fato suo non roborat. Quæcumque in Regno adversus publicam quietem tentavit fastidiosorum perversitas, antequam noceret, solo Principis nomine compressa sunt. Pacem dabit felicissimam, quem sic bella reformidant. Nunc quid sit domesticum Chaos videamus.

Quælibet familia velut quoddam in angusto Regnum est; habet enim Principem suum, magnates quos commendat sua dignitas; ple-

ben-

benquoque, ab eo quidem fastigio longè remotam; verum cujus opera sit quodcumque Princeps jubet, postulatque communis utilitas. De familia illa loquor quam absolutam dixerunt veteres, cum in ea nulla pars desideretur, & viro uxorem dederit legitimus amor, utrique natura liberos, fortuna servos qui accipiant imperia.

Regat vir; Sol enim est & injuste sibi potestatem Luna deposcit, nunc jus ad illam habeat præcipui syderis absentiam. Magnum familiæ Chaos, uxor præseente marito volens, disponens, jubens, tanquam secundus haberetur quem natura primum voluit, & caput ipsa constitisset iterius ex qua mulier sumpta est.

Absentia centè mariti non solo funere æstimatur, sed etiam defectu ingenii; nam si ita natus est ut hebes sit aut levis, non indecorè videtur uxor id in familiæ bonum agere quod aliàs marito competeret: nam Luna facta est ut quoties abscedit Sol, vicario lumine mundum regat, eò facilius debilem vim dimissura in terras, quò illis vicinior.

Nil magis appetit mulier, quam imperium; quod si semel maritus permiserit, potestatem illam nisi cum vita non exuet; aut si contingat virum novis animis in neglectam dignitatem suum sexum asserere, nunquam bene subditam habebit uxorem quæ regnum amiserit. Ideo maturè curandum est ut agnoscat se sociam quidem esse; sed ut Reginae consortes Regum sunt: ita enim ex communione tori supremos honores cum illis partiuntur, ut cum illis non imperent. Milites legendi sunt?

pro.

procuranda pax? sublevandus populus? concedenda supplicibus gratia? id omne Regis non Reginæ negotium est: si quid illa opraverit, ut se subditam intelligat, precibus obtinet non imperio.

Simplices maritos quàm constanter dominari debeant suo malo Ninus admonet. Formæ illecebris captus uxorem habuerat Semiramidem, abjectissimæ stirpis sed sagacissimi ingenii scœminam. Illa ut se Reginam sensit, aliquid aliud meditata est: secundi gradus impatiens, aliquando tanquam jocans oravit facillimum Regem ut per aliquot dies uxori liceret summa potestate uti: velle enim videre se quàm decenter manu mulieris administraretur: ille interim à negotiis omninò quiesceret, & mox ad sceptrum rediturus, brevissimo regnantis conjugis spectaculo frueretur. Annuit petenti stolidus Rex & ad ludum illum quinque dies electi sunt. Sedentem in solio Magnates primùm novo cultu salutavere, deinde miles, ad id omne paratus quod armatis imperaret. Quam libenter in arduis obsequerentur, levioribus iussis agnovit subtilissima mulier, sed & donis sollicitandi erant animi, quos jam blanditiis suos propemodum fecerat, nec laboriosum id assequi, cum tota ætarii potestas penderet à scœminâ. Per illos dies adeo se beneficam omnibus præstitit, ut timerent reditum Regis, nec obscurè dicerent non amovendam à solio quæ tanta æquitate, tantaque prudentia creditam sibi dignitatem gereret. Ergo, inquit, si mea fortuna, vestra est, sinite me solam regnare, nec sexum cogitate

te cives; sed virtutem & ingenium. Paruit populus: serò agnoscentem quid peccaverat Regem, poscentemque ut saltem suæ uxoris comes esset ad imperium, conjicit in vincula: magno certè maritorum exemplo, qui virilis fortitudinis obliiti, uxorem agunt officio, cum vultum & vestem non habeant.

Est etiam magna domus confusio, preposteræ liberorum autoritas & servorum maximè qui ad humilia sumuntur: inde enim fit ut plures dominos familia habeat & diutrahatur obsequium. Paternæ successionis pars est imperium illud quod maturè nimis aliqui sibi vendicant: expectantur bona parentum, expectetur & potestas.

Olim magnorum fluminum capita religiosè colebantur, neque sine aris fuerunt, & abdita vasti amnis irruptio & aquarum calentium fontes: sanctiùs honoratur in patre, familiæ principium. Quàm distet à rivis origo tunc non agnoscitur cum æquali dignitate fluunt, & ita instantur liberi, ut se sibi debere autument, non parentibus, cum tamen nihil habeant nisi quod ab illis accepere.

Verum sæpe patrum culpa est ista filiorum ab honore, rectoque ordine defectio. Solent illis omnia concedere: hinc petendi audacia, quam si aliquando non audiant, ira fit & querelis familiam implet, tanquam non daretur quod pari jure pertineret ad singulos. Sapienter aliqua consultò denegabit pater ut videatur suarum facultatum dominus: neque unquam se omnibus bonis abdicabit in gratiam filiorum, ne sævos habeat in quos profusè ni-

mis

mis beneficus fuerit: tunc enim velut mortuus computatur qui nihil eorum possidet quæ antè tenuerat, & iis qui tam celeriter hæredes sunt, durum est, toties redire defunctos qui traditas opes, ad quamlibet occasionem, importunâ prece repetant. Certa est bonorum abdicatio: incerta filiorum misericordia: & quam multi qui dantes parentes coluerunt; petitores non tulere?

Sed quid si servi dominos suos regant, non istud erit ingens familiæ perturbatio? Et hoc tamen patiuntur plurimi. Famulis primùm se plus justò faciles præbent: deinde gravioribus negotiis tanquam necessarios insipienter præficiunt: habent secretorum omnium confortes, & quod sæpè celatur uxori ac liberis, mercenarii norunt.

Ubi sic promoverunt res suas, dedignantur ut plurimum domini sui prolem; ambiunt ab illa rogari: quidquid agunt ex debito, videntur gratiose concedere immeritis: dominantium vultus ac mores induunt ut esse plusquam servos existimes qui familiæ præsunt, neque timeant ejici: obstat enim negotiorum communicatio, metusque, ne si durè habeantur, propalent quidquid illis revelavit incauta dominorum simplicitas.

Totidem esse hostes quot servos aliqui putaverunt, quia moribus nostris verbisque maligni censores imminet, mox delatores futuri prout impulerit levitas, aut innata servis adversus jubentes dominos iracundia. Multis nocuit, non inermis quidem famulorum manus, sed os armatum: & sæpè vindictæ grande

de genus censetur, illud loqui quod scimus. Est in domino quod servus metuat, potestas: est in servo quod metuat dominus, lingua: & ideo in utroque non raro, ferè hostilis animus: adversatur enim charitati jugis timor & necessarius ille vivendi modus qui libertatē adimit,

Vis scire quis servus vere hostis sit? Ille qui in familiam receptus ut vilibus officiis fungeretur tanquam in suo herilem potestatem exercet: dominum suum malignis artibus, tanquam ferreis catenis, alligat, ut non possit quod vult aut debet agere: dominam suam despiciat: premit liberos; nam quid ab inimico gravius? Et tamen hoc plerumque fit, nec satis ingenii dominus habet ut se mancipium agnoscat, licet sub honesta veste ad illud dedecus compulsus sit quod omnes agnoscent.

Nullus miserior eo qui servorum suorum servus est, nec hoc à fortuna habet, sed à sua infamia. Dominos feras, quos mercede conduxeris? Quid fuerint cum ad te primum accesserunt, recordare: chaos est, si plus audeant & possint quàm sortem suam deceat: ordo, si benè, si humaniter imperes & illi fideliter obsequantur.

Invenitur etiam in quolibet homine, si inordinate vivit ea rerum permistio quam in regnis & in familiis observavimus? Quid anima sublimius? Quid abjectius carne? Et tamen quàm sæpe subicitur pars nobilior ut alteri serviat? Cælum & terram nos esse Cyprianus existimavit, cum spiritum possideamus

amu
co
te p
cent
oper
que
quæ
spiri
luxu
fiat
bus
tion

C

PR
qu
opor
(cu)
regio
reun

Pr

Di

A

Ho

ferre
b's n
comm
Ali
nium
dia:

amus è cœlo, corpus è terra, & una pars non corrumpatur, alia subjaceat elementis, nec se possit ab interitu tueri. Cœlum & terra miscentur, quoties confunditur utriusque partis operatio: corpus jubet, obedit animus, suamque lucem conteritur patitur à voluptatibus illis quæ infra illum sunt, nec aliquid habent quod spiritalis natura possit honeste appetere. In luxuriosis, si bene advertas, omnia turbata sunt. Non procedit ab animo lex, sed à sensibus: & ipsa ratio, caro fit: & caro vicem rationis explet, quia ducit non ducitur.

CIRCÆA DOMUS.

OCTAVUM SOMNIUM.

FRUSTRÀ nunc in Campania domum istam quæsieris: tempus absumpsit: neque enim oportebat illas ædes tandiu stare, & Sybillæ (cujus adhuc inviolata specus manet in illis regionibus) injuria fuisset, si eodem fato frueretur veneficæ palatium,

Proxima Circææ raduntur littora terra,

Dives inaccessos ubi solis filia lucos

Affiduo resonat cantu.

Hoc quomodo apud nos inventum sit, referre placet: quo scilicet carmine, quibus herbis nova Circe incautos homines in bestias commutavit.

Aliquis narraverat de muliere cujus ingenium dicebatur suo sexu grandius: ætas media: forma vulgaris; sed amœnus sermo,

nec

nec aculeorum experts & sese in leves animos suavissime penetrans. Nullius Religionis erat, ut de omnibus liberius loqueretur: hanc plurimi invisebant, aut perdendi, nisi citò recederent, aut jam perdit; nam in ea virorum frequentia magistram agebat: dissolvebat Theologorum argumenta ut impietatem, quam à libris quibusdam hauserat, statueret, & tanquam sole genita, tenebricosis mentibus infundebat suum lumen. Illà suadente, in multis omnino defecerat Christiana religio, & fide perditâ, nihil scdissimæ voluptatis subtrahebatur, ubi clam aut cum nefariis scelus admittere constituerat.

Cum hæc omnes non sine horrore audivissent, quid Circæa domus significet, quæ nuper mihi per soporem ostensa est, jam video, inquit Hermias: ô quam fugienda domus ista! Quam potens beneficiis mulier, cujus arte tot viri commutantur in pecudes!

Sapientissimè prohibuit Apostolus mulieres docere in Ecclesia, & acutè Chrysostomus in memoriam revocans quid Adamo suasisset uxor sua, his verbis explicuit apostolicam sententiam: semel docuit mulier & omnia pervertit: idcirco, ait Paulus, ultrà non doceat: & hæc tamen viros instruit: sed non miror audaciam: nec Paulum, nec Christum agnoscit ista mulier, & omnibus qui religionem abiecerunt, familiaris est impudentia.

Nobiscum aderat Celsinius qui mulierem hanc non semel ex occasione viderat: & certè inquit, non omnes qui apud illam sunt diversati, suam formam amiserunt: sum qui fui.
Hermia.

Hermia, multique alii eadem mentis constan-
tia usque adhuc homines manent, ut scias non
solum Ulyssē, quod in sceleratas ædes intul-
lit, sua felicitate servavisse. Fateor plurimos
prorsus amisisse suam figuram : sit (ut apud
Plutarchum Gryllus ille qui à Circe mutatus
in porcum, eadem iubente, narrat brutorum
delicias) hi, inquam, nihil præter sordidissimas
voluptates sapiunt : in venerem & in efes
proni, vel mulierum formam assidue luctant,
vel famosiorum helluonum pingues mensas.
nullam vitæ partem ratio in illis obtinet aut
divini cultus sollicitudo, cum totam inter se
dispartiant salacitas & abdominis cura. Sic
abjecto homine, mirantur tamen felicitatem
suam : despiciunt cæteros quos commendat
morum integritas & studium pietatis : dolent
quoddam tam tarde mutati sunt in bestias, nec ali-
quid magis curæ est, quam convertendos alios
in illud stabulum intromittere ubi tot bruta
quotidie conveniunt.

In quibusdam tamen aliquid hominis re-
stat, ut de Actæone dicunt, cui crura humana
sub cervino capite manserant, cum à suis ca-
nibus distraheretur. Nondum enim isti re-
ligionis sensum omnem amisere, ut in nece-
sariis cupiditates se penitus immergant : ne
ultra peccent, prohibet invitos abditus timor :
sed quàm modicum illud, quod si ad sit, nihil
deërit ad bestiam ? Nondum quidem grun-
niant, sed mox grunnient, nisi Circeam do-
mum deferant ; nam inter tot veneficia, vox
hominis in hunc cantum facillimè vertitur.

Cesernii discursus hic Asterium impulit ut
non

non solum de mulieris istius, sed de aliarum quoque; periculoso consortio sic differeret. Magna locorum vis, ex qua saepe fit ut homo vel formetur, vel pereat. Quod in lapidibus aliquando videmus humani corporis effigiem, solâ delineante natura, id non casu, sed syderum charitate effici subtiliter observavit Albertus Magnus.

Quædam enim cœli partes sunt generi nostro amicissimæ: sub his propria materia semper ritè procedit humana generatio & in aliena non rarò veluti inchoatur: nam ubi singulares causas non invenit ista cœli dispositio, quæ secum consentiant, saltem ostendit in faxis quid intenderit. tantumque socios parentes defuisse ut generaretur homo quem sola sydera non efficiunt.

Hoc naturæ ingenio novem musas præferbat famosus ille & omnibus penè historicis notus Achates; quem inter regales gemmas pretiosissimum Pyrrhus habuit, & chalcedonium lapis tanquam cæteris humanior; eas sibi sine arte imagines imprimi gaudet, prout influxu virili vel femineo tactus est, viros reddens aut fœminas.

Sub aliis quibusdam cœli partibus ita laborat humana generatio, ut inefficaci materia vel omnino impediatur, vel à recto aberret, sive defectu, sive turpi partium accessione, & matrimonia probrosa sint iis qui suscipiendæ proli sedes aptas non elegere.

Ignota plerisque Philosophis opinio, verum ad rem propositam quid pertineat, audite. Quædam loca sunt ita rationi congruentia,

entia, & hoc de schola Platonis aliquando dictum est, ut quisquis in illa admittitur, ex confortio sapientum fiat sapiens : secus si in eas domos se recipiat, ubi contemnitur religio, vel prohibita voluptas familiaris est : nam contagione loci citò insanit, & in vitia labitur : Quod de corporibus humanis Albertus docuit, de animis rectè censeam : & quia in plerisque locis comparatur ratio, quæ verè hominem constituit, in aliis deperditur, fidenter concludere, quædam dari partes in orbe quarum influxu homines fiunt ; quædam verò quæ ab eo instituto prorsus aversæ, in id tantum laborant, ut extinctis hominibus ex illorum veluti funere nascentur vel monstra, vel pecudes.

Permanere vis homo ? Circæas domos devita, nec te fortunatiorem crede pluribus aliis qui priusquam ad illas accederent, sapientes habebantur & post in bruta conversi sunt.

Stupenda refert Josephus de valle quæ non procul Ptolemaidem visitur. Quidquid arenæ gignit, vitrum est : sed insuper ea loci potestas ut quam aliunde comportaveris arenam, brevi temporis intervallo convertat in vitrum, quod postea si & extrahas, rursus ad suam naturam sponte redit, nec aliquid restat quo videatur vallis hujus, occulta vi nativam formam aliquando perdidisse.

Majora finxit de locorum potestate Theophrastus, cùm docuit animam humanam varia corpora mutuari ab elementis, cùm exuta carne hinc abijt & ad suum principium revertitur.

titur. Quandiu remanet in terrâ, contingit illi non melius, inquit, suo elemento corpus: subtilius est quod ascendenti ministrat ob-
vius aër: sed lucidum planè ac flammeum quo induitur dum per ignis regionem pergit ad Deum: donec & illo excusso jam sublimi-
orem omnibus elementis animam involvat, nunquam deponenda, nec multùm spiritibus dispar, substantia cœlestis.

Side moribus agitur, eaque facilitate qua mutatur homo juxta locorum naturam quibus insidet, æqualiter hæc omnia vera sunt: impius enim fit si frequenter in eas domos divertat ubi docetur impietas: cum epulo-
nibus, terreus: aëreus, cum vanis: cum libidinosis ac mulieribus, igneus: nec spes ulla datur honoris aut continentiae, nisi locum mutaverit.

Aliquis mihi dicebat formosa quædam esse pericula à quibus vix libenter abducimur; sed hoc, jocus est; & ludebat sine dubio Seneca, cum scripsit, non maximum ex suppliciis fulmen esse; sed speciosissimum: ineptè enim misero dicitur, adhiberi ipsi à tortoribus formosissimum ignem, ut venustè pereat. Quid interest fulgente gladio cadam, an eo qui rubiginem contraxit?

Fatuus omnino habetur ille Imperator qui spontaneum interitum meditatus, ne à furente populo trucidaretur, sibi fieri curaverat ensẽ aureum, quo, necessitate compulsus, antequam hostes accederent, seipsum conficeret. Nihil ad pereuntis solatium confert pulchritudo aut pretium rei qua tollitur: Serico liga-
ri

ri vel cannabe, par est jactura libertatis : neque dissimilis casus, siue nos præcipites vile saxum siue jaspis, aut Parium marmor exceperit.

Placet oculis mulier; apud quam tota dies impenditur; sed interit illius forma castitas, ut cetera pericula, vitanda est, quibus nemo se lubens implicat, licet speciosa sint.

Ubi hæc Asterius exposuit, expectabat quid dicerem : & hæc difficultas, inquam, Asteri velle fugere cum suaviter tenearis, & eo fascino te ludat amor, ut putes illos omnes insanire qui te non sanum credunt. Aegrotos vidimus imminere morte jucundissimos, sibi que gratulantes valetudinem suam. Affecto sic cerebro, non tantum aversebantur remedia, verum & molestè ferebant medicorum conspectum, sollicitæ familiæ curas, & in amicorum fletus sæpè acerbi, querebantur quod inepta miseratione, firmissimo alias viro, veram ægritudinem facerent.

Ita cardiacus morbus amor est ut sit & cerebrivitiū, ideoque incantatorem appellavit Socrates quod rationem alliget, ludat sensus, fanaticum reddat quemcunque corripuit. Arreptitiis amator simillimus est, nisi quod furit decentius, nec exorcismis vexatur aut pellitur dæmon, qui pectus ejus insedit : toto animo, toto sape & corpore jactatur miser, nunc aureo colore; nunc cinereo, & interdum laborantis Lunæ tristissimam speciem referens, cum vel pallida pluit, vel à Magis infestatur.

Sic habentibus frustra proponas Circæis domibus exire; carminis enim cujus potentia

tia tenentur, maxima vis hæc est, ut carere nolint injuriâ; timeantque aut etiam oderint eos omnes qui suo consilio volunt miserandos, neque tamen sibi notos, in optimum statum restituere. Quid igitur? nemo succurret sic perire volentibus? quiescet amicorum solertia? societatem dissolve, tu qui damnosam arbitraris: ita tamen ut quem voles salubriter ab illis domibus avertere, ubi salus periclitatur, non sentiat se avelli; tua enim industria peribit, nisi lateat.

Alias propone delicias: itinera, quæ spectaculorum varietate curiosum animum oblectent: viatores non diu comitatur Cupido; citò lassantur pueriles alæ, nec æquant properantium gressus. Hac arte defuit in plurimis amor, & licet dictum sit à Poeta,

Hæret lateri lethalis arundo.

Sæpe tamen cursus ipse telum excussit omni dictamo potentior.

Verùm regiones peragrarè neque vult, neque potest amicus tuus; in ipsa patria fac, si pote, ut non quiescat: negotiis illum implicata, donec advertas morbum illum remisisse quem contraxerit otio: cura vocari à multis qui eodem consilio nescientem impediunt. Interim, ut opportunitas aderit, mulieris, cujus aspectu atque colloquiis tenetur, ineptias expone; satis invenies si videre placuerit. Ore dicaci, meditatique salibus minue formam quâ raptus est: pudebit amare & mirari quod remnetur à cæteris, maximè si suadeas plures alios mulieris animum feliciter occupavisse.

visse, nec ipsum verè redamari quem tot viris posthabeat.

Ars quidem illa tentata est, inquires; sed minimè processit; hac igitur utere. Nocturna lumina sol opprimit radiorum majestate; sic & tota formæ muliebris evanescet existimatio si præstantiorem ostendas; hoc autem quomodo Christianè fiat, explicabo: istos namque haud probaverim qui morbo morbum curant, & justè Italiâ pulsus est libidinis ille minister qui in remedium amoris novos ignes, nova philtrea proposuit. Ex pessimo genere ne catulus quidem relinquendus: tyrannorum timentur hæredes, & frustrà moritur noxius amor, si successorem habeat similem sibi: Salus non est, præcipitium aliquod devitasse ut in alterum incidas.

Itaque non honestè amanti forma illa proponatur quam sanctè depereat: Virtutem profer: hujus amore capti sapientes despexerunt venustatem illam corporum quæ vulgares animos allicit; & ne viderentur aliquid amare præter dilectam, spretis honoribus ac divitiis, spretis & voluptatibus cum illa successerunt; sed & aliquid pulchrius ob oculos pone, Deum ipsum. Quàm formosa sit artificis idea, videtur ex opere, licet totam suæ causæ speciem effectus non capiat: sed, ut potest, adumbret. Quanta Dei pulchritudo, à quo est, quidquid pulchrum est! Hanc mihi quotidie demonstrant speciosissima sydera: suspensæ ac mobiles nubium picturæ: sylvarum amœnitas: aquarum inter lapillos, herbasque ludentium limpidi cursus: varia florum, se-

gerumque dignitas, totos agros conuestiens : gemmarum splendor, avium plumæ quibus & nos delectant & ipsæ superbiunt. His omnibus, cæterisque non dispari decore nitentibus, tanquam rivis, ad fontem perrenio, cuius formositas tanta est, ut illam per speculum & in ænigmate vidisse, sit etiam quodammodo viatorum consummata felicitas. Qui sic Deum intuetur, diligit, & vultuum illorum pertasas quos ante perspexerat, jam receptis oculis, miratur ac luget cæcitatem mortalium.

Forma mulieris æstuat amicus tuus? contemnet; si, te ostendente, Deum viderit. Veram urge constans orator; nam tempore opus est, & multo sermone plerumque sit tam grandis, & humana omnia superans apparitio. Quod unus dies non ager, præstabit alter: sæpè de his loquere, etiam invito: varius est animæ status, Circæis poculis infatuatæ; nunc divinum amorem respuit, veniet hora qua recipiat.

Quod olim tanto ardore Christum mundus diligeret, ut non dubitanter pro eo pateretur quoscumque cruciatus, teste Augustino, opus Petri existimaverunt gentiles: aiebant enim Apostolum veneficum fuisse & cum incendiariis jure plectendum, qui noxiis carminibus totum orbem cremaverat. Magna Petri laus ista magia, qua factum est ut dæmonum fascinationes omnino solverentur: incantationem abtulit incantamentum potentius: homines quos antea cupiditas, malus ignis corripuerat; divinus ussit. O te magum

gum desiderabilem ! si sanctum imitatus tot ore scintillas emiseric quot verba , cogasque amicum melioribus flammis aduri , quam quas in Circæis ædibus obscœna voluptas accenderat.

M E T E O R A.

N O N U M S O M N I U M.

Quies melius hanc Philosophiæ partem tractasset, quam *μετεωρολογίαν* vocant , Aristoteles an Seneca , non conveniebat inter nos ; placebat aliquibus Aristotelis erudita brevitatis ; laudabatur ab aliis ubertas Senecæ & intexta naturalibus quæstionibus moralis eloquentia.

Controversiæ finem imposuit jucundissimo commento Hermias , asserens se somnio admonitum fuisse ut de ea materia scriberet : nec mirari debere cæteros quod huic consilio tam libenter obsequeretur , cum & Socrates nocturna visione jussus ne migraret ex humanis , antequam versus condidisset , serò notus Appollini & sub docentibus musis elementarius senex ad Poëseos studium Philosophiam suam transtulit.

Querenti mihi postea , Aristotelem imitaretur an Senecam , respondit , neutrum se magistrum velle : sibi enim in mentem venisse aliquid utroque genere utilius : deinde subridens nobis , lætus ipse , ut solebat , sic exposuit instituti novitatem :

Homines si Meteora quædam vocavero ,
X 5 quia

quia dignitate sui ortus elati, citò pereunt, nemo vestrum non probabit; nam quid aliud homo? Aspirante sole sursum trahitur, modicum fulget, datoque orbi spectaculo, transit non reversurus. Hoc ad omnes pertinet, erigi, lucere, & breviter videri.

Aliâ tamen ratione magna est inter meteora ista distinctio. quædam enim ignita, cœloque vicina siderum speciem exhibent: quædam, licet accendantur, in ea tamen regione sunt quæ est inter cœlum & inferum orbem media; alia denique terris insident, quod ignem male conceperint, & defectu caloris deprimantur. In cæteris aqua dominatur, vel aër, & hæc variè res humanas afficiunt, prout à supernis causis moventur, nunc lenius, nunc turbiùs.

Inter homines inveniri cometas qui cæteris altiores non sine pavore spectantium fulgeant, notum est. Ex his quidam caudati sunt, quidam criniti, omnes tamen, sive tonsi caudam trahant, sive sub breviori figura proferant comas, aliquid ingens minantur mortalibus. Neque unus illis color: aliqui pallido lumine terribiles sunt, aliqui sanguineo; Quandiù durant, tandiù mundus non sydera; sed novosignes stupens intuetur, & quid porrendant, quidve efficiant, sollicitus, hoc unum scit imminere bella, stragem parari, vel, quod aliud gravissimæ pœnæ genus est, miseram pacem.

Quam cursum teneant, incertum adhuc, ut de cometis docent Philosophi: crediderim ego quemque illorum peculiarem motum habere.

bere & suo genio duci, licet sæpiùs in septentrionem vergant, tanquam magis placeat illa pars orbis de quâ dicitur, ab aquilone aurum veniſſe. *Iob. 37.*

Omnibus non æquale tempus conſeſſum eſt: quosdam vidimus qui celeriter defecerunt; alios qui majoribus nutrimentis ſoti plures annos fulſere & tandem conſumptâ materiâ, deſecerunt videri: ſed licet breviter ſplenduerint longa tamen ſemper fuit malorum ſeries quibus orbem vexarunt: nam hoc habet cometes omnis ut qui (dum perſtaret) nocuit, noceat adhuc poſtquam extinctus eſt.

Ab his ignibus ad alios veniam qui in eminenti quidem illa regione micant, ſed remiſſius: nec ardentes Principum lanceas ſilebo, nec ſcuta flagrantia. Suus etiam ſtellis cadentibus locus erit; quas idèò nulluſtimet, quia & ſuis viribus deſtitutæ ſunt & fere illarum eſt, ut per æſtatem ſit quotidianum ſpectaculum.

De fulmine poſtea dicam quod injuria ſuccenditur & nubium pugnâ. Quid in Regnis ſit propriè fulguratio, futura fulmen ſi vires habuerit. Quid tonitru, quod lumine tardius tunc admonet cùm clades inſiſta eſt. An etiam ſine fulgure prævio feriri nocentiores aliquando debeant & magis timendus ignis qui terebrat, an qui diſſipat aut ſolvit in cineres. Quo concuſſi aëris motu, quibus latebris, denique qua regione plurimi fulminis iſtum declinarint, & an ſua dignitate quædam ſtirpes hujus ignis immunes ſint, ut de lauro & de aquilis dicitur, an potius juſtifi-

mus omnium sit timor, ubi omnes deliquerunt, & fragore potestas intonuit.

De Meteoris ignitis ne aliquid prætermisſe videar, illos etiam ignes perſtringam quos fatuos vocant: quam ſint ad omnem auram & æris quoſcumque meatus, ire faciles, exigua & fallaci luce ſplendidi, ut ſi quis illis dubiſ utatur, neceſſario pereat. Iucundum quoque eſt ſcire quomodo pingues terras incolant, circa patibula videantur, cadaverum capitibus nonnunquam inſidentes, tamquam ſua luce coronent, ut ab Eccleſiâ malè damnatos vulgus exiſtimet quos ſic viderit poſt mortem à fatuis ignibus coronari. Flamma lambens ad eos pertinebit qui cum debeant in altum tendere, jacent & terrena ſapiunt.

Ampliori diſcurſu tractabitur meteororum illorum natura in quibus aqua vel ær principem locum tener. Quid ſit iris, arcus ille ſine ſagittâ, qui pulcherrimis coloribus, imbreſtamen prænuntiat; qui depreſſo ſole, altus, quoties ſyduſ aſurgit, deprimitur. Quid roridæ virgæ, quæ cœlo demiffæ caſtigant quod feriri meruit, non dilacerant. Quid Coronæ quæ multum diſtantes à ſyderibus, illis tamen ornamento ſunt: & an potestas contemnere debeat humiliorum benevolentiam, atque gratulationes, unde publica laus efficitur.

Quid ſit fœcundus imber: grando dilapidans: nix conſtringens: mel cœlo delapſum: fluens manna, ſuſe dicam, ut qui ſcripſa mea legerit, ſi princeps eſt, diſcat quid conferre debeat

beat inferioribus : si subditus, quid ab illo sperare vel timere æquum sit.

Unde venti ducant ortum ; ut flent, ut incumbant pelago, vel propitii navigantibus, vel insana tempestate turbidi : terras ut inclusæ concutiant, subvertant urbes, ita demonstrabo ut pateat me sub meteororum involucris ea omnia tractasse quæ ad rerum nostrarum seu publicum statum, seu privatos mores pertinent.

Probaverunt omnes Hermiæ novam meteororum contemplationem ; monui tamen caute ageret, ne si liberius animi sensa proderentur, illico jurgiosi clamarent, scribenti prudentiam vel charitatem defuisse : eo enim sæculo vivimus ut si quis pictor non consulto, sed casu ignoti hominis vultum vel leviter exprimat, cui sua figura haud placet, non habeatur innocens. Promisit Hermias ea ratione scripturum se qua nemo læderetur, nisi qui sponte rixas quæreret, & in epto furore vellet coloribus irasci.

TERMINALIA.

DECIMUM SOMNIUM.

SEd hæc (inquit Hermias) non prius exequar quàm à negotiis, quibus invitatus detineor, me penitus absolvero. Orium postulant istæ meteororum observationes, & nisi me toto fruar, nec tentabo laborem : plus enim mihi ingenii dabunt solitudo ac quies, quàm libri suffecerint.

Cum

Cum ista loqueretur, adfuit amicorum unus, cui superfluas curas neque sibi satis convenientes non semel objeceram. Is, data salute, vicissimque acceptis honoribus, urbane rogavit ne ipsius intuitu ceteri omnes sermones abrumperent. Noverat illum Hermias & ratus opportunum tempus adesse quo moneri salubriter posset, finxit quaestionem se nobis proposuisse; an scilicet erudite somniasset Philo-
phus cui per noctem visa est natura formas omnes quibusdam circulis involvere, ne ultra procederent?

Intellexit Asterius solertis viri consilium, eademque sagacitate, accepto mox argumento: Doctum plane somnium istud, inquit; Inertem esse materiam atque otiosam schola docet; in ultimo enim rerum gradu consistit, propè nihil & ad patientiam nata; eo solo non ignobilis quòd nec generatur, nec interit, ut successivis formarum mutationibus constanter subjaceat. Cum igitur ignava sit ac virium experta materia, non illi, quæ se i sâ cessat & constringitur; sed formis, ad quas verè pertinet actio, datæ sunt quædam à natura leges quas præterire nequeant: & quia vis illa formarum quodam circuitu in omnes æqualiter partes (si nihil obstat) se explicat, quod definitum agendi spatium simpliciter dicas, sphaera, vocatum est Philosophis, qua unaquæque res potestatis metas accepit, juxta dignitatem suæ formæ vel angustiores, vel latiores; neque enim decebat dispares formas paribus sphaeris includi.

Feliciter ac probè homines agent si ex ratio-

tionis præscripto unusquisque intra suam sphaeram se contineri patitur. Propterea custodes artium instituti sunt, ne aliqua concessos terminos transiliens, alterius occuparet officia; utinam postremi sæculi compescuisset grammaticos. Nam quemadmodum magno languentium malo imperiti pharmacopolæ medicos agunt, ita isti literatores cum videri voluerunt Theologi, & in fortiorem disciplinam, divinorum rudes, semetipsos intruserunt, novis circa fidem Christianam erroribus laboraverit orbis, veterum placitis adhæsurus nisi versuum conditores, censoresque syllabarum, ac (quod classicæ laudis culmen est) Ciceronis alumnos pro Doctoribus habuisset.

Cuilibet sua sphaera servanda est: nam quid deformius aut injustius, ut de cæteris loquar, quàm si Clerum regat ex armorum Ducibus aliquis, aut si bello Sacerdos præficiatur? Ensiseros tamen aliquando vidimus, perceptis Ecclesiarum bonis excepto charactere, quasi Episcopos, sacrae dignitatis larvam ita desumpsisse; ut toto cultu, quem tiara sibi meritò vendicat, inique potirentur. Gemebant sub equestri antistite cum jure canonico, Canonici: neque fas erat sacerdotibus solo titulo pastores & suarum sedium, non defectione; sed metu profugos invocare vel cupere.

In majore Britannia ubi Reges pulso Petro, ne quid Majestati deesset, duplex solum occuparunt, immanior fuit usurpatio Pontificiæ dignitatis: Non sola plebs, sed & Principes olim celebrabant Terminalia, & quod a-

iunt ipsum Terminum Jove deorum maximo non cessisse, satis innuit nunquam violandos limites, neque ullam potestatem dari quæ in eos jus habeat.

Id tamen ausi Britannici Principes: etenim metas tulere quæ Pontificum ac Regum determinabant imperia, & ut duplex hæreditas in unum dominum caderet, tota signa deleta sunt. Contineri suis finibus non passa est amplitudo Regia; irritavit majora appetentem eæ terræ portio quæ thus gignit, ut haberet unde sua manu, nolenti Deo suffitus adoleret. Alia est sphaeræ transgressio, cum quis Deo consecratus, secularibus armis militat, ut de illo referunt qui non ense quidem, sed clava ferox, ne cruentus censeretur revertisse à prælio, ut aiebat ipse, & sic ministrasse altaribus, ea religione, ea que industria mactabat hostes ut non eliceret sanguinem. Pugnares etiam episcopos habuit Francorum ille exercitus Sarracenis primum timendus, nec dubia victoria recuperaturus Salvatoris natale solum, nisi morbus jam provectis copiis & præana mature canentibus, triumphum invidisset.

Non sine sacræ dignitatis injuria inter armatos armatus alter ut obsessam ab Anglis civitatem, cujus erat Episcopus, teneretur, magno militum ludibrio & quasi dedignante fortuna veritis contactum servare; cum sua civium manu post imbelles aliquot irritosque conatus, in hostium potestatem delapsus est: de quo & lepidum legimus, quod cum, deprecante per epistolam Cœlestino tertio Romano.

nano Pontifice, de restituendâ viro libertate ageretur, pro responso Richardus Rex Angliæ loricam, quam vir sacer induerat, Romam misit, ne putaret Pontifex aliquid ausum se in Ecclesiam, additâ brevi sententia: vide, tunica filii tui sit, an non?

Sapientiores putas alium, qui patrum nostrorum memoria, maritimis copiis præfectus nihil aliud cogitare videbatur præter naves, & ventos, & fluctus, & vulnera? Quantas tempestates in animo passus est iste vix sola flante cupiditate quæ illum ab decentissimo otio in tot curas coniecerat! Quoties Deum quasi furtim precabatur, toties turbabat orantem vel fortior aura, vel undarum nimia quies, vel tardior votis operariorum industria, cum tempus urgeret & ab altiore potestate, quæ pelagi leges suis consiliis aptari propemodum volebat, festinatio juberetur: sed pudebat nobilem Clericum inter suam sphaeram degere & operari, & quo diffusior esset actio, constitutum sibi à Deo & ab Ecclesia circum ut carcerem refugit. Paucos annos vixisse virum illum historici tradunt & inter pictores non convenisse cum de funeris ornamentis ageretur, an rectius familiæ symbolis atque coloribus galeam quam galerum superponerent.

In judiciis quoque non raro videtur excessus ille sollicitudinum suas sphaeras dedignantium ac officiorum in vicinos status exundatio, dum tribunalia suos fines longius amovent, neque patienter ferunt se Pontificum Decretis, Regumque statutis ita coerceri, ut
inter

inter civile forum & episcopale fervetur modus, & æquali reverentiâ, quoties mutatione judicis legum sævitiam declinare volunt verutissimi homines, utrique vitetur alienæ potestatis usurpatio. Sed arduum, certis limitibus concludi, & meritò laudatur augustissimus ille Senatus Parisiensis qui Canonum, suorumque Principum mentem sequutus, ejusmodi appellationes quibus insolentium Clericorum fovetur impunitas, aded frequenter repulit, confudit, multavit quoque, ut quòd Episcopi jam timentur à subditis, dici possit effectus moderationis illius quæ malè confugientibus ad se reis, ne sphæram suam videretur deseruisse, toties asylum denegavit.

Vexabat Ecclesiam Donatus; obstinatum damnavit Melchiades; sed qui sententiâ corrigi debuerat, deterior factus, nulla habita juris ratione, appellavit ad purpuram. Putavit schismaticus homo Constantinum illicò discessurum ab ea reverentia quæ debetur Pontifici, probaturumque quòd ad componendas Ecclesiæ lites, non ut auxiliaris (quod justissime fit) verum ut ipso Melchiade major & supremus sacrorum Judex, à partibus invocaretur. Sed assentatorem reum non tulit jam voto Christianus Imperator, formulam Donati dignis titulis inurens, ita scripsit ad Episcopos: Orabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt. Quippe jam noverat Religiosus Princeps, non aquis tantummodò impositum à Deo terminum fuisse quem non
trans-

transgrederentur; sed & Regibus : illudque non minus politicæ potestati significari quàm pelago : hucusque venies & hic confringes tumentes fluctus tuos.

Magnum quidem quòd Catechumenus adhuc Constantinus Ecclesiam nondum matrem sic coluit; sed irupendum planè quod longe antè Aurelianus & Ethnicus in simili causa eadem modestia usus est, ut ab infideli Principe Fideles discerent, etiam in summo imperio, ubi de sacris agitur, iudiciorum abstinentiam.

Non montibus tantum aut ingentibus fluviis separantur Regna; sed & aliquando lineis quas vix non admonitus viator adverterit. Tam faciliè superandos fines quisque tamen Principum reveretur, nisi bellum cum vicinis instituat : satis enim ad dissolvenda fœdera, destinato impetu, terminorum religiosas leges vel leviter violavisse. Suas metas habet status omnis, quibus si non continetur, necessariò bellandum est; nam usurpari sua quis ferat? Et ingeniosè profectò, licet non Ciceronianè, dixit aliquis, tunc omnia turbari cum Curia sæcularis officialisat; Episcopus papalisat, Parochus episcopisat.

Hæc omnia dicebantur ad Asterio ut ille vir qui nostro colloquio supervenerat, sciret quàm noxiè quàmque humiliter negotiis non suis, neque sacrae vesti congruentibus, ad cuiusdam Principis servile propè obsequium, neglectis studiis, & modicum de sua ecclesia cogitans, totos dies impediretur. Nec ignoravit ipse, quidquid dictum fuerat in suum caput

put cecidisse: placidè tamen tulit ingeniosam amicorum correptionem, quæ consultò in mores alios invehens, suos illi ostenderat.

PIETAS FUGI- TIVA.

UNDECIMUM SOMNUM.

Redeuntem solem populus ille dulcissimè intuetur, qui semestri nocte didicit quantum sit mortalium bonum, quanta orbis voluptas, diurnum sydus: & jucundiorum amicorum reditum facit, quæ ingens amicitiae maceratio est, ad longum tempus protracta absentia.

Annos fermè duos impleverat Flavii in Italiam me suafore profectio. Quàm mihi malè consuluerim illo clarissimi viri discessu, vix referam. Eloquentem me fuisse sæpè dolui: illud serò advertens, mœrori quem ex amicorum desiderio conceperis, non benè mederi literarum solatium. Per tot spatia ab invicem distractis hoc unum restabat, cogitationum partem chartæ, quæ persæpè aut scribenti infida est, aut gestantis incuriâ perit, credere, & eâ utrimque timidissimo calamo loqui, quæ sciri ab aliis non expediret.

Post amicissimas querelas quibus remorantem per tabellarios laceffere solitus eram, tandem expectatus venit, subito gaudio avidum pectus adeò permulcens, ut protinùs quæ peccaverat ignoscerem. Quid valuisset, quâ

quâ patientiâ æstus Italos, quâ etiam ingenia & mores vaferriimæ gentis, ad diversissima natus excepisset, rogantibus amicis non semel retulit: cum ad singulorum adventum res sæpè eadem, post plurima mutux salutationis officia, suavissimosque amplexus, repetitâ quæstione proponeretur.

Amicorum hic fluctus cum tres fermè dies domum impleffet, locum fecit deliciis tranquillioribus, ut jam utrique liceret altero frui. Melioribus oculis quàm quos turba habet, Romam viderat Flavius, & profectiois scopus fuerat, non statuas illas intueri, quæ dignitate operis suos artifices commendant, sed mores. Multa ergò petebam, sapientissimo viro facilius adhæsurus, quàm illis auctoribus qui ex aliorum fide scribunt, aut ex vario affectu ita veritatem adulterant, ut certò nosse non liceat, quid exteri benè agant, quid peccent.

Flavius respondebat ad singula, & interdum illius gentis mores mire attollebat, interdumque dolebat, quod rectius sinceriusque habere videtur Gallia nostra, illam regionem non imitari. Quæ verò apud illam gentem pietas, inquit, ô Flavi? Certe solent Itali Gallos tanquam de Religione minus sollicitos vituperare; puto, quod hæresis in Galliis, Principum edictis secura, libere agit, templa sua habet, suos ritus in quos animadvertere nullus iudex permittitur, ne suo errore excaratis deesse videatur publica fides, cujus auspiciis freti, se ad civilia obsequentes, ac pacatos promiscere: nam quia modicum fermenti
totam

totam massam corrumpit, quidquid etiam Catholicorum est in Galliis, ea secta inquinari aliquæ gentes autumant, quæ nos haud satis novere; & pessimâ famâ laboramus apud multos, quorum Religio, huic pesti licet non admixta, vix tamem nostra sacra æquaverit.

Italiam non perfunctoriè, aut more viatorum lustravisti; quid in ea pietatis agnoveris, refer; Nam quod plures sanctorum reliquias tenet, quàm nos; quòd in ea totius orbis Christiani Princeps degit, purpuratis circumseptus & inde sanctissima decreta exeunt, quibus illustratur fides, errorque confunditur; profectò parùm est, si cætera absint, quæ verè pios ac religiosos constituunt. Ad hæc ita noster Flavius.

Magnum quidem Italis summo Pontifice frui; Majestatem illam Ecclesiæ propiùs intueri, cujus splendor tanto regionum interjectu venit ad nos; & si dicere licet, capitis ipsius vicinitate in eam dignitatem extolli, quæ cæteris altior, etiam, ubi opus est, gentibus membris subministrat promptiora subsidia. Magnum etiam, tot Divorum reliquiis ditari; tot Martyrum, quos olim persecutionis immanitas sustulit, ossa continere; tot cineres, ut pluribus in locis propè sanctum sit, quidquid calcaveris. Hinc omnibus sacer horror, qui meminere quot præliis, quotque triumphis sanctorum nobilitata sit tellus illa, quæ Religionis ergo (cùm aliter fieri haud possit) adventantium vestigiis terenda est.

Sed de istis non procedit quæstio: petis ergo Firmiane, qualis sit pietas gentis illius, quæ
tot

tot prærogativis supra nos eminet : quamque nulla sui parte hæresis depravat, & adeo laudabili cura, ab omnibus sectis quæ à veritate alienæ sunt, sui Principes vindicant.

Non advertisti Firmiane, quibuscumque nationibus, ex suo Genio pietatem consilari? Eo modo, mihi crede, pii sunt Itali, quo nati sunt : licet enim pietatis origine sit cœlestis (à Deo nempe mortalibus infunditur) tanta nihilominus illi impingimus, tot adventitiis qualitatibus illam deformamus omnes, ut pro regionum diversitate, diversa sit ; Italis Italia ; Galla Gallis ; & climatis sui, hominumque qui sub illo degunt, conditiones ut plurimum adumbrer.

Ut noris quæ sit apud Italos pietas, satis est scivisse nationis illius ingenium, ac mores ; etenim nullibi gentium naturalem suæ regionis statum fidelius exprimit. Ardentes sunt ; sed & obscuri, ut cum velint suos ille ignis omnino lateat ; ubi vero placuit, in promendis affectibus diserti, ac solertes, ut nec pueruli inter illos sine arte, quod certè mireris, suos sensus significant : Si quid à fortuna perpeti contigerit, miris verborum figuris miserationem movent ; longa suspiria ducunt ; suos casus, suos dolores ea veritatis imagine pingunt, dilatant, ut qui illos non noverit, putet atrocissimam calamitatum came esse, quæ forsitan leviter pungit, nec digna est, quam plangat vel mediocris patientia.

Nihil parum significant Itali ; quidquid laudant aut convitiantur, quidquid gemunt, hyperbole est ; omnis apud illos passio se ipsam
supe-

superant, ubi ad os pervenerit: verum præcipue amor, ut si verboso credas, illico existimes ipsum Aethnam æstuare minore incendio.

In his habes, Firmiane, Italiæ pietatis fidelissimam iconem, multa in signis est, conspici vult, ita sine arte nihil agens, nisi suæ gentis genium omnino exuerit, ut e tam dum videtur simplicior, apud sagaces suspitione non careat. Candidissimæ virtutis viros in ea quoque regione inveniri haud diffiteor; sed frequentior omnino ille actionum, verborumque circuitus, quo luduntur qui flexuosam gentem, neque rectè incedere solitam, haud satis cognovere.

Vehementissimos plerumque habet concionatores, etiam ubi non decet, acres, suspensos, & tumultu actionum, ac vocis intemperantiâ, illum planè excedentes modum, cui fides adhibetur. Rarò in suggestu sine cruce illos videas; frequenter quoque exuta sepulchris ossa in publicum deferunt, ut ad conspectum funeris, auditores altius tremant: dumque crucifigentes dominum Judæos, longo sermonum ambitu describunt, perforantes carnem clavos, iæsusque terribiles, curant simul in templis malleos audiri, qui fortius mentes revocent ad infandæ crudelitatis, patientiæque dominicæ memoriam. Si de iudicio extremo sermo habendus est, aliquando latentes tubas in fornicum eminentiori fastigio disponunt, quæ improvise clangore coetum terreant, & futuri metu, quasi jam instaret, omnem aliam cogitationem excutiant.

ab animis. Sonitum hunc sequitur populⁱ clamor; diceret captâ urbe sub victoris sævitia desperatos vociferari, licet ex more potius, quàm ex illo pietatis sensu hæc omnia fieri, multumque ad fabulam accedere certum sit. Hæc si agerentur in Galia, aut risum profectò aut indignationem cierent: sincerior enim apud nos omnimodis, nec ad spectaculum facta Religio.

Illud certè suprâ nos habent Itali, quod in proposito pietatis, ubi in illam consensere, sint constantiores, magisque ferventioribus illis disciplinis addicti, quæ corpus discruciant. Naturale est Gallis sæpè mutari; quemadmodum enim apud illos toto anno tempestates adè instabiles sunt, ut nunquam vel æqualiter ferveat æstas, vel rigeat hyems; & vicissitudinibus continuis, nunc immodici imbres terras mergant, nunc haud expectata siccitas in arenæ modum solvat: Ita unius habitus impatientissimi sunt ut plurimum Galli; suæ nempe elementa sequuntur, suas stellas: nec diu pii sunt, nec impii nisi suprâ naturæ genium, aut illos omnino firmaverit gratia, aut corruperit pravitas. Semel probatis Itali tenacius adhærent, neque versatili illa morum alternatione communiter sinunt tamam suam contaminari. Mollior denique nobis est & corpori amior pietas, longo jejunio macerari vix sustinens leguminibus crudis, aut limacum flaccida carne farciri, qui apud Italos inter egregias dapes, suorumque Antistitum palato dignissimas ambitiosè numerantur. Cernis ut pietas utriusque gentis alteri com-

posita, & laudabilior sit, & deterior? Malim tamen sincerè pius esse, licet in me aliquid firmitatis desideres, quam sub theatra illa Religionis larva constantissimè perseverare, ac diu, tanquam in divini cultus parte essent, eos motus significare quos in animo non habeam.

Cùm ita de pietate loqueremur, commo-
dissimè supervenit cum Asterio Hermias. Il-
lum jam à reditu suo viderat Flavius, jamque
ex me audiverat quàm jucundè, ac sapienter
somniares; itaque ut illum est intuitus, quid
tu, inquit, ò Hermia! quid & tua nox? ipse risu
modesto, nihil. Sed data utrique salute, pe-
tiit quid & ipsi valeremus, & an sanis illuxisset
dies, quem nobis optimum desideraret?

Flavio deinde breviter renunciante quid
inter nos fuisset colloqui, Asterius in Her-
miam respiciens, ab isto argumento, inquit,
certè non multùm dissentit somnium tuum.
Placet referre, Hermia, quæ jam tu mihi etiam
non requisitus, solita humanitate narravisti?
Nobis hoc ipsum enixè poscentibus, ita suam
de pietate philosophiam explicuit Hermias, ut
admixtas luci tenebras de industria audienti-
bus proponeret. Sic enim ille.

In densissimæ proceritatis sylva putabam
me esse, altique silentii, neque enim in ipsis
arborum fastigiis vel levis aura ludebat; aves
nullæ quæ suis vocibus, aut fontes qui impla-
cido murmure illam quietem perturbarent.
Ipse trepidus (namque illa opacitas, ac silentii
horror aliquid pavidæ menti subjecerant) in-
ter pacatas umbras pergebam, cùm subitò ad

aures

aures improvisi gemitus pervenere. Illico gradum compressi, ut hos audirem facilius; videbantur calamitosæ mulieris & quæ à loco unde illos exceperam, non multum recesserat. Ad hæc suspiria, quibus & jam concutiebar, sapienti quantum potui vestigio, ne admone-retur aliquem adesse, quæcumque sic solitu-dinæ ac sylvis concredebat dolorem suum, pro-fundius in saltum me penetro; & mox inter frondes matronam adverto miserabili spe-cie, lachrymisque in ora ubertim fluentibus, Procubuerat in humum; crucem manu gesta-bat; aspera vestis, confecti inedia vultus, sed qui emitterent splendorem, quosque sine charitate, & observantia nemo posset intueri. In atrocissima sorte mulier plura suspiria pro-mebat, quam verba; Istud tamen, agge-mente me, sibi multo cum planctu loquu-ta est.

Infœlix ego pietas, quam tot exilia versant tot circumdant ubique pericula, tot mortales cogunt latere! quod crimen, ut sic agar? ut sic patiar? Immeritam expulere ab aula, à fo-ro, à templis. Ipsa claustra jam metuo, um-bras, specus; O miseram! quis me locus ex-cipiet? omnia tentavi, scrutata sum; adhuc tamen incerta ubi possim secura consistere. An & hæc forsitan sylva hostes dabit, qui me in fugam convertant, & more latronum in-fectentur? nunquam tibi benè consulueris; ærumnosa pietas, nisi cælum, unde tibi ortus, repetas.

Hæc cum audivissem, quasi matronam sub-levaturus illico me prodidi: Et fidum homi-

nem invenisti, inquit, qui te constanter colat; quandiū tibi placebit hæc sylvarum opacitas, si me libenter feres, tecum hærebo. Illa infidias arbitrati, ut me vidit, celeri pede in profundiora saltus se contulit, graviter dolente me, quod tam faustè inventam in eorecessu tam citò perdidissẽm. Et frustrà ex vestigiis agnoscere volui, quā parte fugam adornaſſet; Nulla quippe in molli humo signa extabant, quæ ad recedentem meos gressus dirigerent, ut inde certissimè concluderem, haud illi ponderosum corpus esse, ut contingit mortalibus.

Neque propterea quievit inquirendi desiderium; lachrymis madens, quo me ferebat impetus, migro ubique inclamans (ut mea jam voce tota sylva personaret) Pietas, pietas. Festinanter saltu confecto (nam urgebat ingens amor) in aliam solitudinem incitus pervenio, ubi in orbem posite à natura rupes ita vocem excipiebant, ut non semel, & ad veritatem redderent. Et hic quoque vociferante me, pietas, pietas, visus est aliquis non dispalinu respondisse; ut certius ad me quoque officiosa vox perveniret, pietas, pietas. Igitur spe jam alacris, in eam partem me flexto, nec de fide illius dubius qui monuerat in illis rupibus posse pietatem inveniri, diu inter saxa, quæ variâ asperitate vel tangebant in murices, vel in antra recesserant, matronam quæro; sed minimè aderat: demùm, improbo labore fatigatus, fraudem intellexi qua mihi illuserat Echo, ut eam pro pietate acciperem. Tum ipse me increpans, quid agis? ô Hermia! inquit,

sola

sola vox cautes has incolit : pietatem nosti, nil aliud certè quàm sonus est.

Non multum viæ confeceram, cùm in urbanissimum virum incidi, à quo cùm gemens percontarer, vidissetne pietatem? respondit non longè abesse, familiarem sibi, ac si loquentis opera uti vellem; se quoque ad illius sedes ocyus me deducturum: faceret ergò, oravi; Verùm officiosissimi hominis reliquus sermo haud placuit; nam de pietate tanquam de ignota loquebatur; florentem dicebat, molliculam, illamque nescio quâ veste exornabat, quam utique non videram. Silui tamen, jam me deceptum intelligens, eoque duce in amplissimas ades devenio.

Hic ingentis specie matrona habitabat, plurimo cultu, nam nec metalla sericis vestibus decraant, nec auribus margaritæ; sed distortas manus habebat, licet suis etiam lapillis fulgerent, & ad vitæ usus haud idoneas. Et hæc est, inquam, bone vir, quam pietatem vocas? reverere si lubet, tu, aliam quæro, quæ & manus habeat faciles, & meretricio amictu non superbiat.

Ita demigro iratus, & mox in aliam domum, somno rapiente, me confero. Stabat illic altare quidem pietatis, ut patebat ex titulo; verùm ipsa pietas haud videbatur. Circùm plurimi cultores, quorum pars suffimentis adolebant; ast cum, ubi illa esset quam tantoperè colerent, curiosius inquirerem, respondit adoratorum unus; Pietatis naturam eam esse, quæ sub sensu omninò non caderet, & ineptos eos haberi, qui aliquid in illa præter spiritum

ritum crederent. Miratus subtiliorem infamiam, ego quoque recessi iratior. Postea tandem quaesitam pietatem in apice montis deprehendi, dumis obfeto; & quia per tot incommoda ad illam perveneram, promisit passuram se, ne ab illa unquam divellerer, in praemium laborum. Et hic est somnii mei finis.

Flavium summa voluptate affecere dicentis Hermiae sapientissima commenta; Verum est, inquit ille, ô Hermia! nobilis scilicet exul pietas, extra culpam calamitosa, paucorum suffragio digna est, quæ fido lare excipiat; rarò enim inveniuntur qui non aut publicè infesti fiat, aut privatim hostes, ut dubium sit minorne ei ab insinceris cultoribus perniciies, an ab iis qui audaciori amentia, non remotis (quod suadet certè pudor) arbitris, immeritam abjiciunt.

O quàm fugax bonum Pietas! quàm tardè admissum, quam celeriter sui nauscam facit, ruborem, poenitentiam! nulla re frequentius luditur, nulla levius: pilam credas, quam nemo nisi repulsurus excipit.

Pro miraculo est, aliquem in complexu ejus absque rixa, aut frequenti etiam divortio, consensuisse. Non diù mortalibus placet, & hæc maxima censetur in illam gratia, si ad arbitrium voluptatis exul, reducenda expellitur. Durissimæ fortis causæ in promptu sunt, Hermia. Cupiditatibus humanis inimica est; Vix aptatur negotiis: ignara fraudum, quas nec texere potest, nec effugere; etiam ubi insidiæ urgent, de alieno scelere semper dubitans. ac timidè inspiciosa: delicias odit, justissimum

num quoque sui præmium, laudem : ita in futurum prospiciens, ut misellæ elabatur quidquid in hujus vitæ solatia præsens tempus obtulerit.

Extorrem igitur pietatem esse haud miror; Verum quid sit, illa tua Echo, quæ ad se incautos accersit, imponitque pietatem vocantibus, certè haud scio; Ipse ænigma hoc explana: quis enim rectius, aut subtilius revolvat somnium tuum?

Non arduæ inquisitionis res est, refert Her-
mias; plurimi sunt quorum pietas vox est, & prætereà nihil. De Chrysippo non audivisti? In commendanda virtute nullus illo eloquentior, legum ipsarum mens, ac patronus habebatur, dignus quem frequenter in senatu Trajanus ipse de jure dicentem, per tres horas non ferret modò, sed etiam suspiceret. Ille tamen vir, perditissimus erat, solo ore virtuti amicus, & tanquam lusciniæ esset, præter symphoniam nihil habens.

Nescis ergò, Flavi, plures idèò tantum verba sacra ex Bibliis, aut Theologis excipere, ut reddant? satis est illis, didicisse, ut loquantur; in solo referendæ vocis nisu, & verbosa quadam imitatione invenias quodcumque perceperunt. Pietas illorum, mera Echo: ad quam tamen sæpius festinat muliercularum, ac imperiti vulgi simplicitas. Ex studiis, ac doctorum hominum contubernio loquaces, gaudent audiri ac vocari magistri, & propriæ salutis incuriosi, quam non habent pietatem, dare posse existimant. Ab illis recedere, ut ad meliores te conferas, qui vitâ, &

sermone te erudiant, summa prudentia, ac morum securitas. Illud mihi per somnium, linguax Echo, & quæ me tandiu inter scopulos frustra inquirentem detinuit, nisi fallor, adumbrabat.

Quid tu autem, Asteri, de Marrona illa suspicaris, quæ mollibus ac pretiosis induta, usu tamen manuum caret, inersque miratur cultus suos? Minus mihi negotiū quàm tua Echo, facesset ista mulier, compta simul, & otiosa, inquit Asterius. Aliqui sunt qui pro pietate religiosam desidiam colunt; neque enim necessaria, etiam cum præcipiuntur, satis curant; vitant quodcumque feriatos turbat, Iudæo illi per similes, qui sæviēte pelago, cum remos agere juberetur, abnuir, ne religionem Sabbathi illo motu violaret, & fustibus cædi maluit, quàm læsa quiete periclitanti navigio succurrere.

Angelos qui præter vultum, ac pennas nihil haberent, apud pictores sæpè vidimus; pii isti, ad illorum formam se accedere certissime credunt, si manibus trunci, nihil agant, & toti sint in oculis, ac volatu. Hanc Angelis injuriam fecere pictores, ut suo labori parcerent, nam quia operosius est integra corpora delineare, quàm partem; artis solertia nititur in solo capite ac plumis, mutilatam licet speciem haud ostenderint Angeli quoties hominibus apparere in assumptis corporibus. Pietatis tamen summam in hoc jam plurimi constituunt, ut cerebrum, & alas habeat, spretis illis officiis quæ ex charitate utiliter descendunt ad proximos, tanquam Christiano satis esset, meditari, ac in
sub-

sublime erigi. Suam tamen inertiam magnificis vocibus contegunt, ut si ex veste pietas æstima-
manda est, non dubites eam esse, quæ illo verborum apparatu venit in conspectum mortali-
um.

Nec de solitariis illis loquor, qui robustum vitæ genus amplexati, ita quoque se divinis dedere, ut nullam desidie suspensionem faciat illa animi quies, quæ tanto labori, tantisque vigiliis, extrâ omnes sæculi curas pulcherrimè conjungitur.

Illos carpo, qui ex segnitie quandam pietatem sectantur, quæ sensibus amica, eosdem non sinit in arduis impediri, & corporis fidelissimam curam agit, dum videtur sublimior.

Illos etiam improbo, qui sic mollissimæ pietati vacant, ut in egenos duri sint: speculativè, & quasi præcitis manibus, religiosi: divites sunt, nihil ad vestium pompam deest, nihil quod palatum oblectet pingui mensæ subtrahitur, nec aliquid interea pauper, aut incarceratus accipit, quo ab esurie, aut ab ergastulo se expediat. Et tamen pro piis haberi volunt, quia sæpe loquuntur de Deo, & cæteris, frequentius ad sacra videntur accedere. Pietatem non voco, Hermia, nisi agat, ubi facultas est; nisi etiam laboret, & deponat superbiam. Ecce tuæ Matronæ explicationem, quam nec dormiens probavisti, & quæ nec cæteros fallat, si benè vigilant.

Quod dixisti de illo pietatis altari, unde aberrat ipsa Pietas, ad illos refero, qui religionem merè in animo habere se jactitant: neque credunt

dunt multum curare Deum, si in exemplar prodit, & ad signa perveniat. Aliquos enim vidi, qui ad illam insaniam devenerant, ut totum pietatis opus referrent ad animum. Interna quidem est pietas, motus habet absconditos; sed nisi suâ motione agat & corpus, deficit non modicâ sui parte Religio, quæ totum hominem debet illi mancipare à quo totus est homo, ut duplici cultu agnoscat diversissimas naturas idem Principium fortiri, unoque quasi consilio uni creatori persolvere reverentiam.

Est etiam sua corpori pietas, quæ si abjicitur, citò & ipse animus sentiet extingui suos ignes; vix enim fervebit in languido. In fontem suum recurrit illa membrorum, si dici potest, Religio, namque animam, cujus imperio prius incitata est, & ipsa incitat; quod ita stupuit Augustinus, ut sincerè fateretur se nescire, quomodo ille motus animi, qui ut fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Verum ita oportuit, ut sic anima corporeo illo in Deum cultu ad suos profectus indigens, meminerit quoties supplicabit Numini, & ipsam carnem trahere in commune obsequium.

Pietatem aliqui volunt sine corpore, aliqui sine animo; cum tamen secluso altero, non constet, quandiu terrenæ huic substantiæ copulata est pars illa subtilior quæ angelorum dignitatem accedit. Pius esse vis? nec solo spiritu tenta illud opus, nec solo etiam corpore, ne evanescat in meram speculationem pietas tua, vel ita sensibus deprimatur ut non possit assurgere.

Providentissimè Ecclesia, fidelium animos
pro-

propositâ veritate sic instruit, ut & sensuum curam agat, dum illos vocum symphoniam, ac facum splendore oblectat, cæterisque ceremoniis, quibus apud mortales adhuc carne implicatos, angustior fit Religio. Nihil boni in illis suspicor, qui pietatem ita in animo posuere, ut cætera negligant, aut despiciant. Vis dicam quid sentio? Non obsequio, sed prædæ amore, tollit viatori onus suum, latro, suas vestes; & qui pietatem nudam vult, tanquam superfluis illam exoneret, non amicus est, sed prædator vincitur.

Ubi hæc dixit Asterius, jam tuum est, inquit, Firmiane, de hodierno somnio loqui; An placet quod retulit Hermias, scilicet pietatem in ipsis claustris, ac speluncis pavere? Religiosi secessus certè probum est, ista pietatis fuga, omnisque solitudo jure damnabitur, si in illa quoque pericula advertat. Cum ego diutius filerem, ac cæteri subriderent, non imprudens, inquit, Asteri, in hanc somnii partem me compulisti; Illam agam, nec tacebo quàm malè sit aliquando pietati, ubi creditur securiùs degere.

Quid cælo sublimius, aut sanctius? in illo tamen dimicatum est, in illo superbia se extulit, ambivit honores, nefarie tentavit id assequi, quod soli Deo conceditur: Quosdam veluti Cælos esse claustra illa non abnuet, quæ tanto spacio distrahuntur à terris, ut qui illa incolant, sæpè non cadant sub aspectu mortalium. Ita sublevati, ea concinnitate que silentio suos motus peragunt, ut inferior orbis (quasi quiescerent) suprà se illo,

rior orbis (quasi quiescerent) suprà seillos agitari vix sentiat. Hic, naturæ quidem unius, verum disparis potentix lumina, suos ignes, pulcherrimè miscent, & ordine quodam iustitiæ, ne unum scilicet sydus, cæteris depressis, nunquam non emineat, alternis oriuntur, & cadunt. Jam cogita quod dixi, ab ipso mundi exordio coeli incolas superbiam turbavisse, inde enim fiet, ut non mireris claustra illa, quæ cœlos suâ celsitate, ignium concordia, ac denique regulari motu æmulanter, etiam procellas honoris admittere, cùm fatale esse videatur, ut ejusmodi præliis pateat aliquando syderum locus; sed longè diuturnior est illis tranquillitas, eâ animorum pugna quæ procedit ex ambitu, cujus & causas breviter expediam.

Ubi omnes uno voto egestatem professi sunt, nulla de opibus rixa est, & hæc profectò facultatum jurgia, quæ tot mortales, actandiu exercent, excludit eorum hominum solitudo, qui ut pacatius vivant, abdicatis fortune, earum litium veluti radices amputavere, quibus divexantur qui aliquid suum habent, unde concitetur aliena cupiditas, & controversiæ exurgant. Quia tamen sine ordine nulla dari potest societas quæ diu ac foeliciter stet, & hoc ipsum ordo est ut aliqui imperent, aliqui mandata excipiant, ne tumultu, & concursantium potestatum variis opinionibus, negotia, ipsique homines laborent, si ad omnes unum dominium pertineat. Solitariis illis omninò necesse fuit aliquos suorum communibus suffragiis in eas dignitates

res evehere quibus committitur imperium. Nam inter illos cuncta miscueris si æqualitatem serves, quam, uno Platone excepto, Philosophi omnes in optima republica damnavere.

Sed vide aliquando quid accadat: nisi multa suavitate mitigetur eapoteestas, cirò averfos habet eos qui illam creavere; nam grave censetur, beneficium non agnosci; & oblivionis iusta videtur retributio, si quisque, ubi datur facultas, opus suum destruat. At deponi non expleto dignitatis cursu, & quasi in multa injuriæ, magnus dolor. Hinc questus, & restituendi honoris nimia sollicitudo, ad quam si plurimi ex vario affectu accedant, tanquam in oppressæ virtutis partes, jurisque descenderent, animorum fit scissura, tantò peior, quantò major est in eo hominum statu cæterarum rerum despectio; nam ubi in unum honorem aspiratur, ardentiori studio mens flagrat, quàm si illum æstum variæ cupiditates, ut pecuniarum aviditas, ac voluptatum libido, inter se dispartiant.

Præterea, dùm singuli, datis suffragiis, spontè sibi dominos creant, desiderium aliquando subit gradus illius quem alteri contulerunt, ut vertente imperio, ad illos etiam perveniat potestas, cui tandiù & ad unum sunt obsequuti. Scis homini naturale esse, velle extolli supra cæteros, maxime ubi æquam putat, & se quoque eas dignitates quasi per ordinem carpere, quarum aliis gustum fecit. Credis, facile à vino abstinet, qui odorem illius haurit, & expetitur ministrâ manu propinat sumentibus?

bus? toties dedisse dignitatem alteri, quam nunquam acceperis, tandem molestum est, nisi cupiditatem illam castiget altioris disciplinae sanctitas, & religiosi coepti memoria, quò eitrà omnem honoris sollicitudinem, & ambitum, ad illud vitæ genus modestissimi homines accessere.

Fateor ab suffragiorum appetitu inter illos posse tempestates exoriri, & reverà aliquando exortæ sunt; verùm rarò accidit immodicâ dignitatum cupiditate ita claustraturbari, ut propterea exulet pietas, quàm semper multò plures inveniantur, qui sui status modestiam servant, quàm qui sic ab illâ recesserunt ut velint imperare. Sed his tumultibus quandoque claustra concussa sint, certè longo temporum decursu familiaris est illis ea tranquillitas, quam cæteri, quia adipisci inter civiles molestias nequeunt, demirantur. An ideo terram instabilem dixeris, nec statuendis ædificiis commodam, quia olim tremuisse historici referunt, & improvise motu terruisse, qui per tot secula quietè egerant, incolas suos?

Infrequens est, crede mihi, dignitatum contestatio, ubi qui eminet, cæteris miserior est; & ipso gradu cogitur ad infima plerumque descendere, quorum cura, ingens est delati honoris cruciamentum: qui apud illos insigniorem locum est adeptus, ante cæteros quoque abstinet, vigilat, pedes it, ut sit, & in pœnis, omnium primus; ac, ut gratiose præsit quidquid grave injungit aliis, sibi prius imperat: Inde verò concludas velim,

pie-

pietatem commodas sedes habere, ubi pax ita colitur, & tam rarò violatur animorum concordia.

Quid si autem otio torpent solitarii isti, si vitiis eâ hominum ac negotiorum declinatione, accessus fiat, & hæc sustinebit pietas? in hoc maximè plurimi decipiuntur, quod vacare illos putant, qui tranquillam vitam ducunt. Actuosos scies, si memineris quibus studiis fatigent, oblectentque animos illi vanitatum contemptores. Modico somno refectioni, antè stratis exiliunt, quàm cæteri mortales nimium soporem excusserint; ut diei primitias ille habeat, qui diem concessit, longo cultu Deo supplicant; absolutisque tandem sacris ad lectionem se conferunt, qui in egregios labores ingenium acceperunt, scrutantur quidquid erudita antiquitas posterioribus sæculis reliquit, ut omnium ætatum studia, in majus discentium lumen miscerentur, & à mortuis, tanquam perenni inter doctos viros commercio, viventes beneficium acciperent. Ubi libros constantissimo labore ita diù pervolvunt, & ipsi sæpè libros conficiunt, conclusiones habent ad populum, optimis consiliis consternatas mentes solantur, sublevant: invisunt ægrotos, profunt cunctis; nec ante suas se des repetunt, quàm virtutum odore, pietatisque officiis, quotquot illos beneficos sentire, demeriti sint.

Cæteri quibus abjectior, vel in litteris haud exulta mens, illis operibus implicantur, quæ cum necessaria ac perpetua sint, ita dedidiam fugant, ut fractis labore artibus, nullum

lum plane otium superfit, quod in vitia impendantur.

Itaque, Hermia, paululum à veritate declinavit somnium tuum, dum in claustris pavidam pietatem facis, quæ nusquam securior est, aut fidelius colitur.

Neque etiam satis probo quod dixisti absolute, aulâ, ac foro pietatem expelli. Stat in illis sæpissimè secunda pietas, fovetur egregiè; suos habet qui illam & colant ipsi, & tumentur ab hostibus. Itaque modestioris criminacionis erit, si generis humani benignior interpretes, asseras pluribus in locis pietatem consistere, quam tamen ob frequentes injurias ingeniosè fugitivam vocavisti.

Quid verò in Templis tantoperè pietati adverteretur, ut ab illis quoque recederet, postulat Flavius; ea enim loca ita religionem admittere aiebat, ut vitia excludant; nam quis audeat in illis Dei cultum abjicere, scelusque profiteri? ad hæc ita Hermias in sui somnii defensionem.

Eximæ virtutis tuæ argumentum est ô Flavi! ista de templorum reverentia opinio; Ex te, deceteris censes: nam quia unusquisque nostrum se intermedio omnia videt, omniumque colorem suum esse facillimè arbitratur, idè & tu quam habes in animo pietatem, in aliis mortalibus conspicias.

Non ergo advertisti quo vestium fastu, quâ cervicum levitate ut plurimum scœmiæ nobiles Sacris nostris interfint? quàm anxîâ venustatis suæ sollicitudine teneantur, quamque videri gestiant, unâ licet religionis causâ ad
sacras

sacras ædes videantur accedere ?

Inter tot concinnos, quibus disponendis tantum tempus absumptum est, arbitraris pietatem inveniri ? Caput istud, tam prolixa arte ad naturæ injuriam fictum, meditari aliud poterit quam iuges, suam formam suos annulos, suos denique amatores, sive jam irretitos regat, sive comparandos, novo coepto placebit aucupari. Christi spinas cogitabit, adeo molliter ornata cervix ? & concessum ineptissimis curis, aut etiam minus verecundis animum, mysteria subibunt ? Quid cum istâ venustate Christianæ pietati ? Quomodo ante aras sua dessebit peccata mulier, cujus quoque studium est, ore jucundo, oculisque extrâ omnem mœstitiam compositis veniam precari, ne quid de formâ detrahat imperatus à Deo dolor, & muliebri consilium turbet tantæ concinnitatis inimica pœnitentia ?

Quale, heu, Religionis spectaculum, tantam superbiam profiteri in vestibus, quæ licet ponderosæ non sint, sine adjutore tamen non gestantur, & ided tantum laxiores sunt, ut necessitatis imagine adhæreat incedenti puer, qui fluentes colligat manu, ne vel in subiectum pulverem, vel screantium sputa neglectæ dilabantur.

Quid vero de pulvinis istis censes, qui & auro fulgent & molles sunt, ut genua dominarum magnificè suaviterque excipiant, & nihil in templo durius quàm in suo strato delicatissima mulier inveniat ? Eo in statu, ante Christi in cruce pendentis imaginem arroganter orat sibi culpas condonari, & tanquam

patro-

patronâ vanitate citiùs gratiam promeritura, judicanti Deo cultus sui pompam ostendit: Interim adstantes viri divagantur animis, inquietis motibus aguntur & insana vota concipientes frequentius venustissimam supplicem quàm altare conspiciunt.

Si pietas in templis stabile sibi domicilium statuit, ô Flavi! cur ergo Christianos non advocat à secularibus curis, ut divina cogitent, nec castigat garrientes? Unde fit ut quæ frequentissima sùnt & etiam superflua apud divites, in templis ornamenta non fulgeant? ut ignobiles aræ mappis contegantur, quas apponi sibi in mensâ vix fineret fortuna mediocri; & sacra ipsa (si dicere licet) rustica sint, dum qui ad illa convenere, in urbano cultu conspiciuntur: Si in templis degeret pietas, certè ex locorum munditia agnosceres diligentiam illius; frequenter abesse sacerdotes haud pateretur, & immodestè psallentes cogeret sapienter officio suo defungi; illa enim regit oculos, componit vultus, si entium imperat, ubicumque invenitur, nec temere de leviculo clero judicabis si expulsum existimes.

Quantos concionatores vidisti, qui verè studeant pietatis sensu suos auditores afficere, & insciæ plebis tenebras discutere illis sermonibus, quos capere queat innata vilibus personis simplicitas? ut plurimum sacri oratores deprimi se existimant, si alta, si subtilia non loquantur, pudet ad singularia descendere, rudiores solari, monere salutaribus consiliis, tanquam ad solos nobilium usus suam lucem

lucem acceperint. Invenerunt isti oratores, quomodo superbiam addant Evangelio : ne fordeat ad aulicorum conspectum Paulus, calamistratum effecere ; quis ab ejusmodi hominibus fructum speraverit, cum de ipso Christo verissimè scripserit aliquis, operationis suæ munus amiserat, nisi illud humilitas recepisset ?

Vides jam ô Flavi ! etiam in templis sepeissimè pietatem non admitti. Plura dicerem nisi prohiberet pudor ea referre, quæ omnino premenda sunt. Tuum illud silentium ô Hermia ! inquit Flavius, ars dicendi est omni sermone eloquentior. Sic Paulus affirmans majora esse beatorum gaudia quàm quæ ipse efari aut mortalium mens capere posset, in amplissimæ conjecturæ libertatem animos dedit, egitque peritus coelestium orator, ut grandiori felicitatis imagine spes nostra reficeretur quàm sit definitum aliquid ac sensibus notum explicuisset. Quidquid ita siluit, ut ait quidam, prodidit non prodendo : & sæpe efficacior pars orationis est, reticentia, ingensque rerum pondus, profiteri, aut nolle præ verecundia, aut pro imbecillitate non posse illas attingere eloquentiam. Non audes, inquis, referre quod in templis agitur : cum nihil sic dicas, totum dicis Hermia : sed placet ad singularia venire ut eorum quæ cogitas ac censes, major nobis fides fiat ?

Ira provocatus Hermias, aliquandiu pallio vultum obduxit, & mirantibus cæteris, quod contactus loqui vellet, respondit ipsum Socratem quoties de turpi cupidine tractare cogeretur,

retur, sic suo pudori consuluisse, ut extrâ conspectum audientium liberius erubesceret. Sed non tulit Flavius religiosum virum qui virtutis paries agebat sub eo velo philosophari. Lateant, inquit, qui sectantur scelera, non qui odere, & ut hostes in illa severius invehuntur. Ad ægrotantium scetorem qui refugit medicus, arte suâ dignus non est; etiam audacter contrectet quæcumque horrentem naturam ad vomitum provocant, nec demittat officium suum, quia illo bene fungi nisi commotus non potest.

Audivisti ergo, Hermia, aliquid agi in templis quod adversetur castitati? Breviter dicam quæ nimis, heu, vera sunt, inquit ille. Scitis ipsum montem quem suo cruore sacraverat dominus, ex nefandis impurissimorum hominum ritibus, & erecto in crucis locum Veneris simulachro, dictum postea fuisse montem Venereum: neq; vos etiam latet, quod divus Paulinus lugens scripsit, in ipso Christi præsepio gentilium superstitionem profanos hominum amores, mortesq; coluisse. Major nostrorum injuria temporum, cum ad illa Christiani pergunt, ut de committendo flagitio, & de temporis opportunitate, extrâ omnem suspicionem commodius inter se conveniant; istud enim fit, neque securius credunt de sceleris ordine, ac pretio quærere, quàm ubi solet Religio fufis lachrymis, aut à propitio Deo ampliora petere beneficia, aut veniam ab irato.

Adest in altari Christus, tremendam majestatem circundant undique paventes Angeli, & sub

&
uti
Chr
insu
mi
guir
enit
tate
tren
A
cum
de f
Quo
dici
proh
devi
seip
qui
lint
ô Fl
bis,
scien
ma
rude
se n
cum
dispe
Pe
sunt
que
null
bus
bens
mita

& sub eorum conspectu quam facile, quam utiliter peccent, adulteri deliberant. Ante Christum eo consilio fisti, mysteriis nostris insultare est; & quicumque sic despicit dominum, novo modo reus est corporis & sanguinis ipsius, licet ore non recipiat: neque enim dijudicat corpus domini, cujus sanctitatem atque præsentiam nec reveretur, nec tremat.

Aptam foedissimis colloquiis horam eligunt cum aut nox ingruens, aut à fidelibus solitudo fiduciam timidis videtur efferre sceleribus. Quod horreas, velut asylum sit nequitiae. Iudicis domus; hinc se turpitudine nullo pudore proficitur, quæ cæteris in locis infamiam caute devicans, quasi ad partes castitatis accesserit, seipsam verecundè negaverat. Sed pauci sunt qui eo animo templum petant, in eoque velint agere quod ubique scelestum est. Utut sit, ô Flavi! sed inveniri plurimos haud certè negabis, quos ad sacras ædes non religionis conscientia, aut aliquis divinorum sensus, sed forma mulierum trahit; & foede placendi sollicitudo. Qui autem istos cogitare existimas, qui se muliebris pietatis comites dedere, ut eam, cum minus adverterit, flagitiosis amoribus disperdant?

Post hæc in id argumentum multa dicta sunt, quæ privatim audiri possunt utilius, atque honestius, quam publico credi, ut jam nullus adstantium dubitaret, in propriis sedibus tam sæpe violari pietatem, ut de exilio lubens cogitet, ad quod tot injuriis totque calamitatibus ærumnosa compellitur.

Absol.

Abolvebam hoc somnium, cum improvise adventu Pontanus adfuit, eruditissimus medicus. Et hæc est, inquit, Firmiane, imbecillimæ sanitatis cura? hic consiliorum meorum fructus? perdet te obstinatus iste labor: omnino oculis orbari vis qui tam pertinaciter scripticini indulges? vis & noxiis humoribus opprimi jam fractum pectus? Multi te vegetiores, quod cæ studiorum incontinentiâ solvi se in dies paterentur, crescente tandem naufragio suffocati sunt. Peream! nisi te Hippocratis iudicio sisto, qui ejus alumnos scholam ipsius, per tot annos remediorum præpostero usu, aut negligentiam infamavisti. Quid enim dici de nobis autumas, qui tandiù nullo successu, curam tui suscepimus? Ad hæc: rides simul & minaris, inquit, charissime Pontane! sed verumne his lucubrationibus jam non sufficere vires meas, ætatem meam, si hæc seridè loqueris, spondeo laborem hunc ultimum fore. Et non satis putas (retulit) edidisse te vernaculâ tuâ Philosophiam Christianam: de Monarchia Verbi incarnati tomos duos: Romana verò linguâ Genium sæculi: denique tuum Gygen? quid rursus occuparis in somniis? fallor, aut tuam quietem non modicè perturbant. Cum ego illud quidem negarem; sed nec ultra amicissimi viri consiliis vellem obstinere, Hermianis somniis finem feci, quasi aliquis non malevolo aut critico animo leget, forsitan haud improbabat quòd
 posteris reliquerim.

I N D E X.

- A**bbates. 362.
 Abrahamus *se in Isaaco immolavit.* 377.
 Accusare divites *haud facile est.* 212. *seqq.*
 Adonia, 69.
 Adulatoria *laudationes,* 247. *seqq.*
 Edificium *venustum,* 240.
 Edificator *senex.* 241. *seqq.*
 Egrotans *sine morbo,* 286. *seqq.*
 Emulatio *sape vincit suum exemplum,* 267.
 Aer *cum principibus viris comparatur,* 43. *eius utilitas,* 202.
 Aeraria publica *ne credant principes hirundinibus,* 152.
 Etatis *natura,* 303.
 Ethiops & candida uxor *qualem edant partum?* 146.
 Affectus *medicinam respiciunt,* 6.
 Alchimia *genus malum,* 405.
 Alchimistarum *sanitas,* 169.
 Alcibiadis *ingenium,* 449.
 Aleorum *ludus,* 210.
 Alexander *unde Magnus?* 206, 208.
 Alexandri *laudis cupido,* 253. *Epistola ad Aristot.*
ibid.
 Amor *unde oritur,* 273. *est morbus cardiacus,* 529.
 Amoris *sacra* 59. *seqq.* *schola,* 277. *seqq.*
 Amorum *libri,* 59. *seqq.* 72.
 Amator *senex,* 244. *seqq.*
 Amatores *quomodo ab amore vitabendi,* 486. *seqq.*
 Amici *vere in aula non sunt,* 237.
 Amphitheatrum *Gallicum,* 417. *seqq.*
 Animæ *humana corpora varia* 484.
 Androgyni, 298. *seqq.*
 Angeli *picti,* 512.
 Animalcula *ex nube,* 397.
 Annulus *Gygis* 4.
 Anus *juvenis,* 303. *seqq.*
 Apis *sacra,* 252.
 Apotheosis *Natura,* 77. *seqq.*

INDEX.

- Arena vitrum, 527,
 Arrogantia in abiectione tumidior, 149
 Artis vis, 247,
 Artium liberalium sup. licatio, 26,
 Astorum vis, 166,
 Astrologi vapulant a diis, 167,
 Astrologorum palinodia, 166, sanitas, 161, seqq, 167,
 Astrologos qui damnarunt, 168,
 in Astrologos quæ rationes pugnent, 167,
 Astrologica quædam ratio 60,
 Avarus cum Chryselitho comparatur 25,
 Avari cibus 196
 Avaritiæ martyrism 127,
 Avaritiam principum 247 seqq 257 seqq,
 Augusti felicitas qualis 107 108
 Aula non admittit homines libertate utentes 49 Occa-
 nus 236 cum Oceano comparatur 219 seqq, visus obliu-
 252
 in Aula scopuli 230 Sirenes, 231 seqq Ceti 232 autus
 pro sermone 233 Syrtis 238, venti varij 232
 lachrymæ pro culpa 234 non sunt amici veri 237
 pictas 527
 Aulicus oceanus unde moreatur 238 seqq, et 240,
 Aulici imitantur Principum mores 258 seqq, lapsus 233
 seqq,
 Aulicorum misera felicitas 101 seqq ad 112 clientes cum
 Patronis ruunt 235 seqq,
 Aurum ex inferiori re a'o 170 seqq, sentit suum amato-
 rem 25 imitatur Numen 170 auro qui quærit ibi su-
 per omnia 146
 Auri abusus 412, 413,
 Autoxenox imprecatur 33 non finit mala ibi
 Authorum invidi Criminatores 172 seqq

B.

- B** Accanalia 202 seqq
 Bellum civile quid? 472 seqq
 Bello quinquiles 402

Bella

INDEX.

- Bella deſervenda 418 cur moruenda ? 42
- Beurolentia novum genus 290
- Bibliotheca divitia 154 ſeqq
- Blasphemia ſtudium 213
- Bombycibus homines ſimiles 127
- Britannia Reges duplex occuparunt ſolium 540

C.

- C**Aianorum error 65
- Calceorum mutatio 464 meminere 154
- Calviniani 451 ſeq
- Calviniana Religio 455 457
- Campania ſtatu 405 ſeq
- Cancellario in Gallia non licet induere lugubrem veſtem 357
- Canes à captaſera abſtinentes 196
- Capillorum mutatio 464
- Carnium eſum tempore non licito inhibet Gyges variis modis 193 ſeqq
- Caſtitas quomodo ſervetur 73
- Cato num nimio vino ſuam macularit ſapientiam ? 206 209
- Chaos 467 ſeqq humanarum rerum triplex 469 ſeqq bellicum 472 ſeqq pacis 473
- Charmion qui ? p. 1. ex baſi loquitur 49 ingreditur ſepulchrum Principis Druidarum 3. 4. ſeqq migrat in ubera regiam maiorem 10
- Chimæra 437 ſeqq
- Chorea nocturna 268
- Chriſtianus Judæiſans eſt Chimæra 439
- Chriſtiani contra Chriſtianos hoſtiliter ſcribentes 263 ſeqq
- Chriſtiano-ethnicus eſt chimæra 440 ſeqq
- Chriſtus cur vulneratus 130
- Chriſtum qui ſaſtidiant 136
- Chryſolitus ambitioſior magnete 25
- Cibus. Pullorum inſtam aetatem non expectant Galli 23

Z

Cir.

I N D E X.

Circæa domus 479 *seq*
Civitates unde orta 274
Claritas quid ? 429
Clerus amplius 67
Cœli Coniux terra 135
Cœna Domini cur dicta cibus grandium 445
Comæ cura 298 299
Cometarum natura 490 *seq*
Comoedias contra 277 *seq*
Conciones super plebis captum 522 *seq*
Concordia conjugum 350
Coniugium, quod solas divitias spectat, infelix 132 *seq.*
Coniugia non bene coguntur 184
Consortia quid valeant 481 *seqq*
Convivium Deorum 163 *seq*
Convivorum luxuries taxatur 91 *seq* 98 *seq*
Coronæ veteribus Christianis cur non erant concessæ
     440
Coronarum abusus 408 *seq*
Critici taxantur 172 *seq*
Crox quibus locis non adhibeatur 62
Cultus nimis 299 *seq*
Cupido et Mors mutant arma 245
Cupidinis signum 59 60
Cupidini quæ aves immolentur 61
Curtæ conficiunt homines 105 106

D.

D *li ad causam dicendam vincit* 163 *seq*
Diis suis aurum cur addebant gentiles 136
Deorum Convivium 163 *seq*
Delatores impietatis nulli 83 84
Delectibus pecunia destinata quomodo peveat 202 *seqq*
     185
Depontani cur Senes dicti ? 241
Dies nostrisacri cur ab Judæorum festis discreti 440
Dionysia 202 *seq*
Dis 14

INDEX.

- Disputationes apud quos nil proficiant 79 80
 Dives ex morte aliorum 15
 Divites accusare haud facile 212 seq monitorem non admit-
 tunt 97 miseriores pauperibus 109 etiam post mortes suos
 habent assentatores p 324
 Divitiæ quomodo parandæ 12 malæ 122
 Divitias in nubendo spectandas 134
 Divitiarum injuste partarum similitudo 389
 Dolor nimius est suspectus 344 simulatus 314 seq. 329
 seq. contagiosus 331
 Doloris Scena 318 seq.
 Domus magnifica 101 seq
 Donatus provocat ad Imperatorem 498
 Donis quomodo Judices adennai 114 seq
 Druydæ 25
 Ducum fides in pecuniis, qua debetur Stipendio 185 seqq
 189
 de Duello varia 417 seq 426 seq 436

E.

- E** Brietas taxatur 204
 Ecclesia septa hostibus 380
 Ecclesiastici Comœdias spectantes 279 seq honores opes-
 que, in malis certissime numerantur, si in vitiis conse-
 rantur 377 seq redditus scelerate in profanos usus im-
 pensi 373 nocent 389 seq
 Ecclesiasticum debet etiam commendare Vita 282 seq
 Eclipses animarum 10
 Edacitas castigata 193 seq
 Egestas quid 13 irata 387
 Elementorum ordo & chaos 468 469
 Episcopi pugnaces 496
 Equites Torquati 409

I N D E X.

- F** Ama quid? 429 *quæ apud Deum, æternum manet,*
 243 *aliena qui discernantur* 172 *seqq*
 Famæ honestas curanda 121
 Famæ voluntaria 124 *seqq* *avaro placet* 197
 Familia est regnum 473
 Familix mentita 47
 Familiam vir gubernet 474 *seqq* & *interdum mulier*
ibid.
 Felici ad opinionem homine nihil infelicius 110
 Felicem quid faciat? 373
 Felicitas subitanea 394 *seqq.* *plangenda* 101. *seqq.* *se-*
mel repulsa vix ad suos contemptores redit. 133
 Femina ambitiosior viro 403
 Feminarum subvertia. 465 *seqq.*
 Filii potestatem parentum adhuc viventium ambientes 476
seqq.
 Filia probe educata 72 *seqq.*
 Formæ cura in viro 299 *seqq* in vetula 303 *seqq*
 Fortes lingua 177
 Fortuna depicta 112 *adversa docet sæpe felicitatem* 110
colenda 122 *immemor* 148 *seqq*
 Fortunam ferro difficile plebei 148 *seqq*
 Funus Viriutis 268 *seqq*
 Funera antiquorum 333 *seqq* *divitum.* 324 *seqq.*
 Fungorum natura 394

G.

- G** Alli natura 202
 Gallia sibi crudeliter imperari non patitur 39 *seqq*
nunquam sinceres felix. 401
 Galliam Etruscus perdit perverfis consiliis 40
 Galliarum Chaos 470 *seqq*
 Gallorum ebrietas unde? 204 *cum Germanis sædus* 202
Gallorum pietas 301.
 Gallis naturale est, sæpe mutari 305 *f. 9*
 Gemmæ quid? 466
 Generationem homini: quid juret; 482 *seqq*
 Gentis quedam ipso patriæ ritu mancipia 38

Ger.

INDEX.

Germanorum cum Gallis *sædæ* 202

Gloria subitanea cui similis 395

Gulæ vitium 128

Gyges *Lydæ* 10 quid scripturus 8 in *suffragat* non vi-
sus amico quid in *aurem* 9 spargit indices *schedulas* in
regis aedes 19 in *statua* basin ascendit, inde *se* *vicem*
emittit 50 ad *epu* *ones*, nomine pauperum, *litteras* *exarat*
94 *servitiam* patris *filiam* ad *nuptias* *cogentis* *ulciscitur*
141 *seqq* *Soleas* *ignetas* *homini*, *fortuna* *p* *io* *is* *immemô-*
vi, ante *pedes* *ponit* 150 *chartam* *in* *sticis* *ablaiam* *Prin-*
cipi *desert* 187 190 *Epulas* *m* *fect*. 193 *Colocynthidos*
caruibus *aspergit* 198 *assum* *perducent* *for* *at* 199 *Min-*
sam *ludentium* *commovet* 212 *seq*. *Subita* *rushi* *antico*
quosdam *tenet* 261 *triumviros* *quosdam* *de* *consilio* *quo-*
dam *dehortatur* 268 *turbat* *n* *sturnas* *choreas* 275 *Tab-*
ulam *picam* *comburi* 297 *Annulum* *suum* *in* *Sequane*
undas *jacit* 312

Gygis *siccessus* & *funus* 308 *Galli* *epitome* 310

H.

Hereseos *timida* *strategemata* 84 *se*, 9

Heliotropium *planta* 9 *l*. *pis* 6

Herculis *secundus* *labor* 278

Herculeus *Imperator* 154

Hermaphroditi 298 *seqq*

Heroum *filii* *pecudes* 139

Hirudines 11 *seqq*

Historico *temporum* *ordo* *servandus* 220

Histrionum *aula* 62

Homeri *sors* 248

Homini *veteris* & *novi* *pugna* 443 *in* *quibusdam* *conjun-*

ctio 444 *seqq*

Homines *sunt* *meteora* 490 *homylcibus* *similes* 127 *evadi-*
mus *laboriose* & *târde* 466

Hominum *natura* 219

Honor *vacuus* *parva* *res* 134

Sub *honoris* *specie* *perdere* 406

Honotes *a* *quo* 409 *emptos* *publica* *calamitas* *resurcit* 116

I N D E X.

Hospitalitatis exemplum 453

Humanitatis exemplum: 453 seq

Hypocritis 58 seqq

Hypocritæ 87 88 faciunt bonos quosque suspectos 563 seq.

I.

Ieiunia ornata 123 seq

Iesuitæ antici 225 seq

Ignes fatui 492

Imago vera 288 seq

Imaginum potestas 290 seq 294

Imperium villaticum 179

Impietas gladio conficienda 81

Impietatis delatores nulli 83

Impietatem Magistratus non sic punit, ut furtum 82

Indolis in primis annis semina 369

Infans aciculis confixus 64 65

Ingenium hominum varium 379

Ingenia mixta 447

Innocentia & dignitas arduum par 120

Invidiæ martyrium 126 127 operosa diligentia 172
seq

Ipra urbs 87

Iridis na ura 409 492 colores 392

Italorum ingenia 503 præcipue in sacris. ibid. in promissis
verbo sitas 205 luxus ibid. pietas 501 eq

Iudæi porcos intueri noluerunt 196 aurum vorantes 15 &
Christiani neſti non poſſunt 439

Iudæi ſervi deſcribitur 112

Iudæi æquiſſimi cur ancipitem apud vulgus habeant ſa-
mum 119 quomodo donis aduendi 113 seq

Iudicium proſopoleſia 213 seq 218 seq lapides lydiæ 112
seq

Iudicium in ſacris cui debeatur? 498

Iuſtitia venali 116 seq

Iuſtitiam pingere quam reddere facilius 112

I N D E X.

L

- L** Ac virginum 304 asinarum 306 virorum 298
 Lachrymæ quid 325 ex puteis mutuata 336 non
 decent virum 354 fictitia 323 seq pro culpa 234
 Lachrymarum verarum descriptio 351 seq
 Lapides formam hominum à natura representantes 482
 seq
 Laudari amant virgines 72
 Laudando perdere 365
 Laudationes adulatoria 249 seq
 Lex sub specie matronæ depicta 112
 Libertas v. Voluntas
 Liberi patres 362 seq. in infantia sacris destinati 364
 seq
 Libri amorum 59 seq 72 magistri mortui 156
 Libros multos eodem quidam dines indolens 155 seq
 hæreticos probatis immixtos culpat Gyges 156
 seq
 Libri vanitas 160
 Lingua sortes 178 179
 Litigantium fors 114 seq
 Litium protrahendarum quasuosissima ars 116
 Loci vis 482 seq
 Lucianus 219
 Ludentium fors 211
 Lugendi ne parentes plus quam maritus ? 338
 Lutor blasphemus punitur 212 seqq
 Lustrationes callide 186 189
 Lux continua non placet 220
 Luxuria privatorum 412 seq
 Luxus 205

M.

- M** Agia laudabilis 488 seq
 Magistratus sunt fidera 356 lachrymis non esto de-
 ditus 356 vehementior in puniendis latronibus quam im-
 pietate 82 seq

INDEX.

- Magistratuum inferiorum ad superiores comparatio 84
 Magnetis virtus 200
 Magnete ambitiosior Chrysolythus 25
 Mandata Principum apud Gallos cito in oblivionem ve-
 niunt 91 seq
 Mare unde moveatur 238 seq
 Margarita preciosissima 414
 B. Mariæ signum 70 71
 Martyres cur dicendi splendidi 129
 Materia prima 494
 Matrimonium diversarum Religionum num sint prolata?
 145 seqq.
 Matronæ formosus pedissequas carere 160
 Matronarum cultus 269
 Medici quid observare debeant? 34 carnem tempore ætate
 concedente 194 seq erant Druyda 5
 Medicamenta è vilioribus herbis 6.
 Medicina olim sumas pro hominum cadaveribus secabat
 214 est singulorum 34 errat, quæ aequali apud omnes
 Regiones securitate putat ab agrorum corporibus sangui-
 nem peti 32
 Mentis crueles 91 seqq.
 Meteora 489 seqq sub iis varii in regno status adumbrat
 ibid.
 Miles sacerdotalis 496 seq
 Militem lachrymæ non decent 357
 Militiæ Romanorum rudimenta 437
 Miranda difficulter creduntur p. I
 Mitellatæ quæ? 410
 Modestia principum 414
 Modestix singularis Vir 415 seqq
 Monachus aulicus se excusat 225 seqq.
 Monachi amphibia 222 pisces ibid v. Sylviani.
 Monachorum copia 67
 Monachos aulam frequentantes perstringit aulicus quidam
 222 seqq
 de Monasteriorum pictate 507. seqq. 514
 Mons ignivomus 438 venerens 524
 Monstrum quid? 16

I N D E X.

- Mora quæ non improbanda 466.
 Morbo morbus non curandus 487
 Mori esse aureo 485 qui in delio optabat 207 209
 Morientis voluptas quæ 209
 Mors magnatum turbulentissima 324 & cupido mutant
 arma 245
 à Mortuis tutius docemur 12
 Mos quid valeat? 316
 Mores ira enormiter peccant 17
 Mulier appetens Imperii 474 seqq viginti annis prægrans
 460 Idolum 410 seqq
 Mulieres vestium luxum quomodo excusent 116 quomodo
 forensia negotia agant 115 cur non d cere de-
 bent in Ecclesia? 480 seq non sunt audaces 353
 urbem non peragunt ib lucris incumbere non fas est
 ib.
 Mulierum pietas simulata 441 seqq urbium dolor ficti-
 tius 330 seqq superbia in templis 441 seqq consili-
 quando audienda 349 ambitio in titulis 409
 seqq
 Muliebris sexus potentior virili 272
 Mulus gloriosus 149
 Munera à iudicibus accepta famam lædunt 121 seq accep-
 ta quomodo iudices excusent 117 seq quæ non in iustitiam
 pugnent? 118 119 seq
 Munerum acceptio apud Iudices unde oria? 115 seq.

N.

- N**atalitium ratio num in Nuptiis habenda? 133 seq sor-
 tis non debemus obliuisci 150
 Naturæ simulacrum, 78 vis 16 apothecis 77
 seqq
 Nautarum natura 378 seq
 Neronis ingenium 368 seq
 Nini fata 475
 Nives purpureæ 52
 Nobilis quidam à Convivis factus 401
 Nobilem non facit aurum 413

INDEX.

- Nob'les veri à tributis eximi cur' possint? 46 bello utili-
eres 402 ex militia ib'ib uxores 403 suos ad modestiam
elegant rustici 185 seqq h. c. Campe' res Reguli, qui
villaticum tenent imperium 179 seqq qui se simulant 47
lingua fortes 177 seq
in Nobiles invehitur Gyges 183 seqq
Nobilibus venatio cordi 178
sub Nobilibus Rusticorum status 179 seqq
Nobilit. s. præp. opera 397 seqq Cadineæ 393 seqq in hoc
somnia varia in nobilitatem non verant. prompte belis
adesse debet 176 seq
Novitatis amor 219
Nox quid? 467
ex Nube animalcula 397
Nuptiæ Principum 137 impares certissimis calamitatibus
indicantur 141 seq ad mortem damnatorum 246 contra
138
in Nuptiis natalium ratio num habenda? 133 134
ad Nuptias virgines volunt cogi 133

O.

- Oceanus anticus 219 seqq
Oculus index animi 272
Odia Thebanorum fratrum 443
Odore quæ vivunt 125
Officiis perdere 405
Olivarii Ducis fata 109 seq
Opes regni quibus committendi 24 cur dicantur sub-
stantia? 17
Ophix 64
Opinio Regina 458 seq antecedit fortunam 461 à scientia
distincta 460 aliorum beat alios 461
Opitione panis v. lescunt 129
Orator anticus 249
Oratores Regum ultimi tormenta 81 falsi germanique
446 seqq
Ordo quid? 467

I N D E X

Orii mala 405

Otio perdere animos 406 407

P.

P Anni vilescent opinione 129

Papæ status 86 seq

contra Papam 455

Parelli 400

Parentes sua teneant bona 476 seq

Pater ne indulgeat filio 476 seq

Pauper in opibus 463 felix vivit 109

Pauperes Epulonibus exhibent literas 94 seqq

Pauperum creatores & tortores 16

Paupertas ornata 124 seq

Pax continua non placet 220

Pacis Chaos 473

Peccatum omne suos habet patronos 117

Peccata non æstimanda ex indulgentia Principum 422
seq

Tecularius poena 24

Pecunia cum uxore comparatur 25 26

Pericula formosa 485

de Periculis loqui facile à periculis remoto 177

Pestilentia quomodo purgetur 81

Philosophi natura 393 placent si agant historicos 192
in aulam non admittuntur 5.

Phlebotomia an admittenda in Galliis ? 30 seqq

de Picturis varia 289 seqq

Pietas sub alio climate, alia 503 simulata 456 Italicorum
& Gallorum 51 seq fugitiva 500 seq num in ipsis
claustris paveat 507 515 seq larvata 58 seq apud
multos est tantum Echo 416 otiosa 512 seqq requirit
cultum externum 514 in propriis sedibus sæpe
violatur 513 519 seqq

Pietatem querit Asterius 507 seqq

Indarus cur frigidus Poëta 205

Piscium figura 221

Planta puleia 76 seq

Z 6

Plinius

INDEX.

- Plinius** Vesuii flammis absumptus 221
 Pluit lapide, sanguine. 52 seq
 Pœna in plebe quando adhibenda? 81 seq
 Pœna fuerat libenter tolerantur 38 seq
 Poëta frigidus 105
 Poetæ quomodo in laudandis Principibus procedere debeant 254 seq capiunt Principes 248 seqq adulatores 250.
 Poëtarum labor frustraneus 248
 Populus non nimis exhauriendus 18 seq
 Porcos intueri noluerunt Judæi 196.
 Potatores quidam eximii 206.
 Præteritorum recordatio 374
 contra Crinogenituram 371 seq
 Princeps debet esse medicus 37. seq dum impensius laudatur, capitur 256 comparatur cum medico 35 potentissimus quis? 458 seqq à deliciis abstineat 36 seq
 Principes volunt laudari supra modum 253 seq capiuntur à Poëtis 248 seqq. nomina 257 seqq. miancipiis ne credant araria publica 152. cum aere comparantur 43
 Principum mores imitantur aulici 258 seqq. egestas unde? 21 miseris. 107 seqq. avaritia 256 seqq. 247 seqq. modestia 414 nuptia 137
 Profani simul & sacri 439 seqq
 Professionis scopus qui esse debeat? 501
 Promissis verbosi 205
 Pudentia lenta 40
 Pudi a herba 76. seq
 Pudicitia ex a Coniugium 451 seq
 Pudicitia & aedes 71 seqq
 Pueri patres 359. seqq.
 Pulchritudo non raro vilescit 219.
 Pyramides Ægyptiæ cur extructæ? 41

INDEX.

Q.

Q Vercus cui sacra? 2
Quintiliani qui dicti. 64

R.

R Atio ubi nil proficit, pœna adhibenda 81
Rationem quid iuvet 483.
Regni status optimus qui? 469 seqq status variis per meteo-
ra adumbrati 489 seqq
Rex est Sol 45
Regum potentia limitata 498 sors misera, quos ex mi-
nistrorum scelere fama æstimat. 57
Regibus invisa prolixitas 27
Reguli Campestris 178 seqq
Religio vindicata 210 seqq in qua re consistit 257 seq
Magistratui non sic cura, ut profana 81 seq
Religione amicta turpitudine. 58 seqq
Rentius 415
Romæ antiqua decora 360
Rustici nobiles suos ad modestiam cogunt 185 seqq
Rusticorum causam apud Principem agit Gyges. 187 sub
nobilibus suis status 179 siqq

S.

S Acerdos temperet lachrymas? 57.
Sacerdotum facilitas. 194
Sacra quedam barbara 64 amoris 59 seqq
Sacris in infantia destinati liberi 364 seqq
Sacri simul & profani 439 seqq 443 seqq
Sacrificium immane 14 seq
Sacrificia Romana 371
Saltationes nocturnæ 268 seqq
Sanguinis humani extrahendi licentia non eadem ubique
29 seqq 33 seqq
Sanguinem humanum bibens 15 16

Sapientes

INDEX.

- Sapientes cur publici honores refugiant 120
 Scelus ingens, rarum 16
 Scientia esto rerum licitarum 170 per quos sensus comparatur 268
 Seditio quando optetur 18 19
 Seditionem civilem quæ impediunt 41 42
 Semiramidis astutia 475
 Senectus delirans 240 seqq
 Senex adificator ille amator 244 seqq
 Senes cur de pontani dicti ? 241
 Senum menti dulce quid insinuat memoria rerum sua
 etatis 374
 Serapidis ori manus cur imposita 122
 Sermo coram principe non esto prolixus 27 aulicus 233
 Serpentes qui noxii ? 8
 Serpentum cultores 64
 Servi dominos regentes 477 seqq pro ancillis 299
 Severitas apud quas gentes toleretur ? 38
 Sidera quid valeant in inferiori mundo 161 seqq
 Siderum vis 482 seq
 Silentium imperio fit difficilior 194 doctum 323
 Simulacra probitas 456
 Simulator 104 105
 Sirenes aulica 231 seq
 Societates pravae sunt fugiende 74
 Somnia varia & und. ? 321 seqq matutina 318
 Somnus solator curæ 105
 Sphæra quid ? 494
 Spiritus esse probatur 199 seqq
 Statua rea 292 Constantini imp: laesa 463
 Stellarum nomina 174 Sirones 231
 Stilpo quidam 110
 Stipendiorum castrensiū expilationes 185 seqq
 ad studia filius non cogendus 374 seqq
 Studiorum abusus 207
 Subitanea non timentur 394 seqq
 Supellex pomposa 125
 Superbia inops 123 seqq mulcitur, qui adigit, virum
 125

Superstici-

INDEX.

Superstitiones 12.

in Sylvanos triumphatus 261 seqq

T.

T Agasta nova 87

Tempestas amica 453

in Templis ipsis pietas exul 520 524 seqq

Terminalia 493 seqq

Terra coeli Coniux 135

Theologorum lenitas 445 seqq

Timet omnes quem omnes timent 106

Tituli fictitii 399

Titulorum abusus 408

Tormenta Oratores Regum ultimi 81

Tribunal emendatorium 23

Tributa temperare vitis ars utilissima 91 quomodo exigenda 46 seqq

Turpitudine religione amicta 58 seqq

V.

V Alcini effigies 87

Vallis quaedam miranda 483

Venatio nobilibus cordi 178

Vestes mystici a 68 historias exhibentes 58 scindere, quando

Sacerdoti licitum fuit 257

Vestium mutationes ab opinione 464

Vestitus egestatem pariens 125

Vestire pauperes 454

Via ad caelum latior 444 seqq duplex 447

Vinci interdum volumus 347

Vinum qui nunquam ad satietatem perpo'avit 103 libidinem accendit 209 seq Hercules 203 efficit

Vini utilitas 205 seq

Vir al muliebria vitia non delect descendere 252 gubernes familiam 474

Viri virtutibus magni descriptio 346 seqq

Virum esse quale donum 300

Viri

I N D E X.

- Viri mulieres 298 seq.
 Virgæ in cælo 81
 Virgilio panes dati pro suis versibus 248
 Virgines labori assuefaciendæ 74 solitaria sponso citius
 inveniunt quam aliæ 75 quinque uiscuntur Traianum
 71 laudari amant 72 quomodo Castitatem serbare pos-
 sint 73 seq
 Virginum sacrarum collegia 66 seqq
 Virtus ingens, rara 16 excelsissima, quæ non ambit lau-
 dari 225
 Virtutis funus 258 seq magna sæpe securitas, ignorari
 162
 Virtutes ab aliis discimus 284
 Vita quorundam ex contrariis coalescens 438 seqq.
 Vitium quilibet suos habet martyres 126 seq
 Vitia non secure videntur 306 seq
 Vitia ex nobis discimus 284
 Virtus tributa impera et ars utilissima 91.
 Voluntas astris non cogitur 167
 Voluntas em qui tollunt 86 seqq
 Voluptas moriens quæ? 209
 in Voluptate corporis felicitas non est posita 373
 Voluptatum solacismus 301
 Voracitatis malum 128
 Vultus animo dispar 105 seq.

F I N I S.

*citius
ianum
re pos-*

*t lau-
corari*

SÆCULI
GENIUS.

PETRO FIRMIANO

AUTHORE,

j
v
e
f

d
r
n
a
p
f
t
l
l

NOBILISSIMO VIRO,

PHILIPPO COLANGIO;
REGI A SANCTIORIBVS CONSILIIS,
& in Regiarum Rationum Camera Parisiensi, Magistro.

PETRVS FIRMIANVS,

SALVTEM.

TUa mihi virtus pridem nota est, vir clarissime, & in dignoscendis libris summa æquitas. Nullus te iudice damnatur, si vel pietati utilis, vel regno; nullus absolvitur, si aut qui-eti publicæ noxius, aut moribus Christianis.

Non paucos cèrte invenias, quos decipit sub eloquentiæ larvâ error latens, porrectumque in auro dulce venenum: plurimos movet ac delectat, argumenti insolentia. Te, neque compitissimæ eruditionis diserta fraus lufit; neque occœcavit illa novitas, quæ toties facilioribus ingeniis, & ad quælibet ignota spontè vergentibus, maligno splendore lumen ademit. Soli-
dis

EPISTOLA.

diffimæ virtutis non vulgare exemplum est, ipsum exemplum non sequi; maximè ubi imitationis verecundiam tollit peccantium turba, ipsiusque erroris celebritas. Istas tamen circa te sèpè vidisti, nec passus es sagacissimum animum ab illâ pietate recedere, cuius in offensa Ecclesia suspicio esse non pòtèst.

Mirum equidem, te omnibus gratum, (ea morum comitate, quam tibi virtutum hæredi, inter domesticas opes reliquit suauissimns Pater) tot viris dignitate conspicuis, tot etiam amicis, recèns natas opiniones cum tanto ambitu amplexantibus, in causa novitatis displicere voluisse.

Cùm te laudari æquum sit, vir nobilissime, disce veritatem pati, ubi te tibi illa exhibet; assuesce vultibus tuis; & qui optima quæq; scire desideras, noli diutius ignorare rem præclarissimâ, meritum tuum. Nihil tibi vita tua pulchrius potest ostendi; verùm neq; utilius; nam ut agendorum rationem optimè noscas, ante actam, summa cum laude,

acta-

EPISTOLA

ætatem, prudentissime consules, proderitq; aspexisse quid feceris. Hoc exemplum tutus sequere, nec dubita te cum sapiente versari, si à te, quem omnes suspiciunt, non discedes. Quid tua familia ordinatius? quid dignius homine Christiano? te rectore is est mundissimæ domus decor, ea sanctitas, ut pro Templo possit haberi, & ne sacerdos deesset, fratrem optimum, Ecclesiastici ordinis eximium lumen, à te avelli passus non es; ut cognati luminis accessione, quæ tua jam luce, domus clarebat, redderetur illustrior.

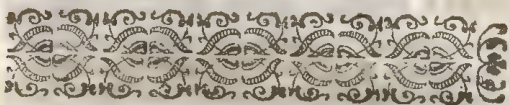
Om nibus placere, etsi viro probovix contingat; illud tamen effecisti virtute tua, ut te, nec amantiorem Marium Castissima uxor, nec Patrem meliorem liberi, nec suaviorem Dominum servi desiderent. Sed quid? ea omnia superat inuictissimum robur animi, & in iis quæ à te eligi meruerunt, quæque tua semel virtus probavit, constantia.

In maximis publicorum negotiorum motibus, tu semper Regiæ Majestati officiosus, neque minus Religioni, quæ

EPISTOLA.

quæ confecto in apertos hostes bello
& defunctis periculis grandior, astuti-
ori jam Marte, consiliisque secretiori-
bus, laceffitur à plurimis. Hæc ab isto
libro ne metue, Religiosissime Colan-
gi, totus pro Rege est, & avita quam
profiteris pietate. Lege igitur, si non
præclarum, at innocens opus, & hoc
saltem titulo, virtute tua, & probor-
um suffragiis dignum. Quid autem
verat, & te illud cogitare, ut ardentio-
ri studio librum euoluas, brevem esse,
& ab amico. Vale.

M

Q
orbis
ber
debe
ptor
letu
amic
tann
quid
gnos
tus
At
gni
exhib
velin
quale
ribus
E in
inven
optim
neri
tate
curva
prate

MARCELLINUS LECTORI.

Quod sol repetito toties cursu, novos idem-
tidem dies creat, beneficium est illius
orbis, cuius motus ceterorum lex; & quod li-
ber iste, invito prope Firmiano, emergit, meae
debes diligentia. Omnino absolvi petuit scri-
ptoris agra jam diu, neque laboris patiens va-
letudo, infectumq; edi antea nolebat; verum
amico urgenti, negare quod petit, res arduas
tandem obtinui ut non lateret. Tibi me ali-
quid prestitisse, lector, agnosces, si librum a-
gnoscas. Sed non semel, oro, legeris: evolu-
tus namq; habebit quod ostendat revisenti.
At pusillus, inquis, & manualis. Esto. Sta-
gni tamen in modum grande speculum est, plura
exhibens, quam, aut expectes, aut forsitan
velint, quibus imago sua displicet. Saculum
quale omnino est, ob oculos ponit egregiis colo-
ribus, pari distantia remotus ab adulatione,
& injuria, ubicunq; perditissimum Genium
invenit, damnat. Cave ergo, & tu, lector
optime, ne in reos ipse quaesiturus, ea, quae ge-
neri nostro innata est, ad alienos errores acerbi-
tate, etiam tibi aliquando inter plurimos oc-
curras, quis enim sponsor, quod te liber iste
praeferibit prorsus intactum? ex prudentia ta-
men

MARCELLINVS LECTORI.

men non feceris, si te perstrictum ducas, pateat-
que tuis questibus ea tibi convenire, qua anim-
adversione digna sunt. Te ipsum vidisti? abi-
& file, speculorum hæc natura ut omnia osten-
dant. Varii argumenti Dissertationes opus con-
tinet. Scribendi rationem probabis, si huma-
nus lector, nec ad scholæ austerioris gustum
contrahi optas, quicquid inter urbanè doctos,
placidis sermonibus, ore libero, latinus, venusti-
usque tractatur. Difficilioris es animi? et-
jam sic lege; averso quoque, & nolenti, opus
placebit. Nihil quippe in eo languidum, ne te
oscitantem author habeat; nihil severum,
quod non mitescat admistione materiæ jucun-
dioris. Lata ubique & tedium arcens eru-
ditio, quam nec festivus Mecenas, nec rigidus
Cato damnare velit. Fallor, aut ipsos sermonis
non tibi ingratos excursus, ad rem pertinere
judicabis, & ita quæstiones agi, ut quæ velut
fortuitò intercurrit rerum varietas, nunquam
tamen sit ab argumento absentia. Si authori
benignius cælum raptam sanitatem restituer,
non cunctanter habebis partem alteram, inu-
rim hæc fruerè, & Vale.

SÆCU.

SÆCULI GENIUS.

FRONS OPERIS.

Æ State media, sub vesperam, & ad primæ noctis confinium liberius auris spirantibus; ego Firmianus, Marcellino comite, quem mihi ab multis annis familiarissimum conciliaverat literarum ingens amor, & summa morum suavitas, domo processeram, ut simul optimâ parte dici, remissa calore diurno corpora, non sine voluptate reficeremus.

Placebat in illo sereno, variis sermonibus agitare nostram philosophiam, & quasi ludentes, ita pasci seriis, ut mens nostra studere se, imbuique grandibus non adverteret, ipsa enim quandoque studia fallunt animos, nec facilè sentiuntur insinuantia sese mortalium ingeniis, si non labore, sed otio intrent, rigidamque veritatis perceptionem, leniat quædam libertatis imitatio.

Cælum tunc omnino absque nubibus, nisi quâ parte cadebat sol, ut non sine pompâ abscederet, & inter vapores purpureos pulcherrime occumbens, oculos intuentium solaretur nobilissimo spectaculo. In illa voluptate hærebamus, incerti, an splendor meridians potior esset tam venusta lucis defectio-
ne, noctisque præludiis. Cum subito è montibus, qui non procul eminebant, auditur fragor, qualis est rotarum in subiecta saxa
conci-

concitatis equis incurrentium, terramque prementium pondere succus, ipso cellam instare, audito licet ex alto strepitu, neuter credidit. Nulla enim in apertissimo aëre tempestatis præfagia, quibus ædmoneremur aliquid finistrum parari, & quærentibus invicem repentini tumultus causam, nihil occurrebat quod placeret curiosis.

Dum sic suspensis animis expectamus donec se natura explicuerit, dumque errantibus oculis cælum vestigamus si quâ parte concipit iras; nubem cernimus, longo volumine porrectam, sensim emergentem ex montibus, atro colore, & proximum imbrem daturam, stipatarum frigore aquarum, nec jam loci superioris patientium cogente gravitate. Ea erat quæ concepto igne jam cum illo luctabatur, vimque suam quasitentabat, obscuræ adhuc, timidæque pugnx primordiis. Mox velut toto cœlo convenisset scenam mutare, aliæ & aliæ nubes ita diem eripiunt, ut vix in gravido aëre se proderet jam furtiva lux, & per nubium commissuras cum pallore erumpens.

Fortè fuit in illo nubilo, ut aliquot passibus remota arbor fugientes nos exceperit densis foliis, & trunco tam commodè hianti ut esse posset pro tecto, nubium torrentes, æstivæ diæ in apertâ planitie declinantibus.

Opportunè nacti agreste domicilium, Dei qui sic affulsisset laudamus providentiam, & dum gratiâ beneficę arboris fruimur, fulmen geminatis ictibus, & inter coactos vapores viam quæreas, tam immani tumultu replet aëra,

aëra,
mur
ram
In
sonit
ignis
xuma
nens
catur
stræ
men
Iesu,
re,
to en
men
mur
in oc
Ta
vit,
mon
tapa
& n
qui
causi
dant
digi
ra p
mor
argu
ram
erup
res
ut v
rum

aëra, ut terroris magnitudine penè redderemur exanimés, atque ipsa, concussis latè ramis, moveretur à radicibus.

Interea solvantur nubes, dumque ingenti sonitu in fluentem humum præcipitant, victor ignis per suspensæ carceris rimas jaculatur proximæ libertatis signa, cervicibus nostris imminens, & qua cecidisset injurias incendio vindicaturus. Silebamus pavidî, vitæque potius nostræ finem, quàm tempestatis expectantes, tamen Deum precabamur, & in cruce Domini Iesu, signatis frontibus, totoque sæpius pectore, quærebatûs auxilium. Nec frustra, iterato enim fragore, & etiam aucto, tam placidè mente fuimus, ut vix moveret nos nubium murmur, accensus supra caput aër, peneque in oculos fulgur impactum.

Tanta securitas tamque subita animum movit, ut crederet verum esse quod vident, demones scilicet turbinibus illis misceri, & multa patrari in aëre, non solius naturæ genio, sed & nefandorum spirituum solertè malitia, qui rebus humanis nocituri, potentioribus causis vim suam jungunt, ut certius perdant. Mecum sentiebat Marcellianus, & prodigiosa referebat, quæ absque Jæmonis opera posse fieri credibile vix est, fugatumque iorem crucis auxilio, trahebat in opinionis argumentum: Quis credat quod nunc referam? tandem ultimo impetu scissis nubibus erupit ignis, sparsusque in diversa, pastores aliquot, tactis etiam gregibus ira afflavit, ut vitalibus consumptis, corde, jecore, viscerumque multiplici flexura, totum circa corpus

pus nihil læderet. Somno dejectos putaf-
 ces, nisi quod in extincto vultu aberat color,
 qui dormientibus superest, & fœde prostrati,
 non consilio jacere, sed casu, satis ostendebant
 intuentibus.

Nobis quidem pepercit ignis, nec propi-
 us quinquaginta passus arbori qua tegeba-
 mur, advolatus est. Sed pro flamma nobis
 fuit portentum ingens; inassuetæ quippe ma-
 gnitudinis, ut videbatur, homo, tam subita
 præsentia nostris obtutibus obiectus est, ut pe-
 nê videretur ex Cadmeis militibus unus, quos
 olim repentino ortu genuit terra, serpentem
 feminanti. Spectro dubia vestis, inter viri-
 lem fœmineamque media, & tot colorum
 quot in iride miramur, ut si cætera abessent
 quibus metus incutiebatur, ad aspectum sto-
 læ variantis esse posset voluptas. Vultus audax
 sed inquietus, qui adolescentem referret fron-
 te vivida, nisi quod genis aspersa canities, du-
 bitantes oculos prohibebat certum de ætate,
 inter tam variæ temporum signa, ferre judici-
 um. Dextra facem tenebat, sinistra librum
 sacrorum, in cuius fronte grandibus literis ex-
 aratum, hoc verbum legebatur OMNIBUS.
 Non ingratis catenis onerabatur, erant enim
 ex auro, & velut placeret captivitas, pretiosis
 vinculis ita corpus impedierat, ut quamvis
 motu vario satis libertatem ostenderet; illam
 tamen videretur aspernari.

Obstupui fateor ad conspectum immanis
 figuræ: sed mox utcumque mihi redditus,
 rogavi ignotum, quis esset, peteretve? Tum
 ille clamore valido: Ego sum, inquit, sæculi
 Genius

Geni-
 tiffi-
 states
 necar-
 tis ex
 spem
 bas ip-
 ignis
 porib-
 itrag-
 bis au-
 go su-
 caula-
 bus e-
 Sed c-
 vobis
 ad v-
 leone
 necta
 Hæc
 est ab-
 fund-
 nec
 temp-
 Sp-
 rit er-
 pe-
 Otis
 tim
 inqu-
 & ve-
 celli-
 rem
 nobi

Genius: & ne in posterum dubites, frequentissime geniorum ductu grassari sævas tempestates, quæ armenta depopulantur, segetes necant, hominesque, ego hanc quam videtis exciui. Me auctore solutus aër, infœlicis spem coloni, prostratis hodie jam flavescentibus spicis, hausit inexpectato naufragio; noxii ignis ego materiam subministravi frigidis vaporibus ut accensâ hostili tumultu flammâ, stragem hanc ederem, quam sola potuit à vobis avertere pietas, in Deumq; reverentia. Ego sum, qui in Belgio, totas aliquando ovium caulas cum pastoribus tuli, frustra clamantibus ex adverso cæteris, ut vitarent incendium. Sed quid vos tandem ô Galli? non diu licebit vobis, intacta foelicitate, alienos casus dolere ad vos quoque perveniet calamitas. Sævior leone fortiorque, in vos tandem invadam; nec talis sum, qui Gallico cantu possim fugari. Hæc tacentibus nobis cum dixisset, non visus est abire, sed in partes scindi, tamque latè diffundi, ut velut fumus ex angusto erumpens, nec diu stringi se passus, totam momento temporis impleret regionem.

Spectro dissoluto, quid animi nobis fuerit enarrare difficillimum est; admiratio quippe, timor, moerorque æquali impetu, in fractis mentibus implebant partes suas: & statim ut vox stupentibus reddita; Quid hoc est inquit, Marcelline, vigilamus an somniamus? & verè sopore non opprimor, te video, mi Marcelline, vestes tuas teneo manu, tango arborem quæ orta tempestate tam commodum nobis domicilium præbuit; & heus, quam ti-

meo, ne Genius iste sæculi totam Galliam invadat, novitatum æque ac periculorum avidam! Quam subito sparsus, quantum loci occupavit turbulentus ille Genius, qui ubique procellas movet & fulmina accendit. Sed de his melius domi quàm sub frondibus, & sedem opportuniorem postulat, præsentium malorum, imminantiumque longa series.

His dictis, in lubrica humo ponimus gressus, incertisque vestigiis domum redimus, ubi nos ex amicis duo, non sine metu iam dudum operiebantur de nostra salute solliciti; velox enim fama (& maximè in malis) ubique sparserat, cœlestis ignis tactu quatuor viros interfuisse, & jam penè, nos quos ea parte constabat post ferotinas epulas inambulasse, desieverat necessariorum pia facilitas. Non diu suspensus dolor, amantes trementesque vexavit, visis enim quibus tam prolixè timebant, quievit domestica tempestas, illà quæ nos in periculum miserat ferè horridior.

CUIQUE SÆCULO SUUS GENIUS.

DISSERTATIO PRIMA.

Sermo multus omnibus fuit de fulminibus, nemine dubitante illis miram inesse subtilemque potentiam. Quisque suo ordine, quod sive legerat, sive audierat, retulit, loculis integris ac illæsis argentum con-

flari:

flari : manente vagina liquefcere gladium :
inviolato ligno circa pila terrum omne diffil-
lare : fracto dolio stare vinum ; quod , foluto
rigore , fi bibatur ab improvidis , aut dementes
facit aut exanimat.

Inter hæc quæfitum eft , an dæmones
tantæ potestatis fint , ut ad jubenrium nutum
moveantur ea omnia , quæ conficiendis tem-
peftatibus ideo natura providit , ut effer , quod
fupra fe timerent nocentes ; & quo felix ni-
mis fortuna admoneretur , è cœlo gravia
quandoque imminere pericula , cùm ab ho-
minibus , terræ ipfa , nil cenfetur metuen-
dum cur nefariis fpiritus tanta permiffa fuit ,
cùm fit providentia : nec juffæ adminiftratio-
nis videatur effe , fceleratis committere illud
velut fuperne ultionis armamentarium , il-
lam dico partem aeris , procellis natam fulmi-
nibusque , ex qua deinde dæmones poffint ex-
promere cum libuerit arma publica , quibus
res humanas affligant , & mortales infe-
ftent ?

Ad hæc fimiliaque fapienter Marcellinus ,
nihil indignum Deo fieri , fi in ejus Regno spi-
ritus nequam affumuntur in Carnifices . Et
hoc fæpe in Republica videri , ut concessâ vi-
tâ quidam ferventur ex nocentibus , alios ul-
timo fupplicio interempturi , quoties judex
pro officio fuo rigidos , lexque juffiffime favi-
ens imperaverit , neminem invidere torto-
ribus infimem æque , ac formidantiam po-
teftatiam : nec dæmones illâ à deo concessâ vi-
tâ noxii fuit , magis gloriari debere , quàm
bufones , ferpentesque , quibus inest mortife-

ra quædam potestas, & in exiguo corpore valida peitis, quæ nec regum purpuram nec ipsam virtutem revereatur.

Major fuit quaestio de dormone qui flamme admixtus, formidabili tumultu pavidas concusserat mentes, & cum illa ceciderat. Primusque Agatho, unus erat è duobus, qui nos domi cum cæteris operientes, aliorum metum sua formidine geminaverant; sed quid Firmiane censes de illo Genio, ait, cujus tu spectator non otiosus, exactissimâ descriptione nobis imaginem exhibuisti? permitte amico non de fide tua quidem dubitare, sed tibi tanquam Christiano & Philosopho loqui. Num putas aliquos esse Genios, qui regant mortaliū mentes definitis imperiū sui temporibus; quique elapso sæculo tradant aliis hæreditaria quædam serie, quod illis dederat sæculum nascens, mundi que vertenda post centum ætates constitutio? Angelorum nutui parere cœlestes orbes non negaverim, circulosque suos implere; illo planè cursu, quem vel concitatum, vel simillimum quiesci dederit, seu quædam regentium movens virtus; ut aliqui existimant, seu voluntas imperiosa ex aliorum opinione, ad tantum opus abunde sufficiens. Et illud concesserim, ipsum oceanum, motu vario tot disputationum materiam, formæ intelligentis ministerio, vel in se statutis horis recedere, vel in terras effundi.

Sed quis ferat assententem, Genios esse, non ex iis, quos humano generi custodes adhibuit providentia, sed ex nefandorum numero, qui alternis imperiis sæcula regant, suosque
mos

mores non repugnantibus mortalibus inspi-
rent? Certe cum omnia regna, eodem sæculo,
ingeniorum morumq; similitudine non con-
veniant, fatendum erit cuique provinciæ, su-
um assignari Genium, qui diversos à cæteris
affectus, singularemque vitæ rationem suæ
genti communicet: & ita, non erit sæculi
Genius, quisquis ille sit, qui inani titulo se
nostræ ætatis principem finxit, ut eminentis-
simæ potestatis opinione, vel admirationem
sui, timidis mentibus insinueret, veletiam,
quod peius est, reverentiam. Non ita malè
agitur cum rebus humanis, ô Firmiane, ut ge-
neri nostro ab hostibus quasi leges dicantur,
eorumque malitiæ subjiciamur, qui num-
quam ad sana, laudandaque provocabunt sub-
ditorum mentes, si pro arbitrio nocentes sint,
& quò volunt, inflectant.

Hæc ille. Sed jam silenti, & levi risu qua-
si postulanti, mene offensum vellem, quod
Genium exagitasset, responsum debebatur,
& hæc à me libens accepit. Nec ego malis
geniis existimo orbem esse commissum, o A-
gatho, tenebrarum quidem dominos, ex fa-
era pagina novimus, sed quis nesciat nefari-
os homines noctis appellatione designari, in
qua astra non luceant? Ibi enim obscuritas
est, ubi sol Christus suum non effundit splen-
dorem, nec virtutes irradiant. Sed nec istius
noctis principes sunt mali Genii, nisi ipsamet
anima, tædio lucis, volentes advocet, sub
libertatis titulo postea crudeliter imperatu-
ros. Certum tamen est, Agatho Charissi-
me, sibi succedentia sæcula, diversissimis ut

plurimum agitari Geniis, nec eosdem pati Manes, hoc verbum liceat à Poëta mutuari, quot ex genere nostro, variis temporum conversionibus orbem implent, prioris ævi reginas, sua præsentia reparaturi. Quid sint autem isti Genii ferre delideras, ò Agatho, explicandæ rei causa mutabo nomen. Dicamus, si lubet, hominum ingenia, singulis ferè sæculis mutari non Genios, quos eo sensu admitti æquum non est, quo olim delusa antiquitas, inferam orbem geniorum potestate regi ineptissimè existimavit. Quomodo autem ais, diuersa sæcula, studiis moribusque tam distantibus subsunt? & hoc à te peterem, Agatho, cur singuli procedente ætate variis exercemur cupiditatibus, adeoque discrepantibus curis, ut quæ olim fuerant negotiorum adolescentum oblectamenta apud viros proscriptæ sint: succedentibus scilicet aliis curis, quæ sæpè non idèò laudantur, quia sapientiùs animum humanum discruciant; sed quia frigidius utilisque insaniunt. Neque verò studia tantùm aut mores pro ætatum diversitate diversa sunt, cum & sensus quadam temporum, leve à seiphs quoque dissentire videantur, priorumque voleptatum non obscuram penitentiam profiteri. Pueros etenim non illi colores delectant quibus libentissimè utitur provecior ætas, in ipsa vestium pompa ædi-
umque ornatu jam amans delicias tristiores. Bellaria, mel, saccarum, & si quid aliud sua dulcedine commendatur, infantium palato maximè placent, non senum, quos vini recre-

at

at potus, & amara voluptas? Quædam, ut vides, non tam ipsorum hominum, quam annorum passiones sunt, quas amouet, non sibi diu constans natura, temporumque curriculum. Volventibus annis non corpus tantum, sed & animus mutatur, omnia penè quæ elêgit, amavitque, novo iudicio, nec firmo tamen, certissimè improbaturus. Audisti, Agatho? ea quæ cuilibet homini non obscure eveniunt, puta sæculis etiam convenire, & ita post certas syderum motiones velut communi lege hominum ingenia trahi, ut vix abducantur ab illarum rerum studiis, ad quæ naturæ ipsius secreta vis, sæpè etiam nescientes impellit.

Meministi qualis fuerit ante ducentos annos ingeniorum constitutio? ex scriptoribus liquet, non solum non floruisse eloquentiam, sed conculcatam ab imperitis, ad justius sæculum provocavisse. Tamdiu jacuit eloquentia, donec illam satis à barbaris contemptam, laceratamque, revocavit foelicior syderum nexus, atque societas; iam in honore est, iam viget, & publico suffragio fulta, sæculum aliud tremens expectat. Quid? non ex historia didicisti, quanta fuerit quibusdam sæculis doctorum hominum indigentia, artiumque, quæ antea in pretio fuerant, penuries? Nullo indicante, ruditate ipsa agnoscuntur, ætatis non ingeniosæ, scriptores, ædificia, statux in hoc usque tempus servatæ, ut etiam sua sit ridiculis operibus immortalitas. At forte, ais, bellis orbem infestantibus, exulauerant artes, foeliciori ævo cum ipsa pace redituræ.

Longè aliter res est, ô Agatho, tam latæ stupiditatis altior causa, quàm quæ ab armis peritur, principumque discordia.

Verùm sit quasdam artes otio nutriri atque deliciis, quales in sobriis gentibus publico iudicio damnatas crimen fuit colere, qualesque Sparta optimis moribus consalens, prohibuit suis civibus. At numquid fabricandorum armorum peritia, inter tumultus bellicos languescet, necessitatemque operum illorum, sine quibus bellum, nec commodè geritur, nec quid habet metuendum? Et tamen sæculis illis, sub infausto cælo inscitia laborantibus, miles armorum gravitate vires suas ante prælium debilitari sæpè dolebat, solertia illâ prorsus extinctâ, quæ aliis temporibus, ita ferrum aptat militaturis, ut se metallo indutos, ex irritis potius hostium ictibus quàm ex pondere agnoscant. Quis inde non videat aliquam esse causam superiorem, cuius vi hominum ingenia, vel vigent, vel inepta redduntur, ad easdem artes, quæ aliis temporibus florent, nec multo etiam constant labore cùm sub astris mitioribus sagacior ætas, eadem voluit, quæ non fortunatè tentaverat, sub agresti cælo, necessaria rusticitas. Adhuc apud nos videntur incommoda illa militantiû subsidia; hastæ ad stuporem intuentium graves: Clypei, quos ex crassitudine granditateque Gygantum credas, nisi corpuscula fuisse, quæ hæc gererent, admoneret ipsa natura, quæ nos maioribus nostris æquavit, ut nemo illam posterioribus sæculis, aliquid de humanorum corporum mole rescidisse quereretur.

Manent

Manent ad nostram usque ætatem variae suppellectilis opera, quæ prioris ævi inconditam artem ingratosque labores, ingeniis ad summam subtilitatem adductis, ita demonstrant, ut nos etiam pudeat, aliquando genus humanum, tam incommodè tamque inconcinne seu necessitatibus, seu deliciis suis consuluisse.

Plurimorum Principum nummos vidiſſi, Agatho, sed fortè hæc ingeniorum monumenta, mutamque, & fidem variae ætatis historiam in his operibus non advertiſſi. Sub Augusto artifices etiam augusti, expresserunt in ære non indignos tanto Principe vultus. Nec citò periit industria; aliqui etiam ex Cæsaribus, quos in supplicium generis humani, ultor Deus mundo præfecerat, pari gratia videntur in nummis, regnum suum apud iratos posteros, etiam aliquo modo commendantes venustate artificii. Sub Constantino artes, non neglectæ quidem, sed infœliciter laboriosæ, humanissimum Principem, barbara manu, ita posteris exhibuerunt, ut honor ipse, qui meritissimo Principi, ab imperitis delatus est, haberi possit pro injuria majestatis. Nec mitius cum aliis principibus actum est, qui post illum regnaverunt. Iulianus in eos artifices incidit, quos meruerat; truces oculos, vultum horrida barbarigentem; ipsa artis malignitate effecerunt horridiores; ut Tyrannus, qui doloris compendio è vivis excesserat, longa Tyrannorum istorum quasi sauitiæ, etiam apud posteros puniretur in nummis.

Putas, ô Agatho, quicquid una ætas patitur, cæteris etiam convenire, æquali semper re-

regnantis cœli, charitate vel invidia? Diversis omnino modis in nos sæviunt astra, placanturque mortalibus. Novo indignantium stellarum influxu nobis quotidie creantur quos vetus medicina non novit. Illudque certe admiratione dignum est, mare jam metuendum esse iis qui in portu consistunt; hominesque, quos propitia navigatio fluctibus eripuit, habere aliquid ultra naufragium, quod ab oceano timeant. Constat enim experientia, à centum annis, maritimas oras longè aliter quam prioribus sæculis, insalubres esse humanis corporibus; pravitate aëris sæpè sauces corrumpi, cadere dentes; & vicinitatè maris aliquando peius affici terræ incolas, quàm si tempestatè sævientis fluctus ipsos subirent. Ortum ex Dania malum, non multò post totius orbis lumen fuisse, notavit celeberrimus inter nostros medicus, causam novæ cladis aliam non agnoscens peritus morborum perscrutator, præter fiderum iras.

Referam, si placeat, inauditam ante quinquaginta annos, humanorum corporum afflictionem, Polonia gemente quod sola inter omnes orbis regiones, electa sit in theatrum calamitatis. Quotquot nova tabe erant afflati, poetarum Medusam in historiam vertebant; noxii humanoris acerbitate capillis ita flexuosè arrectis, ut serpentes viderenturmerso capite, in putida carne, candisque in altum ludentibus. Cerebri laborantis, cujus injuria hunc in cute horrorem faciebat, nullum remedium; miseris crines amputare aut avellere, mors erat, vel desperationi proximus dolor, ipsa morte atrocior.

Scio

Scio hominum mores non eadem servitute damnari, qua corpora sub imperantibus stellis, nec improbo cælo in nobis virtutes interire necessaria defectio: sæpiùs tamen accidit, ut animus, prono ad vitia corporis temperamento, ipse quoque legem sequatur, quam sensibus, non rationi datam esse, quisquis hominis dignitatem novit, ignorare non potest. Hinc est quod variè in venis accenso sanguine, prout cælum ardens nos aspexerit, homines vel ad venerem proclives sint, vel ad iram, sub frigidiori climate numquam sine incendio. Ameta superstitione, quam Religio, ratioque justissime damnat, crediderim novam aliquam cæli constitutionem, nova studia, novos mores, non obstitentibus animis ingenerare, & veluti sigillo quodam, in voluntaria cera, imaginem imprimere habitus illius, quem astra patiuntur. Age nunc, Agatho Charissime, & si quid in contrarium habes, prome citiùs mihi, cui jam multa ætas, & studiis exhausta valetudo, à juniore discere, non verecundia erit, sed voluptas.

Ad hæc jam modestior Agatho, dixit se de diversis Geniis doctrinam libentissime amplecti, quæ nec dæmonibus, nec cælo, potestatem aliam in liberis mentes concederet, quàm illam cui ex arbitrio serviunt. Sed si diversus à cæteris sæculi nostri Genius, ait, peto, Firmiane, quæ sit illa tam insolens novitas, & in tetro phantasmate quid ipse animadvertisti, quod ingeniorum nostri temporis habitus, & vitia adumbret? Sapienter utiliterque curioso sic mihi visum est respondere.

Spectri

Spectri exitialis formam, vestes, sermonem denique, qualia à me audivisti, Agatho, in mentem revoca, & qui convenient, miserrimo certè sæculo facillimè agnosces.

Ex sæculi nostri Genio, est legitimam potestatem, in politicis æquè ac in sacris, ferre non posse: ardua, & humanam facultatem superantia, periculosè scrutari: inquieta scientia turbare orbem Christianum: quæ in schola secretiora sunt palam facere, ut nihil tam sanctum, tam purum noverit doctor, quod plebs, & scemina, in scitia sua, & temeritate disputationis non polluant.

Ejusdem Genii est, novitatem antiquitate convertire, ut ad insignia vetustatis, major illi cultus adhibeatur, major fides. Veritatem obnubilat idem Genius lippis oculis parcens: de cætero loquax, & ad fastidium nostræ ætatis infinitos quotidie calamos aptans, quibus posteritas, ni tempus obset, aut fortius illo, incendium, non mediocriter cruciabitur; Ipsomet Genio authore, Religio, dignitate abjecta, fortunæ servit: pietas olim actiosa, otio torpet, inertia etiam suæ mercedem sperans: ambitio novis honorum figmentis ineptissimè intumescit: Egestas pecunia comparatur, & qui ad eam pervenit, aurea via, inter lilia, applausore & mirante populo, sedens, fruitur inopia scælici: abdicatur denique ut, major sit morum licentia, ipsa libertas.

Ex his, ô Agatho, licet aliqua obscura sint, & explicatione indigeant, jam quasi ad primam auroram dubie vides, cur Genius in Colossi altitudinem crescat, artuum vastitate terri-

terribilis; cur mysteriorum volumen, non quibusdam tantum aperiatur, sed omnibus. Quid portendat in turbato vultu audacia: quo animo fenestutem inserat adolescentiæ, & confusis utriusque sexus vestibus, ea minimè ediscernat, quæ foeminas, ab iis, quæ viros decent.

Cætera ad eamdem faciem referuntur quæ orbi ignem subjicit iste Genius; ubi enim verecunda aut tremens veritas fileat, licentiùs furit vitiorum incendium. Aliis quoque ex causis mundus ignescit. Quæ sint, petis? libri multi odiorum, plures voluptatum incentiva sunt; sacro igne consumitur juvenus illa, quam templo miserrimi parentes devovent, non ut fiat sanctior, sed ut fulgeat. Ardet plurimorum zelus, sed non ignis à Domino. Nobilitas, novam lucem sibi creans, in cineres abit; & quæsitus domesticarum opum effusione, honor, fit pluribus pyra funebri.

Quod de vinculorum pretio ostendit Genius, verum est, Agatho, multi enim ligari optant, & pro hostibus habent eos omnes, qui loquuntur de libertate. Cur autem terribili Genio multicolor, & jucunda vestis? quia in illo multa etiam invenies quæ lacrymas efficcant, risum movent. In Belgio pastores aliquot stravit, nec minora nostris minatur, quis ignorat historiam?

Sedet animo, nisi vos amici aliud consilium datis, ea omnia scriptis mandare, nova enim sunt, & utilissimè edentur. Quem verò ordinem servabis; ait Agatho, in diversissima mate-

materia? Eum planè, inquit, quem audi-
vistis; neque enim fortuito impetu, aut alia
animo versans, de Genio locutus sum. Sic
ergò erit.

Consueti Regiminis impatientia.

Novæ cujusdam Theologiæ periculosa subli-
mitas.

Turbulenta eruditio.

Gynomachia, sive mulierum cum Theologis
conflictus.

Virorum fortiam nova species, quibus pro
virtute impietas.

Veritas togata.

Scribendi libido.

Ambitiose ars fortunæ sacra.

Pietas sine manibus.

Inanes nobilitatis tituli.

Paupertas empta.

In Gratiam libertatis detruncata libertas.

Prægustato opere, toto illo frui mihi ma-
xima sitis oritur, ait Marcellinus; sed nun-
quid Gallico idiomate vulgarem te facies?
absit, inquit, mi Marcelline. Quid hæc ad
populum? eruditio cupio loqui, hi soli admit-
tantur in sacrum, plebs arcenda est. Placet
autem, ô Amici, impræsentiarum inquirere
de illo Genio, quem ante nos nulla ætas agno-
vit? Cum anquissent, gratum fuit omnibus
ab illâ insaniâ sermonem ordiri, quæ latius pa-
tet. Hæc autem est.

C O N S V E T I
R E G I M I N I S
I M P A T I E N T I A.

DISSERTATIO SECVNDA.

MOx ego altiùs, ut oportebat, in me deductus, & vastissimam diversarum rerum quasi tabulam unâ mentis acie lustrans, publicas, & in iis privatas omnium fortunas non obscurè animadverti istius Genii agitari furoribus; deprimi Reges; nutare, quæ ipsâ temporum serie, & Religione, facia est, vetustissimam auctoritatem; & quia vox ad diras tot malorum, tot seditionum imagines, interclusa videbatur, Marcellinus decenter monuit ea à me expectari, quæ de grandi materia, & Regnorum miserrimo statu, mente conceperam; subitoque ad amicissimum signum tanquam evigilans; Nolo mihi fidem habere, inquit, Marcelline, oculis crede; Europam vides? ostende illâ principem, cujus auctoritas non fuerit, vel sublata in totum; vel delibata; vel saltem, quòd injuriæ perfidiosissimum genus est, à supplicibus ipsis, inter abjectissimi cultus obsequia, salutationes, vota, cautè tentata; novi Regiminis desiderio.

Non illud quidem mirum est, utilem humano generi principatum, temporum lapsu in odium venisse, cum singulis mortalibus natura-

turale sit diuturno bono lassari. Delicata plañe res homo, qui etiam opiatu cruciari potest, jucundisque, & ipsis irasci voluptatibus! Quæris quomodo? expertum te consule, & quam non mentiar videbis. Voluptatis, ad quam tantus ardor, tantus impetus, si duraverit, vix datur patientia. Primam oblatam, attonitus, raptusque, in assuetâ dulcedine sensus, admittit, commendante, quæ omnium penè rerum conciliatrix est, novitate; sæpius redeuntem, jamque nimis notam, despicit, veterem non fert: Non ergò mira res antiquissimum principatum fastidium sui fecisse, cum ipse met deliciæ productæ sapidæ non sint, nec nisi recentes æstimatorem inveniant. Sed novum omninò & mirabile, ô Amici, simul omnes orbis regiones, consueti Regiminis gustum amisisse, eodem simul agi motu; ubiq; principes dignitatis injuriam pati, nec usu ipso dominii tolerabiles, nec suâ majestate securos; unde ista populorum rebellantium velut consensus; nexusque, & in Reges audacia?

Laboriosum esset per singula regna errantem animum circumducere, ut adductis undecumque exemplis probaretur luculentius totius orbis fatum esse hanc pestem, licet non pari horrore sævierit, ubicumque recepta est. Quid in suos principes peccent remotissimi à nobis populi, quotidie famâ spargente audimus; quid viciniore audeant, sentimus propè. Quis enim neget atrocissimi incendii scintillas, spirantibus ventis in proxima Regna allatas, jam spontè ardentes populos, acrius in Reges inflammavisse? ubi Æthna solito

solito violentius fervet, & quid possit, ostendit, ingentium lapidum jactu, ignisque torrentibus terræ, cui imminet horridus vertex, nulla securitas; & si qua urbs in viciniâ nec liquato sulphure, nec scævis præcipitantibus perit, admonetur tamen terræ mugitu, ipsisque cineribus quos simul cum flamma mons evomit, perire potuisse: & hinc nobis iustissimus timor, quod proxima regna flagrant, suumque minantur incendium.

Cùm hæc ego dixissem voce flebili, illaque quam dolor efficit verborum mutantium inflexione, audio murmur; Marcellinus quippe ac Fœlix, nam & aderat, timorem averfati, quotangi me, non obscurè significaveram, inter se mussabant, querebanturque Gallorum in suos Reges Reverentiam, quâ nulla major est, constantiorque, in dubium vocari. Et absit à nobis, inquit Fœlix, timor ille ominosus indignusque quem admiseris. Fateor, questibus charissimæ patriæ non injuriosis, magnopere sum delectatus; sed placandi animierant, & timoris, qui nimius videretur, avertenda suspicio. Ergo sic.

Galliæ nostræ adversus principes suos charitatem, inquit, pietatemque, tot sæculis intemeratam, nemo nisi rudis, & illiteratus ignorat, ô amici. Si quæ apud nos bella exarsere, non excutiendi causa principatus, nec propriè in Reges concepta sunt, quorum semper fuit apud nos, etiam cùm malè imperarent, Reverentia.

In maxima rerum mutatione, semper illud constantissimè placuit quod semel Gallis placuit.

placuerat, unius arbitrio regi; neque unquam ita desipuit sagacissima gens, ut sub Reipublicæ nomine, plures dominos concupierit, aliorum edocta calamitatibus, quid deberet optare. Nihil Monarchia salubrius institutum est ad foelicitatem mortalium: Nihil planè suavius, quàm in illa parendi necessitate, quæ omnium penè fortuna est, unum dominum habere; illudque imperium pati, cujus exemplum Deus est, universi rector, à quo iusti nocentesque, vel sperant, vel timent, quod meriti sunt. Hoc majores nostri censuere, cum nepotibus suis retrò nascituris, æque ac sibi leges darent; libertatemque, cujus usum concessit natura, ita coërcerent sub regibus, ut quandam servitutis imaginem, utiliter licet foelicitèrque, induisse videretur: Et nos, antecessorum vestigiis inhærentes, idem putamus stirpibus, quibus parendum est ex decreto majorum, summus honor: qui ex iis imperaturus nascitur, pro communi habetur parente, nec à subditis, minori colitur reverentia, quàm si omnes genuisset. Hoc ab ipsis cunis discimus, nec aliquid priùs viri nobiles, generosæ soboli infusurrant, quàm uni Regi adhærere, & pro illo, si opus est, ponere vitam. Quia tamen diximus consueti Regiminis impatientiam ex sæculi Genio esse, neque ullum hac tempestate regnum inveniri, in quo illa tragædiam aliquam non excitavit; etiam perscrutanda esset Gallia nostra, ut si quid in ea tale gestum est curiosos non lateret; sed obstat patriæ amor, atque existimatio, quæ in tantum crevit apud vos, ut etiam si factioso-

rum

rum consiliis, plebisque non obscurâ defectione, primaria pulsâretur autoritas, ignorare tamen publica mala, satius duceretis, quàm fateri.

Itaque in gratiam vestri, quid nuper in Galliâ actum sit, hostibus in spes maximas arrectis; quid populus, quid Magnates peccaverint, optaverintve; quæ fuerit illorum, quos fundibularios vocant, causâ; justane, an à pluribus probè damnata, non disputabo. Et prudenter, ait Agatho subridens; nemo quippe vulnera sua libenter videt; & plerisque suum sanguinem aspexisse, scaturientibus venis, satis fuit ad spirituum defectionem. Illud addam, inhumanum prorsus esse, infœlicibus, nimia sanandi erroris charitate, auferre, opinionem fœlicitatis, qua sibi blandiuntur, & placent; calamitatis enim, ô Firmiane, maximum mollimentum est, ipsiusmet ignorantia; nec medentium manibus habetur gratia, quarum ope ad sensum amissi doloris natura revocatur.

Non igitur, inquit, malorum nostrorum ingrata narratione aures vestras conficiam; totus ero in externis doloribus: & commodus orator, quando sic placet, præteribo Regiæ potestatis culibet probò descendam inclinationem; tribunalia, inter acerrimos negotiorum motus, raptis prope imperii habenis, ad speciem regalis fastigii accedentia; ubique, non infcio tantùm Principe, sed & cernente, nec volente tamen, militum delectum; instructas acies: publici æris solvendi, sine præfectura leges datas: urbes sine hoste armis ferventes: medita,

meditata, invocata, empta, foedissimis conditionibus exterorum auxilia; tumultuariam denique ineptæ plebis, nec se à primoribus ludi sentientis audaciam, cujus vel recordatio revocat metus, atque iram accendit. Et fortè jam plura dixi quàm velletis audire: sed hæc saltem obiter, & tanquam ex nube fulgura, cito transitura luce oculos vestros perstringere debuerunt, ut quid nolim merito sermone prosequi; & quam vobis parcam non ignoretis; ad cætera regna transeo, nobis patent, & in his, ubi nullius offensam timeas, non trepidabit inquisitura prudentia, neque alienæ calamitatis molesta erit contemplatio.

Anglia suos olim Reges non solum tulit, sed & ferè habuit pro numinibus, horum enim arbitrio vel stetit Religio, vel abjecta est. Nota loquor, & ex temporum serie si vacaret, facillime comprobanda. Colendi Regis in illa insula, modus sine modo, si ab Henrico octavo, ad Carolum usque hujus nominis primum, quid sacrilega in suos Reges observantia, peccaverint Angli æstimare volueris. Idem Ecclesiæ caput, proindeque oraculum fidei, Christi Vicarius, primus sacerdos, qui Rex, & in politicis arbiter summus; &, quod nefas apud nos habetur, ab uno tam diu pependit humanorum administratio, & ratio divinorum. Ubi nunc illa regiiculminis Reverentia, ubi honor nimia adulatione ad impietatem vergens, & sedenti Petro injuriosus? jam apud Anglos Regis justissimum nomen tyrannum sonat, plebem movet, proscriptum est, illudque, vel invocare perditis in rebus,

vel

vel
pli
Cyc
clef
ut u
nea
riof
in d
fals
quo
A
sim
den
pos
lud
fum
æra
por
cui
Aq
cid
cen
turi
neg
bus
quil
que
cert
ing
vigi
tote
rim
timi
jure

vel professo dolore suspirare, fatis est ad supplicium. Iam fugiendum ab insula (quasi Cyclopus altera) non Romanæ tantum Ecclesiæ assertoribus, sed & Monarchiæ studiosis, ut uno exilio duplex authoritas damnata, moneat incautos Reges, suæque dignitatis incuriosos, ibi thronos non stare diu, ubi hæresis in dies semper audacior, subtiliorque, sceptrum fastidians, de libertate cogitat, seipsam quoquo modo stabilitura.

Angliam vidi, dum adhuc sub clementissimo Rege suas leges patiebatur, nec prudentiam majorum in judicium vocabat, ut post tot sæcula periculosissimè decerneret, illudne melius quod servandum statuissent tum summa pax regno principem suum colenti; ærarium ad vicinorum invidiam, metumque; portus commercio graves; tanta denique securitas, ut nihil illa terra videretur auspicatus. Aquis ingentibus vallata, mirum est quàm placidè ab illo naturæ propugnaculo nostra incendia viderit, quàm nostros tumultus imperturbata riserit, auxeritque; aliquando, utilissima negotiis suis iniquitate; ut cæteris terræ partibus bello occupatis, sola nutriret illas artes, quibus foveretur felicitas publica, evocanturque à remotissimis gentibus opes, numquam certius ad nos perventuræ, quàm labore, & ingenio. In illâ pace nulla penè famosa navigia nisi quæ regni illius insigniis micarent, toto visebantur oceano: illis fulgentibus, plurimæ classes ad principum suorum dedecus, timidè errantes, furto tentabant, quæ pullico jure omnibus licent: quodque solet aggre-

di, Patientibus undis, audax & virilis innocentia, vix moliebantur post inhonestas prudentię suę cunctationes.

Non placuit sub Rege tanta prosperitas, quid novum regimen optabilius haberet, feceliciusque, experiri voluit Anglia, jam ipsa potestatis mutatione calamitosâ, jam civilis odii thearum exitiale, & latronum, sub specie boni publici, præda communis. Non apertâ primum aut subitâ defectione seditio peccavit in Regem? secretis machinis, lento gradu sceleratum opus adorta est, querelis etenim quę innocentię miserabilis speciem præ se ferrent, vi malorum sub crudelissimo regno ad desperationem adaectæ; perplexis deinde sermonibus, nec explicatis; & tandem, crescente audaciâ, privatis colloquiis ora liberius solvens, tentavit quid posset, quid vellet exequi incertum vulgus; quos in aula apud Regem gratiosos vidit, aptosque negotiis, hos tanquam hircines publicas, multo fatiatis sanguine, infamavit; compositis in rem suam mendacibus scriptis, quibus in eos facillimæ plebis odium accenderetur.

Actum est de potestate regia, ubi Principis amor crimen est virorum illorum, quos in partem sollicitudinis vocat, non plus honoribus auctos quàm curis & invidia; & hic certe ingratiſſimus est fructus, seu laboris, seu meriti, non posse impunè assumi ad eminentissimos dignitatum gradus, quibus parem te fecit natura, nec Principis gratia frui.

Inter plures quibus non licuit amari à Rege, aliqui fuerunt ex potentioribus eximia
fidei.

fidelitate illustres, quidam consilio & prudentia. Quamdiu hæsteterunt Columnæ, nusquam Reges Anglici, qui his inniteretur, concussa est auctoritas, sæpè licet arietata, turbidis temporibus; ubi non obscure quærebatur, an populus liberrimis suffragiis Regum artifex, opus suum destruere minimè posset, quæve esset illa parendi necessitas, quam tempus, omnia terminis suis concludens, nullis finibus circumscriberet? qualis denique, majorum injure jurando Religio, quæ post tot sæcula invitos nepotes cogeret ad Principis patientiam? Sed hæc, stantibus viris, quibus chara Regis dignitas, innoxie jactabantur, & nisi perirent, itandum erat Regni legibus, nec spes ulla mutationis. Quid ad hæc ingeniosa seditio? Regem palàm reverita, ministros impetitur fideiiores, rata se victricem, si occumberent. Ergò capti, & antequam audirentur, certi perire, trahuntur ad tribunal: Rex ipse, variis suorum afflictationibus jam tumultibus impar, non profutura reis majestate, adesse sustinuit. Crimen in promptu, perversa pecuniarum administratio, sanguis patriæ fusus, si non manu, saltem consilio, quo Rex usus, & in populates suos non necessario bello sæviens, nec ipse incruentus haberetur. Non diu forum tenuit causa fatalis: capite plectuntur, dolente Rege se illos à farentium manibus eripere non potuisse. Et hic expirantis Monarchiæ articulus, quæ jam publice invalida, subditisque inferior, totam qua fulgebat prius claritatem amisit.

Contempta res Princeps, qui suos ab injuria

juria vindicare non potest, & rarus, qui suæ fortunæ periculo, velit tueri justissimam causam casuræ Majestatis: quotquot regiarum partium erant, tunc timidius Principem colere, à quo nihi speraretur præsidii, illoq; neglecto ad tutiora respicere, & temporum sorte regi.

Quid plura à Rex ipse, non multo post, quod in ministris suis doluerat, funestius expertus est. Primo honorarios milites, & ad imaginem Reverentiæ habuit pro custodia: hæc adhuc reliquæ erant extinctæ potestatis: hæc publicæ audaciæ, seipsam callidissimè regentis, quasi fræna, ut lentius quod statueret opportuno tempore exequeretur. Tandem Rex arctius habitus, & locorum frequenti mutatione lassatus, privatæ fortunæ injurias penè omnes æquissimo animo tulit; nec abjectâ tamen dignitate, se Regem à suis non agnoscit, constanter sæpè apud non audientes questus est. Sed coronata debebatur iniamenti populo victima, nec ignobiliori sanguine litandum erat Reipublicæ, quæ jam concepta, nec nata, dormit, non solas viperas crudeles esse antequam edantur in lucem, & nefandam quoque apud populos, ad quam pervenitur parricidio, libertatem inveniri.

Cæso Rege, omnes qui in illum proni, seu manus, seu facultates pereunti commodaverant, quæsi sunt, & in plures ultimo supplicio sævitum, ut cæteri deterrimis exemplis admoniti, quanto constaret in Regem pietas, ab inutili jam audaciâ abstinere, & timore coercerentur: nec infœlix crudelitas; animos hucusq; tenet, ne prorumpant in justissimum facinus;

nus; ne ultores se exhibeant augustissimi sanguinis, & Principis manes placent recentis Reipublicæ everfione. Ecce quid in viciniâ sæculi Genius, exempla vulvis remotiora? adducam.

Lusitania, Regum dignitatem non respuit quidem, sed familiam non tulit, quæ reges dare à plurimis annis solita erat, hanc nostro ævo celebrem in Principes Austriacos defectio- nem, excitavit consueti regiminis impatientia, jam commune gentium malum: grave quidem est ab extero Principe regi, quem numquam videas, quem tibi inamabilem facit, hereditaria populorum, etiam sine bello dissidentium, discordia, expertæque severitatis, tenax, & maligna recordatio. Hoc tamen jugum ferebant Lusitani, & fluminis instar, cui agger insuperabilis pro lege est, solo fremitu se invisæ potestatis imperio teneri, gementes testabantur. Sed tandem scelici nec cruentâ calliditate, populus stirpi, quæ apud se nata, redditus, illi Domino libens subigitur, quem secretis tam- diu votis exoptarat, putatque meliorem. Ecce coronam ex Genio sæculi in caput alterum conjectam, expectantemque, donec vel fortunæ levitate cadat iterum, vel constantiâ, novæ fronti aptetur tenacius. Legitimo enim hæredi restitui regnum frustra optasset æquitas; nisi querulæ, & timenti, recens excitata à secretioribus causis, ista populorum, de quâ agimus, impatientia audaciam dedisset.

Quid autem Neapolis? an Regem habeat, nescitur, nisi suppliciis; quæ in rebel-

lantes atrociam, frequentiaque, penè tyrannidis notam terribili Regno inussere, & ex iubditis acerrimos hostes effecerunt, quotquot equitatem imperii, metiuntur suavitate, & clementia.

Quis, oro, Gallicis copiis in Catalonia viam fecit, nisi sæculi Genius; bellorum incensor, & in quoslibet Dominos atrox? Eo in statu certe est illa Provincia, ut nisi subdatur alteri ex Regibus quorum viciniâ premitur omnino fulciri non possit. Amplissimi Imperii pars effecta modica tellus, non multo servatur labore; illam enim protegit ipsa cui accessit vastitas: sibi relicta, non potis est illatas injurias propulsare, guttæ similis quæ fluvio admixta, nihil à ferventiori sole metuit, sola siccatur.

Comparandæ libertatis in illa regione summus ardor, & etiam frequentibus bellis famosus; sed cathenis impar, nec sufficiens ad excutiendam potestatem: & in ea jugum patiendi necessitate, hoc tantum à benigniori fortuna accipit, posse experiri novum Principem, novas leges alternisque velut fortibus, suam, quando sui juris esse non conceditur, servitutem solari.

In illo tamen mutandi Principis consilio diu hæsit Catalonia: & lentissimis, inter tot varix prudentiæ rationes, civibus, tandem arma non placuissent, nisi Genius ille sæculi, timentes cunctantesque extimulasset; fuissetque, Gallico exercitu & imperio, suam quam amisisse sub Rege Hispano arbitrantur, felicitatem recuperare.

Nec

Nec se à communi peste defendit potestas Ottomanica; dum sedem Imperij Princeps, vel transferre cogitat inconsultis civibus, vel cogitasse creditur à furentibus oppressus est, frequens, jam in illis partidus audacia: aliis enim titulis in Imperatores sæviens, ostendit sæpius injuria majestatis, carcere, funere ipso, numquam sic attolli reges ut deprimi non possint.

Similibus immorantem dies me potius deficiet quam materies, sed abuti patientia vestra non est æquum, & nota referre injucundum scientibus. Et, ne time, interceptit Agatho, nos optimis sermonibus in tædium adduci, nam & placent quæ profunt; & gaudet animus ad ea revocari quibus inspicendis una contemplatio non sufficit.

Vera esse quæ dixisti, ô Firmiane, quis neget, nisi velut Archimedes Syraculius, armorum strepitu non excitatur nec circa se videt orbis laborantis publica mala? sed ex notis calamitatibus pauci sunt qui deducant argumentum philosophiæ, defectuque nullius inæ meditationis ignoratur à pluribus iste sacculi Genius, quibus tamen infestus est. Sequorrigitur, inquit. Jam eò deducta res est, ô amici, ut quisquis ceteros antecellit dignitate, timeat quos infra se habet, omnisque prorsus dominii sit possessio litigiosa. Ideo plurimis potestas sua viluit, & tot telis impetitus honor, pro tormento est. Quid miramur in singulis hominibus ignobile corpus imperanti animo non obsequi? datur etiam corporis politici quædam concupiscentia,

quæ dominum nescit, & peccatorum veluti fomes est quo regna vitiantur.

Salus nulla, ubi potior pars alteri paret, nec ad dignitatem suam compellitur atrocitate injuriæ. Præceras riparum arbores, fallax unda mersas, inversasque spectantibus ostendit: sed hoc ipsum quod natura ludit in aquis, veriori spectaculo terra exhibet, regiæ celsitudinis depressione. In quos invehar? quos accusem? populus certè in culpa est; sed neque in totum innocens Majestas, cujus nimia quandoque patientia subditorum nutrit audaciam, locumque dat nusquam ferendæ, vero in Regno, æqualitati.

Stellæ non sunt quæ cadere videntur æstivo tempore, verùm flammæ ignobiles, quæ vix prius micant quam extinguantur, & locum facilè mutant. Ille, ille Rex, qui fastigio suo prodest singulis, & etiam dum clementior est, ita beneficiis allicit subditorum animos, ut timeri mereatur. Ille Rex, qui adoptanda non cogitur, sed accedit, suorum miseratione permotus, & publica sentit mala, promptâ manu, liberâ tamen, statim ut poterit, sublevaturus.

Sic ego; sed plura dicturum turbavit dissonus populi clamor; ad quem suspensus Agatho, sed quis iste, ait, tumultus, inæquali murmure aures feriens? plebis videtur concitata; nam & passim curritur, & ad arma clamatur. Scire juvat, ô Amici, quæ tam subiri motus causâ, in iram miserit insanientes, sed hinc exire intutum, & dum loquor, jam densior turba plus audet quam inceperat.

Ado-

Adolescens erat in familiâ , ingeniosus , & maturus supra ætatem : is egredi jussus , & causas insoliti motus ab obviis sciscitari , statim ut illis admixtus est , quæsiuit unde exorta tempestas , quisve hostis , odio , armis , tumultu , peteretur ? sed nemini ita compositus animus , ut pacatè responderet ; multumque fuit , ab iratis turbatè accepisse : non passuram civitatem illustres captivos diutiùs teneri , quorum libertas , jam plus anno , tot frustra votis expetita , haberetur publica salus. Quidquid esset in Regno spei , ad sublevandas afflictæ plebis calamitates , contineri in arce , quâ viri Principes , solâ suspiciossæ potestatis opinione , & virium famâ rei , detinebantur. Interim crescebat tumultus , & quacumque aspiceres , arma feruebant ; ferebaturque , plures civitates non mansuras in officio , nisi Rex mitioribus consiliis utens , pateretur eripi sibi , quos sub Majestatis invidiâ , privati hominis ambitio , in commodum immanis fortunæ victimas destinabat. Reversus adolescens seditionis imagine plenus , non sine timore retulit quæ audiverat : adjecitque , se inter furiosos periclitatum modestiæ vultu , tandem arte evasisse , simulatis affectibus quibus laborabat insana multitudo.

Amoto servo , ne secretioribus colloquiis interesset , quisque liberius inter amicos , paresque , suum sensum aperuit , primusque , Agatho ; Nec prophetam , inquit , me dixerim , nec astrologum ; qui vel numinis afflatu , vel diuturno syderum commercio supra cæteros mortales edoctus , possim futurorum caliginem.

liginem evoluere. Non alia mihi lux, quam ea quæ generi nostro ad varios hujus vitæ usus à natura concessa est, & quæ eventis in dies clarior, quandoque ultra præsentium rerum statum, foeliciter se effundit. Dicam tamen, neque ideo mihi prudentiæ nomen usurpabo, me hodie nihil ab isto adolescente audivisse, quod non ante præviderim. Statim ut spissatæ nubes, alta petentem exhalationem in ipsa via intercepere, sit strepitus, vehementiora & atrociora portendens. Idem ego semper existimavi de Principibus viris; statim namque, ut in insidias deducti, captique sunt, è carcere ipso veluti tonant, neque umquam ferè illorum est sine fragore custodia. Et rarè murmur otiosum: plurima namque moventur ad tumultum amissæ libertatis, & licet utiliter secedant, nihil molituri in necessaria solitudine, sæpè tamen in Regno idem sit quod in ægrotis videmus: ut validissimo remedio totum corpus concutiat, & salus pereat, quæ optimæ artis non sobrio, nec citamente satis usu, quæ sita est.

Principum, qui non palam deliquere, animadversio publica caudam habet, velut cometes; trahit namque sæpissimè longiorem se calamitatum seriem, & hæc mihi videtur ratio. Ubi illustrium pœna, peccato notior est, tanquam sit calamitosæ virtutis, primò miserationem movet, deinde iram, quæ seditionis in mobili plebe maximum est incitamentum. Constet de scelere, pauci erunt quos moveat merita captivitas, nec ipsum natalium decus ad misericordiam flectet.

ctet; ubi autem supplicij causa non putatur esse, miserorum defectio, sed aut sævitia hostium, aut regentium timor; clementiam vulgi cito obtinent, qui etiam ante carcerem invisi, aliis de causis diras in se excitant.

Nostis quanta fuerit ad principum recens malum inconditi vulgi exultatio; imple-
risque locis publicè ignes accensi, quorum vel lux nocte ipsa horridior, à captivis posset videri, addito clamore, qui ad spectaculum ingratissimi gaudii vocaret infelices. Parum erat ubique narrare optatam virorum illustrium captivitatem; caneatur in compitis, ridiculæ poëseos argumentum effecta, & ad populi Genium, ut principes viri traducerentur hilarius. Nunc diversissimo motu agitur plebs; postulat reddi captivos, quibus antea tam acerbè illufit, ut nunquam placanda putaretur. Neque mirum: quicumque apud nos Regio sanguine clari, modica poena diluunt quodcumque peccaverint, summumque illis jus est ad misericordiam, generis reverentia, ac dignitas. Iam igitur vulgi iudicio sunt innocentes; solique censentur qui cadenti Galliæ manum utiliter admoveant, succurrantque rebus publicis, quas in desperationem, ut ajunt, propè adduxit ministerum vel ambitio, vel cœcitas, vel inertia.

Sed altiora suspicor quàm quæ videmus. Mare tempestatibus quidem obnoxium est, at non sevit nisi placidas undas turbida ær miscuerit: nec profecto plebs ista tam subito tamque acri motu insurgeret, suis admo-

miscuerit : nec profecto plebs ista tam subito tamque acri motu insurgeret, suis admonita malis, quam tenax sit læsis Regibus memoria, nisi aliunde excitaretur. Credite, ventorum, non pelagi ista rabies est, quæ nos vocat in discrimen, & omnia disturbat. Neque enim omnes Æolus clausos habet, tres tantum

Imperio premit, ac vinclis & carcere frangat,

Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.

His auditis, diutius tacere in potestate non fuit. Ergò ad Fœlicem versus; Et hoc est, inquit, ô Fœlix, quod tu nimio affectu in patriam pronus, me silere voluisti; jam fate-re quod times, quod sentis, quodque animo, de rebus nostris piè quidem, sed minus verè judicanti, suadere tandem debet, iratum vulgus, seditioque multò me eloquentior. Audis quid populus, non optet solum, sed, jubeat? intemperanti enim satis non est, esse Regi à Consiliis, vult, decernit, imperat: nihil umquam voce validiori, vel postulavit, vel minatus est. Ecce toto pe-ctore, totis faucibus clamat, purpuram sa-cram politicæ administrationi aptam non esse, reddendamque altaribus. Illos omnes, quibus huc usque usus Rex, amovendos à negotiis, novissima exempla meritos, publico damnandos judicio, Regno pellendos.

Con-

Contemnatur an vincat rumor insolens incertum est ; sæpè enim tempori utiliter aptatur Regia dignitas , vultque invitata , quod noluisse , etsi fortè rebus minus conducens , esset tamen honestius. Et in mari ventis aliquando obsequendum , quos præter artem patitur qui clavum tenet. Necessitas non minus Regum quam cæterorum lex , pro ut se obtulerit , ab omnibus excipienda est : ad quid enim inutilis , indecensque reluctatio ? qua trahimur , eundem quid tamen verear libenter dicam :

Non facilè concessis placatur popularis audacia : majora vult quam postulavit , si trepidè illam demerearis , sælici successu admonita , quam impunè possit peccare. An captivi in quorum gratiam furit vulgus , solvendi sint , magna quæstio sed politicis agendam relinquimus , quorum judicio , nec leviter in vincula conjiciendi Principes , nec libertate donandi ; cum ferè æqualis momenti sit , & eos injuriâ tenere , & læsos , memoresque , fortunæ reddere , qua abuti maxime solent , qui ea uti aliquandiu prohibiti sunt.

Quam noxium sit , quàm stultum accingi in suos Principes consueti regiminis impatientia , illique accedere , qui armorum vi ad humaniorem formam adacturos se jactitant rigidissimum ministerium , utilius tractabimus. Corporis humani ideo facilis est dissolutio , quod coalescit contrariis & litiganti-

um

solutio, quod coalescit contrariis & litigantium qualitarum dissidio premitur, velut illæ urbes, quæ civium rixis partitæ discindunt foelicitatem suam. In quolibet Regno illud quoque advertas; nam fortunarum acer concursus est, perpetuaque conflictatio: nulla sine hoste, aut insidiis; si qua eminet, ipsius fastigii umbrâ splendorem suum condi ij omnes putant, qui supra se nihil quietè vident, dolentq; eò loci suum statum esse, unde possit ascendi, hinc pugnae, hinc tumultus; ubi enim ambitio tranquillis in rebus nihil proficit, ipsi otio irascitur, disturbatque, velut insanæ gloriæ impedimentum, publicam pacem.

Adde illud, plures esse ex illustrioribus viris, qui cum in altissimas spes incubuerint, frustra se sperasse impatienter ferunt, injuriamque dignitatis existimant, non obtinuisse à Rege, quodcumque prece audaci, & prope modum armatâ, postulavere. Neque semper invitis negatur quod rogant. Callidissimæ ambitionis subtilitatem vobis aperiam; quaesito probro, sapissimè viam sibi sternit ad optata, ubi honestior transitus non est; quâ autem ratione, inquis? Illa petere quæ salvâ Regis majestatem, & securitatem Regni, concedi vix possunt, ars est cupiditatis illius, quæ in bellum prona, non prius attollere signa audet, quàm iniquitate repulsæ lacessita videatur. Indignationis tum ampla materies sponte avertis, & illud ipsum, quod verò affectu flagitare videbantur, rimentibus. Dehinc, iræ imagine verba jactantur; quæ mox relata Majestati, audientem justissimè exasperant, quod

quod largitionis leges sibi imponantur à subditis, nec liceat Regno potienti, ea non dare, quæ dedisse pœniteat. Quid tandem? scintilla flatu incitata crescit in flammam, & ira fit Regius dolor, frequentibus querelis, repetitaque audaciâ sæpè tentatus; tunc ab aula recedendi maxima cautâ, Regem suspiciosum habere, captivitatis meditatæ timor, indignata Majestas.

Alii quoque sunt offensionis prætextus: scilicet ad secretiora consilia non vocari viros Principes, generisque splendorem traduci, Ministrorum infimæ fortis electione; qui eò amplitudinis gradu evecti, stirpes regno proximæ despiciunt, ut apud plebem eminentiores habeantur conculcatione dignitatis; & quàm possint novi fortunæ alumni, appareat illarum potestatum dejectione, quibus si Scæptum excipias, maxima quæque natura concesserat.

Sæpè etiam fit ut ex principibus viris aliqui, invisos sibi in aula quosdam vultus ferre non possint; hos si Rex admittit, & maximè si amat, in partem odij succedit, eâque amicitia alienos facit à Majestate, eos omnes qui Regii amoris arbitros se constituunt; neque ullos benevolo Rege frui prope patiuntur, nisi quos probavit privata eorum utilitas, Regumque gazis inhians per varios astus ambitio. Potestati namque supremæ dare amicos, quos audiat, credat, sequatur, illam regere sit, & solio suo deducere, insciam licet, fraudique à quâ nihil suspicatur, aut timet, manus dantem.

Illud

Illud tamen si negatur, deligere scilicet Majestatis familiares, qui illam ex potentiorum præscripto, ad optata inflectant, in speciem justissimi abitus, fingitur obsessum Regem justioribus amicitiiis non patere; noxia illum inter gratiosos consilia sæpius agitare, quam ludicris (ut putatur) Regios labores solari: denique omnia in pejus ruere: fidem non inueniri in aulâ: præcipuo sanguini insidias strui, quas declinare omnino nequeat nisi fuga præverterit.

Spontanei deinde exilij rumor latè diffusus, illos omnes ad defectionem movet, quos vel spes inanis diuturnâ expectatione in aula lassata, vel armorum libido ad quæstiosa scelera facit audaces. Mox serpente exemplo, alij atque alij iniquis partibus accedunt, non defectorum amore, aut odia in Regem, sed delicti contagione, in eam vefaniam acti, quam veloci pede consequitur patriæ vastitas, & poenitentiae verecundia.

Iustissima etiam videtur causa capeffendâ arma, cum principes viri nulla noxa detruduntur in carcerem, nec nisi publico tumultu possunt libertatem recuperare. Sed, quæso, nostram ne est investigare jure an injuria teneantur illi; quos Rex recipi jussit in humanissimo præsidio, ad breve forsitan tempus suam clementiam expectaturos?

Non omnis morbus in cute est. Intra vitalia ipsa quidam corpus inficiunt, quorum nullum in colore indicium: illos tamen peritus medicus ex alia significatione novit & timet, & secretæ invaletudini remedia citus applicat,

plicat, mirantibus infciis, ad validi corporis habitum trepidare medicinam. Regnandi ars, non minus quàm illa Hippocratis, secretos Reipublicæ morbos prius intuetur, quam multi illam ægrotare fenserint; & maximè populus, acerbi medicaminis, cujus necessitas aut efficacia palam non est, malignus ut plurimum iudex, & gratiæ calumniator. Magnatum custodia in illis quandoque remediis computanda est, quæ cum minantibus malis obviam eant, nec ultimam ægritudinem expectent ut evidentius profint, superflua habentur ab iis qui nullos esse morbos credunt, nisi procedant, & atrocitate sua medicinam ipsam fatigent. An, aut quid peccaverint, quos Regia premit potestas, non est subditorum inquirere; nam sive ex merito, sive per odium infelices sunt, non licet patriæ excidio & sacramenti, quo tenemur, violatione illos demereri, quorum post carcerem libertas plerumque metuenda, & raro etiam innocens, si non Regis ipsius munus est, sed plebis armatæ beneficium.

Plurimi sunt, non diffiteor, qui sanguinis communione, quæ illis cum ejusmodi captivis intercedit, infidelitatem suam prætexunt; videntur enim à natura ipsa absolvi, qui tuendi sanguinis causa deficiunt à Majestate, nec in suum principem peccant, nisi, quia non peccare natalium lege ad culpam propemodum adactos, affinitatis injuria censetur, & numeratur in probris. Sed privatæ charitati publica semper præferenda est, neque in gratiam domesticæ fortunæ manus

umquam armanda in Regem, qui parentis loco cum habeatur, omnesque in sinum suum receperit, sine parricidio peti non potest.

Et vana omninò quæ à perduellionibus jactari solent, non Regi se esse infestos, quem sciunt summopere colendum, sed in illos armari, qui crudeli Reipublicæ administratione, miseram pacem, seque reos fecerunt. Manus enim Principis existimari debent, quicunque illo jubente publicis negotiis præficiuntur; neque fas est, in illis extensum Regem violare, qui velut Majestatis quidam radii amplissima dignitate, in longa spatia protensi, solem suum illustrant.

Regia dignitas folio suo non est affixa, magnitudine regnum æquat, etiam in ministris illis reverenda, in quibus temperantius fulget. Vetus est defectionis species, in remedium publicæ calamitatis arma levare, ut pessimorum hominum mala arte tanquam consopitus Rex, armorum fragore excitatus evigilet, & quid in pacato Regno peccaverit agnoscat tandem agitata autoritas. Sed quis sub illa larva turbulentam ambitionem non videat? translucens est velum quo se exultat contegi armorum rabies, & proditorem ipsam prodit vestis araneosa. Regem suum, quietem suam, vulgus summopere amans, non facile armatur, nisi tuba illa boni publici multitudinis aures feriat, & clangore suo torporem illum excutiat, quo quisque domesticis negotiis ita affixus est, ut vix ad turbulentio-

lentiora sit mobilis. Quis miretur factiosos
acrem buccinam, aptissimam bello, in suos u-
sus accipere, & sono illo militari replere con-
quiescentes provincias, non prius sensuras se
in suam perniciem excitari, quam bonorum
suorum vastatione didicerint, uni Regi paren-
dum, neque umquam scelerata defectione ad
foelicitatem perveniri.

Multi equidem non hoc prætextu, qui
plebem movet, ad arma feruntur; sed aut fu-
renti charitate in defectionis authores, aut
spe improba mercedis, quæ, fortius ipsa vir-
sute, trahit inglorios; sed omnium qui à Re-
ge defectione æqualis ferè insania. Qualis ci-
nim illa charitas quæ fontis amici crimen fo-
vet & infamiam? quæ illi ad nocendum vires
præbet, nec sinit foeliciter esse impotentem,
ut, etiam invitus, ad officium suum redeat?
Arma ministrare furiosis, non amicitiae testi-
monium, sed dementiæ pars est, & crudelis
miseratio, cui nulla debetur gratia, ubi remis-
so ardore, jam sana mens sapienter judicat de
officiis. Neque adeo infatuantur partium du-
ces, ut nesciant illos peccare, qui suis copiis
agglomerantur, illos enim non magis pro so-
ciis habent, quàm pro incerti obsequij viris,
& ad quam libet novæ spei ansam priora fæde-
ra ejuraturis, qui à Rege, cui ex conscientia
devincti sunt, desciscientes, illud effecerunt
lubrica fide, ut etiam cum sincerè obsequen-
tes sunt, illorum tamen habeatur ambigua
ingenuitas.

Cujus nominis sint apud probos isti homi-
nes, inde videbis, quod in caput suum pec-
cant

cant, nempè in Regem. Principem suum deferere aut subditorum in illum audaciam nutrias, turpissima labe, quam nec ipsa victoria diluit, quomodo enim non probrosa scelerata foelicitas? flagitia successu minimè nobilitantur, verùm in majus odium veniunt; nec præclarè triumphus agitur de prostratis virtutibus.

Quam fatuè autem illi omnes peccant, qui solius intuitu mercedis facinorosi sunt, nec nisi utilitate tracti bonas partes defererent! pone ditissimos esse illustres illos, qui spe inescatos milites, veluti pisces ex alveo suo deducunt. An putas ita opulentos, ut possint eos, quibus obstringuntur, remunerare; ita fideles, ut promissis suis maneant? torrentium instar est, privatæ fortunæ opulentia, citò enim siccatur, fontem non habet, sicuti illa Regum, quæ tributis perpetuo cursu manantibus largissimè fluit, neque timet effundi. Deinde, non mireris, parta pace militares ferè omnes viros, qui iniquis partibus accesserunt, ita furiosè dolere, in ducebibus suis eam omninò fidem desiderantes, quam nec ipsi servaverunt. Construendis fornicibus curvaturæ quidem sunt necessariae, sed mox ut ultimam manum artifex admovit operi, ligna amovet, nec illi curæ est, si ad alios usus, jam inutilia sibi, comburantur, & in fauillas abeant. Magnatum à Rege abeuntium, ambiciosi conatibus servit vtiliter sperans miles, & futuri vanus expectator ad præsentissima pericula quodcumque audet: sed quæ tandem utilitas? admissi sceleris conscien-

sci
ni
fin
pa
de
co
ex
ad
rue
bus
vic
mo
diu
om
asp
run
cum
feru
nos
stau
(
neff
stre
tuu
teri
dec
his
pro
pleb
dij
bor
nem
quò

scientia, fama perfidiæ; nec in solatium criminis amplior merces, quàm illa, quâ stolidissimus imperator Cajus copiis suis ad pelagiri-
pam illufit, longo itinere & pondere armorum defessas monens, ut in exacti laboris præmium conchas tollerent. Hic certè operæ præstitæ exitus, omnibus ijs, qui à iusto imperio ad adulterinam militiam transgredientes, meruerunt fortitudine bellica, ipsisque vulneribus, ita à fortuna destitui, ut quicumque illos viderit, perfidiam damnans, tamen quia homo, ærumnosorum misereatur, & in subsidium crudelis inopiæ stipem præbear. Non omnino fortè infœlices, si ducum suorum vel aspectu reficerentur qui sub illis pugnauerunt: sed nemo tum tuos agnoscit renouatis cum Rege fœderibus; ne agnatis cogatur referre gratiam, & quòd iam, Rege pacato, eos nosse, crimen sit, obliteratæque iniuriæ instauratio.

Quanto satius armis illis misceri quæ honestam pacem, & securam tibi pariunt, & cum strepere desierint, dulci memoria animum tuum demulcent; ut, cessantibus licet cæteris, iustissimi belli semper præmium sit, decus laboris, & imago præliorum. Verùm his non mouetur insania illa, quæ Principibus propè vniuersis negotium faceffit. Ubique plebs tumultuatur; mutationibus, ut remedijs sibi succurri, furens expostulat, sceptralaborant.

Sed ad alia festino majoraque, Religio-
nem enim spectant ipsamque Ecclesiam. Quid?
quòd in ea etiam, videtur impatientia
regimi-

regiminis illius, cui parere, tamdiu Ratio fuit, pietas; conscientia;

Ad hæc promptissimè Marcellinus, vultu porrecto: Prolixum iter aggredieris, ô Firmiane, neque enim rem tantam paucis abolves; & tibi jam in primo gradu hærendum, non temnendæ quæstionis occursum, cujus occasionem præbuiti. Parce, si festinantem te flecto ad aliud quàm volueras. Numquam ita nautis ventus secundus, ut medicum quandoque à recto cursu ratem non avertat, innoxia spirandi varietate, neque hoc status injuria, sed ludus est: & viatoribus multa ex improvviso occurrunt, quæ non ingratè morantur properantes.

Fieri ne potest, ô Firmiane, ut ille sit in Ecclesia, qui ipsius regimini inobsequentem se præbet, & ita Catholicum agit, ut non moveatur ad imperium justissimæ potestatis? Cui ego; Impetum meum fregisti, mi Marcelline, quia tamen quæstionem hanc, non impedimentum viæ, sed levem deflexum neque injucundum forè dixisti, declino libens, ad incepta, mox ut tibi fecero satis, rediturus.

Non statim ut filius patri suo molestus est, ab illo abdicatur. Improbum hæredem diu fert diligentis patientia, ipsaque natura jubente, multis laceßitur injuriis, antequam odio cedat, victa charitas. Idem planè existimandum de Ecclesia Christi. Non omnis qui præcepta ejus abiicit ab ea est alienus; multos fovet mater optima, quos tamen patitur; nisi enim veritatis hostes effecti, errori

se dedant, pro suis habet, & hoc maximum amoris argumentum, quod etiam perversis moribus infames, ex solo fidei caractere, ab externis secernit, & in prole sua numerat quanti sunt qui in sinu ejus manentes, piissimam parentem intimis doloribus torquent, ut eos concepisse fructus unicus sit, fecunditatis prope tedium, & mæroris acerbitas? Inter sævissimos cruciatus suspirantem sæpe audies, (*Gen. c. 25*) si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? numquam tamen præ dolore insanientem, nec eò adductam ut crudeles filios non agnoscat, ipsa crudelis. Vides, Marcelline, ut aliquis potest esse in Ecclesia ad tormentum ipsius; si scilicet, eadem, quæ cæteri Catholicorum, fidei integritate profiteatur, & tamen perditis, aut inquietis moribus suavissimam matrem flere cogat atque discruciet. Plures sunt, ne dubita, qui ingenti motu concutiunt latera matris, quos tamen illa non excutit, sponsi sui memor, cujus quoque nulla esset sine patientia paternitas; hæc enim, & filii Christo nascuntur, & scribuntur hæredes illius; & si vita excesserint, iterum datur occisis posse vivere, sed de his satis. Nunc ad propositum revertamur regentem Ecclesiam multi jam ex iis, quos fideles nominamus, vix ferunt.

Omniis mobilibus mobiliorem esse sapientiam ex oraculo accepimus, idque ipse usus declarat; sapientia enim immota licet in se, nec ad opinionem flexilis, ipsis tamen temporibus ita aptatur, & servit, ut possis dicere cum eis volvi; legem dat ipsa quidem, sed & sequi-

sequitur, neque dignitatis injuriam putat, et suauitate regendis præesse, ut ipsa vis quâ cuncta sibi facit obnoxia, & ad finem suum veluti trahit, sit potestas simul, & obsequium. Hanc in Ecclesia sapientiam admirari æquum est. Quid illa constantius, quid mobilius? inconcussis principiis nixa; nec à Recto per tot sæcula aberrans, quam diversa tamen, seu statuit rigida, seu benignior permittit pro temporum varietate?

Olim Ecclesia in reos seuerissimè animadvertebat, diutina corporis animique afflictatione vix placabilis. Hæc priscæ ætati debebatur severitas: gentilium enim calumniis tum infamis erat Christiana Religio, & reorum notissimis pœnis, abstergenda labe illa, falsumque voluptatis nomen quod Christi, non minus, quam Epicuri, nascentem scholam maculabat apud ignaros infideles.

Neque soli famæ serviebat disciplina illa robustior, fragiles animos prohibebat iterum labi in cultum inanium Deorum, ea duritate ostendens, eos qui deliquissent, quique deserviente persecutione cum immani fiducia redituri erant ad Christum, nisi ingentibus pœnis maceratos, & purgatos in fidelium coetum non admitti; ista fiebat, ut qui ad Imperatorum minas à constantia dimoveri potuissent, alio timore in Ecclesia detinerentur.

Accedunt & aliæ rationes. Illis temporibus Christianorum pietas multo fortior; & quia nascens, fonti proxima, hanc ab eo derivabat vehementiam; & quia ipsis persecutionibus incitata, militarem animum quodam-

dammodo induerat, ad labores habilis, & ardua quæque, ex belli Genio, non ferens tantum sed amplexans. Sicuti projectorum circa initia violentior est impetus, ita & pietatis diuturnitate ipsa hebescit, & in suo cursu frangitur. Olim avida poenæ, illam expectabat intrepida, provocabatque; tantus enim erat; incipiente Evangelio suppliciorum ardor, ut ex dolore æstimaretur felicitas. Paucos hodie amatores poenæ habet, neque jam, voluptatis instar, animos trahit; terret posteros, & sapienter Ecclesia sequentium saculorum salutem consuluit, cum ejusmodi reis suavius agens, qui pavere idonei magis quam pati, ad sacrum tribunal accedere vix audent, nisi justitiæ elementæque quadam mixtura, propemodum invitentur ad veniam.

Non ea est sæculi nostri pietas, ut culparum condonationem per longa supplicia querat, aut probrosam sub plebis aspectu, & in templorum vestibulis poenitentiam. Vehementi flatu sæpè extinguitur, non incitatur ignis; & sit periculum animorum nimius rigor, quod terribilis adeo redditur sanitas, ut vix apud imparatos trementesque sit ipsius desiderium.

Non morbi solius naturam, aut deficientis corporis habitum spectat solers medicus; quo in statu astra sint, qualistum, sole recepto, inconstantis lunæ facies; splendere illa incipiat, an perfectæ orbe potentius in hæc inferiora vim suam effundat, percontari omnino opus est; quod si negligas, ars bona, ut plurimum peccat, inconsultis temporibus. Eclipsim

psim in coelo non advertisse, sæpè fuit vitæ periclitantis, cujus adhuc in ægroto indemnitaspes, Eclypsis pejor; &, si malè curantem medicum spectare liber, famæ quoque defectio. Regendis animis hanc à primo ævo Ecclesia diligentiam adhibuit, ut non indiscretè cujuslibet ætatis eadem esset seu austeritas, seu indulgentia; providitque, ut iis, qui causticis curandi essent, ita sævitiâ succurreretur, ut infirmioribus posteris non perirent illa remedia, quæ minori sensuum horrore sanitatem restituunt.

Ejusdem potestatis est, nubium fragoribus sceleratos ad Religionem cogere, & serenare tempestates. Quis justè culi et Ecclesiam, quodd olim in reorum supplicia acrius incumbens, nunc indignata, adeo suaviter in natur & ferit, ut columbam putes sine felle sævientem?

Certe ipse Deus, ut ex sacra pagina liquet, non tantum quid meriti sint peccatores, sed quid ferre queant, pensat; neque prius poenas mortalibus decernit, quàm consulat nostram patientiam, ut, si aliquando flendum, potius ille amarulentas ita tribuatur nobis in lacrymis, sic ait Propheta *Ps. 79.* ut etiam in mensura, Eventus humanos dixit quidam coelestium orbium imitationes, nihilq. apud nos agi, cujus in definientibus stellis imago quædam non præcesserit, veriùs hoc de Ecclesia: quidquid enim facit, descriptio est ideæ illius quam in ipso Deo intuetur, ut ad superni Regiminis formâ, suum dirigat; discatque ab eo, & utiliter peccantibus irasci, cum territandi sunt, & pone-re iras, cum de lenitate plus speratur subsidii.

Ita

Ita fit, ut audacioribus animis, neque satis suum scelus æstimantibus, claudatur sacramentorum janua; pateatque illis, quos adeò terret meritæ poenæ acerbitas, ut in fractæ mentis levamentum adhiberi debeat, quædam cum asperitate misératio.

Nostra tempestate Ecclesia tempori parcens, reos non jubet sacco deturpatos & cinere, pedibus templum intrantium miserabiliter advolvi, lambere humum, & septenni ululatu deprecari pacem suam ut lacrymas poenitentis animæ videt, gemit ipsa, mixtisq; fletibus, prohibet divinæ miserationis spem abjicere, immanibus licet flagitiis obstrictam; Christi-que exemplum secuta, ita infirmos curat, ut cum illis infirmetur.

Hos Ecclesiæ Dei suavissimos mores, plurimi ex nostris ferre non possunt, consueti regiminis impatientia, & quod certe nostra posteritas vix credat, acrior de humanitate conquestio fuit, quam de ipsa sævitie, sub publicæ libertatis oppressionibus umquam esse potuisset. Quis sæculi nostri Genium, in hoc negotiò non advertat, non admiretur? quia misericors Ecclesia, non quia fulminibus atrox, & sua potestate utens, jam in culpâ est, & nisi dum se gementibus filiis præster, non verca æstimatur non mater.

Bibliothecas scrutare; in ijs libros invenies, qui perplexâ phrasi, verbisque pendentibus, adeò subtiliter querantur, de hodiernâ sacræ potestatis administratione, ut callide mentis stilus anceps, & flexuosus, videri possit, non ecclesiæ præsentis calumnia, sed ipsimet supplicatio.

Qui verius humani generis hostes, quam qui misericordiam tollunt, & qui novi *μυστήριον* *σημαίον* cruces publicas in prædio suo ostendant, quasi non sufficiat in admitti sceleris vindictam, privatum funus. Peccantibus suadere poenitentiam, res ardua; illud enim odisse, quod placet, maximum est voluntatis humanæ cruciamentum: ipsa vitalia attingit dolor ille, & si huic accedat, non pensata prudentiæ lege aut ipsorum temporum usu, ex sacerdotum longa sævitie præter modum premens alius dolor, timendum est, ne tanto oneri impar natura, excutiat omnem illam acerbitatem, qua salus parabatur.

Famosissimi dogmatis authores neque promo, neque verbis atrocioribus insequor, vobis enim ostendisse sufficit, ex sæculi Genio non paucos regimen Ecclesiæ (*Psalm.*) cuius jam senectus est in misericordia uberi, ut scripturæ verbis utar, mutare voluisse.

Legistis delicatam duorum capitum assertionem? Novumque divi Pauli encomium, quo ille imperanti Petro ita conjugatur, ut quis ex duobus summam in animos potestatem acceperit non agnoscas? tale fere est apud poetam:

*Remo cum fratre Quirinus,
Iura dabant;*

Quis unitatem sub bino capite speret? cum & Roma ipsa, ideo cruentis initis nascentem gloriam maculaverit, quia biceps neque ab effusa inter pares altissima illa potestate sperari potest uno in Regno concordia. Hæretici Ecclesiam corpus volunt sine capite, il-

Si bifurcam effecere, ut sit in duobus suprema pars; veluti in assurgentibus ramis, qui è trunco equali robore erumpentes, dici non ineptè possunt summities duæ, unica arbor.

Si Paulus caput Ecclesiæ cum Petro, cur non & Ioannes? ut triade Ecclesiasticâ, æternam trinitatem sacro numero quasi æmulatâ novam hanc Religiosa plebs Symbolo addat fidei suæ confessionem, Dominus Petrus, Dominus Paulus, Dominus Ioannes, & tamen non tres Domini sed unus est Dominus, & in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coelectæ simul & cœquales. Non enim major ratio cur Ecclesia, si & à figmentis Poëtarum exemplum deducere libet, bifrontem potius Ianum, quam tergeminum Gerionem numerositate capitum adumbret.

Verum, non stabit diu trina illa & una auctoritas; cum eodem jure cæteri Apostoli, in illam celsitudinem assumi debeant, ad quam duo pervenerint, Petri solitudinem in vastissima sede, quæ plures capere possit, sublevaturi. Doctrinam hanc excipit latissima consequentia; quotquot enim duodecim Apostolorum erunt successores, eâ potestatis æqualitate, ita corpori Ecclesiastico præficiuntur, ut nec Petri singularis prærogativa supra illos emineat. Quanta inde mala secutura sint, nemo explicet. Nullus linearum concursus sit, nisi in centro, centrum autem istud punctum est. Christiani, quibus lex ipsa unitas, non sunt unum nisi in uno; & si

extra Petrum alios quoque ostendas, in quos refundi oporteat; nullus, ubi tot metæ, fidelium erit accessus; & si de Religione erumpat quæstio, in diversa spargentur. Plurimi tamen, sive incoelici sermonis non satis enodati textura, sive animo nova moliendi, æquales per omnia socios Petro dedere, & quasi tæderet potestatis illius qua pulcherrimè nectuntur effusæ per orbem Ecclesiæ membra, ea plebi proposuerunt, quæ si amplectatur, nulla major speranda quies, quam acus quæ contactu magnetis, accepto in polum amore, quia tamen circumstante ferro trahitur, tremit incerta, & quam coeli partem respiciat invenire non potest.

Quis fulminum Apostolicorum, quis diplomatum contemptus? jam despexisse quidquid à suprema Sede emanat, vis animi est, aut etiam privilegium: proh dolor! Et iudices habet apud subditos suos summum illud potestatis culmen, neque datur sæpissimè iis armis uti, quæ illi à Deo concessa sunt, ut feriat contumaces! ad frangendum iustissimæ iræ impetum, alia opponuntur tribunalia: etiam repugnans, dolensque ad nos sua propemodum cogi, invocatur sæpè à reis politica potestas; & legibus ipsis succurritur affectuæ pro meritis impietati!

Inferioribus Prælati major fortè reverentia? ne credite, amici; quæ Nili fors, ea & cujusdam fontis, qui non procul ab eo est: incrementa enim sua habet, suosque defectus patitur eadem prorsus lege, quæ ingentem fluvium, servatis quibusdam sapientis nau-

naufragii gradibus, stagnare facit, aut in alveo suo continet. Quod summus Pontifex, hoc & Episcopi ab inferioribus suis non raro perferunt. Iisdem catenis impedita, vix se innocentes explicat sacra illorum potestas; aliquis semper Demosthenes qui ab altari- bus ad Arcopagum provocat, ut quælibet Diœcesis, totius orbis Ecclesiastici, in quo tot animæ rebellant, imago videatur.

Ad minutiora descendere non est animus, ne Regularium in suos Prælatos insurgentium, diversis in locis frequentes procellas, virginumque certamina ideo memorasse credar, ut religiosæ solitudinis amore ducti, ab eo vitæ instituto deslectant, in quo virtus facilior. Muros ipsos, ferrumque quod spissimum in pudoris custodiam, ubicumque lumini patet via, adhibitum est, pervasit hæc pestis; nec jam sine bello est, in ipsa quietis sedè, imbellis sexus.

Sibi hæc explicari postulabat Fœlix, sed jam effusior sermo ad alia, suâ prolixitate invitabat: quasi dato signo simul omnes consurrexere, nemoque non fuit qui Genium istum damnaret, quo soliti Regiminis iustissimus ordo turbatur.

Paucis deinde de re familiari simul habitis, Agathon abire placuit, postera die cum Fœlice reversuro, & ut charissimorum viro-

rum ardentior esset reditus, promissi, si

vacaret, ea me de sæculi Genio po-

stridie dicturum, quæ ipsi

non expectarent.

THEOLOGICÆ

CUJUSDAM NOVÆ

PERICULOSA

SUBLIMITAS.

TERTIA DISSERTATIO.

HORTUS erat in suburbiis amoenissimus, quem omni spectabilem, seu artis, seu naturæ varietate, novus patris hæres Apollonius possidebat, studiorum consortio, & ipse nobis conjunctissimus. Illic non modò flores, qui apud nos colore aut odoribus præstant, verùm & ex peregrinis præcipui viscebantur, quos ad alieni soli patientiam adduxit nostræ ætatis diligentia. Neque minori studio undique collectæ arbores quotquot fructibus utiles sunt, ex consilio in diversa distributæ; ut non unius partis tota esset fecunditas: plures tamen in viridarij ambitu muris affixæ opportunitiori sole fruebantur, & fructuum maturefcentium colore provecto, ad præsentio rem voluptatem invitabant intrucentes.

Non molles ex fronde porticus; non statuz, dispensatis per fistulas aquis manentes, pulcherrimo loco deerant; non in multos passus ambulationes productæ; non denique, ad solitudinem inter densissimas arbores furtivi recessus: ut sive confabulari velles, sive extra conspectum spatari, necessariis curis

ris sine teste intentior, dissimilis voluptas jucundissimâ successione afficeret diversa cupientem.

Æquiores certè fuere qui mensis quam qui Priapo hortos sacraverunt, floribus enim convenientior honestas quam turpitudine; nullaque est, ubi ad vitia accessus sit, nisi cœnosa amœnitas. Iucundissimi loci vicinitate, plus autem multò Apollonii gratissima consuetudine adducti, in hunc divertere soliti eramus, ut inter Philosophiæ tristiora theoremata quæ ex proposito quandoque agitanda nobis essent, captaremus etiam non inutiles delicias.

Nobis penè insciis brevissimum iter confectum est, ita singulos fallente amicitia, suavitatemque sermonis, ut prius nos adventasse quam adventuros senserimus. Reseratis foribus, admonitus à servulo Apollonius, ut me vidit; illâ vultus hilaritate, quæ honestissimo viro solita erat, in amplexus ruens, cæteris non insalutatis, rogavit quid valerem. Inutilem quæstionem, inquit, ô Apolloni: nullus enim morbus, ubi pro Æsculapio tanta comitas; quis te viso non convalescat? & verè tu ægritudinum mearum solatium singulare. Sed quid forestui, quid arbores, quarum tu cultor eximius inter cæteros habebis, non indigere natalibus tuis diligentiam, nam & aliquando ipsos Reges tenuit stirpium colendarum curiositas, id in regno potestà utiliter observaturos, quod in hortis didicissent; ubi nihil pro votis respondet labori, nisi temporis exactissima ratio habeatur, sive

Juvanda sit steriliū arborū paupertas, sive divitū, inutili lignorū copia lascivientium castiganda luxuries.

Meliū videbis quam audies, inquit Apollonius; sed nescio, an de evellendā arbore, quam hīc cernis procerissimā, consiliū probaturus sis; diu est quod illam fero; placet enim foliorū pulchritudine; & licet fructibus orba, quia tamen fastigio suo domum meam signat, digna visa est cui parcerem: & neque illi nunc decesset mea clementia, nisi illam infelicitis cujusdam pueri, qui ab ea nuper cecidit, acerbā mors, funestā effecisset. Omnes censuimus tollendam velut inutilem, umbrāq; suā noxiam stirpibus multis, quæ numquam lætæ nisi sole perfundantur. Post hæc sub pagulā sago sedentibus inquirere placuit, quā de re haberetur inter nos sermo; memorque Agatho, quid pridie essem pollicitus, monuit ut de Genio Sæculi, si Apollonio videretur, differerem. Illo annunte, Argumentum, inquit, dabit ex occasione infausa arbor, cujus proceritas damnata est, planè ad sæculi gustum sublimis quadam Theologia, nec ad sobrietatem sapiens; destituta fructibus, foliis dives, & multorum damno infamis.

Ea tractandi, quæ nobis Deo revelante innotescunt, quidam modus est temperatus, securus, in ipsa sui elevatione humilis; & licet generoso impetu supra mortale aliquid tentans, nunquam tamen sine metu, & quadam sermonis verecundia, alius præceps, audax, sibi legem imponi adeo non ferens, ut nisi in-

con-

con-
fu-
rum
nesci-
rum
nub-
ille
geli-
ven-
la l
feri-
plic-
Qui
sup-
esse
ligi-
V
or f
pus
hon-
squa
mul-
lam
auxi-
H
quo
resta
pem
evac-
que
cit.
illor
tit,
& ig

concessis non gaudeat ; hic quia indecorè as-
furgit, primo frigidissimus est; sicut enim quo-
rundam montium juga perpetua hyeme ca-
nescent, quia fastigium non attingit radio-
rum solis, quæ in imo sit, reflexio, ipsisque
nubibus miscetur improbus vertex; ita modus
ille elevatior, suas alit nives, altitudine ipsa
gelidus; ad tumorem enim istum non per-
venit ardor Evangelii. Deinde, temeritas il-
la locutionis, fulminibus vicina, non raro
feritur, in eam scandendo regionem, quæ sup-
pliciorum officina est, & cælestis iræ penus.
Quàm sæpè enim anathemate icti sunt, qui
superbiâ inflati, ea loqui erubuerant, quæ ipsis
essent cæterisque communia? in negotio Re-
ligionis, vix humilitate peccatur, ascensu sæpè.

Verùm ut hujus argumenti series plani-
or fiat atque jucundior; illud meminisse o-
pus est; quoddam nostra tempestate inveniri
hominum genus, qui Theologiam, quod
squalida, jacens, & scholæ austerioribus for-
mulis inquinata videretur, nobilitavere. il-
lam scilicet miserati, cujus nullum nisi ab ipsis
auxilium speraretur.

Horum studio, sollicitudine, libris, adeò
quotidie purgatur Christiana veritas; ut quæ
restat pars ejus tenuior, usibus humanis pro-
pmodum non serviat, postquam crassior illa
evacuata est, quæ delicatis ingeniis, scholæ-
que rusticitatem fastidientibus, tædium fa-
cit. Quod nunc Theologia fidenter loquitur,
illorum est etiam beneficium: quod alta pe-
tit, quòd doctrinæ trepidantis deridet metus,
& ignavos labores. Duplex cetrè gratia nam
C 6 illorum

illorum ope habemus generosam, suavissimamque Theologiam, quid illâ jam fortius? quid comptius? quidquid priscis temporibus habuit confragosum, triste, auribus dissonum, ita sustulere homines illi, ut jam ad aulae delicias accedat, & miris expolita modis, eorum suffragio digna censeatur, quibus rigida non placent. Hâc doctrinæ officiosissimâ culturâ, non mediocriter illustres sunt apud multos eruditi illi, ipso etiam incessu aliquid mysticum & insolenspirantes, ut ex doctrinæ præceptis nemo nesciat, non illorum modo animos, sed & artus componi.

Antequam dulciculæ hujus fidentissimæque literaturæ, periculosas consequentias refero, operæ præmium erit non ignorare, unde nobis ista novitas, ex qua jam plurima prodierunt non sapida, nec ad gustum Ecclesiæ. Germanos ajunt, cùm à vino ad studium divinorum, madidi adhuc transissent, audaces illas loquendi formulas primum excogitasse, quibus trita nimis, sui que fastigii negligens Theologia, gloriâ se intumesceret. Qui ex nostris eos imitati sunt, doctrinæ quoque intemperanti amore ducti videntur: eam enim populus veneratione dignam propè non censet, inquiunt, nisi multùm emineat, suoque splendore, intuentium oculos in a perstringat, ut non dies, sed nox quædam illustris illud omne sit, ad quod auditores cæcutiunt. Verùm planè; sæpè non intrui in iis quæ de Deo, sed rapi vult, fatua plebs, ridiculè ambitiosa; & hoc summo opere placet, si extra se quasi posita & stupens, aliquid eorum confusè capiat, quæ præaltâ

præalta, & nisi sublimioribus ingeniis non patientia, facultatem ejus superant. Sed an ideò Theologus ebrio stylo infamabit sobrietatem Evangelij, quia portentis non rationum vi, aut sapienti eruditione, in admirationem adducitur, absurdum vulgus?

Hâc sermonis intemperie præcipuè deletatur quarundam muliercularum vana pietas, in cujus gratiam inventum ex parte creditur balneum istud, quo doctrinam veterem, jamque obsoletam, Æsonis initar, ita juvenili formæ restitui autumant, ut rugarum, pristinaque imbecillitatis, vestigium nullum in renovatâ fronte appareat. Non ergò mirum novatores, ceu interpolatores vocari eos, qui injucundam, totque annis gravem Theologiam adolescentiæ flore vestiunt, eoque depingunt colore, quem in ætate virida efficere solet recens calor, fususque in tumidas venas sanguis effervens.

Septentrionales Theologos certè vidimus, hoc cothurno, incedentes, & in iis quosdam, qui cum nimis alta saperent, meruerunt religiosi fastus pœnas luere, & inter eos seponi, quos moderatior schola non fert, nec Ecclesia admittit. Consultius multò insulares Phœnomœnii loquuntur & docent, ô Amici. Isti namque rerum arcana, sermonisque eminentiam ita affectant, ut ab Ecclesia alienos arbitrari, ex illa seu verâ, seu creditâ, cultissimæ eruditionis sublimitate, jure non possis. Ea enim prudentia audaces sunt, ut licet casuros æstimes, sæpè tamen solùm suspendantur, non cadant; gaudeantque ad nobilissimum conatum.

conatum sub se tremere, non abjectam modo plebem, sed & eos omnes, quos timidor eruditio prohibet inaccessa scrutari.

Ad novæ gentis incognitum sibi nomen, hærens Agatho, petit, quæ verò pars orbis, volatiles viros aleret, adjecitque se non satis mirari, quòd evolutis penè omnium nationum historiis, hæc tamen gens dogmatum suavitate sublimitateque inclita, attentissimum lectorem præterisset. Hæc ille paucis, ne interrompere narrationem videretur. Tum ego. Thomæ Mori opus legisti, Agatho, ubi de Republica vir eximius, ita doctè, suaviterque, ut nec Platonis eloquentiam, nec Aristotelis gravitatem desideres, in exiguo volumine? scis quantum laudis tribuat Utopiæ suæ insularibus, sub optimo cœlo ita pacem virtutesque colentibus, ut nusquam strictiori nexu copulata sit pietati fœlicitas? non longè ab hac insula, cujus meminit Morus, alia est, Phœnomaniam vocant, minori quidem spatium in oceanum porrecta; sed incolarum quiete planè mirabilis, portus unicus, in quem quotidie diversa navigia, ex omnibus orbis partibus, homines civilibus molestiis, & plerumque belli variis periculis lassos, deponunt, in amenissimâ terra dulcissimè requieturos; non illic casæ humiles, spissatis ramalibus, & fronde congestâ, fœlicem insulam deformant: sedes laxæ, nitentesque, ut scias nullos hîc esse, quibus placeat rigida virtus, vel pannosa paupertas; vestis cærulea delicatissimis civibus, ut cœlestes ex habitu noveris, quos tamen magistro Porphyrio dicere possis purpureos. Primus

mus enim placidæ vitæ sectator Porphyrius, cæteros quibus vel tumultuosa negotiis vita, vel pietas corpori gravis, exosa esset, ad quietem vocavit. Insula hæc visionum ferax altera Pathmos est, pauci enim sunt ex incolis, qui non plura videant, maximè in rebus divinis, quàm cæteri mortalium; hic, liberrima Theologia Angelorum choris se immiscet, non prius è fastigio descensura, quàm didicerit quod Divus Thomas Sorbanaque stupeant, cæteri-que qui scholæ terminis mancipati, arctissime sentientes, tamen pro magistris habentur.

Nunquam me, inquit Agatho, paterni soli cœpit impatientia, aut ardor ea apud externos videndi, quorum brevissimus conspectus longa peregrinatione, multisque periculis committitur. Totum orbem Cosmographi mihi exhibent, quoties placet effusi in tabula orbis, diversissimas regiones intueri; commodius libris, quàm navibus, aut equis vehor, ô Flaminia; eorum enim quotidie ope inter civiles populos ago, ab eis rationem vitæ excepturus, variamque sapientiam: mox in plagas deteriores migrans, efferatis gentibus ita admisceor, ut illorum immanitatem non induam, & redire semper mihi liceat. Sic apud Hispanos versatus sum, sic apud Suevos, neque me unquam seu vicinitas solis, seu absentia impulit, aut calori succensere, aut de nivibus queri.

In eo otio, omnia climata perlustrare summa voluptas est; neque maceratur gaudium istud, amicorum desiderio; morbis, qui persæpe sub diverso cœlo frequentes sunt, aut variorum discriminum, sive admixtione, sive metu

metu. Ad jucundissimam profectiorem, non ut in aliis, requiritur commodiorum temperatum observatio; diuturnitas temporis; vaticum; sociorum delectus, ut securior pergas atque hilarior. Una hora, nec illa anxie quaesita, plures regiones obis, securus, latus, jejunus, &c, quod itineris hujusce maximum levamentum est, solus. Quia tamen, & Firmiane, Phœnomœnia insula eminentis Theologiæ sedes est, & Suadæ veluti thronus, ad eamque pernavigare omnino necessarium, ut animus venustissima doctrina imbuatur, dilecta patria excedere, jam in mente est, interjacente licet pelago, & sæva minantibus ventis. Ibo Firmiane, si qua navis in eam regionem vela aptaverit; nec ardorem properantis, temperabit fluctuum hyems. Ibo, & sublimes materias, grandia verba, fonti applicitus, ita hauriam, ut si aliquando ad vos ex nobili peregrinatione recursus est, nunquam satis mea sensa, meas visiones, meam deinceps elocutionem suspiciatis.

Tam citò, inquit Apollonius, relinquenti amicos consilium subit, Agatho, nondum navis instructa qua possis vehi, & licet jam in portu te expectatura consisteret, iter tamen tibi omnino incertum, nisi ab ipso Firmiano, qui mutandæ sedis tibi author est, nauclerum accipias; nam ex Thoma Moro, quem ille iturus veluti navarchum proposuit, viæ rationem ne speraveris; Utopiam, quæ Phœnomœniæ finitima est, ex nomine legibusque sapientissimis ille quidem novit, sed qua orbis parte, se inter fluctus latissimè explicet dives

insula, prorsus ignorat; non aliam dans curiosis posteris hujus inscitiae causam egregius vir, quam quod voluptate captus, cum ei lapientis populi, justitiam, pietatem, placidos mores, vir quidam, qui diu illam terram incoluerat, jucunda oratione apud ipsum commendaret, non venerit in mentem, quærere quem in orbe situm obtineret illa regio, cujus tanta felicitas.

Cæteri eadem ferè quæ Apollonius, Agathon ingerebant, qui animi gratia hunc simulasse affectum, postquam jucundè passus est, sibi quoque postulavit dari veniam, quòd ea fitione turbasset differentem. Gratiofa culpa (inquo) nos exhilarasti Agatho, & ad Phænomanios reversio facilis est. Multa de insulæ hujus felicitate mihi relata sunt, neque durus auditor cunctatus sum ea omnia credere, quæ laudabilem illam efficiunt. Sed cui causæ assignem (ô Amici) quòd penè omnes qui ex ea regione ad nos revertuntur, morbo quodam laborant, cujus nulla apud Hippocratem mentio? Invaletudinis mira species, plus animo quàm corpori nocens, neque arte ulla aut temporum lapsu curabilis! qui hoc malofunt affecti, non coloris nativi defectu, non adducta cute, non solutione artuum, sed immani prorsus gustu deprehenduntur, non ferente communes cibos, & in solatium quærente, quicquid duce natura cæteri mortales horrent. Immaturis enim fructibus, novitio vino, calido pane, tantus est recentium amor, latrantem stomachum farciunt, nihilque morbidis hominibus placet nisi novitas.

Illos

Illos ideo ad epulas pauci invitant, ne convivis, fastidio suo, oneri sint, tetramque salubrium rerum abstinenciam videre cogantur, qui usualibus, præbatisque communi hominum suffragio cibis assueverunt. Sed de Phænomæniis satis, relinquamus illis suam insulam, suas visiones, suam quietem. Melius in ipsa Gallia Theologiæ operam dabimus, quam in illa regione, ubi sæpius nec doctrina probabilis est, nec secunda contemplatio.

Exuditione audaci nihil perniciosius, periculis non sistitur, non terretur, sed irritatur; dum frequenter assurgit, leario more, pennas amittit in sublimi, & foedissimo casu luit poenas temeritatis. Ex altissima turri spectantibus incerta oculorum acies est, agitur enim vertigine cerebrum, & in tanto motu non constat nervorum finitas qui visum efficiunt: idem puta accidere Theologis illis qui periculosam contemplatione, se coelestibus inseruerunt; neque enim est illis stabile lumen, raroque ut cæteri vident, qui cæteros in depresso reliquere, ut ex altiori videant.

Origenes dum litteram fastidit, patrisque sapientissimi monentis, ut à sublimioribus abstineret, consulta non sequitur, si hæreticus, historiam penè omnem in allegoriam vertens, Catholi us certè, si humilior. Faustus dum de unitate Dei scribit luculentissima, novis identidem sententiis quasi gradibus ascendens, ad hoc tandem pervenit, ut diceret, unitati supremæ maximam fieri injuriam, si quis credat multiplicem rerum corporalium varietatem, hominesque ipsos, qui ætate, patriâ, se-

xu dividuntur, ab illa procedere. In baptismo quidem, ubi non est, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scythæ, sed omnes unum sunt, opus Dei agnoscere; at non in prima illa creatione, ubi genus humanum, diversissimis conditionibus à seipso quali dissentit, & in partes secatur: paucos videbis ex iis, quos pudet cum modestioribus sentire, qui tandem elevatione ipsâ non evanescant. Sed velle te loqui video, ô Fœlix, cave ne ut defensor temerariæ contemplationis, quæ iudices meretur non patronos.

Fœlix dicere iussus quod festinabat effundere: omnemne Firmiane, ait, impetum damnas, quo animus sublimis & supra se nitens, elementis se absolvit? authores sunt magni nominis qui volucrum conatum discipline etiam effecerunt; & velut Aquilæ matres, solem ipsum è vicino intueri ausi sunt, ut timidior fœtus & ad pulcherrimam lucem immodicè parens, pari fiduciâ exemplum sequeretur. Aliquis ne altior Dionysio, qui quasi Angelorum cætibz interfuisset, tam sublimia fatur de cœlesti Hierarchia, divinisque nominibus; ut nemo illum capiat, nisi qui timore projecto alta petit, ut sequatur disputantem.

Arollonius, avido silentio, oculis, gestu consentiebat; nec dispari affectu, Agatho nosse exultans, quid referrem expectabat. E-cum tribus ergo mihi res est, inquit? sed non minus ideo mihi certa victoria; pietas enim, ratioque non facillè exarmanantur, & hæ pro nobis pugnant. Paulum in tertio cœlo audivisse arcana verba, quæ non licet homini loqui, fides

fides docet, & credimus; inde tamen non cecidit, sed deductus est, quia Deo sublevante conscenderat vir humillimus, nec præcipitium meruerat, qui se omnibus abjectiorem fincerissimo sermone profitebatur: & ascendit Simon ille magus, ô Fœlix, sed ut rueret, fractisque cruribus, longo ævo doceret sui immemores, Angeles non cuilibet ascendere volenti, scalam struere, ut cœlestia attingat.

Ne me autem, injuriâ succensere eminentissimis hominibus existimetis, illorum quædam axiomata proferam. Altiora nemo inveniet: fidem superant seu divinam seu humanam, non omnis enim ex Deo est mentis excessus.

Baptismo originis labem deleri, consecrari hominem, ad cœleste regnum jus accipere, quod nisi posterioribus culpis non exuat, novimus omnes. Salutari tinctos aqua, corporis mystici membra fieri, quæ inoffenso capite lædi nequeant, uno etiam ore profiteamur: neque illud negamus, susceptum infantem, cujus adhuc immatura, neque consilii capax ætas, suscipientium verbis quasi vinculis quibusdam ita alligari, ut adulto; nefas sit, postquam effuluit ratio sui que juris effecta est, eamorum libertate vitam agere quæ homini Christiano non conveniat.

Ex mente sanctorum Patrum, Baptismus artificis Dei officina quædam cœlestis est, in qua resculpitur qui quid in anima humana ex imagine creatoris detraxerat hostilis manus. Sepulchrum gloriosum, cujus angustis pressus homo, foeliciter sibi interit, ut Chri-

sto.

sto.
com
gus
Chr
aut
E
laud
ere:
mod
A
per
dista
que
tes in
& ca
lumi
densi
umb
oriat
sed a
cessu
& in
quæ
admi
Q
loqui
ptism
usum
quod
anima
plifica
San
Chri
virtut

sto vivat, ipsique, passionem ejus imitatus, commoriatur vastum pelagus, ubi & naufragus cum suo equitatu perit Pharaon, & anima Christiana, liquidum iter, nec infidum tamen, aut procellosum nata, ad salutem festinat.

Elevatis ingeniis, hæ baptismi præclaræ laudes, quia ex antiquis fontibus, non placere: sublimiores quæsitæ sunt. Quo autem modo? artem stupete.

Apud Batavos specilli quoddam genus nuper inventum est, quod ex longo intervallo distantes formæ ita grandescunt, ut quicumque medio speculari lunam conspexerit, montes in ea deprehendat, mireturque Aristotelis, & cæterorum Philosophorum inscitiam, qui luminis in nocturna illa face maculas variæ densitatis effectum existimaverunt, cum illa umbrarum in splendido globe mixtura, inde oriatur, quod non læve corpus astrum illud, sed asperum, tumidiore habet partes, recessesque, speluncarum instar profundissimos, & in ea partium inæqualitate, remotiores, quæ ferè sub aliis latent, parcus lumen solis admittant.

Quod acutissimi isti doctores, de quibus loquimur, nova quædam & portentosa in baptismo videant, beneficium est specilli, cujus usum communior schola non novit; ecce quod vitro suo intermedio, in baptismo animadvertent, cœlestium dogmatum amplificatores.

Sanctitate, inquisunt, nihil melius, hæc Christianæ pietatis veluti corona, omnes in se virtutes ita complectens, ut extra illam nulla
fit,

fit; hanc autem in ipso novæ generationis articulo, solemnî voto promissimus, ut nascentibus nobis, virtutum quoque omnium obligatio nasceretur. Tot catenis constrictus homo, in ea sorte est, quæ fortioribus nodis ad Christianam sanctitatem cogi non possit. Ad quid ergo monasterii vitæ institutio? quâ tot viri, à civilis vitæ negotiis ita arcenrur, ut interisse, per omnia inutiles credas, nisi curitationibus inverecundis numquamque cessaturis petitionibus, admoneris, ipsos in aliorum malum vivere?

An credunt solitariae vitæ cultores, procedentibus annis, se ita Baptismi legibus solutos, ut nisi novâ pollicitatione vinciantur, eadem illis sit quæ Catechumenis libertas? inutilia omnino vincula, quæ captivis superveniunt. Iam ex voto castus debet esse Christianus, voluntate pauper, superioribus obsequens, cum eadem ipsa observaturum se, adhibitis testibus, data etiam ad majorem fidem syngrapho, publicè jurat.

Votis illis quibus se cæteris antecellere existimant claustrales isti, non comparatur nova in Christo servitus, sed apud credulam plebem existimatio, quæ non parum vitæ torpentis solatio conducit, ubi iners pietas iis tantum uti decrevit, quæ civilium hominum laboriose manus collegerint. Baptismo, denique eum omnes Christiani religiosi effecti sint, frustra religio quæritur in cuculla, aut moribus à communi vitæ ratione abhorrentibus, neque satis hujus vim Sacramenti percipere videntur, qui vota quædam emittunt, quibus homo ma-

gis ad Christum pertineat; cum jam Christi totus sit homo, quando totus oblarus est; eoque Sacramento imbutus, quod omnium votorum anticipatio est, &c. cui nihil addi possit posterioribus cerimoniis, præcox quoddam sacrificium.

Ita præclarissimi Doctores; hic subtilis contemplationis eximius fructus, ea in Baptismo vidisse, quæ antea ex Catholicis nemo votorum scilicet, quibus anima arctiori foedere Deo conjungitur, solutionem, suggillationem, contemptum: reconditæ vitæ, cujus tot sancti, miraculis non minus quàm eruditione conspicui, duces fuerunt, improbatorem, non sine cachinno, mordacique dicacitate; Ecclesiæ, quæ in hoc consuetudinis genus mirifice prona, publicè etiam illi præsto est fulminibus suis cum urgetur ab hostibus, acerbissimam contumeliam: frigida pietatis, quæ austriorem vitæ statum, etiam vocata, refugit, stolidas excusationes; voluptatis denique, quæ ferè in solitariis illis perit, turpissimum patrocinium.

Hæcine sunt quæ in Baptismo vidistis mysteriorum contemplatores egregii? ideo vos cæteris subtiliores, quia quod neque Augustinus, neque Thomas unquam advertere potuerunt, vos sanctiores, vos oculatiores, deprehendistis, ut docentibus vobis ea disceremus quæ loqui pudeat, quibusque in Baptismi scilicet laudem, illud purioris pietatis institutum deprimeretur, quod attollit Ecclesiæ? non satis visum est humano more in pacatissimos homines debacchari, nisi & calumnia ipsa, ut in-

nocen-

nocentiae speciem ferret, Sacramento nitere-
tur? Eminentissima certè doctrina! quia bapti-
zati estis, ne Antonios, ne Hilariones, ne Be-
nedictos imitemini. Ergo iudicio vestro infa-
tuabantur illi homines, quos à funere inter di-
vos Ecclesia retulit, ut quàm sanctè vitam e-
gerint, quàm sapienter hanc rigidioris disci-
plinæ viam sint amplexati, totus orbis ag-
noscat.

Unde vobis præclara ista eruditio, dulcis-
simi mortalium? an ab hæreticis mutuati estis?
nam paria certè loquuntur; non equidem di-
citis. Ista ergò jam insolens inter Catholicos
novitas, contemplationis vestræ foetus est,
quæ ab cœlesti quodam influxu gravida, ut
vos opinamini, mirabilem doctrinam mun-
do effudit, nempe ad suam salutem expectan-
ti, puerperium vestrum? si eadem animi per-
spicuitate qua vos Baptismum vidistis, cœle-
stium arcanorum amanuenses, & præcones
eximii, cætera quoque Sacramenta intuemini,
heus, quot monstra deprehendetis, ne
communes materias nobiles animos effatus-
se exprobrare possint, qui vos aut scriptores
audaces evolvant, aut exaudient scurriliter
differentes.*

Adeone rudes, ut ignoretis sponsonem
illam, qua in Baptismo ad Christianam justi-
tiam omnes adigimur, propriè votum non es-
se? cùm hoc non sit nisi altioris boni, cujus
eligendi est potestas; illa autem qua tenemur
in salutari fonte pollicitatio, earum sit rerum
quæ & sub præcepto cadunt, & communes
quos.

* Calvinus lib. 4. Instit.

quosdam agendæ apud Christianos vitæ, canones continent, quibus nisi sceleratè obliſſere non poſſis. Quod inter media adipiſcendæ poſt mortem ſalutis, præcipuum locum obtinet, quomodo voti (niſi vocis hujus vim atque ſignificationem latius extendas) materia eſt? nemo enim quicquam juſſus, ut fa- tentur omnes, ſed liber vovet: & in ejuſmodi promiſſis, maximè laudatur comparata ex animo non ex lege aut minis, ſtriſſioris vitæ, aut actionum ad religionem pertinentium obligatio.

Illud quod neque cadit ſub neceſſitate abſoluta, neque ſub neceſſitate finis, omnino eſt voluntarium: & ideo hoc propriſſimè cadit ſub voto &c. Et poſt ideo propriè loquendo votum dicitur eſſe de meliori bono.
d. Th. 2a. 2æ. q. 88. a. 2.

Quàm ſubtile odium, quàm latens ſub Baptiſmi veneratione calumnia! explodantur, conterantur, inquit hæreſis Calviniana, Monaftericæ profeſſionis ſectatores, Chriſtianum orbem dividunt; coenolo ſuo iulitito mundum inquinant, numquam abluendum, niſi victimarum inſtar maſſati, ſordentem ſua morte luſtraverint. Quid autem nova illa in Baptiſmum pietas? non omnino, inquit, improbanda eſt Monafterica converſatio; in co quippæ vitæ genere multi innocentem vitam degunt, obſcuram licet, & ſæculi fuga, pluſquam par eſt, otioſam. Hos certè ſerat mundus, nam & Eccleſia illos tolerat, ſub tanto onere non amittens patientiam ſuam. Infirmioribus animis pateat illi locus quietis, ubi

consecrata inertia, non sine honore abiis rebus se abstinere, quæ aut pericula minantur aut molestiam facessunt. Verùm quantò melius in reverentiam Baptismi cessaret illa specialis vitæ institutio! quàm benè præcipuo illo voto satiaretur, novæ servitutis avida, neque capax tamen pietas, quòd omnia non minus vota comprehendit, quàm omnes quotquot fuerunt in veteri lege oblationes, oblatio Salvatoris! qui Dominum Iesum in Baptismo induit, alia veste non indiget, ut religiosus dicatur; nulla enim religiosior ea, quæ omnibus Christianis Ecclesiam DEI intrantibus, in obscenæ nuditatis operimentum, æquali mensura concessa est.

Quis ea sentire non pertimescat quæ religiosis in speciem, verbis contexta, hæresim adedò sapiunt, ut illam esse omninò existimes, si dulcissimo veneno, quod propinandum fidelibus datur, addat aliquis impotentem iram, eamque sermonis, sine qua nulla penè hæresis loquitur, acerbitem?

Finem feceram, cùm Apollonius rogavit, utrum in alia Sacramenta peccaret audax contemplatio? plurima insciantes sæpè agimus, inquit, charissime Apolloni, & tu quoque non advertens vocas nos ad nuptias; invitantem sequor: & de matrimonio cujus dignitatem nuperi quidam doctores, virginali pudicitie æquaverunt, aliqua referam auribus vestris dignissima. Sed an historiam præteribo, quæ me impulit, ut eos authores legerem, qui ut procis placerent, nuptias non modo suadere, sed urgere etiam visi sunt, salaci propè eloquentia,

quen
fius

H
cùm
velle
tantu
etian
pollu
amo
pare
duri
amo
gini
Chri
rem
vire
Qui
mus
pon
ribu
Chi
jus
solu
rit,
mul
virg
evo
peri
est
mor
quà
rem
fler
fore

quentia, quam nec ipse Hymæneus, Thalassiusve, cuperet jucundiorē?

Hyparcha quædam fuit, quæ miro studio, cum eam parentes in matrimonium collocare vellent, virginitatem custodiebat, non à viris tantum oculos avertens, ne aspectus, qui etiam in virgine purus esse debet, eâ libertate pollueretur, sed à libris quoque, qui infano amorì faces ministrant. Adolescens cui ex parentum voto desponsanda erat Hyparcha, duritatem illam non ferens, quæ se suosque amores despici quotidie cernebat, plura in virginitatem atrociùs dixit, quàm quæ decerent Christianum. In illo supplicio mentis doctorem adit, ut eo medico, aut minus acerbè sæviret crudele vulnus, aut omninò sanaretur. Quid ad desperantis flebiles voces humanissimus doctor? Terge, inquit, lacrymas, compone gemitus, egregie juvenis, non ex vulgaribus medicis aliquem, ut fortè existimas, Chironem ipsum adivisti. Ecce herbam ad cujus tactum gelu illud virginitatis eâ facilitate solvitur, ut quæ ex virginibus eam contrèctarit, illico matrimonii appetitu corripiatur. Simul his, librum tradit, cui pro titulo Encomia virginitatis. Et ne te, inquit, frons terreat, illum evolve; pudoris hæc facies apponenda fuit operi, & ut à virginibus legeretur: scopus illius est sub hac larvâ, iis omnibus suadere matrimonium, quæ ab illo sunt aversæ. Mirum est quàm decenter, quàm honestè, liber hic lectorum suum movet, & ad generationem invitat! steriliū enim virtutum fatuor non est, sed fecundarum pronubus. Neque illud insinuat

ex Evangelio *Matth. 19.* perdurum. Quid dimiserit uxorem suam propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Aut Apostoli imitem hanc Theologiam: De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do; qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, qui non jungit, melius facit; beatior autem erit si sic permanferit secundum meum consilium. *1. Cor. 7.* Sed totus in Genesim prorsus mirificè istud intonat quod Adamo ejusq; conjugii dictum est, Crescite & multiplicamini & replete terram; utilio; rem humano generi tractatum nemo unquam concinnavit. Iste enim liber artem amandi, sed piè docet, gratioso sermone rigidiorum virtutum austeritatem adeò domans; ut civiles efficiantur atq; tractabiles; futuris sæculis sapientissimè consulit; dumque virgines tam potenter docet incumbere matrimonio, ipsam providus author, demeretur posteritatem.

Latus adolescens, se absque fascino severissimæ virgini, amorem inspirare posse, spe quam doctor fecerat tumens, eam invisit, librum tradit, virgineo titulo dignum certè quem frigida virgo, neq; inuneribus patens, aut gratià ullà placabilis, acciperet, legeret, amplecteretur, nec mora, castissimo libro, ut tenuit, figit osculum,

*Atque oculis & pectore toto
Heret, & interdum gremiò fovet,
Inscia virgo.*

Insidiat quantus miseræ Deus, in secretam conclave deinde recepta, brevi totum per-

vol.

volvitur; librum istum solem dices duras nives & brumale gela solventem. Jam torretur Hyparcha, recepto in mellulas gratissimo igne, cujus vel scintillas, antea cruore proprio extinxisse, toties in votis fuerat, effusis etiam ad Deam precibus, ne illa conjugatorum incendio permitteretur, quæ nullas in tardas consentire decreverat.

Quam subito hyemi successit vehementissimus ardor! Alia prorsus egressa est Hyparcha, quàm intraverat; nihil aliud præter suum Amalium cogitans, inquieto, accensoque vultu, ab obviis quibuscunque rogabat, cur tam cito abiisset ille, quandoque reversurus? quod ut ille gradens receivit, adfuit illico, in mutata virginis habitu, ore, blandientibus oculis, non obscure advertens sui matrimonij certissimum augurium. Aliquot post dies, cum uxorem Hyparcham liber ille effecisset, ad doctorem suum rediit, accepti beneficii non immemor juvenis officiosissimis verbis asserens, se illi suam felicitatem debere.

De alia mihi quoque relatum est, quæ multos jam annos virum averrat, cum in hanc avaris pedicam incauta incidisset, suam; ut olim illa Iephthæ filia, virginitatem quotidie flebat, se deceptam, se calumniosam dicens, quod tamdiu ignorasset dignitatem matrimonii. Multæ jam, auditâ hac de nuptiis commendatione, pro velo quod dari virginibus mos est, flammæum optant; sponso magis, quam ex virtutibus ulli, petunt à Deo: &, quod antea non sinebat pudor, frequenter illud mulieris cujusdam, prolem vehementissimè

sime optantis, in oratione iterant, Domine da mihi liberos, alioquin moriar.

Quam fertilis, inquit Apollonius, horum oratorum eloquentia, qua in dies sobolescit humanum genus! sic quondam hominibus vacuum orbem, novâ progenie referfit famosus ille, apud Poëtas, cum suâ Pyrrhâ Deucalion, cum ex Themidis oraculo, magnæ matris ossibus post terga projectis, tot viros, totque fœminas è saxis nasci, quot immani diluvio naufragaverant, uterque miratus est.

Hegesiam Cyrenaicum, quod nimia eloquentia in hujus vitæ calamitates inVectus, plurimos ex auditoribus suis spontaneo fato è vivis exire fecisset, silentio mulctavit Ptolemæus Rex. Quid, si extaret adhuc generis nostri amantissimus princeps, daturum putas fœcundissimis scriptoribus, qui non interiri homines sed concipi adeo cupiunt, & in eum finem, ea foelicitate aptant calamos, ut jure generationis præfecti, cadentis, virginum incuria, mundi, reparatores à plerisque vocentur.

Sed dic, Firmiane, quibus argumentis maritalem communionem ingeniosi authores commendant? non iis inquit, quæ partium ordinatissima ratione, vim faciunt intellectui, sed iis quæ per se inania, longa verborum serie atque apparatu, mentem fascinant, & voluntatem deliniunt: neque enim syllogismis virginitatem dedecorant, sed laudibus matrimonii, cujus merita si ex libris istis æstimas, continuò, tu, qui à conjugio alienus, quæres uxore m

Plurima eorum verba compendio tibi faciam;

ciam; non omnes omnia, sed singuli aliqua habent, quæ si in unum corpus cogantur, juris matrimonialis pandectas habebis non ignobiles.

Virginitas, inquiunt, virtus planè admirabilis; in carne enim præter carnem vivere, quid gloriosius, quid altius? illa tamen sublimitas privato bono militat, non publico, se solam amans, domestico fonti similis, cujus unda purior, quia secretior, neque illis ulibus serviens qui foedare eam possent. Conjugium verò, non intactis certè aquis fluviorum instar, pulcherrimo cursu terras fecundat, viventia gignit, fovet, ad publicam utilitatem. Potior virginitas Apostolo teste, non tamen Adamo innocenti imperata, ut quàm puritati conveniens esset conjugatorum status, inde appareret, quod illum, innocentiae sedes, paradisus admisit.

Audenter quidam. Ubi virginitas fecunda est, inquit, nihil illa præclarius. Sic in Trinitate, prima persona secundam generat, integrum integri Patris filium: sic Maria simul virgo & Mater pugnantes titulos in se mirabiliter adunat, ut & in terris Christus virgineo concipiatur sinu, & secundus ortus primum illum veluti explicet, qui enarrari non potest.

Ea ratione virginitas prægnans summa veneratione digna est, seu in Deo, seu in Maria inveniatur; sed imitatores non habet, inquit, nam ad hæc quis idoneus? Restat ergò ut extra Deum & Mariam infructuosa virginitas langueat necessaria sterilitate. Con-

iugium contrà, ex se enim ferax, propagatio quædam est operum Dei, fulcimentum nostrigenæ, funeris solatium, prima lex mundi.

Subtilius quod quidam ajunt. Miserandum certè quod Adamus ante peccatum suum continens, non cognovit uxorem suam Evam. Sicut enim Sacramenta novæ legis Deo filios generant; tales quoque illi sine dubio dedisset, sanctissimorum conjugum innocens amor; nam qui ex iis liberi suscepti fuissent, ab ipso ortu Deo consecrati, neque, ut nos, peccato velati quoddam tributum solventes primitias existentix, æquassent parentum dignitatem. Namquid à Sacramentis, quibus filij Dei nominamur & sumus, deduci unquam potuit sublimior comparatio?

Sed quia jam in statu naturæ prostratæ, ortus ille purissimus non deducitur à parentibus, aliis privilegiis compensatur injuria matrimonij, dicente non frustra Apostolo, Sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia. Sicut enim spirituale cum Ecclesia conjugium Christi eo sine contrahitur, ut nos meliori vitæ generent, numerosaque prole divina illa refarciantur; quæ cælo invexit nefariorum Angelorum defectio, ita & humanam matrimonium, æternæ Dei prædestinationi utiliter servit, dum per illud quotidie homines fiunt, qui nisi carnaliter concepti, & ex prima illa origine ad secundam vocati per Christum, cœlestem beatitudinem comparare non possent.

Peto autem, ô Amici, cur in matrimonio

ea solùm viderunt præclari scriptores, quæ ad illud virginum animos allicerent? cecitate an industria prætermiserunt, justum Adamo, quia ille constitutus radix generis nostri, nullumque datur absque fecunditate principium? quod in paradiso conjugium quidem, sed absque copula & liberis, virginitatis maxima commendatio est, quæ in loco illo servatur, & non perit nisi ejecta. Sed an sterilem ideo virginitatem dicas, quia liberos non habet? immo, delicias mentis incorrupta gignit, famam, quietem; propositoque exemplo, similem sibi in aliorum mentibus sæpè generans, suâ etiam prole gaudet, & cum ipsa immortalis, æterna præmia sibi pariat, nescit funera, novit hæredes. Corporali generatione electorum prædestinationi illa quidem non servit, sed nec reproborum damnationi, quorum major est numerus.

Quam indigna, quam inepta contemplatio, quæ aut falsa videt, aut quæ vera sunt ita adulterat, ut ad illa hærens pietas, non dubitet modò, sed et tubescat! Domos humiles, probum suum exstimabat audax illa gens, quæ ad famam sui nominis tantæ altitudinis molem evehere tentavit, ut supra nubes emeretur, nisi sacrilegos artifices, turbato linguæ commercio, spes superbi laboris, arsque sua destituisset. Ultimi quoque ævi ista est arrogantia, quæ invitis superis assurgit: superbificis enim ingeniis, depressa videtur communis Theologiæ summitas, & nisi Gigantum more, Ossæ Pelion addant, memores montibus, nomen suum jacere, abscondit quæ

in turba putant, dolent. Quæ major potest esse fatuitas, quam terminis verecundioris doctrinæ non contineri; quàm orbes imaginari, alios ab illis quos doctissimorum virorum solers industria sibi vidit, nobisque: & ad ambitionis tormentum quasdam fingere terras, velut ille Alexander, qui differente philosopho, plures esse mundos armis suis non domabiles, accerbè flevit quod unum occuparet.

Unde autem, ait Fœlix, novorum veluti pruritus, in iis maximè, quæ antiquitate suâ sacra sunt? Non ardua responsio, inquam, sed unum hoc memineris, (ô Fœlix) ut ad plurimum notitiam venias; multo esse jucundius & famam magis, aliquid invenisse, quam ab ipso met tantummodo frui. Dulcissimum certè, gloriosumque Americo quartam orbis partem aliis tribus, quæ præter se nullam noscent, monstravisse: cæteri qui post illum opulentam terram incoluere, nec æquale nomen apud posteros meruerunt, eadem secando maria, nec illo gaudio sunt affecti, quod novæ regionis inventor sibi fecerat fœlici inquisitione, licet concefferim illâ lætitiâ perfusos, quâ carere non potuit manus avara, divitis soli colligendo divitias. Puta idem esse de scientiis; dulcius est invenisse quod scias, quam accepisse ab alio; arborum quas severis ipse, poma gratiora sunt: epulæ quibus manum admoventis, tangente te gustum acquirant, quem probet lingua, faucesque ad alienum laborem exquisitiores cibos fastidientes. Miraris aliquos esse qui veteri doctrinæ sua addant commenta: ne tantum stupeas, ô Fœlix,

lix, gustum suum amant, & nisi suis non placatur delicata ingeniorum constitutio; hinc est quod nova quærunt, ubi nova non sunt; & irritò labore postquam multum sudaverunt, hoc solum consequantur, quod cæteris sint insolentiores, loquanturque tumidiùs.

Verba quædam splendida adinuenerunt homines isti, quæ quisque, præstare se existimat iis omnibus, qui vel negligentia, vel contemptu, inanissimam loquendi formulam non didicerunt. Nihil illis frequentius sententiis illis, quas non insulsi quidam authores in fabulam vertere, sanandis, ut puto, qui melancholiâ laborant, quibus pro medicina risus est. Metalla, lapillos quorum summa apud avaras gentes opinio, populi quidam, & certè sapientius, flocci faciunt. Suas contemplationes in pretio habeant, si lubet, novi mysteriorum interpretes, nos despiciatui habebimus, quicquid elato supercilio apud se mirantur, atque aliis ostentant.

Iam, ut puto, videtis cur mensuram humanam excedere sæculi Genium diximus; eam enim affectu superat, re fastidit; & si ascendere non conceditur, fingit tamen eò se ingenti contemplatione pervenisse, quo numquam prior ætas, longo temporum tractu, improbisque laboribus.

Humana ratio excellentissimum naturæ donum, sed fragile, nec horologiis constantius, quæ ex pondere ad horarum justitiam non dispensato, nimis festinanter aut lentè suos orbes perficiunt, vel etiam non rarò ex sola aëris mutatione facillimè exerrant.

Vir fuit, recens est historia, qui cum in templo Numen supplex veneraretur, subitâ fatuitate correptus est. Hæc autem causâ. Hora erat quâ sol plurimum læcet, & tum nitidissimos radios, per vitream fenestram purpureo tinctam colore, vibrabat in homunculi caput, & maximè in barbâ. ille subitò radentem miratus, neque advertens, unde illi novum in pilis sine detrimento incendium, eo profusus modo quo Christus transfiguratus est, mutatum se credidit. Cùm ille gloriam suam, quâ intumescerebat non tacuisset, omnes qui mente captum sciebant, novæ foelicitati gratulabantur, & ut superbissimi delirij jucundior esset fabula, sæpè prostrati, & manum oculis admoventes, clarissimum virum rogabant, ut fulgorem suum temperaret, se enim ferre non posse; neque durus auditor orationes illorum fastidiebat; statim namque vario articulorum motu, & frequenti vultus mutatione, quasi lucem suam illis actionibus absconderet, misereri se testabatur, jubebatque surgere eos, qui stupentes jacuerant. Ludus hic nemine advertente in plerisque locis luditur; quidam enim divini se luce perfusos aded existimant, ut nihil orbis habeat divinius aut illustrius; absque illis, atra nox in Ecclesia, & si credas altissima de se concrepantibus, antequam fulsissent, mundus indistincta mole jacebat, & tenebræ erant super faciem abyssi.

Quis ferat istorum hominum superbiam, qui ubi splendidâ inscitâ replevere cerebrum suum, oculis, ore, toto vultu, velut quidam transfigurati, radios se emittere putant,

tant
illu
ato
neb
pop
ritu
tur

IN

S
c
fer
quâ
qua
ing
fice
pon
gna
per
sæp

S
mo
pra
feu
hos
bat
res
fin
ide

tant, quorum vim nulla acies ferre possit, nisi illorum, qui, quanquam adhuc mortales, beato lumini assueverunt. Et igitur velo aut nube opus est doctoribus istis, ait Fœlix, ut populo loquantur, qui absque dubio nisi claritatem suam tolerabilem tegerint, opprimetur à gloriâ.

INQUIETA ÆVI HUMANI JUS ERUDITIO. QUARTA DISSERTATIO.

SATIS joci, ad severiorem materiam convertimur, & hæc ansa utilissimæ dissertationis. Bibliotheca erat domi, non in quâ essent ad satium plura volumina, quàm quæ sapienti sufficerent; scientique, librorum ingentem copiam, non minus eruditioni officere, quàm flammæ redundantiam olei, corporique humano cibos abundantiores; ita igne, carne, doctrinâ, consentientibus, ut temperantiâ quidam ferventur, cuilibetque ex iis sapissimè alimenta sua noceant.

Satis fuerat Apollonio ad studiorum commodam, eos collegisse authores in quibus præcipua autoritas, scientiæque, ut ita dicam, seu sacræ, seu prophane, principatus. Inter hos reges nullus ex auctorum plebe admittebatur; puderatque, cum magnis, illos scriptores miscere, qui etiam quandoque in amplissimis voluminibus tenues sunt.

Nullus nostrum non amabat literas, & ideo libenter in Bibliothecam quisque concessimus

simus, ingressis, mox ut Augustinum Agatho, qui diu siluerat, videt; ex sanctissimi doctoris operibus Tomum, qui prior occurrit, arripit manu; & ille, Dissertationis, ait, materies gravior erit, si non quæsitâ, sed obvia sunt, qui temerè apertâ Virgilii Æneide fortune suæ futuros eventus scrutantur, clarissimi Poëtæ opus æquè existimantes oraculum, ac miraculum. Sanctius Augustinum consulo, nec supersticiosus habebor investigatione argumenti, de quo forsitan inter nos, postulatis suffragiis, facilè non conveniret.

Clausis deinde oculis, ut sit, volumine aperto, objectus est liber primus de ordine, ubi quæ nobis fortuita videntur, præsciri, dispo-
niquè sapientissimè à Deo ipse Augustinus sapienter probat validissimis rationibus. Nec ergo sine ordine, ait Agatho, hujus libri occursum, mensque illud legendi quodcumque esset, quod primum ab Augustino exhiberetur. Et verè agnosco providentiam: vides Firmiane, ut in isto libro duorum juvenum, qui inordinatè de iusto ordine disputabant, vir sanctus impetum fregerit severioribus verbis, nec eos pro discipulis suis agnoscat qui pacem turbant, ut ipso tumultu appareat, quam possint aliis negotium facere, si magistrum placuerit, quam ipsius veritatis in-
quisitio. Deus bonè! quantus pacis amator Augustinus! ecce quod obortis lacrymis ipse, Licentio, Trigerioque: Nolite, obsecro vos, geminare meas misérias; satis mihi sint vulnera mea. Si dignus sum quem non negligatis, & si me magistrum libenter vocatis, red-
dite

dite mihi mercedem, boni estote. Immodestis disputationibus, se à suis lædi queritur, suasque geminari miseras, quoties schola ipsius altius strepit quam decet. Si quid ab eo didicere turbatiora ingenia, postulat ut mercedem solvant, pacem ipsam, nec se ultra in-fœlicem velint, tumultuosâ inquisitione veritatis, quæ tranquillis mentibus certius luctet, dulciusque innotescit.

Et in hoc præcipue apparet, inquit, Augustini Genius, nullus illo suavior. Nam in hæreticos licet vehementer, acer, statim ut cum fidelibus agit, remissus, & ad dejectionem usque, humilis. Mirum erat in eodem viro tantum animi robur, cum tanta mansuetudine convenisse. De Augusto scripsit aliquis, neminem occidit nisi armatum; sed de Augustino verius; nemo enim sensit iratum, nisi qui adversus Ecclesiam arma levavit, meruitque vulneribus ipsis adduci ad reverentiam victoris, viriumque, quas non satis timuisset experimentum.

Quantum distat ab illa Augustini, sæculi nostri inquieta Eruditio! amicos ab hostibus non secernit. Sive in alienos agat sive in fratres, idem ignis est. In quibuscumque proeliis, inhumana, turbida, sui impotens, sanguinem quærit: nec illi inter Catholicos, exercitandis animis instituta certamina placent, nisi etiam, mixtis odiis, inter togas ipsas, quolibet bello atrociora moliatur; nisi ipsa denique cæco impetu omnia audens, omnia pulsans, aut frangatur, aut frangat.

Iam non est fabula bellatricem Minervam

vam, ex parentis cerebro cum armis natam, statim à patre hostes quaesivisse quos conficeret. Scientiam enim quæ humanæ mentis factus est, ab ipso ortu inquietam hoc sæculo facit hostilis quidam animus, & armorum libido. Nam à plerisque in lucem edita quid præstat? quid in nostri, quæso generis gratiam confert? in mente ipsa feròx, cujus operâ concepta est, mox ut in lucem prodit, obitricem seu linguâ, seu manu pugna, inter crudeles, & se paci infestam, non modò ostendit, sed & sæpè profitetur. Quis neget quod vel cæcis ipsis palam est? qui nunc sacris literis imbuti sunt sentia scriptis aperiunt, magnâ ex parte non magis librorum auctores quam tempestatum, inter eos prope recensendi sunt, qui utilem sibi civilem discordiam existimantes, principum fœdera timent, regnorumque odiis ita foveant fortunam suam, ut periculum sit crudelis opulentia, publica quies. Prioribus certè sæculis etiam sine hoste schola accensa, pugna, vehemens, ut quid in adversarios posset subtili argumentatione, in se ipsam experiretur. Sed non idcirco seditiosa aut odiis flagrans; ne dum propriis malis incumbit, vires amittat, inanisque tumultu fremens, ea in pessimos usus arma obtrundat, quæ maxime in infideles acuenda sunt. Iam illa propè perit eruditorum concordia, & ex præliorum, simulachris veros exercitus fecere homines isti, quorum iubilantia, atque ingenio Christianus orbis laborat.

Sic differentem me, interfatus Marcellinus, Ex iis eruditis, ait, plurimos novi, qui
velut

velut togati quidam milites, etiam sub pacis insigniis, evidentissimè probant, se eam omnino averfari; addiditque sibi monstrum videri, quod Theologia tot argumentis virtutum causam apud mortales agens, alumnes tamen suos ad modestiam non componeret. Unde autem, inquit, Genius iste, qui acerbitaltem scientiis ita infudit, ut vix eraditus esse queas nisi iracundus & ferox? quo rerum ordine, suavissimi olim Theologiæ latices, felle velut admixto, haurientem scholam adeo amarulentam effecere, ut plurimis utilior videatur altissimarum rerum ignoratio, scientiâ illa quæ animos reddit procellis ipsis, immaniores & turbulentiores.

Vultui meo intentis quotquot aderant, intellexi à me solutionem eorum expectari, quæ Marcellinus proposuerat, nec aliter rogari me passus, sic orsus sum postulato silentio.

Ne existimes, ô Marcelline, prisca illa suavitate, cujus meministi, destitutam esse nostris temporibus Theologiam. Quod multi, qui ad sacrum fontem accedunt, rixosi, queruli, omnibus graves, non ipsius vitium est, sed animorum quibus meliora infesta sunt. Cernet tot, in diversis locis doctissimos simul, & modestissimos viros, quos sua neque inflat, neque ad insanos fremitus agit, eruditio; & prætinus agnosces, non Theologiæ ingenio furiosos reddi quotquot pacem obturbant, sed aliunde mutuari hanc animi agnitudinem, quæ non parum apud plurimos scholam infamat.

An divisionem qua utar, probaturi facis,
nescio.

nescio. Aliqui ex temperamento turbidi sunt; haud pauci ex quadam animi superbiâ, maligno certamine gloriam sibi quæsituri, præliantur; plurimi ex odio feruent; cæteros, occasio bellis admiscet, quorum pericula quia non advertunt non timent. Hæc, si placeat, ordine quo illa proposui exequar.

Omnia quidem Astra speciosissimè micant, sed non omnia benigno influxu desiderium sui faciunt; quædam enim utilius latitant, quàm videntur, nec nisi irata se mortalibus exhibent. Stellæ illæ septem, quas in capite Tauri fulgentes cernimus, pluvias toties creant, quoties redeunt, adeo imbribus natæ, ut ab illis hyades apud Græcos, apud Latinos autem succulæ, ceu lutosæ appellatæ sint. Malignior multò Caniculæ lux, hæc namque non aquas, sed incendi generat, ipsi pelago ardorem suum ita insinuans, ut non modò attolli fluctus, sed concepto quoque igne ebullire sæpè existimes; quamdiu enim sydus hoc, in medio cœli centro situm, solis ipsius vicinitate potentius, æstum duplicat, intumescit rabidum mare, & spumâ per allisâs undas micante, motuque ingenti, quem vel littora ipsa metuant, ostendit ni recedat inimica lux, se placari non posse.

Ad quid autem hæc de astris querimonia? ut desinas mirari eruditos quandoque viros, eo esse temperamento, à quo frustra pacem speraveris, cum & faces quædam cœlestes non nisi funestè luceant, atque ortu suo serene omne disturbent.

Non omnes literati æqualiter apti sunt nutriendo

nutriendo incendio; quod haud secus ac ille bellorum civilium ardor, nostram pacem absumit. Maxima pars istorum qui in schola furunt, biliosa est, & ex vultu notasse sæpè mihi voluptas fuit. Nullam frontis esse fidem nimis audacter dixit aliquis; fallit quidem non rarò; sed sæpius extra fabulam ingenua est, ostenditque seu latens venenum, seu secretas animi dotes, ut neque vitia sine monitore noxia sint, nec seclusæ virtutes absque reverentia & honore. Viris istis qui ad perniciem publicam eruditi sunt, plerumque frons ignea, oculi scintillarum instar micantes, sermo vehemens, etiam cum volunt videri suaviore.

Modestiae larva tegi aliquando potest diutius animus, sed non diu, quis enim constanter personam ferre queat? illam citò natura abiicit, vel imprudens vel indignata; ut breviori impostura, ij omnes decipiantur, quos ars luserat præclaris initiis; fallor, si aliquos ex istis, de quibus sermo est, diu placidos videristi; sibi statim redduntur, qui à se abierant; & simia sub amictu humano ad numeros saltans, direpta veste, cito apparet quod est, ineptissimum animal, hominis ridicula imitatio.

Rarius qui sanguine copiosi sunt, in pacem peccant, publicæ quietis amatores, quia & suæ: tota illa sanguineorum cohors, conviviiis, societati, musicæ nata, ea omnia pro deterrimis habet, quibus delibatur animi quies, aut consuetudinis amœnitas. Ab his nusquam ferè timendum seu audituri, seu docturi
ad

ri ad scholam accedant; immanes enim notus prohibet jucundissimum temperamentum, totusque naturæ habitus ad harmoniam vergens. Non ita illi quos sævabilis acerrimè urit, suo enim sæpè impares incendio, nisi partem excutiant, indomitum ignem ferre non possunt. Hinc est quod seiplos sublevaturi, non plus verba, quam scintillas emittant flammeo ore, Vesuvio, atque Etnæ, non absimiles, quibus ideo à natura diductus vertex, ut liberior ignis extra custodiam suam noceat.

Quid autem de Melancholicis dicam? si non exundat humor ille quo atrati, & funere ipso tristiores aliqui efficiuntur, ad sapientiam certè non parum conferet moestitia illa, quæ nimium effusæ hilaritatis frænum est, cogitque animum nihil velle, aut amplecti sine ratione, & consilio. Sed quia crudelius sævient melancholia, quid aulius? qui sub ea laborant miseri, suo Sacramento digna commenta meditantur, & secreta licet satui sint, sæpius tamen, bacchantium more, cum feritate insanunt. Ex illorum numero plurimos videbis, à communioribus placitis abhorrentes, & morore ipso solitudinis eò adductos ut potentiora non probent. Illud enim vitæ genus quo à natura velut sequester humanitatis, homo aliquis constituitur, potentissas cogitationes menti ingenerat, sæpè etiam crudeles, quas, si in notitiam veniunt & publice eduntur, jure dixeris, bellorum semina, non minus quam immanis vitæ tetras imagines, spectra doloris, insomnia vigilantium.

Piscis

Piscis est, Sepiam vocant, qui effusione atramenti se tutatur, nec aliter sævit, aut nocet. Quid aliud Melancholicus, qui diro humore liberos inficit, candidiorem doctrinam damnans, quia ater ipse, & contrariorum sicut difficilis est accessus, sic spontanea, naturalisq; diffidentia?

Talem fuisse ajunt Acherontium, qui ultimis temporibus emergens, cum se ad scribendum applicuisset, sævam adeo doctrinam sparsit, ut possit videri pietatis terricula, & ad desperationem pia quædam, atque religiosa invitatio. Sed quid de illius ingenio queror, scriptisque feralibus? à moestissimo auctore, quem & ira exasperaverat, ne quid ad tristitiam deesset, nihil expectandum suavius. Quid enim satrabilis è calamo fluens, furorique admixta, scribere posset ad consolationem mortalium? Nomen viro apte impositum, Acherontius, nam apud Poëtas Acheron in opaco specu genitus, ex natalium conditione solem diu averfatus est, ab ipso tandem Iove male multatus, quod Titanes in superos rebellantes auxilio juvisset. Et hic auctor obscuro loco editus, tardè etiam in lucem prodiit, ea in abdito arma fabricatus, quæ commodiora multò hæreticis, quàm Catholicæ pietati. Neque illi hoc ignorant; & sæpius sublata spe, in suæ sectæ gratiam contorquendi superioris ævi scriptotes, ad Neotericum auctorem tanquam tractabiliorem confugiunt; licet enim cum illis fœdus non fecerit, facillimè tamen conciliatur, & edium ejurat. Quid hoc?

Eleffere

Flectere si nequeo superos, acheronta movebo.

Multa in hæc dicere properabam, immensus enim campus, sed incogitantem gratissima quaestio suspendit. Et hoc quidem, ait Marcellinus, mirum est, ô Firmiane, inveniri sæpissimè in eodem cerebro sapientiam, sic enim & Theologiam vocamus, unà cum, non ausim dicere, dicam tamen, fatuitate. Quæ enim major stultitia, quàm adversus suos inolescere, sumere arma, non quibus Ecclesia vincat, finesque imperii sui proferat, sed quibus debilitetur, cædatur, ipsisque inimicis exhibeat, acerbi, nec cito transitori doloris, gratissimum spectaculum?

Non plus viginti fermè annis, prodiit liber, quâ authoris mente nescio, à quo qui imbelles ex adversariis, nec in suarum partium libris edocti, passim arma petebant, quibus pietatem oppugnant, tanta mala non advertent incautus scriptor, dumque passioni suæ plus æquo indulget, & specie pietatis sanctissimorum ordinum leves defectus, vel exponit imprudenter, vel attollit insyncerâ, verbosâque Eloquentiâ, hoc ab æquissimo lectore nolens obtinuit, ut crederetur, vel hostis occultus Ecclesiæ, vel furiosus utique filius qui matrem laceraret. Hic liber non multò post latissimè venenum suum sparsit, carentibus hæreticis, ut citò linguis omnibus loqueretur, totque interpretes haberet, quot sufficerent ad hostium satietatem, quibus mala nostra, nisi orbem ipsum impleant, & extra omne remedium sint, non placent.

Nec

Nec solus hic inquietus author; ante illum multi similia peccavere, nec defuerunt postea qui imitarentur, pari supplicio mox affecti; hoc semper agente providentia, ut qui inconsultè scribunt, pietatemque inofficiosa charitate, quoquo modo dedecorant, nominis sui infamia laborent. Et his annumerandi sunt, qui non modò scholam, sed, quod flendum multo magis est, plebem ipsam turbant durissimis quæstionibus: videntur enim pacem invidere multitudini, quæ tantorum dogmatum non capax, statim ut audit, agitur acerrimè, motuque suo tam diras futurorum imagines sibi exsuscitat, ut quandoque desperet. Peto igitur, Firmiane, qui fit ut divinorum scientia in eodem cerebro maneat, in quo tanta fatuitas, quoque vinculo tam dissimilia uniantur, ut sapientia dici possit stultitiæ contubernalis?

Non minus jucundæ quàm seriæ propositioni sic ego. Regia domus Regemne solum admittit? ô Marcelline, an cum eo etiam infirmæ sortis homines, agasones, pistores, coquos? Et quidem admittit omnes, respondit Marcellinus, illosque etiam non excludet qui stipem petunt, si cuilibet intranti janua patet, nec custodes pro officio suo sunt rigidi. Sed quid inde ô Firmiane? quid inde, ajo, & hoc dixi, ut scias posse sub eodem tecto cum abjectissima fortuna majestatem inveniri neque mirum esse, si quandoque sapientia, & quæ illi adversaria est fatuitas, in eodem cerebro contineatur.

Spatium illud quod multa ambit corpora,

ra, locum communem vocant philosophi, singularem verò istud, quod cujusque rei corpus ita circumscribit, ut mensuram ejus non excedat. Utrumque in cerebro advertere est, ô Marcelline, est enim illa pars aliquando contrariorum quidem receptaculum, sed diversa claustra obtinent, in tam lata domo, quæ natura non conveniunt; sicut enim judicium anteriorem tenet sedem, memoria posteriorem, sic mihi persuaserim, diversis partibus idem cerebrum aliquando ita variè affici, ut sapientiæ locus sit, nec excludatur amentia.

Planius dicam; judicium, memoriaque non iisdem affectionibus cerebri vires suas explicant; illud quippe in sicco lucet nitidius, scilicetque disponit quæ agenda sunt: hæc in molliori rerum imagines nullo negotio accipit, & in usum suum facile movet: sicut enim ad solem quædam arbores latiori fronde virescunt, aliæ marcent, utraque facultas non eodem gaudet temperamento; & idè fermè pro miraculo habenda est illa constitutio cerebri, qua in magnis quibusdam viris, rationi tam commoda sedes est, ut splendorem suum facillime effundat, ordinandis actionibus, nec memoriæ deterior locus, ut imaginibus suis intenta, sine labore quas velit novas accipiat, aut evocet quas acceperit. Forte jam quod dicturus sum vides. Da hominem cui desit illa capitis conformatio quæ sapientes facit, data altera quæ memores: quia, ut diximus Theologia est rerum divinarum sapientia, fieri poterit, ut idem

dem homo eodem tempore & sapiat, & desipiat; sapiet enim si doctus earum rerum perceptione quibus instruitur ratio; desipiet autem illa parte cerebri, quæ prudentiam excludit, nec apta est consiliis. Hinc, ô Marcelline, turbulentissima eruditio, quæ cum multa noverit, effundit malè, cæciorque ipsa Poëtarum fortuna divitias suas temerè spargit, quæ ut plurimum accipientibus nocent.

Populus fuit qui Causidicos nollet admittere, cum milites pateretur; scribereque Imperatori, se ab impolitis, armatisque, minus timere, quàm ab iis qui discorde eloquentia ipsas leges turbarent. Quæ enim spes felicitatis, ubi jus alio jure indiget ut se ab oratoribus expediat, suosque interpretes illo supplicio damnet: quod meriti sunt? pacarius certè vitam nostram duceremus, ô Marcelline, in castris ipsis, ubi tympanorum, tubarumque vehemens sonus, quietem somnolentioribus excutit, quàm inter ipsos impudentissimæ pietatis Theologos, qui ex Evangelio nihil fidelius, perversè licet, didicere, quàm verbum istud; Non veni pacem mittere sed gladium, veni enim separare patrem à filio, nurrum à focru, & inimici hominis domestici ejus.

Respice quæ fuit Gallia antequam eruditi isti, suis clamoribus impleissent æra, & ad arma vacassent, non eos tantum qui scholæ proeliis initiati justæ militiæ nomen dederunt, sed & imperitam multitudinem. Numquam foelicior nobis status, quàm cum sub

E

pacati-

pacatissimis ingeniis, schola sibi constans, uno impetu, & quasi testudine facta in hostes irru-
ebat, at nunc distractis viribus languet exer-
citus Ecclesiæ, ipsaque nos stultitiæ nostræ
admonet, adversariorum exultans, &, proh
dolor! propè minax insolentia: Quo vos, ô
novi doctores? quis in orbe catholico dispu-
tationis acerrimæ fructus? Quis civilium fi-
nis armorum, quæ nec ipse summus Pontifex
à furentium manibus excutit, fulguratione,
tonitru, ipsa denique jaculatione Anathema-
tis, quod vel impij timeant? sed non adverto
me absentibus loqui. Ignoscite, ô Amici, talis
est non amantium solum, sed & sæpe indi-
gnantium ardor, ut, si homines absint, saxa
potius ipsa suis questibus oneret, quàm silen-
tium custodiat.

Et mirabar te, ait Marcellinus, non audi-
turis tuos sensus aperire, utilemque turbidis
mentibus sermonem apud eos habere qui te-
cum sentiunt: sed te iratum vidisse juvat, ju-
vat, ô Firmiane, ut si aliquando plus quàm de-
cet æstuamus, illud ipsum in aliis excusēs, cu-
jus exemplum fecisti.

Sed timeo ne te longius à proposito aver-
terim. Aliquos ex temperamento molestos
esse ostendisti; jam proderit, te differente, au-
dire, quid de aliis sentias, qui ideò tantum a-
cerbi sunt, quòd vesana eruditione, præliisque
noxiosissimis sibi nomen facere arbitrantur.
Verum est, inquit, neque enim alia victima,
famam sibi non propitiam, placari posse au-
tumant, quàm si illi pacem immolent.

Illud aliquando miratus sum, olim Ro-

mae nobiles quasdam foeminas meretriciis amoribus maculasse suam stirpem, non voluptate aliqua ductas, sed timore, ne si amafios non haberent, deformes haberentur. Argumentum enim pulchritudinis est, viris placere? nequetanti pretii, apud stultas mulieres, contempta aut solitaria castitas, ac forma prostituta. Pari genio aguntur, qui famam sibi comparare gestiunt, pacis publicae, suaeque virtutis iacturam; clari enim cum esse non possint nisi turbidi, nocere potius eligunt, quam latere ignobiles atque innoxios; & templorum incendio, velut Herostatus ille, historiae ipsam sollicitant, ut piissimum nomen, cujus memoria omni odio, omnibus legibus damnanda est, ad posteros transeat.

Erricum Sueciae Regem arte magica notiorum, quam nobilitate aut imperio, pileum habuisse ferunt, quo ad arbitrium gestantis variè moto, opatus ventus statim aspirabat, torpens licet aër, neque aptus navigiis, ipsis etiam avibus adimeret usum pennarum. Ille ne unicus pileus qui ventos ciet? immo plures hodie invenias, absque carminibus tempestatem eò inducentes, ubique tranquillitas diuturnior sperabatur, quia sanctior, neque fas illam, quam Christus Ecclesiae suae largitus est, pacem turbare. Tot certè pilei ventosi, quot turbidi apud nos doctores inveniuntur, qui procellosam subtilitate turbas faciunt, seque famosos arbitrantur, dummodo miseris mortalibus nimbos moveant, & pericula minifrent.

Quam tetra vox illius Imperatoris, qui
E 2 suum

suum principatum ob hoc ignobilem dicebat, quod foelix, nec insigni aliqua clade notabilis, quemadmodum illorum quos celebres apud posteros facit, aut cæsus patriæ exercitus, aut theatrum subito casu in subjectam plebem corruens, aut publicum incendium. Magna certè gloria, sui sæculi tranquillitatem sustulisse, & inter eos censerî ordinis Ecclesiastici gladiatores, qui obvium quemque ad certamen productis libellis provocant, neque unquam sine spatha, & clypeo conspiciuntur. Sed an putas eruditos istos, qui cæteris vehementius loquuntur atque frequentius, cæteris etiam doctrinâ aut ingenio antecellere? dolia majorem sonitum edunt, si inania, pleno vase nihil surdus: & hoc argumentum scias tenuissimæ doctrinæ, ubique loqui, ubique jactare doctrinam suam. Non frequenter oracula vocalia sunt, patientiâ emendum est, quodcumque rogata emiserint. Viris parcior lingua, sceminis continua ferè loquacitas, ex disparitate scilicet ingenii, quod cum viris constantius sit, & solidius, sine labore seipso fruitur, nec in solatium levitatis, viam facit secretis cogitationibus, ut in verbâ erumpant.

Ista sermonis perpetuitas, quam in pluribus videtis, indigna est homine Theologo, sacer enim est, & pro oraculo habetur, neque viris licet, quæsitis disputationibus rixas ferere, more mulierum quæ verbosæ & procaces, si propriis focis jurgia desint maritorum patientia aut imperio, fores egressæ hostem quærunt, & faciunt.

His

icebat,
notabi-
ebres a-
ercitus,
m ple-
m. Ma-
litem
s Eccle-
que ad-
neque
piciun-
qui cæ-
equen-
tio an-
unt, si
noc ar-
ubique
Non
ntiã e-
iferint.
ferè lo-
quod
ine la-
vitat;
a verbã
n plu-
ologo,
neque
s fere-
proca-
narito-
tæ ho-

His immorabar cùm nunciatum est adesse
Primesium postulantem an ingredi liceret, &
nostra consuetudine frui? placuit invitis e-
cum intrare; neque enim poterat honestè
dimitti amicus gravis, & etiam inter mutos
contentiosus. Ut vidimus de more acceden-
tem cum suo libro, Miserum me, inquit Fœ-
lix voce demissa, Primesius iste ex sciolis est,
qui spinosis quæstionibus aures dilacerant,
& litigiosa garrulitate eos etiam torquent,
quos humanitatis gratia conveniunt; ab-
essem utinam, illo adventate pax nostra
certissimè perit, velis, nolis, pugnandum
est. Tum Apollonius in cujus adibus mo-
rabamur, Salve Primesi, fortunatè acce-
dis, jam enim longa verborum serie lassati,
omnes silebamus: verum te conspecto tor-
por ille mentis excussus est, rediit vigor, & ite-
rum placet loqui, te præsentem enim non
deerit gratissimæ colloctionis materies. Sub-
risit ille, & codice ostenso, quem præ mani-
bus habebat, ait silentium esse hauri posse, ubi
egregius liber admitteretur; addiditque, ea
in isto volumine contineri, ex quibus argu-
mentum conversationis sumere vellet; cui ju-
cundissimè Apollonius, Bibliothecæ, inquit,
meæ injuriam facis, Primesi, ergo tot libri,
quos hic cernis, suorum authorum nomini-
bus conspicui, neque tantum argumenti va-
rietate, sed & rerum pondere, & copia insi-
gnes, ad colloquium unum non sufficient?
Sed dic quæso, quis iste liber quem tantopere
attollis? Illene qui tibi in urbe moranti, comes
esse solet individuum, itineris etiam tui, cùm

carpento, aut equo veheris, affecta, & vitæ rusticæ, quoties fastiditâ urbe & negotiorum motu, in villam secedis, maximum solatium, de quo tibi frequens sermo? ah! ipsemet, ex integumento, ex forma, & maximè quia frequenti manuum attractione propè tritus est, agnosco authorem tuum; præceptorem tuum; qui Gallico idiomate, cultissimâ phrasi, adeò placuit amœnis ingeniis, ut passim in aulâ, & in Gynecæo dicerent, tot lepôrum authorem verè esse suspiciendum; neque ab eo timendam, in rebus fidei, ambiguitatem aliquam, aut perfidiam, qui tam venustè loqueretur.

Ad hæc iam non ridens Primesius, tono grandi, vultuque ad modestiam & gravitatem non sine animi dolore composito, ut his tegetur acerbitas mentis, doctrinæque tenuitas; Ita est Appolloni, nihil omninò metuendum ab isto authore; non ideò certe quia disertus, & complulus; nam quis nesciat hæreticos aliquando fuisse eloquentes, & verborum levocinio apud incautum vulgus potentissimos? sed quia morum integritate notissimus, & nascentis Ecclesiæ dogmata adeò caller, ut ea ab ipsiis Apostolis, non ab illorum successoribus didicisse videatur; neque enim, ut plerique, in scholæ recentioris verba, & magistrorum fidem cæcâ facilitate aut reverentiâ jurat; rivos pertæsus quales hodie fluunt apud vos, ad elapsa olim sæcula totum animum applicuit, ut scrutaretur quid lateret in fontibus.

Mirum est quanta eruit ex veterum Patrum apo-

apothecis sagacissimus vir , foelici diligentia & labore ; suo certe libro noctem abstulit , quæ gravis mundo incubabat , nec minori luce poterat solvi. Præclarissimum opus , vernaculo sermone ideo editum , ut bonum , quod paucorum esse optarat , avara & latina quorundam hominum pietas , fiat Gallica largitione communius.

Novi auctoris immodica laude læsus Agatho , neq; diutius ferens scholam contemni ; Pugnaturus intraſti , inquit , Primeſi , ad hoc enim veniſſe te , comes liber ostendit , nec obſcurè prælium petis ; dabitur. Ecce me paratum congregedi , ſed quia tu prior ad pugnam vocaſi iniquitate ſermonis , legem accipe , cujus beneficio , apud provocatos eſt armorum delectus. Ex plurimis quaſtionibus unam ſeligam ; ſed ut neuter longis ambagibus , ſeu verum eludat , ſeu ignorantiam ſuam obvelet , argumentis procedamus ; ſic enim Divus Thomas , ut fugacis adverſarii multiplices aſtus arctiſſima rationis lege ad juſti certaminis formam cogeret ; nam prioris ævi ſententiis ; auctorum citationibus , quorum ſenſa neque patent ſæpiſſime , neque cum aliis conveniunt quibus eadem debetur reverentia , nulla vis inferitur intellectui ; & in iſto certamine , non ille propemodum vincit , qui doctior , verior , ſed qui memoriâ , aut laqueis foelicior eſt.

Non expectato proclii ordine attonitus miles , primum neceſſario rubore , mox pallore oris , diverſiſſimos animi motus indicavit , timorique admixtam in ſubito caſu , ex ignorantie conſcientia , verecundiam. Ne tamen

metuere crederetur, acutiori voce consternationem animi obducere sæpè tentatus, sæpè etiam hæsit, ut scires hominem, suis in castris audacissimum, & vincere confisum notissimis armis, ad ignota tela pavere.

Suus tantum liber, sua veterum Patrum excerpta viro placebant; urgenteque Agathone ut ratione procederet, in Thomam ipsum debacchatus, qui viam cæteris præiverat, modumque sacris disputationibus adhibuerat ex Philosophorum præscripto, ea dixit quæ audisse dolor animi fuit, auriumque cruciamentum.

Sanctus iste, inquit, sua eruditione minus profuit Ecclesiæ, quàm obsuit, quæ ad religionem pertinent, autoritate probantur, non scholæ altercatione, aut argutiis. Quid mihi Thomam memoras, quid sequaces illius? tutius multò illos consulere authores, qui Apostolorum ævo vicini, maturè saris nati sunt, ut recentem adhuc pietatem amplexarentur, viderentque in adolescente Ecclesia religionis nostræ primitias. Melius illorum placitis, quàm scholastica concertatione ad verum itur. An fortè existimas periclitari fidem sine argumentis, aut aculeata illa Philosophorum ac Theologorum calliditate? imprudenter Aristoteles inter Christianos admissus est, non tantum ut Catechumenus, sed ut magister, & propè, cur enim non dicam? Judex sacrorum. Quàm verò infeliciter divus Thomas Athenis Hierosolymam implicavit, meritis; utriusque urbis dogmata adedò confundens, ut nescias, magisne à Christo didicerit
sim-

simplicitatem Evangelii, quàm à Philosopho subtilitatem disputationis, & in ipsa pietate, ubi urgetur facius pervicaciam.

An qui ante illum extiterunt, aberraverent? quia nondum ille litigandi viam tradiderat, ut doctrina sacra forensis propemodum efficeretur, & ex ipsa lucis accessione, non raro etiam tenebrosa? sicut enim, si plures in eundem locum faces inferas, quod lumina, tot umbras habebis, tenues quidem, sed multas; ita ex disputantium variis subtilitatibus vix una eruitur veritas, sæpiissimeque accidit, ut illa scholasticorum manus, rationum diversitate, multiplices tenebras mysteriis offundat. Satiùs certè legere priscos authores, & ab iis credenda petere, quàm piis Divi Thomæ triticis uti, quas qui fastidiunt, aut etiam ignorant, sinceriores sunt æstimandi. Hæmus in isto volumine illustriora Divi Augustini testimonia, quibus obscura jamdiu veritas mirificè illucescit. Placetne audire aliqua, quæ ingenti controversiæ finem faciunt. Non in multam quæstionem, sensum suum trahit vir doctissimus; quid credendum, paucissimis verbis indicat.

Hæc Primefius, cui Agatho risu severo: Pudeat, Primefi, Bucerum agnovisse quanta Divus Thomas præstiterit Ecclesiæ Catholicæ egregiis laboribus, te autem ignorare. In hoc, homo hæreticus multò te religiosior, quod sanctissimi viri doctrinam demirans, illam vocat propugnaculum Ecclesiæ, fateturque in ea tamquam in publico quodam armamentario, illa omnia inveniri, quæ apud cæ-

teros authores vel nimis diducta, evanescent prolixitate sermonis; vel infinitis propè operibus sparsa, nisi in unum corpus coëant, vix reperiuntur, ubi urgens bellum lenta arma non postulat, neque vim illam obtinent, quæ unitis dat victoriam.

An in culpâ Divus Thomas quod militantis Ecclesiæ legiones formaverit, quod ordinatissimâ ratione lumen monstraverit ipsâ ratione illustrius, nempe argumentis, quod jam revelatione patebat; velut ille Ioannes, qui tantum lucerna ardens, & lucens, solem tamen ostendit? Quem te dicam, Primefi, qui doles Thomæ eruditione omnes à fide alienos in eas contrahi angustias, ut necessario fateantur se non homines, si fideles esse abnuerint; quia quicquid à summo doctore proponitur tanquam dogma Ecclesiæ, adeo rationi cognatum ostenditur, ut illud non admisisse, illam quoque respuisse sit?

Sed dic quæso: si ille regem demeretur, qui fulciendæ potestati tumultuariè legit milites, & confuso apparatu arma ministrat, quomodo ille nocens qui ipsam aciem componit, qui sub suis signis legiones prudentiâ, clamoribus, autoritate continet, in mediâ etiam pace usum armorum docens, ne tyronum inexperto Marte nutet exercitus ubi bellum ingruerit?

Veteres patres multa invenisse quibus religio non modò se tutatur, sed feliciter quoque in ipsas hostium turmas irruit, quis, oro, dubitat Primefi? plura fortè concedam, quàm à me speres. Si doctrinæ substantiam spectas, non

non modum, quicquid hodierna schola ambitiosè premit, prior ætas habuit, in ipso rerum initio copiosa, & sapiens; nihil nisi vetus apud studiosos nascitur; totum ingenium hominis exhaustit priscorum authorum diligentia, ac studium, quacumque imus, ducimur. Sed fatearis necesse est, Primeſi, Divum Thomam eâ prudentiâ digessimus, quæ à patribus acceperat, ut jam usus sit facilior, & ratio ipsa ordinatior, Quis autem dubitet validiorem esse rationem, justâ partium suarum collocatione, cum fortior utique sit exercitus ubi ad animos & vires ordo accedit? non ille prior deprehendit aurum, qui prior signavit, ut ex metallo pecunia fieret, sed modum invenit, quo esset multò utilius, & pretiosius æstimaretur. Etſo, Divus Thomas nihil aliud scripserit, quàm quod ab antiquis Patribus mutuatus est; aurum certè celavit, quòd prius infectum quâſi jacebat, licet scholaſtici aliqui ante illum extiterint, additisque figuris, meliori arte effecit commodius.

Catholicum te esse piè credo, Primeſi; sed unde hæc, ut hæreticorum more Thomam reſpuas, qui summorum Pontificum oraculo declaratus est totè didiſſe miracula, quot scripſit articulos, eaque attigisse perspicaciſſimo ingenio, quæ meruerunt, ut doctor doctorum & ſcholæ Angelus diceretur? Non majori ſupercilio quàm tu, Calvinus aut Lutherus Thomam contempſit; dic, & illum monachum fuiſſe, nec à monacho aliquid præclarum debere expectari; oblitus ipſe ejusdem fuiſſe inſtituti pene eos omnes qui prioribus ſæculis.

Ecclesiam DEI nobilitavere ingentibus scriptis, & famâ studiorum. Verùm, Primesi, ne me tibi severum dicas, dabo gratiam, non odisti Thomam, sed times; & gnarus quanta vis argumentorum sit ad dissolvendas rationes, quæ verborum apparatu & sententiis se explicant, ad notum tibi librum ex more descendis, & certamen detrectas.

Modus iste agendi quem tuis partibus commodiorem judicasti, quemque proponis, amdiu, ab erulitis proscriptus est, iisque relictus qui minoribus studiis dederunt animum, & quibusdam citationibus, quæ jam apud vulgus trita sunt, tuentur, commendantque doctrinam suam. Sic jam mulieres, libros enim ejusmodi, vestro certè beneficio, habent, & ex Latino Patres Gallicos, quos legere, illis est cæca voluptas, citare verò, audacia animi, atque oris impudentia.

Tuus tibi sit liber, primesi; authorem novimus: cujus fidei sit; quâ ad suum sensum arte invitos plerumque patres compellat, non ignoramus: quid taceat, quid detorqueat, quid etiam venustissimus interpretes de suo addat, oculati sciunt; & jam à plerisque, quos novitas penè moverat, irridetur quæ fuerat prius periculosa fascinatiō.

Ita differente Agathone, non se regebat Primesius; modo averſa facie damnabat quæ dicebantur; modò in terram spuens totum pectus exhauriebat, ut quàm abjectò de scholâ sentiret, Agathonem non lateret; & interdum, quasi veritas ipsa conficeretur, extensis in cælum manibus, quia loqui non sinebatur, acerbè

acerbe filens, proclamabat ad vindictam. ut tandem fari concessum est, totus in injurias fuit, ea mentis atrocitate, quæ etiam vultum mutaret; Gallum Indicum diceret, qui oblata purpura livens, demissasque in humum alas minaciter rotans, ita ridiculè accenditur, & gyros agit, ut cum pueris timorem, viris tantummodo risum moveat, postquam impetu plura eructavit quàm bene conceperat mente, salutantibus, nec resalutatis cæteris turbide se eripuit, optataque absentia pacem nobis reddit quam abstulerat.

Ex illo articulo, respirare omnes visi sunt, & cœpere palam mirari pietatis istius Genium, quæ criminis loco sanctis ipsis objicit utilissimam doctrinam, dignitatemque eorum violat, quia viam quam ratio monstrat, neq; Religio refugit, ipsi ingressi, cæteris quoque ut rectiorem, & securiorem proposuere. Magna mihi inde oritur suspicio, inquit Fœlix, eas opiniones errori, ut ita dicam, collata neas, quæ illud improbant, quod hæreticorum versipellis astutia damnare consuevit. Audisti fabulam, lupos aliquando ea conditione pacem cum ovibus inire voluisse, ut canes scilicet à se amoverent quos habebant ad custodiam. Isti qui castrenses Theologos nimis acres esse queruntur, fœderumq; offores, ovili videntur insidiari; cur enim, si gregi tantopere favent, cur, inquam, metunt, culpant, amicos latratus, utilemque ovibus vehementiam?

Scholasticos certe Catholicæ Religioni noxios esse nemo dicet nisi qui optabit eam
poten-

potentioribus destitui armis, & laboriosa victoria propulsare hostes fidei. Amicos dic qui eadem quæ tu, castra obtinent, & sub iisdem vexillis militant, ego certe puros non credam qui auxilia respuent, laceſſentque injuriis illas acies quas adversarii non plus odere quàm tremunt.

Scholæ maxima laus, hæreticis esse odio; ex hoc enim utilem protegendæ veritati quis non videat? convitia inimicorum triumphum ex illis nobiliorem arguant; nemo impune vincit, semper enim datur in agentem actio, debilis licet, ut cedentium sit aliqua vindicta, & impressi dedecoris solatium. Miramur quod prostrata, sed nondum extincta hæresis scholæ obtreſcat? fieri aliter non potest: in ardentem focum aquam injice, crepitabit iratus ignis, & perfusus, insultabit undæ victrici. Sed acerbum valde, ex nostris inveniri aliquos, qui scholæ infensi, Thomæque, cujus ope animosior est atque pugnacior, cum adversariis sentiunt. Verùm hoc superbiæ familiare esse intelligo, illud omne vituperare quod metuit, & in fugæ prætextum quædam fingere causas, quæ etiam robur aliquod animi, & excellentiam non pessime adumbrant.

Sed jam, ô Firmane, solve audituris quod ultrò illis pollicitus es. Plurimos ex odio turbidos esse dixisti, & literarias procellas excitare in Ecclesia. Quo autem modo? nam usque eò illos matrem optimam odisse, ut quietam esse nolint, nullus, qui offensæ placidus interpres erit, credet. Tum ego: Debitorem me non abnuo, ô Felix, qui fui promissor, & te

exactore.

exactore, æquum est, proferre promptiorem solutionem, sed altius quàm putas quæstio illa petenda est.

Contrariorum eandem esse rationem non obscurè docet Philosophia. Quod amor, hoc & odium, non vi minore, si datur spes, tentat; si facultas, exequitur. Quid non præstat dilecto amor? quid non invenit in commendationem ipsius? quid in eo non excusat, si aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amari aut ingenio peccavit natura, indice amore absolvitur, dignumque etiam censetur, ne quid infamiae supersit, cohonestari Panegyricà laudatione. Amor lucis instar, venustatem iis omnibus confert, in quæ effunditur, nec nisi bona collaturus, aut ostensurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandescat.

Eo prorsus modo odium furit, quo amor beneficus est & gratus. Quid enim in hoste deprehendit ille, qui concepto odio adurit, quod non statim despiciat, & condemnet? levissimi defectus eo arbitro cruces merent; sapientia apud illum æstimatur fatuitas nec ipso rerum successu, & publicâ fama crimen eluit. Personata pravitas, creditur esse quilibet severior virtus; pietas hoste inspectore scelerata est.

Acerrimi odii non vetus exemplum proponam. Novisti eos qui à salute nomen sortiti, præclarissimis actionibus grandem titulum æquant, & per totum orbem le suscribi, barbara vox, vera tamen, per tot inter jacentia maria

maria intrepidi vectores, Iesum deferunt, ut nulla pars mundi, obstante licet æstu, aut æterna sub polis hyeme, Salvatorem ignoret?

Proprium hoc habet virtus, ut vel sequaces faciat vel adversarios, & quia non cui libet datur illud assequi, quod supremum est; hinc fit sapissimè, ut irritis laboribus, non plus fatigata quàm exasperata ambitio, foelicioribus studiis maledicat, illamque scientiam damnet quam suprà se eminere gemens agnoscit.

Illà eruditorum societas quæ in bonum generis humani lata, tanto ingeniorum, tanto virutum profectu ubique diffundit doctrinam suam, nitidissima luce velut astrum quoddam nubes excivit; quibus cùm tegi nequeat, molestatur tamen, inter assurgentes vapores pulcherrimum cursum peragens; illi namque ab ortu negatum est, beneficam esse sine invidia & hostibus. Nec vulgare odium aut placabile; quicquid illa erudiendæ plebi examinatus rectiusque protulerit, cavillationibus subjacet, & maligna adversariorum subtilitate, fit scandalum audientis, & culpa docentis.

Ut dogmata quædam sapientissima non admitterentur, satis fuit apud plurimos, illi Societati placuisse; & quia veterum placitis adhærebat, numquam exturbanda novitate, factum est ex necessitate consortii, ut etiam cum illa oppugnaretur doctrina vetus. Ita ex personarum odio conceptum est bellum istud opinionum, quæ antea cùm dissentirent, pacem tamen non turbabant, seque invicem patiebantur, velut in mixto, sapientis
natu-

naturæ legibus, coercita nec sibi permiffa elementa modum fervant, quo fanitas animalium non tantum optima, fed etiam sæpiiffimè diuturna eft.

Plurimos effe, qui ex odio fuam eruditionem acuunt, fi non creditis; extra omnem doctrinam de focietate iſtâ ſermonem cum illis habete, & quid intus lateat, quo fonte derivetur ſubtilitas, quæ ſin recentis Theologiæ defenſionem tam altè crepat, ſtatim patebit. Ad inimicum nomen exæſtuat ira, nullâ prudentiâ, nullâ arte domabilis; quicquid in buccam venerit, quaſi in parte pietatis eſſet innocentiam ſordidare, in immerentes eſlunditur, neque unquam major cenſetur gloria, quàm cum plura in dedecus notæ pietatis inventa ſunt.

Caſtus amor fervet quidem, ſed nuſquam illius cæcum aut medullas depaſcens incendium; dolore, infaniâ, agnoſcitur infamis cupido, telum ex vulnere; ardor quoque ille qui non in ſchola tantum, ſed in privatis plurimorum colloquiis inſolenter adeo emicat, nimis certè atrox, ut religioſus credatur. Charitas urit ſuaviter, & quia ipſa etiam ſine fumo, quisquis ad tactum illius ingneſcit, ſimiliter innoxius eſt, nec vicinitate ſua aliquem lædit, aut decolorat. Credibile ne eſt eos non flagrare odio, qui doctrinæ ſuæ calumniam ita intexuere, ut ab ira & livore argumenta eorum expedire omninò nequeas, ſi ſecernere iſta velis, de utriſque diſſracta cauſa, facilius rectiusque judicaturus?

Ea arte sculptor aliquis statuam Minervæ effinxit, ut in ipsa Dea artificis vultus emineret, quem manere necesse erat nisi totum signum solveretur. Non alio modo libri quidam concinnati sunt; cum enim in gratiam opinionum quibus æger mundus laborat, videantur compositi, inter novitatis axiomata, suam quoque figuram opifex calumnia ostentat, neque finit in Theologico opere plus latere injurias, quàm litem ipsam. Atrociora ne scripssissent authores isti in optimi instituti sectatores, sacerdotio, doctrina per totum orbem, tabescat licet invidia, conspicuos, si Lutherus aptasset calamos, illudque atramentum ministrasset, quo ille candorem Ecclesiæ, & sibi exosi Pontificatus dignitatem labefactare conatus est.

Nihil præclarius dici poterat in laudem puellæ illius militaris quæ Rege, sed non imperante in Gallia Carolo septimo, Anglos fugavit, quàm quod ex illis unus conscientia cogente effatus est; virginem scilicet dignissimam, quæ apud posteros omni encomio celebraretur: ea enim gessisse, quæ viri fortiores stuperent, & desperatæ patriæ pristinam gloriam restituisse. Verùm non omninò fuisse absque scelere, quia inter hostes Angliæ nata, pro illis etiam felicissimè pugnaverat. Quid non mortalia pectora cogit immanis rabies odij? quia Gallicum ærem hausit nascens, puella; & adulta, Britannicas fudit acies, in crimine est, iisdem judiciis qui eam damnaverunt, reverenda, nisi natalium innocens scelus, ream fecisset, armorumque fœlicitas. Galliam non ode-
rint

rint Angli, furor in Ioannam quiescet, & py-
ræ loco thronus struetur, unde illa sine ardore
fulgeat.

Quædam datur doctrina, quæ ideo tan-
tum plurimis odiosa est, quia in honore apud
illam societatem, quam livor improbus, & a-
lienæ famæ obrectatrix superbia ferre non
potest. Aliud doceant quàm solent, ij in quo
sævit invidia, illico, tanquam novâ luce obor-
tâ, applaudetur illi opinioni quam abjecerint :
scio multos non eo animo sentire quæ senti-
unt, ipsamque doctrinam, sæpè licet in hoc
quoque decipiantur, ex merito suo, non ex
professorum statu damnare, aut amplecti.
Sed non omnes qui insano fremitu infesti
sunt, ea sinceritate peccant, & plurimis
exciderunt verba quibus acerbitas animi deter-
geretur.

Illud addam : non omnia prælia odium
facit, frequenter enim conflatur exercitus solius
gloriæ cupido, sed non diu sola inter dimi-
cantes digna censetur periculis emi, & vitæ
impendio. Post accepta utrimque vulnera,
surgit odium, & pulsa quæ prius ad arma vo-
caverat fama, rabies sola attenditur, & fun-
dendi sanguinis sæva voluptas. Sæpè fit et-
iam inter Theologos dissentientes, ut à gloria
incipiat disputatio; sed in conflictu quis ne-
get aliquando accendi animos, & ea concipe-
re odia quæ æterna sunt? Ideone ambitio mi-
nor, quia non de imperio, sed de scientiæ pal-
ma agitur, & in toga pugnat, & sævit?

Restat ut de jis aliquid dicamus qui ex oc-
casionem inquieti sunt, sed quia jam longius fer-
mo

mo progressus est, ad compendium verba conferam. Naves maximæ in medio pelago, velut immotæ videntur, & nisi urgeat dira tempestas, habent pondus suum pro anchoris; non sic minuta navigia, ad quemlibet enim undarum impetum deprimuntur aut saliant, & modico vento scapha in periculum mittitur, quia deest illi, quæ triremes fundat, gravitas. Idem existima de facilioribus ingeniis. Pondere carent, & ideo illis quæ spirat ventus, aut inclinat unda, cursus est. Exigua saxa, & in aquam decedentes herbas torrens abripit, rupes manent. Miraris turbidiora ingenia levibus animis, nec malignis tamen, contulisse suum impetum? hæc necessitatis est, non iudicij. Quosdam invenias equos sarcinarios, qui ita nati sunt ut si gregatim incedendum est, nunquam priores gradum faciant, ad quodlibet iter, si ducem dederis, parati & faciles. Et illud inter homines videbis; plures namque inveniuntur, quos exemplum non natura inquietos facit, cæteri quiescant, ipsi quoque paci studebunt; da antesignanum, & prævios commilitones, sequentur ultro, & etiam sæviant, ne à furentibus exprobreter illis pax sua.

Satis meo iudicio de turbulentis hominibus; & sol ipse cadens monet nos jam multum temporis effluxisse ex quo in Apollonij ædes successimus. Multum salve, Apolloni, diu est quod patientiam tuam defatigamus, & jam ipse tu, data prior salute, incommodos nec advertentes amicos castigare debuisti. Ille solita comitate ad coenam invitatos cum retinere

tinere non possent, ast remotiores usque fores
comitatus, cum osculis dimisit.

GYNOMACHIA, SIVE MULIERUM CUM THEOLOGIS CON- FLICTUS.

QUINTA DISSERTATIO.

AULA tumultuante, secesserat in vil-
lam suam amicus noster Artemius, spe-
cie quidem levandæ infirmitatis ex aëris mu-
tatione, revera ut otio frueretur? & pericu-
losæ negotiorum administrationi subtraheret
assuetum utilioribus curis animum. Neque
squalida, & fovendo apta mœrori solitudo
quam petierat, vir honestis voluptatibus æque
ac paci natus: ea quippe rerum amœnitate
conspicua erat, quæ captivo & exuli, post
abscissas spes, damnatamque fortunam, pla-
cere potuisset.

Ex modico colle, liber in porrectissimos
campos, serpentemque per diversos errores
fluvium, prospectus, domum commendabat,
inter vineta & frondosas ulmos non invidiosè
surgentem, verùm ex forma, nec vulga-
ri, nec superba, & ex munditie, quæ ubi-
que pari honore fulgebat, Senatore, & Phi-
losopho dignam. Præcipuis partibus, qua-
rum in interiori ædificio potior cura est, parca
manu cum auro, marmor additum; ut inter
artis delicias non periret modestiæ decus, so-
bri-

briæque & sibi imperantis fortunæ verecundia. Parietes ad corporum sanitatem, stramento nexili, à summo ad imum vestiti, aulæis additis, etiam venuste abscondebant suam rusticitatem; nec deterior reliqua supellex, cujus Domini esset, & quam sapienter culti, ipso rerum nitore testabatur.

In singulis fere cubiculis, pictorum fama illustrium Tabulæ plures, operosa manu elaboratæ: nulla tamen ex illis eam æquabat quæ in triclinio cernebatur, Trojanum excidium ita ob oculos ponens, ut ardere domos mox casuræ urbis putares: Creusam circumfusa flamma corripì, dum in fuga hæret & flagrantès gemmas deferere, non satis sustinet mulier in ipso vitæ discrimine ambitiosa. Priamum, Hecubam, virgines regias, ad cadentis regni conspectum, dolere simul & irasci, artifex manus fecerat; inter militem & flammam, pavere, fugere, in incerto fati attonitum vulgus: festinare Æneam, vix ab incendio vindicantem onus suum, patrem & deos. Neque sapiens ignis totam tabulam implebat. Ultimis præliis locum suum reliquerat pictor, ut quid posset militaris desperatio, & pereuntium extrema vis, suo penicillo exprimeret. Nihil in illa armorum confusione æque oculos morabatur, ac Diademate insignis, cum sua mulierum manu Penthesilea, effusus intergum crinibus, stricto ferro, & ad ignis nocturni splendorem micante, nudatis ad cubicum usque lacertis, ut multi subspumantis equi vestigiis, obscœne premerentur.

Seceſſionis ſuæ comitem me voluerat, cum noſtro Marcellino Artemius : nec inviti, oblato otio, pacem habuimus cum libris, ut aliquot dierum interpoſita vacatione jucundior nobis eſſet futurus labor, ſtudioſumque repetita diligentia. In illis tamen remiſſionibus ſemper aliquid utile, & ad eruditionem ſpectans, ut inter gratiſſimos flores, optimi quoque fructus carperentur ad nutrimentum animorum.

Contigit aliquando, ut dies imbris fœdus, manere nos cogeret in triclinio : cumque ſatis multa, ex occaſione turbidi cœli, de aëris paſſionibus, agitata utrumque fuiſſent : objecta tabula, ubi tot viri mulierum manu cadebant, ad artis primùm, quæ propè oculos falleret, admirationem, mox ad hiftoriam ſermonem deſlexit. Et certe, ait Artemius, benè eſt, quòd apud pictores tantum & poëtæ ſcœminæ fortiores ſunt viris. Quis, putas humanarum rerum ſtatus eſſet, ſi vero robore prævalerent, quæ etiam ex hoc vanæ ſunt, quod in fabulis & in artificum tela militant ? Multò ante Virgilius quam iſte pictor hanc nobis injuriam fecit, ut in Amazone, infirmior ſexus viros ſterneret. Fortaſſis ne Livia Augiſti in Æneide deſideraret de ſexu ſuo encomium : & ne regnantis ſcœminæ ambitioni, omnino deeſſet poëſis, tot Imperatorem demerita verſibus, qui ab eo ampliſſimam mercedem obtinuerunt. Sed an exiſtimas militares unquam ſcœminas fuiſſe, quæ ita bellis ſtuderent, ut ad penſum eſſent ineptæ, & adeo viros aſpernarentur, ut vocatos ſemel in anno
extur

exturbarent finibus suis postquam matres effecissent? aliquas inveniri, quarum tanta sit continentia, ut virorum vultus ferre nequeant, facile concesserim: Sed in hanc animi corporis que castitatem consensisse tor mulieres, ut maritos toto ferè anno odissent, quis credat, nisi qui eminentissimam virtutem inter vulgares animi dotes, quæ totius regionis esse possint, retulerit, neque satis conceperit mente, quam arduum sit, in numerosa plebe de pudicitia consilium?

His dictis quid sentirem scire voluit Artemius: vocatamque uxorem blandè jussit accedere, illud enim jura tractari, quod à litteratis, nihil læsa sexus modestia excipere mulier posset: tum ego. Sua cuique laus ex merito reddenda est, nec ideo inter fabulas numeranda fortitudo, quia in debiliore sexu enituit. Ubicumq; est virtus, virilis est; & sæpè in foeminis stupenda patravit, ut eo miraculo vanitatem illam maceraret, quàm nos viri existimamus, virtutem quidem, extra nos, gratiosam esse posse, at non generosam magnam audentem, neque dignam timeri.

Verè extiterunt Amazones, eo robore, ea pudicitia inclytæ quæ vix apud nos fidem invenit; quidquid enim magnum, prioribus sæculis à natura ostensum est, nisi & oculis nostris subjiciatur, ipsa sui narratione, suspicionem immeritam facit, difficilesque ad accipiendam veritatem animos, qui nisi solitis & communi lege fluentibus non credunt. Non apud Poëtas tantum, Penthesileam invenies; etiam in historiis pugnat & vincit.

Phry.

Phryges cogit sperare , fundit Græcos , victoriam librat , & tandem Achilles telo pulcherimè cadit , ut scias bellatricem Reginam vinci nisi ab invicto non potuisse. Hæc prope Tanaim & Thermodoontem fluvios Thronum recepit ex materna successione : mox , ut fortior ætas bello aptam fecit , regendoque exercitui , ita foemineis legionibus , & prudentia militari potens , ut timeretur à regibus.

Neque in Asia tantum , mulieres sine viris imperaverunt , Aphrica quoque suas dominas habuit. Numquam foelicus regnata , quàm illorum dominatu , quas Lybias appellavere. Nullas nunc extare Amazones , quæ suam Regionem armis tueantur , virosque sic fastidiant , prorsus crediderim. quidquid dicant de fluvio , qui ad nostram usque ætatem illarum nomine est celebris.

Foemineæ Reipublicæ pulcherrimam imaginem in Gallia nostra vidi. Palatium ingens in sui sexus commendationem , extruxit nuper Princeps mulier , ea domus castitate ut nec viros in lapide admiserit ; nullæ enim nisi mulierum statuae vastissimam ædem exornant. Major pars ex Plutarchi fide ad memoriam gestorum suorum spectatores ita revocat , ut arbitrentur se legere quod intuentur in signis. Sacra tamen historia suas dedit , quæ inter profanas , religiosos oculos morantur sanctiori majestatem. Nec præterita virgo illa Auieliensis , quæ victrix , à prostratis tandem Anglis capta , ab iisdem igni tradita est , ut in ea Galliæ fatum & Triumphus arderet.

ret An non regionis Amazonum veluti figura est inclyta domus, ubi tot absque maritis foeminae conspiciuntur, & in qua sculptoris crimen fuisset viros fingere?

Hæc non sine risu Elpis audivit, sic vocabatur Artemij uxor, sed Marcellino asserente, nostro quoque sæculo mulieres inveniri quæ præliis gaudent, & ad arma fortissimos quosque provocant; Quæsit illa, unde earum genus, & quæ coeli pars generoso influxu foemineis pectoribus virilem animum infere-ret?

Non dissitæ, inquit Marcellinus, regionis miracula hæc sunt, apud nos geruntur quæ referam. Iam Gallia Amazones suas habet, quæ ad tubam magis quam ad Cytharam moventur, & viris animosiores pericula quæerunt, quibus suam famam commendent; & frequenter licet corruant mulieres istæ, præliis tamen atrocioribus mixtas videbis, vultu incenso, minacibus oculis ipsoque clamore terribiles, ut si fortiori manu pugna cadendum, hoc saltem dejectis inæclitium armorum solatium sit, victoriæ pæanem præmaturis vocibus occupavisse. Sed quid? suspensos video animos vestros? Ænigma solvam. Mulieres Theologia cum nostris Theologis certant; imparia certè arma, verumtamen non rarò collata; ut jam doctores non pudeat, cum lapicidis & tonforibus congregi, quando cum foeminis intercedit de doctrinæ palma, disceptatio.

Permitte, Elpi, quid de tuo sexu sentiam, coram te dicere; non ad hæc vos mulieres natura formavit, ut sublimiora scientiarum secreta

creta nosceretis. Altior Parnasso Theologiæ
summitas, & si in illam eniti vobis liceret, ali-
quis tamen Apollo sacro vertici præficeretur,
ne Musarum concentus ab harmonia cito de-
flesteret, quæ semper præcentore viro con-
stantior est; dociles, non doctrices Camœnas
Poëtæ fecere, inclytis licet parentibus natas,
Iove & Memoria, ut scemine sui modestiam
sexus, etiam ex fabulis discerent.

Vobis conceditur acus, lana, speculum, nec
non adscititij capilli, si vobis propria desit cæ-
saries, peplum, cothurnus, totus deniq; mun-
dus muliebris, qui formam auget aut turpitu-
dinem celat; iis utimini, & si vos ad majora
vocat animus, his addici non sustinens, illos
pervoluite libros quos capere queat mens fœ-
minea: versus legite, nam & fabulis scatent, &
ad cantum accedunt. Neque vobis historia pro-
hibetur, quæ fallendis horis aptissima est, &
jucundè veritatem menti infundit. Si placent
arma, etiam bellis miscemini, sed otiosæ &
præteritorum certaminum æquæ judices, sta-
tuite, quid quisque virorum illorum, qui mun-
do dum viverent, pacem inviderunt, de poste-
ritate meruerit. Parum est quòd historici sen-
tentiam vestram expectant? & eos habete li-
bros, qui ita de divinisunt, ut meminerint
autores se plebi loqui; quæ cum multa scire
debeat, plura tamen foeliciter ignorare ita no-
tum est, ut si neges, experientia ipsa reclamet,
& quotidianum penè miserorum naufragi-
um, qui altiori doctrinæ, velut oceano, crediti,
cum enatare non possent, perierunt.

Erubescibat Elpis, se tamen non perstrin-

girata, probavit Marcellini de mulieribus iudicium, suaviter rogans, ut illas in gratiam matris leniori sermone prosequeretur, sine quibus nec vireffet.

Artemius qui literatrices foeminas sciret cervicofas esse, & viris suis graves, jam remissionem Marcellinum vetuit, contemplatione suæ uxoris, ea tacere quæ dicenda profuse essent; & adhuc eo silente, Quid cunctaris, inquit, profutura nobis eloqui. Non ex iis mulieribus Elpis est quæ virorum munera usurpant. Sine maritum breviter laudare uxorem suam; solidæ pietati studet, ira in templo frequens, ut familiæ curam non deferat, quæ in muliere non minima sapientiæ parcesit. Audire scit & exequi placida mente quæcumque jubentur, & etiam, quod in plurimis frustra optaveris, tacere. Non ex impudicitia solum, foeminis perire frontem, sed etiam ex inepta librorum, qui sexum superant, evolutione, probè novit uxor mea; & ut scias, quantum ab iis distet, quæ audacia sua non minus sibi quam litteris contumeliosæ sunt, oblatos à pluribus libros ita non legit, ut etiam ab authorum nominibus abstinuerit. Ne igitur timeas, in eas invehi mulieres, quas gaudebit traduci Elpis, & de quibus numquam satis diceretur, quòd fatuæ sunt.

Securior ergo, ait Marcellinus, sermonem prosequar, & celeberrimi certaminis pro-mam causas, arma, successus. Scire enim juvat quibus tubis otiosæ primùm mulieres, à speculo ad arma accitæ sint, quibus auxiliis pugnent, & quis tandem belli exitus maneat superbas & contumaces.

Quæ

Quædam nostro sæculo, hæreses non dicam, opiniones eruperunt, turbandis ingeniiis aptissimæ, & ex eo solum placituræ, quod insolitæ sunt & acres; portentorum instar, quæ licet spectatores suos terrentia, non sine quadam oculorum voluptate conspiciuntur. Ea est enim natura hominis, ut consueti parvipendat, & laborantem porius solem miretur, quia non frequenter deficit, quam eundem vultu solito effundentem in terras splendorem suum.

Da infantem quem, servata naturæ lege, omnibus absolutum membris, prægnans mater effuderit, nemo accurret; da monstrolum & bicipitem, ad videndum quod nolis esse, fiet concursus; & soluta pecunia, si aliter tores non patent, emet unusquisque horrorem suum. Sic esse puta de istis opinionibus, quas nuper ortas, plurimi, quod certè mereris, tremuerunt simul & amplexati sunt; fidem enim illis adhibere, pavor est mentis, & miserrimæ gloriæ quædam species, quæ reluctantes animos ad id trahit quod formidant.

Minima tamen Galliarum pars, periculosis obscurisque sententiis dedit suffragium suum: Nam quid sentire deberet à verteris notæ doctoribus admonita plebs, ita fastidivit recentes, ut eos non parùm suspitione sua infamaverit. Accessit concionatorum zelus, audaxque pietas, quibus coercita multitudo, in iis mansit opinionibus quæ securiores multo aliis, etiam mentes tranquillat. Quid ad hoc, novorum dogmatum assertores? nihil tutius visum, quam mulieres subsidiarias ad-

vocare, ut quod argumentis illi non poterant, id loquacitate efficeret sexus numquam minustacens, quam cùm ea fari jubetur, quæ omnino non capit.

Quid miraris, Artemi, & quid tu, Elpi, frontem obducis? ista est. Spargendis in incauto vulgo de Religione opinionibus, mulieres aptiores sunt viris. Nam quis eas amabit lædere si ipsæ lædant? quis ex ignorantia reas Episcopo sistet? quis silere imperabit? vel tandem, confusas adiget ad suæ imbecillitatis confessionem? apud viros reverentia certe est sexus illius, cui debent quòd nati sunt, & ut sincerius loquar, viri penè omnes in eas proni, Philogynia laborant. Quænam ergo subtilior ars, quàm iis evulgandam opinionem tradere, quas ne viri offendant, prohibet insitus amor, & naturæ ipsius malignitas?

Muliebre ingenium vulpi simile est; non fortitudine pollet, sed industria, & ideo in quibusdam regnis, ubi viri summam rerum tenent, si qua apud exteras gentes est obeunda legatio, committitur fœminis quæ arte præstant; quæ natura duce fingere doctæ, negotiorum præstigiis utiliter adhibentur, & commoda, plerisque rebus, animi seu imbecillitate, seu versutia, repulsum patientius ferunt.

Ad disseminandas de Theologia terribiles sententias, tolerter mulieres in Apostolos sunt mutatæ: quæ etsi præinscitia, variis linguis non loquantur, vernacula tamen unica id efficiunt, ut in totam Galliam sonus exeat, quo orbem repleri maximè optarent, qui se miti à Deo arbitrantur, ut omnia invertant.

Inter

Inter Divi Pauli notissimos persecutores, inveniuntur & foeminæ Religiosæ quæ zelo altaris Domini, ferre non poterant Salvatoris Evangelium, adeo deceptæ ut crederent se Mosis inofficiosas, nisi Christum ipsum tollerent. Clamosum animal mulier, & suo tinnitu ita replens aëra, ut, quando vellet, tonantem Apostolum plures audire non possent: nec enim, sicuti ranæ, quæ ad imperium Cæsaris conticuisse dicuntur, sexus hic filet, cum se audiri jubet Deus; tumultum duplicat si prohibeas, ex vetito clamosior.

Simon Magus suam Helenam adjutricem erroris nonne habuit, quæ per domos leoni susurrū venenum auribus infundebat, quod ille publico sermone propinabat audacius? plures verò, non unam, secum ducere solitus erat Nicolaus quidam Antiochenus, id in sua secta optans, quod infama advertebat, ore multiplici, quodcumque sciri vult, spargente: & Psaphonis instar suos Psitacos cavcā emittens, qui repetitis vocibus edocti quid deberent garrere, ubique clamabant acceptum Deo virum, veritatis assertorem, Prophetam. Quid autem Marcion? prodromam mulierem habuit, quæ Romam venturum multò ante annunciaret, & ignoti adhuc hominis faceret desiderium; ea subtilitate usa, qua & olim Heliogabalus, qui Romanos, præmissa imagine vultus sui, voluit ex pictoris commendatione, armare & mirari principem suum.

Montanus ditissimas fascinavit Priscam & Maximillam, quæ lingua simul & opibus juva

juvabant inepta de Spiritu Sancto dogmata. Arrius non prius orbem decepit quàm scœminam principem, cuius authoritas tormentis bellicis vehementior, eavi pulsavit Ecclesiã Dei, quã plurimi ex Catholicis ceciderunt.

Pete nunc, cur novæ opinionis feminatores, Persarum more, sine feminis non pugnant; verborum præliis multum equidem serviunt; nam odia facilimè miscent. Vox non citò illas destituit, sicuti viros, ipsisque fortitæ sunt cervicem duriores. Augent deinde mulieres sua præsencia numerum, qui in præliis maximum causæ momentum est, & fortitudinis aded speciem habet, ut antequam constet non multum posse, semper multum timeatur.

Eo consilio advocatæ sunt mulieres, quas ut facilius ad bellum buccinatores accenderent, iisdem luaserunt, nisi succurreret pius sexus ac misericors, interituram brevi germanam illam Theologiam, quam sub veritatis imagine hostes oppugnant. Promovendo negotio non pauci ex viris per domos propè singulas missi, qui grandibus verbis, reluctantes primùm scœminas urgerent, ut relicto stamine, colo, cæterisque, quorum ad muliebres artes usus est, cito festinarent ad arma, & suo impetu retunderent scholam audacem, suis argumentis vincere aded solitam, ut ab ea iustè timendum, nisi solveretur proteruitate, numero, & præsertim clamoribus. Consensum elicit tandem disertorum, suspirantiumque hominum vox sæpè iterata. Mulieres

tes castrametata, componuntur ad certamen, aptant gladios; & nihil jam præter arma meditantur, inconsultis plerumque viris, se & caput suum clarissimo bello devovent. Nulla in delectu legionum, seu conditionis, seu ætatis habita ratio: quotquot voluere, militiæ nomen dederunt, non nobiles magis quam ignobiles; maritata, cum viduis, pulla veste, scholæ saniori funestos exitus minantibus; heræ, pedissequæ; adolescentulæ, anus: nec ex prudentia visum uno loco consistere militares turmas: effunduntur passim, per urbes per agros; dumque nobili prælio illustrior pars, vel in aulâ, vel in optimatum ædibus digladiatur; altera in officinis, sordidiori pugnâ, obscuros hostes aggreditur, aut in nundinis certat.

Quis autem non stupeat generosi sexus ingenium, solertiam; signa sua habent mulieres istæ non Aquilas, non Lilia, non Turres, sed alia quædam quibus secernuntur ab hostibus, & ubi opus est, unde libet convenientes, citissimè agglomerantur. Quæ autem signa? libri quedam recentiorum in sublime elati, & supra cæteros authores opinionum novitate conspicui, dispersas advocant, & in unum corpus cogunt. Neque minus quàm apud Romanos, templum exercitus vocatur, locus ille, ubi signa figuntur & fulgent, tanta est enim librorum istorum apud pugnaces foeminas reverentia, ut pro altaribus habeant.

Ex his etiam didicere aliud quam cæteræ loqui? ne ex sermouis consortio temerè turbis misceantur, cum quibus nulla pax interce-

dit. Igitur & illas constantissimè fugiunt, nisi de doctrina habenda sit disputatio, & spes detur victoriæ.

Sæpè etiam ab illis Theologi nostri ad pugnam compulsi sunt, & nescio qua animi dejectione, se viros obliti, ignobili bello sustinuerunt traduci famam suam. Memini me cum in Allobrogum Regione essem, Aquilam vidisse, quæ cum fame extimulata canem occidisset, odore prædæ accitos coruos, picas, milvos, avesque cæteras quæ cadaveribus pascuntur, ita despiciebat, ut vociferantes circa se bestias, & accedere metuentes, ipsa, placidè suâ victoriâ potiens, nec solùm aspiceret. Ecquid aliud hoc, quàm Theologorum exprobratio; qui tumultum muliebrem ira sua dignum existimantes, aliter ineptissimum murmur excipiunt quàm risu aut silentio?

Sedandis apibus, quæ inter se non minima aliquando odia exercent, facillimum remedium est.

Hic motus animorum atque hæc certamina tanta,

Pulveris exigui jactu compressa qui essent.

Hac arte turbantur bellicosæ, ponunt iras, & ad alveos suos redeunt. Numquid ipse armatur Apiarius, qui museas certare prohibet, mellificio certè nobis commodas, at non rixæ, aut præliis? non semper mulieres incumbunt floribus, delicatæ: sæpè acrestumeluantur, pugnant, sæviunt; Qua ratione Theologus mentem reddet furiosus? ita se gerat

gerat ut dum in eas sapienter invehitur, nemo illum existimet se miscuisse abjectissimo certamini. Quasi ludens turbet magis jam confusas, stridentes, aculeis non plus in aliorum perniciem instructas, quàm in suam, & imperio magis quàm disputatione, cogat ad illud opus redire cui natæ sunt. Non enim inutilia usus humanis animalia, si mellita non armata, & ad familiæ bonum moventur.

Ex Aristotele accepimus, quosdam reperiri in extremis Indorum finibus lapides, quorum arcana vis illud efficit, ut quicumque illos aspexerit, illicò raptus & anhelans obmutescat, exiisque casu inventis, Admirationis templum jubente Alexandro constructum fuisse, quod nemo nisi mutus & stupens spectare posset: Quotquot numen adoraturi facinum intrabant, ab ipso limine attoniti, elingues, non priùs sermonis usum recuperabant, quàm in silentij remedium, obductis palpebris, aut pallio caput amicti, domo illa excessissent. Nulla apud nos ejusmodi saxa, quibus objectis retundi possit, mulierum de Theologia disputantium importuna loquacitas; & in ipso certè admirationis delubro verbosæ existerent, si staret adhuc ædes illa, cujus intuitu, viri magis, ut existimo, quàm foeminæ tacebant. Una ergo silentii spes, si semper loqui solentur, quæ nunquam satis judicio suo; ipso enim verborum perpetuo cursu, lassabitur sexus ille qui ex ratione & reverentia dignioris tacere nequit. At non semper loqui permittes, si cum illo disputationem

ineas, quæ non minus silentio quàm verbis constat; ut ordine quodam justitiæ, & alterna veluti patientia, respondentis fiat auditor, ille ipse, cui aggrediendi concessa est facultas.

Ubi rupes concavæ & reddendæ voci idoneæ sunt, Echo provocata iterat sonos, & ultima verba victrix concipit, ne prior videatur conticuisse. Sapienter verò, hanc olim fuisse puellam Poëtæ finxerunt, quæ cum ardentem amaret, non redamata, morbo contabescens, ita in saxum conversæ est, ut tamen adhuc lacescita loqueretur; nec ante sileret, quondam tœmina, quam ille, qui ad colloquium verbosam invitasset. Vis ut sileat Echo, tu sile, & tacentem cito habebis: ubi sola est, non tatur, relinque illam sibi: Et ex hoc agnosce, quantus sit Theologo labor cum muliere disputare, quæ te differente garriet non expectatura ordinem suum; & cum quæstioni finem, gravissima conclusione dedisse te speraveris, semper tamen instaurando certamini, inveniet linguax, quoddocenti respondeat.

Et supra foeminam te esse, in de conjicio, Ælpi, quod hucusque cum posses sexus tui te patronam exhibere, siluisti. Laudo te, laudo te, minus enim illum quam ipsam veritatem amas, quæ etiam apud pictores virgo est, & foemini generis apud Grammaticos, ut comunionem sexus, illa vobis non displiceret, quæ socius ore libero muliebres culpas perstringit, atque exagitat. Audivi aliquando, retulit illa, virum caput esse suæ uxoris; & hoc apud Apostolum inveniri, nuper quidam ajebat Ecclesiastes:

astes : ne ergo mirere , me nihil loqui : caput meum Artemius filet , avidus sermonum tuorum auditor , neque fas est sub capite muto corpus esse vocale Artemius ad hæc non sibi temperans , & præ gaudio exiliens , assurgenti uxori manum porrexit ; erm sibi semper virtutibus eximiis placuisse testatus , hodieque magis , in communi sexus sui causa , voluntario silentio.

Tum sedatâ lætitiâ , cæteris quæ à se expectari voluerat Marcellinus , auris data est. Quibus buccinis incitatæ sint ad Martem mulieres ; jam scitis inquit ; nunc de armis loquamur , quibus vel contactæ excipiunt hostium ictus ; vel formidolosæ adversarios suos insequuntur & feriunt. Sed antequam sermo procedat , unum monebo , risum compescite , amici , nam fortassis occurret. Quantum scientia emineat supra cæteros doctores , S. Augustin. ignorat nemo , humanam mensuram propè excessit ingenium illud , sæpè ea vi de rebus divinis differens , quæ stuporem magis , quam dilucidam , ab eo conceptæ veritatis cognitionem legentibus relinquit. Si aliquis in Ecclesia Atlas est , Augustinus certè , qui maximarum quæstionum pondus , indefessis tulit humeris , & ea mentis altitudine fuit , quæ proxima cælo puriori luce fruitur.

In plurimis Quæstionibus quas iurgiorum ferax ætas celeberrimo doctore dissolvendas proposuit , Eminentissimus ille Genius , non servato gressuum humanorum modo , exultavit ut gigas ad currendam viam , & tanta spatia citus absolvit , ut ipse adveniens cursum.

sum suum dixerit aliquando, Quid ad me si quis non intelligat; ex conscientia admonitio: acutissimi enim authoris tanta sæpè est subtilitas, ut jure habeatur à multis pro oraculo: nam & digna est quam omnes suspiciant, & adeò diversos intellectus parit, verbis illius utor, ut qui literati opinionibus non conveniunt, æquali audacia, Augustinum sibi vendicent.

Armis suis dum viveret ille, mira certamina edidit, usum enim illorum noverat; & in quos hostes potissimum valerent probe sciens, tanta prudentia iis tegebatur, tanta iisdem hostes urgebat, ut nec in se locum vulneri daret, nec frustratis unquam ictibus ferirer Christianæ veritatis inimicos. Illo post multiplices lauros sublato, nobis tanquam hæredibus arma cesserunt? & his foeliciter, eruditi inter nos viri pugnant, qui altitudine licet sua, sublimem Augustinum minimè æquent, non omnino tamen dispari mole supra cæteros eminentes dignissimo oneri succedunt, & ubi opus est, bellant.

Quis risum teneat, si cogitet nostræ tempestatis mulieres, Augustini spoliis indutas, ad pugnam procedere? non iis fortiores evadunt fœminæ, sed incessu graviores, & pondere ipso, adeò debilitatæ, ut inter sudorem anhelantiumque suspiria, ossa crepent, sub Augustini ingentibus armis certare volentium. Pygmæos equidem mihi videre videor, dormiente Hercule, clavam viri fortis, vano conatu, non plus loco moventes, quàm si alta quædam pinus illa fuisset, aut affixa solo rupes.

pes. Quid tibi cum hasta Augustini, mulier? abjectam trahis, non gestas; quid tibi cum ense, cujus capulum pusillæ manus, molles articuli vix sine pellis attritu tangunt, & ambire prorsus nequeunt? Augustini cassis totum caput tuum cum humeris absorbet, dimicantem celat, solaque incedere arma, quisquis te videt, credit, cum ad pugnam festinas.

Verè, sine charitate Theologi qui talibus vos subsidiis auctas perire voluerunt. Levis armatura multo vobis convenientior, qualis apud Poëtam, Deæ amorum, quæ erranti Æneæ, viam concinnavit.

Virginis os habitumque gerens & virginis arma. Ponderosiora ne sumite, quam quæ puer Cupido gestare consuevit: tenero exercitui, arcus & sagitta suffecerint; sed plurimis pharetræ usum vetula ætas ademit. O vos dementes, si fortioribus præliis miscemini, postquam rugosas & contemptas, exarmavit senectus. Ad hoc ergo Augustini arma sumuntur, quia jam non conceditur levioribus uti: & in illas turmas rejectæ estis, quas emeritas jure dixerimus, cum prementibus annis gravescant, & neminem, imbecilles, ferire possint?

Festivam insultationem geminavit ipse Artemius. Ludentem, inquit, cum sua Roxana Alexandrum Apelles pinxit, & ne tunc quoque otiosa essent principis arma, cincinnatos Cupidines iis indutos tam xenustè exhibuit, ut qui conspiceret tabulam vix à risu temperaret; grandes ocreas bini intraverant, & plures in lorica, velut in propugnaculo, assilientes ceteros in ea admitti, ita prohibere videbantur,

bantur, ut speciem obsessæ urbis referrent; Augustiniana arma ampliora multò sunt iis quibus Alexander induebatur; non implentur nisi vastis ingeniis: tota locet mulierum cohors in ea intromittatur, recipiendis aliis semper dabitur locus, & vacuum restabit. Sed placet à te audire, ò Marcelline, quod pollicitus es, quis ridicularum legionum successus, quibus victoriis insignes illæ fuerint? Idem fecere, inquit ille, quod olim Sybariticus exercitus. Eagens adeò deliciis fracta, ut nec equos generosos apud se pateretur; bello enim natos ita ad musicæ concentum moveri debebant, ut si aliquando prælium urgeret, non in hostes furiosi irruerent, sed tibiarum suarum memores, saltarent bellissimè. Non scelicior novarum Amazonum acies; pugnaverunt illæ quidem, etiam in eruditos, ut ajunt, sed eo vestigiorum tenore quo moventur ad fides; adeò concinnè, blaudulè, ut numquam sylvæ venustiùs, cùm relicto patrio solo trahentem Orpheum sequerentur. Non illæ itaque metum incusserunt hostibus suis, verùm jucunda quâdam miseratione, eos omnes affecere in quos pugnatum est, ut dubium sit, plus misericordiæ quàm risus, cùm ferox voluit videri, sexus ille excitavit.

Prima, ut fertur, Clælia maritum suum bonæ indolis hominem docuit, quid de Religione sentire deberet, quid loqui; ille parere solitus, ut tunc quidem ostendit se virum; indignantique amico quoddà muliere oraculum peteret, respondit, certiora à sceminis olim.

olim reddita ; Socratem , Diotimam audivisse nullâ virilis Philosophiæ verecundiâ ; & Sybillas , recepto Deo , habitas ipsis sacerdotibus doctiores. Pauci istius exemplo uxoribus suis se in disciplinam tradidere : plures quoddam tumultum garrientium ferre non possent , silentium imperaverunt. Mitiores aliqui audaciam illam peritæ mentis morbum esse existimantes , consulere medicos , qui omnes purgandum cerebrum censuerunt , ab iisque omnino libris abstinendum qui furiosas effecissent.

Apud Romanos sæviente olim pestilentia , ut facilius cadavera virorum , cum iis iusta perolvebant , flamma corripere , excelsis functorum aggeribus aliquot etiam mulierum corpora mittere mos erat , quod pinguis magis & nutriendis ignibus aptiora , nec nisi lentissimè absque scæminis , sexus alter cremaretur. Aliquos qui cum novæ opinionis mulierculis familiares sermones conferre assueverunt , illo igne ustos non negaverim ; muliebris enim flamma , rapida , acris , & in viros quosque frigidiores , ni recedant , citò transfiliens ; sed de istis ignobilis prorsus vitioria , qui jam noxio amore flagrant , ne gelidi apparerent , novo incendio ardere voluerunt.

Finierat ille , cum ego hæc : Iste sæculi Genius est , ô Marcelline , ut jam ex sermone mulieres à viris non dignoscantur. Nam Theologicas veritates tractare gestiunt , citant Patres , viris suis , ancillis suis , ut tu sapienter dixisti. Verùm quidem , ait Marcellinus , citant ,

tant, sed ita improbè, ut sexus ambiguitatem tollant omninò; nam nec ad rem, nec sine Patrum injuria, quorum sensa non capiunt; quidquid attrectant sive Bibliorum, sive veterum authorum, qui de rebus sacris eruditissimè scripsere, inficiunt aut dilacerant inscitia sua, ut semper, cum doctrina exultæ, volunt videri, sint mulieres.

V I R O R U M

FORTIUM NOVA

SPECIES, QUIBUS

PROVIRTUTE

IMPIETAS.

SEXTA DISSERTATIO:

CLINIAS à Leontio acceperat, libris mihi omnino interdictum, ut somnus qui pertinaci lectione, & intemperanti pervigilio exulaverat, remissionibus, & inerti quadam laborum pœnitentia revocaretur avelli à libris, cum in illos charitas est, crucem sciebant, & acerbius morbo quem levare eâ abstinentiâ velis, remedium. Ideo miserebantur, interdumque dicebant, abstinentissimæ vitæ mihi authores esse Medicos, qui avido literarum animo omnia penè alimenta prohibuissent. Et ne inutilis mihi esset eorum humanitas, placuit honestissimis viris me invisere, ut mutuis colloquiis leniretur dolor

dolor ille animi, & otii verecundia; affueto enim laboribus ingenio, laxamentum, iuventibus licet Medicis, turpe videtur si nimum, nec facile apud operosos excusatur necessaria vacatio.

Accidit, ut cum ipsi fores pulsarent, eadem viâ transfiret Isacius, Clinia notus, non mihi aut Leontio, sed ex amicorum relatione, mei videndi cupidus, & de quo etiam vicissim multa audiveram, quæ mutuae consuetudinis desiderium fecerant. Ergo non multum rogatus, cum cæteris intravit, urbanè excusans quòd auctore & duce Clinia, tenasset suâ audaciâ patientiam meam. Non multa certè est, inquit, Isaci, nam ad Medicorum imperium penè deficit: verùm non tu inter remedia illa numerandus es, quæ cum crudeliter prosint, iure timentur; dulcius amicorum doloribus mederis, & mihi foelicitatis maxima erit accessio, si me quoque inter cæteros admittes.

Infirmo jucundum de eâ qua afficitur in valetudine alios loqui, illam enim non contemni inde agnoscit, quòd cæteris curæ est, & digna videtur de qua amici doleant. Clinias mensam sine libris advertens, refertamque varii coloris liquoribus; Hæc sunt, (inquit) Firmiane librorum antidota? non ea facilitate istas potiones hauries, qua venena sumpisti. Quàm miserabile supplicia sumi, non de sceleribus, sed de studiis, ipsamque, post nobilissimos labores, vapulare diligentiam!

Quodlibet peccatum habet pedissequam poenam suam (hoc ab Augustino didici) & iustum

justum quidem, ut reus admissio in DEUM crimine, vel mœrore ingemiscat, vel cœcitate non doleat. Pœna duplex, nec timeri æque digna, illa enim multo atrocior, quæ non sentitur, nec lacrymas mover. Hoc providentiæ divinæ sanctissimus ordo postulat, ut singulis sceleribus sit veluti tortor præsentaneus, aut nox animæ, aut dolor. Sed in Hippocratem peccasse, quid tam magnum est, ut puniri statim mereatur tristissimæ artis contemptus, & in evolvendis libris non sobrius labor? jam omnes tibi prohibentur, quasi Sybillæ essent, & Senatus edicto prohiberere, scrutari ex eis Imperiis, aut Principum fata.

Ad hæc ego, Amico indulges, Clinia, in Hippocratem simul, & ipsam naturam peccasse me non diffiteor; ea jam infirma est in singulis hominibus, neque nimio labore sollicitanda; & hoc advertere debui, ne in ejus offensam extenderem voluptatem studiorum. Corpora olim robustiora, longiorem operam menti præstabant, & ideò fortè doctiores evaserunt, qui prioribus sæculis scientias coluere, quàm qui postremo ævo nati, acceperunt ultima corporum coelestium veluti dona, & fatiscantis naturæ reliquias.

Credis ergo, ait Clinias, ô Firmiane, à corporum statu derivari vim illam aut tarditatem mentis, quæ nos ad literas vocat, aut amover à studiis? & ideò fortiora fuisse avorum nostrorum ingenia, quia validior caro, officiorum patientior erat, & ad ingentes conatus sufficiebat? sed non quilibet tecum senserit. Etenim Aristoteles ipse, quem naturæ

Genium

Gen
tium
cept
lege
pen
am
pass
lubr
hsop
vi,
state
D
nim
aded
talib
patiu
tis,
N
parte
um
ut n
tegra
dispe
pleru
est c
tia,
Th
quis
forti
ex q
citur
mnib
quen
ciat a

EUM
 coecita-
 ri aequè
 non sen-
 dentia
 singulis
 is, aut
 cratem
 iri sta-
 us, &
 ? jam
 essent,
 i ex eis

ia, in
 eccas-
 in sin-
 sollici-
 us of-
 orum.
 eram
 es eva-
 luere,
 ut ul-
 & fa-

ne, à
 tard-
 aut a-
 vo-
 caro,
 es co-
 n sen-
 turæ
 nium

Genium vocant, debilis, parvus, &, ut secre-
 tius lateret magnitudo illa animi, quâ præ-
 cepta vivendi privatis hominibus, imperiis
 leges dedit, etiam gibbosus & balbutiens. Stup-
 endum planè quod legi; nempe Academi-
 am, (locus erat umbrosus ab Athenis mille
 passus distans) Platoni habitatam, quia insa-
 lubris non parum conterebat adstudium Phi-
 losophiæ, quæ robustos artus fastidit, nec nisi
 vi, & proluxâ patientiâ, in vegetâ carne pote-
 statem suam exercet.

Divinorum contemplatio ultimus est a-
 nimæ nisus, illi tamen corporea imbecillitas
 aded consentit, ut nunquam fortius se à mor-
 talibus sancti eximant, quam cum de liquium
 patiuntur, solaque illis restat sub imagine mor-
 tis, debilis & anhelans respiratio.

Nullus pene homo qui non aliquâ sui
 parte laboret; aut corpus titubat aut ingeni-
 um; quæcumque dat natura, latè ipargit;
 ut non in singulos ea omnia cadant, quæ in-
 tegram felicitatem constituunt; sed in illâ
 dispersitæ paupertatis necessitate, maxima
 plerumque est consolatio, iis quibus negatum
 est corporis robur, ingenio valere & pruden-
 tia, scientiis frui.

Theocritum novisti saltem ex nomine,
 quis illo imbecillior, si corpus spectas? quæ is
 fortior, si animum? jam multum tempus est,
 ex quo podagrâ laborat, & lentâ febris confi-
 citur; in eo tamen statu admirationi est om-
 nibus; nam statim acquievit dolor, qui lo-
 quendi potestatem non fecerat, mira pronun-
 ciat æger homo, & languidus, ut scias in ja-
 cente

cente corpore erigi sapientiam, non sterni. Pari majestate Augustus Cæsar cum morbo detinebatur, & negotia urgebant, jura dabat ex lectulo. Unus mihi dolor, Theocritum non aliter nosse quàm ex egregiæ fortitudinis fama, & stupore eorum qui ab oraculo isto ad nos redeunt.

Ita Clinias, cui ego jam alia animo volvens quàm ea à quibus sermo inceperat; Non optimam causam, optimè agis Clinia: sed quæcumque protulisti liceat tibi credere: illud certè haud præteribo, pessimo exemplo stabiliri non posse tuam doctrinam. Theocritum dicis virum strenuum: Deus bone! si hoc titulo justè insignitur, & vos, Poëtæ veteres, justi fuistis, qui Acherontis & noctis filias, stygias canes, appellastis Eumenides, id est benevolas, cum aliter gratiosæ non sint, quam tædis & serpentibus.

Vir iste ex illis est, qui pietati bellum indixere, nec aliam habent sapientiam, quam quæ mentes infatuat. Ignoras forsitan, Clinia, sectam hodie inveniri, præ professâ impietate Biblia sacra pro fabulis habet, neque tantum secretò abiicit, sed publicè deridet, ejurat Evangelium?

Ad hæc cum stuperet Clinias, diceretque, quod si leges silent in tanta numinis injuria, neque in sceleratos armatur potestas, non videre se, cur potius Iudæi regno pellantur quàm istud hominum genus, quod eadem audacia Christum tollit & Moysen. Ne mireris, inquit, Clinia, hæc magistratuum nostrorum patientia, ut numquam exardescant

nisi

nisi
stem
ting
sevia
tet,
sæpè
mag
nost
U
tò de
ga,
line
rabis
stata
reper
cet
am
tia a
cauti

Th
mult
instr
infor
tum
nequ
tas,
jucur
non
auter
tior v
ii, q
insid
quas
C

nisi cùm Rex aut publica quies lēditur. Pestem istam non probant, absit, vellent certe extinguī, sed expectant, donec ipsa sponte deficiat; ut nemo de clementia illorum dubitet, cum viderit securam sub testium, & persæpè, sub judicium oculis impietatem: non magistratibus curæ est, quàm bonis Principes nostri; sed quàm subditis regnent.

Ut autem scias, Clinia, me non immeritò de impietate illa queri, Leontium interroga, Theocritum novit; si virum retegat, non sine maxima vultus tui mutatione, quæ narrabit percipies. Tum Leontius non expectata Clinie percontatione: Libenter, ait, reperam, quæ certissima esse scio & doleo: licet enim ad audacissimæ impietatis memoriam renovetur indignatio quædam & mœstitia animi, juvat tamen venena proderè, ne incautis noceant.

Theocritus iste eximius habetur à plurimis multumque ad famam quod literis creditur instructissimus; si qua tamen mihi fides est, infœlices eas habuit, & parcissimas; multum equidem loquitur imperitorum more, neque deest in verba effuso, beata illa garrulitas, quæ vacua licet rebus, aures tamen delinit jucunda fluentique inanitate. Memoria illi non omninò infelix; si quæ nesciat, multa autem nescit, an alia divertendi quorum peritior videri potest, tanta hominis ars, ut etiam ii, qui propius virum novere, & declinandis insidiis sunt intentiores, vix à quæstionibus quas fugitat ille, sentiant se avelli.

Cujusdam Charondæ libro mirificè affixus

xus est, nec minori diligentia pervolvit Navinum, cæterosque authores, qui non denuntiato odio, sed improbo Marte, & insidiis Christianam Religionem adoriuntur. Horum lectione, primum frigidissimus effectus est ad res fidei; non multò post, Christianus nutans, nec obscurè ambiguus, ita ut quid profiteretur nemo sciret; nec ipse quoque. Tandem quod inchoaverant libri, absolvit perditissimorum hominum convictus, & inter vina liberior impietas. Quid jam sentiat, quid etiam frequentissimè loquatur, referam.

Omnes omniò Religiones ex opinione esse indubiè putat, & Principum industria in subsidium legum inductas, ut mortales, quibus præcepta ad noxia impetus, si, aut ratione ipsa, aut reorum certissimis poenis, ad rectam vivendi normam cogi non possent, saltè Numinis timore coercerentur.

Et illud constantissimè tenet; nullam actionem altera honestiorem esse, nisi ex delirio opinionis, quæ in variis gentibus diversissima est, & cameleonte instabilior, quod in una regione damnat, in cæteris absolvit. Pudorem qui ad turpia non erubescit modò, sed & pavet sapientissimè, vano timore concuti, nihil enim turpe, nisi quod scædum eadem censuit opinio, à qua & castitasuum pretium accepit, ex difficultate magis, quàm ex meritis suo commendat; ita quippe hominum ingeniis facilia quælibet despicientibus, ut illud tantum mirentur, & divinum putent, quod arduum.

Quid impudentius? quid impurius?
quàm

vit Na-
denun-
s Chri-
um le-
s est ad
utans,
ofitere-
andem
iffimo-
na libe-
d etiam

pinione
ustria in
s, qui-
ratione
rectam
em Nu-

llam 2-
ex deli-
iversif-
quod in
rit. Pu-
dò, sed
oncuti,
eadem
m preti-
uam ex
e homi-
entibus,
putent,

purius &
quam

quam quod audiente me solidissimus visum
per effudit? emittendi cupislibet humor. &
qualem facultatem à natura esse concessit.
nullamque sanctius retineri, quam si homi-
tristitia gravis, ipsa tamen obstinator, ut fac-
mis abstineret.

Illud quoque frequenter commemorat.
fidem Christianam, non iasuiam à Deo men-
tibus fidelium, sed à parentibus mere tradi-
tam, & beneficio loci, in quo receptum est illud
angelium, illam doctrinam ad nos pervenis-
se, quam ceteris sanctiorem æstimamus.

Conjug. vinculum durius esse quam quod
sapiens ferre possit aut debeat, nec nisi
contractu civili constare servitutem illam qua
coacta cupiditas, veluti in dolio vinum effe-
vens, tumultuatur & latus quærit exundi.
Hæc inter plurima ejusdem notæ à suo Cha-
ronda accepit, qui sub sapientis nomine insa-
niens, meruit aliquando eos habere censores.
quos Rex non doctrinæ, sed negotiorum ar-
bitros creat.

Veteratorem magistrum superavit disci-
pulus Theocritus, sensim ad illam impieta-
tem adductus, ut opinetur, extra mortalem
hanc vitam nihil omnino sperandum aut me-
tuendum esse; animas enim hominum, non
minus quam brutorum interire, neque trans-
ferri, ut docet fides, sed finire: quia licet mul-
tò subtilior sit anima humana ceteris ratione
carentibus atque nobilior, materialis tamen
existimanda est, sive illam dicas flammam te-
nuem, ut ex calore; simillimum aëri spiri-
tum, ut ex flatu potest conjici, aut denique,
G ele-

elementorum concordiam, quæ tamdiu durat, quamdiu componendæ huic harmoniæ student, remissis ad mutuam pacem qualitibus, illumque ordinem servant cujus effectus vita est.

Quid plura? Religionem autumat utilissimam generi humano fabulam, quæ continendæ plebi inventa, hoc solum à sapiente obrinet, ut facietenus patiaturs se Christianum haberi, de cætero liber, & ea quæ populus stultissimè facit, sapienter ipse factururus, tanquam legibus iussu, non tanquam Deo grata.

Verè stultissimum virum nobis exhibes, inquit Clinias, jam apud me totam famam amissit; illene Theocritus qui omnium ore celebratur ut fortis, qui tot præconiorum materies? ille retulit Leontius; sed quia jubente Firmiano viri effigiem delineavi, nec alii restant colores, quibus expressior fiat teterrimi monstri figura, silentium faciam, contentus amplissimæ disputationis campum eâ narratione, prudentioribus & doctioribus aperuisse.

Ifacius eâ usus reverentiâ quæ recentem amicitiam decebat, & in primo quoque congressu adhibenda est, multa cogitans nihil tamen dicebat, expectabarque donec rogaretur ea loqui, quæ in rem suggereret multiplex ejus eruditio, & eloquii facilitas. Non solidis tantum, sed speciosis quoque literis studuerat, multum averfatus pulverulentam illam Philosophiam, quam ex ruditate & sordibus plures æstiment. Quid de fortitudine animi sentiret

tiret
eo acc
an nov

Leo
mus
tem l
ris qu
bant
am,
facius

For
qui a
bus n
vent
bus s
rum n
statin
est,
gnam
quili
desce
usurp
non
puls
clasi
in se
aliqu
mun
temp
trepr
vanâ
pend
præ
æstin

tiret homo eruditus, audire cupiebam, ut ab eo acceptis regulis, deinde una quæreremus, an novis fortibus illæ possent aptari.

Leontius eadem animo versabat; & primus cum urbanam illam Isacii raciturnitatem laudando accusasset, quasi noxiam cæteris qui ab eo aliqua discere summopere optabant; in id argumentum rogavit sententiam, nec difficulter elicit, sic enim mox Isacius.

Fortis, ut opinor, ille existimandus est qui adversis non frangitur, neque voluptatibus mollescit, rupi similis, quam nec frequens ventorum rabies, nec fremens unda, è sedibus suis transfert; quicquid enim contra virum fortem sæviet, frustrato impetu hebescet statim, & victorem suum mirabitur: fortis est, qui cum pari, non cum imbecilliore pugnam init, & quia sibi par, plus quam alteri, quilibet homo, ille inæquissimum certamen descendit, maximamque fortitudinis laudem usurpat, qui se ipsum vincit strenuus hostis, non ad iram ferox, sed ad rationis imperium, pulsataque virtutis incitamentum: hoc classico ad prælium ex pace vocatus, toties in seipsum armatur, quoties ex passionibus aliqua, ordinem turbat & insurgit in animum. Fortem dixero, qui amori non obtemperat, libertatis suæ vindex: qui, ubi trepidant omnes, suprâ timorem est; nec vanâ spe fertur in ea, quorum expectatio pendentem animum discruciat, omnemque præsentibus bonis gustum adimit futurorum æstimatione, quæ & in incerto jacent, & antequam

loris faceffunt, quàm poffeffa polint dare folatij.

Abfit igitur, inquo, Ifaci, ut fortes exiftimemus eos, in quibus illa vis animi adeo flacceffit, ut ad vitiorum imperium ne quidem reclamans ferviat. Convitio, fibilis, explodenda eft ifta fortitudo, cui nihil prorfus reliqueris, fi nomen detrahas & infaniam.

Cùm audis fortes animos, hodie vigere in Galliis, an non continuò in mentem veniunt Philofophi acres, strenui, ex eorum fcholz, in quos nullum voluptatis fortunæve imperium? certè titulus hic Stoicum fonat, magnum aliquid expecto, dignumque quod infpiciant cæteri mortales, queis tanquam abjectioribus fe non exhibuit, confcia dignitatis fuæ, grandis hæc & vehemens Philofophia. Ridiculi mures, ut ajunt, montium parturientium fœtus, & tanti nominis germana fignificatio, malè fana mens obftinata impietas. Quis credat fortes illos, notæ imbecillitatis homines effe, & magnâ ex parte, venustullos, cincinnatos, propè mulieres, quibus obftetricem jure dederis, fi parituros ex alvo & ex vefte conftaret?

Sex folum fuiffe in Graciâ fapientes veteri narrat hiftoria: feptimum, Perian drum, non proborum fuffragiis, non Apollinis voce, fagro numero adfcriptum, illud imperio effeciffe, Princeps enim erat, ut fapiens diceretur, fparfis de virtute fententiis, quas juffa plebs tanquam ab oraculo fufciperet. Hanc à timidis hominibus contumeliam paffa eft fapientia ut tyrannum, qui etiam in liberrimas mentes

ERIC

erat
æqui
lupta
greg
dent
tiores
ciant
men
nibu
G
que
no e
cerit
tanti
ætas
men
lem
agn
fort
fed
terr
quâ
f
buit
tim
nox
rum
pro
f
ra
&
for
uni

erat violentus, declararent sapientem: non æquiori titulo fortes dicuntur viri isti, qui voluptatibus diffuunt, qui inter fœminarum greges, ad arbitrium insolentissimi sexus ridet, suspirant, mirantur, spadonibus eviratiores; nec aliud quo fortitudinis fidem faciant miseri habent; præter illam duritatem mentis, quâ impii sunt in Deum, & hominibus invisi.

Gloriosè Sicilia Titanes suos jactat, neque enim quod de illis narratur, falsum omnino est. Tulit ea terra Gigantes immensæ proceritatis; hodièque de corporum mole dubitantibus, reliquias immanes monstrat hæc ætas, ut non sola fama aut Poëtarum commentis, sed & incolarum fortitudine terribilem olim fuisse insulam, demirans posteritas agnoscat. Gallia nostra longe aliter virorum fortium regio est; ab his enim non illi gloria sed probrum; neque turpius infamari potest terra infelix, ubi tot portenta edita sunt, quàm si probet se illa genuisse.

Hæc ego quidem: sed ferè patronum habuit mendax fortitudo. Dulcidium, qui ultimus advenerat, virum facilem & gratiæ obnoxium, quoties eo teste, vel judice causa reorum agebatur; sic enim ille ad benigniora propendens.

Paucos invenias, qui hoc fortitudinis caractere insignes sint, cujus meminit Isacius: & certè multo facilius est describere virum fortem, quàm ostendere. Rarum opus, nec unionibus frequentius, quos in amplissimis

mari insolenter creat natura, in quotidianis operibus negligentior, nec ad ambitionem dives. Meo ramen iudicio, sufficiet ô Firmiane, ut quis inter viros fortes recenseatur, si ex ratione sit ad aliqua eorum intrepidus, ad quæ non fortia nutant, cadunt, ac vulgaris quæque constantia labefactatur; Et homines isti forsitan, quos pro imbecillis habemus, non adeo molles sunt, ut aliquid in illis non deprehendatur, quod robustæ virtuti decorum sit, & sapienti conveniens. Creditibile ne est, fortes illos qui velut heroës, thure sibi supplicari desiderant, nihil habere omnino fortitudinis illius, cujus nomen cum tanto supercilio suum fecere?

Interposito silentio morula fuit, quasi ego caterique aliquid quæreremus in miserrorum patrocinium; moxque Isacius capitis motu inutilem laborem confessus. Quid frustra fortitudinis notas in perditissimis viris investigamus, inquit, totum quod in illis videtur, mollities est, & abiectio animi.

Aliquos in aula vidistis ex istorum fortium nova speciè? quid non timent, quid non sperant? certè in transtris foeliciorem vitam agunt, ex scelere non ex liberate remiges, quàm isti quos spontaneæ servituti addictos, damnat spes improba opum, dissentiosque vanis cogitationibus cruciat ambitio ventosa; non suis tantum malis, verum & aliena felicitate premuntur, quicquid alteri concessum est principis benevolentia, sibi ablatum existimantes, nunquam sine dolore, quia nunquam absque zelotypia.

Quid

quotidia-
ambitio-
iet ô Fir-
enseatur,
crepidus,
ac vulga-
Et ho-
cillis ha-
liquid in
ustæ vir-
ens. Cre-
ës, thu-
abere o-
nen cum

, quasi
in mise-
s capitis
uid fru-
viris in-
lis vide-

fortium
non spe-
itam a-
s,quàm
damnat
is cogi-
non suis
ate pre-
st prin-
antes,
absque

Quid dicam de insanis amoribus ? vinci se quotidie fatentur miserrimi amatores, nec sibi ad conspectum formæ quæ oculis placuerit, satis superesse virum, ut seipsos à servitute eximant, quam gratissimam inducit oblata pulchritudo. Ab vultu, ab oculis, quos depereunt, crudeliter pendentes inter spem desperationemque medios videbis, toties mutata facie, quoties vel arriserit propitia questibus mulier, vel aversa, severam se præbuerit. Si tamen aliquis ex istis, quorum nota est imbecillitas, religionem contemnat, nec ad divina prorsus moveatur, in hoc enim apud illos summa virtutis, si se perditum velit, ne aliquid ex voluptatibus pereat; si vitiorum, quæ aut prosunt, aut placent sectator constans est; Deique monentis, aut etiam minantis, audax contemptor, protinus fortis existimatur ab æqualibus suis, dignusque qui inter viros illustres locum habeat, quia nulla ei cum plebe communis opinio, cæterisque altior, quasi supernatans, infra se videt, quodcumque alii supra caput suum mirantur.

Quanta autem sit animi imbecillitas, nihil eorum credere quæ fides proponit, evidentissimè apparet cuilibet propius inspicienti. Illene fortis animus qui adeo carni mancipatus est, ut nihil credat, nisi quod retulerint sensus, ita falsitati obnoxii, ut videre te sæpissimè tibi persuadeas, quod omnino non vides, & audire quod non audis? supra sensus ferri, ut ad veritatem, quæ illis altior, accessus fiat, maxima est fortitudo; sed

Quid

G 4

&

& cunctè præclarior, si supra rationem ipsam
 aturgas, ubi illa inuito labore ad confessio-
 nem sui adducta, & in ipso conatu deficiens,
 quid atsequi non possis ejus viribus, fateatur
 tibi.

Quis fortior eo qui ad arbitrium suum fle-
 citur, quique se jubet parere Deo jubenti,
 ut sui ipsius sit etiam aliquo modo lex, & in-
 vita licet natura, fidei suæ, post Deum, asser-
 tor, ac minister pietatis?

Imbecilli quidem animi est, citò credere,
 & ad tabulas anties moveri; sed quis fortem
 audeat dicere eum, qui tot sæculorum testi-
 moniis; tot oraculis Patrum; tot in fidei re-
 verentiam, perpetratis mirabilibus, sedurum
 præbet; unamque stupenti mundo, conver-
 soque per Evangelium, objicit, qua sola po-
 tens est suspicius ad omnia animus, nec ideo
 capax veri, dissidentiam.

O quos fortes habemus! tales in abjectis-
 simo vulgo reperias, qui non legum, non
 tamæ reverentia, non suppliciorum timore re-
 tenti, naturæ lascivientis, aur etiam fero-
 cientis, impetu ita rapiuntur, ut nihil ab adul-
 terio, nihil à cædibus retrahat, si illorum est po-
 restas. Fortes tamen non illos dixeris, quia non
 timent, quia quod sceleratè voluerant, id
 sceleratius effecere, sed ad rationem stupidos,
 furentesque, quibus non alia vis est, quàm
 ea qua domantur ipsi, & in perniciem suam
 valeant.

Non fortitudo animi impios facit, sed vi-
 tæ disfluens libertas; quæ quid expectare à
 Deo vindice debeat, fide admonita, monito-
 rem

rem suum exturbare totis viribus nititur, ut nullo obstante sit ad delicias rapidior cursus, nec anima ad conceptos alterius vitæ pavore ferè semper moderatior, patiatür diutius inopportunam pietatem.

Non argumentis adducuntur impii ut non credant, sed sensibus, quos religione fortiores facit tandem stupiditas mentis & parendi consuetudo. Dulce est perditis cogitare nullum post hanc vitam esse tribunal, cujus timenda severitas. Vidi faviente tempestate hominem quendam qui acriter oculos clauderat, ne fluctuum minas intueretur, idem de auribus sine dubio facturus, ut sibi inter tot audientes, irati maris fragor obtunderetur, si tam facile spontanea surditas quàm cæcitas comparari potuisset. Pone perituram navim qua vehemur omnes, ille ne minus, quàm cæteri, naufragus, qui parcenstimori, naufragium suum aspicere noluerat? idem & de impiis istis credite, non ideo illorum fors melior, quia inferos non vident, & cum cæcitate sua pereunt.

Iam non paucos invenies, inquit, Ifaci, qui ea arte sibi quamdam securitatis imaginem fecere, & in Theocriti opinionem non obscure concedentes, animam humanam credunt esse corpoream. Hoc inter plurima illorum dogmata præcipuum est audaciæ fundamentum, qua fortitudinis famam se consequi arbitrantur. Deum enim authorem naturæ non omninò abnuunt, ne veluti bruta quædam animalia existimentur mundum hunc incolere, cujus tanta est in probando

Deo efficacia, ut vel ipsa Barbararum gentium feritas, non sine Religione sub speluncis & frondibus, ducat ætatem.

Cum divini verbi opera sint ea omnia quæ sensu percipimus, æquum certè fuit ut verbi istius non obscuram omnino significationem præferrent & innato clamore originem suam testantia, ad authorem Deum respicere aberrantes mortalium mentes cogerent, à quo quidquid est, varia licet sit rerum creaturarum eloquentia, scientiam habet vocis.

Solem intueri & Deum ignorare, qui splendidissimæ facis perpetuus rector, nusquam interruptâ successionem, die tenebras claudit, tenebris diem, impossibile est. Lux enim illa, immobilem Deum stupenti mundo circumferens, ubique terrarum latere non sinit supremum numen: doctis quæ adeo radiis mentium caliginem absterget, ut Philosophorum velut Apostoli quidam dici non immerito possint, quibus olim usi præceptoribus, Socrates, Plato, cæterique sapientes, ea cognoverunt de Deo quæ tum parè, & quasi Catechumenò adhuc orbi exhibebantur in præludium Evangelii.

Expedit certè nostræ tempestatis fortibus viris, Deum non omnino negare ne à Philosophis secernantur, quorum nomen tanto opere ardent, ut quicquid stultum mente conceperint, quicquid religioni injuriam nondubitent appellare Philosophiam. Hoc ergo fatentur, Deum esse; sed culparum in altera vita vindicem non credunt, cum nec vitam alteram norint & se brutis simillimos existiment, quibus

quib
ani
DE
& e
nec
aut
cipi
lice
fissi
vira
uiss
nibi
min
legi
cern
S
præ
ipse
dati
to f
tem
sæv
exp
plic
sup
cæte
In
cert
hon
Leo
rum
nim
fer

quibus soluto corpore pereunt vniversa.

Absurdum Philosophorum genus. Si animæ humanæ intereunt, audacter dicam. DEUS non est; nam si est, cur necessariò, & ex naturâ suâ iustus, nec præmia habet nec supplicia, ut exacta istâ vitâ mortali, aut virtutem calamitosam præmiaturus suscipiat, aut ex merito castiget nequitiam fœlicem? ergo sceleratis piisque, post diversissima opera, fors erit eadem, ubi ex hac vita excefferint; & Deo omnia cernenti fuisse, non magis proderit religiosis hominibus, quàm si cæci cuiusdam numinis ad ministracione regeretur orbis, quod à sacri legis cultores suos, sui que amantes non scerneret.

Si interit anima, belluis, quibus ad præsentia solum dolor est meusque, homo ipse infœlicior, qui præteritorum recordatione conficitur, nec minori cruciamento futuros dolores in suam perniciem citat, tempora ipsâ antevergens, ut priusquam sæviant quid sævitura sint, præcoci ærumna experiatur. Infœlix homo cui ratio in supplicium data est, nec concessum ut impunè supra belluas emineret ea parte quæ se jactat cæteris animantibus præferendum!

Immortalitatis animorum præclarissima certè argumenta quæ à summi Dei æquitate, hominisque nobilissima natura sumuntur, ait Leontius, sed alia quoque sunt, quæ viro- rum fortium ineptissimam de mortalitate animæ opinionem confutant, placet illa referre, ò Firmiane. Jam tuæ partes sunt, in-

quod, Ilicium manu indicans, nullus te me-
litus pugnabit in insidios sapientes & libenter
Leonius, quæ a me postulat, à te accipiet.

Tum ille; Etiam dormientes testes habe-
mus, inquit, qui vigilantibus non inutiliter
accedunt, & præclarissimæ causæ suffragaban-
tur, quid enim? quod illis qui dormiunt se-
pitissime contingit, ut feriente totâ illâ sensu-
am catervâ quæ investiganti animo servire
consuevit, sit illis ingenium acutius? certè
somnia quoddam lethi tentamentum est, &
animam à corpore omnino secretam, posse
existere & operari, ex hoc intelligi potest,
quod sapienter etiam cogitat, ubi somnus
prælia mortisagens, effecit ut sibi reddita,
nec jam alterius egens, ad summarum rerum
contemplationē, sensibus corporeis non utatur.

Accedit illud multò fortius: quod anima
excellentissimum quodque objectum non re-
formidat, nec Metaphysicis, quorum lux
splendidissima est, hebescit, sed pernicitur.
Vehementi sole solvitur oculorum acies; acu-
tissimo sono lædatur auris; & illud notum
est, cadentis Nili fragoribus, eos omnes
obfurdescere, qui illam terræ partem inco-
lunt, quæ sub benignissimo fluvio sola va-
pulat; quasi culpæ quoddam genus esset, vi-
disse præcipitem. Quomodo igitur sensibilis
anima, quæ fortioribus objectis delecta-
tur, cum quilibet sensus objecto proprio im-
par sit, nisi illud remissâ vi dulciter feriat, &
sua quasi injuria soletur imbecillum potentiam?

Adde & hoc, ætate deficiunt; quælibet
sensibilia, quod non accidere animæ huma-

næ oculatissima senum prudentia demonstrat, ut scias illam substantiam æternitati natam, quæ ipsismet adjuvatur, quibus mortalia atteruntur, & pereunt; nec tempus, cujus longo famulatu ad profundiora consilia tam salubriter utitur, ullum in eam dominium obtinere.

Deinde spirituales quasdam animæ dari actiones neque illi negant qui eam interitui obnoxiam esse contendunt, ut cum intelligit vel divina, vel Deum, vel omnino seipsam; ad hoc enim opus, suis tantum potentiis utitur anima, fastidito rerum materialium concursu, ex se fecunda, & sola tum notitiæ suæ parens. Sed quomodo spiritualium actionum sedes erit, atque principium anima, si corpora est, & ex consequenti dissolubilis, cum ejusdem esse naturæ oporteat, subiectum & actus qui in illo, & ab illo sunt, nec fluentibus rivis fons ipse qui aquas ministrat, possit esse deterior.

An non immortalis anima, quæ perituris factiari non potest, cuiusque est ad æternitatem, nissus, etiam cum se morituram existimavit? inde ardens illa parentum in liberos charitas, ut brevissimæ vitæ spatium quadam generationis arte, in posteris extendant; inde literarum, inde artium, supra quàm quod vitæ corporali necessariæ sunt, diligentia: ut ex operum dignitate in multa sæcula vivant, qui illa effecere, & admixti nascituris, vel laudatores habeant, vel invidos. Certè illud immortalitatis studium à natura est, quæ cum frustra nihil faciat, ipsa siti æternitatis ostendit eam posse expleri; & ex appetitu, ad spem nobilissimam provocat, igniculo illo tantam lucem nobis præferens

rens, ut nulla anima se morti obnoxiam credat, nisi quæ sui omninò immemor, non advertit cupiditatem suam.

Calore non minus quàm ipso splendore diurno percipitur vicinitas solis; & ille, de quo loquimur, naturalis ardor cunctis infusus, æque ac rationis ipsius claritas, immortalitatem commendat; nec deterius profectò argumentum quod à voluntate, quam quod ab intellectu sumitur, cum utraque potestas, natura duce, aut ad verum, cujus pulchritudine trahitur, viam quærat, aut ad ipsam æternitatem.

Sed frustra de istis prolixior sermo haberetur apud homines Christianos, & strictim ea attigisse sufficit, ubi nemo de immortalitate sua dubitat; neque ea recensuissem, nisi me loqui, eruditioris viri imperium coëgisset.

Quibus machinis dirui possit novorum fortium de mortalitate animæ sententia, egregiè nos docuisti Ifaci, ait Leontius, sed placet audire quæ certissima accepi ab amico; ignota vobis loquat. Etiam impiæ fortitudinis, cujus mentionem fecimus, schola fuit. Urbem quæritis? ea est cui nomen seu à luto, seu à luce rectissimè impositum: nihil enim illa præclarius, si fortunarum, si munerum, si ædificiorum dignitatem spectes: nihil, si vias ipsas, lutulentius. An per successores stet adhuc domus, illa ubi ex condicto perdit homines conveniebant, ad sui doctoris percipiendam sapientiam, mihi incertum; sed de iis quæ acta sunt, erumpente illa impietate, nec se adhuc luci committere ausa, li-

cet

cet obscure acta sunt, referentis probitas dubitare non finit.

Aves quædam sunt quibus lumen inimicum, & cum cæteris quæ sole gaudent, nulla societas; illis quoque ex colore & cantu cum tenebris affinitas aliqua, ceu consensio; ut non mirum sit eas interdum latebrosis regi, & ad lumen pavere. Qui primi impietatis magistri in Gallia extiterunt, bubonum instar, nocte tantum congregabantur, sibi ex conscientia metuentes, & ea calliditate dispensantes impietatem suam, ut se nefaria docuissent, negare omnino possent, si vocarentur ad tribunal. Soli qui conscij essent, intererant nocturnis conventibus; quia tamen necessarij tyrones, ne cito periret recens malum, cantu delecti inter novitatum amatores, sub his conditionibus admittebantur, ut secreta res esset, neque differentem magistrum prius viderent, quam ejus argumentis convicti, faterentur verum esse quod ab eo audivissent. Expectata ideo nox, ut vir ille à quo totam fabulam accepi, non vulgaris sapientiæ oracula mirabundus exciperet.

Et hæc loci dispositio erat; in amplissimo cubiculo exilis lucerna noctem ita amovebat, ut non tota abscederet; lunam esse putares, orbe imperfecto, vix inter densissimas nubes pallida cornua proferentem, nec viatoribus ita consulentem maligna luce, ut securè possent iter carpere. In cubiculo adesse non paucos plus ex vestigiis se prementibus, quam ex aspectu aut vario vocum tenore, tremens tyro agnovit. In loci ambitu cathedre plures;
inte

inter quas una remotior, tacentes exceperunt, ipse qui novus accedebat, amico monstrante, in una sellarum acquievit; mox ille qui locuturus secesserat, ubi nulla exigui luminis posset timeri proditio, de Deo & providentia ita differere cœpit, ut non sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem ceteri innox suum fore, præmaturo gaudio existimabant. Media pars horæ in iis quæ de Deo, de animarum immortalitate, de iudicio futuro credimus, ferè consumpta est, nec argumentis quibus religio firmaretur, deerat illa quæ affectus movet orationis vehementia, ut nihil eorum, quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundant, sincerus homo, causam ipsius agens, de industria omisisse videretur.

Post hæc admirationi datus est locus, dicentemque submurmurantibus suffragiis; quicquid veteres Patres, quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum solidioris doctrinæ adducerent, illo sermone comprehendendi. Reddito silentio, vox eadem audita est, maiora se ventioraque habere professæ quæ de Religione diceret; à commiseratione impius sermo incoepit. Pessimum servitutis genus illud esse quo animus humanus cogebatur incredibilia credere, & quæ sentienda essent de Deo, ita accipere à maioribus, ut nefas esset simplicissimæ ætatis pietatem, vel leviter, nimis credulitatis insimulare. Ita quemlibet hominem nasci, ut jus ad rationem habeat, nec fidei leges justè nobis imponi ab iis, qui ideo solum sapientiores existimantur, quia priores nati sunt.

Plura.

eperunt.
nstrante,
qui locu-
minis pos-
dentia ita
sensu au-
am fore,

Media
imarum
edimus,
s quibus
affectus
eorum,
bus hu-
ausami-
retor.

us, di-
s quic-
s Theo-
solidio-
ne com-
n audita
professa
eratione
ervitutis
s cog-
ntianda
bus, ut
m, vel
re. Ita
tionem
imponi
ssiman-

Plura dixit in gratiam libertatis; addi-
ditque politicam potestatem, quæ cohibendis
sceleribus justissimè sævit, nimis indulgere o-
pinioni, cum liberæ mentis homines, & for-
tiori sapientia imbutos, eadem loqui impe-
rat, quæ plebs pro certissimis tenet, ob id so-
lùm quia tradita sunt, & audire consuevit.

Inde ad argumenta illa ventum est, qui-
bus oppugnatam Religionem adversus impi-
os tuemur; quæ ut dissolveret callidus homo,
primum ratiunculis usus, quarum tota vis in
gratia verborum & eloquentiæ imagine, sen-
sim venit ad illas argutias, quibus olim Chri-
stiana Religio apud dicaces infideles scurriliter
traducebatur. Nihil nobis reverendum, ni-
hi sanctum, quod non luderet urbanus Evan-
gelij obrectator, impietatem ideo salibus
condiens, ut venenum, cujus horror esse pos-
set, si solum, voluptatis societate ad gustum ac-
cedens, sumeretur fidentiùs. Sic exhilaratis
animis ita postea differuit de Christo, ut ipse
Julianus Apostata desertionis suæ crimen di-
luens, & Lucianus in Deum sacetiis atrox, im-
pietate vincerentur. Interea, per vices, audi-
torum risu incitabatur scenica viri eloquen-
tia, laudem ex sacrilegio captans, & quàm pla-
ceret cochinuatione admonita, semper in pro-
gressu impudentior.

Finito sermone, qui propiores novitio
homini fuerant, blandè petierunt, quid sibi
de doctrina ista videretur; sed anxie, nec ad
expectationem satis respondebat, integræ ad-
huc conscientiæ minis prohibitus, ne tantæ
impietati suffragaretur. Laudavit tamen vi-

Plura

ri

ri in dicendo copiam, seque dixit amico multum debere, qui viam sibi præjisset ad honestissimorum virorum congressum, & stupendæ eruditionis arcana. Non placuit perplexa audatio, verbis ea arte dispensatis, ut nescires eam ne doctrinam, monstrum diceret, an miraculum. Frigidius ergo noctivagi abierunt quam venerant, nec magistri facta est Epiphania, qui non nisi credentibus suum vultum exhibere solitus erat, ut & apud illum visio esset fidei merces.

Hæc mihi ab eo relata sunt, qui nocturnæ concioni interfuit, ita sceleratè mixtus nequissimis viris, ut deinceps religiosior esset, impietatis enim atrocitate commotus, & ex periculo prudentissimus effectus, ne nomen quidem virorum fortium, sine stomacho audiebat.

Illos cognovisse, doctrinam eorum refutasse est; inquit Clinias. Quam enim lucem speres à vespertilionibus istis, qui testem impietatum suarum solem metuunt, nec ignifderent etiam in commodum suum extenuato, nisi posset extingui. Utinam, ait Hæcius, eo adhuc timore comprimeretur impietas: quam faciles apud nos iudices habeat pluries experta, jam didicit ipsas contemnere leges, & quod magis mirere, diem. Nuper vir religiosus, nomine Nicon, unum ex istis obvium habuit in itinere, qui ex veste Deo sacrum agnoscens, admotis equo calcaribus ut velociori cursu ad eum pergeret, mox ut potuit audiri; Et heus tu religiose, inquit, mene nosti: cum ille negasset; Ego, retulit homo, Atrebatius

tius vocor, ea vi mentis famosus quam vo-
impietatem appellatis; & vos miseri, qui fu-
turam vitam expectantes, præsentem damna-
tis, & à Deo, qui nusquam est, mercedem la-
borum præstolamini. His dictis vir insanus
versis habenis eodem quo venerat cursu, viæ,
à qua decesserat, redditus est, ubi puer, qui illi
erat à pedibus, non sine risu dominum operi-
ebatur, sciens nihil nisi fatuum effari potuisse.

Et hi Philosophi dicuntur! absit ut Phi-
losophia illos pro suis agnoscat, quorum mo-
res cænosi penè extinxere rationem, quorum
schola diffuentis Epicuri fex est, & lenocinan-
tis voluptatis prostibulum infame.

Nova certè mihi, ait Clinias, omnia
hæc sunt, quæ de fortibus viris singuli dixistis,
ordinatiori modo quam qui extra scholam
inter colloquentes amicos servari consuevit.
Leontius enim illorum dogmata proposuit
in Theocrito; deinde an verè fortes sint qui
taliam profitentur disputatum est, excussumque
falsissimum nomen, quo sordidos mores mol-
lissimi viri contegunt. Argumentis postea,
duce Firmiano, Ifacius ineptissimam sectam
insequutus est, redditaque rationum vi, ani-
mæ humanæ immortalitas, quam ideo per-
diti homines negant, quia timent. Pulcher-
rimè conclusit omnia Leontius, ea narratio-
ne quæ impietatis cunas detexit, ostenditque
quam timidè nascens proponeret, quod jam
adultæ profiteri non metuit.

Sed aliquid restat, ô Firmiane, quod à te
audire exopto. Iamdiu est enim quod files;
An existimas eos omnes qui fortium virorum
nomine

nomine comprehenduntur, illius impietatis reos esse, quæ Evangelium abiicit, & pro fabulis habet, quicquid Deo revelante novimus? sapienter quæris, inquit. Hic qui ab igne superiori, ad nos usque interiacet aër, unum quidem corpus est, sed diversissimæ regiones sunt quibus distinguitur: in supremâ enim fervidus aër, ad terrorem nutrit cometas, ostenditque mortalibus: in mediâ turbulentus, & fulminum non tantum via, sed sedes est; nisi mavis locum appellare simplicius; quomodo enim fulmen sedet, quodd si quiescat, jam non est fulmen, caret enim illo ardore, & motu, sine quo nec concipitur?

Infima regio mitioribus flammis infesta est; qui enim in ea ignes aliquando videntur, nullius calamitatis prænuntii sunt; ardore item carent languidi, hebetes, & si fulgeant, nec suâ etiam luce noxii essent improvidis viatoribus, nisi in eos homines incidere, quibus infirmior mens, & pavere facilis ad insolitum spectaculum.

Vides Clinia, ut diversas omnino regiones unum corpus obtineat, sitque pro locorum varietate ardentius, & turbidius. Non ab similibus novorum fortium secta, distinctos quasi tractus habet; omnes namque qui ab ea nominantur non æquali impietate scelerati sunt. Quicquid Patrum religio credendum proponit, aliqui ex illis merum commentum existimant, eâ caligine obtenebrati, ut Christum impudentissimè negent, quem in ipsa cruce morientem, sole refugo, concus-

sa

sa terra, dissiliantibus monumentis, totus orbis agnovit. Et deistis egimus.

Alios videbis qui Religionem quidem admittunt, verum non totam: ut amotis, quæ minus placent, partibus, appareat quam sapienter Christiani sint, qui, ut ajunt, non cæco quodam impetu id omne amplectuntur, quod timida plebs, ut legem certissimam mentis, nullâ prævia disquisitione suscipit, ingens piaculum putans seligere quod credas. Isti tamen quia non ad Calvinî, aut Lutheri mentem, sed ad suam, insaniunt, foelicius, nomen fortiti, viri fortes etiam appellantur, cum diu patimur Ecclesiæ Catholicæ hostes, & qui professio odio famosi, sub ducibus suis certant. Nihil enim interest utrum legionarius, an vagus miles patriæ infestus sit, ut pro hoste habeatur. Quisquis desertor, civibus suis, & publicæ securitati nocet, etiamsi in nullius cæcæ factionis partes transeat, bellum regno indixit. Et ut quis hæreticus fiat, & invito nomine dignus, præceptor erroris non requiritur, quem olim damnaverit Ecclesia, cum ad illud sufficiat motu proprio, & domestica quadam sententia aliquid de integritate fidei detraxisse, quæ nisi tota non manet.

Quid stultius quam per partes Religionem admittere, quæ si in aliquibus jure innocera existimatur, in cæteris quoque verior nullo modo putanda est, nec perjuri aliàs testis in quacumque causâ recipienda autoritas!

Virginitati Religionem simillimam dixerim. Illa enim virtus nunquam partim

corrum-

corrumpitur, & partim servatur, toto dedecore ruit, aut toto honore invicta floret: eadem prorsus Religionis conditio, depravari nisi omnino non potest. Quid ergo, vir fortis, mediam quamdam in Catholica Ecclesia puritatem imaginatus, media etiam fide, aliquid probas, aliquid respuis, quasi tibi mendacio inserta veritas ab orthodoxis proponeretur?

An non Alchymix ineptus & infoelix labor, qui argentum purgaturus, id tantum efficit solertiâ suâ, ut vel edacibus aquis lique scat, vel ignis ardore ita solvatur, ut jam non recte metallum appellaveris, sed aut pretiosam lympham, inutilem licet ad necessarios tuæ fortunæ usus: aut divitem fumum, qui multæ expectationis materies, tandem per varios orbes, in se ipsum sæpè revolutus, & motu inani ultimas frustratæ spei delicias agens, deluso possessore evanescit?

Virorum fortium, qui Religionem se commendare existimant dum funditus delent, operosior non est sapientia. Divinus enim ille radius, cujus beneficio intellectus noster ea certissimè credit, quæ nec sensibus, nec ipsâ ratione argumentum sui faciunt, ille inquam radius, unus est, & ideo à Theologis, licet varia, & lentè etiam servato quodam temporum ordine prodeuntia, nobis exponat, non multiplex vocatur sed unica revelatio. Cum igitur unâ prorsus luce omnia nobis innotescant, quæ credentes ab infidelibus secernunt, si illam in uno doctrinæ cœlestis articulo non admittas, eadem animi pertinaciâ in ceteris excludas; nec alia, tanto lumine extincto, ti-

bi

bi ja
dan
exiit
giun
1
ftian
one,
ater
fert p
urbil
terna
quen
serve
N
Relig
stule
nis ce
geli
igno
mun
inim
cujus
Fo
man
flam
Alex
enim
entes
toti
nim
Al
um,
profi
obfer

bi jam fides supererit, quàm humana quædam de mysteriis, quorum reverentior fuisti, existimatio, & amissæ Religionis inane vestigium.

In eo statu planè definit homo esse Christianus, cum integram fidem partium rescissione, incogitans licet, abnuat. Et quia Baptismi æterno caractere insignitus, ubique circumfert prioris instituti notas; similis est omnino urbibus illis, ita Dominos ex fortunæ ludo alternantibus, ut constantissimâ nomenclaturâ, quem prius sub alio hero obtinuere, titulum servant.

Nequaquam animi, sed morbi vis, ea est quæ Religionem penitus absomit, & cum ingens sustulerit bonum, tantâ infamiâ miserrimi hominis cerebrum versat, ut ipse qui desertor Evangelii infidelium turmis accessit, perfidiam suam ignoret. Quis adeo hebes, ut illustrari suam domum opinetur, eodem quo perit incendio, & inimicum lumen præferat dulcissimæ nocti, cujus secunda cæcitas?

Fortes isti qui se cæteris splendidiore existimant, stultissimum Calanum, qui se iudice flammis dignus, se quoque carnifice coram Alexandro crematus est, videntur imitari; sua enim luce pereunt. Fœlix ille, & inter sapientes justissimè reponendus, cui sufficit ea quæ toti Ecclesiæ conceditur à Deo claritas, cur enim uni non satis sit, quòd cunctis satis?

Alij quidam sub nomine virorum fortium, integrâ Religione se illa omnia credere profitentur quæ Catholici. Sed in uno non obscurè insaniunt: firmitatem enim mentis autu-

autumant non pavere ad cœlestes minas, & hanc addunt nequissimis voluptatibus audaciam, ut iratum Numen, non tantum videantur contemnere, sed provocare. Isti multum absunt à vera sapientia, cum illius sit (Davide teste) principium, timor, neque minus à laudabili fortitudine, quæ nusquam pericula subit, nisi per illa sit necessarium iter ad gloriam, quæ his emi mereatur.

Mortem non timere, cæteraque quibus mi-feri mortales infestantur vitæ incommoda, laudabile est; ubi enim metus nihil proficit, inhonestè admittitur, & ad inevitabile malum firmandus est animus, ut si feriri necesse sit, saltem intrepidè ab immoto, gravique fato, vulnus excipias: sed aternæ damnationi cum utilissimè occurrat timor ille Religiosus, quicumque adversus divinas comminationes mentem obfirmat, fatuus est; & fortitudinis nomen ineptissime usurpat, audacia illa animi quæ offenso Deo, & etiam ad obsequium iustissimæ vindictæ suppliciis properantibus, nihil vereri se, neque aliud, quam quod turpissima voluptas insufurraverit, consilium accepturam, impie jurat.

Quamquam ego existimem sceleratam impudentiam fingi potius ab iis qui Evangelium admittunt, quam aliqua deceptæ mentis infania concipi; ut scilicet, palam contemptis quæ obscenæ vitæ parantur sempiternis ignibus ad breviora pericula, variasque adversæ fortunæ injurias, inconcussi habeantur, & quietis non precariæ constantissimi posses-
sores, intrepidus tamen non esse, quælibet

obvia

minas, &
us auda-
n videan-
multum
(Davide
nus à lau-
ricula su-
ad glori-

uibus mi-
moda,
proficit,
ile malum
eccessu sit,
ique fato,
tioni cum
osus, qui-
ones men-
udinis no-
illa animi
quium ju-
erantibus,
quod tur-
siliu ac-

eratam int.
vangelium
entis insa-
contemptis
ernis igni-
ue adver-
habeantur,
limi posses-
e, quolibet
obvia

obvia calamitas adeo ostendit, ut nemo dubi-
tet fortitudinem illam, qua se immobiles ja-
citant, frontis esse non animi.

Hic Leontius, qui virorum fortium acta
ex conversatione noverat, postulavit se audi-
ri, habere se professus non injucundam narra-
tionem, qua serios sermones intermixta festi-
vitate condiret, nec displicuit, scientibus
quidquid ille proferret ad sapientiam pertinere.
Sic igitur, ceteris sereniori vultu jam in-
eum intuentibus, Non commentum, in-
quit, exponam vobis, sed nostræ ætatis lepi-
dissimam historiam.

Cromatius quidam fuit in notissima urbe,
vir non ultimæ nobilitatis; hic ex Seneca o-
mnibus instructus sententiis, quibus fortis vi-
deri posset, stoicum etiam vultum induerat,
ut severum omnino crederes, nisi cum dem-
pta persona, inter paucos, talem se secretus ex-
hibebat, qualem natura finxerat, mobilem,
&, supra quam credibile est, effeminatum.
Inter fortes tamen censebatur præcipuus,
nec obscure ferebatur, illum ad acerbissimos
casus eo semper vultu fuisse; quo cæteri o-
mnes ad conspectum fortunæ placidioris; eo-
rumque omnium, quorum est expectatio,
aut cupiditas. Ad mortem, ut agebant, ami-
corum humanus quidem sed miserabilis nun-
quam, nec dignus qui & ipse ploraretur; ad
bonorum jacturam, poenæ laticr quàm tri-
stis; & fornicum instar, quos saxa invicem
prementia, & incumbantium corporum mo-
les in statu suo continent, ex pondere firmissi-
mus. Ceterum nullus ad divina sensus Chri-
stianum

stianum arguebat, & hoc præcipuè in laudibus apud suos, quod Religionem facillimam sibi libertate mentis effecerat, quod conscientiam suis moribus amicam, nec cum illâ luctaretur.

Vir ille duos omnino habebat filios, unum quem sublata è vivis uxor triennem reliquerat, alterum, qui viginti annos natus jam Principi debebatur & regno, filia illi unica quæ jam matura viro, jam plenis nobilis annis. Accidit, ut ad arma natus juvenis, in necessario bello postularetur à Principe, ipso etiam adolescente domum paternam exiit, ubi nihil ætati suæ consonum, nullusque quem ad juventutis solatium adhibere misero liceret, præter Senecam & Patrem. Ut filius dimitteretur, bellum urgebat, imperium Regis, honor ipse, cujus pars maxima, ubi pericula adeunda sunt, celeritas.

Hic acerbè flere inter domesticos vir fortis, querique se supra cæteros mortales infelicitissimum, qui charissimo filio vivum funus ornare juberetur; totus enim belli apparatus, arma, sagula, tubæ, sarcinarum ad militares usus collectio, signa, splendor equestris, doloris ampla materies moerentissimo patri, ante vulnera, ipsamque dimicationem efferenti filium suum.

Totos viginti dies lugens pater, Regem, fortunam, Deum devovit, quòd se derelictum vellent, nec unâ domus orbitate placarentur. Interim si quis ex vicina nobilitate Cromatium visurus accessisset vir fortis sui Senecæ non etiam tunc immemor, admotâ gelidâ temperabat,

rabat, ne quod signum doloris appareret, tumorem oculorum; & ad constantiæ specimen grandia verba, ex semota præ dolore Philosophia iterum sumebat, vix ipse advertens ridiculam se comoediam exhibere spectantibus. Quid plura? discedenti filio tanquam non redituro, ultima oscula posuit miserrimus Pater, & longo mœrore prosequutus abeuntem, testes etiam, quotquot erant in conclavi, esse voluit se à cæde filii immunem, se invitum privari charissimis amplexibus; sanctissimeque juravit, non ideo se liberos suscepisse, ut bellicis immolaret. Post hæc alta solitudo, ut lacrymis totum se permitteret licentius; ipseque inquirenti mihi, utpotè amico, cur per totum mensem publico abstinuisset, minimè negavit, se filij exequias menstruo dolore perfecisse, neque enim minus deberi acerbissimæ morti, quam certissimam existimaret. Hoc solum restabat desperato, ut lugubria indueret, sed admissus, non ostensus dolor faciebat hominis Philosophiam.

Filia ineptum patrem æque experta est: nubilem enim à se avelli vix tulit in matrimonium peritam à multis, quia solatio dilecta sibi virginis carere non poterat, eamque sine viro vetulam asservare domi constituerat, crudelis ideo Pater, quia mollis, nec amoris modum imponens.

Ecce vobis imaginem fortissimi viri, nec dubito plures esse ex iis quos strenuos esse ajunt, & ad omnia invictos, qui non minus effœminatè peccant. Quàm multi sunt, quos occultus sub fortitudinis larva dolor conficit, a-

cultus sub fortitudinis larvâ dolor conficit, atrox invidia, timor ingens, & ob hoc violentior quia collectus, nec finitur ab animo in ipsum corpus se effundere, ut in latiori minus noceat! fortitudo apud plurimos virtus est non ad soliditatem animi, sed ad famam, & ad spectaculum serviens; coloribus illis similis, quos in iride pulcherrimos ostentat natura, apparent enim nec sunt, & extra illos numerantur qui veri in purpurâ, in herbis, & in floribus nitent.

Ita Leontius, ad quem ego, dissertationi finem factururus. Satis de impiâ fortitudine, satis, Leonti, quam parentes nostri feliciter ignoravere; & quam nos non sine magnâ animi mœstitiâ jure recensemus, inter hujus ævi notissimas calamitates. Sed cur majoribus invideamus? infœlicitatis hic ordo est, ô Amici, ut quælibet ætas propriis malis laboret, & veluti quædam Nili stagnantis, & semina perversè miscentis, exundatio, suis monstris signetur.

V E R I T A S T O G A T A.

SEPTIMA DISSERTATIO.

INTER eas artes quæ ad oculorum voluptatem inventæ sunt, illa summopere mihi semper placuit, quæ corpora humana, licet sine anima & sensu, educit ex lapide; & superflua materiæ, ea prudentia refecat, ut quæ componendo operi partes relictæ sunt, ad naturæ invidiam, quod illa verius, simpliciusque
for.

formavit, gratissima fraude adumbrent.

Artis amor viam sternit ad artificem; & videndæ manus, ejus industria placuit, sæpè sit desiderium. Eo animo, ad Sarrazinij, sculptoris nostræ ætate eximij, domum quadam die me contuli; & ne solus innocenti voluptate fruerer, Cyprianum mihi socum adhibui, ejusmodi artis admiratorem egregium, cum ritè procedit, cum vero aberrat à præceptis, severissimum castigatorem.

Varie in illa domo statutz erant, authore suo dignæ; & quæ Dædali etiam possent videri, nisi quod vincitæ non erant, nec fugatimebatur. Sed cur veritatem rogata ingeniosissimus sculptor fecisset in marmore, cum satis non intelligerem, illum rogavi ut me consilij sui vellet esse participem. Tum ille, ostensa Christi in crupendentis imagine; Si veritatem amas sine vestibus, ecce tibi nuda veritas; in hoc opacissimo sæculo vix eam sine amictu extra crucem invenies. Hoc ab artifice, fateor, non expectabam; quid enim subtilius à Theologo? nam certè veritas Christus est, & dum Iudaica perfidia Domino patienti detrahit vestes, scelerata manu, nec generi tamen nostro inoffensiva, veritatem nudavit.

Suavissimum hominem invenisse me gaudens, postquam argutz sententiæ applausi, ad illum denuo signum versus in quo veritas sub virginis repugnantis specie, palla operiebatur; non enim iponte vestiri adparebat, sed ab alia ex eodem saxo figura, ad hos cogitornatus; petivi à sculptore, an in sexus reverentiam, novitatem hanc sine Poëtarum

licentiâ, induxisset: turpe enim est muliebrem statuat, absque modestiâ conspici, & apud castos, inverecundæ imagini jure præfertur, etiam rudiori manu incisum, pudicum marmor.

Idem ferè quod ego Cyprianus: Cùm hoc signum fingeres, inquit, tene Christianum meministi, vir egregie? Et ideo timor invasit animum, ne adolescentum facilis amor, ad conspectam saxeæ formæ exardesceret, si non tunicata sed nudata cerneretur? an te potius cogitasti veluti parentem figuræ istius? opus enim tuum illa est, & filix vestes commodavisti, optimus Pater, ne illam videreris leononio more, quibuslibet officinam tuam intrantibus, inhonestè prostituere.

Ad hæc sculptor ingeniosus. Non ea artis nostræ castimonia est, ut studeamus illas corporis partes abscondere quæ, licet religiosius tegerentur, ostensæ tamen majorem in artifice peritiam arguunt. Præcipuum apud nos studium est, ea speculari, quæ medici alio sine curiosissimè observant. Illi enim hominis constitutionem diligenter pervestigare consueverunt, ne in incognito corpore erret medicina, si illud ægotare, aut lædi contigerit. Nos verò idem objectum non minori curâ intuemur, ut naturâ duce dirigatur ars nostra; & quia in patientissimâ materiâ homines formare, honestâ libidine audet, generationis quasdam regulas, ac præscripta, à doctiori percipiat.

Artis nostræ summus labor, summa laus, nudum exhibere humanum corpus, quod tantâ

tantâ charitate tanto vestium ambitu obvelat, imperitorum sculptorum coacta ad pudicitiam ignorantia. Si studium illud tuo iudicio crimen est, artem tolle, quæ cæteras observationes adeo parvi ducit, & infra se habet, ut prorsus negligat, si istam prohibeas. Non ergo Religione ductus puellam vestivi, cur enim sola inter tot nudatas imagines stolum haberet, & Dianâ illâ quam videris, esset castior, quæ me, licet adventantis Aëtronis aspectum horreat, vestimentum non obtinuit?

Meliori ævo, veritas nuda conspiciebatur, & eam velo obducere, pretioso licet, ac eloquentiæ manibus contexto, nefas erat: nunc verò ita contegitur, ut nulla sub polis mulier, ad frigus arcendum, densiori veste utatur. Summa jam illius audacia est, aliquam sui partem ostendere; etsi aliquando pristinæ libertatis memor, & tam alto vestitu condi non ferens, vultum exerit; statim adsunt qui moneant, virginem non benè virorum aspectibus patere; & cautius decentiusque facturam, si contremiscat, sileat, quærat tenebras, quàm si impavida hominum cœtibus intersit, & ea intrepidè dicat, quæ raro benevolos auditores inveniunt.

Hoc ergo cùm observavissem signum istud confeci, ut ex illo spectatores agnoscerent veritatem olim apertam, ita hodie abscondi, ut vix aliqua pars ejus, absque involucri & sincerè appareat. Quia autem novissimi temporis opus est, ea veritatis latebra; Saturnum cum suis insigniis, non severum, & annosum, qualis apud Poëtas fingitur, sed juvenem feci,

qui reluctanrem puellam, iratamque ad novi officij ingratum munus, ipse ridens, infueto amictu circumvestit. Non ego igitur, ut ajelos, veritatem operui, quæ nuda apparere gestit, sed curiosus ævi observator, ostendi in marmore quid circa illam egerit seculum præsens.

Probata sculptoris industria, non licentia artis, quæ pudoris jactura, studiisque auctorioribus naturam æquare contendit, laudumque cæteris operibus, quæ non minori artificio, sub variis formis, admirationem fecerant, ab officinâ digredimur. Domum deinde reversis, placuit in sculptoris mentem diligentius querere, rectane essent quæ de veritate dixerat. Cyprianus diu in aula exteri Principis versatus, ultrò fassus est, se nunquam in ea veritatem nisi palliatam vidisse; neque mirum, ajebat; quicumque enim tumultuose huic vitæ se suamque quietem committit, fortunæ amore id facit, cui cum sæpè inimica sit ex occasione veritas, tutius assentationis via, ad honores & divitias itur, quàm simplicitate morum, orisque libertate. Gemmarum veluti piscatum, in hoc aula fluctuantis oceano, dulcissima quædam spes avaris mentibus proponit, in periculorum præmium; nec alias naves inter infidos scopulos, ventorumque immanes rixas ferri videbis, quàm quæ in aquis placidioribus inutili labore divitias persequuta sunt, aut virium fiducia actæ, neglexere amnes ubi minus quæstiosa, verùm multò securior navigatio.

Cum itaque id sibi omnes, qui in aula vivunt,

vunt, proponant, necesse est eos, ut optatis fruantur, viris principibus placere, quorum opulenta; & non raro etiam prodiga charitas ad illam felicitatem gradum facit. Utautem placeant, utilis silentij ars quædam summo studio addiscenda est, omni oratione & verborum ornatu efficacior. Non enim Turca solus mancipiis mutis utitur ad quædam suæ potestatis obsequia; ubique terrarum illud receptum est, ut nemo nisi elinguis, viris principibus adsit, ubi de regiminis seu sævitia, seu mollitie, promendus est animi sensus, dandumque in Reipublicæ laborantis mala, consiliū.

Calamitosa planè atque destituta veritas! Etenim pauperum more, nullum in loquacissima turba Patronum invenit qui causam orret: velut majestatis ream, omnes negant, timent, fugiunt, ne amicitie suspicione & ipsi rei, trahantur in communionem calamitatis, & plerumque illam nosse, scire licet, si non scelus at culpa est.

Principibus non minus invisum veritatis jubar, quàm comete lumen; ad utrumque enim pavent, nec bene quiescunt, donec omnino desierit, hoc penitus novere, qui ad Regum studia facti, quoties de noxia silentij fide, tanquam proditores potestatis à plebe accusantur, nihil aliud respondere solent, quàm non teneri se in perniciem suam loqui; veritatem in aula damnatam; legem Corneliam revocaram hoc sæculo esse, quæ proscriptum juvare vetat, & in ipsa humanitatis officia, si misero conferantur, sævit; veritatem denique, quam post tot tenebras lucere ij omnes

oprant, qui premuntur, regnantibus non videri amicum sydus. Quis neget quod tam ingenuè fatentur; ideo illam tot nubium densitate obtenebrat, aulicorum sagax adulatio, nec aliam lucem regios oculos videre finit, quam quæ oculos demulcet & tristes eventus, labantis scilicet imperij fata, negotiorumque turbines non prænuntiat.

Sic dicente Cypriano, Cletus adolescens, illius ex sorore nepos, qui nostro colloquio supervenerat, velle se in id argumentum aliquid proponere, modestè ostendedit: quod ubi advertit Cyprianus locum fecit quæstioni. Mox Cletus: Audivi inquit, iis qui ad imperium nati sunt, ferè semper dari à naturâ non vulgare ingenium: quomodo igitur, pulcherrimæ veritatis formâ læduntur, & ad conspectum illius, quasi altera quædam Medusa esset, attoniti primum hærent, mox duri & intractabiles, monitoribus suis lapidescunt? Tum Cyprianus. Putas, ô Clete, quicquid pulchrum est necessariò amari? non ea est, crede mihi, rerum formosarum fœlicitas. Quid sole isto speciosius! & tamen illum quem omnes adeo libenter flores admittunt, &, ut licet, vario etiam motu sequuntur, nunc erecti, nunc in terram adductis foliis cadentes, plurimorum animalium debilis acies reformidat; nec alia ex causa tenebrosa conscientie poena est ipse Deus, quam quia lux, & radiis suis eo ostendit, quæ videre non tantum dolor animi est, sed etiam metus ac pudor.

Ut pulchra amentur, prius debent ab amante cum omni dignitate sua concipi; idæa enim est

est causa amoris, & nisi illa arrideat, forma ipsa, cujus imago censetur, non placet. Petis qui sit, ô Clete, ut formosissima veritas, Principibus sit odiosa; picturam illius in mente habent, non ad exemplaris fidem delineam sed corruptam, & qualem ex aulae essentatris Genio sibi fecerunt, quid ergo mirum, si ex tristissima imagine eam æstimantes, respuant, ubicunque illa se obrulerit, potestatis errores utilissimè & modestimè increpatura?

Veritas certe cum arguit, pungit, nec nisi patientibus prodest. Quis Principum quæso, inter tot adulatores suo quotidie lateri adhærentes, ita ad patientiam est eruditus, ut medentis manum terre queat, si duram senserit; ad salutaria vulnera ab ita mansuetudine majestas, & pro miraculo habetur quoties ad rigidum obsequium, pacatos sinit esse Reges, voluptarij regiminis & quodlibet audendi, absque ullo censore, consuetudo.

Deinde, timeri à suis magnificum est, sicut amari ab illis dulcissimum. Hinc illud, quod cum molesta veritas exponi principibus viris sine quadam animi audacia non possit, dignitatis injuria censetur aliquid ex eo timore deponere quem cæteri habent, putanturque ij omnes, qui non postulatum consilium ultrò dedere, charitatis pœnam mereri, peccasse quippe officiis, reverentiam abjecisse.

Alia etiam ratione invisi sunt regnantibus, veritatis nuntiatores. Nemo nisi egens oblata ab alio bona accipit, & in suos usus transfert. Quid autem magis indecorum,

quam si illa deprehendatur in summo imperio egestas? sed quis inveniri negaverit, cum Princeps proprii consilii penuria laborans, agendi regulas à quocumque sibi dari patitur, & publicus indigentiae suae professor, omnes eos audit, qui inopi, expectantique, suam volunt infundere sapientiam? ut illa igitur paupertatis labes non appareat, oblata veritas, tanquam slips esset, trahitur in dedecus majestatis, & optimi consilii rejectione, ambitiosè probatur consiliorum abundantia.

Injucundum præterea est illis qui fortunarum arbitri sunt, à subditis accepisse beneficium, quod nulla rependentis gratia æquare unquam possit; ita enim, quicquid solvant, perpetui debitores manent, & hoc maximè videtur, cum quis apud Principem utilissimæ veritatis delator, famam illi seu servat, seu restituit, ab iis rebus eum abducendo quæ majestatem dedecorant; etenim cum fama nihil sit pretiosius, qui illam alteri contulit, in eo statu est, ut nihil nisi ea vilius à magnifico etiam datore possit accipere: & in altissima Regum fortuna, opibusque ingentibus, probri quoddam genus est, reddendi beneficii impotentia.

Illud quoque adverte: ad populi gustum imperare quisquis se credit publico licet odioso, maxima voluptate fruitur, & in ea probati regiminis opinione securus vivit. Hanc decepti animi tranquillitatem, & captatamque inconsulta plebe gloriam cognita veritas excutit, turbinis instans; nec fieri aliter potest,

pot
Rea
grat
bav

nov
ferm
Fœl
bet
tuen
Prin
jesta
illum
mat
cipi
Et
adu
aud

rud
atat
etia
mon
nihil
tur
ptim
cun
imbu
res,
supr
nisi
pote
qua
mulo

potest, quàm ut illi qui eam detulerunt, velut Regii doloris authores habeantur, eorumque gratia prorsus indigni, quorum pacem turbare.

Cletus, etsi differentem avidè audiebat, nova tamen cogitatione incitatus, dicentis sermonem iterum intercidere non dubitavit. *Fœlix*, inquit, Gallia nostra, quæ regem habet in ea ætate positum à qua nihil tale metuendum est. Duodecim namque annorum Princeps, antequam suæ dignitatis totam majestatem induat, placidè audit, quodcumque illum scire Reipublicæ interest; & licet immaturus adhuc negotiis, utiliter tamen percipit ab iis qui ad formandos ejus annos electi sunt, regis potestatis documenta, quæ adulto vix aliquis forsitan *Aristides* instillare auderet.

Neque dicas puerum ineptè ad tanta erudiri; consiliorum enim imagines teneræ ætati creditæ, ad senectam usque manent; ut etiam si in posterum tota aula, adulationi, de more suo, serviens, taceret, semper tamen illæ, nihil majestatem reveritæ, nolenti loquerentur. Interim dum Princeps adolescit, & optimi regiminis forma, inter serios iusus, jucundissimasque variæ historiæ narrationes, imbuitur, sapienter administrant regii tutores, acceptam potestatem: hos enim, quia supremi domini insigniis non fulgent, nec nisi ad paucissimos annos, & serviliter etiani potentes sunt, veritas non pertimescit. Nam qua fronte eam nollent audire, aut exilio mulcarent libertatem ipsius; cùm igitur
Cal-

Gallia Regem ad summa omnia natum, atque educatum habeat, & veritatis eximios cultores regni ministros, quibus innoxie referri potest, varius Reipublicæ status, & lassatæ plebis, seu calamitas, seu furor, nihil nobis deesse videtur, ad spem maximæ felicitatis.

Fruere, ait Cyprianus. Clete mi, ea consolatione quam tibi creat ætas nondum calamitatibus instructa, naturæque benignitas, Id omne spera, & etiam crede quod optandum. Certè si Princeps, eâ quam tu retulisti curâ excolitur, ante pubem virum habebimus, dolensque hostis cito mirabitur in puero rege prætextatam sapientiam. Sed de aulâ nostrâ quæso ne sermo sit, sacra nobis est; quid autem in cætero orbe hodie agatur cum in pueriles manus regnum incidit, non cunctanter, & cum libertate referam.

Nondum adultos Principes utiliter ea audire, quorum memoria in licentiori ætate potestati stimulos, vel frænum admovet, ubi jam nemo tarditatem, aut vehementiam regiminis culpæ audent, certissimum est, Clete; sed rari sunt qui regiam pueritiam molestare velint seriis sermonibus, & ab iis rebus avocare quæ maximè illam delectant. Non instituere Principem, sed propensum habere studium est illorum, qui etiam sinceriores existimantur, & tanta circa majestatem assentatio, ut senex aula cum juvene Rege minimis tota impedita sit, jocos amet, juvenescat. Etenim non pudet plurimæ ætatis viros, indecoris narrationibus, futile alacritate, canos suos inhon-

honestare, aviculis immorari; & quasi ad crepundia, post torannos, à natura ipsa revocarentur, ea tantummodo laudare, quæ primam ætatem inani solatio detinent, & dulciter fallunt. Inter hæc, veritatis maximum est silentium, nullusque, nisi perrarò, qui sapienti sermone lusus interfecet, & futuro viro prodesse velit præmaturis consiliis.

Est etiam quandoque in ea veritatis suppressione iniquitas maxima; timetur enim ab aulicis foeliciores, Principis solertia, & in distinguendis personis sagacitas. Sciunt periculum esse fortunæ, si Rex aliquando advertat se malè effundere opes in immeros, neque satis subditorum delectum habere in conferendis honoribus. Statim namque ut erubescit Princeps ad immodicæ liberalitatis conspectum, fit parcior, gratiam non amplius inconsultè projiciens, sed ex justitia dispensans; tarditate etiam quandoque commendans beneficia, quæ minus chara accipientibus esse solent, cum maturè adveniunt. Ideo tanta arte providetur ne impubes Principes, annis licet procedentibus, iuviros evadant, ut durante ad rugas usque infantia perpetuos tutores habeant, sub gratiorum titulo, istos regis benevolentis occupatores.

Ubi cautus Princeps, & rerum suarum providus, privatorum fortuna aut omnino non insolescit, aut citò ruina premitur, veluti quoddam Reipublicæ incendium; sub novitio Rege, nec ad imperium sapientibus consiliis factò, quisque audet quod utile est, atque pos-

possibile. Exhaustis regni opibus saginatur rapax illa quorundam hominum ambitio, qui divites se esse non credunt, nisi cæteri egeant; nec dignitatis crimen arbitrantur, tot miserrum sordibus sibi comparasse fulgorem; tot quotidie lacrymis inebriari; & quasi puderet ornatus humanioris, civium quoque suorum sanguine purpurascere.

Commoda certè est illustrium prædonum aviditati extensa Regum infantia, & vasis hominibus non placueris si tolles à Principe puerile ingenium. Gratiam illorum vis aucupari? discere loqui Domino tuo de venatu aut choræis; & frequenter illudingere, non ideo nasci Reges ut ingentibus curis conficiantur: optimè distinguere à subditis, voluptate, vestium pompâ, & cæterarum rerum apparatu, quæ plebi admirationem faciunt. Ministros equidem deligendos ex eorum numero, qui sapientiâ præcipui habentur, ut onus regium suscipientes, etiam in caput suum totas plebis iratæ querelas miserrimi adducant; si fortè aliquid in negotiosâ regni administratione servum est, & publico odio dignum. Servilem esse Principum illorum diligentiam, qui omnibus intenti, patrum familias agunt, & nimiam sollicitudine suam foelicitatem perturbant. Pulcherrimum haberi, si Rex ingentium fortunarum creator sit; illud enim ostendere Deo proximam auctoritatem, quæ ad tantum opus sufficiat, & depressos quosque homines in eam excelsum statum possit evehere, quæ montium altitudinem æquet.

Si

Si in sua aula foelicius, ut tu memorasti, annos pueriles rex agit, si permittitur ea audire, quorum notitia regis auribus, à cunis ipsis infundenda est: si jam veritatem non tantum pati, sed amare assuescit, variisque suorum antecessorum fortibus eruditur ad illam regiminis formam, quæ secura, & optima; foeliciter & justissimè sine dubio imperabit: virtutum namque omnium semina, ut audio, natura posuit in illo Principe, & labore modico amplissimam messem dabunt.

Iam serenâ gravitate conspicuus, jam secretorum animi custostenax, pauca, sed sapienter, ut fert ætas, loquitur; oculi nobiliori igne quàm qui cupidinis incensi sunt; neque tamen invenustiores, generosam quandam mansuetudinem præferunt, quam nemo possit intueri, qui illicò Principem suavissimum non amet simul, ac tremat. Totus corporis habitus ad fortia & regia habilis: sincera, sed & acuminata indoles. Melioribus sanè principiis non potuit natura commendare sequentium annorum eximias dotes, nec flore pulchriori uberrimos fructus prænuntiare in spei nostræ solatium.

Quanquam Gallus natalibus, & Sacramento ego sum, longa tamen peregrinatione, à quâ & recens sum, ut scitis, adedò patriam ignoro, ut certè quid in aula nostra circa Regem agatur, prorsus nesciam. Hoc tantum de Principe lætus accepi, quod scientibus vobis retulisse, mihi fuit nova voluptas; nempe nihil esse moribus ejus auspicius, nec lente in virum

virum promoveri, ut pueri solent, sed festinantur grandescere, & ad vota eorum, qui diu vicaria potestate regi minimè optant. Fortunatus ille, si adeò sinceris officiis colitur, ut non desint qui eas res illum moneant, quarum tam altum est in cæteris regijs silentium!

Quòd ajebas, veritatem apud nos non odisse regni ministros, tu videris Clete; in aliis certè regionibus vix aliquos invenies, qui in eminenti dignitate illam animi mansuetudinem fervent, quam habuerant antequam ad istud munus assumerentur, cui commissæ est publicorum negotiorum cura, & excelssimæ potestatis non expetita minus quàm ponderosa sollicitudo. Illi penè omnes qui feclicitatem regni in manu habent, & velut sydera quædam, influxu suo subditæ plebis varia fata constituunt, sævos adeo foribus suis janitores adhibent, ut sæpè non pateant nisi priùs oblata pecunia, tanquam bellua quædam transmarina ostenderetur, custodum elementiam emas, qui vacuis nihil gratuito dare consueverunt præter atrocía verba, & fustium ictus.

Admitti in conspectum virorum illorum, ingens favor, dignusque quem multorum dierum inutili cursu, & patientia tibi compares. Accessistim tandem? quid oquaris vide; ora supplex, lauda: parum est, fortunam in fastu suo adora; & si aliquid ab ea non importunus petitor exigas, habebis propitiam. Veritatem dicturus superbissimas ædes intrasti? vel abjice consilium, vel desine sperare iterum
audiri

audi
aut
am.
quiu
vale
tuto
ut in
ferm
tole
mun
salu
scer
L
tem
verf
nov
adm
cum
re
pec
per
fer
N
tiffi
quo
con
gna
tiffi
mo
ris
fess
E
dur
pra

audiri ab offensis, neque ferentibus inscitiae, aut negligentiae, suam sic insimulari sapientiam. Hujus enim libertatis, utinam non iniquius, certissimum praeium est, æternum vale. Pudet quippe in summo honore constitutos, ea peccasse quae noxia adeo consentur, ut in suis etiam ædibus, ubi tanta veracium sermonum parcitas, monitores invenerint: & tolerabilius est, perire omnino rem communem, quam communitatis proviso es ad salutaria consilia coram hortatore suo erubescere.

His à Cypriano ita dictis, me diu silentem ipse invitavit ut id loquerer, quod animo versabam. Illud autem erat; nihil admodum novi esse quod veritas in Principum aulis non admitteretur; quamvis hoc certè ævo durius cum illa agatur, nec minori periculo gestare eam possis, quam si adulterina quædam pecunia esset, & lege aliqua prohiberetur. perniciosissimam mercem in publicos usus ferre.

Nostra ætate veritas, privatae fortunæ certissimus morbus existimatur, sed ne Regius quoque sit, abesse jubentur ii omnes, qui contagiosa narratione communicare illam regnantibus possent; hoc apud Iberos frequentissimum, vocaturque aulae securitas, utilissimorum hominum, vel honesta sub remotioris administrationis specie ablegatio, vel profectum exilium.

Et hæc quidem cogitabam; sed stupendum magis videbantur concionatores ipsos, qui præcones veritatis à Deo sunt constituti, tantumquam

quam jacentes tubas, amisso spiritu, in hoc aulae silentio obmutescere. Sapienter certe debent loqui, sed tamen loqui: voces sunt, si officium spectas; cur autem non audiantur ubi sacer expectatur sonus, ad tam ingentia utilis, nullam, ut puto, causam prætexere possunt, nisi injuriosam majestati, cum vox incarnati Verbi prænuntia, nec sub ipso Hero-de tacuerit.

Suspensas in salicibus cytharas cernere, magnum apud Hebræos captivitatis indicium; sed nunquid apud nos, tot concionatorum otiosum munus, qui in materiis communioribus verbosi, & ad auditorum rædium acres, veluti pendentés herent quoties de veritate aperienda coram caligante potestate occurrit occasio? verbum Dei non esse alligatum, Paulus dixit: idemne dicturum Apostolum existimas si adhuc viveret? cum in Hispania concionatori non liceat audiente Principe loqui, nisi prius aliquis ex sacerdotibus aulicis ostensam in scriptis orationem judicaverit dignam delicatissimis auribus, eaque verborum temperantia concinnatam quam ferre possit, non assueta rigidioribus majestas?

Eadem servitute teneri vult suos concionatores alius in Italia Princeps, ne imperatæ modestiæ terminos excedant, ubi plebis concursus est, neve fortiori eloquentia exagitent eminentissimæ dignitatis licentiam. Adhuc pauci, inter domesticos & familiares, veritatem, licet vehementior sit, neque ad aurium molliem accommodata, non omnino exturbari ajunt; sed nunquam publicè in ista aula

sine

sine f
nihi
in con
rumq
Ve
cióna
quent
numq
misce
pròde
qucas
nissim
as. A
tur, p
dissim
deman
nume
tripud
ad pie
ipsi læ
ut null
fectum
à rudic
purato
rem an
Nov
orbem
ma cur
lentes p
ea arte
luptate
aut ext
candid
uttace

sine fræno illam videas; ut balbutire coacta, nihil prorsus eorum nitidè loquatur, quæ nisi in conspectum ponat Ecclesiastes, audici plerumque vitio, ruborem incutiunt.

Verùm, placet inquirere, unde illa concionatorum tam cauta, tamque urbana eloquentia, quæ in dominantes quoslibet reos numquàm incitatur, & ea suavitate poculum miscet, quod nisi amarum morbo affectis non prodest, ut illud jam non immeritò vocare queas, vinum quoddam nectareum, humanissima porrectum manu, ad sumentis delicias. Adeò namque molliter in vitia invehuntur, paucos excipio, concionatores illi, quibus disseminandi in aula Evangelium Provincia demandata est, ut Cytharædis simillimi, suis numeris, sua modulatione publicum potiùs tripudium excitent, quàm ullum mortalium ad pietatem accendant. Lætissimos auditores ipsi lætissimi, decenti venustate ita exhilarant, ut nullus quæri possit se tædio, se dolore affectum, aut aliquid ex iis rebus audivisse, quæ à rudiori Ecclesiaste in nobilissima tot purpuratorum corona, effusa fuissent, ad terrorem animorum.

Novo plane Genio lepidissimi Apostoli in orbem Christianum injecti sunt, qui maxima cura hominum auribus, non salutis consulentes periodos librant; vocem, corpus omne, ea arte dispensant, flectunt, ut nihil abeat à voluptate, etiam cùm de pœnitentia sermo est, aut extremo judicio os tunc, vestis elegans, candida manus, eos adeo spectabiles efficiunt, ut tacentes quoque, si fortè labascat memoria, audi-

auditoribus placere nihilominus possint.

Dum ejusmodi paratur concio amici invitantur, qui mirabundi excipiant; qui ad singula verba, vel levi risu, vel elato supercilio, decentissimum oratorem incitent, moneant limatam ad lychnum orationem, foeliciter cum pronuntiare, ad famam loqui.

Inter hæc ubi veritas? ubi vitiorum, ubi vanitatis profusissimæ, ubi sævissimæ voluptatis quæ suspirantem populum nusquam miseretur, increpatio? unde ista in Ecclesiaste orationis comitas animique mollities? quis ab Evangelio separavit quæ acriter profant, quis sustulit vehementiam?

Dum mihi facio quæstionem solutio oritur, luxque subita nubem discutit. Non sine consilio isti concionatores à veritate se abstinant. Aliqui ex iis, sperant; aliqui quod sperabant, jam sunt adepti. Futuræ fortunæ officere illi metuunt si rigide loquantur; hi, accepti beneficii memores, officiosissimâ urbanitate rependunt gratiam, indignumque judicant illis semper non placere, quibus olim utiliter placuerunt. Aliqui, quos neque spes, neque gratitudo ad illud veritatis silentium cogit, alia ratione obmutescunt.

Dulce est, secundas habere Principum aures. Si illis arrideas, tot laudatores certè habebis, quot ipsi adulatores, & circæ etiam populi concursio fiet, ex more illa loca cæco impetu replentis, ubi convenit, quicquid illi majus à fortuna potest ostendi. Illo cœtu privari, ubi semel gustaveris, magnus dolor; & quia, Principe averso, distrahitur ista concitata plebis frequen-

frequ
que si
quem
Sic
dum
homo
stes, l
palati
tur: l
res, &
Princ
tum
solvit
Pu
anim
ita,
terro
sui fa
asper
que a
place
heme
quæ
est E
lan
illoru
Princ
signis
vange
conci
retur
siste
sic en
bo,

frequentia, gratissimis sermonibus, prudentique silentio, fit, ne ille non reversurus abeat, quem ceteri sequuntur.

Sic nominis claritas latior quotidie evadit, dum à quibuscunque obviis iteratur illud, en homo notissimus aulæ, en Principis Ecclesiastes, illa veritatis reticentia veluti clavis est, quæ palatii fores, multis non perviæ, faciliè referantur: hæc salutationes comparantur frequentiores, & etiam demissiores. Nam quos reveretur Princeps, alii colunt, libenterque illis tributum honoris debere se omnes fatentur, quod solvit primus.

Putatis autem illos concionatores Principum animos demulcere, æqualitate orationis? non ita, interdum namque inchoationes quasdam terroris habent, ne suavitate nimia fastidium sui faciant. Sciunt enim dulcia quæque nisi asperis misceantur non diu jucunda haberi, neque avidioribus convivis exquisitissimas epulas placere, sine sale & aceto. Verùm ea arte vehementes sunt, quæ diversitatem pariat, non quæ flectat ad illum animi moerorem qui finis est Evangelii.

Iam aliquod tempus effluxit, ex quo unus illorum orationem habuit coram Ecclesiastico Principe, qui Regio licet diademate non insignis, Regiè tamen audire consueverat Evangelium, militibus stipatus, & suos potius concionatores territabat quàm ab ipsis terreteretur. Quid expectas à prudentissimo Ecclesiaste? etiam Principi vitus est multa minari, sic enim ille. Audacter coram te pronuntiabo, Eminentissime Princeps, nec dignitatis
qua

qua per totum orbem fulges, habebo rationem. Silere me non patitur populi clamor, communisque calamitas. Ad hæc verba nemo non fuit, qui maximam dicentis libertatem expectaret; fulgurationem tamen ejusmodi nec leve tonitru subsecutum est. In publica peccata quæ tot misérias in orbem invexerant, totam bilem effudit; illi omnino similis Imperatori, qui victimam immolaturus, nam & sacerdos erat, non expectato ictu, miserrimum hominem qui proximè stabat, ipsa, quam in bovem paraverat, securi percussit.

Ille profecto concionator etsi sæpiùs legerat Ecclesiam sponsam Dòmini sui, instar ordinatissimi exercitus esse terribilem, expavit tamen ut insuetis armis ferocem vidit; & providus veritatis amator timuit quoque, ne prodita ante Principem, à tot spathariis, qui vel ad decorem, vel ad præsidium dignitatis, longo ordine stabant, miserrimè trucidaretur. Certè ait Cletus, virum istum, veritatem vehementissimè amasse crediderim, cùm eam à se egredi non permiserit: totamque in pectore re gestans, tanquam thesaurus aliquis esset, effundere sit veritus, ne sibi pretiosissimam raperet, circumfusa multitudo. Avara, sed utilis providentia. Nulli justius dici possunt curatores veritatis quàm isti concionatores, qui tanta eam cura contegunt; ne, ut odoribus contingit, vase aperto evanescat & pereat. Quid ad hæc tu Firmiane?

Mirum referam, inquit; maius veritatis silentium forte non fuit, illo quod obsessa nuper regis armis præcipua regni civitate, ab omni-

mu
est
per
lite
te,
My
fer
æqu
mon
don
cles
loq
feri
qui
F
res,
pos
cipi
nafa
furo
aut
viti
rum
troc
A
tur
ben
tot
verb
dem
dine
vit
quod
one

mnibus omninò concionatoribus servatum est. cur dilectissimam antea urbem sedem imperii, irata majestas deferuerit, sparsoque milite, comœatu prohibuerit ea anni tempestate, quæ armorum licentiam compescere solet, Mysterium est. An digni quibus fames inferretur cives fuerint, & communem culpam æquaverit, aut superaverit trimestris prope modum poenitentia, alta etiam quæstio; sed donec solvatur, illud notabo, nullum tunc Ecclesiastem ausum fuisse, pro Rege aut Regina loqui, ut religione non armis cogerentur miferi cives, ad utile sibi, justissimumque obsequium.

Famosis ubique libellis, scelerati auctores, nullo arguente, deturpabant reverendam post Deum auctoritatem. Augustissimæ Principis honor à petulanti plebe proscribebatur; nefariæ obrectationis, in eos omnes quos absurdum vulgus reos censuerat, nulla cessatio, aut modus; ut linguæ pariter ac calami sevities, hyeme, aquis in mediam urbem irrumpentibus, bello quoque, & fame esset atrocior.

Apud Christianos tamdiu calumnia damnatur quamdiu stat pietas, & convitia prohibenti Deo; honor defertur. Quis tamen ex tot concionatoribus furem contumeliam verbis insequutus est, ostenditque non eandem esse debere armorum & sermonum libidinem, etiam cum ex justissimâ causâ sævit populus, postulatque ense & tumultu, quod precibus & longâ lacrymarum profusione à Principe non obtinuit?

Mirati sunt plerique, quod potestas iustos non haberet in obsessa civitate concionatores. qui subditos jam longa fame maceratos, adhuc tamen dubitantes regi parere, revocassent ad officium. Nunquam adeo extinctus in Christiana plebe divinum sensus, ut vehementi Spiritu excitari non possit. hunc si admoveant Evangelici Oratores, statim emicabit Religio, latensque sub civilium armorum rabie conscientia, ad cœlestis iræ minas concutitur humanum pectus, & pauci sunt, qui bellum obstinare velint, ubi ostenditur à Theologis non minus in Principem geri, quàm in ipsam pietatem.

Cur ergo inter tot militares tubas, quæ tum martem acuebant, ex buccinis sacerdotalibus nulla audita est, quæ populus admoneretur eas illum leges accipere debere quas Rex dedisset; & si quid durius in illis censeretur, nunquam tamen licere mitiores morbos atrocioribus sanare, & quærere patriæ excidio, turbidinis scil. quibus placandis una sæpè ætas non sufficit, patriæ ipsius foelicitatem.

Omnibus tributis, quæ regiam gazam augere à pluribus annis consueverant, graviores esse illas ostiorum & capitum exactiones, quas jam ferre cogebatur exhaustum vulgus; nunquamque pacem sub rigidior ministerio adeo acerbam fuisse, ut bello, & tot fortunarum periculis exturbari mereretur. Iras ergo poneret exasperata plebs, & eam potestatem jam veneraretur, quæ rogata. non lacessita illud dare consuevit quod æquum est non negari supplicibus,

Num.

Numquam salubrius Reipublicæ consili, quàm quiete, & malorum, si quæ in illa sunt, patientia; præterea, Aulam in dies mutari, ipsamque rerum humanarum inconstantiam quæ calamitatem adducit, brevi ipsiusmet daturam remedium, si non maturare illud velis, sed expectes. Cogitarent omnes, nunquam subditos defecisse à Principe, qui prolixâ poenitentia brevem noxam non eluerint; plebs denique saniora loqui disceret, quàm quæ quotidie jactabantur, magno Christianæ charitatis detrimento, non in ipsos tantum regni ministros, sed in Regem ipsum, quia in matrem.

Hæc certè decens erat non tacere concionatores; nullus tamen ex illis suscepit læsi Regis patrocinium: Grassabatur impunè per totam civitatem adeo audax calumnia, potensque ut nec in templis ipsis castigaretur, præcis concionatorum linguis, majusne in hoc negotio veritatis silentium, vel gauderes seditiosus, vel doleres regi fidus? & hoc forsitan miraberis, Oratores Ecclesiasticos, quorum maxima laus, oris pudor & sermonis temperatura, modestiâ tamen peccare potuisse.

Ubi velut factò agmine plurimi in eodem corpore morbi conveniunt, iis qui mortem periculosus urgent, promptior cura adhibenda est; nec medici crimen censetur cæterorum ad breve aliquod tempus negligentia, obsessæ civitati existima, si lubet, non defuisse flagitia illa quæ pacatis temporibus concionatorum zelum justissimè accendunt; at certè plurima ex iis, subtrac̃ta annona lan-

guebant; & in communi hominum calamitate ipsa quoque scelera calamitosa, querebantur eripi sibi dilectissimum otium, amicas opes, subsidium voluptatum. tot vitiis majori ex parte inter arma, inter terrores, ipsamque pauperiem, quæ jam & divitum esse coeperat, quiescentibus, unum odium detecta fronte, & publicè furens insaniebat, ad infamandam potestatem quotidie solertius, atque atrocius; & quasi illud esset leve ali- quod in Christiana civitate malum, convitiis exsaturari, professo odio illud omne fingere quo foedari queat invisî nominis claritas, quilibet concionator in ea tantum vitia invehebatur, quæ tum aut nulla erant, aut certe latebant.

Quàm foelix eâ tempestate obtrectatio, quæ fari, quæ scribere omninò sinebatur; & novè quasi privilegio donata, in immanis libentia, non excusationem modò, sed laudem, tumens proferebat, ubi criminari eam velles, oratorum silentium!

Ex his intellige quanta sit nostra ætate veritatis reticentia, quæ jam nec regibus in gratiam miseræ plebis, nec plebi in Regum favorem deferretur: ut hodie prorsus nescias, turpior ne in Principes, quàm in ipsum vulgus adulatio.

Egregium volumen, ait Cyprianus, Clarissimi viri, apud Hispanos, Crofæxi, intra paucos dies habebimus; ultima enim manu perpolitum opus lucem expectare, aliquis mihi retulit. à candidissimo authore plurima veritas tractabitur, ut qui audire eam nolunt. saltem legant, & quod fastidiunt aures, ad

men.

mentem perveniat patientiori oculorum ministerio. frustra opus illud speraveris, inquam, mi Cypriane; & si non omninò extinguì conceditur lentissima disceptatorum sententia, saltem castratum habebis, ne aliquid potestati invisum in lectoris mente, libertate sua generet.

Certe æquum est, ait ille, ea sævitia ad castitatem cogi authores quosque libidinosos, qui obsceno calamo legentium mores inficiunt; sed pudico operi hanc inferri violentiam dolens audio, timendumque est, ne à scriptione, fecundissimi ingenii viros, atrox poena deterreat. Sed quia severissimæ animadversionis in probatos authores legem ignoro, quæ, ut ais, eximium scriptorem inter reos incerto exitu detinet; dic quæso quâ ex causâ tot quæstionibus exagitantur scriptores veritatis?

Unum hoc restabat, ô Cypriane, inquit, ut Principes à mortuis discerent quod viventium nullus illis retulerit; sed illud quoque damnatum est, & in libros poena constituta, qui vel modicè tractarent de abusu potestatis, doctores Catholicos illis præfici, qui de fide authoris cognoscerent, non satis fuit: revivores inventi sunt, qui severiori calamo illud omne rescindere omnino jubentur quod noverint hodiernæ administrationi gratum non fore; ita fit, ut qui de rebus politicis hodie scribunt, molliter, & palpando scribant; vel si audaces fortiori stylo peccantem potestatem pupugerint, castigentur acerrimè.

Crossæus ille, de quo mihi tu, doctores quibus cura fuit nihil irreligiosum sine censura in opere prætermittere, benignissimos habuerat, & illorum testimonio dignus censebatur, quid Christiana Politia scriberet, ob singularem prudentiam. Sed miser, cum omnia se absolvisse, quæ ad quietem authoris pertinent, arbitraretur, in revisorum manus delapsus est. vix credas quanta, & quàm utilia abraferint hominès isti, totos articulos sustulerunt, ne in paucis viderentur perdidisse operam, & ruina minori spectatissimæ fidei mercedem meruisse.

Cùm Herodes infanticida filium quoque suum in cunis jugulari imperavisset, Augustus, qui tum Romæ degebat, accepto nuntio, pueri sortem miseratus dixisse fertur; meliori conditione apud Herodem porcos nasci, quàm liberos; cùm ille, qui religione ductus ab ejusmodi animalibus abstinere solitus erat, regis præli non parceret. Nec malè etiam quis dixerit, impuris plerumque authoribus, hoc perditissimo sæculo, meliùs esse, quàm iis, quos commendat argumenti sanctitas, atque mundities. Nam quis nesciat liberos qui fictitiis amoribus veros ignes foveant, & creant, nullo opponente prælo dari, ut narrationum luxurie corrumpantur virginum mentes, & quid delusis parentibus peccare possint, otiose discant adulterio veritatis?

Librum scribe qui gratissimis erroribus, & varia rerum specie jucundus sit; qui auris ingenium, fletus, somnia, furta, desperationem, fidem, non impuris omninò verbis enuntiet

nun
ric
run
rita
agi
tem
did
reu
tissi
fab
diti
git
ut
ign

S

Q
ali
tur
cor
Et
pt
ch
ac
ru
on
fu

nuntiet, obstat nullus, nec à revisoribus periculum erit correptionis. Sed heus te miserum, si in bonum Reipublicæ ea scribis sinceritate, ut qui te legerit, agnoscat id verè non agi in regno, quod agendum esse ratio docet, temporumque calamitas hoc jam Crossæus didicit suo impendio, non nimia certè libertate reus, nam prudentissimè illum scripsisse certissimum est, sed Genio sæculi intocelix, qui fabulas amat, neque finit absque fūco, & blanditiis veritatem ostendi. An ergo insulsè egit sculptor, qui marmorea veste eam operuit, ut quàm periculosè nuda appareat, nemo ignoret?

S C R I B E N D I L I B I D O.

OCTAVA DISSERTATIO.

Q Uadam die inter festorum otia, postulaverat Marcellinus, ut de Genio sæculi aliquid quod utile, jucundumque videretur, proponerem; necdum de argumento convenerat, cum ille subita recordatione iectus, Dialogum sequendam, ab amico acceptum, eo fine attulisse, ut nobis ostenderet, chartam protulit; & quia mihi jam debilior acies minutissimas literas, confusis characterum imaginibus, adeò miscebat, ut cohærere omnes viderentur, non secari intervallis, & ad suos usus distingui, juniorem rogavi, legeret

ipse, qui sinceris adhuc oculis, senum ophthalmia, eaque lucis ambiguitate non laborabat. hic ~~vero~~ erat Dialogus, quem ad multos pertinere, & ad te forsitan, si tu quoque legas, scies.

ECCLESIASTES

PLAGIARIUS.

DIALOGUS.

Æmilius. . . . . Crito.

Æmil. Nunc & magistratus tuos lauda, quos tam sæpe jactasti, velut iuris amantissimos, & legum propugnacula: moriar! si prisca ætas unquam tulit iniquiores:

Crito. Quis ille sermo tuus Æmili? ex quo nos conjunxit quotidianæ vitæ consuetudo, non memini te cuiquam durum fuisse; si qui peccant, plus soles misereri quam irasci; & adeo te mirem præbes iis qui plecti meruerunt, ut non desint qui hanc animi mansuetudinem vitium putent, & naturæ mollioris temperamentum. Ergo hucusque vixisti placidus, ut in ludicibus nostris faceres rudimentum iracundiæ? Sed dic, quid peccavere tribunalia, vel potius, quid illis non dignum fecere, si quibus tam acriter succensuisti?

Æmil. Nihilne censes Crito, quod publici fures impunè vivunt, sub oculis patientissimi Senatus? quòd proborum spoliis fortunam suam

am augent, exornant, & hoc in Regia urbe?

Crito. Mentem tuam non capio, *Æmili*; proponis ænigma, an oraculum? si vis intelligi, memineris te homini loqui, qui nec Oedipo magistro subtilitatem edoctus, nec in spelunca Sybillæ, Tripodi admotus est, ut Apollinem reciperet. Quid vidisti, quod nostrorum judicum integritati tam malè conveniat, ut veluti constituat nocentibus pares, & in purpura reos!

Æmil. Audisti Philebum, Crito? illum dico concionatorem, qui nuper apud plurimos in pretio fuit, habitâ, de sanctis quibusdam panegyrica oratione?

Crito. Quid hoc ad judices, in quos ipse tu judex, jure an injuria nescio, dixisti sententiam?

Æmil. Ah, Crito, Philebus iste; hoc crederes? famam sibi quæsit alienis sudoribus; quicquid in illo stupuit imperita multitudo, furtum est, & ut veriùs dicam, sacrilegium. Cur enim sacrilegium non sit, sacræ rei, & sacra in æde, usurpatio? DEUS bone! ubinam gentium sumus? ante ipsa altaria, notissimæ frontis homines conveniunt rapiendis concionibus, & hoc tacent judices vestri, nec unquam tantæ audaciæ fures citantur ad tribunal.

Crito. Ergo hoc est, quod volueras, *Æmili* charissime? jam non laboro ad tuam mansuetudinem absentem animum revocare, qui ab illa non discessit, ut video; & iræ specie, in latrones inultos, tam suaviter suos sales effudit: fateor lepidissima simulatio

decepit me; & jam in mentem venerat lenire indignantis animi acerbiter; cum locus utpes erat, mihi visa est, & risum prementis, ut ita dicam, severitas festiva. Sic ludis amicos, Æmili, & frontem adeo fingis, ut qui tibi conjunctiores sunt, quando non placeat, motus tuos non sentiant? numquam mihi deinceps imposueris.

Æmil. Et indescias, Crito, te non omnes personatos benè nosse, qui, quod non sunt se exhibent mortalibus, ut pessimæ artis ingenio, improbitatem non sensuris utiliter placeant, & vel sibi fortunam concilient, vel famam. Nihil communius in aula vultibus istis, qui iram, gaudium, benevolentiam, moerorem etiam, præ se ferunt, ad gestantis arbitrium, æque in omnem scenam parati, & etiam daturi lacrymas, in summam mentis alacritate, si ita postulerit adulatio. Sed ad nostrum concionatorem revertamur. Nihil suum proposuit auditoribus, præter vocem & audaciam.

O infelicem! paucis ante diebus illa ipsa, quæ velut nova, & tanquam ex propria penu, tam ambitiosè promebat à Crescentiano, qui verè author, & magni nominis vir est, audiveram; & quia prima vox illa, aures adhuc meas quoddam modo feriebat, declamatoris sermo, mihi alterius echo omnino visus est, nisi quod majore tumultu diffundebat se, lassabatque fastidientem. Puras fortè me solurn, parum solertem audaciam animadvertisse? vix finierat alieni operis prædo; cum rumor excepit, è suggestu descendens ultima verba; non qualem excitat publicè laudata vir-

virtus, vel apud populum foeliciter dicens eloquentia, sed qualis est furem indicantium, & poscentium raptoris meritas pœnas. Certè in tanta frequentia latere vix poterat misera avis, plumis non suis contestata; quas etiam ita malè concinnaverat, ut non in totum nuditatem suam velarent. Cutis enim quandoque inter tot colores foedissimè se prodens, festivis ingeniis risum ciebat, aliis misèrationem, vel etiam pudorem. Quid ad hæc dicis, ô Cito? non tibi videtur Plagiarius, qui sic alienis bonis imminet, ut nec veller uti suis, si quæ forsitan, ingrata, & illiberalis natura laboranti concederet?

Crito. Plagiarium dicis, Æmili, sed cur, non satis video; facilius caperem si diceres Pelagianum: sed fortè vir ille cui tam prolixè maledixisti, non aliter fuit gratiæ injuriosus, quam illam abiiciendo, quæ oratores efficit auditoribus gratiosos.

Æmil. Non audisti quid lex vetus statuerit in latrones, qui insciis dominis servos alienos, spe fortunæ mitioris, vel etiam violenta manuum injectione, ad suos lares trahebant; illorum usuri ministerio, in quos nullum jus haberent? isti quos Plagiarios vocabant, non ignobili furto, ut cæteri raptores, peccabant in legem; non vestis, non pecunia, non ampla supellex sollicitabat improbas mentes, nihil aliud, nihil utilius ipso homine rati: Quicquid industri, quicquid virium esset, in hoc facinus adornabant, ut furtivis mancipiis, non ut purpura, serico, aut metallis ditarentur. Verè Philosophi, si non fures, qui gene-

ris humani dignitatem tam benè nossent, ut nihil asstimatorent pretiosius.

Peiores habemus Plagiarios, Crito; quid mereri enim existimes concionatores illos, qui non servos tantum dominis, ut isti, sed liberos, tantâ spiritus, tantâ laterum contentione in lucem editos, veris parentibus subtrahunt; ut steriles animæ, laudis quidem avidæ, sed laboris non patientes, matrum fruantur privilegiis, imponant multitudini, fœcunditatis opinione?

O sæculum infelix, in quo Salomon nullus qui jus matris discutiat, & dicat iterum, in non dispari causâ, *Date huic infantem*, ipsa enim mater ejus est! interim miseri fœtus, ab amplexu matrum avulsi, frustra gemunt in alieno sinu, dum de illorum natalibus nulla fit disquisitio; & inter tot fictitias matres, nulla penè plures liberos ostendit; quam quæ nullos enixa est.

Crito. Fallor, *Æmili*, vel tantâ animadversione plecti non debent qui tam commode studiosorum laboribus utuntur, ut suis partant. Quid quereris? nulli meo judicio ampliori laude digni sunt, quam qui sedulo curant, ne sermo divinus illis excidat; cujus, vel syllabæ omnes, tot gemmæ sunt, quarum ingens pretium, quicumque oblatas non colligit, videtur ignorare. injustus planè es, *Æmili*, qui vis manna concessum inedia laborantibus, ad spectaculum solum effundi, non ad usum mortaliū. Quis unquam ex agricolis noluit succidi messem suam? an propterea seminas, ut nemo sit, qui sublevetur egre-

giis.

giis laboribus, & qui te conservatorem vitæ suæ toties dicat, quoties tuis vigiliis utetur ut subsidium suum?

Æmil. Dicam fortasse, Crito, quod ne scias. Nulli, minori fructu, concionibus interfunt, quam qui scriptis tam sedulò mandant quodcumque audiverint. dum enim in tanti suo furto, inhiant conceptibus, sententiis Patrum, orationis vel floribus; vel nervis totum illud quod animo insidere debuerat, nempe pietas, illos præterit: & sic miseri auditores, egent dum pleni sunt; quodque certè mirum est, illos videas in tanta rerum affluentia, quibus saginantur, tenues, &, ut ita dicam, sine temperantia sobrios.

Crito. Saltem fatere, *Æmili*, istorum de quibus agitur, laudabilem esse diligentiam. Quid? ergo crimen erit, auris suspensa, promptus animus, & manus expedita?

Æmil. Si hos laudas, Crito, lauda quoque furum diligentiam, qui non expectata saltem aurora, ante suum cursum implevere, quam sol primis radiis oculos nostros refecerit, confecta itineris sui media parte; & vigilantiores sunt utique, excubitoribus ipsis, qui servandis Principibus adhibentur ab custodiis. Non diligentia illa laudanda est, Crito, quæ ordinatur ad malum; sed illa quæ virtuti præstita est, sequi parata, & etiam currere quò vocaverit. Cæterum nunquam mihi persuaseris, apum diligentiam imitari has vespas, quæ numquam mel conficientes, semper comedunt. Quid mihi curam illorum memoras, qui totas noctes insumunt transcribunt

bendis concionibus? otiosorum est planè ista occupatio. Neque enim videtur illorum æstimanda diligentia, qui ne unquam laborent, paucissimis horis laborant, & torporis amore, aliquas vitæ suæ partes, probrosissimæ simul, & ineptissimæ occupationi serviliter addicunt.

Crito. Unum hoc saltem concede, *Æmili*, fieri, non multâ impensâ, doctiores, qui sic colligunt.

Æmil. Immò, magnâ eruditionis, quam habere posset, jacturâ, hoc literatorum sordidum genus fruitur alienis laboribus. Sic enim animus, à quo nihil unquam suum extorqueas, arefcit, velut ubera, quæ lac copiosè datura frequenter fugentibus, neglecta siccantur, nec amplius ministrant. Aliquos novi, qui cum possent non multo labore, eruere quod in illis natura posuerat, non parcâ manu, ita tamen prædæ assueverant, ut à se nihil unquam exigerent, de alieno fundo semper victuri, & paupertate, quam sibi suâ negligentia fecerant, necessariò raptores, si non vellent egere.

Paucos ex mendicis videas, quos, etiam facultate oblata artium ulli mancipare se velint, quæ illis foedissimam hanc, sed dilectam libertatem adimeret, quâ semper errabundi, & in patriâ suâ velut exules, omnibus penè sunt oneri, qui in suo consistunt. His, ne dubita, *Crito*, concionatores illos annumerare, qui arte projectâ, tanquam felicitatis non patiente, se torpori ita dederunt, ut nunquam moveantur nisi ad furtum, cum turpis, nec minus

minus audax necessitas, pauperes ambitiosos admonuit diligentiae. Tunc enim mirum est, quantum viae conficiant isti languidi, ut alienis opibus subleventur; qui proprias, & honestè quidem conquistas, ignaviae amore, habere noluerunt.

Nulla sit concio celebris, cui non intersint homines isti, ita sine armis minaces, ut etiam illos cum solo calamo concionatores timeant: Non enim, ut quidam fures honesti, & in ipsa sua sevitia non inclementes, aliquam partem bonorum quae invenerint, spoliatis relinquunt; nihil est quod non rapiant manus acerbæ, & ita aflueta latrocinii, ut nihil illas prætereant, nisi somnus obstitit. Sed quam rarò dormiunt isti latrones, qui, non secus, ac ille Pætarum Argus, plures videntur oculos habere, quam cæteris mortalibus, in legitimum usum natura concesserit!

Crito. Perge, perge, Æmili, delectatenim ad longum audire quid sentias de concionatoribus istis, ex genere mendicantium, qui voto paupertatis celebres, ordinem quemdam fecerunt in Ecclesia; quem tamen, ut verum fatear, nec suadet Evangelium, nec curia Romana satis approbat, nullum Ordinem suis unquam diplomatibus honestatura, nisi cujus utilitatem viderit.

Æmil. Benè est, Crito, non enim pro illis ita pugnas, ut non saltem dignos æstimes, quos irrideat vir sapiens & peritus: quando tu quoque meritos pungis dictæis, & ad scommata provocas, venustissima defensione. Sed quoniam ad partes nostras accessisti, antea hostis

hostis, si non re, saltem verbis, & vultu; dicam feriò quid liceat concionatori decerpere ex alienis laboribus, quos non ideo suos æstimare debet, quia, fontium more, sitientes advocant pulcherrima unda & publice funduntur.

Aliud est, flumen haurire, ut de Xerxis exercitu prodigioso narrat Historia, aliud ita opportuno amne uti, ut aliis relinquant. Licet quidem, ô Crito, delibare conciones virorum illustrium, sed illos non probo qui glutunt. Fit enim eo modo sæpissimè, ut ipse, cujus labor est doctissima & exactissima concio, non plus semel suis bonis utatur, suadente scilicet verecundia; postquam isti fures, nullo pudore, ubique velut suas sparserunt improvisis auditoribus:

Quid ergo? Ecclesiastes, maximè novus, & rudis, ab alio concionatore nihil accipiet? facit quidem, sed modeste, non enim tetrum rapiet quod invenerit; sed aliqua, ut vir bonus, & non sine benefactoris reverentia, si opus est, mutuabitur.

Quis terat Poëtam, qui Virgilii Æneidem, vel etiam Pastoralia, Musæ suæ partum diceret? scis quanta infamia vapulaverit ille qui paucos ejusdem Virgilii versus, suos dixit, ut scilicet adulatione, & quæ jam apud Imperatorem accepta erat, ignoto licet authore, principis gratiam aucuparetur. Nemo sordidior, quàm qui comptus est, sponsarum rusticarum more, ornamentis scilicet, quæ, nec sua sunt, nec nisi invenustè corporibus aptantur, quæ non ad hoc finxit natura, ut margaritis fulgeant, & in modico lapide circumducant ingens patrimonium.

Prudens

Prudens ergo ille & justus simul, ô Crito, qui sua cuique relinquit; ea quæ audiverit à peritis, & exercitatis, religiosâ conscientia contentus imitari.

Perlecto Dialogo omnes una voce Religiosum furem damnaverunt; & quia tum nullus inter nos lacius incompetens sacrorum iudex aderat, dictum est sacerdotem reum, cognita causa, auditisque certissimæ famæ testimoniiis, jure à sacerdotibus judicari potuisse.

In peccantes quoslibet alios nulla forte unquam fuit diligentia promptior, aut parcior misratio; neque enim excipiendis suffragiis urna petita est, aut amplior expectata à protracto tempore veritas; derepentè singulis visum, æquitatis injuriam fore, si rapacissimi hominis multa vel ad breve tempus prorogaretur.

Damnato Philebo, scriptorum qui nostra ætate, novi cujusdam peculatus rei, malè partis divitiis intumescunt, & ut suas opes jactitant, quodcumque improba manu, melioris fidei viris rapuere, causa expensa est. Authoribus enim plagariis illam indulgentiam concedi, quæ oratoribus negata esset, iniquum videbatur.

Tres omnino mecum erant in cella; Clinias, qui aliquot dierum rurali solitudine detentus, in urbem se receperat, & cum nostro Marcellino, Stenius. Primusque Clinias, vindictæ ardore, dissertationis argumentum, silentibus adhuc cæteris occupans (author enim nescio quis, mutuata ab eo scripta, quasi ad legentis solatium, foedissimo ambitionis

tionis genere, maximaque datæ fidei injuria, tanquam sua vulgaverat.) Diogenem, inquit, non magis in foro cum sua laterna olim impeditum fuisse, quam denuò impediretur, si redivivus in librariorum officinas se inferret, facillimè crediderim. is namque qui in maxima populi frequentia, virum bonum minime invenit, apud Typographos, qui tot volumina ad irritamentum studiorum, prætereuntibus ostentant, vix in aliquos ultimæ ætatis authores incurreret, ita à furto immunes, ut lectoris sui misericordia digni sint. qui audaciores ex illis fuere, libros integros patientissima manu excerpserunt, & fronte mutata ita nobis præposuere labores non suos, ut etjam aliquando eximiam laudem ex eximine sint consecuti.

Quid tibi acciderit novimus Clinia, interfatur Stenius; verumtamem furto ansam dedisse dignitate operis, ingens gloria; nec minimum injuriæ solatium est, insidiosam amici jam detecta fraus, improbeque gloriæ ab omnibus stigma inustum. Si cætera deinceps paris insanix ausa idem successus maneat, minori authorum periculo egregii, sed nondum editi, labores infidelis manibus credentur! nam quis aded fatue superbit, ut famæ infœlicis amore, sponte ruat in certissimum dedecus injuriam certe accepisti, verum illam æquavit raptoris tui poenitentia: quicquid tibi detraxerat invisa prius, jam æquior, tibi sama restituit. quod sis author scripti, omnes agnoscent, Sed, ô te rigidum, si tot fures esse existimas in librariorum officinis, quot apud illos novi au-

tho.

thores inveniuntur, quia tu unum passus es. Ubi lampas unica ardet, plures videre lucernas non sobrii oculi est, & te abstemium pro unico fure plures intueri, cur non mirer Clinia? nisi ais, vini & doloris eosdem aliquando esse effectus, iratisque posse accidere, ut ad unius latronis conspectum turbam videant.

Nihil ad hæc Clinias: se acceptis duobus, qui, tanquam iudices expectarent, tum fortè in mensa jacebant, recentiorum authorum libellis utrumque explicuit. Diversa frons, neque idem propositum: sed, ô rem stupendam, nec expectatam! unum è duobus furem esse palam fuit: mutuatæ passim non sententiæ, modò, sed voces: transfusa in chartam audacem tota capita; nova prorsus librorum Metempsychosi, quam nec ipse Pythagoras agnovit. Uter ex illis raptor haberetur, ex phrasibus inæqualitate judicare facillimum fuit: verùm, quod mirere, is erat qui grandiore titulo, & venustiori charactere, fortius ad sui conspectum lectorem invitabat.

Tum Clinias risu plenissimus, & foelicissimo casu tumens: da alios, inquit, ô Streni; paucissimos licet ministraveris, nullo negotio, nisi majoris experto toties mihi credere, inter illos furem ostendam.

Et ego idem sæpius animadverti, inquit, Marcellinus; plurimosque inveniri authores, qui scrupulosè ad eò quod in aliis placuit exscribunt, ut ex nimia fide nocentes sint. Ab Genio autem sæculi esse existimas, ô Firmiane cum animi motum qui calamos agit, illosque omnes ad furtum incitat, qui justissimo labore expetitam

expetitam famam assequi, vel minimè optant, vel omnino non possunt?

Ita est, mi Marcelline: aliquis in cœlo Mercurius, qui verbosos authores minimè tacere imperat, & quod ab aliis acceperunt, repetitis vocibus ita importune iterare, ut sæpè cum plures libri apud te sint, si ex rebus ipsis, non ex voluminum mole, aut specie. Bibliothecam tuam æstimes; unum habeas. Quòd quædam sectæ supra modum vocales extiterint, & inter cæteras; loquacissimis scriptoribus qui eas acriter tutarentur, fecundissimæ, multi autem referendum in sydus, cujus imperio premebatur orbis, cum natæ sunt.

Ad hæc Clinias, tanquam cœli Apologismum suscepturus, in quod ego nolens peccassem. Ineptiis nostris astra oneras, inquit, ô Firmiane, qui garrulitatem mortalium sideribus impingis, quâ ergo cœli positura emerferit sæculum istud, quòd jam novo rerum ordine fluit, petendum erit ab Astrologis, ut tot librorum, quos in sui pœnam ferax ætas non plus facit, quam patitur, latentes causas invenias?

Miserissimi certè cœlestium orbium per scrutatores; si illos cruciat adeo infœlix diligentia, & ad nullos usus profutura observatio. Quis enim superbissimi laboris fructus, aut gloria, sæculi tui Horoscopum in tabula delineasse, cui nemo credat, nisi qui ita insanit, ut brevem, vexatamque superstitioso calamo chartam, existimet complecti fata Regnorum, plurimæque ætatis certissimam Prophetiam. Qui in brevissima statua sculptor erravit,

vit, in colosso turpius à justa partium ordinatione discedet, artem namque ipsam turbat immensi operis vastitas, & vix in maximo peccatur, nisi maximè. Credam ego sæculi totius Horoscopum recte Astrologos constituerè, qui in privatis fortunis adeo hebescent, ut jam apud plebem nihil habeatur Mathematicorum incitià famosius? nisi aliam das quam quæ à Mercurio petitur, molestissimæ loquacitatis causam, nihil agis Firmiane, nostra ista garrulitas, cœlum innocens.

Si aliquis Mercurius scribendi libidinem indidit mortalium ingeniis, ille profecto est, qui apud *Ægyptios* Trismegisti nomine clarus, scripsit aliquando, eos homines prorsus Deo invisos, qui absque liberis migrant è vita: & quia jam larinitate donatus, peregrinus esse desinit apud nos celeberrimus author, liberos pro libris, ex Typographorum scilicet incuriâ positos, plurimi ex nostris sunt arbitrati, infinitorum jam propè voluminum Patres, ut ampliori generatione sibi Numen concilient.

Venuste, ô Steni, in duplici Mercurio ludis, inquit: sed cur notissimæ experientiæ suffragium neges, quæ verbosos nasci sub cœlesti Mercurio homines, quotidie ostendit? ideo fabulosus ille Poëtarum Hermes eloquentiæ Pater est habitus; cæterisque cœlestibus aptior ad ea significanda, quæ ex Deorum decreto referenda mortalibus erant sive adeundi illi essent soporis aptissima hora, sive insomnes. Loquendi certè necessitatem sydera minimè imponunt, cum & tacendi sit libertas,

bertas, sed eam tribuunt facilitatem, cui silentium, si durat, & maximè si imperatur, non leve supplicium est. Verùm, si à Mercurio aut aliqua alia potestate superiori, loquax esse sæculum negas, garrulitatis importunissimæ causas etiam apud nos inveniam.

Olim rariores qui studia colerent: nulla jam pene familia sine literis: & sæpius licet modicæ sint, eos tamen ad scribendum dant animos, quibus incitatur profundior eruditio, speratque, si diutius latere desinat, posse se aliquid conferre in publicam utilitatem.

Lux non facile absconditur; libertati nata, si illam opprimis, carceris sui rimas scrutatur, querit effundi. Putas autem patientius ingenii lumen, scientiam dico, cujus radiis existimat ille qui studuit, posse illustrari famam suam? labor est, sed & dedecus putatur, latentes Musas continuasse. Si exitum negas, animum certissime pulsant, & iratæ non sinunt inultum diu vivere custodem suum.

Quis Rhetoricam, quis Philosophiam eâ condicione velit accipere ut fileat; cerebri non tantum morbus est, coactus humor, & frustrâ per oclusos meatus viam querens; scientia quoque ingens capitis dolor, si exire non conceditur, acerbissimaque agitudinis nullum omninò remedium, nisi lingua, aut calamus. Verum quia tot Professores publice docere, quot literis operam dederunt, ridiculum æque ac incommodum, nec speratur innumerabiles Magistros ferre posse auditorum patientiam, quilibet sciolus cartham sibi pro scholâ habet, eoque animo le-

ctores

ctores quærit, quo & auditores quæreret, si co-
actis undecumque discipulis, liceret in maxi-
ma hominum frequentia habere concionem.
Sciolos dixi, illorum enim qui se multa scire
arbitrantur, cum paucissima noverint, diffici-
lius est silentium. Minus solida magis fluunt: &
ideò plurimorum qui hodie libros consciunt,
effusior eruditio, quia liquidior, illique deest
ad continentiam firmitas.

Accessit ex recenti opinione sterilitatis vere-
cundia: pudet enim inter tot scriptores non
scripsisse, timeturque ne incitiæ loco habeatur
illa modestia animi, quâ multi sapientissimè
famæ suæ consulunt, & ad maximum generis
nostri commodum, silent.

Olim apud Iudæos nulla quæ mater
esse non cuperet, spe scilicet promissum in
lege Messiam concipiendi, suoque partu eam
comparandi apud mortales nominis clarita-
tem, quæ nunquam esset interitura. Non omni-
nò dispar plurimorum authorum ambitio, ex-
pectanti orbi ingentem se daturam filium adeò
sperat, ut nulla ei poena decerni à iudicibus pos-
sit, virginitate atrocior. Verum quam miserè
decipiatur, ipsa prolis nativitas ostendit: &
pro masculo mollis foemina, imbelli vagitu
implorans nutricum opem, cui etiam sæpi-
sime deest, quæ maximum censetur solatium
sexus, venustas.

Plures certè authores calamo parcerent, si
lectorum suorum, qui in utilibus & sæpe no-
xiis libentissime incumbunt, minor esset pa-
tientia; aut à Magistratu æquissima severitas
castigaret illam proeli, cui indiscrete credun-
tur

tur quæcumque vel improbus author somniaverit, loquacitatem.

An Cuthemburgius qui hanc artem in Germaniâ primus invenisse fertur, in posteorum commodum laboraverit, certe ambigo; nam adeò jam facilis, Typorum ope, cujus libet operis, rumor ut qui nomen suum spargere ambit, modico pretio fiat notissimus, neque Notariis indigeat. Multiplices enim manus ars illa habet, volentique centies in pluribus chartis citò exhibebit, quòd semel in unam scripserit.

Lapideum populum Romam olim incoluisse ex Historia accepimus. tot namque propemodum in illâ urbe statuae erant, quot cives; sed jam fere apud nos librorum, quam hominum turba densior. Quid ergo mirum, si in numerosâ plebe latrones multi, & etiam sine furto, aliis de causis, tot nocentes inveniuntur? in pacem publicam aliquos, in castitatem plures peccare, lector dolebis si sapiens, & maxime si Christianus.

Unico Apelli, Alexandro imperante, fas erat regios vultus pingere, cæteri artifices à Principe amovebantur, ne operis ignobilitate dehonestarent majestatem imperantis. hanc apud nos legem ferri in authores, ut nemo deinceps scribat, nisi qui optime, æquum certe non existimo; sæpissime enim in multorum, usum cedit ignobilis labor, & plebis auctoribus plebem delectari ita certum est, ut non sine maximâ illius injuriâ, istos à scribendo calamum arceas, qui de rebus bonis quandoque utiliter scribunt, non servatâ licet argumenti dignitate.

Apud

Apud agrestes, cibi viliores, dummodò abundant, convivia sunt, nec protinus mensa damnatur quia illam fastidit gustus delicatior, omnino utiles censentur illi artifices, qui luteas domus construunt, licet ad secandum marmor, & ad Vitruvii præcepta, quibus illi author venustatem ædificiis in ditiorum usum contulit, ineptissimi.

An ideo pannus rudior emptorem non inveniet, quia sericis dignitatem suam probant viri nobiles? Civem in bello servasse præclarum erat apud Romanos, etsi hostem urbe exigisse, præclarus; cuilibet certanti, vincentique sua corona: modica virrus, si non auro insignitur, saltem quercu, neque tantillum præmium sine invidis.

Stellarum, quæ nomen apud Astrologos non meruere, sua est etiam utilitas. Minutissimæ ex illis lacteum iter conficiunt: & cœlestem viam similiter ostendet, obcuriorum authorum turba ignobilis, si de pietate ceterisque virtutibus, sincerè agent, & in eum lectorem incident qui res bonas ferre queat sine ornatu.

Sed quis, oro, istorum librorum usus, qui ad hoc solum modo editi videntur, ut authoris sui nomen præferant? Totum quod ab illis expectare debeat lector, titulus est, vel Epistola.

Quæ Herculis fuerat, mox Claudii, nec multo post Neronis statua, non multo labore effecta est: cum artifex adulatio in toto capite luderet, & robustissimo Herculi, molles vultus addere, in Principum suorum gloriam,

K

præcla-

præclarissimum opus arbitraretur. Multos certe libros reperias qui facie tenus novissimi sunt. Albertus Magnus qui tot annos in Cœnobis male jacuerat, jam forte meliore, prælo datus est. Hunc, cum adhuc temporum incuriam in solitudine ageret, multi authores inviere: & non repugnantem fastulere plures tractatus, quos jam vetustatis opera fuisse, prælum ostendit. Quid nobilissimo labori fures addidisse autumas, ut ex illo non debitam sibi gloriam captarent? frontem & nomen. Sacra etiam apud infideles sepulchra fuisse novimus; at hæc nothiis temporibus videtur oblitterata Religio; cum functos à pluribus annis authores, ipsumque Albertum, securos à lationibus non præstiterit, cinerum suorum sanctitas.

Fures hos inutilia scripsisse, licet præclara ediderint, quis neget? acta enim agere superfluum est, & otio proximus labor. Cumque diutius latere vix posset præclarissimorum authorum eximia lux, eamque in disquirendis authoribus jam diligentior ætas, velut quædam aurora prænuntiaret; quid nobis, quæso, præstare illi scriptores, qui radios cito emeritis authoribus, tanquam plus justo dies illa expectaretur, adeò turpiter forripuerunt? alieni duces splendoris, neque hæc tonte illo fortunatiores, qui solis Auriga, sed imperitus, orbem non illustravit, sed ussit.

Tenebrarum causam agis, ô Firmiane, inquit Stenius, qui in eos authores inveheris, quorum ope promptior dies abstulit plurimorum caliginem, in Albertum quoque officio-

sè

Multos
vi sunt.
nobis
lo datus
curiā in
ere: &
ctatus,
lum o
s addi
ibi glo-

Sacra
e novi
ur obli
us annis
os à la
tuorum

æclara
e super
umque
um au
quiren
ut quæ
s, quæ
ios cito
sto dies
uerent?
onte illo
peritus,

miane,
eheris,
urimo-
officio-
sè

sè peccasse authores istos, aliquis non ineptè dixerit: illum namque è tenebricoso carcere, charitate ducti benefici homines eruerunt; nec meriti detractio est, nobilissimum scriptorem, ut securius erumperet, alienis vestibus, novoque titulo occuluisse; justius in illos impetum facies qui libellis suis orbem inquinant.

Adhæc ego; Optime mones, ô Steni, incendiarii namque latronibus sunt deteriores: neque ulla unquam Respublica eos tulit, qui testis ignem subiiciunt, cum tamen apud Spartanos furtum nulla lege prohiberetur, si arcanum; ut eâ occultè subtiliterque rapiendi licentiâ, quisque civium in asservandis quas comparavisset facultatibus, redderetur vigilantior.

Adeò benigne nobiscum egit amantissima parens natura, ut noxiæ stirpes paucissimæ sint, & ita ferè lateant, ut nisi diligentissimus inquisitor abditam in arduis, aut sole carentibus locis, perniciem investigaveris, in venena non incidas. Plantæ utiles, & dandis fructibus natæ, ad manum sunt, ut cultorem facilis inveniant. Nulla penè ubertas nisi illorum, quibus vita aut servatur, aut efficitur commodior. Utinam & sic de libris! sed heus! plures habemus qui venena virtutibus, quàm qui alimenta tribuunt; & publicæ salutis ea jam negligentia est, ut nullus ideo liber malus censetur, quod pestem conferat suo lectori. Miraris non timeri morbum? emitur, & toxica, quibus intereat animorum sanitas, ita non obscure cuilibet perire volenti apponuntur in

compitis, ut ex ipsâ sæpissimè fronte librorum, religio, an pudicitia pulietur, facillimè agnoscas.

Malus liber, malo homine perniciosior omnino existimandus est, eadem enim cum loquatur, hoc plus habet, quod hæc ipsa semper loquitur, invenitque latebras commodiores. Etenim cum impius, aut obscenæ vitæ hominibus, colloquia miscere nemo audet, nisi & ipse perditissimus sit, nullaque ei superfit fama quam servare speret, aut cupiat. Verùm cum pessimis libris agendi, nullus pudor; latitant enim quantum volueris; & verendus, ut plurimum, in publico animus, in abdito, ubi nullus studiorum testis, aut iudex, cum impurissimis scriptoribus inquinari non metuit. quali honestius leno liber admitteretur, nefarius illis, & ad voluptatis ministerium sponte damnatis, qui scortorum prostitutione quæstum faciunt.

Tot libros amorum indubiè edit solito acrior sæculi hujus salacitas; cui, ut omnia in pejus ruant, accessit etiam hac tempestate, urbanitas quædam sermonis, decorandis vitis aptissima. Hac impuros quotidie calamos urget, ut quàm suaviter nocere, & incogitantem pudicitiam, gratissimis narrationibus, fictisque variarum rerum eventis, perdere possint, omnes sciant.

Musici qui se ad aurium solatium vocem innectere arbitratur, ubique non rogatus cantitat, & frequenti modulatione ita sæpè molestus est, ut nullos auditores habeat, nisi iratos. Quod plurimi authores amatorii libellis

libellis publicos mores inficiunt, facit eloquentiæ cujusdam, innatæque venustatis conscientia, quia licet in Næniis totam operam consumant isti authores, existimant tamen eâ gratiâ ornare se fabulas posse, ut propitios lectores habeant, eos omnes quibus ex animi levitate, aut inscitiâ, vult argumentum solidius. Quàm miserum, virtutes interire, mores fœdari, ut inanissimi scriptores, nomen sibi apud otiosos, fictis amoribus comparent, verborumque blanditiis!

Dissertationem absolvit Marcellinus, exhaustis imbribus cœlo, plerumque accidit magna siccitas, inquit ille, & nimis aquis obrutæ prius, stirpes sitiunt. Tantam librorum copiam, ni ordinem suum natura mutaverit, excipiet sine dubio maxima scriptorum sterilitas, & loquacitatem sæculi hujus, fortunatioris ævi silentium æquabit.

INDEX.

A.

- A** Cherontius 93 *seqq.* Arma ceterum. 13 Arma
Adulatio in aulis 176 *mulierum.* 135
seqq. ARREBATUS. 162
Aëris regiones 164. Arrius. 128
Æthna 29. ARTEMIUS. 117
Agatho *pastor.* Artium penuries. 11 *seqq.*
Albertus Magnus. 218 Assentatio. 194 *seqq.*
Alchymia. 166 Astorum vis. 50, 213
Alexander cum Roxane de- Astrologorum miseria. 2 13
pictus. 135 *seq.*
Amatorum vita. 151 Augustinus. 26, *seqq.* 133
Amazones. 119 *seqq.* *seqq.*
Ambitiosi. 150. Augusti artifices. 13
Americus. 82 Authores qui legendi. 85
Amici solatium *egritudinis.* B.
57. Aptisimus 68 *seqq.*
Amor Virginitum quomodo B in Belgio pastores strati 5,
conciliandus? 75 *seqq.* 17
Amoris natura 178, Bellum iustum sequendum. 45
Amoris causa. 111, 113. Biblia qui tollunt. 142 *seq.*
Amorum libri. 217 Bibliotheca. 85
Anglia status. 24 *seqq.* Biliosi. 91, 92.
Animu. gaudet ad ea revocari Bono diuturno lassantur mor-
quibu. inspiciendis una con- tales: 20
templatio non suffi. it. 31 Bucerus. 105
de animæ immortalitate 146, C.
151 Et *mu's.* 199.
APOLLONIUS. &c. C
57. Ajus quam mercedem suis
Apum odia. 129 militibus dederit? 45
Aqua la. occidit canem. ibid. Calamitatis maximum molli-
Argumentis disputandum. mentum est, ipsiusmet igno-
102 *seqq.* ratio. 23
Artifices. 140 Calvinus. 73, 170
Calviniani. 73
Calumpnia punienda 196 *seqq.*
Camoc.

Camoc.
Capi
peri
Catal
Causi
Censu
Cereb
Char
Clali
CLE
CL
Con
20
in
18
Con
seq
Con
Con
Con
1
Con
ta
Con
3
Cor
p
Cre
Cre
CR
Cro
Cut
CU
D
ex
De
De

I N D E X.

Camœnæ 123

Captivitas principum virorum
periculosa 34 seqq. 40

Cataloniæ status 30 seq.

Causidici non admissi 97

Censura librorum 198 seqq.

Cerebri dispositio 96

Charondas 143

Clælia 137

CLETUS 178

CLINIAS 138, 209

Concionatores mendicantes

208 Hispanici 188 aulici

in aulis veritatem tacent

189. seqq.

Concionatorum furtiva 201.

seqq.

Conjugium quid? 145.

Constantini artifices 13

Contrariorum eadem ratio

111

Convitia triumphum nobili-

tant 110

Consilarii ex quibus eligendi

38

Corpore robusti, mente non

valent 140 seqq.

Credulitas 152

Crescentianus 202

CROMATIUS 169

Crossus 196, seqq.

Cuthemburgius 116

CUPRIANUS 178

D.

Dæmonum potestas 3, 6

seq.

ex Danica ortum malum 14

Defectionis excusatio 42 seq.

Deucalion 78

DEUM esse Sol testatur 154

qui negant? 155.

Dionysius 67

Disputandum quomodo 102

seqq.

Discordia creditorum 88

Divitiarum privatarum com-

paratio 45

Dulcidius 149

E.

Ecclesia Christi qualis 76.

seq. caput habeat unum 52

seqq.

Ecclesiæ Sapiëntia 48 severitas

48 seqq. humanitas 48 seq.

in Ecclesia num ille qui ipsius

regimini inobsequens est? 46

seq.

Ecclesiastes plagiarius 201

seqq.

Echo 132

Eloquentia conculcata revive-

scit 11

ELPIS 122

Episcoporum authoritas im-

minuta 55

Erricus 99

Eroditio huius ævi inquieta

84 seqq.

Eruditione audaci nihil pe-

riculosius 66.

Excerptenda ex authoribus

quæ? 208

Exscribendi ars 201 seq. 208

F.

Fama per iniqua comparatio

99 seqq.

Fauftus 66

Fides christiana unde? 145.

155

I N D E X.

- 151, 160 *ase dicunt 60*
 Flagitia *neccessu minime nobi-* Gigantes 149
litantur 31 *loriz cup do 115*
 FOELIX *passio* Gratioli 164
 Fortis *qui?* 47 *seqq.* Gynomachia 117 *seqq.*
 Fortitudinis *impia schola* H
 158 *Sin ula io 120 seqq.* Hæreses 125
 Fortunæ *abuti maxime solent,* Hegesia 78
qui ca uti aliquandiu probi-
biti sunt 37 Hercules 134
 Frontis *fides 91* Herodes *filium interficit 188*
 Fulmen 3, 7. Hispanici *concionatores 188*
 Fulmine *caeli 4* Homo *res delicata 20*
 Fures *religi si 200 seq.* Horti *quibus sacra di? 57,*
 Forum *diligentia 205.* *anænitæ 56 f 99.*
 G. Hyades 90.
 Gallus *Indicus 109,* Hyparcha 75. *seqq.*
 Gall. *amant monarchiam 21* I
 Gallis *futuras calamitates* Iesiferi 111 *seqq.*
prædicit sæculi genus 5 Ignorantur *plura feliciter*
159. 123
 Gallorum *in suos reser. re-* Illuminatus *quidam 84*
verentia 21. bella unde? 22 Immortalitatis *studium un-*
de? 157
 Galliz *status 22. seqq. 197,* ad Imperium *nati 178*
 150, 1. 2. *seq. 122. seq.* Impietas *pro virtute 138 seq.*
 181 *seq. 185* Ingeniorum *mutatio 10*
 Gallicis *copiis quid viam fecit* Infelicia *miramur 125*
in Cataloniæ? 30 seq Invenisse *jucundius quam in-*
 Garrulitas *hominum nude?* *vento frui 82 seq*
 212 Joanna *quæ Anglos fugavit*
 Genus *nostræ sæculi 15 seq.* 115 *eq.*
 Genus *Sæculi 5* ISACIUS 139
 Genium *suum quæq; provin-* Judicium *hominis 96*
cia habet 8 Juliani *artifices 14*
 Genii *hominum ex angelis ne* L.
boni, an vero malis? 8 seq. Lapidium *quorundam mira*
 Geographia 63 *qualitas 131*
 Germanos *audaces loquendi* Legationes *mulieribus com-*
formulas in theologia excogi- *missæ 126.*

LEON-

LEO
 Libri
 pro
 re
 ris
 Libro
 20
 in Lib
 in Lu
 Lufic
 Lute
 Luth
 Mag
 M
 Marc
 Mari
 Mari
 Matr
 Matr
 Med
 Mela
 Mem
 Mer
 Mete
 21
 Milit
 fer
 M
 Mini
 seq
 Mini
 reg
 Mon
 Mon
 Mon
 Mor
 Mor

INDEX.

LEONTIUS 138

Libri inuites præ nobilibus
prælo dantur. 198
reum i. centura 17 singula-
ris ironica laudatio 101 seq
Librorum metempsychosis
207. seqq. multitudo 210
in Libros pœna constituta 197.
in Luna montes 69
Lusitanix status 29 seq.
Luteria unde dicta? 158
Lutherus 107, 114 163,
M.

Magia 99

MARCELLINUS passim.

Marcion 127

Maris refluxus 8

Maritimatum rarum quali-
tas 14

Matrimonium 75 seqq.

Matrimoni persuasio 75 seq.

Medic officium 49

Melancholici 92, 93

Memoria 96

Meretrices 99

Metempsychosis librorum
211

Milites quàm sæpè mercedem
ferunt? 44

Minerva 87

Ministri principum. 185
seqq.

Ministris fides sublati, ipsa
regia potestas cadit. 26. seq.

Monarchia encomium 22.

Monastica vita. 70. seqq. 73

Montanus. 127.

Morbus non omnis in cute. 40

Morbi noui. 14

Morbi genus 63.

Mortem non timere, lauda-
bile. 168

Mulieris fortitudo. 114. seq.
121

Mulieres quænam scire de-
beant? 122. seq. apte spar-
gendis notis opinionibus.
124. seqq. militares 119
seq. cum theologis certantes
122. seqq. qui audiunt?
137, 138.

Mulierum verbositas. 125.
126. Loquacitas 100.

Mulieribus gentes quædam
committunt legationes ube-
undas 126.

Muta mancipia. 177.

Mutos facit aspectus quorum-
dam lapidum, 131.

N

NAVITUS. 144.

Neapoleos status 29

Necessitati parandum. 37.

Nicolaus Antiochenus. 127

NICON. 162

Nili quali as. 156 fors. 54

Nocturni conventus. 159 seq.

Noditas. 173

Nummi. 13

Nuptiarum commendatio. 75
seqq.

O.

ODIA ap. m. 130.

Odi natura III. seqq.

ex Odio multi sunt turbidi.

110 seqq.

Odiffe quod placet, maxi-
mum

I N D I X.

- mum est humanis humana*
curia. 52.
 Opinioni. 17. 144.
 Opinionones. n. de amatur.
 125.
 Origenes 67.
 Ottomanica potestas. 31.
P Apz *authoritas* 24. *seq.*
imminuta. 54.
 Pastores in Belgiostrati. 5, 17
 Paternos altera. 63.
 Patientia in regno nimia, est
 noxia 32
 de Patribus veteribus judi-
 cium. 104. *seqq.*
 Paulus in celum raptus. 67,
 68.
 Pauperum conditio. 177.
 Penthesilea, 118, 120.
 Peregrinatio. 63.
 Perianther num unus ex Gracia
 sapientibus? 48.
 Phenomenia. 61 *seqq.*
 PHILEBV. 201
 Pictura. 118, 135
 Pietas primorum Christianos
 rion. 49
 Pileus Errici. 99
 Plagiarius Ecclesiastes. 200.
seqq.
 Plato 141.
 Poenitentiam suadere peccan-
 tibus res ardua. 52
 Polonia pestis. 14
 Porphyrius. 62
 Pradones illustres, 184
 PR/MESIUS. 101
 Princeps quomodo invisus
 reddatur? 66 *seqq.* *necessi-*
tati. 37. quos ami-
eniti esse debeat? 38 quo-
modo forma dicitur? 183. eqq.
 Principis comparatio cum
 . C. 31. *seqq.* nimia pa-
 tientia noxia. 32.
 Principe ab extero regi. grave
 est. 29
 Principum tutores. 183. *cap-*
itulos. C. poena periculosa.
34. seqq. in Europa antho-
nius vel sublata, vel debili-
tata. 19
 Principatus fastidium unde,
 19, 20.
 Providentia Dei. 86.
 Plapho. 127.
 Pygmaei. 134
 Pulchritudinis argumentum.
 99
 Punientorum scelera fiant
 nota. 34, 35.
 R.
R Atio humana. 8;
 Rebellio. 32.
 Rebelliones unde. 20,
 Regia potestas quomodo tolla-
 tur 26.
 Regiminis consueti impatien-
 tia. 19
 Regna non patiuntur socium.
 52
 Regnorum morbi secreti. 31.
 Religio per partes admissa.
 165 *seqq.* similis virginita-
 ti. ibi fortuna servit. 16,
 Religiones omnes unde x44
 seq.

Re-

INDEX.

Revisores librorum. 197, 199

Rex parentis loco habendus.

42. qui vere?

Reges nunquam sic attollun-

tur, ut deprimi non possint.

31 teneat stuporem coeunda-

rum amor. 57

S.

Sancritas Christiani 69

Sanguinei. 91

Sanguinem suum adspexisse,

fuit sicut ad spiritum d. fe-

ctum. 23

Sapientia cum situitate 94

seqq. omnibus mobilibus

mobilius 47. seq.

Sapientes quot in Græcia olim

148

SARRAZINIUS. 173.

Scholæ lous maxima, have-

tici esse odio. 110

Scholastic 109.

Scribend libid. 199 seqq.

Sculpend art. 73 seqq.

Seditio 12, 43

Seditionum cause. 38 seq.

Sepia. 93

Sicilia. 119

Signa militum via mulierum 129

Silentium quomodo à mulier-

bus obtineatur. 131. 132.

Silentii ars. 177.

Simon Magus. 127. seq

Simulatio. 202 fortitudinis.

169, seqq.

Simulatores. 91.

Sol testatur Denm esse. 154.

Somnus lethi tentamentum.

156.

Specilligenus. 69.

Spectrum. 4. 16.

Statu. 173. seq.

Stellarum vis. 13.

STENIUS. 210.

Stoicus. 11

Studiorum supplicia. 139

Superbia natura 110.

Surdos socii cadentis Nilii

frago. 156.

Sybariticus exercitus. 136.

T.

Temperamentum sequen-

tur h. minis mores. 14

Tem. era: entia. 91. seqq.

Tempestas. 1.

Templum admirationis. 131

THEOCRITUS 141. seqq.

Theologi turbi si 89. seqq.

syntentionales. 61.

Theologorum animus impe-

tus 66. seqq. 81

cum Theologis n. lierum con-

fidus. 117. seqq.

Theologiae consuetam novæ

periculosa sublimitas 56.

seqq.

Thomas Morus 62

de Thoma judici. m. 104. seq.

Timo. regius 167. seqq.

Tiranes 149.

Ton tu z.

Triumphus non praclare agi-

tur d. prostratis virtutibus

43

Trojanum excidium. 118

Tun ulius 32, 33

Turbatores amant noctur-

nos

I N D E X

- Eluvios conventus* 159. *Vulgi apud mulieres.* 132
Turbidi ex occasione. 115. *Virgatus* 86, 119
Turcz status 77. *Virginica.* 75. seqq. 79 seq.
Tutores principum 183. *Virginitate similis religio.*
Typographia inventio num 165.
utilis? 116. *Vicentis n. urt.* 112
V. *Voluptatibus homines cruci-*
Verbosi an semper decti. 100. *antur.* 19, 20
Veritas invisa 177. seqq. 10. *Votum quid?* 72
ga a 172. seqq. *nuda* 173. *Vota monastica* 70 seq.
morbus existimatur. 187 in *Utopia.* 62, 64
principum oculi non admit- *Vulgus quomodo in theologia*
titur. 182. seqq. *infermandus.* 60
Veritatem in libris Principi *Vulgi cum mari comparatio.*
offerre non permittitur. 196. 35
seqq. ipsi concionatores in *Vulgo quaestiones durae non*
aulis taceant 188 seqq. *sunt per potenda.* 95.
Vipera non sola crudelis sunt. *Vulnera ual. benter nemo*
antequam edantur in lucem. *det.* 23.
28.

F I N I S.

79 siq.
re.igio.

s cruci-

q.

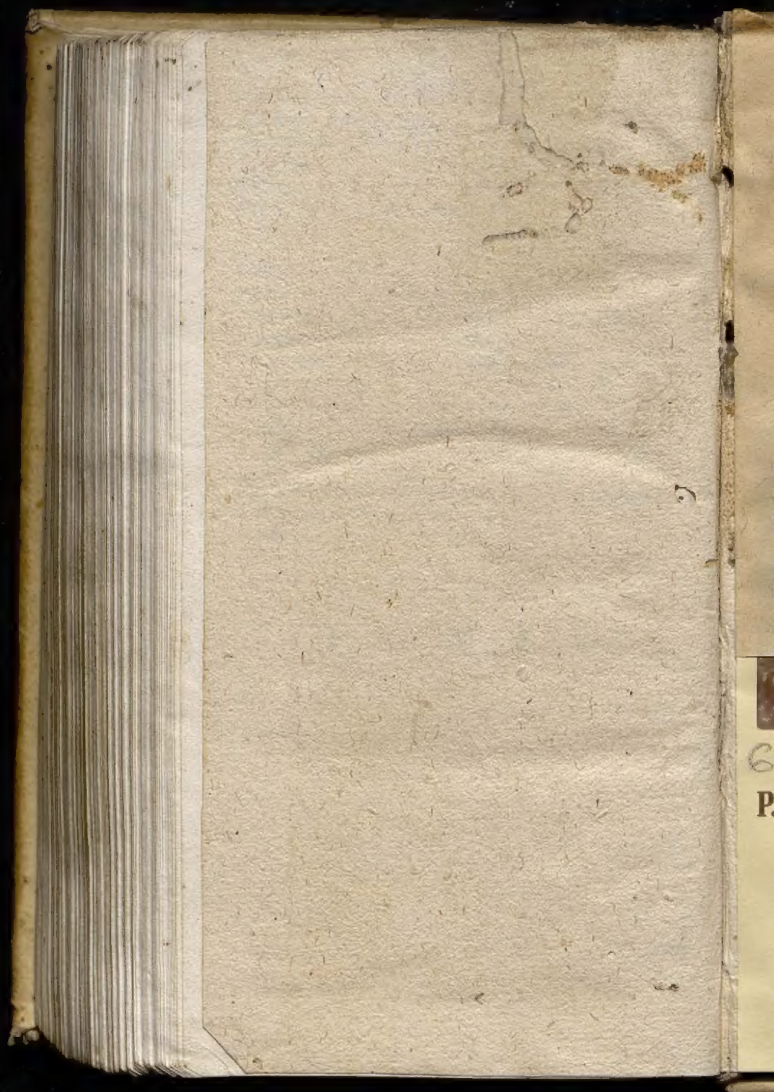
peologia

paratio.

e non

mo.

610241 **Bibliotheca** 1000-
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

03243

a.1.3

610241 Bibliotheca 1000v.
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

03243

a.1.3

